

સ્ત્રીબોધ.

કહે નેપોલ્યન રેશને, કરવા આપાદાન; યરસ રીતછે એજકે, તે માતાને માન.

પુસ્તક ૧૫ મું.

જાનવારીથી ડીસેમ્બર ૧૮૭૧ સુધી.

મું બ ઈ ના

૧૬૮૨ આચારી કાપાખાનામાં છાપીકે.

એને ૧૮૭૧.

નરતા, કાંહાની, કીરા, ઈતીઆદી.

	અર્થ.
ધીરજી બન અથવા છુપાં થકેટપર છુપી રહેલું.. ૧, ૨૭,	૧૭૪
૪૫, ૬૭, ૮૯, ૧૧૧, ૧૩૪	
ભાસો ફાસો અથવા ભાસો મસો, છુડાનો ભાઈ.. ૧૫૫,	૨૪૭
૧૭૭, ૧૯૯, ૨૨૧, ૨૪૩	
શરમનો પદડો અને પદડાની શરમ .. ૧૭	
હાથીઆરી કાંહાના બાપનીઈ? .. ૭૫	
એક કુંભારની વાત .. ૫૮	
પંજબના એક છવતો દયાપસો શકીર .. ૧૨૫	
એક બઈરીપર તરણનો દાવો .. ૧૪૯	
ઝેરી કરવાનું ઘેલાખણું .. ૧૫૨	
અનઅથ નેવી કરાર .. ૧૬૮	
ચંદન રાગની વાત .. ૧૯૧	
બે માઢ પાપીઆ.. ૨૦૦	
ખરો પેચાર—પાપીને વાજબી સજા .. ૨૫૧	

સંસાર તથા વેહેવાર બિયોગી સાન.

ભાજ—(ચીતર સાથે) .. ૫	
મેતીવાડી—(ચીતર સાથે) .. ૨૪	
મીજનચ—(ચીતર સાથે) .. ૫૦	
અમીઆસ—(ચીતર સાથે) .. ૭૧	
કુવત—(ચીતર સાથે) .. ૮૫	
કપાએક—(ચીતર સાથે) .. ૧૧૫	
ગરીબાઈ—(ચીતર સાથે) .. ૧૩૮	
ગઝીધાન—(ચીતર સાથે) .. ૧૬૧	
કાનસ—(ચીતર સાથે) .. ૧૮૨	
સવારી—(ચીતર સાથે) .. ૨૦૬	
તીરકામ—(ચીતર સાથે) .. ૨૨૮	
હડેસા—(ચીતર સાથે) .. ૨૪૯	
એક ગરીબનું જુલુપડું—(ચીતર સાથે) .. ૨૬૧	
ધરનો મવરનર .. ૧૯	
સામાનની ડીપ .. ૪૨	
પરનીચર .. ૬૧	
ખાનાનો સામાન .. ૮૫	
સંધણીનો સામાન—સુલ્લા .. ૧૦૭	
સંધણીનો સામાન—વાચણ .. ૧૩૦	
સંધણીનો પરચુરન સામાન .. ૧૫૦	
ખનર કરડું .. ૧૭૨	
ખનર—ગાસત .. ૧૯૬	
ખનર—ખનવડી ચોરાક .. ૨૧૭	
ખનર—તરકારી .. ૨૪૦	
ખનર—પરચુરણ .. ૨૬૭	

બનમ ચરીતરો.

શરનો વચે હીરો—પેકાહોનશસ—(ચીતર સાથે) .. ૧૧	
ખન છૂપ ખરખારક (ચીતર સાથે) .. ૭૫	
ખાહાદુર શ્રી ગરેસ કારલિંગ—(ચીતર સાથે) .. ૧૪૮	
મીં બન બરાઈડ—(ચીતર સાથે) .. ૧૬૭	
મીં ગલાશ્ચન—(ચીતર સાથે) .. ૨૧૪	
મીં એ. એચ. લેઅરડ—(ચીતર સાથે) .. ૨૭૯	

સનસાર ચીતરો.

દીનપાઈ કાકર .. ૧૭	
-------------------	--

દાહયો દીકરો .. ૩૮	
નાચારીનું એક ચીતર .. ૫૫	
વીજાઓ વેહેન .. ૭૫	
સેનાની ચક્રી .. ૧૦૭	
ખરખારોનો ઝાંડો .. ૧૨૦	
પારસી બાનુઓ .. ૧૪૨	
પારસીની ખીજનસખા બઈસાંએ .. ૧૪૭	
કાચીકુળનો કાગલ .. ૨૧૫	

હીદીઓગોના વરણન.

મથરાજનો ઝાકડો .. ૭૨	
ખાંડારના હજમ અને ફેરી રરનારાએ .. ૮૮	
કોડીની કાંહાની .. ૧૦૫	
ખંડસાઈ ઈલાકાના રેશમનો ખનાવડ .. ૧૧૭	
લાકડું .. ૧૨૨	
બંદૂકીઓ રૂબો .. ૧૪૭	
મે અપાહેરોની કાંહાની .. ૧૬૧	
ગાસ લાઈટની શોધ .. ૧૮૭	
લોકડાં બીપર લોકડાં .. ૨૧૦	
લોહની મટતી કલાની કાંહાની .. ૨૩૫	

માણસ બીટીનું વરણન.

લોકી—(ચીતર સાથે) .. ૮	
છુરી છુરી બતના લોકો—(ચીતર સાથે) .. ૩૧	
બતની ભાત અને ભેલાભેલીના લોકો—(ચીતર સાથે) .. ૫૨	
દીડ લોકો—(ચીતર સાથે) .. ૭૭	
ખરખોસ લોકો—(ચીતર સાથે) .. ૮૯	
ચીના લોકો—(ચીતર સાથે) .. ૧૨૬	
જાંબીનસ લોકો—(ચીતર સાથે) .. ૧૩૬	
ધરાની લોકો—(ચીતર સાથે) .. ૧૬૭	
આશવાન લોકો—(ચીતર સાથે) .. ૧૮૮	
ધારમ લોકો—(ચીતર સાથે) .. ૨૧૧	
આરબ લોકો—(ચીતર સાથે) .. ૨૩૬	
રક લોકો—(ચીતર સાથે) .. ૨૫૭	

ભુગોળ વીદીઆ સંબંધી બાબતો.

ઇશચન શેહેર—(ચીતર સાથે) .. ૧૦	
લાહોર શેહેર—(ચીતર સાથે) .. ૩૩	
અખતશીર શેહેર—(ચીતર સાથે) .. ૫૭	
કાનપૂર શેહેર—(ચીતર સાથે) .. ૮૨	
અલાહાબાદ શેહેર—(ચીતર સાથે) .. ૧૦૨	
કાશ્મીર શેહેર—(ચીતર સાથે) .. ૧૨૩	
કાશ્મીરનીપાના સખેદીતરિકાં બહોડા—(ચીતર સાથે) .. ૧૭૦	
લંડન શેહેરના ચીતરો ..	
દોહાડ કરોનો મેહલ—(ચીતર સાથે) .. ૧૮૫	
માહસંણીના રેડેપાનો એક મેહલ—(ચીતર સાથે) .. ૨૦૯	
લંડન એક રસ્તો—(ચીતર સાથે) .. ૨૩૩	
લંડનની એક ચીતરશાલા—(ચીતર સાથે) .. ૨૫૪	

તખીબ વીદીઆ સંબંધી બાબતો.

ખડીનો ખરખ .. ૬	
લેખનો તાપ .. ૩૦	
સકાતનો રોગ .. ૫૧	
ફેરચોનો ખરખ .. ૭૩	
લોકવાનો ખરખ .. ૮૭	
રોગાઈ .. ૧૧૬	

લીવર કંપેન્ડેટ...	૧૪૧
સોલ્નુ ૬૨૬...	૧૬૫
બલ્કેટ ૫૨૫...	૧૮૭
રમતલીતે રોગ...	૨૦૭
કોલેલા દાંત...	૨૩૧
તમ્બાકુ તાવ...	૨૫૦

શરીર વીદીયા સંબંધી બાબતો.

ખાણના કાકાની ગોઠવણ—(ચીતરો સાથે) ..	૧૪
બદનના સાંધા—(ચીતરો સાથે) ..	૩૭
બદનના ગોઠવણ—(ચીતરો સાથે) ..	૫૪
પેટનો પદ્ધતિ—(ચીતરો સાથે) ..	૮૭
પેડ—(ચીતરો સાથે) ..	૧૪૪
હોઝરી—(ચીતરો સાથે) ..	૧૬૬
આંતરડાં—(ચીતરો સાથે) ..	૧૮૬
કલેજી—(ચીતરો સાથે) ..	૧૯૬
તલો, ગુરુ ધનીઆરી—(ચીતરો સાથે) ..	૧૯૭
નડી—(ચીતરો સાથે) ..	૨૧૭
ફેરસા—(ચીતરો સાથે) ..	૨૩૪
લીલ (ચીતરો સાથે) ..	૨૫૫

ખગોલ વીદીયા સંબંધી બાબતો.

ખંદર વોથે મર્યાદા.	
મંદરનો મંદર—(ચીતરો સાથે) ..	૧૬
પરમુદ્ધ અકરો ..	૪૨
હુનીઆની દોડ—(ચીતરો સાથે) ..	૬૦
સાત અને રૂત—(ચીતરો સાથે) ..	૧૬૭
મરતી અને ઓઝ—(ચીતરો સાથે) ..	૧૮૪

જાતવરી વીદીયા સંબંધી બાબતો.

ધુલુટુ પપાડી—(ચીતરો સાથે) ..	૧૮
આલય પદરો—(ચીતરો સાથે) ..	૪૦
વાલરસ, દરીઆઈ કામી—(ચીતરો સાથે) ..	૬૨
ગાય, ખાલ, જાગી ગોધા—(ચીતરો સાથે) ..	૮૪
ખીવર—(ચીતરો સાથે) ..	૧૦૬
ખડોડાં અને ઓઝાં—(ચીતરો સાથે) ..	૧૨૪
છના જાતવરી—(ચીતરો સાથે) ..	૧૪૬
કાચમે—(ચીતરો સાથે) ..	૧૭૧
લખુઆ પપાડીઆ—(ચીતરો સાથે) ..	૨૧૭
ગરીબ બીચારી બીલાડી—(ચીતરો સાથે) ..	૨૩૨

નશીએત અને શીખામણ.

શેકાપીરીઅન જવાહરે.

નરનારની યાદ, જાતમાં ધીરજ, જાતની ધાસતી, જાતને શ્રાપાશી, જાતની પુણાલી, જાતને અપરધ, કમળ, બેઠાવને બતાવો, કકાસ ..	૨૦
રોગ, કુખ, મોઠાઈ, શક, ખાખ, છાકટણ ..	૬૩
કરતીકંપ, છાલણી, અપેખાઈ, જુગ, જુરો મજાત, ધલું ધલું ..	૮૫
લગન ઉપર નશીએત.	
પરજેની હાલતના શયણ, લગનનું સુખ, લગનના કામના આધું બાલવું, લગન કેવેય છીનીએત ગોક, સુખી લગન ..	૧૪૫
પધાર ઉપર નશીએત.	
પધારનું સુખ, પધાર પધાર, પધારની સુખી હાલત, કબુલેલા પધારનું ભેદ, પધારના સુખ, પધારના નાસીપાસી, સદ સુખી પધાર, પધારને મારે પરણવું ..	૧૭૦-૧૭૧

ધરધતુ નુસાકા.

પકવાનો—

મિયાનો સુરનો ..	૨૧
મરત્યાપ ..	૪૪
મીડીનપાઈ ..	૬૫
બારેજી બકક—પટેરાના લાડવા ..	૮૭
મરખીની કરી ..	૧૭૫
મરના કલેહ ..	૧૮૭

મીઠાઈઓ—

પટેરાનું પુડીંગ ..	૨૧
કેનીનેટ પુડીંગ ..	૪૩
બધના કેક ..	૪૪
આરાનું પુડીંગ—ખાખતા ચીસકે—વીકરોરીયા કેક ..	૬૫
ફરેખ પુડીંગ—અનીનાસની એક લેહેન ..	૮૭
પુડીંગકે ..	૮૮
લગના કેક—કેસરી પુડીંગ ..	૧૧૦
આખસ કેક—લીજુના પર ..	૧૭૫
કાંચપેરેટ પુડીંગ, બાલીએરના મકરન, કાઠીતીદાર કસર ..	૧૮૭

ચીવાના રેદારથી—

સરથ થેરી કાચવર ..	૨૧
નવી જાતનું શરખત ..	૬૫
સેરુ શરખત ..	૮૮
કુખા આરાસ ..	૧૧૦
જાલ આણુ રીણવાળું શરખત ..	૧૪૭
કીની રૂપા ગરખી આપનાસ શરખતો ..	૨૪૨

પરચુદ્ધ—

બીજોને મિલાજ ..	૨૧
છરી સાર કવાની રીત ..	૪૪
મેલ પારખવાની રીત ..	૬૫
લાલ પાલીસ ..	૧૭૨
દોહાનો કાટ ..	૧૭૨
જાલાખની ઝાંકલી ..	૨૧
ગાંજેની જેલી ..	૪૪

કવીતાઓ.

વીધારની જુદાઈ—(હોરી—રાગ કાશી.) ..	૨૨
નરીએત—(૫૬—રાગ કલ્યાણ.) ..	૪૪
પરુ પારખના—(સોરઠ) ..	૬૬
બરત ખંડના જુડા કાલ—(સવેધા.) ..	૬૬
વીધારના મરણપર સવાળીનો વીલાપ—(હોરી, રાગ કાશી.) ..	૮૮
સુધાર વીધે (૫૬—જાહેરી.) ..	૧૧૦
મીં કરસનાસ પુખળ—(દિહોરા.) ..	૧૭૨
એક વીધવા સીને વીલાપ—(૫૬.) ..	૧૫૪
મીં મી. સી. રૂપ—(દિહોરા.) ..	૧૭૬
મીં કરસનાસ પુખળ—(૫૬—રાગ વેરાવળ.) ..	૧૭૬
શેક કાવચઠ બંધાગીરલ રેરીખની (૫૬—રાગ સોરઠ.) ..	૧૮૮
શાકલધ વીધે છપાવર પારના (કાહારવો.) ..	૨૨૦
ખાલીની મોટ વીધે .(સિંહાવર.) ..	૨૨૦
શતાશ (દિહોરા.)—કાન (દિહોરા.)—ધીરજ (દિહોરા.) ..	૨૨૨
કુરનીએત ઉપરનો ગાન.	
(કરીગીતવરત અને દોહરા.) ..	૨૬૪
જાણવા વીધે (૫૬—સોરઠ.) ..	૨૬૪

સ્ત્રીપ્રાધ.

પુસ્તક ૧૫ મું.

શુક્રવાર ૧૮૭૧

આંક ૨ જો.

ધીરજનું ધન

અથવા

છુપાં શંકટપર છુપી પ્રતેહ.

એક વારતા.

૫૨૬૬૯ ૪ મું.

આરજીની આરજી.

બગદાદના હાકમ રાસાને પોતાના નવા નોકર બોદા દાદને મેહલ મેહલું ને કામ સોંપ્યું તે પોતાની માથુક આરજી પાસે પેગામ લઈ જવાનું હતું.

પેગારી વાંચનારી બાંનુએને યાદ હતું કે એ બોદા દાદ કંઈ મરદ નહીં હતો. તેનો ખુશાવરવાલા સોદાગર સ લીમની થુંદર બેઠી મુરવારીદ હતી, જે પોતાના ભાઈ અકબર સાથે રોજનો શોધમાં નીકળેલી સફર મહેથી હીઆં ય સડાઈ આવેલી હતી અને જોહીએ પોતાના ભાઈ અકબર ના લેખાશમાં રાસામના પેગારને ખાતર તેની નોકરીમાં પોતાનું નામ લખાવ્યું હતું.

બાંનુ આરજીની આરજીમાં રાસામ રાત દીન ગલાયો જતા હતો, પણ તે બાંનુ પોતાના ભાઈના ગમમાં પડેલી હતી અને રાસામને અચક નહીં આપતી હતી. તેના સઘલા કાસદાને આરજી પાછી વાલતી હતી, પણ બોદાદાદ (મુરવારીદ) જેવા કાસદાનેથી થું તે પાછો વાલશે ?

નહી—બોદાદાદની સુરતને એરહી મનશેવન હતી કે તેને આપો. હાહાડો ભેગા કરતાંથી ખુબસુરતીને વખાન કરનારાએનો જીવ પરાય નહીં. તેનો મેહરો એવો નીર દોશ મધુરતાવાલો હતો કે તેને નાઉએ કરવાની એક નેઆ એધીશનીથી છાતી માલે નહીં. તેનો આવાજ એવો નાજુક અને કોમળ હતો કે તેની સાથ વાત કરવાને મુગો પણ શંકાં મારવા વના રેહ નહીં.

વાસતે રાસામે પોતાના આ નોકરનાં નોકરને પોતા ની પાસે એકાંતે બોલાવી આરજી ઉપરના પોતાના સઘલા પે આર તેને જાહેર કીધો અને પછે તેને આરજી કીધી કે “આ મારો પેગામ લઈ તું તે દીલખરને ધર જા.”

આ વખતે મુરવારીદના દીલખા પેદા થતા જુસાનુ બે

આંન કેમ કરી શકશે ? તે પોતે રાસામને ચાહતી હતી અને તે પાછા રાસામનું એક બીજી છીસે કારન કરવાનું કામ તેને મળ્યું. અલબત્ત પોતાના જોસા ધીરજથી તાપાસ કરવાની તેની ફરજ હતી, મારે તેણે પોતાનાં જાહેર શેક પછા બાતેન દીલદારને એટલેજ સવાલ પુછ્યો કે “અગરમે તે ભાઈ અને પણ જવાબ નહીં દેશે તારે કેમ ?”

• રાસામે જોનરખાહીથી અરજ કીધી કે “તે પાછો વાલેલો તું પાછો આવતો નાં. તુને દાખલ નહીં કરે એ મતો તું જનવા દેતોજનાં, તેના કરવાજમાં એક થાંમલા ની મીશાલે મનસુત ઉભો રેહજે અને કહેજે કે તુંને આરજી સાથે ઝુલાકાત થાય નહીં તાંહાંમુધી તારો પગ એક જ હાડની મીશાલે તાંહાં ઉગીયા કરશે, જવાબ વગર પાછો ફરે તેના કરતાં ઉભો રહી તોફાન અચાવજે અને સભીઅત્તા ની સઘલી હકની બાહાર નઈ ધમકી, ધાંધલ ઈઆ ધરપમ થી તેની પાસે પોંઘાંથી આવજે.”

આ હુકમ સીરપર ચહડાવી મુરવારીદ આરજીના મેહલ તરફ ગઈ.

આ મેહલમાં ખુશાલી જેવું થોડુંજ હતું. મેહલની માલેક આરજી પોતાના ભાઈના શોગમાં એટલી ગરકાવ હતી કે પોતે ખુશ ખુશાલીને તજ્ય બેઠી એટલુંજ નહીં પણ મેહલની અંદરનાં કોઈ પણ માંજુસો જાન ખુશ ખુશાલ રેહ તે તેને પસંદ નહીં હતું.

તોપણ માંજુસજાતીનાં સવભાવ અને ખવાસ તરફ નજર કરી આરજીએ પોતાના ઘરનાં માંજુસોમાં કંઈ ઘણી શખત જાંદી કીધી નહીં હતી. આરજી જાંજુતી હતી કે તેવી કોઈ મનાઈ ઈઆ જાંદી પાલે એવાં તેનાં ઘરનાં માંજુસો નહીં હતાં.

મેહલાંતો ઉમરાજાદી આરજીના મેહલમાં જકર નામનો મજખેરો લઉંવો છેક આગલા વખતનો નોકરીએ રહેલો હતો. તેનું કામજ સરવેને ખુશ મજખેરીથી હુસાવાનું હતું અને રમુજ તથા ગમત ભરેલા દીકાએથી દલગીરી તથા જલાખાને હાંકી કાહડવાનું હતું. તેની બટકબોલી અને લવં લવને બધ પાડવી મુશકેલ હતી.

વળી આરજીની ફરજ નામની જવાન દાસી હતી. તે નેટલી જવાન તેટલી મસતીખેર અને હુસમુખી હતી. લઉંવા જકર સાથ તેને દોસતી હતી અને હસવા બોલવા તે તેના સવભાવ હતો.

તે સાથે ઉમરાજદી આરજીનો બેહેરામ નામનો કાકો હતો. તે મોજાલો ઉદાઉ અને ખાનાર પીનાર હતો. તે મન તેનો તેમજ નામનો એક દોસત હતો, તે હીમકારો, બેવકુફ અને બીબાવલો હતો. આ બે દોસતો વચે ખીતરા ચારીતું નાનું ઘણું મજબુત હતું. તેઓ આરજીના મેહલમાં આખી આખી રાત સાથે રહેતા હતા અને દારૂ પીને રોલ ટપા તથા કોઈવારે તો ખારાખારીના વખત કાહડતા હતા.

પણ સહથી હસવા સરખું એ છે કે ઉપરના બેવકુફ અને કાકડો-તેમજુર શું દર આરજીના હાથની-ઉમેદ-શખતો હતો. આરજીની આરજી રાસામશાહના દીલમાં હતી તે વાત તેને છુપી નહીં હતી. પણ તે જ્યારે તેટ્ટેમુર ખણ-આરજીને પરણવાની આરજી રાખતો હતો.

તેમજુર પોતાને રાસામશાહરીફ સમજતો હતો તો જો કે રાસામશાહની અને તેની પદવીમાં તેમજ આરજીમાં અને બેવકુફમાં આસામના જમીનના ફેર હતો. અને એવા પોતાથી ઉતરતા હરીફની રાસામને કશો દરકાર પણ નહીં હતો. રાસામ પોતાના મનમાં હસીને રહેતો હતો કે હરીફ તેને ગણવે કે ને લાગેકાતમાં આપણી બરોબરીએ હોય, પણ જે ઘણી હલકો, કાલકો ઈચ્છા નહારો હોય તે પોતાને મોહારે ગમે એવી પતરાણ કરે તોપણ તે કાંઈ હરીફ ગણાય નહીં.

રાસામ જોરે પોતાની મોલતમાં કાવવા માટે પોતાના કાવાની મજબુતી અને પોતાની લાગેકાત ઉપર ધીરજા રાખતો હતો તારે બેવકુફ તેમજ આરજીનો હાથ મેળવવાને પોતાના દોસત બેહેરામ ઉપર આધાર રાખતો હતો. બેહેરામ પોતાની ભતરણી સાથે પરણાવવાની તેમજને ધીરજ આપી હતી.

પણ રાસામ અને તેટ્ટેમુરની મોહાબત વચેથી તકલ્લુત હતો. રાસામની મોહાબત ખાં દીલની અને નેસ ભરી હતી. તેમજુરની મોલત માતર બેહેરામસર અને બાહરની હતી. રાસામ આવી એક નારીસે દીલ બાંધવામાં જઈથી કુધીતું ખરું સુખ સમજતો હતો તારે તેમજુર તેનો હાથ મેળવવા માટે માતર હવશની મોલ સીવાએ વધુ વીચારતો નહીં હતો. રાસામ આરજીને રાંછી બતાવ્યા આ હાલો હતો, તેમજુર તેને ગોલામડી અને બાંદી કરવાના બે આલમાં હતો. માટે રાસામ પોતાનો હાથ રજુ કરવાના જોરે અધાગ અને અચુક હતો, તારે તેમજુરને બેહેરામે છાતી પર જે હાથ દેવાડ્યો હતો તેપર સબુરી પાંગો આજે નહીં ને થોડાં વેસ રહીને આરજીસે નેકા કરવાને મલકાતો હતો.

જોકે તે બેવકુફ હતો, તોપણ એટલું તો સમજતો હતો કે રાસામના કાસરો આરજીને આવી મળવા નહીં જોઈએ. એટલા માટે તે કાસરોને મળવા વગર આરજી પાછા વળતી તેથી તેમજુર કુદી હતો અને તેમને પાછા વાલવામાં બેહેરામના થોડાંક કુપો હાથ પણ હતો. તેમજુર પછાદાર હતો અને આરજીની લાલચપર બેહેરામ તેને જ નીચવતો તેમ તે નીચવતો હતો. તે પછાસાની બેટ સોગાદ આરજીના નોકરો કુધી પોંદોચી હતી તોપણ સઘવા એ તેનાથી કબાત અને તેનેજ હસતા હતા.

એ રીતે આરજીના મેહલમાં તરેહવાર કીસમના અદમીએ વસતાં હતાં અને તેઓ વચે જોરે આવા જુદા જુદા જુસાઓ અને હવસો અકડા અકડી કરતા તારે મેહલમાં ખસતી, લોગાતું અને ગડબડ ચાલુ રહે એના નવાજ નહીં હતી.

આ લોકોની ગડબડથી કોઈવાર ગંભીર આરજી કંઈકી નહીં હતી. તે લોકોને સમજવા તથા ગડબડ બંધ કરવાનું કામ તેમજુર આધારખાન નામના પોતાના એક વીસવાસુ કારબારીને સોંપ્યું હતું. એ આધારખાન ગમે એટલો વીસવાસુ તોપણ કાચી સમજતો હતો. વળી તેને પણ આરજીની એક આરજી હતી. તે પોતાની થોડાંકીયું હતું. અત અને આહા. એમવવાને નુમો હતો. અને તેથી થોડાંકીને રાજ રાખવા સાથે તેણીના હુકમોને ઘણા સહ રાવેલા આકારમાં બેળવા ન્તો હતો. જોકે મેહલમાં નાચ રંગ ઈચ્છા ખસતી તોફાન આરજીને પસંદ નહીં હતું, તો પણ અંદાજસર રમત ગમત ઈચ્છા, મજામ મજાખરીની તે જીવે બંદી કીધેલી નહીં હતી. તોપણ આધારખાન દાહા થો વધા માટે થોડાંકીના હુકમોને અમલમાં વધારી મેળવતો હતો. આઈના હુકમને બાંદીને જકર લઉવાને તથા ફરંગ દારીને તથા બેહેરામને અને તેમજુર વગેરેને સુપચાંપ રાખવાને ઘણો ખતી હતો. જો ગડબડ થતાં તેઓને ધમકાવી કાહડતો. જો તેઓ મોડા ઘરના આવે અથવા મોડા વખત કુધી ઘરના ખસતી કરે તો આઈની આગળ તેઓની ફરીઆદ લઈ ન્તો અને તેઓને આરજીની-કડવી શીખા મણા સાંભળવી પડતી હતી.

એટલા માટે આ સંઘરા નજીમાં આધારખાન અકારો ધંધો હતો. તેઓ તેની સાથે ખાનગી દુશમની ધરાવતા હતા. તેઓ સાથે તે ઘણીવાર તે લડી ચુક્યો હતો. અને તેઓ હજી તેનાં આંધારમાં ફરતા હતા.

પરકાણ પ મું.

પ્રતેહનું બીજો.

હવે જોરે શું દર મોહાદાદ (સુરવારીદ) રાસામની દીલ ભરીને પોતો પોતાન લઈ આરજીના મેહલ તરફ આવશે તારે આરજી એવાજ પોતાના ઘરનાં માંજુસોનાં કંઠાલા બરેલા કુધારામાં પડેલી હતી.

મેહલનો લઉવો જકર તે દીને ઘરમાં મોડા આવશે હતો. તે પોતાની નજદીક આવતાનેવાર આરજીએ પોતાનાં માંજુસોને હુકમ કીધો કે "આ લઉવાને હાંધી બાહાર કાહડો".

મજાખેરો જકર હાંમરજવાળીમાં પુરો હતો અને તેનો ધંધો મોલવા માલવાનો હતો. તથા તેને મજાખરી કરવાની કુદ હતી માટે તે આદમીએ તરફ નેઈ મોલી ઉડ્યો કે "અપરો હુકમ સાંભળતા નથી? આ બાહને હીઆંધી બાહાર કાહડો."

આરજી આ મજાખરી સાંભળવાના સવભાવમાં નહીં હતો. તે મોલી કે "બેવકુફ, હવે તુને ખારે નથી રાખવો. તું આસને આસને હુણો લઉવો થતો જાય છે અને તારી બેઈખી વધે છે."

લઉવાએ ઘણો અહો ઉત્તર વાલ્યો. "મારા એ બેલુ વાંક એવા છે કે જે દારૂ અને રૂડી સલાહથી સુધરશે. હું ખા લઉવાને ધીવાનું આપો અને પછે તે હુણે નહીં પણ બીજા પાસે રહેશે. બેઈખાંને ઈમાનદાર થવા કહો અને પછે તે બેઈખાં નહીં રહેશે, પણ સુધરશે. હરએક ચીજ ને સુધારવી તે તેના ઉપર ઈંગિડું ખાવવા બરાબર છે. પાપ ની ઉપર નેહી કાવેતો તે નેકીનું ખાતર ઈંગિડું છે, નેહી મી ઉપર પાપ કાવેતો તે પ્રાપનું ઈંગિડું છે. દોહામાં આજ સ ગાંડાને આહાર કાઢાડવા કહીને ગાંડાં બને છે, ગાંડાં આજ સ દાહવાને આહાર કાઢાડવા કહીને દાહવા બને છે, વાસ તે પારો આ બાઈને હીપાંથી કાઢાડો."

આરજીએ લગાર ટણકાથી કહ્યું કે "સુરખ મેં તુને કાઢાડી મેળવાઈ કહ્યું છે."

પણ ફરીથી નકરે પોતાને જીવને હીલતી કીધી કે "હું બેવકૂફ છઉં તેથી તમે મને કાઢાડી મેળાઓ, અને ત મો પણ વેકૂફ વારાના છે. મારે તમોને હું કાઢાડી મેલું છઉં, નેકરેખાનું હું સાબેત કરી આપશ કે તમો બેવકૂફ છો."

આરજી—તારીથી એમ બનશે ?

નકર—ઘણી આવાકીથી.

આરજી—તારે સાબેત કર નેહી,

નકર—પણ તેની આગમ્ય એ નેકીની ચેન મારે ત તુને સવાલો પુછવા પડશે.

આરજી—ને હાલ કાંઈ બીજું કામકામ નથી તેટલાં હું નવાબો આપશ.

નકર—ભલો બાનું, તમે શોક શા મારે કરો છો ?

આરજી—ભલા લઉવા, મારા બાઈના પોતાને મારે.

નકર—તારે હું મારું છઉં કે તેનું રવાન દોનખત્રા ગયું હશે.

આરજી—હું જાણું છઉં કે તેનું રવાન બેહેશતમાં ગયું છે.

નકર—જરે તમારા બાઈના જીવ બેહેસતમાં નવા ઉ પર તમે શોક કરો છો તારે તમે ખરાં બેવકૂફ છો. આણે હવે તમે ખાહાર બંધો.

આ મશખામતો આરજીને કાંઈ ગમત પડી નહીં, પણ તેના લઉવાની હીકમત વીરે તે ખુશી થઈ. તેની આ લયલજી વીરે તેના કારભારી બાધરખાં પાસે ઉભેલો હતો તેને પુછ્યું અને બાધરખાંનેતો બાઈ તરફને નરા અજી સારો થતાન એકદમ ફાટી દુરીને નકરખાં લઉવાની સંધ લી રાવ કીધી. તે શેવરે બોલ્યો કે "ખુરાઈ લઉવા લોકોને નરસ કરે છે, પણ બેવકૂફોને વધારે સરસ બેવકૂફ બનાવે છે."

આ દીકા નકરે તેનાજ મોઢાંમા મારયા તે બોલ્યો કે "બોહા તારાંમા હજી વધારે ખુરાઈ મોઢાં કે નેથી તારી સુરખાઈ વધારે સરસ થાય."

બાધરખાંના ઈતરાઈને મારે આ ઘણો શખત વાંચો હતો. તે નકર ઉપર ખડક થયો એટલું જ નહીં પણ પોતા ની સોંપી ઉપરથી ખડક થયો કે "તમે આ સુરખની મશ ખરીઓ ઉપર હસીને તેને મેટકાવી મેળાઓ."

આરજીએ તેને જે નવાજ દીધો તે આપણમાં થઈ વાર ઘણું બહુને કાંમ લાગે એવો હતો. તે બોલી કે "આ ધેરું તું પોતાને આહવાના પેચારના દરદી ખાંદો પ

ડેશાં અને અરધી ભુખે-તુને બીજાએનું દસવાદ લાગે છે. પણ સખી, સુખી અને સવત તર રહેવું એટલે જ કે જે તો પના ભાજા બેલુ લાગે તેને મનમાં નાહની ગોળી સમજ થી. નેના ધણેજ કહ્યું કેહેવાનો હોય તેના કવડા થુમ નોમાં નીનલ કાંઈ નથી અને જે સમજી માણસ હોય તે પપકાં આપે તોપણ તેના મશખરી કાંઈ નથી."

આ પરખાંએ આરજી પોતાનો વખત ગુનરે છે તેવા માં તેણીના કાકો બેહેરાખ પુત્ર હાકટપણાની હાલતમાં લા ખલ થયો. તે દારૂથી બેહેક બેહેક થતો હતો. તેના ચુડા લથરતા હતા અને બોલવા આલવાનો તેનામા સકાર કે સુ ધ નહીં હતી. તેની આ હાલત બેઈ ઉમરાજી બ્યારજી ને ખેદ થયો, અને બાધરની મહુડતી થઈ, કેમકે મેહેલના આદમીઓ ઉપર શખત રહેવાનું કેટલું કારણ છે તે બાધર હવે પોતાની બાઈને બતાવી શક્યો.

પણ વળી બેહેરાખની વાતચીત ઉપરથી બાલમ પડ્યું કે મેહેલના દરવાજા ઉપર તે કાંઈ મસતીમાં થુમ મચાવી આવ્યો હતો. તેણે ખબર કીધી કે બસરાના હાકમ રાસા મ તરફથી એક છોકરો પેગામ લાવ્યો હતો, તેને આરજીના આ છાકરા કાકાએ અટકાવી રાખેલો હતો.

નેકે રાસામના હલકારાએને મેવાને થુંદર આરજી નાખુશ હતી તોપણ તેમોને અને તેમોની મારફતે રાસાજ ને અપમાન મળેલું મેવાને તે ખુશી નહીં હતી. તેને દાખલ કરવા કે નહીં કરવાનું બેહેરાખનું કામ નહીં હતું, તે છતાં દરવાજા ઉપર બેહેરામે ગડબડ કરવાથી આરજી દલ ગીર થઈ, પણ તેને ખબર નહીં હતી કે રાસામના આ કા સદને આરજી સામે અટકાવામાં મોઢાજા બેહેરાખની પોતા ના સુરખ દોસત તેસુરની તરફેણની મતલબ હતી.

બેહેરાખે આરજીએ બેહેરાખને યપકાના બે માર શખ દો કહી તેને તેની જગા ઉપર મોકલ્યો અને તેની સંભાલ ને મારે તેની પછવાડે મશખેરા નકરને મોકલ્યો. જતાં જતાં નકર જે રમુજ થુમને બોલી ગયો તે નશીહતથી પુર છે અને તે એણે કે "છાકરા ખાણસ દુબેલા નેવો, બેવકૂફ નેવો અને યેલા નેવો છે. એક કટોરી વધારે અને તે બે વકૂફ બને છે, બેથી કટોરી વધારે અને તે યેલા બને છે તથા તરીને કટોરી વધારે અને તે દુબી જાય છે. બેહેરાખ યેલા ના દરનજીને છે અને યેલાની સંભાલને મારે તમો મારા નેવા સુરખને મોકલો છો."

તેમજ વળી આરજીએ દરવાજા ઉપર પોતાના કારભારી બાધરખાંને મોકલ્યો કે "રાસામના પેગામ કોણ લા વણે છે તેને બંધને મળ. જો તેને અપમાન થયું હોય તો મારી તરફથી દરજીબર માહ. જો તે અંદર આવવા માગે તો મારી તરફથી સમજાવીને તેને ના કેહ. જો તે બોલે સ કરેતો કેહેને કે હું આજરો છઉં અથવા કેહેને કે હું ઘરના નથી. ગમે તેમ કહી તેને પાછા વાળ."

રોઝાલીના હુકમ મુજબ બાધર દરવાજા ઉપર ગયો અને જોયું તો રાસામના હુમેશના કાસદોથી આ એક જી દોન કાસદ હતો. આજ સુધી રાસામે જુનરગા ન્યાંદરાજ એલચીઓને મોકલ્યા હતા, પણ આજે કોઈ નાદાન, કે મજ છોકરો પેગામ લાવ્યો હતો. આજ સુધી કાસદોને પાછા વાલતાં નરા આંનાકાંની કરી તેમો પાછા જતા હતા.

પણ આ શું કર કાસદતો હટ લઈને દેવરીની ઉપર બેઠો હ તો અને ખીસવાને ના પાડતો હતો.

આ છોકરાની ખુબસુરતીથી તેમજ મનમથી વીસમય થતો બાધર પાછો પોતાની બાઈ પાસે ગયો અને બોલવા લાગ્યો કે “બાઈ રાસામનો કાસદ આજેતો કાંઈ ઓર તરેહ ના છે. તે સોગંદ આપછે કે તમેને મળવા વગર તે પાછો જનાર નથી. મેં કહ્યું કે બાઈ આજરો છે, તારે તે કહેજે તેટલું તો તે જાણે છે અને તેટલા વાસતેજ તે તમેને મળવા માંગે છે. મેં કહ્યું કે બાઈ ઉંઘાવલાં છે, તારે કહેજે તે વાત પણ જાણે છે અને તેટલાજ વાસતે તે મળવા માંગે છે. તેતો એક હટીલા કીલવા જ્યેવો છે.”

આ ખબરથી આરજી લગાર અચરત થઈ. પણ તે છુપીએ સાફ ફરમાવ્યું કે “તેને કહે હું” મળનાર નથી.”

પણ બાધરને એ હુકમ બેજ લાગ્યો. તે બોલ્યો કે “એમતો હું તેને કહી ચુક્યો, પણ તે જતો નથી તેના કાંઈ રસતો ! તેતો બાનવના પધપાની ખીશાલે અડપોછે.”

રાસામનો આ કાસદ એમોતે કોણે છે જરે આરજી એ જાણવા માંગ્યું તારે બાધરે જવાબ દીધો કે “તે માટીડાના જટલો ઉમરે નથી કે છોકરાના જટલો નાહાતો નથી. તે આરતળી લાગે છે અને મરદખી લાગે છે. તે નાજુકખી છે અને ખડતલખી છે. અનેતો તેની કાંઈ સમજ પડતી નથી.”

અતે આવા એક કાસદને જોવા વગર પાછો વાલવા તું આરજીએ દરસત ધાર્યું નહી. તેણીએ તેને બાધર ખાન પાસે બોલાવી મંગાવ્યો, પણ પોતાની પડોશમાં પોતાની દાસી ફરંગને બોલાવી રાખી તથા આ અનજના આ દમીથી પોતાનો મેહરો છુપાવવા સાફ તે ઉપર યુરખો નાખ્યો.

મેહરશ કાસદને તેડી લાવ્યો. વાંચનારી બાંનુએ જાણે છે કે તેતો આપણી મુરવારીદ મરદના લેખાશમાં રાસામનો ખોદાદાદ નોકર તરીકે આવી હતી.

રાસામનો આ કાસદને આરજીએ પોતાની સામે આ વવા દીધો એજ તેની ક્તેહતું ગોપા બીંદું હતું.

પરકરણ ૧ કું.

પારકાની શેવા કરવામાં પોતાની શેવા યાથછે.

આરજી મુરવારીદની ગોપા શોખ હતી. રાસામની પરીતની મુરવારીદ ઉમેદવાર હતી, પણ રાસામેતો પોતાના પેઆર આરજીને આપેલો હતો, માટે એઓને આપણ એ કેકની શોખ ગણી શક્યું.

એવી એક શોખના ઘરમાં, તેના આરડામાં તેની હ જુરમા દાખલતો થઈ, પણ હવે ઉપાય થું કરવો ?

થું પોતાના કારજને બદલે પોતાની શોખનુ કારજ કરી આપવું ? જે સુખ પોતે ચાહતો હતો તે સુખ આ શોખને આપવામાં પોતેજ મદદ કરવી ?

પણ વળી એજ કામ સોંપીને રાસામે તેને ચોકલી છે તારે થું તે નહી બજવવું ? રાસામ જોવા ચોક અને મુરખી ના થું વીસવાસ તોડવો અને તેના હુકમથી ઉલટી ચાલવું ? રાસામનું આરજી સાથ કરી આપવામાં પોતાના જીવ

તરફ નીમખહરાની કીધા બરાબર હતું. તે કારજ કરવા માં કમચડ મેળવી એ રાસામ તરફ નીમખહરાની હતી.

આ સઘલા સવાલો મુરવારીદના દીલમાં પેહેલેથીજ પે દા થયા હતા, પણ આરજીની હજુરમાં પેહેલેથીજ આગમ્ય તે એ સવાલોના કડવો કમી આવી હતી. તેણીએ એક યકો ઠરાવ કર્યો હતો અને તેથી હવે તેને યજારદ નહી હતો.

ધીરજ—ધીરજ—ધીરજ—એ તેનો ઠરાવ હતો. આ ટલેવાયાર ધીરજ રાખી તેહકુલ મોડો વધારેવાર રાખવી હતી અને થું ધાયછે તે જોવું હતું. જરે મરદનો પોશાખ વી થો, જરે રાસામનો આકરજ થઈ તારેતો તેનું કામ બજવવું નેહિ.

માટે રાસામનું આરજી સાથનું કારજ તે ગોપા પોતાનું કારજ હોય તેટલી બધી ઉલટથી તે આ કામના મંડી હતી. આવાં કારજમાં મુખીઅ જરે સહરાગાતની હતી.

પણ મુરવારીદ બાજો અને ખીશાસવાલાં ઈશાન દેશમાં જન મેલી હતી એટલે તેની સહરાગાતને પુછવું નહી પડે. તે છુપીએ ઠરાવ કર્યો હતો કે આરજી યાસે જતાંનેવાર ધુમ ફ સાહત અને બલાગાતથી બલબલ કરવી. પોતાનાં કામની તારીફ કરવી, આરજીના મેહરોની તારીફ કરવી અને રાસામની ઉમેદની તારીફ કરવી.

આરડામાં આરજી અને તેની દાસી ફરંગ બે જણ હતાં, માટે ખોદાદાદ (મુરવારીદ) આવતાંનેવાર પેહેલો સવાલ એ પુછ્યો કે “આ મકાંની ખાનવત માલેક આ બે માંથી કહી છે ?”

આરજીએ ફરમાવ્યું કે “તે બાધરને જે કાંઈ કહેવું હોય તે મને કહે હું” તેની તરફથી જવાબ દેવા.

ખોદાદાદ ભાશણ ચલાવતો હોય તેમ બોલવા માડ્યું, “માહુરતાપી, બેખીશાલ અને આતી ઉતકરકશર શું કરી,” આટલા બોલોમાં વળી તે જરા અટકી ઉભી, ને વચે બોલી ઉઠી કે “હું” અરજ કરું છઉં કે આ ઘરનાં ધનીઆણી એવજા છે કે કોઈ બીજા. જો તમે કોઈ બીજા હોયતા હું જે ભાશણ કરનાર છઉં તે અમસણું જુમાવી દેવા મને મગવું નથી, કેમકે એ ભાશણ ચાલાકીથી લખેલું છે, તે યાદ રાખતાં મને ઘણી મેહનત પડી છે.”

આ સઘલી જાંબરાજીની આરજીને કાંઈ સમજ પડી નહી, અને તેથી તેણીએ એટલુંજ પુછ્યું કે “બાઈ તું કાંહથી આવયો છે ?”

ખોદાદાદ જરા તેણીને ટવલાવા માહણ્યું. “હું” જેટલું બોલતાં શીખી આવ્યો છઉં તેથી વધારે બોલવા ના હોતો નથી, અને હું કાંહથી આવ્યો છઉં તે મેં મોહોડે કરેલા મારા ભાગમાં લખેલું નથી. મને માતર એટલોજ સંધીઆરો આપો કે બાંનું આરજી તમેજાણો, અને પછે હું માફ ભાશણ આગળ ચલાવરા.”

આરજીએ અચરતથી પુછ્યું કે “બાઈ તું તારો ભાગ મોહોડે કરી આવ્યો છે તારે કોઈ નાટકો છે કે થું, અતે કાંઈ આ જગાને નાટકશાજી સમજે છે કે થું ?”

ખોદાદાદ આતરથી ના યાડ્યું, પણ જરે તે બોલ્યો કે “હું” જ્યેબે દખાડું છઉં તેવો ખરેખર નથી.” તારે તે બોલેબોલ બરાબર હતું. તે ખરેખરો મરદ નહી હતો.

આ નવાબની ખરી ખતલખ અલખતાં આરજુ સ
મળ નહી, તેણીએ અતે ખોદાદાની ખાતરી કરી
કે “ધર ધનીઆંથી હુંન છઉં.” એ ઉપરથી ખોદાદાદે
એક બીજી નવાબ જેવો ઉતર વાલશે કે “ખારા ભાસણુના
મે ભાગ છે—પેરેડો તમારી તારીફનો છે અને બીજે ખારી
અરનતેર છે, માટે હવે હું પેરેડો ભાગ શરૂ કરું છઉં.”
આરજુએ તરત અટકાવીયો કે “ભાઈ તે ભાસણુમાં
અગતવું થું છે તે ઉપરન આવ. હું તારીફનો ભાગ તુને
ખરૂં કરું છઉં.”

ખોદાદાદે સંહરાગાત મલાવા માંગી પણ આરજુએ
સાફ નવાબ બાલશે કે “સંહરાગાત હુંમેશ ખોટી હોયછે
વાસતે તું તે બંધ કર. ખારા દરવાજા ઉપર તુંએ થણી
ગડમડ ફીધીછે, માટે એવો તું કોણ છે તે જોવા સાડું મેં
તુને હીઆં બેલાવયોછે, તુને સાંભળવા સાડું બેલાવયો ન
યો. હવે જો તું દેવાનો નહી હોયતો હીઆંથી રસતો લે,
અને જો તારામાં અકલ હોયતો કુક્રા બેલ.”

દારી ફરંગ આ હુકમના સાંભેલ થઈ, તે બોલી કે
“પોરેયા તારો રસતો આછીગમ છે, ચાલો સડ મહુડાવો.”

પણ ખોદાદાદેતો હીઆં વધારેવાર લંગડ નાખવા ખા
ડ્યું અને આરજુએ કહ્યું કે “ભાઈ જાર તારા પેગામનો દી
બાચો આટલો લાંબો થયો તારે મુદ પેગામ ફેટલો લાંબો હશે.
ખોદાદાદે માંગી લીધું કે “હું” જે પેગામ લાવયો છ
ઉં તે ફક્ત તમારે વાસતે છે. હું કાંઈ લડાઈનો પેગામ
લાવયો નથી, હું કાંઈ માનનો ફર લેવા આવયો નથી, ખા
રા હાથમાંતો મુલેહની નીશાણ છે.”

આરજુએ તેને યાદ આપી કે “તું મુલેહનો પેગામ
લાવયોછે, તારે તેની શરૂઆતમાં તું લડતો આવયોછે.”

રાસામના કાસદે બોલાસો કીધો કે “પેરેલાં હું તોફાં
ની રેખાયો તે જાણી બ્રુજને દેખાયો, કેમકે તોફાંન ફરડું
એ મેં કરેલા પાડનો એક ભાગ હતા.”

હવે આરજુએ વધારે વાત મલાવી. તેણીએ આ
નોબવાન છોકરાને પુછવા ઉપરથી તે બોલશે કે—“હું” કો
ણ છઉં અને થું માંડું છઉં તે ખારી છાતીના જેટલું છુ
ડું છે; તમારા કાનને તે ખોદાદા છે, ચારકા કાનને તે પાપછે.”

અતે આ બટક બેલ છોકરાથી આરજુનું દીલ પી
ગલ્યું, તેણે પોતાની દારીને બહાર મોકલાવી અને પોતે
એકલી કાસદનો પેગામ સાંભળવા બેઠી.

ખોદાદાદ હજીતો બોલેછે કે “મનમેાવન માંનું”—
આરજુ તેટલામાંન વચે પડી—“એ બીનાતો જાણું
છઉં. પણ તારા પેગામનો યુખીઅ ભાગ કાંહાં છે?”

ખોદાદાદ—રાસામ સાહુની છાતીમાં.
આરજુ—છાતીના કીઆ ભાગ ઉપર.

ખોદાદાદ—છગરના ભાગમાં.
આરજુ—અરે, તે ભાગતો મેં આગમમનો વાંચેલો
છે. તારે કાંઈ વધારે કહેડું છે?

ખોદાદાદ—નેક બાંનું અને તારો ચેહેરો જોવા દે.
આરજુ—તારા ચેકે થું ખારા ચેહેરા સાથ વાતમીત
કરવા તુને ફરમાવ્યું છે. હવે તું વખી જેટલું શીખી આ
વયોછે તેથી આગળ ચાલેછે.

આરજુ કહેવા ઉપરથી આરજુએ આ થુંદર કાસદને
પોતાનો ચેહેરો નહીન દેખાડયો એમ વાંચનાર:એએ વીચા
રડું નહી. નહી—આ વાત કેવી અજાએબ જેવી છે કે
આરજુએ પોતાના ભાઈના મરણ પછે જે ચેહેરાને કોઈ પ
ણ જોવાના મરદ આગળ બેલાવો નહી હતા તે આ અન
જના છોકરા આગળ પેરેલીન વાર બોલેલો કીધો!

આ નહી માનવા જેવો અનાંવ શી રીતે બનયો? ફી
એ છુપો વગ આરજુના શખત દીલને તામે ફરી શકયો?
ફીઆ બેમાણુખ આંતરો આરજુને પીગલાવી તેનો આ કો
ળ તોડાવયો?

પણ એ બામે વીચાર કરવાનો વખત હજ આવેછે.

આરજુએ ચેહેરો બેલવાથી ખોદાદાદને જાણ નવાઈ
લાગી. તે ઘણો અચરત થયો હોય તેમ આ ચેહેરાની
શીફત ગાવા બાદ છેલે પોતાના પેગામ ઉપર પાછો આવવા
સાડું બેલશે કે “સડથી ઘાકી બાંનું તમેા છો, કે આટ
લી સોભા અને યુખમુરતીની ખાણસ જાતના નકલ મેળવા
વગર ઘોરને તે સોભા જેટ આવવા માંગોછો.”

આરજુએ એટલોમ સવાલ કીધો કે “છોકરા, તુંને
થું ખારી તારીફ કરવા હીંખાં મોકલયોછે?”

ખોદાદાદે પાછી પોતાની ન્યાંદરાજ મલાવી. “તમે
કોણછો તે હવે હું પીંછાંથી મુકશે છઉં. તમેા અનીશય
મગર છો, કેમકે તમેા ઘણા યુખમુરત છો, પણ ખારો ચેક
તમેાને એટલાં ચાહેછે કે ઘડીબર તમારી બરોબર બીજું
કોઈ નહી હોય તેપણુ તેવા પેઆરનો બદલો નેકાથી વાંધી
આપવો જોઈએ.”

આ સઘલા શખરામાં ખોદાદાદ (પુરવારીદ) રાસામ
તરફના પોતાના જુસા ગોપા ભરખમા નજીવતો હતો.

“તમારી બરોબર કોઈ બીજુ નહી હોય” એમ કહે
તાં પુરવારીદ ગોપા ભરખમાં કહેછે કે હું કાંઈ તારા કરતાં
ઓહી નથી. અને “ખરા પેઆરનો બદલો નેકાથી વાલ
વો જોઈએ” એ શખરામાં પુરવારીદ પોતાને રાસામ તરફ
થી તે બદલો મળવાની ગોપા આશા નજીવેછે.

પણ પોતાની સઘલી મોખત છતાં પોતાના દીલદારના
કાસદ તરીકે તેનાં દીલનો જુસો બીજી આગળ ખરેખરા આ
કારમાં જાહેર કરવાની ફરમ ઈમાનદારીથી મળવા ઉપરન બે
દાદા મંડોખેતો. રાસામ પછી રીતથી દીલજુઆ આરજુને
ચાહેછે તેનું સંહરાગાત ભરેડું પેઆન તેણે જાહેર કરવામાં
ડ્યું. તે બોલશે કે “ખારો ચેક મરી મરી નહન, ફલવંત
આંજુઓ પાડીને, મોહાંમતના મગડાત ભરેલી બુમો પાડીને
અને આંતરાના જેવાં ગરમ દસકાં ખાઈને તમેાને ચાહેછે.”

આ સઘલી સંહરાગાત ફેકટ હતી. “તારો ચેક”
આરજુ બોલી તેમ, “જાહેર કે હું” તેને ખારો પેઆર આ
પી શકતી નથી. જાહેર છઉં છઉં કે તે નેક દીલનો, અમી
રી ખવાશનો, મોટી રોલતનો અને તાજ તથા દાઘ વગ
રની જોખનવાલો છે. પણ તોખી હું તેને માહી શકતી ન
થી, એવો નવાબ તે ઘણું આગમમનો મેલવી શકયો હોત.”

હજ તેને પીગલાવી ખોદાદાદે એક કોયેશ કરી
જે. “યુશતમાનું, ખારો ચેકમાં સરીડું” મોખતવું બ
લું જે ખારા દીલમાં હોત, આવું ખારી કુખ, આવો મોત

સરખી છાંદગી મારામાં હોતતો તમારી આ નાંધી હું કાંઈ માનતે ઈચ્છા સમજતે નહીં.”

આરજુના સવાલના જવાબમાં તે બોલ્યો કે “હું ત મારા દરવાજા પર રડતો કાગડો થઈને બેસતે અને ધરની અંદરના મારા હૃદયને હુંક માર્યા કરતે અથવા પીકારે લી મેળવતાં પાદશાહી હુકમનામાં કાહાડ્યા કરતે ત થા મધરાતેખી બુલંદ આવાજ બાંગ મારીને તે વાંચતે ત થા રેકડીએ રેકડી તમારાં નામને ગળવતે અને હવામાં ઉડતી ભલતી વાતોમાં આરજુ આરજુ કરી મેળતે. તારે તમને હવા અને ધરતીની વચે મારાં જીગર સીવાએ બીજે કયે આરામ નહીં મળતે અને એ પરમાણુ મારા હાલ પર દયા કરવાની તમને હું કરજ પાડતે.”

મરદના લેખાશમાં આવેલા આ યોરત કાસદની ભારી નખાંદરાજમાં આરજુ હસતે મુખેરે અને અચરતીથી દંગ થયલાં દીલે તેની સોહામની સીકલ નીરખીને જોતી બેઠી રહી. અને હજીખી તેને પાછો રવાને કરવાની તેણી ની ખામોશ થાઈ નહીં.

આરજુ યોર વધારે છુટથી ગોપા પરોટાઈને વાત કે રવા લાગી. હવે તેણીએ આ છોકરાની જોલખ ખુણી કે “તું કોણ છે અને તારા મા બાપ કોણ છે ?” સુરવારીદે જવાબ આપ્યો કે “જેકે હું એક માકર છઉં, તોપણ માકર ખાનદાન થણું મહડુડું છે અને હું એક ગરહસય છઉં.”

એમ કરતાં વખત વધારે જવાથી હવે આ નહીં થા રેલી મુલાકાત બંધાવી શકાય એમ નહીં હવું. આરજુએ બોલાદાદને પાછો વાલતાં જોકે સાક કહયું કે “હું તારા શેડ પર દીલ લગાડી શકતી નથી, વાસતે કોઈ હલકારા એને ફરી મોકલતી ના” તોપણ એ જવાબ સાથ તેણીએ આ નવાઈ જોવા કહયું કે—“તારો શેડ આ મારા જ વાળ વીશે શું ધારેછે, તે મને જણાવવા તારે મને તો પાછો આવજે.”

છૂટાં પડતી વખતે આરજુએ આ શેહરામના છોકરા ને થોડુંક નાણું વટીક ભેટ આપયું, પણ સુરવારીદે તે ના પાડયું અને બોલી કે “મને કાંઈ બદલાની જરૂર નથી. બદલો તો મારા શેડને જોઈએ.”

એમ કહી તે રવાને થયો.

પણ આરજુના દોલમ આ કેવો અચ્ચલ્ય ફેરફાર થઈ ગયો. રાસામના કોઈખી હલકારા આગળ તેણીએ જાં હાં મોહાડુંખી નહીં ઉઠાડયું હવું, તાંહાં આ છોકરવન જવાન સાથ મોહાડું ઉઠાડીને વાતો કીધી એટલું જ નહીં પણ વળી છુપી વાતો કીધી, તથા છુપી ઉઠાડી તેને પોતા નાં બેહેરો વટીક દેખાડયો. આ શેહરામના કાસદને પોતાની આગળથી તેણીને ખસેડવા પણ મગયો નહીં અને જારે તેને જવાના વખત થયો તારે તેને પાછો જિવાની ખામોશ બતાવી.

આરજુ આ જવાન ઉપર મોહીત થઈ કે શું ? તેના એક જ વધતાં કામથી એ વાત નહીં કરી. તેણી એ પોતાના વીસવાસુ કારભારી બેહેરામને એક વીટી આપી સુરવારીદેની પુઠે રોડાવયો. અને કેહેવાડયું કે “તું તારા શે

ડની આ વીટી મેળી ગયોછે, મેં લેવાને ના પાડી તારે તું છુપી રીતે મેળી ગયોછે, પણ તે પાછી લે.”

આમ કહી આરજુએ તે કાસદ ઉપર એક વીટી મોકલાવી. હવે સુરવારીદે કાંઈ વીટી મેળી આવી નહીં હતી. તે વીટીમાં આરજુની પોતાની હતી અને તે માતર તેણીએ પોતાની તરફથી મોકલાવી હતી. પોતાના નાકર બેહેરામને કાંઈ સઘલી ખરીવાત કેહેવાઈ સકાય નહીં, મારે “તે વીટી રાસામની છે અને આ છોકરો હતી લાઈથી મેલી ગયોછે.” એમ તેની આગલ જોડી કાહાડયું.

બેહેરામે રોડતો જઈ વલી રાસામના કાસદને રસતા મા પકડી કાહાડતાં વાર લગાડયો નહીં. તે બોલ્યો કે “બાઈ તું મુગો મુગો વીટી પાછી લઈ ગયો હતોતો મને આટલી મેળેનત પડતે નહીં, લે યાર, મારાં બાઈ કેહેછે કે તેવણીએ વીટી પાતાતી નથી.”

એટલું બોલી તથા વીટી આપીને બેહેરામ ચાલતો થયો. આરજુએ તેને શીખવી મેળયું હવું કે “તું” એ છોકરાની કાંઈ વાત સાંભલતો ના અથવા તે વીટી પાછી આપવાના તેને વખત પણ આપતો ના, પણ તરત તું પાછો નાહાસી આવજે.”

હવે સુરવારીદે આ નીશાણુના શું અરથ કાહાડે ? વીટી શું ને વાત થઈ ? અલખતાં આ નીશાણુ મોહાજતની હતી. સુરવારીદે પોતાના મરદના લેખાશમાં પોતા ઉપર આરજુની મેળવતે ઉસકેરી !

આ નાનનીન આરજુનાં દીલને પોતાના શેડ પર ફેરવવા મઈ અને પોતાપર ફેરવીને આવી !

અલખતાં એમાં તેની કરસી નીમખડરામી કે કમઘાઈ નહીં હતી. તેણે તો રાસામના દાવો રજુ કરવાને પોતાની બનતી કોશિશ કીધી. છોડી આરજુનું દીલ પીગલયું, ખરૂં પણ રાસામને બદલે તેના કાસદપર પીગલયું.

પણ એ કાસદ તો યોરત હતી અને બીચારી આરજુ મરદને બદલે યોરતપર મોહીત અને ફીદા થઈ !

પોરકાની સેવા કરતાં પોતાની શેવા થાયછે એ કેહેવ ત આ દેકાણે ખરી પડી. બોલાદાદે પોતાના શેડની બનતી સેવા બજાવી. પણ તેમાં ખુદરતે તેની પોતાની સેવા કીધી. જે તે મરદ હોતતો આરજુને નકા તેના બની ચકત. પણ તેતે યોરત હતી એટલે આરજુને પોતાની યોરત કરવા જેવું તો હવું નહીં, તોપણ આરજુનું દીલ તેના પોતાના તરફ ખેંચાયું એટલે જેવું જોઈતું તેવું થયું. રાસામને તો આ મરદ રૂપી યોરત પોતે ખરાં દીલથી આ હાતી હતી અને જોકે આરજુના પેઆર તેનાપર લગાડવા ને તે બંધાયેલી હતી, તોપણ તેમ થાયતો. તે ખુશી નહીં હતી. મારે રાસામને આહાનારી તો તે સુરવારીદેની રહી અને આરજુ તો રાસામને બદલે શુંદર સુરવારીદેની મેળવતાં બલવા લાગી !

આ એક નવાઈ જોવા અને હસવા સરખો મુગયા શે થયો !!

ખેતી વાડી.

ફુનીયાના ઘણા આ
ધાર ખેતીવાડી ઉપર છે.
માણસનું પાલણ પોશણ
ખેતીવાડી છે. વેપાર વ
ન જ ખેતીવાડી છે.
આબાદી અને હોલત પ
ણ ખેતીવાડીથી છે. જા
નવરી ફુનીયાંથી ઉતરતી
જાહાડ પાંનની ફુનીયાં
છે, અને જાહાડ પાંણ
ની ફુનીયાંના ઘણા આ
ધાર ખેતીવાડી ઉપર છે.
જાનવરના ખોરાક ઉપર
સમગ્રો ગુજરાત કરવો સુ
શકેલ છે, પણ પડીબર

તેમ અને તોપણ ખુદ જાનવરનાં ગુજરાનને માટે પણ
જાહાડ પાંણ જરૂરના છે અને તેથી ખેતીવાડી જરૂરની
થઈ પડે છે. ખેતીવાડીની મોઢાલી વીંદીયા છે, અને
ખેતીવાડીના ઉમદા હોનર પણ છે. હાંક લોકમાં ચાલતી
કેહેલેલ સુલખ “ઉતમ ખેતી, મધમ વેપાર, કનેશટ નોકરી
અને અપમ ભીખ” છે. એ રીતે પારસીઓના ધરમમાં
પણ ખેતીવાડીને સઘથી મહુડતો દરજ્જો આપયો છે તથા ખેતી
કરવાનું પવીતર અને જાન ભરેલું વીચારવામાં આવ્યું છે.
માણસને આ ફુનીયામાં નાગો અને નાચાર પેદા
કીધા છે. પણ ફુનીયાંની કુસે મેગવાઈએને પોતાના ઉપયોગ
ગમ્મા લઈ પોતાની હાલતોને પૂરી પાડવાનું તેનામાં બળ
અને શક્તિ છે. તે શક્તિના ઉપયોગ કરવાના સઘથી સુ
ખીઅ રસતો ખેતીવાડી છે. તેના અન પાણીથી પેટ ભર
વા માટે મેઈતો અનાજ, કૃષોળ, તરકારી અને મેવો સમ
ગ્રો ખેતીવાડીથી જ ઉગે છે. તેમજ કપડાં મપડાંથી બદન
દોકવાના વસ્ત્રો પણ ઘણાં ખર્ચાં રૂ, સન, પગેરે ખેતીવાડી
ની પેદાશમાંથી બને છે. પોતાના હોનરથી સુકી જમીનને
લીસિતરી ભરેલી અને ફળવંત કરવી તથા તેમાંથી ભાત
ભાતની પેદાશ બનાવી આપણની આગળ ધરવી એ જીવું
ઉમદા બીજું શું છે ? એટલા બધા ખેતીવાડીના ઉપયોગ
છે, અને એટલા ઉપયોગના બરે તે ઉદ્યોગ છે, તારે ફુની
યામાં સરવેથી મહુડતો, સરવેથી પવીતર અને સરવેથી છુ
લંદ દરજ્જો મે હોનરને આપવામાં આવયો છે તે કેટલા ઘરતો
તથા દરસત છે !

એક ખેડૂતના ધંધા કેવો ઉતમ છે, તે બાબે ધ'ગલંડ
વાળા નાનવર લારડ જાન રસતે કેટલાક નાદર વીચારો આ
પણ છે. તે નાનદાર લખે છે—“સમગ્રા વરગના માણસોમાં
ખેડૂતની લંગડી સઘથી પાક, પવીતર અને અયોઈ ભરેલી છે.
પવીતર એટલા માટે કે તે સઘથી તનદરોસતી ભરેલી છે, અ
ને તેને સઘો લગાડવાને બદીને કસો વખત મળેતા નથી; તથા
અયોઈ ભરેલી એટલા માટે છે કે ખોદાઈ ખુદરત પોતે તેની નજ
ર આગળ સકાદાળ રહે છે અને તેથી કીરતારની અપરમ પાર
શક્તિના થાંજા કુશલ એખાલો તેની મગજમાં ઉતરે છે અને

નીતી સંબંધી મોટાઈના
થણાં દીલ લલચાવના
રા તથા પરીતી વધારના
રા વીચારોને તે શીખે છે.
ખેડૂત ખુદ ખોદાને તેના
કામોમાં મેળે છે; મોસમ
તથા રૂતની ગોઠવણમાં
તે સાહેબની રચનાં સમ
જે છે. જમી ચીનપર
તેની આંખ પડે છે, તે દ
રમ્મક ચીનમાં ખુદરતને,
તે સુખારકબાદી આપે છે;
તે ખુદરતની ઘણીક મા
હાબારત કીરીયાએને ત
થા પેદાશ કરવાની શક

તીને નજરે જુવે છે; તરેહવાર વસતુઓ જે દરમ્મક પો
તાની શક્તિથી બને છે, તેમની ખારીક પીઠાનથી તેનું
દીલ મોટું થાય છે; અને છેલે માણસ ભતના ગડબ
ડીયા રેહવાસથી જે એકાંત બગામા તે વસે છે તેથી તેની
હાતીયા તેના ખુદરતી ખવાયો ટકી રેહ છે તથા મંડ
બીની વધારે મોટી પણ વધારે પાપી હાલતના વેહવારથી
મગડવા વગર રેહ છે.”

આ કીમતી સુખના મોલેબાલ ખરા છે, અને એક ખેડૂ
ત ઉપર કેવા લાગુ પડે છે, તે તેની હાલત તપાસતાં ખાલમ પડી
આવે છે. ખેડૂતો મેડેનનું, ઉદ્યોગી અને મંચલ હોય છે. તેઓ
ના બદનના બાંધા મળ્યુત, તેઓની કોડી કુવતમંદ, તેઓના
કદ કદાવર અને તેઓના આકાર શોહાબના તથા અથી બા
જુએથી એકસરખાં પરમાણુના હોય છે. તેઓ હાથ પગે
આપ્યા હોય છે. તેઓ આબર, દુખ કે માંદગીથી ઘણા વે
ગલા હોય છે. મેડાની ખરે ખારી કે ગાંઠના ગાંઠ મંચલ
કરી આવે છે, કાંઈ કામ નીકલ્યુતો હરથી રાતે નીકલી પડે
છે, કેટલા બહાર જવા કહ્યું હોય તો કમર બાંધેલી છે. ર
સતામાં કીચલ નડે તો મેડા હાથમાં ધરવા અને કપડાંના
કપેટા કરવાની તેમને શરમ નથી. મારગમાં નદી કે નાહું
નડ્યુતો કપડાં ઉતારીને તરી જવા અથવા ચાલીને નદી પા
ર કરવાની તેમને બીહીક નથી. હીસરીરીયા કે સનેપાત
વગેરે મરચેના નામ પણ તેઓએ સાંભળેલાં નથી. લુખ
લગાડવા માટે તેઓને બરાંડી કે બીર દાડ મેઈતા નથી.
કંઈ નહીં આવવાની તેઓ કદી ફરીઆદ કરતા નથી. તે
ઓથી મેડા કે ખવાઈ જાય છે અને સુતા કે ઉંધાઈ જવાય છે.

ખવાશ અને ચાલ ચલનમાં પણ તેઓ સદા અને સ
વધ છે. તેઓના ધંધો સર્વતર છે. તેઓ કોઠાની માકરી
કે ગોલામગીરી કરતા નથી. પોતાનું પોતે કમાય છે અને
ખાય છે. તેઓ સાણ મોલવાને શક્તિવાન છે, જે હોય
તે બોલાં દીધથી મોહપર કહી દીધે છે. તેઓ બીજાઓને
જેટલા દગી શક્તા નથી, તેટલા બીજાઓથી ભરેલી દગાપ
છે. ચોરદારનાં પોંગાટ અને દોલદમામથી અનન્યતાં છે.

નવી નવી કાશીનો અને મોઠા મોઠા ખરચોની તેમને દરકાર નથી. ઇનકમ ટાકસ કે નમના ઉપરના કરના સુધારાના તેઓ પડતા નથી. તેઓ નર્થીત અને નીરાંત છે. તેઓનું ઘર ભણું, ધંધો ભણે કે સુખ ભણું છે. સહવારના પોહારથી ખેતરમાં જાય છે. માતા માતા કાંમ કરે છે, અને રાતના પીડામાં તાડીનું એકેક કોપકું ચઢાડવી થર આવે છે.

આ ચીતર એકલા ખેડુતનું નથી, પણ તેના આખા કબીલાનું છે. તેની સ્ત્રી અને તેના બચાં પણ તેને મદદ આપવા જાય છે અને તેઓ સરથે જાય એટલાં સુખી અને સુશી રહે છે. આપણાના ઘણા જણ આ લોકો કરતાં વધારે શંકટ ભોગવે છે અને ઘણા કુટુંબો ઉત્તમ ખેતીનાં સુખ પાંખી શકે એવી હાલતમાં છે, તેઓ ગામડાંઓમાં જઈ ખેતીવાડી ઉપર ધેઆન આપેતા કેવું સારું. હીંડુ સત્તાનની વસતીનો સુખી ભાગ ખેતીવાડી કરનારાઓના છે, પણ પારસીઓ તેથી મુદલ બેનસી છે. થોરાંક ગામડાંઓ તરફ થોડાક પારસીઓ ખેતી ચલાવે છે, પણ તે ઘણી થોડી અને તેમની શંખ્યા નાહાની છે. હીંડુઓમાં ખેતીવાડી અસહી નજાનાથી જેમ થતી આવે છે તેમ આજે થાય છે. એક હજાર વરસ ઉપર તેઓ જે હુધીઆર વાપરતા હતા તેમ હુધીઆરો આજે પણ કસા મુધારા વગર વાપરે છે.

ખેતીવાડીની વીઠીઆ ઘણી ખીલી છે અને તેના હેા નરખા મોઠા સુધારો થયે છે. જમીનને સુધારવા તથા કૃષ્ણ વંત કરવાના રસાએણુ અને બીજી વીઠીઆથી તરેહવાર નવા ઉપાયો થોધી કાઢાડવામાં આવવાય છે. તેમજ ખેતીના કામના તરેહવાર સાંચાઓની મદદ લેવાય છે. એ સંઘલી ભોગવાઈઓથી ઉત્ક મુલકો બેઠેસત સરીખાં કૃષ્ણ વંત થયાં છે. પણ હીંડુસતાન દેશ ખુદરતથી યહો રસાલ અને કૃષ્ણ વંત છે, તથા તેમાં જે આ સંઘલી સુધારેલી કળાઓ લાગુ પાડવામાં આવેતા કેટલી વધારે આખાદીથી ખેતી ચાલે તે વાંચારણું મુશકેલ નથી.

ભેજાંની તા. ૫.

આ લુંડા અને દરામના દરદની કડવી અજમાશ લગભગ દરએક કુટુંબે મેળવી હશે. કોઈના બાપ, કોઈના ભાઈ, કોઈના ભેટા ઈઆ કોઈના બીજા પેશાવંદ આ બી હામના રોગને કોઈવાર ભોગ થયો હશે. જેકે આ મરન કોઈ અર્થીતન છવડેણુ નથી, જેકે પેટેડેથીન ચાંપતા ઉપાયો કરવાથી તે દફ થાય છે અને જેકે એ મરનવાલા ઘણા દરદીઓને આરામ થયેલ છે, તોપણ એ મરન તેની ચાલતી હાલતમાં એવાં દુખદાએક આકાર થકરે છે, દરદીને તેથી એટલી હેરાનગતી થાય છે અને જરા વધવા દીધે હોયતો પછે તે પરાંણુની એવી થાત કરે છે કે એ મરન જારે પણ ગલભો કરે છે તારે ઘણી ધાસતી પેદા કરે છે. એવાં એક દરદનાં સાધારણ સખબો અને સાધારણ એલાભેથી વાકેફ થયું એ દરએક કુટુંબની માતાને જરૂરનું છે.

ભેજાંપર ભેજાંને તે કરતાં વધારે લોહી ચઢી નવા

થી થતાં દરદોમાંનું આ પણ એક દરદ છે. હરએક જગે એ લોહીને નજા થવા પછે ને “ઇનફેલેમેશન” ઈઆને આખા અણનું દરદ થાય છે, તેવું દરદ આ “ભેજાંની તાપ” માટે. તેથી ભેજાંમાં અથવા ને નાજુક પંચરની યાહેરના પડોમાં સોજે ચઢે છે અને તે પછે એ દરદના સઘલાં ઈઆ તથા પીડાકારીને પેદા કરે છે. પણ પરથમતો આ ભેજાંપર લોહી સાં સખબથી ચઢી જાય છે કે તેથી સોજે આવે છે, તે સખબ જાણવા થટે છે. ભેજાંપર લોહી ચઢવાથી જે દરદો થાય છે તે ઘણું જીવ પતલા તથા લાંબી દોષીવાળાના કરતાં લોહી આર, માટેલા, ભારી અંગવાળા અને ટુકી ગાયન વાળા માણસોને વધારે થાય છે, જેઓ આ મરનને આધીન ગણાય છે અને જેઓએ અગત કરીને એ બાબે સાંભાલ અને ન તન રાખવી થટે છે.

એવા લોહીઆર મીજનવાળાં માણસના બદનના લાંબા વખત સુધી કોઈ રસતે લોહી જતું હોય, જેમકે હર સના મરનમાં થતું હોય અથવા કોઈ રસી વેઢવા કરતી હોય જેમ કે આંખના નાસુર ઈઆ બીજા કોઈ મરનમાં હોય, અને પછે જે તે લોહી અથવા મરન બંધ થઈ જાય તો મગજ ઉપર આ લોહીના ધસારો થવાની ધાસતી રહે છે. કોઈ પણ રીતે જેથી મગજ ગરમ અને ઉત્કેરાણું રહેતું હોય, તેવું કામ લોહીઆર મીજનના માણસમાં આ મરન પેદા કરે છે. જેમકે યહો દારૂ પીવાથી અથવા યહો ફેફડાં પાથી અથવા અતીઘણો ગરમ ખોરાક લેવાથી આ મરન થાય છે. યહો યુસો કરવાથી મગજ તપી આવવું હોય તારે એ યવા તડકાંની લુ લાગાથી મગજ ગરમ થયું હોય તારે એ મરનની ધાસતી હોય છે. લોહીઆર આદમીને અતીઘણો અભીઆસ કરી મગજને યાકવી નાખવાથી પણ આ કુખ પેદા થાય છે. અને છેલે કેટલીક હરકતો અને દરદોમાંથી આ મરન પેદા થાય છે, જેમકે કોહી ગલવા કાનના હાડકાંમાં રહેલા લાગાથી, અથવા પીસાળના મરનેથી, અથવા બચાનાં દાંડ કુટવા ઈઆ કરમના ભેરથી ઈઆ માંખાંની ઉપર ભેસના વાગવાથી આ મરન થાય છે.

ગયા અંગમાં જેમ ખહી વીશે કહ્યું હતું તેમ આ મરનમાં પણ વધેક શાસ્ત્રે તરણ તખકા કીધા છે. ઈઆને એ મરન થવા પછે કેટલો વધતો જાય છે તેના વધારા સુખ બી તેની હાલત પારખવાને તેની નીચાંણોનાં તરણ ભાગ કીધા છે. જારે એ મરન પેટેલા તખકકામાં હોય છે તારે માં થમાં અતીશય ડુખારો થાય છે, દીલના ભેરાવ તાવ આ વે છે, કપાલ આગલ ઘણો ભાર અને ખેંચાવો લાગે છે, માથા ઉપર હાથ મેળવો હોયતો તેપર. ધકધકતો તાપ માલમ પડે છે, ચેહરો ઉપર ઘણો રતાસ ચઢે છે, આંખોમાં લોહીની જાલી જુડું દેખાય છે, દરદીથી ઉત્કેરું દેખી શકાતું નથી, દરદી થકી ઘણી ચોંકી હશે, અને તેને વાતચીત કરવા મતી નથી. એ પછે જરા દરદ વધ્યું કે દરદીને મોહોડે બકારો અથવા પટપટારો લાગે છે, તે સવાલના પાંધરા નવા બ આવેતો નથી, કોઈવાર બીજાના ઉપર મસતી તોફાન કરે છે, સુવેશ હોયતો ઉડીને નાહાસવા જાય છે, તથા દાહાડો અને રાત મેગેન અને ઉંધ ઈઆ આસાએસ તના સુજ રહે. આ મરન બચામાં હોય છે તારે બકબકારી જાને હો

તે નથી, પણ તે બહુ બીહી અને ચીસ પાડી હેઠે તથા તેના નેણ ચઢેલાં હોય છે. આ પેઠેલા તબકામાં દરદીની છાત્ર લાલ, નાડી જતાવલી અને પેટની કમળચ્છાત હોય છે.

એ પછે બરે દરદ વધીને બીજા તબકાની હાલતમાં આવે છે તારે દરદીનું હાથ બેસ વધતું નથી, પણ ચોર નરમ પડે છે અને તે દરદના વધારાની નીશાંણ છે. એ વખતથી દરદી સુસત અને ખુદાલ થતાં જાય છે. માથું આ ગળના નેટલુંન ગરમ રહે છે, પણ હાથ પગ કોઈવાર ગરમ અને કોઈવાર ઠંડા રહે છે. લવારો બકારો થોડોવાર થાય છે અને થોડોવાર દરદી સુસત પડે છે. મસતી નોફાંન બંધ પડી ધીમે ધીમે બકબકારો ચાલવા કરે છે. દરદી જાણે કેટલી જીમ્મ પડે છે હાથ તેમ મોટે સાદે હાંક ખાસવા થી નવાબ આવે છે અને પાછો જીમ્મ પડે છે. દરદીની આ બીજા તબકાની હાલત ઘણી ઘાસતી બરેલી ગણાય છે. પણ તાર પછે તરીજા તબકામાં સુખીઅ નીશાંણ એકે વે સુધી અતીઘણી વધી પડે છે, તેની ખુદરતી હાલતોની તેને ખબર રહેતી નથી, છાત્ર સુકાય છે, હાંત અને હેટ ઉપર થ રો બંધાય છે અને આ હાલતમાંથી દરદીને કદાચન આરામ થાય છે.

આ દરદના ઉપાયો ઘણાં અને દરદીની જીદી જીદી હાલત સુખમના હોય છે, પણ તે ઉપાયો કરવાનું કામ ડાક્ટરનું છે. અતરે સાધારણ સમજને મારે એટલું જ કહેવું બસ થશે કે આ મરનમાં લોહી કાઢવું, ઠંડક આપવી અને જોલાબ આપવો એ સઠથી પેઠેલા અને સઠથી શુણ ગારા એલાએ છે. જો દરદની પેઠેલી જ શરૂઆત હોય તો માથાં આગળ સંધરા મેળીને લોહી કાઢવામાં આવે છે અથવા જો દરદ ચાર પાંચ દીવસનું જીવું થયું હોય તો જોલા મેલવાનો ઉપાયે સાધારણ છે. તેમજ વળી જોલાબ આપવાનો ઉપાય પણ દરદની શરૂઆતમાં વાપરવામાં આવે છે, બરે દરદી નબડો અથવા મેથુ હાલતમાં હોતો નથી. પેટ સાફ રાખવાથી આવાં દરદોમાં ઘણું દુખ ઓછું થાય છે. દરદ આગળ પછે લોહીને દરદ ઉપરથી ખેંચી કાઢવા સાગું સંગ્રહ હિયા જોલાતી નથી, પણ અધીસ દરદ મારીને માગડી તરફ લોહીને ખેંચી લેવામાં આવે છે.

આ સમયે ઉપાયો નેટલા અમતના અને શુણગારા છે, તેટલા બારીક અને જોખમ બરેલા છે અને તેટલા મારે રી મેલા ડાક્ટરની સલાહ વગર અનગતના આદર્શીઓએ તેમાં હાથ ધાલવો નહીં જોઈએ.

ઠંડક આપવાનો ઉપાય આ દરદમાં સઠથી અમત નો બલકે અકસીર ઉપાય છે. એ ઉપાય દરદના સમયે તબકામાં જરી રાખવો પડે છે. એ ઉપાયની ખતલબ ભેજાની ગરમીને ઠંડકથી ઓછી કરવાની છે. એ ઠંડક કાંઈ બદનની અંદરથી નહીં, બાહરથી માંધા ઉપરન આપવામાં આવે છે. એ ઠંડક આપવા મારે માંધાને આપું એ રાવડું પડે છે, જે પછે ઠંડાં પાંજીમાં અથવા કોલાંનવાટર અને પાંજીમાં અથવા ઠંડક આપનારાં લોશનોમાં એક મોટો કટકો ભીંજવીને આમાં માંધાની ઉપર લપેટવા જોઈએ અને પછે આખો દાહડો અને આખી રાત તે કટકાને ભીંજોને ભીંજોને રાખવો જોઈએ. તે ઉપર બરફ ફેરવવા કરવું જોઈએ તથા કોલાંનવાટર ઇઆ લોશન બરફમાં ઠંડું કરીને નીચવવા કરવું જોઈએ. આ ઉપાયથી દરદીને થોડો આરામ થાય છે પણ આસપાસનાં માણસોને તેથી ઘણી મેહનત પડે છે અને તેમ્ને કોઈવાર કનટાલી જાય છે. આ ઠંડકથી દરદીના બીજાંનામાં પાંજી પડે છે, મારે તકીઆ બદલવાની તથા બીજા સંભાલ લીધી હોય તો આ ઉપાય વગર દેહસતે માણ રાખી શકાય છે.

આ જીડો મરન વધી પડવાનું ઘણીવાર એક જ દારણ હોય છે અને તે આપણાં બધાંનાં વેદન અને ભુલથી થાય છે. ભેજાની તાપના ઉપલા ઉપાયો, જેવા કે બલીસટર, ઠંડક વગેરેને આપણાં થણા લોકો સુધનાં કહે છે અને ઘણીવાર પોતે ઘાટી તથા કંટાલીને એ ઉપાયોને પડતા મેળે છે. રાત દાહડો દરદીનું માંધું ભીનવવા કીધાથી અથવા વખતે વખત બલીસટર મારવાથી થણી બાઈમિને દયા લાગી આવે છે અને કહે છે કે "બસરે કેટલાં બધાં સુધના પડો છો, નરા હાથ ખમિ, નરા દરદીને નીરાંતે મુવા દેઓ" છતીઆદી. પણ આવાં વીચાર આપનારાંમ્ને દરદીનાં આ રાં દુશમન અને વેરીની મીશાળે છે.

લો કો.

૧

૨

૩

૪

૫

જીદી જીદી જાતો.

ફનીયામાં વસનારાં લોકોની વસતીને લગતી થોડીક ડીક તપાસ લઈએ. વાંચનારી બાંતુઓ કહે છે કે ફનીયા જાંબાનેજા હકીકતો ગયા અંકમાં પરગટ કીધાબાદ ચાલે છે, માં તરેહવાર જાતના લોકો વસે છે. હાંડી, પારસી, મુસલમણે ફનીયાના લોકોની સુખીઅ વરણી ઉપર થોડાં આન, અંગરેજ, અને બીજા કોમના લોકોને સાધારણ રી

તે તેઓ જુદી જુદી જાત કેહે છે. વળી એક જ જાતના લોકો જેવાકે હાંડીઆમાં આપણા લોકો સેંકડો જાત વીચારે છે; જેમકે બંગાળી, મધરાજ, તથર્કાલી, વાંછીયા, ભારીયા, લેહા, વગેરે; અને વળી એ સેંકડો જાતોની હજારો જાત નાં તો થઈ છે, જેમકે વાંછીયાની એક જ જાતમાં હેંસી નાંતો છે. પણ આ સઘળી વાંચનારી બાઈઓને ખબર નથી જુદી જુદી જાત ગણતી હશે, તે પરચુરુજ જાત વીરો અતરે આપણ તપાસ કરવા બેઠાં નથી. એ જુદી જુદી જાતોનાં ખાતર માંણસોએ યોતપોતામાં કરેલી છે. તેમજ વળી ઈંગ્લેન્ડ કે સુસલમાન જેવી પણ જુદી જાત આપણ ગણતા થી કેમકે તે તફાવતો દેશ, આબોહવા અને બીજા હાલ તોથી પડેલો છે.

આપણે તો માંણસની ખુદરતે કરેલી જુદી જુદી જાતોની સખજ લેવા માંગીએ છઈએ. ખોદાની નજરમાં માંણસ સઘળાં એકરસખાં છે ખરાં, તોપણ ફનીયાનાં લોકો આ બારીક તપાસ કરતાં તેઓની ખુદરતી બનાવટમાં જોડીક સુખીઅ જાત માલખ પડે છે. આ ફનીયાની ૭૦ કરોઠ માંણસની વસતી એવી સુખીઅ પાંચ જાતમાં વહે થયેલી છે, એવું વીદીઆની શોષે નકી કરયું છે. એ પાંચ સુખીઅ જાતોમાં આદમીની સુરત, એડેરાના કલલા, માંથાના આકાર તથા નાંક અને આંખ તથા નાકની ગોઠવણમાં એટલો તફાવત ખુદરતે રાખેલો છે, કે કોઈ પણ સાધારણ જોનાર તે તફાવત મેળેને તરત જ એક જાતથી બીજા જાતને પીછાંથી શકે એમ છે. ફનીયાનાં લોકોની એ પાંચ સુખીઅ જાતોની તસવીરો આ બાબતને મથાલે મેળીએ અને તેથી એકે જાત વચે કેટલો મોટો તફાવત છે તે તો વાંચનારી બાઈઓ તરત પીછાંથી શકશે. ઈંગ્લેન્ડ, પારસી અને સુસલમાન જુદી-જુદી જાત ગણાય છે, પણ તેઓનાં એડેરા મળતા આવે છે અને તે એ કેટલીકવાર એજ જાતની સુખકે છે. પણ આ ખુદરતે કરેલી મોટી જાત તેજ આદમીની ખરી જાત છે.

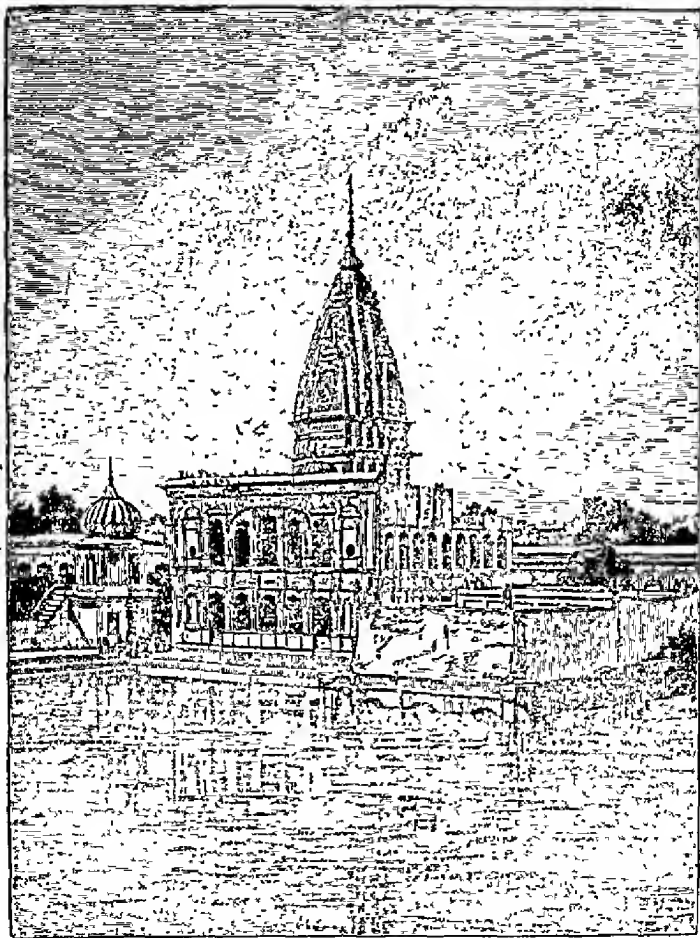
હવે આદમી જાતના જુદા જુદા વરગો કરવાને માણસે તરેહવાર યુક્તિઓ કરેલી છે. કેટલીકવાર ધરખ પરમાણુ જાત ગણવામાં આવે છે; જેમકે નરતોશતના ધરખ પાલનારાઓની એક જાત, અહમદના સાગરીદોની બીજા જાત, ઇસુ ખરોસ્ટને ખાનનારાઓની તરીજ જાત ઇત્યાદી ગણાય છે. પણ માંણસની ખુદરતી જાત એ ધરખ પરમાણુ ગણવી સુખકેલ છે. કોઈ ઈંગ્લેન્ડ અહમદીઆન થાય અથવા હાંડી નરતોશતી થાય તો ઉપલી ગણતરી સુખ અથવા દર એક વખતે જાત બદલાઈ નવી મેળે. તેમજ વળી દેશ અને વેશ સુખ જાતની ગણતરી કરતાં પણ પાલવતું નથી; તેના કારણે આપણ ઉપર તપાસયાં છે. બીજા હાથ ઉપર વળી આમીડીના, બાલના તથા આંખના રંગના તફાવત ઉપરથી લોકોની જાતના વરગો કરવાની કોશિય થઈ છે અને હાંડીમાં ખુદરતી જાત ગણી કાઠાડવા સરખી પેહેલવેહેલી ની શાણ માલખ પડે છે.

એ રંગ પરમાણુ માંણસજાતના તરણ ભાગ કરવામાં આવયા છે, જેમાં પેહેલો “મીલાનીક,” બીજો “જાનથાસ” અને ત્રીજો ભાગ “આલ્યાઈના” ને નામે એજખાપ છે.

પેહેલા ભાગમાં સઘળા કાળા બાલના માણસો, બીજા ભાગમાં સઘળાં ખોલા અથવા ભુરા, કોલા, વગેરે બાલના માણસો અને ત્રીજો ભાગમાં સઘળા સફેદ બાલના માણસો ગણવામાં આવયાં છે. કાળા બાલના માણસોની વસતી સહિ થી મોટી માલખ પડે છે અને એ વરગમાં આમીડીના રંગ સુદ સફેદથી ઘણા કાળા રંગ સુધી તરેહવાર હોય છે. કોઈ વખત કાળો અને રાતો રંગ મેલાયલો હોય છે, જેમકે અમેરીકાના ઇન્ડીઆનોમાં મેળે એ છઈએ અને કોઈ વખત તે પીટા તથા ખોલેલા રંગ બની ગયેલો હોય છે, કે જે અમેરીયાખંડના ટારટારોમાં નજાય છે. બીજા વરગના બાલવાળી જાતમાં ઘણુંકરીને આમીડીના રંગ ખોલેલો હોય છે અને સુરજના તાપ લાગારથી કાળો થતો નથી પણ રતાસ પડે છે. આ વરગમાં પણ રંગોની ઘણી મેલશેલ થાય છે અને એક આદમીને કોઈ વરગમાં મેળવે તે પીછાંજુવું સુખકેલ પડે છે. તરીજ ઇઆને સફેદ બાલવાલા વરગમાં તે લોકોને મેળવામાં આવયાં છે જેઓની જાતમાં સઘળા ની આમીડી અને બાલ સફેદ રંગનાં છે. આવી જાતો આફ્રીકાના હુબસીઓ વચે ખરી આવે છે અને તેમાં બધાં પણ આમીડી અને બાલના સફેદ રંગનાં હોય છે.

પણ આ રંગ પરમાણુ માંણસની ખુદરતી જાતની વેહું મણી તથા ગણતરી કરતાં ઘણો ગુમવારી થાય છે અને ભુલાવો ખાયો પડે છે. એટલા માટે બીજા વધારે સારી ગણતરી સોધી કાઠાડવામાં આવે છે અને તે આજ સુધી આ હાલ રહી છે. તપાસ કરતાં એવું માલખ પડયું છે કે ફનીયાનાં ચોક્કસ ભાગોમાં ચોક્કસ જાતનાં ખુદરતી બાંધાના લોકોની અસલ અને સુખીઅ વસતી હોય છે. યુરોપખંડ થી તે એરીયાખંડના પશ્ચીમ ભાગ અને હાંડીસતાન સુધી જે એક જાતના એડેરા, ઘાટ અને સીકલના માંણસો વસે છે તેથી જુદીજ પણ એકરસખી સીકલના માણસો એરીયાખંડના બાકીના મોટા ભાગમાં વસે છે. વળી એરીયાખંડની દખણ તથા યુરવ તરફના ટાપુઓમાં એરેન્ડ એડેરાના લોકોની વસતી છે, જે વસતીથી વળી આફ્રીકાના હુબસીઓની વસતી તદન જુદીજ છે અને અમેરીકાના ઇન્ડીઆનોમાંથી એક નવો અને જુદોજ ખુદરતી રોળો માલખ પડે છે. આ તપાસ ઉપરથી આ બાબતને મથાલે મેળેલી ફનીયાના લોકોની પાંચ સુખીઅ અને ખુદરતી જાતોની શોધ થઈ છે, જેમાં “કાકેસીઅન,” “મોગોલીઅન,” “મલાઈ,” “આફ્રીકન” અને “અમેરીકન” ના નામથી નજાય છે.

ઉપલાં ચીતરોમાંનું પેહેલ વેહેલું કાકેસીઅનની જાતને એડેરા દેખાડે છે. એ જાત ઇરાનીઅનને નામે પણ એજખાપ છે અને એ જાતની પેહેલવેહેલી વસતી ઇરાનવેનમાં કાકેસીઅ પરવત આગળ થયેલી માનવામાં આવે છે. આ ચીતર ઈંગ્લેન્ડની તસવીર છે, પણ વીદીઆની શોધ પરમાણુ ઈંગ્લેન્ડ અને બીજા યુરોપીઅન આપણીજ મીથાલે અસલ ઇરાનના વતની હતા, એટલું જ નહીં પણ છેક યુરોપથી તે આરબસતાન, ઇરાન અને હાંડીસતાન સુધી જે લોકો વસે છે તે સઘળાં એજ જાતના છે એવું નકી થકું છે. એ જાતને લોકોના બીજા મોટા વીભાગથી પીછાંજુવની નીચા

બાહાર શહેરમાં રણુભતમીહનું દેહકું.

ન એ છે કે માધાની ખોપરી ગોળ આકારની, ચેહરો ઈંડાં રોકો, કપાલ મધીઅખ ઉંચાઈનું; બાલ નરમ અને લાંબા પહોળા શકે એવા, ચેહરો માધાના કદ કરતાં લગભગ ત્રણનો, નેત્રુ મોટું, આંગળા દાંત સીધા, તથા ઘાહડી ભરેલી ગોળ, અને આંગળથી બાહાર નીકળી આવેલી છે. આ મોટી જ તમા માનડીના રંગના તફાવત કાંઈ ગણતરીના નથી, કેમકે એજ જાતના કેટલાક લોકો ગોરા હાઈલાંડર જેવા તો બીજા કાળા હુમસી જેવા હોય છે.

બીજું ચીતર તે જાતનું છે કે જે એશીયાખંડના ઉત્તર અને પુરવ ભાગમાં વસે છે, તથા જેઓની યુરોપની દખલ તરફના ટાપુઓમાં તથા અમેરિકામાં યોડીક વસતી છે. એ લોકો ચેહરોથી અને માધાની ખોપરીથી એળખાય છે, કે જે ગોળા આંગળથી હાથ મારીને આખી સીકલ ચપટી કરી નાખી હોય તેમ છે. ચપટું નાખ, ચપટું કપાલ, ચપટી ઘાહડી, હોટ નરા જડા, ગાળના હાડકાં બાહાર નીકળી આવેલાં, આંખો વધારે કાલી તથા કલમતરાસ ઝુલેલી, અને બાલ કાળા, સીધા અને શખત પણ પાતાલા છે. એ લોકો કદે નરા બઝકા હોય છે. તેઓ “મેંગોલીઅન” અથવા પુરાનીઅન કેહવાય છે, અને જરમોસ, ચીના વગેરે લોકો એ જાતના છે. તરીજ જાતના લોકો આફ્રીકન છે, જેના ચેહરાના આંખોદાર હાડકાં, વાંદરાને નરા મળતી આવે એવી સીકલ અને ઉતના સરખા બાલ ઉપરથી પીછાંછી લેવા મુશ્કેલ નથી. ચોથી જાતનવાઈની છે, જેનું ચીતર ઉપલી ઈંડાંમાં થોડું છે, અને એ ત્રણ લોકોની અંતરે જ વસતી છે, તેજ તેમની પીછાંછને માટે બસ છે, એ લોકોના લાંમબા ચેહરા, ચેહરાબદાર કપાલ વગેરેથી તે તરત પીછાંછી શકાય છે. બાકી વધેલું ચીતર અમેરિકાના ઈન્ડીઅનનું છે, કે જેની સીકલ વચેનો તફાવત સમજાય પડે એવા છે.

લાહોર રોહર :

(જનનાર એક પારસી મુશારર.)

પંજબ અથવા પાંચ પાંચોના સુલક પાંચ નદીઓની વચે વહેતી ગણાય છે. એ પંજબનું સુખીઅ રોહર જેમ સુખી ઈલાકામાં પંજબ રોહર, મધરાજ ઈલાકામાં મધરાજ રોહર, એ રાજ ઈલાકામાં કલકતા રોહર અને વાલીઅમુલનાં પરંતોમાં આશરે ૧૨) વરશની વાત ઉપર આગરા રોહર અને હાલ હલાહવાદ રોહર છે, તેમ પંજબનું સુખીઅ રોહર લાહોર છે. લાહોરનું રોહર તરણ ભાગમાં વહેતી ગણાય છે. રોહર બીજાનમીર જેને બરોબર બોલીએતો મી આંખો રોહર, મીજું કુઆમય અને તરીજ રોહર. મી આંખોમીરમાં લશકરી છાવણી રાખવામાં આવી છે જ્યાં બ રાખે તથા લશકરી અમલદારોનાં રહેવાનાં મકાનો, કેટલી એક તેઓના ખપને શાર્ડ ઈંગ્લેન્ડની કુકોને અને માતરે એકજ પારસીની કુકાંને છે. છાવણીમાં ગાંમખાતાંના અમલદારો, કેટલાએક સંટાક આફ્રીકાનો અને વેપારીઓ વસે છે તથા જે બંગા ઉપર સબલી કોરટો અને કચેરીઓ છે. મી

કોરટમાં પંજબના શરવે ઈંગ્લેન્ડના તકશીરવારોની ત પાસ થાય છે તથા દેશીઓના સુકાદાની આપોક્ષિ શાંભલ વામાં આવે છે. આ બંગા ઉપર પારસીઓની ૪) કુકાંને છે જેને પંજબનાં લોકો “કોડી” કરીને કેહ છે. મીજાંનમીર અને સદર અબરોની વચે ૬) માઈલનો તફાવત છે.

સદર અબરોની રોહરમાં જતાં નબરો ૨) માઈલનો તફાવત છે, રોહરમાં દાખલ થતાં માઈલ પડે છે કે તે ના મોહોલાઓ ઘણા લાંમબા પણ ઘણા સંકારા છે. રોહરમાં લોકોની વસતી ઘણી મોહોટી છે અને મોહોલાના રશતોઓની મોહોલાઈ ૧૦ ફીટની અંદરની હોવાને લીધે શરવે કોઈ પણ ચાલીને અથવા થોડા ઉપર સવાર થાઈને આવજવ કરે છે, ભોગ મોહોલાએ જે કોઈ બ ગી અથવા શોગરોમાં ગઈતો થોડાની માલ ઘણા આશર તે કરવી પડે છે અને સાઈસ ઈમાને થોડાવાલાને લોકોને ખીસી જવાને શાર્ડ આપે રશતે પોકાર કરવો પડે છે. રોહરની આશપાશ મોહોટી દેવાલ બાંધી લીધેલી છે અને તેમાં દાખલ થવાને ૧૨ દરવાજા અથવા ભાગલ છે. રોહરની દેવાલની મોહોલાએ મોહોરની બાજુએ કરતો બગીચો બનાવેલો છે અને તે બગીચાની અંદર ગારીઓ ફરી શકે હોવા શુંદર રશતોમાં બનાવેલા છે, જ્યાં લોકો શાંદાંબની વેલા કરવાને જાય છે, આ બગીચાની બંગા ઘણી મુશનુમાં કરવામાં આવી છે, રોહરની આશપાશ કેટલાએક માઈલ મુશી બગીચામાં ફરવું અને ભાત ભાતનાં ફલ તથા ફુલોની લં પડ લેવી એ કાંઈ થોડું મુશાલી ભરેલું નથી. રોહરની અંદર રંજતશીંગના વખતનો નબરદશત કીલસા છે. એ કીલસાની બાંધણી ઘણી મજબુત છે, હાલ તે કીલસામાં લશકરી એક ટુકડીની બરાખ કરવામાં આવી છે, અને તેની એક બાજુએ કાસુલના હાલના અમીર શેરઅલીખાંતના તરણ ભતરીજોને નબર કેદ રાખવામાં આવેલા છે. એ તરણ ભાઈઓ મધેથી વડો આશરે ૩૫ વરશની ઉમરને, બીજા આશરે ૨૦ વરશની ઉમરના અને તરીજે આશરે ૧૫ વરશની ઉમરના એ પરમાંજી જીવાંન સરદારો છે, ખોદા માલુમ શું શબબને લીધે તેઓ ઘણા દુખલા માલુમ પડીયા હતા, જેઓ તેઓને મળવા જાય છે તેઓની શંગા થે હલી મલીને ફારશી ભાષામાં વાતો કરે છે અને તેઓ વા રેવાર પોતાની હાલત વધે અફસોશ કરે છે.

કીલસાની પડોસમાં સુલહાલના લોકોની એક મોહોટી મશાલ છે જેનો પેરામે આશરે એક માઈલનો હશે, અને તેની ચારે બાજુએ ૬ ઉતના મીનારાઓ અને દરએક મીનારો પથરો બાંધેલો અને આશરે ૩૦૦ ફુટ ઉંચાઈમાં છે. એ મશાલની પડોસમાં શીખ લોકોનું એક મોહોટું રહેઠું છે જેમાં એક ઠેકાણે શંજેમરમરના પથરનાં બે પુતલાં છે જે હાઈડોમોની સુરતી નેહવાં છે. તે રહેઠાંની વચોવચ શંજેમરમરનું એક મોહોટું મકાન બનાવેલું છે જેમાં એક થોર બનાવીને રંજતશીંગનાં બદનની ખાક રાખવામાં આવી છે. એ થોરની ઉપર અને તેની ચારે બાજુએ અથાથે રંગીન બેરંગીન આંખોનાં નડી લેધને તેનો સુખબ બનાવેલો છે. જે બંગાની સાંભળે તેનાં નેહવી એક બીજ બંગા બનાવેલી છે તથા એક બાજુએ કરશાંગીની થોર અને

બીજા બાજુએ નવનેહાલશર્માગની ધોર છે. આ કીલ્લાની બા
હરની બાજુએ શંજેરમરના પથરોથી બાંધી લીધેલી રંછત
શર્માગના વખતની એક કચેરી છે જ્યાં તે રાજા અને બીજા
દરબારીઓ મેલીને ઈનશાફ કરતા હતા. આ સમયી ઈ
મારતો વચે ઉપર કહેલું રંછતતર્સીહનું દેહડું જે અંધે એ
નામીયા સોખ પાદશાહની ખાખ રાખીએ તે ઘણું શુંદર
અને રોણકદાર છે. તેમાં બંધેલા મોટાં અને ઉંડા તલાવ
ની અંદર મોપા તે છુંડેલું હોય તેમ બાંધયું છે તથા તેમાં
શંજેરમરનું હાવાથી પાંણીની આસપાસ એટલી અંક
મારે છે કે તે દખાવ થણે રલીઆમને અને ખુશનુમા લાગે છે.
એ રેહડાંનું નીતર પડેશના સફા ઉપર આપયું છે.

લાહોર મધે શરવે મલીને રહ પારસીઓ છે જેમાં ૨)
અસતરીઓ અને ૩) છોરાં છે. એકાદ માસના તાંહાંના
એક મે રેહવાશીઓની ફેમલીઓ આવનાર હતી. મીઆં
નખીરમા ૩) નરજોશતીઓ—એ પરમાણે શરવે મલીને
ઊર નનની શંખીઆ છે. એ શરવે કુકાંનદાર તથા તેમના
આણેશન નથી. તેઓ મધેથી એક પારસી ગરહસપને એક
સદસા આસીસદરે કમીશનરને સરકારી એવો મહેઓએ.
એક નજી લાહોરની પોસ્ટ આફીસને ઈનસપેક્ટર છે, અને
એક તરીને ગરહસપ લાહોરના લા કલાશના હાનરી આપે
છે અને તે નલદીથી પહોડરની પરીખશા આપનાર છે. કી
લાની બાહર આસરે તરણ માઈલને છીરે નરજોસતીઓના
વપરાશને સાડું એક બગીચો તથા બંગલો રાખવામાં આ
વેમો છે. એ મકાંન એલ્લહ એનડ સનસ વાલાઓનું છે
એને તે પ્રાગનું નામ “ગુલબાગ” આપેઆમાં આવેલું છે.
લાહોરના નરજોશતીઓને અવલખનજલ લેઈ નવાને સાડું
એન બાગમાં નજો કરવામાં આવી છે.

લાહોરથી આશરે ૬) માઈલને અંતરે શાદરા નાંમ
નું એક ગાંમ આવેલું છે. એ ગાંમ આગલ થણું ઉંડડ
ખાલમ પડવું હતું પણ હાલ તે તરફ રેલની શડક બાંધવા
માં આવે છે તેથી રેલવે ખાતાના અને કનરકટરોના ઈ
ગરને પણ રેલી નોકરો તાંહાં હાલ થણા થાઈ બગાડે.
શાદરે નતાં રાવી નદી વચમાં આવે છે જેથી ચોખાશમાં
મોટની મારકે તે નદી પશાર થાઈ શકે છે અને બીજા રૂ
તુમાં હારેદાર મઘવાંઓ ગોઠવી અને તેમની ઉપર જરાં
લાકડાંઓ મેલીને મોટોને પુલ બનાવેઆમાં આવે છે અને
તેની ઉપરથી રાહદારીઓ, શરવા અને ગાડી લીકેરે પશાર
ર થાઈ જાય છે. એ પુલ પાચ્ચા માઈલથી વધારે લાંબો છે
અને તે ઉપરથી પશાર થાઈ નતાં દીલમાં ધાશતી પેદા થા
એ છે. એ પુલ આગલ શરકાનની તરફથી “તોલ” લીધા
માં આવે છે. શાદરા દીલલીના નાંમીયા પાદશાહ જાંગીર
શાની કબરને સાડું વખનાઈ ગમેલું છે. એ કબરની આ
શપાસ એક મોહીરો બગીચો બનાવેલો અને ને નજો ઉ
પર કબર બાંધવામાં આવી છે તેની આશપાશની નજો શં
જેરમરના પથરોથી ઘેરી લેવામાં આવી છે અને તેની ચારે
બાજુ ઘણા નકશીદાર શંજેરમરથી બનાવેલા ચાર દરવાજા
છે, તેની નજીન એન પથરની છે અને કબર તથા તેની પગ
તીઓ એ શરવે શકાઈદાર શંજેરમરના છે. એ નજો ઉપ
ર ને ચીન નેજો તે એન પથરનું છે; ઉપરનો ગુખબબની

એન પથરનો છે જેથી જાણે શંજેરમરના પાહાડમાંથી એ
કબર કોતરી કાઢાડવામાં આવી હોય છે હવે નમરે પડે છે.
કબરની ઉપર કારથી ચરે છે કાંઈ લખેલું નેવામાં આવે છે
પણ તે શું છે તે કોઈ શખબવનાર તાંહાં મ્લે નહી. દર
વાજાની બાહરથી લાલ મોહીરા પથરોથી બાંધેલી શરી જે
વામાં આવે છે અને તેને મધાલે એક ચોખુનદ અગાશી બ
નાવેઆમાં આવી છે, એ અગાશી નજીનથી આશરે ૧૦૦
ફીટ ઉંચી છે. એ અગાશીથી શંજેરમરના લાલ અને
શદેદ પથરોથી બનાવેલી છે. એ અગાશીને ઘેરવો હમે
બીહીતાં બીહીતાં ફેલીએ છે કે તે ૩૦૦) ફીટ લાંબો અને
૩૦૦) ફીટ પોહીએ છે. એ અગાશીની વચોવચ નીમલી કબર
નો ગુખબબ આવેલો છે અને તેની શદેદ શંજેરમરનો છે. એ
અગાશી ઉપરથી રાવી નદીનાં પાંણી પોતાને ખુદરતી નહ
રો મલાવતી નેવાને અને ભાત ભાતનાં મેવાથી વડેલાં
જાહાડપાંણી પવનની લેહકીથી હાલતાં અને તેમની ઉપર
રંગાન મેરગીન પમ્પશીઓ મધુર રાગથી મેલાતાં નેવાને
થણું રલીઆંનું લાગે છે. એ અગાશીની માહારે બાજુ
એ ચાર મીનારાઓ બનાવેઆમાં આવેઆ છે જેમની બાંધ
ણીથી શંજેરમરના પથરની જ છે. દરએક મીનારો પેલી
અગાશીથી આશરે ૨૦૦ ફીટ ઉંચા બાંધેલા છે. એ મીનારા
ઓનાં છેક મધાલાં ઉપર ગચ્ચા પછે ખુદરતોને દેખાવ અ
તીરે રલીઆંનને થાઈ પડે છે અને તાંહાં નનારઓને પા
હું નીચે ઉતરતું નાંખુશ નેજેલું લાગે છે. એ મીનારાઓ
ને મધાલેની અગાશી ઉપરથી નકશીદાર શંજેરમરની બા
રીઓ બનાવેલી છે. એ બારીઓનું કાંમ જલીદાર બનાવે
લું છે અને તેમ કાંમ નેતાં આગલા વખતના રેશીઓની
કારીગરીની મોહીરાઈ બતલાવી આપે છે. જાંહાંગીરશાહ
ની આ કબર અને તેની શાયની બાંધણી આન ૩૦૦ વ
રશની ફેરુવામાં આવે છે પણ તે બાંધણી હજુર એટલીતા
સફાઈદાર રહેલી છે કે જાંને પાંચ વરશની એ ઈમારત હો
એ. એ મકાંન પછવાડે દીલલીના પાહાડશાને લખો રૂપી
આનો ખરચ થાઓ હશે એમાં કશો શક નથી.

લાહોરથી આશરે ૫) માઈલ દુર શાલેમાર નામને
એક મોહીરો બગીચો છે. એ આગ દીલલીના પાદશાહ શા
હાનને બનાવેઆ હતો. એ આગની લખાઈ ૧) માઈલની
અને તેની મોહીલાઈ ચરશ માઈલની અંદરની અંદરકહેઆ
માં આવે છે. એ આગના તરણ ભાગ કીધા છે અને તે દર
એક ૬૦૦) વારની લખાઈના છે. પેરેલો ટખકો બીજાથી
૧૦ ફીટ ઉંચો છે, અને બીજો ટખકો તરીનીથી ૧૦ ફીટ ઉં
ચો છે. દરએક ટખક ઉપર ભાત ભાતના મેવા તથા કુશોના
જાહોરો છે અને તેમની મોઠવણ વીકટરીઓ ગરડનની યુ
આઈફ ઈઆ તેનેથીથી શરશ રીતે કરવામાં આવી છે. દરએક
ટખકમાં વચેથી નેહર બાંધી લીધામાં આવી છે અને તેમાં
પાંચ ફીટને અંતરે કુવારાઓ બનાવેલા છે. એ કુવારાઓ
ચારે બાજુએ છે અને તેમની આશપાચ લાલ ઈટરીથી બાં
ધી લીધેલા શકાઈદાર રશતાઓ બનાવેલા છે. જરે એ તરણકે
તખકો ઉપરના શરવે કુવારાઓ ઉઠે છે તારે તે બાગ ખરખર
ઘણો રલીઆંનને થાઈ પડે છે. બીજો ટખક ઉપર કુવારા
ના પાંણીના એક ચોખુન તલાવ બનાવેઆમાં આવેઓ છે.

એ તલાવની લંબાઈ ૧૦૦ ફીટ અને પોહાલાઈ ૮૦ ફીટ છે. એ તલાવને મથાલે અને પેહલા તબક્કે નાકે એક થુંદ રોકક બનાવેલી છે. તે બેકકની શાંભલે અને તલાવની અરોચ્ચર શંખેરમરના પથરનું એક તખ્ત બનાવેલું છે. તેની જમીનના પથર ૮ ફીટ લાંબા અને ૫ ફીટ પોહાલા એક પથર છે. એ તલાવની આજુબાજુ તથા મધ્ય વીટીમાં સાલવાની પગતીઆ બનાવેલી અને મધ્ય વીટીની વચ્ચે એક બીજી રોકક કીધેલી છે જે જાણીની અંદર તરતી હોય છે રૂપથી દેખાએ છે. એ તલાવને ખુલ્લે ખુલ્લે લોકોને આરામથી બેસવાનાં મકાનો બનાવેલાં છે. વધી એ તરફ લોકોના ઉતારાને શાસ્ત્રે બંધવા બનાવેલા છે. પાદ શાહી મેહલ અને પાદશાહી બાગ વીરો આપણે વાંચીએ તેની પુરતી શમળન આ શાલેમારના બાગ બતલાવી આપે છે. જેમ પેહલા અને બીજા તબક્કામાં કુવારાએ છે, તેમ તરીજા તબક્કામાંથી છે. એ બગીચો ગરબીની રૂતમાં થયો ખીલી નીકડે છે તે પાણી થઈ ત રૂતમાં તેના રેખા થયો રલોઆંગ્રને યાદ પડે છે. જાંહાં જુઓ તાંહાં કુલોના કેઆરા અને ખરેખર બોલીએતો લાલ, લીલાં, પીલાં, શરદ અને આશામાંની રંગનાં કુલોના એકશાંત બીજાંનાં બનાવેલાં છે, અને તેમની આશ પાશનાં મોહોલાં જાહોડો ઉપર નારંગી, કમલા અને તરેહ વાર જતનાં લીજીએ તેમના પુદરતી રંગ શાયે જીલતાં આ લુખ પડે છે. લાહોરમાં જેએ તથા જીન મહીનામાં થયી શખત ગરમી પડે છે અને તેહવા વખતમાં શાલેમારને બાગ એક આશાએશની નજો યાદ પડે છે, જાંહાં દરરોજ થેલેક રો લોક એકઠું થાએ છે, કોઈ પોતાની શાયે ખાનું લાવીને દોશતોની સાથે મજલુ કરે છે અને કોઈ ગવડીઆએ તથા રામજાગરોને લાવી તાંહાં નાચ રંગમાં પોતાનો વખત કા હાડે છે. કહે છે કે આખાં પંતબ વચે આ શાલેમારના બગીચા જેહોવા મુશનુખા બગીચો કેએ નથી.

શાલેમારથી લાહોર તરફ આવાતાં આશરે ૧૧ માઈલ ને છીટે આગલ જાંગીરની કંપની અને હાલ જમરોદલ સનસનો એક બગીચો અને તેને લગતો ખંગોલા છે જેમાં લાહોરના પાકીયા થયીવાર મેહલ કરવાને જાએ છે. એ બાગનું નામ હાલ “જમરોદ બાગ” પાડવામાં આવેલું છે. એ બાગની આબોહવાબી થયો શરી છે.

“હોશીયારી કોઈના બાપનીછ ?”

એક દોલતમંદ આદમી પોતાની ખુબસુરત અને નવાંન એરત સાથે થયો મુખથી રહેતો હતો. તેણે પોતાની બાપડીને હીરા મોતી વગેરે ઘરેણાં મેટ કરી થયી મુશી રાખી હતી, પણ તે એક અણે તીરનદાન હોવાથી દરરોજ પોતાની બાપડીને એકેક નથ પેહરાવી તે નથમાંના મોતીને પોતાનાં તીરે કરી વીધી નાખતો અને તોપણ તે થુંદરીના નાકને કસી ઇજ થતી નહી હતી. એક દાહડે તે સ્ત્રીના લાઈ પોતાની મેહનને મળવા આવ્યો, તારે તે છે તે બાઈને થયી તવાપલી તથા ઉદાસ મેહને પુછવાથી તેણે બેમાસો કીધો કે “મારો જરતાર મારા ઉપર થયો પચાર અને મેહરબાની રાખે છે, પણ તમે દરરોજ મારા

નાકમાંના મોતીને તીરે કરી વીધે છે, તેથી મારો જીવ સદા ધાસતીમાં રહે છે કે કોઈ દાહડે અકસમાત તીરે મારાં નાકમાં વાગશે. હું તેને એ કામ કરવાથી અટકાવી શકતી નથી, કેમકે તેમ કીધામાં તે થયો મુશી થાય છે, પણ જે પોતાની મેજે તે એ કામને છોડી દીએતો હું થયો સુધા થાઉં.” આ ઉપરથી તે સ્ત્રીના લાઈએ તેણીને પાચલ કીધો કે “દરરોજ મોતી વીધવા પછે તારો વર થુંદર છે ?” સીએ જવાબ દીધો કે “તે મને પુછે છે જે. મારા કરતાં હોશીયાર બીએ કોઈ નથી.” આવી રીતને જવાબ દેતો તે સ્ત્રીના લાઈને ગમ્યો નહી, મારે તેણે સલાહ આપી કે કરીથી જરે તારો બાપવંદ તુને પુછવા આવે તારે તું એજ જવાબ દેને કે “તમારા કરતાં હોશીયારતો થયો પડેલા છે. આજ કહેવાથી તે દરરોજ તને ધાસતીમાં નાખતો અટકશે.”

આ સલાહ મોતીવાલાની બાપડીએ કયુલ રાખ્યો અને બીજી દીને તેના નાકમાં મોતી વીધવા પછે જરે તેના માટી સરેસતા સુખ્ય તેને મગરૂરીથી પુછવા આવ્યો તારે સીએ જવાબ દીધો કે “અરે તમારા જવાબો દુનીયામાં કંઈએક પડેલા હશે.” આ જવાબથી તે મોતીવાલો વીસમ થયો અને કરાવ કર્યો કે “મારા કરતાં હોશીયાર કોણ છે, તેની શોધ કરવી અને તે મળી આવે તાંહાં સુધો આ ઘરમાં મારે પગ મેળવો નહી.” એજ કહી તે ઘરની બાહરે મુસાફરીએ નીકળી પડ્યો. સાલશે, સાલશે, મંજલ દર મંજલ કાપતો એક નદી કીનારે તે આવી પોહિંતો જાંહાં એક મુસાફર બેસીને ખાનું ખાતો હતો. મોતીવાલો તેની પાસે વાતમીત કરવા લાગ્યો, તારે તે મુસાફરે કહ્યું કે “હું એક જિશવર મલ છઉં અને થયો મ્મહી કુસતીની લડત કરી જાઉં છઉં, પણ મેં એહું સાંભળ્યું છે કે એક નજી મારા કરતાં એટલો હોશીયાર છે કે તે પોતાની બાપડીનાં નાકમાં નથ પેહરાવી તેજ નથનું મોતી નાકને કસી અલવલ લાગવા વનાં વીધે છે, તે શખસની શોધમાં હું નીકળ્યો છઉં.” “અરે, તારેતો તને વધારે મંજલ કરવાની અગત નથી” આજ કહી તે મોતીવાલાએ પોતાને જાહેર કર્યો અને તેએ બંને જાણ એકેકને તેએ કંઈકે તે બંને એકેકની શોધમાં નીકળેલા હતા.

એ પછે મોતીવાલાએ કહ્યું કે “લાઈ, આપણ બંને સરખા છઉંએ અને બંને એકજ મતલબ ધરાવીએ છઉંએ, મારે એકેકને લાઈ સમજાએ, પણ હું એ આપણા કરતાંબી કોઈ વધારે હોશીયાર હોયતો તેની શોધ કરવી જોઈએ.” આ વાત બાહાલ રાખીને તેએ સાથે મુસાફરીપર નીકળ્યા. તેએ થયો દુર ગયા નહી તેવામા એક બીએ અનજનને મુસાફર મળી આવ્યો. તેણે આ બંને જાણ એને તેમની એજાબાંધુ તથા મુસાફરીની મતલબ પુછવાથી તેએએ તેને સમજાવી બીના જાહેર કીધી, જે ઉપરથી આ નવો મુસાફર બોલી ઉઠ્યો કે “મારો હું તમારીજ શોધમાં નીકળ્યો છઉં.” હું એક પડીત છઉં અને મારા એજાબા પ્રવીજ છઉં, પણ તમે જેહુ નજીની હોશીયારીની હકીકત સાંભળી તે ખરી છે કે ખોટી, તે જાણવા સાડું હું પણ નીકળ્યો છઉં.” તે હોશીયાર આદમીએ મળી આ

વવાથી પંડીત ઘણો ખુશી થયો અને બોલ્યો કે “માલો હવે આપણે એકેકને ભાઈ ગણીશું”. તમે બંને ભાઈઓ ના થર ફર છે, માટે તરત વેળાનો ત્રાડ થર ને નબદીક છે, તાંહાં માલો, તાંહાં આપણુ આપણસે વધયું” અને એકેકની હોશીયારી-તપાસી જોયું.” આ વાત ઉપલા બંને ને ખુસાક્રોએ કયુલ કીધી અને તેઓ પંડીતની સાથે તે ને થર ગયા.

ખાંતું ખાધા પછે ટાલેલાંમાં વખત નીકળી નવાથી સુવાનો વખત થયો અને પંડીતે પોતાનાં પહરાણુઓને માટે પોતાના ઘરના એટલા ઉપર ખાટલી તથા બીજાંણુ કાઢાડી આપ્યાં. આ પંડીતના બખરમીખાનાંમાં એક એવી મોટી અને ભારી દેગ હતી કે પચીસ માંથુસ મળે તોથી તે ઉંચકાતી નહી હતી. પણ આ તરફ નજીકથી માંનો પેલો ત્રણ ને બદનના કુવતરા સઘથી સરસ હતો તેતા મધરાતનાં સઘણુ સુપચાંપ હટું તેવામાં હલસે ઉડીને તે દેગને ઉંચકી લઈ ગયો અને નદીમાં ગરદનપુર પાંચી મ થે લઈ નઈ છેક તલ્યે દારી આવયો તથા પછે જાંણે કાંઈ જાંણતો નહી હોય તેમ આવોને મુજો મુજો હોડી પો દીને સુઈ ગયો. તેની સચલી ચોકાસી છતાં નરા નરા મ ડખડાટ થવાથી પંડીતની બાપડી બગી હડી તથા તેણેએ પોતાના માટીને નગાડયો અને કોઈ ચોર આવેલા ધારીને એ માંદી બધએ દીવા બતી લઈને જેવા નીકળ્યાં. સ ઘણું જોઈ વળ્યાં તે બરાબર હટું, પણ માતર રાંધણી માંડે લી મોટી દેગ જેને ચોરાવાની કદી કાસતી નહી હતી, તે ન માતર ચોરાઈ ગયલી તેઓએ જોઈ.

આ ઉપરથી પંડીતે તપાસ ચલાવી. તેણે બખરમી ખાંનાંથી તે નદીના કીનારા સુધી રેતીમાં કોઈ ભાર ઉંચ કી નનારાં માંથુસનાં પગલાં ચોધી કાઢાડ્યાં. વળી આ પગતી એકન માંથુસની હોવાથી પંડીતે અટકલ બાંધી કે આ ચોરી એકન જણે કીધીછે, તારે તે ઘણો જોરાવર હોવો નીધ્યો. તે સાથે ઉપલી પગતાંએ નદીની પેલી બાજુએ દોસતી નહી હતી, તે ઉપરથી પંડીતની ખાતરી ઘઈ કે દે ગને નદીમાં જ દારીછે. એ પછે પંડીતને શક ગયો કે તે નો પહરાંણુ ત્રણ સઘથી જોરાવર છે, માટે તેણે પોતાનું બ જ અનખાવા સાફ આ દેગ નદીમાં દારી હશે. એ વાંધો પોતાની વધારે ખાતરી કરવા સાફ પોતાના પહરાંણુઓ ની ખાતરી આગળ ગયો. મોતીવાળેએ આ ચોરી કીધી હોય એવું તેને લાગું નહી, પણ મળના ખાટલા આગળ નતાંજ તેનો શક મનખુત થયો અને તેની ચામડીને નરા માટી જેવા પછે તેણે પોતાની બાપડીને કહયું કે “આજ શખસ ચોર છે. એની ચામડીપર ખાટો સવાદ પુલ લ ગતો નથી, તે ઉપરથી નજીકજે કે એ હામખોજ તાળાં પાં છોમાં નઈ આવયોછે. પણ વાઝ કાંઈ નહી સહવારે વાત.”

સહવારે પોતાના પહરાંણુઓને ઉઠાડી પંડીતે કહયું કે “ભાઈઓ મારો દેગ ચોરાઈ ગઈછે, માટે માલો આજે તો આપણે નદીપર નઈને સનાન કરીએ” એ ઉપરથી દે ગ કાંહાં ગઈ હશે તે બાથે અચરતે દેખાડવાની આ પહ રાંણુઓની ફરન હતી. પણ પંડીતે કહયું કે “તે કાંહાં ગઈછે તે જોયું હોયતો માલો આવ્યો ખારી સાથે.” એજ ક

હીને તે પોતાના પહરાંણુઓને નદી કીનારે લઈ ગયો અ ને તેના તલ્યેઆમાં દારેલી દેગ કાઢાડી આપી. તે દેગ સંતાડનાર મલ પંડીતની હોશીયારીથી હેરત રહ્યો અને જાંણે કાંઈ જાંણતો નહી હોય તેમ પુછવા લાગે, આ દેગ કોણ ચોરી કર્યું હશે ? પંડીતે તરત જ નવા આપયો કે “તેતા તમારા જીવને પુછો.” અંતે મલે દેગ સંતાડી એ વાત પંડીતે કેમ શોધી કાઢાડી તે સઘણું તેણે કહી સંભ જાવયું, અને પેલા મોતીવાળાએ પોતાના મનથી ખાતરી કરી લીધી કે તેના કરતાં આ બે જણ કેટલા વધારે હોશી યાર હતા.

હવે પંડીત પોતાના પહરાંણુઓ સાથે થર તરફ પા છો ફર્યો અને બોલ્યો કે “આજ રાતે આપણે દાલ ભાટ નહી પણ ઉંચાં પકવાનોની મેળખાની કરીએ.” એટલા માટે તેણે મલને હુકમ કીધો કે ખેતરમાં નઈને જે ઢોરો ચરતાં હોય તેમાંથી એક સઘથી ફરમે અને ચરબદાર મેંડું પકડી લાવયું. આ કાંમ મલથીજ બને એવું હતું માટે તે તરત ઢોરોના ગોવાલાં તરફ રવાને થયો. તે કેકણે એક ઘાટકી એને બીહામનો છત તરતનો આવેલો હતો, તેણે મનસે વીચાર કર્યો કે “જે આ મલ મેંડો તરીકે મને પો તાને થર લઈ જપડતા પછે તાંહાં નઈને હું તેને અછો સ વાદ દેખાડું.” એટલા માટે તે જન પોતાના આકાર બ દલી તરત એક ફરમે મેંડો બની ગયો અને મલ તેને પકડ વા આવયો. આ મેંડાએ એટલી મસતી કરી મલને લાતો બાહાડી કે તે મલ અચરત થયો, તોપણ આ મેંડા રૂપી છ નને પકડીને તે પંડીતને થર ગયો. તેણે આ મેંડાને ગ રદનમાંથી એવો દાખીને પકડયો હતો કે તેની આંખો લગ ભગ નીકળી પડી હતી અને આતરસી તથા ઘુરી નબરની લાગતી હતી. પંડીતે તરતજ તરફ બાંધી કે “આ કાંઈ મેંડો નથી, પરંતુ કોઈ જન છે, મગર જે હું બીહીક બતાવ થતો મારા ઘરમાં નઈ સરવેને ખાઈ નશે, માટે એની સા થ તાલ કરવી નીધ્યો.”

એ ઉપરથી તે જન સાંભળે તેમ પંડીતે મલને કહયું કે “અરે લેલા ભાઈ તે શું કીધુંછે ? મેં તમોને કહયું કે એક નખરદસત જનને પકડી લાવવો, તારે તું એક કંગા લ અને નાતાવાન જનને લાવયોછે. જરે આવા સુરદાલ જનોન તને ત્રણપા તારેતો થોડા વધારે લાવતો, કેમકે તારે દરએક બનું દરરોજ એકેક જન ખાપછે, મારી બાપડી ત રણ ખાપછે અને હું દરરોજ બાર ખાઈ છઈ, તે છતાં તું તો માતર એકન જણને લાવયોછે.” આ શબ્દો સાંભળી ને જન ઘભરાયો, માટે તરત ઝુઝણ પર પડી તે પંડીતના કાલાવાલા કરતો બોલ્યો કે “હું તાર્ક માગીને કહું છઈ કે મને તમે લોકો ખાઈ નતા ના. જો તમે મને જતો લ મારી જવા દેવોતો હું તમારો માનમાંથી તમારે સાફ મેહદ ખજનો લાવી આપું.” મેહલતો પંડીતે નરા ભપકો આ પવા પછે તેને જવા દીધો, પણ ખુબ દમ ભરાવ્યો કે “જો તું તારી કયુલાત સુખ ખજનો લઈને પાછો નહી આવયોતો ફનીખાના છેક ખુણામાં તું ભરાઈ બેસવા છતાં તું ને પકડી કાઢાડી એના પહોને કાચો ગલી ન્યું.”

પંડીતના પંજમાંથી પુટો તેવો જન જવ લેતો કે

દેવો તથા રાખશયોના દેશમાં ગયો અને ઘણાક ખજાનો પંડીતને સાચું એકઠા કરવા લાગે. તેને બીજા ભાઈબંધ જીનો એ પુછ્યું, તારે તેણે પોતા પર વીતેલી હકીકત સઘવી કહી સંભળાવી, જે ઉપરથી તે જીનને તેઓ પોતાના રાજ સોંઠે લઈ ગયા. રાજે મોલયો કે “એવાં આદમી મેં કોઈ દીકાં નથી કે જે જીનોને ખાઈ જાય.” તોપણ તેણે પેલા જીનને ખજાના સાચવવા દીધો અને બીજા દાહાડે તેની વધારે તલાસ કરવા કહ્યું. જીન ખજાનો લઈ પંડીતને ઘર પાછો ફર્યો તારે મોડું કરવા માટે પંડીત તેને ધમકી આપવા લાગે. જીને કહ્યું કે “હું શું કરું? મારા ભાઈબંધ જીનોએ મને અટકાવી રાખ્યો. મેં તમારા ઈલમ અને શક્તીની વાતો કહી તે તેઓએ માંની નહી, પણ એર હું પાછો જઈ તેવી તેઓ આમારા રાજ સોંઠે મારી તપાસ ચલાવાના છે.” એ ઉપરથી પંડીત જીનોના સુલકમાં નઈ છુપી રીતે તે રાજની દરબાર જેવા માહાથું, જેથી આ જીન પંડીતને તથા ખલને તથા મોતીવાલાને પોતાની પીય ઉપર બેસાડી ઉડી ગયો અને ને નંગલમાં જીનોના રાજની દરબાર ભરવાની હતી, તાંહાં રાજનાં તખતને અધાલે એક બહાડની ઉપર તેઓને છુપા બેસાડી તે જીન દરબારમાં આવી બેઠો.

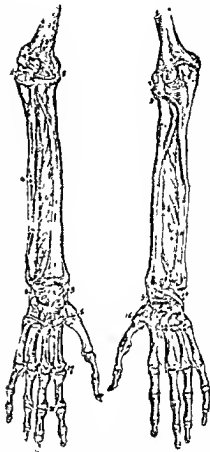
થોડા વખતમાં આખી દરબાર હજારો રાખશયો અને દેવોથી ભરાઈ ગઈ. તેઓ આવીને બેઠા પછે તેઓના રાજાએ હુકમ કીધો કે “જી જીન આદમીજાતને આપણો ખજાનો આપી આવ્યો, તેને ઉગ્ર કરો.” જીને ઉગ્ર થઈ તથા નમ્રાકાર કરી જણાવ્યું કે “જાંહુપતાહ, ને આદમીની નહી, ખજાને આપી આવ્યા છઉં, તે જેવા તેઓ આદમી નથી, તે પોતે દરરોજ બાર જીનોને ખાપછે, તેની બાપડી તરછને ખાપછે અને તેનું દરએક બચું એકકને ખાપછે,” રાજાએ જવાબ દીધો કે “તે આદમીઓને જેવા વગર હું એ વાત માનશ નહી,” એવામાં તેના તખતની ઉપરનું જહાડ લાગી ગયું અને તે ઉપર બેઠેલા તરછને જણાવ્યો એક પછે એક રાજાની માંથી ઉપર આવીને પડયા. જીનના રાજાએ જેવા તેમને જેવાં માગ્યા તેવાજ તેઓ આસનાનપરથી પડયાછે એવું સઘલા જીનો સમજયા. મહે અને મોતીવાલાએ નીચે પડતાંનેવારજ સંચલા જીનોને લાત સુકીઓ મારીને પેકાર તથા ધાંધલથી આપું નંગલ જાળવી મેળ્યું, તથા પંડીત મોલવા લાગે કે “પુકડો, પકડો, ગેરેહાં આપણું રાજને ખાઈશું અને પછે આખી ના જીનોને ખાઈશું.”

આવું જાંહીને સઘલા જીનો નાહાસભાગમાં પડયા. તેઓનો રાજ પોતે શુક્રપર પડી કાલાવાલા કરવા લાગે, પણ પંડીતે ધાંધલને તથા મહે મારકારને એક કલાએર જીની રાખ્યો. અંતે પંડીતે મોલયો કે “તારો ખજાનો હી આં નંગલમાં અને નકામે છે, પણ જે સઘલા ખજાનો તેના હોઠો મારે ઘર પોંદ્યાડી ન્યો તોજ તમે જીવ તારે રહેશો, નહીતો અતરધડી તમોને ખાઈ જાય.” આ વાત સઘલા દેવોએ બાહાલ રાખી. તેઓ મોટા ખજાનો સહીત આ પંડીતને તેના મે સોખતીઓ સાથે તેને ઘર મે બી આવ્યં અને પછે તરછને જીનો સરમે ભાગે ખજાનો બેઠેલી લીશ તથા મોતીવાલા પોતાને ઘર નઈ પોતાની બા

પડીને કહેવા લાગે કે “તે કહ્યું તેમ મારા કરતાં હોયી માર આદમીઓ કુનીઆમાં વસેછે, માટે હવે પછે હું તારાં નાકમાં નથતું મોતી વીધશ નહી.”

(મીઠ શ્રીઅરની દખલ દેશની વારતાઓ.)

બદનના સાંધા.

પછે. તરીજ જાતના સાંધા સઘલા હીલતા છે.

ખાં, કુલાં વગેરે ભાગનાં સાંધા મોચેર ફેરવો શકાયછે, પોં હોંચી, શુક્ર વગેરે ભાગના સાંધા મીજાકરની મીચાને એકજ ભાજુ તરફ વલેછે. જે સાંધાઓ તદન જડ થઈ ગયલાછે, તેમાં હાડકાંને એકેક સાથ મનજીત મેડી લીધાંછે. બીજા ઈચ્છાને અડધા હીલતા સાંધામાં હાડકાં એકેક સાથ મળી જતાં નથી, પણ તેમની વચે એક કુંબલ પદારથનું પડ આવીછે. તરીજ જાતના ઈચ્છાને સઘલા હીલતા સાંધાઓમાં જે મે હાડકાં મેડાયલાં હોયછે, તેમાંના એકના છેડો મોલ હોયછે અને બીજાનાં છેડામાં તેટલોજ ખાંચો હોયછે. એક હાડકાંનાં ખાંચામાં બીજાં હાડકાંને મોજ છેડો ભેરવી રાખેલા હોયછે, જેથી તે હાડકું તેના કરવા કરેછે. એ પરાખેની ગોડવણથી આપણા બદનના હાથ પગ અને બીજા ભાગો સઘલા હીલેછે. એ સાંધાઓ નેકે એકેકમાં રમતા અને ફરતાછે, તોપણ તે એવી બારીકીથી ગોડવેલાછે કે તેમાંથી હાડકાંને ઘડીબર ભાગવાની વધારે આશા પણ માંધા મધેથી તેમને ખીસી નવાની કચમીનજ ધાસતી હોયછે.

ધણી વખત આપણું લોકો હાથ પગ ઉતરી ગયલા વીચારે છે, તેની ખતભય કે તે સાંધામાંથી ઉતરી જાય છે, પણ તપાસ કરતાં હાડકાં ખરેખરાં ઉતરી ગયલાં કદાચ જાણ મળતું પડે છે.

પણ આ સાંધાઓને જોડવાની ઉપલી જગ્યાએ જ સ નથી. પેલાના કરનાર બોદાએ સાંધાઓને મજબુતીથી બાંધવા માટે પેલા પછુ એક જોડાવણ કીધી છે. સાંધાઓની વચે તથા આસપાસ એક ચીકણી પદારથનું પડ કરી લીધેલું છે. તેમાં સાંધા ઘણા હોય છે, તે ચીવટ હોય છે તથા રંગની સફેદ હોય છે. એ પદારથ સાંધાની આસપાસ જો યા કોઈલી હાથ તેમ લાગે છે તથા હાડકાંને તેની જગ્યામાં બાંધી રાખે છે. ખરડાના કાંઠામાં દર બે હાડકાંની વચે ન રમ અને ચીકણી પદારથ છે, જેથી ખરડાનાં હાડકાં થોડાં હીલવા છતાં તેમને આપકો લાગતો નથી. કેટલાક સાંધાની વચે ઉપલા શાખાથી બનેલાં બંધણ ઉપરાંત કુચલાં હાડકાંની માદી આવે છે. કેટલાક સાંધાઓમાં હાડકાં એટલાં લીસાં હોય છે કે તેમના વચે જરા પણ હવા રહી શકે નહોતી. વળી એ હીલતા સાંધાઓની અંદરનાં બારીક પડમાં તેલ સરખો એક ચીકણી પદારથ રહેવાથી જન સાંધા ચલાવતા તેલ મદદ આપે છે તેમ આ ચીકણી ચીન સાંધાનાં હાડકાં હીલવામાં મદદ આપે છે.

આ બાબતને મથાલે મુકેલું ચીતર હાથના કોપરીયાં, કાંડી, પોહિંચી, હકેલી અને આંગલાના સાંધાના બાંધે દેખાડે છે. કોણી અથવા કોપરીયાંના સાંધા બીજાકરનાં ચી શાલે એક જ બાજુએ હીલે શકે છે. પણ કાંડીનાં બે હાડકાંમાં આંગળાના હાડકાંની ઉપર એક સાકાનું બંધણ છે, જે પછવાડેના હાડકાં સાથે જોડાયેલું છે અને તેની મદદથી આંગળાનું હાડકું પોતે જોલ ફરી શકે છે તથા પોહિંચીના હાડકાંને પણ ફેરવી શકે છે. કાંડીના બે હાડકાંઓની વચે પણ એક આંખડી જેવું સાકાનું બંધણ છે, તે આ બે હાડકાંઓ વચેના ખાંખાની જગ્યા પુરે છે, પણ ઉપરથી એક ખાંખો રહે છે જ્યાં બે હાડકાંઓની આસપાસ એક કો ઠલીની ચીથાલે આ પડ ફરી વલણ છે. પોહિંચી તથા હકેલીના સાંધાઓની આસપાસ ફરી વલેલું પડ તથા આંગલાનાં સાંધાઓને જોડનાર નાહાનું પડ સંધુ ઉપલાં ચીતર ઉપરથી પેચારાં વાંચનારાઓના જીવામાં આવશે.

દાહાપો દીકરો.

જે મારો દાહાપો દીકરોને મરૂ; મારો કેવો દાહાપો દીકરો!" તે ઉપર આંગળાના ડોસીબાઈ પોતાના દીકરા નાંખ આવેલો છે.

સહુવારે પોતાના પગને ખુબસુરત છોકરા હોતા, કે "ભાઈઓ મારી દેગ ચોરો" પૂછે હોતા, તે આ વખતે આપણે નદીપર જઈને સનાનું તેના બીજાણ પર બે ગ કાંઠાં ગઈ હશે તે બાબે અચ્ચરતી. માગજ તેની ઉપલી રાંછાઓની ફરજ હતી. પણ પડીતે પગ મળે તે જોડું હોયતો માલો આપો મારી જાઉં ઉપર હીસા

જ વખતો હોતા તથા યદીએ યદી પોતાની ઈસકુલના દાહાડા ભાગા મારે અંદેશો કરતો હોતો. તે બોલતો કે "અરે, મારી પરીખશા નવદીક આવે છે, વાસતે હવે મારૂં ઇનામ ન બનું" રહેશે, અને કલાસ મહાડવશે નહીં" હતીઆદી. આપણે જોઈને ડોસીબાઈ તેની વધારે તારીફ કરતાં. ભાડુતણી બોલી કે "કાંઈ ફરજ ના કર મારા બાપ, અખઈ રહેશે કાલે ઉઠીને ઉભો થશે ને ઈસકોલમાં જશે તો એક તડાકામાં ઘું બધાંની ઉપર મહુડી જશે. માંમે ડોસીબાઈ, તમે એ જીભરાયાને સાંભ સહુવારથી ઈસકોલમાં જોક લોજ કેની?"

ડોસીબાઈ—હારે, પેટ તાહાડાં.

ભાડુતણી—માંમે મરે મારો નાહાલો સોહુમી આજ સહુવારે એની જ વાત કરતો હોતો. આદરજી માસટર મારા ઘરના જરે આવેલો તારે એ જીભરાયાની તારીફ કરે છે ને 'મારો દોલુ—મારો દોલુ' બોલવા કરે છે. સહુવાર સાંજની નીશાળના માસટરે સોહુને કહ્યું 'દેખુ' કે દોલુ કશ્યેન આજારી પડશે તે સાંભળીને તે ઘણા દલગીર થયો ને સોહુને કહ્યું કે તેના રૂડા સમાચાર દરરોજ તેની ઈસકોલમાં પોહિંચાડે.

ડોસીબાઈ—અરે, મારો દાહાપો દીકરોને મરૂ, માંમે મારો કેવો દાહાપો દીકરો! સહુવારના પોહિંચરના હાથ ને હનું' ઘોઈને માહેનો ગોટ પીધો, નહી પીધો કે લાગશે બમ નજ માસટરની નીશાળે વધે છે. તાંહાંથી નવ, સાડાનવ વાગે પાછો આવેલો તેવો ઉતાવળ ઉતાવળમાં એકું ઇંડું ને અવધો રોડલી બાઈને પાછો ઈસકોલે સીધારે છે. આંમે તાંહાંથી છેક સાંજે પાંચ વાગતે છુટો તેવો પાંધરો પાછો બમનજીની નીશાળે વધી આવેલો ને સાંજની માહેની તાંહાંન મોકલી આપે છે. તાંહાંથી છેક રાતનાં ૭—૮ વાગતે ઘેર વધે છે, તારે સોરાબજ બેસાડીને તુસ વંચાવે છે, તે સાંભળતાં સાંભળતાં તેવલ પોહિંચરે તારે પછે માંમે મરે દોહુની પોહિંચરવાની વારી આવે છે.

ભાડુતણી—હારે માંમે, મને કાંઠાં બોલી બખર છે. આદરજી માસટર જરે આવેલો તારે બલાપો કરે છે કે બેટી બાપ હુશીયાર મણે છે, પણ કુશ્યેન મોંઘો ચાંલવા કરે છે. પણ દાદાર હોરમન એને સલામત રાખે.

ડોસીબાઈ—હારે મરૂ, ને તમારા ધણી વેચારને સાચે. શું કરી માંમે, હોંછયાની જતન લેવામાં જન પડે ની નાખીએ તોખી એની દેહ નથી સુધરતી. મારા સોરાબજ રાત દાહાડો દીકરે ને બલાપો કરે છે કે અતીઆરમાં ચી કારમખો એટલો કાવલો છે, તો પછવાડેથી શું થશે?

ભાડુતણી—અરે નારે માંમે તમે સાવાસતે બોહોજ? વેસે આવશે તારે સહુ સુધરશે ને તમારો દાહાડો એન વાલી આપશે. પણ માંમે ડોસીબાઈ તમે એને સારીપકે ખાવાનું આપોજ કેની?

ડોસીબાઈ—ખાવાનું કંઈયું તો રૂસાઈ જશે. એ શું માંમે માંમે? એની કરોચી કેટલી? બપોરના એક સુઠીલ રીને આવલ ખાતો હોયતો ભાંમેગ, રાતે કોઈ વખત એક પીલાંનો કરમ અથવા કોઈ વખત એક કલાવ ને અરથી રોટલી બાઈને પાંછી પીએ છે. હોંછયામે ખાવાનું જ મુકી

રીધું તે દેહ થું મુખરે ! બસ શીખવા ભણવામાં એટલો શુભાષ કે ખાવાનું પુકી બેઠાછ.

ભાડુતણી—આવાએ એમ તે કાંઈ વળી ચાહે ! માં એ તમે એને બોહાસ કરીને બે છુકા ખવાડો તારે. એક તો હોંછાઈ આખો દાહ્યાડો માંપું વાંકું કરીને બેજું ઘસડ વાતું ને તેમાં મળખને સારી તરી નહી કરીએતો યુવું મ નખ તે કાંઈમુધી જવાબ આપે.

હોસીમાઈ—પણ માએ એની ભુખન જતી રહીછ તે ! ભુખ હાયતો આપ કે કાંઈથી ખાપ ?

ભાડુતણી—જેવો મારું કહયું મંતોતો રોન સહવા ર સહવારના એને થોડો બદામખાખ નહીતા શુંદરખાખ કે રીને ખવાડો.

આ ઉપાય તેમજ બીજાં જે જે લોકોએ જે જે તરી ના ઉપાય કરમાવયા તે સખલા અનખાવાને હોસીમા ઈએ લીધ કીધી નહી. રોહુની તાપ સાચ યદ્ય, અને એ દાહ્યામે દીકરો પાછે શીખવા ભણવાખ મંડપે.

પણ તેની નખલાઈતા વધતીજ ચાલી. તે વખતો અ્ય ને લેવાતો ગયો. જેમ ઉમરમાં વધતો ગયો તેમ બરડામાંથી વાકો વધતો ગયો. તેનો એકરો હસતો અને ખુશાલને બ દને ફીકરમંદ અને મીતાતુર થતો ગયો. બાલક વએ તેની અકલ મોટાં માંહુસાને જીવી યદ્ય, પણ કુલતમાંતો તે ઘરડાં કરતાંથી નમણો થતો ગયો. તેના માખાપે એટલુંજ વીમા રયું કે એટલી બધી મીતા તેને શીખવા કાજ છે.

બીજા છોકરાએ સાપ લેવાઈને તેને રખવા ગમતું ન હી હતું. તે રસતા ઉપર રોડવા અથવા ખસતી કરવાને શરમાતો હતો. દાહ્યામા રોહારા મારીડાએની સંગતમાં ખેસી રહીને તેને વાતો સાંભળવા ગમતી હતી. તેના મા ખાપ ધારતાં કે એટલો બધો એ દીકરો દાહ્યામે છે.

પણ હજી રોહુ તનદરોસતીમા નખતાજ ગયો. કેટ લોક લોકોએ એવી સલાહ આપી કે એને જલદી પરણાવ નોંઈએ. એ ઉપરથી થોડા મહીનામાં રોહુનાં માખાપે તે ને ધુમસર પરણાવયો. તેમ્નો પદસાવાલાં હતાં અને વળી રોહુ દાહ્યામે દીકરો હતો, એટલે સારી, રૂપાલી વડુ મેળવ તાં તેના માખાપને વીલમ લાગે નહી.

આ લગનથીથી કાંઈ અસર થઈ નહી. ગોપા કોઈ છુધી આગ તેને અંદરથી બાલી ભસમ કરતી હોય ઈઆ કાંઈ છુધો સડો તેને અંદરખાનેથી ખાતો હોય તેમ રોહુ પીવાતો અને દલાતો ગયો. તેને આગળ જાંહાં છ મહી ને તાપ આવાતો તાંહાં હવે વધારે વેરેડો એ રોગ થવા લાગ્યો.

એટલુંજ નહી પણ વધારે ખરાબ પરીમાન એ નીચે જ્યું કે આસતે આસતે રોહુ મોયડ થવા લાગે. શીખવા ઉપર તેનું ઘેઆન જેમનું તેમ હતું, પણ ખુદત ગોપા તે ની સાંમે થઈ અને સખલાં ઘેઆન છતાં તે એાખું શીખવા લાગે. બીજા છોકરાએ તેનાથી સરસ થઈ ગયા અને રો હુ ઘણે પછવાડે પડી ગયો.

અતે રોહુનાં માસર આદરજએ વએ પડવાનો કે સવ કર્યો, તેને રોહુ ઉપર દયા લાગી, મારે તેની મંચલા ઈ આંહી કેમ થાયછ તેની ખોલ કરવા મારે તે રોહુને ધ રગ્યો.

રોહુના આપે આદરજ માસર આગળ ઘણે બલયો

કીધો. “હું” એને વાસતે દર રોન મરથી કપાઈછ, રોહુને જ વાસતે હું ડાકરને મોટું વરસાન આપુછ, રોહુનેજ ખાતર ઈઆને તેને ઇસકોલમા લઈ જવા લાવવા તથા વા ડી વંતરે આવવા જવા ને મારી રાખીછ. માસર સા હેબ એની જાતનમા મારી કરી ખાએડી નથી અને તેખી મોઘ જાંહે થું છે કે રોહુની દેહ મુખરતી નથી.”

આદરજ માસરે સખલી હકીકત સાંભલી લીધા પછે કહયું કે “રોડ, તમે જે કાંઈ હેવાલ કહેાછો તેમા તમારી પોતાનીજ ખામી ચાલમ પડેછે. તમે તમારા બાલકની બ નતી જાત લેવા માંહેાછો અને લેએાછો ખરા, યજુ અને કેહે વાની રજા આપો કે જે ઘટતો જાતન લેવી નેઈએ તેમાં તમે સારુંજ હજી પછાત છો.”

સોહરામજએ આવા ઇપકાની મુદલ વકી રાખી ન હી હતી, મારે તેવજુ અમરત થયા. પણ માસરે પોતા ના યોદા આગળ ચલાવયા. “તમારો બેટો એટલો કાએ લી અને દુખી કેમ ચાહેછ, તેનો સખડો બેદ હવે મને સ મન પડેછ. જે મને છુટથી લેવાલ દેએ તો હું કહું છ ં” કે રોહુને તમે આગળ રહીને દુખી કરોછો તથા તમા રા નાંકથી તે મોયડ થતો જાયછ.”

સોહરામજએ લગાર તીખાસથી કહયું કે “માસર તમે એ થું મોડોછો ! અમે તેને શીખવવા ભણાવા પાછ જ જેમ યણી સંભાલ લઈએ છઈએ, તેને એકને બદલે બે નીચાણે મોકલીએ છઈએ તમને વધારે ઇપકો આપોછો.”

આદરજ—તમે ઘણી સંભાલ લેએાછો એન તમારી ભુલ છે અને મારી સલાહ એન છે કે તમે એને બસ એ કેમ નીચાણે મોકલો, ખાંતગી નીચાણેથી ઉઠાડી મેડો અ ને સહવાર સાંન નીચાણે શીખવવાનું છોડી રો.

સોહરામજ—આદરજ, તમે માસર ધઈને એવી થું સલાહ આપોછો ?

આદરજ—તમે વીમાર કર્યોતો તમને લણી છે મારી સલાહ વાજબી છે. ઘણું ખાણું ચાથવા મે હાથે ખાણું સલામત નથી, પણ પચમું પચમું મધીઅમ ખાણું નેઈએ. નહી પચે એટલું ખાવાથી એાર બદલજની થા પછે, ને થોડું ઘણું ખાઈ ચકાણું હતું તેથી સંયુષ્ટ જાય છે અને એાર ભુખ મરી જાયછ. શીખવા ભણવામા પણ એન કાયરો લાણુ પડેછે. માણુંસતું હોમરું જેમ રાખશ ના જરુ નથી કે અચર કચર સોઘણું જરી જાય, તેમજ મા યસતું બેજું કાંઈ દેવનાં જરુ નથી કે નેરજું ભણાવીએ તથા કેળવીએ તેરજું બધું તે એકદમ તેની જીજ. જેનું માં ઘણું જાન ભરવા જવાથી એાર સેવાથી નહી ખમાય એટલી વધારે મેરુતત પડેછ, જ્યો બેજું થાકી જાયછ અને પછે કામ કરવાને તદનજ અસક્ત થાયછ. જાતના દરએ કે સાંચાને વીસાંશે નેઈએછે. રોહારાં જેવા ભાગમા આ મો દાહ્યો ખોરાક ભરાઈ ચકાતો નથી, ખજુ માર પાંચ કે લાકડો ખાંચો નાખીને પછે હોમરું ભરીએ છઈએ, તારે બેજું જેવા નાજુક સાંચાને જરાખી આરામ આપવા વ ગર સહવારથી રાત મુખી ઘસયા ફીધાથી તે દુખી થાય, જે જાંની ચકતીએ એાખી થાય અને પછે તે મોયડ થતી જ ય, તેમા શી નવાઈ. તમારો રોહુ સહવારના દસથી સાં ય, તેમા શી નવાઈ. તમારો રોહુ સહવારના દસથી સાં જના પાંચ વાગતા મુધી ને કેળવણી લેયછ તે તેની કાએ

નાત પરમાણે બસ છે, વાસતે મારી સલાહ માંનોતો દોહુ ને સહુવાર સાંભની નીશાળેથી ઉઠાડી લેવો.

આ મુલ સલાહ સોદરાબજના ધેવ્યાનમાં ઉતરી, પણ ડોસીબાઈની હુજા ખાતરી થઈ નહીં. “એ વાચે એ શાં કોતક. બચાને નીશાળેથી ઉઠાડી મેલીએ કે તે હાર માર થાય. હુજા નીશાળે રેહજતો મોઢાડાં પર નરા લોહી પાંછી આવેછ.”

આદરજ—નહી માએ બચાના ભેજાને ઘણી મેહનત આપવાથી લોહી પાંછી ચઢહવાને બદલે સાંચું ઉતરેછે. ત મોન કહોછો કે તે બચારો હુમેશના કાચેલી ચાલેછે.

ડોસીબાઈ—પણ આ તેના નીશાળેના થું વાંક કાઢા ડીએ? એતો જના માબાપ સુખી તેના બચાં સુખી. બી ચારા દોહુના માબાપ દુશ્મન હુમેશના કાચેલી તારે બીચારાં બચાંના થું વાંક?

આદરજ—તમારાજ કેહવા પરમાણે જે બચાં માબાપને લીધે કુખ ભોગવે તેમનીતા વધારે જતન લેવી જોઈએ છે. જેમ ઘણા પુણ્યાનો લોભ કરી એકદમ માતબર થવા જતાં ફરી પડી ચોર ગરીબ થઈએ છઈએ તેમજ ઘણી વી દીવ્યાનો લોભ કરી એકદમ દાહુપા થવા જતાં ચોર થાય યથુ પડેછે અને તમારા દીકરામાં તમે એવોજ બનાવ જોતાં નજાએછો.

ડોસીબાઈ—ને નીશાળેથી ઉઠાડી મેલથું તારે ઘરમા રહી રમતીઆલ થઈ જશે ને ખસતી તોફાન કરી વધારે બે થડ થશે.

આદરજ—ખસતી કરવા દેવો, રમતીઆલ થવા દેવો, માડી કાઢાડી નાખો, તેને જરા વીડીએ મેળો, તેને પડવા પડવા દેવો, ને તારેજ એ બાલક હોશીયાર થશે. દોહુ રમતોઆલ અને ખસતોચોર થાય એટલા વાસતેજ હું તેને ખાનગી નીશાળેથી ઉઠાડવા કહું છઉં. એક માદાતાત અને મુકા પલાં બચાં કરતાં મપરખું, રમતીઆલ, ખસતીચોર બચું વધારે સુખી અને વધારે હોશીયાર હોયછે. હુમેશાં શીખવા પર ધેવ્યાન લગાડવાથી એકદમ એક ધેવ્યાનને લીધે મ ગભ સુસત થઈ જાયછે, પણ બચાંને રખવાનો થોડો વખત આપવાથી તે જારે શીખવા જાયછે તારે તેનું મગન તાજું હોયછે અને વધારે શીખેછે.

અને દોહુને ખાનગી નીશાળેથી ઉઠાડવાને તેના માબાપ કહુલ થયાં તારે આદરજ માસદરે એક બીજી સુચના કીધી કે—“દોહુને તમે દરરોજ સાંભના વ્યતરેના મેદાન મા કાઢાડેલી કસરતશાખા મથે તાલીમ મેલવા મોકલો.”

આ વાત સાંભળીનેતા ડોસીબાઈ એકદમ છછની પડી. “એ વાચે માસદર, તમે લેલાં થું કાઢાડોછ? હુમુ ને કાંઈ પોસાગીર પોસાગીર સમજેછ કે થું? આમરદાર માણસને કસરત થું ને તાલીમ થું? અને થું અમારાં બચાંને તાલીમખાન બતાવીએ કે?”

આદરજ—બચાંને પોસાગીર તાલીમખાન બનાવાની વાત નથી, પણ સુખી કરવાની વાત છે. બદનને તનદરો સત કરવા માટે સારીપદે કસરત જોઈએ અને કસરતશાખામાં મોઢા મોઢા આમરદાર ગરહસપોની નજર હેડલ બચાંના બદનને થટતી કસરતથી કસવા સીવાએ તોડાં બીજું કાંઈ નથી.

ડોસીબાઈ—તારે આ, એ કાંઈ બને નહીં. નહ દઈ ને કુધું અવર કવર વાગી બેઠુંતો એતજા.

આ સઘણી તકરારથી ડોસીબાઈની મુખ ઠેકાણે નહીં આવતી. પણ જેમ દાહુપો દોહુ મોઢે થતો ગયો તેમ વધારે નજરો થતો ગયો, તે હીઆં સુધી કે તેની બધી મોટી થઈ તથા પોતાને વેસે આવી તોપણ દોહુ કુમલો બચાં જોવા રહી ગયો. તેને સંસારમા નદખવાની સઘણાં જણ બહામણ કરવા લાગ્યાં, તેમા ડોસીબાઈની ઉમેદ બપાઈ થવાની હતી. તારે હવે તેવજની મુખ ઠેકાણે આવી અને દોહુને જેમ તેમ મારીડો બતાવા સાડું હવે તેને કસરતશાખામાં મોકલવાને તેની માએ ના પાડ્યું નહીં. હુજાબી મોડું થયું નહીં હુતું અને ડોસીબાઈની ખાતરી થઈ કે કસરતથી તેનો દાહુપો દીકરો કાઢીએ મનજીવત, કદાવર અને કુવતમદ થયો તથા વધારે હોશીયાર, હીમતવાન અને ખબરદાર થયો.

આલસુ પદેરો.

ઈમરેજમા જે જાનવર ને “સલોહ” કેહેછે અને જના ઉપરથી આલસુના ઈમરેજ ચોલ નીકલયોછે, તે જાનવરનું બીતર પાસે આપ્યુંછે. આલસુ પાડો એ ચોલ આપણમા સાધારણ છે, અને પાંછીની અંદર પડીને ગોલાડીયાં ખાતા તથા ધીમી ચાલના પાડાને આપણ આલસુ કહીએ છઈએ. પણ આ “સલોહ” જાનવર વીરો જે જે ગણાયો માલેછે, તે જે ખરા હોયતો એ ધરાણી આલસુ પાડાને પાડો છે. તેને વીરો કેહેછે કે તે પેટે કસડાઈને ચાલે છે અને એક દાહુડામા ૧૦૦ વારબી તે ચાલી શકતો નથી. વળી એવું પણ કેહેવાય છે કે એક દાહુડા ઉપર ચાલતાં અને ઉતરતાં તેને બે દાહુડા લાગેછે. આ સઘણી વાત પેઢેલાં વધારે માનવામા આવતો હતી, પણ હુમણ તેમા ઘણી સહરાગત નહાયછે અને જોકે તે સસળાં ઈઆ હુણેજ જેવું ઉતાવલી ચાલતું પરાંછી નથી, તો પણ તેને વીરો કેહેછે કે લોહો તેને નેરથું ધારેછે તેટલું તે આલસુ નથી.

ખરડાના કાંઠા ઉપરથી જાનવરો લીલીઆએ જાનવરોને જે મોઢે લાગ કરેયોછે, તેમાં નડબાંની અંદરના આગળા બે કાપનારા દોતાની ગેરહાજરી ઉપરથી જે વીલાગ છે તે વરગમા આ “સલોહ” જાનવરોને લખ્યાં છે. એ જાનવરનો મેહરો અને સીકલ વાંદરા સરીખાં છે, પણ વાંદરથી એ તુલન જીવન પરાંછી છે. તે સુખીઅ ક રીને અપેરોકાખંડનો વતની છે, જાંહું મેકસીકો અને બ

રેણલ રેશોની વચેના નંગલ મધે તે મળી આવેછે. એ જાનવરનું કદ જારે મોટામાં મોટું હોયછે તારે કોહોલાં થી મોટું તે કદામજ હોયછે. તે ભાજપાલા ઉપર જુનરાન ચલાવેછે, અને જાહોડોની ઉપરજ વસેછે, જાંહાંથી જનરદ સતીકી દાહાડવા વના, તે પોતાનું જાહોડી રેહકાંણ છોડી જતું નથી.

આ જાનવરની અજાએજ જ્ઞવી ખુબી એછે કે તે જાહોડની દાહાલ ઉપર હંમેશ વડકી રેહછે. હાથ અને પગ બંનેથી દાહાલીને ધરીને ટીંગાઈ રેહવું એ તેની જવવા ની સાધારણ રીતછે. એ હાલતમાં તે આસાએસ લેયછે, ઉંઘાયછે અને એક જાહોડ ઉપરથી બીજા જાહોડ ઉપરની મુસાફરી પણ તે એજ હાલતમાં કરેછે. આ પરમાણેની જાંહોની મજતોજ બદનને બાંધે ખોદાતાલાએ તેને બખ શયેછે. ઉપલાં ચીતરના વાંચનારી બાંનુએ જ્યે કે આ પરખીના પગ કરતાં હાથ બમના લાંબા છે, ખારે જારે તે ને ચારે પગે ચાલવું પડેછે તારે સરખું ચાલવું એટલું જુ શકેલ પડેછે અને ઉંચા હાથને લીધે તેનું ઠોકું એટલું ઉંચું જાયછે કે તેમ ચાલતી વખતે હાથ વાળી નાખીને હાથ ના શુકલ ઉપર તેને કસાડાવું પડેછે. તેનું પીડુ થયું મોહો હું તથા કુહુલાં એટલાં પાછલ કાહોડેલાં કે તેનાથી પોતા ના શુકલ પાંસે લવાતાં નથી, ખારે હંમેશ તે પોતાના પગ મોહોલા શયેછે.

આ વરગના જાનવરને હસત અસલી જાનાના ઘણો જનરો હશે એવું માલમ પડેછે. અમેરીકા ખાતેથી જમીન ના પડતી આ દરથી આ જાતના જાનવરના ખોખાં હાથ લાગાંછે, જનમું કદ એકેક હાથીના જેવું છે. તેઓના દાંતની બાંધણી ઉપરથી એવી શોધ થયછે કે તેઓ પાતરાં ખા નારાં જાનવર હતાં, પણ તેઓની ગરદન એટલી ડુકીછે, કે ઉંચી દાહાળો મુખી તેમનું માથું પોહાંચી શકે એજ લા ગતું નથી. તેઓ ખોરાક કેમ લેતા હશે તે બાંધે વીદવાં નો તરેહવાર અટકલ કરેછે. પરીફેસર એવાન એવી અટકલ કરેછે કે તેઓએ મોહલાં પોતાના પંજાએ કરીને જાહોડોના મુલકાં આગળથી મટોડી ખની દાહોડવા બાદ પોતા ના પગ ઉપર બેસીને તથા આગળ પગે દાહોડીએને પકડીને તે જાહોડને ખુબ હીલવવું જોઈએ અને એ રીતે હીલવી હીલવીને તેને તોડી કાઢવા બાદ તેઓ ખાતાં હશે એજ તે માનેછે.

અંદર વીરો ચરચા.

પરચુરણ અટકલો.

મંદરની સપાટીને અજાએજ જ્ઞવો હવાલ વાંચનારી બાનુએને ખારે અગે પરગટ કરી સુધા છડ્યે. તે હેવા લ જેઓને માટે હશે તેઓ કહેશે કે હજારો ફીટની ઉંચાઈ ના પાહોડે ઉપરાંત હજારો ફીટની ઉંડાઈના ખોહો એ રૂપે રી ગોળાની સોળાને એજ લગાડેછે તથા તેનો રેખીની સુખા રી-સપાટીને, ખજરાપલી બનાવેછે, એ ઉંડા ખોહો ધરી ઉપરના દરીયાવનાં તલીયાં જવાછે, જમીનની અંદર દરીઆ

નાં પાંણો ભરી રાખવાનાં મસમોટા ઉંડા ખોહો જવા છે. પણ ધરતીના એ ખોહમાં જારે પાંણી ભરેલું છે, તારે મંદર ના ખોહ ખાલી અને વેરાન પડેલા છે. મંદરમાં પાંણીની ઇચ્છા બીજ કોઈ પણ પાંણી જ્ઞવી પદારથી હસતી ધાર વામાં આવતી નથી. તાંહાં પાંણી ટકી શકે એ માનવાને ગમી નથી, કેમકે તે ગોળાની આસપાસ આપણી પડ્ધવીના જ્ઞવી હવા નથી, પણ અગરમે આપણી ધરતી ઉપરથી હવાના ક્યાનને કાહોડી લેવામાં આવેતો સઘણું પાંણી મુર નની ગરમીથી ઉડી જતું જોઈએ, તો મંદરમાં હવાના દબાં છુની તદન ગેરહાજરીના અને વળી ૧૫ દીવસ સુધી સુરજ ની વધારે આગળ રહેવાથી એકકી થયલી વધારે ગરમીમાં તાંહાં પાંણી ટકી શકે નહીં એ દેખીતું છે.

મંદરની આસપાસ આપણું સરખી હવા હોય એજ માનવાને વીદવાને એકમતથી ના પાડે. તેઓ કહેશે કે જે મંદરના ગોળાને હવાનાં પડમાં લપેટેલા હોતાતો તેની સપાટી હાલની નીશાએ હંમેશ અને કુસરખી નલકાટ ભરેલી દીસત નહીં. વળી જારે કોઈ નલકીકને ગરેહ અથવા સીતારે મંદરના આથામાં આવેછે, તારે મંદરની ઉપર ઇચ્છા તે આથામાં આવેલા સીતારા ઉપર અજવાલામાં કાંઈ વધથટ માલમ પડતી નથી, તે ઉપરથી પણ એવું લાગે છે કે મંદરને ધરતી હવા નથી; ને હોતાતો આ પરખાંજે નરાખી વધથટ થવા વનાં રહેત નહીં. આ પાછલી બાબ તે ઉપર પરીફેસર નીકલ અને બીજા કોઈક વીદવાનો શક બતાવેછે. મોહલાં નજાવવા સુખ એકવાર જારે સુરજ અને મંદરની કીનારી એકેકના આથામાં આવી હતી તારે સુરજનું અજવાલું નલખલાં જતું થયું હતું.

પણ આ શોધ ને બાહોલ રાખવામાં બાંધે તોખી તે એટલું જ શામેત કરશે કે મંદરની આસપાસ ને કાંઈથી હવા હોયતો તે ધણીજ પતલી અને થોડી હોવી જોઈએ. તાખાકીત લાપલેસે કરેલા મુકાબલા સુખ તે એક હવાઈ બનખામાંથી ખાલી કરેલી હવાના સરખો હોવી જોઈએ તથા શક્રોટર નાખના જોતીશની ગણતરી સુખ અંદર ઉપરની તે હવા એક માઈલથી વધારે ઉંચી નહીં હોય. એ નીશા જે જારે તોહો હવા અને પાંણીની તાંણ છે, તારે એ જે વસતુઓથી બનતા સઘલા બનાવોથી પણ મંદર બેનરીય હોવો જોઈએ. દરીયાવના ઉજલતા મોજા, ઇચ્છા આકાશ ને ગજવનનારા ગગડાટ, તોફાનના સુસવાટા ઇચ્છા પવણની ઠંડી લેહેકી, વાદલ, વરસાદ, બરફ ઇચ્છા કરો એવું કમું મંદરની સપાટી ઉપર-બની શકે નહીં.

મંદરની આવી હાલતમાં તાંહાં આપણું સરખાં કોઈ ઇનસાનની વસતી હોય એવો અશકીય વાત છે. આસપાસ ઉપર ચલકતા સઘલા ગરેહઓ કાંઈ પણ વસતીને વસવા માટે બનાવયાછે, એવો લગભગ ચોક્કસ દીસેછે. પણ તે ગરેહઓ ઉપર કરેલી જિગવાઈથી વરીક મંદરને બેનરીય રાખયેછે. મંદરની ચાલ, જ્ઞવી એક પખવાડયું તે સુરજની નલરીક અને બીજું પખવાડયું દર જાયછે, તેમ જિતાં તેની સપાટી ઉપર ૧૫ દીવસ ચખત શીઆલો તથા બીજા ૧૫ દીવસ ચખત દનાએ અટકલવામાં આવેછે. તાંહાં ૧૫ દાહોડા સુધી દીસ અને ૧૫ દાહોડા સુધી રાત રેહ, અને તેથી તાંહાંની હવા આકરીકાની તપતી ગરમી

ઉપરથી બદલાઈને આઈસલાંડની કકડતી હાડી ઉપર અવા રનવાર આવતી રહેછે.

પણ વળી જે મંદર ઉપર વસતી હોય અને તે વસતીને સુરજનાં કંઈ આપનારા કીરણોના સદા આસરે લેવો હોયતો દર કલાકે દસ માઈલની મુસાફરી કરી પાથી તેઓ મંદરના સુરજથી રોશન થયલા ભાગ ઉપર આવી શકે. આ ધરતીનાં કરતાં મંદર ઉપર આકરશણ બન્યો તે મંદરમાં શકતી એટલી ઓછી છે કે જે સીન હીઆં છ રતલનાં વનનની છે, તેના વનન મંદરની સપાટી ઉપર એક રતલના ધરમાં આવેછે. તેમ જોનાં જે ફનીઆંનાં એક રેડ્ડેલાસી મંદરમાં જાપેતે તેના શીડા ભાગ ઉપરથી રોશન ભાગ ઉપર બવાની મુસાફરી તાંહાં વધારે સહેલ થઈ પડે! પણ મંદરનો ઉપરો આંધો તાંહાં વસતી હોવાની સાંભે છે. જન એકવાર આ ધરતી ઉપર હુવું તેમ કદાચ એ રૂપેરી ગણેા હવે પછીની કોઈ વસતીને લાગેક જનતા જતો હોયતો ખોદા માહુબ.

પૃથ્વીની આસપાસ પશ્ચીમથી પુરવ દસાએ કરતાં દરરોજ મંદર ૧૩ ડીગ્રી આગળ વધેછે, (અને એ મુસાફરી પુરી કરતાં તેને ૨૯ દાહાડા લાગેછે) તેથી કરીને મંદર દરરોજ ૫૦ મીનીટ મોડે ઉગેછે. પણ યુરોપની પશ્ચિમી તરફ તાંહાંની નજરની હદના તકાવતે લીધે ચોક્કસ રાષ્ટ્રીઓના આવાતાં મંદર છ દીવસ સુધી દરરોજ ભાતર ૨૦ મીનીટ મોડે ઉગેછે, જેને “ હારવેસટ યુન ” કહેવામાં આવેછે. એ વખત ઉપર ઈંગ્લંડની મંદરની હીઆંની માણકધારી પુણત્રની ત્રીસાજે અતોશ્ય પરકાશેછે. પણ ગમે એટલા પરકાશ છતાં મંદરના અને સુરજના પરકાશ વચ્ચે આસપાસ અને જમીન નેટલો તરફ જાય છે. આ સુરજની રોશનીની બરાબર તે નહીં આવે. મંદરની રોશની સુરજના અનવાલાંનાં ૩ લાખમાં ભાગ છે. પારીસના જે નામીઆ વીદવાંનેએ તરણ ફીટની પોહલાઈના એક આએતોનાં મંદરના કીરણે એકડાં કીધાં, લીધે ૩૦૦ પુણત્રના સાંન નેટલો પરકાશ થયો અને તોપણ ગરમી આંખવાની તીસી ઉપર તેથી કાંઈ પણ અસર થઈ નહીં.

મંદર વીશે એક જાંણવાનગ ગણતરી નજીવવાની રહીછે. મંદર ધરતીની આસપાસ જે નહુડપથી ફરેછે તેમાં દર શાલ થોડો વધારો થતો જાયછે. મંદરની દોડ થી જે અગાળા જાનાનાના કદેવી ગણતરીએ પાછળની ગણતરી સાથે સરખાવી જોતાં તેમાં થોડો વધારો દેડામાં આવેછે. એવું કારણ નવાઈ જતું છે અને તે એક કે ધરતીને સુરજની આસપાસ ફરવાનું કંડાણ તદ્દન ગોલ નથી પણ ઈંગ્લેન્ડ છે, મગર ગરેએના ખે માંજીને લીધે તે ઈંગ્લેન્ડ આકાર એછો થતો જાયછે અને વધારે ગોલ થતો જાયછે. એ રીતે ધરતીના મારગમાં દર વર્સે ૪૧ માઈલનો તકાવત પડતો જાયછે અને તેથી તેની આસપાસ ફરનાર મંદરની ગતી વધતી જાયછે. એવી ગણતરી કરવામાં આવી છે કે પૃથ્વીના વારસીક મકરાવામાં જે આ ૪૧ માઈલનો ઘટાડો માણ રહેછે (અને તે અટકે એવું કાંઈ કારણ નથી) તે ૩૭૫૦૨ વર્સે પૃથ્વીનો મારગ તદ્દન ગોલ થઈ જશે. પણ તારપછે વર્સે જે માંજી શકતીને કાપદે જતી થશે.

પાથી ગરેએના ખે માંજી પૃથ્વીના મારગને બીજા બાજુએ એ એન પરમાણુ ઈંગ્લેન્ડ આકારમાં ઘસડશે.

મંદર વીશેની જાંણવાનગ તથા અન્યેન જોવી માં આને આ રૂક સાર હવે બંધ કરતાં રૂકમાં એટલું નજીવવું એકએકે મંદર પૃથ્વીથી ૨ લાખ, ૩૭ હજાર માઈલ દુરે પણ એ તકાવત સુરજ અને પૃથ્વી વચ્ચેના તકાવતેના મારગ ૪૦૦ મો ભાગે. મંદરની પોહલાઈ ભાતર ૨૧૬૦ માઈલની છે, જેથી આપણી પૃથ્વી મંદર કરતાં ૪૯ ઘણી મોટી છે અને સુરજના મંદર કરતાં ૭૦૦૦૦૦૦૦ થાત ૬ રોર ઘણો મોટો છે!

ધરના ગવર્નર.

અંક ૨ નો.

સામાનની દીપ.

ધર માંડવા સાથે ધર પસંદ કીધા પછે તેમાં સામાન પુરો પાડવો એ ધરના ગવર્નરનું બીજું કામ છે. આપણા લોકોમાં ધર ધનીઆંણી પોતે પોતાના આપને ધરથી રીતના થોડોક સામાન લાવેછે. પણ વાસણો અને એકાદ બે ફરનીમરની સીન પુરી પાડવા સીવાયે ધર માંડવા સાથે બીજી ઘણી સામાન જોઈએ.

પેહલું સધા જોઈતા સામાનની દીપ કરવી જોઈએ. હીઆં પેહલી વાત એ છે આનના રાખવાની છે કે દરએક ધર ધનીઆંણીએ પોતાના ધણીના ગળાં તથા શકતી ઉપર નજર રાખીને આ દીપ બનાવવી તથા નેટલો બરાબર ૫૫ તથા નજરનો હોય તેટલાન સામાનની દીપ બનાવવી. ક્ષણે દાગોના સસતો છે, અથવા ક્ષણે હવે પછે કામ લાગશે એવા બેઆંલોધી નહીં જોઈતી મીઠી લેવાની આદત ઘણી પોટી અને ખામી ભરેલી છે. કહ્યો અથવા કેટલી કીમતનાં સામાન નજરનો છે તે દરએક ધર ધણીનો હાલત ઉપર આધાર રાખેછે. તવગરના મારગના ચોક્કસ દાગોનાની નજર હોયછે, પણ ગરીબના ધરમાં તેની ખામખા નજર પડતી નથી.

સામાન જે જાતનો હોયછે—એક સોભાનાં અને બીજો ઉપયોગનો. ઉપયોગનો સામાન પેહલાં લેવો જોઈએ, પણ સોભાને તદ્દન ભુલી જવી જોઈતી નથી. પણ તે કરતાં વધી જે સામાનથી એ એલું મનલખ સમવાતી હોય તે વધારે સરસ જાંણવો અને જે બની શકેતો તેવો સામાન લેવો જોઈએ.

આપણી ઘણી ધરધનીઆંણીએની એવો હાલત હોય છે કે જો તેઓ નજરના સામાન ઉપરાંત સજીવારનો સામાન પણ ધરમાં રાખી શકે. મગર પેહલાંતો એવા સજીવારના સામાનની અગત આપણી માંતુઓ બરાબર સમજતી નથી અને બીજીને કેવા સામાનથી સજીવાર મળે તથા કેમ ગોડવવાથી સજીવાર મળે તેની તેમને જાણ નથી.

આપણી જીંદગીમાં મુખ્ય, ચેતન, આરામ, મેળ સહને વાહાણ છે, અને સોભાઈતી ચીજો તેમાં ઘણી વધારે કરેછે; દરએકે આરડામાં તેને બરનો સામાન રાખવાથી ઘણી સગવડ થઈ પડેછે. ખેસવા ઉડવાના આરડામાં એક ભાગેલી ખુરસી, એક ઇસ્ટાંડ, એક પાટલ અથવા એક પાટીના ઢાલીયાને બદલે વચમાં એક રેબલ, તેની આસપાસ ગાદીના કોચો, મુન, હાંડી, આરસો ઇતીઆદી જીવને વધારે આનંદ આપેછે.

એવા સાંમાનની પોતાની સોભાથી જરૂરે આરડાને સજુગાર મળતો નથી, તેટલો તેને ગોઠવવા તથા ખસાંદ કરવાની સારી સમજથી મળેછે. ઘર સજુગારના સામાનથી જો જીવને ખુશી કરવો હોય, આંખને તાહાડક આપવી હોય, વધતી સગવડ સાચવવી હોયતો ઈંગ્લેન્ડમાં જીને “હારમની” કહેછે ઇઆને રંગો ઇતીઆદીના હુમસાન મેલાપના કાપદા પરમાણેનો તે સામાન હોયો જીએ.

એક ચીકણ ઇઆ ચીતાર સોનેછે, તે એ “હારમની” થીજ સોનેછે અને તેના કાપદાથી આપણી આંખના કેવલ અનજની નથી. જો એક ચીકણ ભરવા બેઠાં હોયતો ફલાંની ભાંમેપર ફલાંનો રંગ સારો લાગશે એવું તેઓ આગમ્યથી અટકેછે અને તેને મળતા રંગોના ઉન ઇઆ રેસમ વાપરેછે, જો એકેકથી ઉલટા અને કદંગા રંગો ભેલી નાખ્યાં હોયતો તે ચીકણ ઇઆ ચીતાર બેરાલ લાગેછે. એવી જાતની સમજથી કરકુ તે “હારમની” છે.

એ જાણીએ આરડાના કદ પરમાણે અથવા તેના રંગ પરમાણે અથવા તેની દેવાલના કાગળો પરમાણે અથવા તેના ગાલીયાની તરાંહ પરમાણે તે આરડાને બરનો સામાન લેવો જીએ. તેમજ વળી આરડાના આકાર મુજબ તેમાં ગીચ નહીં થાય અથવા વળી સઘળું ખાલી ઠંદાર નહીં હોય તેમ કાંહાં કાંહાં કીઓ સામાન ગોઠવવો તેની આગમ્યથી તરક બાંધવી જીએ.

એ પરમાણે સઘલો આગળ પાછળનો વીચાર, ફર અંદશી અને નેગાહ પોહ્યાંયાડવા પછે દરએકે ઘર ફનીઆં છોમે પોતાને જોઈતા સામાનની ટીપ બનાવવી જીએ. એ ટીપ બનાવવા આગમ્ય ઇઆનના રાખવાના યોગ્ય અગત ભોગ કાપદા ઉપર આપણાં અને ઘર લીધા પછે જો એ કાપદા ગોખીને સામાનની ટીપ બનાવવામાં આવશેતો પછવાડેથી થોડીજ ભૂલ માલમ પડશે.

આ ફેકાંલે એકન મુસના નજરની છે. જેઓ પોતાના આરડાને સજુગારવા માંગતાં હોય, અને વળી સોભાના ઉપલા નીચાં પરમાણે સજુગારવા માંગતાં હોય, તેઓ એ આરડી વાત ઇઆનના રાખવી કે રંગ ઇઆ ગોઠવણ ઉપર ઠરાવ કરતાં જ નજરની ચીજ નવાઈ ભવી અથવા મોઢી હોય તે પેહલાં ખસાંદ કરવી, કે પછે તેને મળતો ચીજો સામાન મેળવતાં મેળવત પડશે નહીં.

સાધારણ સામાન લીધા પછે તેને બરનો ઈઆ દાગીનો નહીં મળેતો કરકુ થઈ પડે, માટે તેના કરતાં પેહલાં જો ઉનલો દાગીનો નજરનો હોય તે લઈને પછે તેને બરનો સાધારણ સામાન લેવાનો નીચમ વધારે સગવડ લરેછો. જેમકે ગાલીયાના રંગની “હારમની” માં “વાલપેર” ત

થા “ફરનીયર” નો રંગ જોએ, તો પેહલાં ગાલીયાનો રંગ નક્કી કરવો જીએ, કેમકે ગાલીયાઓ જિવા જીએ તેવા રંગના હમેશા મળતા નથી.

એ રીતે તપાસીને સામાનની ટીપ કીધા બાદ હવે પછે આપણે સામાનની ખરીદી પર નીકળીયું.

પરચુટણ બાબતો.

શાહમુરુગના પીછ—આ પાદશાહી પંખીના પીછનો વેપાર દખરીયુ આફ્રીકામાં ઘણો વધેછે અને તેના દર રતલે ૨૫૦ રૂપીઆનો ભાવ ઉપજેછે. ખેડુતો એ માટાં જાનવરને ધુમ પાલવા લાગાછે. ૩૫ શાહમુરુગને ચરવા માટે ૩૦૦ એકર જમીન જીએ. જી જી મહીને તેમના પીછાં તોડવામાં આવેછે, અને દરએકે મુરુગ ૧૦૦ થી ૧૨૫ રૂપીઆની કીમતનાં પીછાં આપેછે. જે દરએકે પંખીની પેહલી કીમત ૩૫૦ નીજે.

• વાજલીની રોતની—શાહમહમની પદમખીની વેળા આ સહી સરસા રોશની ઘણી વાંચનારી બાઈઓના દીકામાં આવી હશે. એ રોશનીને વાંહણવાળાઓના ઉપયોગમાં લાવવા સારું કરાનસ ખાતે કેટલાક કીમતી અથવા તરા કરવામાં આવપાછે. વાવરાઓ ઉપરની નીશાણુ એ રોશનીની મદદથી ૩૦૦ થી ૫૦૦ વારને તકાવતે વાંચવામાં આવીછે, તથા પાંચોની અંદર જુડકી માનનારાઓ એ રોશની એક માપ ઉપરની નીશાણુ વાંચી શકેછે.

રેલવેના ફાયદા—આફ્રીકા સાંચો થોધી કાહાડવા પછે સને ૧૮૧૫ માં ૪૦ વરસ થયાં. તારમાદ સને ૧૮૫૬ માં બીજાં ૪૦ વરસ મુજબયાં. પેહલાં ૪૦ વરસમાં કુતર, ધાતુ ઇતીઆદીની ખાંણીની પ્રેસાર વરસ દાહાડાં ૧૧૧ કરોર રૂપીઆની હતી, પણ છેલાં ૪૦ વરસમાં ૧૮ કરોરની ઉપર ગઈ હતી ઇઆને ૧૨૦૦ ટકાનો વધારો થયો હતો. હોલતનો આ મોટો વધારો રેલવેથી થયો હતો. સરેરાશ આ ને બીજી મીલકત મુધાં વીલાત ખાતે ૨ લાખ એકર જમીન રેલવેએ રોડીછે, અને ખેતીવાડીએ ૪ કરોર એકર જમીન રોડી, તોપણ આમેયતનો જરૂરો કર વીલાતના સઘલા ખેડુતો ભરેછે તેટલીજ ઉપજ રેલવેથી પણ સરકારને એ કરમાં મળેછે.

ધરધતુ હુસકાઓ.

કેબીનેટ પુરીંગ—ગ્રાડી મુકી દશાં નંજ ૨૪, દુધ ગામું, મેઠાં નંજ ૪. પાંચોના પેપરાને લુકાં ૧ પેપરાજી ભરીને, ખાંડ ૨ ચમચા ભરીને, બદામ ૬.

પેહલાં દશાંના દરીયા કાઢાડી નાખવા. તાર પછે એક ભગા ર બીજાં વાજલીની અંદર ૨૨૨૦ માંખણું ૫૬ કરી તેમાં દશાંને છૂટી છૂટી વજાગવવી. પછે દુધ, મેઠાં, પાંચો, ખાંડ તથા બદામ સાથની મેળવણી કરાવર બનાવી લીધાં વાજનમાં રેડકું તથા ઇંડે

વા કલાક સુધી ઊઠાવ્યું. વાસણમાંથી પુડાંગને કાઢાડતી વેળા તે ને જોઈ વાળડું ઈ જોઈ તલીએતી દરાખ જોડર આવે.

મધના કેક—મેદો ૧૫ રતલ, મધ ૧૫૫ રતલ, ખાંડ ૧૫૫ રતલ, સંતરા ૫ રતલ, લીંબુની છાલ ૧૫૫ આઈઓઝ, આદુ ૧૫૫ આઈઓઝ, તલ ૧૫૫ આઈઓઝ.

મેદાને સુકવીને ચાલવો. ખાંડ લોરશ્વરની લઘ તેની બાં રીક છુટી કરવી, લીંબુની છાલની નાકાની કાતરીએ કરવી. એ પછે ખાંડને મધમાં રાતલ, લીંબુની છાલ ૧૫૫ આઈઓઝ તથા પછે તેમાં પાણીના વણા નાં નાખીને મેળવવાં. એ રીતે જે એકરસ ખમીર થાય તેને મધ લીને પછે તેમાંથી નાકાના નાકાના કેક બનાવવાં અને મજીઅમ ગરમીની ભઠ્ઠામાં છુંવવાં.

મદનચાપ—મદનની લઘાંગીમાંથી ૧૫૫ થી ૧૫૫ ઈંચની જડાઈના ચાપ કાપી કાઢાડવા. એ પછે ગલેલને શ્રોમ તથા તેજ આપતા જોડર મેળીને ગરમ કરવી અને તે ગરમ થવા બાદ તેના બે પર ચાપ મેળવા, તે ચાપ જુલમ પેટલાં તેમને ફેરવવા કરવા પણ તે માં કાંઈ ખોટાવો નહી. ૮ કે ૧૦ મીનીઠમાં ખાંડ સખા થાય તથા ચરબી સલકતી થાય તારે જાણુ કે ચાપ જુલમ રહ્યો છે અને પછે તેમને ગરમ રાખી ખાવા.

ગાજરની જેલી—ગાજરનો ગર ૧ રતલ, ખાંડ ૧૫૫ રતલ, લીંબુ ૨, લવંગનો તેજમ (એસેનસ) આર કલવ) ૧૫૫ ચમચ. થોડાંક ગાજર તલન નરમ થાવા જ્યાં થાય ત્યાંથી કાઢાડવાં અને પછે એક ચાલણીમાં ગાલી કાઢાડવાં. તે દર રતલ થાવાએ ૧૫૫ રતલ લોરશ્વર ડુબરીને પછે તેની નરમ જેલી થાય ત્યાંથીર કાઢાડવાં. ૬ થવા પછે લીંબુની ખમણી છાલ તથા લવંગનો તેજમ નાખવો.

છરી સાક કરવાની રીત સરઘી સરસ એકેક આમડાંથી કપર કરેલાં એક પોડાનાં પાટીમાં જોડર તેમને ઘસડવી. ગરમ વાં ગીમાં છરીને કઠી ખોરવી નહી, કેમકે તેથી હાથ ધીલા થાય છે એ ઈ છરીનું માંથી કાતરી બધું છે. જેલ સાર કાઢી ફોપતો છરીને પેલાં ભીના અને પછે સુકા કપડાંવેરે છુટવી.

રતુજે કુરસત.

દોહોરા.

૧. આંખ જામેગી જે વડે, તેને કરે પચાર; નાક નીરંતર ચ્હાર જે, રાખે તેને ખાજાર.
૨. વસ્ર અલગ અંગ્રહિ કયા, ગેલી નહી ગણાય; ગોળ પણ સોગી નહી, બોલો નો બોલાય.
૩. કરે વધ પણ બાલક નહિ, ગોળ પણ નહિ મેળ; પીના જમાડે હોવ શય, પણ નહિ ખાંણીછેન. જોયાર વધવક ઓચરે, અકલના વરવીછ; સરકે તેનો વરવીછ પણ, તે અકલવમાં હીછ. ૩૧૦ ને ૩૧૧.
૪. વણ નાપું પણ પમેા નહી, લઘ નજો પણ નહી ગાડી, હીણું હાથ કે પગ વના, ગતી મારી છે આડી. હીણુ નો કે છું નડેલો, ખોણું બીનાએ છળ કે ડુખ, સુવો તને નો કે ન હું ખાલો. દેહીજુ તને આરામને લેખ.

૫. હું તરણ અપચરનો બોલ છઠો, હું સવલો વચ્ચો છઠો અને અવલોથી વચ્ચો છઠો. સવલો હોજો તારે કપડાં રાખું છઠો, અવલો હોજો તારે મધવણ રાખું છઠો. હું સવલો હોજો તારે તેમાં અવલો સમાજો છઠો, પણ સવલો લાકડાનો છઠો, મગર અવલો સુના રૂપાનો છઠો. મારો માંથોને પુછડાં બલે મે જો તથા મારો પેટને માંથાની આગળ મેજોતો હું તમારું માંથું દુખી નાખું છઠો.

૬. એક વાદ્યએ પોતાની પડોસણનાં સવાલનાં જવાબનાં કહ્યું કે "મારી છ દોકરીએ છે અને દરએક દોકરીને એકેક આ છે." તારે તેને અર્થ મળીને કેટલાં દોકરોં હતાં ?

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧—ગ્રાપી

૨—જુડ.

૩—ખરડ.

૪—જોડાવેલા શયદો.

મજલીપાંચ.

મીરીગાપાંચ.

અમલાપાંચ.

૫—શાહી.

જેલુદવાપાંચ.

ખલરામપેર.

ગ્રાપાલીઅર.

૫૬.

રાગ—કળ્યાણ.

મીઝ માર મરવનો છે છે છે,
મીઝ મીઝુબુલાનનંદની એક વરગુ છે નથી બે બે બે. મીઝ ૦ કે.
પ્રાસિ અનપ બકિતપકી તેજી, તે મીઝુર નરે દે દે,
દીનબાવધી દામપણું યહી, એક ગ્યાસિત યે દે દે રે. મીઝ ૦
કુષ મંગધી કુર પગાડું અહિમ તપો લહી બે બે બે,
તે મહુ મૂળ દવા મદનનગી, મીઝુર પદરજ શિર સે સે સે. મીઝ ૦

પોં હોં ચ.

દક્ષીણ હીંદુસતાનની મુસાફરી—ગુજરાત ખીતરના આ ગણ અખીપતી ભાઈ દીતશાહ અરેદશર તોસેવારખોએ દખલ હીંદુ સતાનના ખચરાજી પોડોચરી સુધી કરેલી પોતાની મુસાફરીના જણવાનેગા હેવાલવું આ એક મોટું અને સંદેર પુસ્તક બનાવ્યું છે. જે વાંચનારી બાબુએ કુરસતની વેળા ગમતે અને માન સાથે શુભ રથા આડતી હોય તેમને આ પુસ્તક ખરીદીને માંચવાની અને જણાવણ કરીએ છઈએ. દખલી હીંદુસતાનના શેરેરો, દેવાવો, જગા એ, લોકો અને તેમની દંત કથા તથા રીત ભાંતો જેમ રચી તેમ ન ગંભીર અને વાંચવા લાગિકે ભાશામાં અગર ગરેઠ મધે વરવનીયાં છે અને એ પુસ્તકની ખુબી તેને વાંચવાથીજ નરેરે પડે છે.

"શરંખરોજે" પોતાના છવા જીખીઆણનાં જવાબો આગ મચથી ચોકવવાની તસી લેવી.

મુંબઈ, દક્ષિણ આસાદા પદેમમાં મેહરામજી કુરસતજી કંપનીએ છાપેલું તથા પદમટ કીધું છે. દો કોટ મેહરામજી હેરમજી સીટ, નાના ૧ તથા ૧૧.

સ્ત્રી વ્યાધ.

પ્રસત્તક ૧૫ મું.

મારચ ૧૮૭૧

આંક ૩ નો.

ધીરજનું ધન

અથવા

છુપાં શંકરપર છુપી પ્રતેહ.

એક વારતા.

૫૨૬૧૭ ૭ મું.

મુરવારીદની મુરાદ.

બોદાદાદ (મુરવારીદ) બસરાના મુખ્ય રાસામને મરદ રૂપી કાસદ પણ મોરતરૂપી આશય મોરતરૂપી ઉત્સાહની આરજીને પોતાના પોતાના પોરોમાંથી પાછી ફરી તારે તેના દી લખાં તરેહવાર જીસામોએ ઘર કરેલું હતું.

મેરેહાંતો રાસામની મોહાબતે તેના જગમમાં સલગવે લી આગ હતી. બીજીતો દરીઆઈ સફરમાં પોતાના બાઈ આકબરની થયલી જુદાઈને ગમ હતો. તરીજીતો પોતે એક સોદાગરની મેરીને કરવી પડતી આ બંન્નલ્ય અને હે બગારીનું કુખ હતું. મોહાંતો પોતાના દીલદારનું દીલ બી જની ઉપર લગાડવાનું આજીગમનું કાંમ પોતાનેજ માંથે લેવા બાબેની પાસતી હતી. પાંચમુંતો તેની તે ચોખનું દી વ રાસામને બદલે મુરવારીદ જેવી એક મોરતરૂપી બાહેરના મરદરૂપી રેખાવ ઉપર લાગુ તે બાબે ધલરાઈ હતો અને છે તે વળી આ અમલુખ બતાવમા તેને ખુશાલી પણ ઉપજ હતી કેમકે આરજીનું દીલ રાસામ ઉપર નહીં મેસે એવું તે માંગતીન હતી. તોપણ એ પરીનાંમ તેના પોતાના કર્સા વાંક વના આવી બનતું હતું.

એકે આરજીના દીલને રાસામના દીલપર લગાડવા સાથે મુરવારીદ ગઈ હતી, પણ આરજીનાં દીલને રાસામ ઉપરથી વધારે ઉતારીને તે પાછી ફરી, એટલું નહીં પણ તે બાંનું ની કાચી મોખતની નડ આજીદી અને અતજાલપણે પોતાનીન ઉપર મેસાડી આવી, એટલે હવે મુરવારીદની મુરાદને ટેકો ધરો. રાસામશાહે આહતારી તે એકલીને એકલીન રહી અને તેમાં આરજીને નુકસાંન કાંઈ નહીં હું કેમકે તે રાસામને મેરેહાંતીન આહતારી નહીં હતી.

પાદચાહી મેરેહાંત તરફ પાછી ફરતાં આ નવા ગુમવા ડા બાબે મુરવારીદ વીમારમાં પડી. તે કાંઈ રાસામ તરફ થી આરજીને માટે વીટી લઈ ગઈ નહીં હતી, તોપણ તે છીએ તે પાછી મોકલવાને બાંહાંને તેને વીટી અપાવી તે થી તે આરજીની મોહાબત તરત પાંચી ગઈ. તે પોતાના મનથી મોહી કે “અગરજી હું” મરદ હોઈ, તો હું તે મરદ છઉં” અને અગરજી મનેજ આરજી આહતારી હાથતો તે બીમારી સવપના ઉપર પોતાનું જગમ જલાવે તે સરખું જ છે. ખરેખરાં બોદાદાંને મીન સરીખાં મોરતરૂપી દીલમા પોતાની મરજી મુખબ આકાર આપવાનું કેવું મેરેહાંત છે ! ખરેખર એમાં આપણું મોરતોનો પોતાની નહીં પણ આ પછાં બાંધાનો વાંક છે, કેમકે જેવાં બોદાદાં આપણને બતાવપછે તેવાં આપણ બન્યાં છઈએ. હવે આ ગુમવારો કેમ ટલશે ! આરો મોડ કણ જીસામી આરજીને માટે છે, હું કમખખત મારા મોડને આહ છઉં, અને આરજી બીમારી બુલધી મને માટે છે !”

આ સમયે અ’દેશમાં મુરવારીદને મેરેહાંત પોરોંમ વાનો વખત થઈ ગયો. એકતો આરજીને તાંહાં તે વધારે વખત રોકાઈ અને રસ્તામાં આ વીમારોની રોકાણ મોરી હતી. એકે રાસામશાહે સોપેલું કાંમ બતાવમાં તે નીચક બ થઈ, તોપણ વખતસર મેરેહાંતમાં જવા વનાં તેને બીજી છુટક નહીં હતો. તે મેરેહાંત પાદચાહી માલેકનો જવ આરજીને જવાબ સાંભળવાને મુરવારીદના બરાપણે હતો આ ને મુરવારીદના જવ મેરેહાંત માલેકમાં બરાપણે હતો. આ રે હવે વધારે ઉતાવળાં પગલાં ભરી જવાની તેને અગતબ હતી.

તેને મળવાની રાસામની આહતારાનું કોણ મેઆન કરી શકશે ! મેરેહાંતી પુખધામ, મોન મજા, ખાંતા પીના, નાચરંગ સહ તેની આગળ અકારત હતું. સોનેરી તખત અને સાદીનનું છતર છોડીને તે પોતાના બાગના દરવાજા ની ફરતની મેક ઉપર એક આંખાના છતર હેલવ મેલાનપ છે અને મેકશરીથી મેકો હતો. દુરથી આવતા દરએક આદમીને તે પોતાના ખુબસુરત હલકાંશ મેદાદાદ વીમાર તો અને દરએક નજીમા તે નીચક થતો હતો.

અતે કણી મેકશરી અને નાસીપાસી પછે બોદાદાં પોતાના રસાવા સાથે રેખાવ દીશ અને રાસામે મોરી ઉલ થી તેની ખુબકાત લીધી. બોદાદાં બીજી કસો હેવાલ કેટલે તેની આગમમ રાસામે એકકમ પોતાના સવાલ પુછ્યો

અને હા કે નાનો જવાબ માંગ્યો. રાસામે બીજી કરી વાત જોદાદાને કરવા દીધી નહી, પણ મોખતના આ એલ ચીની મકસદે મંજૂલ કેટલી પાર પડી તેન માતર જાણુ વા માહાડુ.

અલબત્તો જવાબતો નાનોજ હતો અને સુરવારીદને મોહડે તે જવાબ સાંભળતાંજ રાસામનું, મગન ચક્રબચ થઈ ગયું. તે નાસુરાદીથી હાથ મારવા પડ્યો અને ઘણાક વખત શુનરી ગયો તાંહાંસુધી તેને મોલવાનો દમ મારવાની તેની ભરાઈ આવેલી છાતીએ તેને રજા આપી નહી.

હવે પોતાના જવાન કાસદને મોહડે વધારે હકીકત સાંભળવાની તેને પોતાની મેળે ખાએશ થઈ. જોદાદાદ અમરત ધવાનેગ લાંબો વખત આરજીના મેહેલમાં કાઢાડી આવવો અને તોપણ આવો નીશકુળતાથી પુર જવાબ લાવ પો તે બાબે રાસામે પોતાના એ વીસવાસુ ખીદમતગારથી જોલાસો આહોયો.

દરવાજ ઉપરથી પોતાના આ સોબીતા કાસદનાં ખ બાં ઉપર હાથ નાખતો જરે રાસામ પોતાનાં એવાનમાં પા છેા કર્યો, તારે સુરવારીદે પોતાના પેગમની સઘલી હકીકત માંડીને કહી જણાવી. આરજીના મેહેલના દરવાજા ઉપરન નડેલી હરકતથી શેવરે એ બાંતુ સાથ થયેલી સુવાકાત અ ને તેના ઉપર ચલાવેલી કુસલવહીનું તુમેતવીલ એવાન જોદાદાદને મોહડેથી રાસામે ઘણી ઇનતેજરી સાથે સાંભળી લીધું અને ઘણો વધારે નાસીપાસ થયો.

અલબત્તો આરજીના દીલમાં આ જવાન કાસદ વીશે સહમેલા નવા મોખતના સોલાથી તેણે પોતાના શેકને વાકેફ કર્યો નહી, તેમજ પેલી ધુધી વીઠોતી વાત પણ રાસામના કાનમાં રેડવાને તેણે આહાધું નહી, તોપણ એક બીના જે રાસામ અને જોદાદાદ બંનેના લાલની હતી તે તેણે જાહેર કીધી અને તે એકે “આ મારી સુલાકાતની શેવરે બીબી આરજીએ મને ફરી જોલાવયોછે ખરો. તેણીએ ક હુડું કે તમે તરફ તે દીલ લગાડી શકતી નથી, માટે તમા રાં કુખ ઉપર તેણીને દયા લાગીછે અને તે કુખની વધુ હ કીકતો જણાવવી હોયતો મને તેણીએ પાછો આવવા ક હુડુંછે.”

રાસામની ગમે એવી નાસીપાસી છતાં આ સઘલા હેવાલમાં ઘણી વાત ધીરજ આપનારી અને દીલાસા ભરેલી હતી. રાસામના કોઈબી કાસદ જાહાં આગળ આરજી ના મેહેલમાં પગ મેળવા પાંખતા નહી હતા, તાંહાં આ જવાન જોદાદાદ તેણીની સુલાકાત લઈ આવ્યો અને તેણીને એટલી યોગલાવી કે બીજવાર તેણીએ આ કાસદને જોલા વયો, એટલે રાસામે ધારયું કે છેક આશા મેળવાતું કારણ નથી. તેણે પોતાના ખીદમતગાર જોદાદાદના મનપર એ કવાર ફરી પોતાની માથુક ખામેના પોતાના પુર પેચારની ખાતરી કરવા માંડી.

તે મોલયો કે “છોકરા જોદાદાદ, અમરતે કદીબી તું કોઈપર મોખત રાખેતો, મોખતના મીઠા દંખો વચે તું મ ને પાદ કરજે, કેમકે જેવો હું છઉં, તેવાજ સઘલા ખરા દીલદારો છે. ને જીવમાં જીવ ભરેલો હોય તેની હમેશની સુરતી સીવાએ બીજી બધી ચીજ તરફ એક ખરો આશક

મેવકા અને મેલાંન રેહછે. જોદાદાદ આ મારી આગ તુંને કેવી લાગેછે ?”

જોદાદાદ (સુરવારીદ) ને આ દેહાંણે પોતાના દીલના ભેદ ઉપર ભરમતો થોડુંક અનવાહું નાખવાની સારી તર હતી. તે થોડી કે “જાહાંપનાહુ તમે જે આગ ખતાવો છો તે ખરાખર જાહાં મારા દીલમા મોખત છુપાયેલીછે ત હાંજ આગના સોલા સલગાયેછે.”

સુરવારીદનાં દીલની આ વાત ખરી હતી, પણ અલબત્તો રાસામ સમજ્યો નહી. તે મોલયો કે “છોકરા, તું આટલો નાહાંનો છે, તોપણ તારી તબર કોઈ એવાંપર મ ઇછે કે જેને તું માહોછે.”

જોદાદાદ આ વાત કણુલ કીધાથી રાસામે પુછ્યું કે “તારી માથુક કેવી છે ?”

જોદાદાદ—તમેા નામવરના જીવીન છે. રાસામ—તારેતો તે તને લાએકની નહી હાથ. “તેની ઉમર કેટલી છે ?”

જોદાદાદ—તમેા નેકનામનીન ઉમરની ખરાખર છે.

રાસામ—તારેતો જોદાદાદ તે તને ઘણી મોટી પડ્યો. તારી તે દીલખરને પોતા કરતાં મોટી વએતો જવાન પસંદ કરવા દે, કેમકે એારેતો પોતાના ભરતારના દીલમા સમાઈ જવાનું છે. તું તારા કરતાં નાહાંની માથુક પસંદ કર કે મકે એારેતો મોલાખની મીશાલેછે, જેએ માહાહમાં આવી ખીલવા પછે થોડા વખતમા કરમાઈ જાયછે.

આ મોક્તેમોના લાંબો વખત વહી ગયો અને રાત પાટની અપરદ તથા ઇનસાફ દરખારના કામે કરતાં આ વાતચીતમા કુખીઆરા રાસામજાહાને વધારે સોહવાઈ પ છુ ગયું. જે કામ ઇઆ ખામતમાં ચીત લાગેલું હાથ તે ને લગતી વાતચીત હમેશ વાહાલી લાગેછે. દીલદારોની દીલભરી વચે મોખતની વાતો મીઠી હોયછે.

પણ વળી જેમ ખાહું ખાતી વેળા એારાકને લગતી વાતો કીધાથી આવની ધરસા વધેછે, તેમ મોખતની વાતો કરવાથી રાસામની મોખતનો આતસ વધારે તપી આવ્યો અને જેમ રાત પડવા આવી તેમ તેણે પોતાના આ માની તા કાસદને અમર કીધી કે સહવારના મોહારમાં એકવાર ફરી આરજીની સુલાકાતે મઈ તેની આગળ પોતાની જવાન નો હાંનર અજનાવયો.

પોતાના આ ખુશનોમા કાસદની અદા, નખરાં અ ને આપા ઉપરથી રાસામનો તેના તરફ પેચાર વધતો હતો. આ કાસદ ખરેખર એક એારત હતી અને એારત મગજ ને મેમાજીર રીતે વધારે જીતી શકેછે એ વાતના અનજન પણમાં રાસામ ઘણીવાર અમરત થતો કે જેમ એક ભાઈ તું મેહેન ઉપર ચુદરતીજ લોહી દોડે તેમ આ કાસદ ઉપર તેની માથા વધતી કેમ હશે. એ વધતા પેચારને લીધેન રાસામ પોતાના કાસદ સાથ વધતી છુટથી વાત કરી શકેતો હતો અને જોદાદાદને પોતાને પણ વધારે છુટથી મોલવાની હીમત આવતી હતી.

જરે તેને કાલાવાલા કરતો આરજી પાસ બીજવાર જવાની રાસામે અમર કીધી તારે સુરવારીદ પોતાના મન માતો ખુશી થઈ, પણ પોતાના શેક આગળ પોતાના દીલ

ના ઉભરા ભરખા ઠાહાડવાને હજી તે હડી નહી. તે બોલી કે "સાહેબ, તમે અને તે ઉભરાભદી પાસે મોકલો છો તે ખરા, પણ તે બાનું તમને કયુલન નથી કરતી તેનું કેમ?"

રાસામે એટલી જ હટ લીધી કે "એવો જવાબ હું સંભળવાનો નહી."

સુરવારીદે અછી તલાવરથી ઉતર વાલપો કે— "પણ સાંભળવો જોઈએ. એ જ વીચારો જાંહાંપનાહ કે જેવા નેસાથી તમે આરજી બીબીને ચાહો છો તેવા જુસાથી એક એરત તમને ચાહે છે તથા તે એરતની મોખત જો તમે એ જ પરમાણુ ના માંડો તારે તે એરતની એ જ કહે કે અને એ જવાબ નથી જોઈતા તે તમે શું કરો?"

આ તકરારો રાસામે ખાતર બધાં સહી જવાબ આપ્યો. "એવી કોઈ એરતની છાતી નથી કે જે મારા જેટલો જુસો ખમી શકે. એનું કોઈ એરતનું દીલ નથી કે જે મારા જેટલી મોખતને સમાવી શકે. એરતોના દીલમાં ટકાવપણું નથી. તેઓની મોખત ફક્ત લુખના જેવી છે, તેઓ પેટને ખાતર નહી પણ ફક્ત સવાદને ખાતર ખાય છે. પણ હું તો દરીઆવાના જેટલો લુખો છઉં. વાસતે આરજી બાબેની મારી મોખતને કોઈ એરતની મોખત સાથે શું નો સરખાવ."

પણ આ સરખામની કરવામાં સુરવારીદની મતલબ હતી. તે બોલી કે— "એ જ વીચારો એ નામવર સુના! એરતો મરદો પર કેવો નેસા ભરવો પેઆર ધરાવી શકે, તેની અને અન્યાય છે. મારા બાપને પેટે એક બેટી હતી તે એક બેગાના મરદને એવા પેઆરથી ચાહતી હતી કે જેવા પેઆરથી હું ને એરત હોઉં તો તમને ચાહવા વ ના શું નહી."

રાસામે પોતાના કાસદના "બાપની તે પેટી" નો હવાજ પાછા ચાહ્યો અને સુરવારીદે અછી હીકમતથી જવાબ દીધો. "તે વીચારની તવારખ કાંઈ નથી, માતર ખાલી સહી છે. તેણીએ પોતાના પેઆર કાંઈને કહ્યો નહી, પણ હુપા બેદને એક કીડાની મીસાએ તેના ગાળ ઉપરના લાલાને છુપી રીતે ખાવા દીધા. તે વીચારમાં વીચારના ગલાઈને કુબલી યદ ગઈ, તારે એ શું પરી મોહો બન નહી કેહેશે? મરદો બોલશે ધણું, સોગંદ ઘણા ખાશે, પણ મુશાના કરતાં દેખાવે વધારે મારી ખાયો. એરત મા સાહેબ તે જ નથી."

હવે રાસામે એક જવાબ પુછ્યો કે જેથી સુરવારીદે વધારે મોલતાં મોહાઈું અટકી ગયું. તેણે પુછ્યું કે "તારી તે મેહન મોહાજતમાં મરી ગઈ કે છપતી છે?"

સુરવારીદે ભરખા બોલી કે "સાહેબ, મારા બાપના હાથમાં અમાં દીકરો હું છઉં ને દીકરીની હું છઉં." પણ હીઆં તે વાત કરતી અમકી પડી અને સહવારના આરજી પાસે જવાની કયુલાત આખી રાસામચાહી છી પડી.

પરકરણ ૮ મું.
એક વખત.

સમોસાંનનો સીતલ પોહારો. આજ્ઞાત પોતાની દીવસની મંજલનો રાહા કાપીને આપમણ તરફના ઉંચા પાહાડોની પહાડો પોતાના જુરમો મોહ હુપાવાની તથા આરમાં છે, એ મુશનુદ કેબલાએ પોતાની સફરની સામગ્રી તે વેળા વાદળને સોનેરી ઢાંર આપણે અને પવણની ઠંડી લેહકી વડે કોનારા ઉપરના પાંડકો સાથે અંડોને ના મતાં તથા ખલખલતાં દરીયાવાના પાંછી મધે કીનારાથી તે દરશદીની મરીઆદની સીમ મુખી એક સોનેરી પરકાસ વાળો લાંબો મુશનોમાં એણે પાડ્યો.

આ તલેસમાંત સરીખા મુશની દેખાવની વડે અસરાના બંદર આગળ કીનારા તરફ રાસામચાહના એક રસા લદારનું નવું થયું. તે બંદરના પુસતા ઉપર મગ ટેકવી ને ઉંચા ઉંચા આરાંમાં પડેલાં રોડેદના સોદામરી કાકલા એ ઉપર નીરખીને ઘોર કરે છે તથા કનીયાનાં વેપારની રોડમાં તથા ઉદીપાંગે ઘમરાટ ઉપર પોતાના મગજના બેઆડો દોડાવે છે.

તેવામાં તે જુવે છે તો બંદરની અંદર થયલા બગલા, બતેલા ઈતિઆદી આરકસોના મોહલાની વચેથી એક હોડકું કીનારા તરફ આવે છે, જેમાં ખલાસીઓ ઉપરાંત મે આ બંદર દેખાવના ઉતાડીએ નજરે પડે છે. પોડાવારમાં તે મળવો પવણપર પોતાના સડ કુલાવીને સંપૂર્ણના ઉલ્લાસ પાંછી કાપતો કીનારે લાગે છે અને તેના ઉતાડીએ પકા ઉપર ઉતરે છે તેવાં તેના એક જાણને તો રાસામના રસાલામાં આ બીદમતગાર તરત એણે મોહ્યો.

તે અચરમથી પોતાના મન સાથે મોહે છે કે "આ તો રાસામચાહની નોકરીમાં નવો રહેલો જવાન મોદાદા છે અને આ બીજો તો કોઈ વાંહાંલુના નામોદા જેવો લાગે છે. મોદાદા હાકમની નોકરીમાં રહેતાંવારનું તેના માનીતો થયે છે તથા અમે સરવે નોકર નકરી ઉપર એ બાએગયાલી જવાનને મહડાવે છે તથા એકદમ શોડે તેને પોતાની દીલકસ દીલદારને પેગાશે પોંડીઆડનાર એલસો તરીકે રાખે છે. હજીતો આને અપોરના તે રાસામચાહ તરફના પેગામ લઈને તે ઉભરામદી આરજીના મોહવ તરફ ગયો, મે તેને નમરોનમર જોયો અને તારપછે વળી તે હીઆં બંદરમાં કાંઈથી આવી લાગે? રાસામચાહ તેને આરજી સાહેબ પોહાવેલાવીને હીઆં બંદરમાં કાંઈ કાંમે મોકલ્યો કે શું, હીઆં આરાંમાં કાંઈ પ્રાયુકે આરજીને વીસરાની કે શું, અથવા કોઈ તલેસમથી એ નાનનીતનો મોહવ બંદરમાં બંધાયો કે શું?"

આ સથલા સવાસો મનકર રસાલેવારના મનમાં ઉભા થયા પણ તેને કસો મોલાસો મળી શક્યો નહી. મોહલામાં મોદાદાની દરને એટલો વધ્યો હતો કે નોકર નકરી તેની સાથે વાતચીતનો વેરેવાર રાખી શકતા નહી હતા. મારે આ રસાલારે તે જવાન પાસે મળે મોલાસો પુછવાને બદલે વીચારના વતલમાં મોતાં ખાવા પડે, જરે મોડું થયું તારે "હરો, એના આપણને શું?" એવા મેઆલથી ના ખતી કરીને ચાલી ગયો.

વાંચનારી બાંનુએ પણ આ હકીકતથી એજન શુચ વાતાં હશે. કીસતીનાથી કીનારે જેઓ ઉતર્યા તેઓમાં એ ક્રોતે કોઈ વાંછાંબુના નાખેલા હતા, કે જે ઉતરે નહીં, કા હીએ ખરતલ અને અનભાશથી પાકેલા બાલવાળી હતા. અને બીજે ને જવાનું હતા તેને જે ભેષો હોયતો પેચારાં વાંચનારાંએ પણ એજન કેહ કે તે કોઈજ નહીં પણ ખોદા દાદ અથવા આપણી નાજુક, હીમતવાન અને ધીરજવાળી સુરવારીજન મરદના લેખાશમાં હતી. તેજ સુરવારીદેના એ હશે હતા, તેજ સુરવારીદનું કદ હતું, તેજ સુરવારીદના નાજ અને નખરાં હતાં, તથા મરદ તરીકે તેજ સુરવારીદે લીધેલો પોશાક હતા.

પણ તારે શુંદર સુરવારીદ હીઆં કેમ આવી લાગી? શું તે કોઈ વાંછાંબુનાં નાહાસતી કેદ પકડાઈ? આ સવા લોના પોલાસો મેળવવા સાડું નરા તેઓની વાતચીત ત રક કાંન થયોએ.

બંદર ઉપર પગ મેલતાંજ આ મે જન ઘણા પેચાર થી એકેક સાથ ભેટ્યાં અને એકેકને મોસો વરીક લીધો. નાખોદાએ આંજી ભરી આંખે તે જવાનને પોતાની છાતી સાથ દાબ્યો અને જાણે કે કાંઈ જુદાઈ થતી હોય અને તેનો જખમ ખખટો નહીં હોય તેમ આ બંને નજુ એકે ક તરફ પેચાર બતાવા લાગ્યાં.

અંતે નાખોદાએ વાત શરૂ કરી. તે મોલ્યો કે "એ આરા અકબર, આટલી નજલ સુધી દીલ લગાડયો પછે હ વે તું" અને એકદમ છોડી દેવા માંગે છે તો તે કેમ તોંભસ થાય? નથી તું" અને પોતા સાથ રાખતો કે નથી તું" પોતે મારી સ્નાય રહેતો."

અમર વાંચનાર હવે એતી જવાને વાંલમ લગાડશે ન હી કે આ જવાન ખરેખર ખોદાદાદ નહીં પણ બીજી સુર વારીદેના પેલો એડોયો ભાઈ અકબર હતા. વાંચનારી આ નુમેષ જાણે છે કે સુરવારીદ અને તેનો આ ભાઈ અકબર બંને નજુ જુશેર ખાતે એકજ વખતે જનમયાં હતાં અને તેઓ એટલાંજ એકસરખાં મેડેશ તથા કદનાં હતાં કે તેઓ ખાતર પોતાની જાત અને પોશાકથીજ એળખાતાં હતાં. આ બંને ભાઈ એકજ અજુરોદેરથી સાયેજ સુસાડરીએ ની કલ્યાં હતાં, જાંહાં મારગમાં તોફાન લાગાથી તેઓ દરીયા વખાં પડયાં અને તારથી જુટાં પડયાં હતાં. સુરવારીદ તે બતેલાના નાખોદાની મેહુરખાનીથી બસરાને કીનારે મેહુલી પોહાતી અને પોતાના ભાઈ અકબરને સુવેલો સમજી તથા પોતાનું જીવનન મલાવા સાડું પોતાના ભાઈનાજ નેવા મરદના પોશાકના રાસામની આકરીએ અને આ પોશાક બદ લવા પછેતો સુરવારીદના અને અકબરના દેખાવ વમે તો કસોજ તફાવત રહ્યો નહીં.

હવે જવાન અકબર સુરવારીદે માહુતત કીધા પરખાંજી દરીયાવખાં કુમે નહીં હતા, પણ તેનેથી તેની જનબવતી મેહુનની ખીશાલે નસીબે યારી આપી હતી. તે દરીયાવ ખાં તરફડતા હતા તેવામાં એક કીસતી તેની મદદે આવાં પોહાંચી, જેના નાખોદાએ તેને તરતજ ઉંચકી લઈ ઘટ્ટી જનમથી બચાવેલો. તે કીસતી બંદરો કરતી બસરા તરફ આવી જાંહાં કીનારે ઉતરી રાસામશાહની નોકરીમા જવા નો અકબરે કસદ કીધો.

જેમ સુરવારીદ ઉપર બગલાના નાખોદાની ઘણી મેહે રખાંની હતી તેમ અકબરનું દબદર આ નાખોદાની બખ શેશથી રલયું. એ નાખોદો બખર નાખને અને ઘણો બા હોય હતા. તેને રાસામશાહની દરખામમાં આગળ ઘણો પગ હતા, તથા તાંહાંનો રાહગાઠ સદાયે મંજુતો હતો, પણ પાછળથી તેને એ દરખામમાં કુશમની ઘઈ હતી. તે જવાન અકબરની ખુબસુરતી ઉપર એટલો ખુશવાન હતા કે તેને પોતાના અર્થાં સમાન આહોતો હતા અને તેણેજ અ કબરને રાસામ પાસ જવાની લલાખજી કીધી હતી.

તેને એ સુરાદમા મદદ કરવા માટે નાખોદો બાખર પોતાના મજવામાં અકબરને કીનારે લાવ્યો હતા અને ઉપર મુજબના પેચાર ભરયા મુખને તોના મોહાંમાંથી નીકલ યા હતા તે અકબરની જુદાઈથી કરીને હતા. જેમ સુરવા રીદ અકબરને સુવેલો સમજતી હતી, તેમ અકબર સુરવારીદ ને સુવેલી જાણતો હતો અને પોતાની એ જનમેલન મે હેનની યાદ તેના જગરમાંથી નરા પણ ખીસી નહીં હતી. મારે નાખોદા બાખરની સઘલી તબવીબ અને જતન છતાં અકબર કુખી અને મખમાર હતા અને તેટલાજ મારે આ યરની વધારે પહોરોણાગત તેને જનસે અકારત હતી.

તેણે કહ્યું કે "મેહુરખાન બાખર, આહાતું ખોદાનું હણું" તો મારી મેહુન અને હું એકજ વખતે જનમયાં અ ને જે આહાતું તે યજદાનનું હોતો એકજ વખતે અને મ મરણ પણ પાંખતે. મગર તું નામવર વમે પડી એ ખુદરતી પરી નાખને આટલાવું. આ! તે મારી માનીતી મેહુર કુખી મુખ અને હું જવતો રહ્યો. જેકે ખાસાં પાંજીમાં મેં તેને કુખાડી છે તોયજુ હજ તે ખાસાં પાંજીમાં મારા આંજુથી વ ધારો થાય છે. વાહાલા બાખર તું મેહુરખાનું હેશાન મારા પર કમ નથી અને તેની હું ચોડી કદર જાણતો નથી, પણ એ હેશાનથી છાતી ફાટી જાય છે, માંડેજ વધુ હેશાન તેમાં ભરી નહીં શકવાય હું" તુને છોડી જઈ છઉં."

બાખરે માંગી લીધું કે "મારા પેચારને ખાતર જે હું મને મારો" નાખવા નહીં આહોતો હોયતો મને તારો મો લાખ થઈ રહેવા દે."

પણ અકબરે ના પાડ્યું. "મારા તારનાર બાખર, અગરમે તું મને જવતો કરી પાછો મારી નાખવા નહીં આહોતો હોયતો મને છુટો પડવા દે. આ સુરખી આ છે લી સલામ. હવેતો રાસામશાહના મેહુલમાં નસીબની આ જ અજમાવા જઈ છઉં."

આટલી રકજક થવા પછે તેને તેની મરજ પરખાંજી છુટો જવા દેવાની બાખરને ફરજ પડી, પણ છુટો પડતાંથી તે મોલ્યો કે "તારાં નેક દીદા જેવાને હું એટલો ખાએશ મદ છઉં કે અગર જેકે રાસામશાહની દરખામ મારા ક શખને વસેછે, તોપણ હું તારી સુલાકાતે આવવાને જુલ શ નહીં."

ગરીબ બીચારાએને સુદલ બખર નહીં હતી કે તેઓ જને સુવેલી ધારતા હતા તે સુરવારીદ પણ રાસામશાહ મે હેલમાં હતી. તે તાંહાં જોખતના શયવાડાના પડી ને અને અકબરનું તાંહાં જનું તે શયવાડાની કુંચ વધારવા, આ કાંહાંનીની સાંકલમા એક વજુ હુમેરવા સરીખું હઉં."

પરકરણ ૬ મું.

જારે અધ્યક્ષ રાસામના મેહલ તરફ રવાને થયા તારે ની બેઠન સુરવારીદ ખોદાદાદ તરીકે બીબી આરજુના પ્રેમના ગમધી હતી.

આરજુનો મેહલ હજી કોઈવાર મછી બજારની હાલ મા ગાછ રહેતા હતા. એ પરીઝેર બીબીના પેટા કાઢો હુરામ તથા તેનો તાલેવંત પણ સુરખ દોસત તેસર જેને આરજુ સાથે પરણવાની લાલમ તથા આશા આપી બેહરામ જેમ બને તેને છુટો હતા; તે બે બહુઆત્મક દારૂનો તોફાન અને મોતની મસતો હજી જારી હતી. મોડી રાત સુધી સજાગ રહી તથા જેમ બને તેમ દારૂ લીમીને છાકટપણના બાહારમાં ઠકા મશખરી, ગાળગણોમી અને છેલે ગડબડ અને ધજરાટથી તેઓએ મેહલને એક પીકાંતું રૂપ આપ્યું હતું અને આરજુ તેથી થોડી ખજા નહી હતી.

આરજુનો લઉંબો જરજરેવેને તેવો જ અપરાધ અને હસપ્રેમી હતા અને આરજુની દાસી ફરંગ પણ ધીમે ધીમે વધારે ગમતના ભાગ લેવા લાગી હતી. પણ તે સુખાંત્રી કરીને આરજુના પેલા અપટ કારભારી બાધરખાનને લીધે હતું. તે સુરખ દાહડે દાહડે વધારે ધતર અને અંતે મોતી થતા ગયા. પોતે વડાઈ લેવા માટે મેહલ મથેના ઉપાસરવે માણસો ઉપર તેણે ઘણીક સાહેબી મલાવાનું દોષાલવાથી તેની મોહાસ. ઉપર અને તેને બી ખીનવવા માટે ધર તથા ફરંગે પોતાની રમત ગમત અને ગડબડને વધાવી હતી.

મધુ વાંમનારી બાંનુઓ જાણે છે કે આ સરવે માણસો બેકડાં મળીને એકસ પીથી બાધરખાનના આપરાંત કરતાં હતાં. એ બેવકુફ કારસાવારની કાલી તેહકાઈ અને ફુકરા ઝપી તથા સુખીઅકરીને શોગમાં થરેલી આરજુના હુકમોને વગર સમજે સહરાવેલા આકાશના અમલગા લાવવા બીબી બેહરામ, તેસર, જરજર, ફરંગ, સરવે જણુડું પાકી રહેલું હતું અને તેનો ઘાટ પડવાના એક લીયારમાં એ સર્વે બહુ એકડાં થયાં હતાં.

માટે ખોદાદાદ (સુરવારીદ) ને મેહલના આરજુની તપ ફરી સુલાકાત કરતાં જોવાને જરા વાર છે તેટલાં મેહલ પ્રેક્ષકો આ તોફાંની બારકસોની-મસલત અને શુભશુભ તર નજર પોંડ્યાં આડીએ.

એ સમયે એકસ પંખા આગેવાન દાસી ફરંગ હતી. એ બારકસોની મેન ચાલા કરવાના અને મજામ મશખરીના કાઢા ઉભા કરવાના ઘણી હોશીઆર હતી. તે માણસોના પનાશ સેનમાં પાંખી ભતી હતી અને તેથી તેણીને સમજાવી વીલમ લાગે નહીં હતા કે બાધરખાન જે આટલો બધો મકરે છે તે પોતાની શોંઘી આરજુની મેહરખાનગી અને આર પોતા તરફ ખેંચવા માટે અકરે છે તથા સરકારના હાથે.

એ ઉપરથી તેના એ ખેચાલના તે વધારે હુલકામ અને એવાં બેવકુફીને લેવાં કામ કરે કે જ્યાં તે જાણે કે બીબી આરજુ સુધી, બધે, પણ ખરેખર તેણીને ખીનવાટ લાગે, તો રીતે તેને ઉત્કેરી મેળવે એ ફરંગને ખતરે બાધરખા

ન ઉપર વેર લેવા સાઈ તેને બેવકુફ અને ગથેડો ખતાવાનો સહી સરસ ઉપાય હતા.

માટે તેસર અને મેહરામની મસતાંની મંડળીના બાધરખાનીને થોડીક સટાક આરી નવા પછે તથા તેઓની ફરી આદ શોંઘી આરજુ આગળ લઈ જવાની ધમકી આપી નવા પછે તેસર અને મેહરામ એવું ધારતા હતા કે “એકલા બાધરને મેહલની પાસેના મેદાનમાં ફુસતી રમવા સાઈ” બોલાવે, અને તેને તાંડાંએ મેદો નવા દેવા તથા આપણે જ પુનઃ નહી કે તેથી તે ધકેલા આધને પાછો આવવાથી ગથેડા મા ખરે.”

આ ઉપાય ફરંગને ગમ્યો નહી. તેણીએ પોતાની ઉપર કહેલી ધારણા બતાવી અને મેહરામને ગથેડો ખતાવાને એક બીજા ઉપાય સુચવ્યો. તે થોડી કે “મેહરામ પોતે જ પોતાને ખુશી કરનારો છે. તે પોતાના મનસે અદાપછે અને મનસે પરણે છે. તે માતર વખત એધને વાત કરે છે. તે પોતાના એટલી ખુબીઓને ઈસાકોસ સીંચેલી વીચારે છે જેના મને જમણ છે તેઓ જોતાંનેવાર તેમને તે ગમે છે એવું તે પોતાના મનથી સમજે છે. એ તેની એજ ઉપર મારી મજાખને મેહલ ઉડાઈ અને જો એને સુરખના ના ખપાઈ તો મારામાં સીંધી ઉભી રહેવાની બી શકતી નથી એમ તમે સમજો.”

આ સમજવટથી સમજાઓને ધનતેજરી પેદા થઈ અને તેઓ ફરંગને પુછવા લાગા કે તે શું ઉપાય કરવા ધારે છે. તેણીએ પોતાની છુપી મસલત આગળ મલાવી. “જા” હાંધી ફરવા હુલવાના મેહરામના રાખેતા વધારે છે, તાંડાં તેના મારખના હું એક મીઠી નાખશ. તે જાણે કોઈ છુપી માથુક છુપી મોહાબતની આગળી બજતી હોય એવી રીતે મીઠી નાખશ, તેમા લખનારનું કે જોના ઉપર લખે છે તેનું નામ નહી નાખશ, પણ એકેકની પીછાણ એવી લખશ કે તરતજ આ કાગળ પોતાની ઉપર લખેલું સમજશે અને એક બેકડાં બાંનુ તેને ચાહે છે એવા ખેચાલના તે લખાયા કરશે.”

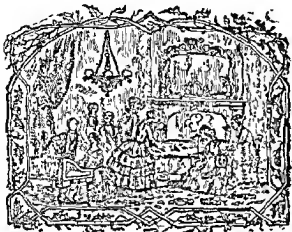
ફરંગે એ આ મોકડે તો સમજ મેસાડ્યું, પણ હજી એક વધારે સરસ તાલ તેણીના શેખાનના આવા. મેહરામના મારગના શેખતને કાગળ નાખશે તે જાણે કે બીબી આરજુનો પોતાના લખેલા હોય એમ સમજવનારો નાખશે. ફરંગે થોડી કે “મને આરજુના અપશર બરાબર લખતાં આપડે છે અને તેવા અપશરની તથા બીજી નીચાં હો જારે મેહરામ જોયે તારે તે બાનુ” આરજુને પોતા ઉપર આશરક થયેલી સમજશે અને - તેથી તે ફુલીકાંતોને કેવો ગથેડો અને છે તે જોવાની આપણને મજલ પડશે.”

ફરંગની આ સુચના સમજાઓએ ખાહાલ રાખી અને તેથી એ અપલ દાસીને તેની ધારણાના ફેલે ધીજી તેઓ છુટા પડયા.

છુટા પડતી વખતે આટલી બધી ખુશાલી વચે તેસરના જીવને વળી અવધુમ બેકરાની લાગી આવી. આરજુની મોહાબતની વાત સાંભળી તેસરને એ બાનુ સંજોઈ પોતાની ખામેશ સઘલી યાદ આવી. તે તેણીના આ કાગરા કાકા મેહરામ આગળ બોલ્યો કે “પોઆરા રો સત મે સાંભળ્યું છે કે તારી શુલેખશાર ભતરીકે એ ગાક ફીલે મસામયાહના પેલા નવાન કાસદ સાથે લાંબો વ

ખત સુધી વાત કીધી હતી અને તે વાત કરીને નવા પ છે એ શું કરીની બેકારી વધી છે, તે ઉપરથી મને તરેહવાર શક નાપછે." પણ બેહરામે તેને વળી એકવાર ઠંડો પાડ્યો, બાતું આરજીને તેમજ સાથ પરણવાની તેણે કરી કબુલાત આપી, પણ તેમજ તેની ઢેલીને બેલલી રાખવાની સલાહ આપતાં તે ભૂલી ગયો નહીં.

મીનલશ.

ખાંભુસને મંડળીની જરૂર છે. બોદાતાલાએ તેને એકલો અને નાજો બતાવેપોછે તથા તેને પોતાની હાજરો પોતાની બેઠેજ પુરી પાડવાને ગમતોવાન કીધેછે, પણ તે સઘણું કાંમ તેનાથી એકલાથી બને એ નહીં બને એવું છે. એકથી ને દુષ્ટા બનેછે તે બજાવાને બીજા અશકત છે અને બી જાતું કાંમ પેઢેલાથી બનતું નથી. માટે તે બેહુને અરસપ રસ મદદ લેવી પડેછે ને વનાં છ'ંછી શુજારવાને ખાણસ કેવલ અશકત છે, અને એવી અરસ પરસની મદદ ઉપર થી દોસતી, પેચાર અને ભાઈબંધીને સંબંધ તથા તે સં બંધ જાવવાના નીતીના સઘલા કાપદા નીકલવાછે. ભા ઈબંધી અને દોસતીથી મંડળી બનેછે અને મંડળીના સ નેહ તથા ભાઈચારો વધારવાને મુખીઅ ઉપાય મીનલશ છે.

મીનલશ ગોષા દરએક અકલમંદ પરાંણીની એક પુ દરતી રસમ છે. નંગલીના નંગલી રોશોના મીનલશ મળે છે. સહી સુધરેલા હોકો વણ મીનલશે ભરેછે. પરીઓ અને રોશોની મીનલશે વણ આપણુ વારનાઓમાં વાંચી એ છઠ્ઠી. ફરેસતાઓની મીનલશે ધરમ પ્રસતકોના વ રનવીછે. જાનવરોની પણ મીનલશ કોઈવાર મળેલી આ પણુ જાંણીએ છઠ્ઠી, જેના દાખળો છાપરાં કુંદાવ નારા ચંચલ કાગડામાં આપણુ વખતે વખતે જોઈએ છઈ એ. મીનલશ કોઈ ઘણું કરેછે અને કોઈ થોડી કરેછે. મી નલશ નાહાની હોયછે અને મોટી હોયછે, ખુશાલીની હો પછે અને ગમગીનીની હોયછે, સાદીની હોયછે અને મોત ની હોયછે.

પણુ એ સઘલી મીનલશની મતલબ એકજ હોયછે અને તે એ કે અરસપરસ મોખત, એખલાસ અને ભાઈ ચારો વધારવો. સગાં સંબંધીઓનું એકઠાં મળવું તથા

ખુશાલી હોયતો તે ખુશાલીમાં અપવા ગમી હોયતો તે ગ મીમાં ભાગ લઈ ગમત મેળવવી ઈચ્છા દીલાસો મેળવવો એ મીનલશની મતલબ છે અને તેનું પરીનામ દોસતોના તથ પેચારોના હોય છે. પણ એ પરીનામ સઘલી મીનલશમ એકસરખી રીતે હાંસલ થતું નથી. મીનલશના દરજ્જ થઈ શકેછે અને તેમજ તેના પરીનામના પણ દરજ્જ હોય છે. કોઈ મીનલશમાં મોન અને ગમત હોયછે. કોઈ મં નલશમાં છુટ અને એખલાસ હોયછે. કોઈ મીનલશમાં પેચાર અને સંબંધ હોયછે. પણ કોઈ મીનલશમાં કમવાટ અને ખબરાંત પણ હોયછે. કોઈ મીનલશમાં ખુશાલી અને ઉલટ કસી પણ આવી વગર રાખેછે. અરથાં નંગલી હોકો એક ખેતરની અંદર જાહાડના છાંપા તલે એકઠાં મળેછે અને તાડી ખીએછે તે મીનલશ છે, જેમાં સંવદે છાકડા થઈ ગાલાઓ કરીને તેઓ છુટા પડેછે. અડધા વેહેનીઓ મો હોલામાં નાત નમાડેછે તેથી મીનલશ છે, જેમાં માતર હો નરે ભરીને ધકામુકીમાં નમવા પછે ધર નવાનું હોયછે. સુધરેલા પારસીએ સાદી રાંમસનીના નમન કરેછે, જેમાં આખરે દરકારથી ખાઈ પીને તથા અરસપરસ થોડીક મુલા કાત કરીને છુટા પડવાનું છે. વધારે સુધરેલા ઈંગરેજે "ધ વર્નીંગ પારડી" ની મીનલશ બોલાવેછે, તેમાં મીકાસ ભરી વાતચીત, સલુકાઈ ભરેલો વેહેવાર, કાપદા ભરેલો ગમત, આનાક ભરેલી રચન અને તરફદ ભરેલું ખાંતું પીણું મો હોલાત વધારવાને સહીસ રસસ સંધિન થઈ પડેછે.

આ દરએક વરગની મીનલશમાં મુખ અને કાપદાનું પરમાણુ વધતું આવેછે અને સહી મહડતું પરમાણુ છેલા ઈચ્છાને સુધરેલા ઈંગરેજ તથા યુરોપીઓનામાં છે. એ ઉપ રથી મીનલશના મુખ હાંસલ કરવા માટે ફેટલાક સાદા કા પદાને આપણને મોઢ મળેછે અને ને પેચારી બાંતુએ મી નલશ બોલાવી મીતરફ વધારવા માહાતાં હોય તેઓને એ કાપદા ઉપર હેચાન આપવાની ભલામણ કરીએ છઠ્ઠી. પે હેલ વેહેલી વાતતો એ છે કે મીનલશ ક્તેહમંદીથી પાર પાડવા માટે મીનલશ બોલાવનારને માથે મેહેમાનદારીની ઘણીક ફરજ આવી પડેછે. પોતાના મેહેમાનોને બનતું મુખ તથા મોન આપવાની ગોઠવણ કરવી, તેઓ ને મોને તે બનતી રીતે હાનર કરવું, તેઓના સવાદ તથા સોખને ખુશી કરવો, તેઓના આચાર તથા રાહતાને બંદોબસત કરવો, તેઓની ગમત તથા રચનની ગોઠવણ કરવી, તેઓ સારવે વગે બેલાઈને પેચાર ભરી મુલાકાત લેવી, સઘલા મે હેમાનેને અકસરખી નમરે જોવા અને તેઓ વગે તકાવ ત ગણવો નહીં, એ સઘલી ફરજો મીનલશની પરીતી વધાર વા માટે મીનલશ બોલાવનારને બજાવવી પડેછે.

એ ઉપરથી વેહેલોન કાપદો દોસતો છે કે મીનલશ

પછે, નાડી ભરેલી, શખ્ત તથા ઉતાવળી. ચાલે છે અને હીલ અતીશય ગરમ રહે છે. નબળાં માણસમાં આ મરનને સમે એથી ઉવટીન નીશાણો દેખાય છે. પેટેલાં માંસું કુખવીને પછે એ મરન આવે છે, એટલે લાલને બદલે ફીકી તથા હોટ સફેદ થાય છે. નાડી જોરાવરને બદલે નાહાની અને પોચી લાગે છે. અંગ ઠંડું થતું જાય છે અને બેસુધી થીમે થીમે વધતી જાય છે.

એ રીતે બેસુધી વધવા પછે દરદીની ખાવા પીવાની શક્તી નતી રહે છે અને તેમજ જાહાડા પીશાબની શક્તી પણ બેઅખતીઆર થાય છે. આવી હાલતમાં જરે ધરે લાતી નીશાણે દત્ત ચાલે છે તારે દરદીનું જીવણું હાહાડા નહીં પણ કલાકોનું ગણાય છે, પણ તેવામાં જો વળી કાંઈ ખો દાની નેહરથી તે બચે છે તો કોઈવાર દરદી તદન હોથીયાર ઘઈ જાય છે અને કોઈવાર તેના હાથ, પગ, નભાંન, ઈઆ કાનમાં કાંઈ ખોર રહી જાય છે. આ સઘળી વેળા એ મરન અચલુએ આવતો નથી, પણ કો ઈવાર માથાના દરદી, ફેર ચકર અથવા ધુમરીથી, આંખે એકાએક અંધારું આવવાથી, કાન એકાએક બેહરો ઘઈ જવાથી, જીભ એકાએક લથરવાથી, આંખે એકાએક બેવડું દેખાવાથી, પાદ્દાસત એકાએક કરી થવાથી અથવા હાથ પગ એકાએક દીલા થવાથી થોડો વખત આગમચથી એ દરદી ચેતવણી મળે છે. ઈદરીએને ભેળું સાધના સંખંધ આપણે આગળ તપાસીએ, મારે આ મરનથી જીવી ભેળ પર અસર ભાવી કે ઈદરીએ ઉપરના તેનો કાણુ તરત આછો થવાથી આ નીશાનો પરસીધ થાય છે.

આ કેવો દરામનો મરન છે, તે જોતાં દરએક તનદરો સત આદમી તેના ઉપર સમજાવેલાં કારણોથી સાહુચેત રહે એવી તેની ફરજ છે. તેમજ વળી દરદ થવા પછે આ કારણોને દુર કરવાં એ સઘળી પેટેલો ઉપાય છે. એ દરદની નરા પણ ચેતવણી મળતાં થયેલું અને ભારી ખેરાક ખાવાથી પરહેજ રહેતું તથા દાઝ અને બીજ કેરને તદન છોડી દેવી. “એપાપેલેકરી” ને આપીન થાય એવાં માણસને દાઝ નેહરની નીશાણે છે. વળી ઘણું જોરના ટોડતું નહીં પણ બદનને ઘટતો કસરત મળે તેમ ચાલહાલ કરવી, ઘણું કાસતું નહીં, વાંકા વળીને ઘણોવાર કામ કરતું નહીં, પીત પાડેલા નહીં, જાહાડો સાફ લાવવો, ગરદન આગળ તાંબીને કસ ઈઆ બીજ બંધ બાંધવા નહીં, ઘણો ગુસો કરવો નહીં, મોટે ભાવવા અથવા ગાવાનું બંધ કરતું, એ અને બીજા જોસાવાલા સખેયોથી આ દરદને આપીન આદમીએ પરહેજ રહેતું એ સઘળી અકસીર નતન છે. બીજ ઉપાયોમાં દરદીની હાલત પરખાંને સગરાથી, જ્યોથી અથવા બીજી રીતે માથામાંથી લોહી કાઢાડતું અને જ્વાભથી લોહી નો જોસ નરમ પાડવા તથા માંખાંને ઠંડું રાખતું એ અગતના ઉપાય છે, પણ એ ઉપાયો કરવાનું ડાકટરનું કાંમ છે, મારે આપણું કાંમ હીઆં પુરું થાય છે અને તેથી આ પણ હીઆંન અટકીએ છીએ.

લો કો.

જાતની ભાંત અને લેલાલેલી.

આપણે ગયા અંકના તપાસણુ કે ફુનીયાના લોકોની પાંચ ખુદરતી મોટી જાત થયેલી છે, જેઓ ફુનીયાના ચોક્કસ ભાગોમાં વસે છે અને જેઓમાં ચામડીના રંગ રૂપમાં અને એટલો તફાવત હોવા છતાં એટલાની સીકલ અથવા બાંધણીનું કીણું એકસરખું આવે છે. તે પાંચ જાત થયેલી છે, જેમાં ૧ લી કાકરીઆન નામની હીડીસતાંનથી એ શોયાખંડના પશચીમ ભાગ અને યુરોપમાં વસે છે અને જે ઈંગરેન તથા આપણા પોતાના એટલાવાલી જાત છે. બીજી જાત મોગોલીઆનની ચીના જેવા એટલાની છે, તે એશીયાખંડના પુરવ દેશોમાં તથા અમેરિકાખંડની ઉત્તરે વસે છે. તરીજ જાત હબસીની છે, જેનું યુખીઅ કેકાંણું આફ્રીકાખંડ છે. ચોથી જાત મલાઈની છે અને પાંચમા અમેરિકાના અસલ ઈન્ડીઆન રેટવાસીની જાત છે. પણ ફુનીયાના જનન લીધા પછે આ પાંચે જાતો જેમનીતેમ રહી નથી. એકેક સાથ ભેળાવાથી તથા સમાધ કરવાથી તથા પોતપોતાના કેકાણાંઓ છોડી પરચુડકામાં જવાથી એ જાતોની જુદી જુદી ભાંત ઘઈ છે અને અસર પરસના લોહીના ભેળાપ અને સમાધથી ઘણી ભેળાભેળી ઘઈ છે. તે ઉપરથી ફુનીયામાં લોકોની એ જાતોએ સથાપેલાં મોટાં સંનસથાંને અને અલાલેલા વગ તથા દખાણુને આપણને હેવાલ મળી આવે છે, તે ઘણા જાણવાનેગ છે.

પરથમ આપણી પોતાની કાકરીઆન અથવા ઈરાનીઆન જાત લઈએ. એ જાતમાં પારસી, ઘણાખરા હીડી, કાણુલી, ઈરાની, આરબ, નરમન, ઈટાલીઆન, ફેરેચ, ઈંગરેન, ડોડાઘણા ઈશીઆન વગેરે લોકો આવેલા છે, એ સઘળાં લોકોના એ હેરા ઉપરથી તેમની એક જાત ચાલમ પડે છે એટલું જ નહીં પણ તેમની ભાશાઓના મુજબ પણ એક જ ચાલમ પડાય છે. સંસ્કૃત, નંદ, પેહેલવી, ગ્રીક, લાટીન વગેરે એ લોકોની અસલી ભાશાઓ તથા મરાઠી, ગુજરાતી, ઉરડ, ફારસી, અરબી, ઈટાલીઆન, નરમન, ફેરેચ, ઈંગરેલ વગેરે હાલની ભાશાઓમાં ઘણા ભેદો એકજ સરખા છે. તેઓમાં ચાલતા કાંહાંની કોસાઓ એકસરખા છે. વળી એ સરવે જાતોની રૂટી તથા ગુણ લખશણ એ કસરખાં છે, રાહરસમ, માન અધરામના મુજબ નીઅમે સઢ એકસરખાં છે. વળી એ સઘળી જાતોના ઘણાખરા શોખ એકસરખા છે, જેમકે વાંચવા, લખવા, કવીતા, ગામણુ વગેરેના તેઓ ઘણા શોકીન છે. એ સઘળાંથી વીદવાંનેએ નકી કીણું કે શું પારસી, કે શું ઈંગરેન સઢ એકજ જાતના છે, તે સઘળા ઈરાનેજમાં એકજ માખાપના જનભેલા છે.

એ કાકરીઆન જાત ફુનીયામાં સરવેથી પેટેલા દરજાની છે. તેઓ સરવેથી અકલમંદ, કુવતમંદ અને ખબરદાર છે, જેથી ફુનીયાના ન માહાભારત કટમો થયાં છે. તે સઘળાં એ જાતના કરેલાં. વીદવાંનેએ એ જાતની

સાત મોટી ભાંત અથવા કુટુંબ કીધાં છે, જેમાં ૧ જીં સુધે ક્રાકેશીઅન કુટુંબ, ૨ જીં નરનાનીક કુટુંબ, ૩ જીં કેલટી કુટુંબ, ૪ જીં આરબીક કુટુંબ, ૫ જીં નીસીટીક કુટુંબ, ૬ જીં લીબીઅન કુટુંબ અને ૭ જીં હીટી કુટુંબ છે.

મુખ ક્રાકેશીઅન એલાદ આને કાળા અને કાસપી અન સમુદ્રની વચ્ચે ક્રાકેશીઅનના પાહાડી સુલુકમાં મળી આવે છે. તે સુલુક માણસજાતની નનમળી ગણાય છે અને વંદીદાદમાં લખેલા ધરાનવેનના સુલકને મળતી આવે છે. સરકાસીઅન અને નરજઅન લોકો બાંધા, મેડેરા અને હાથ ધરનાં ઘણી સમપુરણ રીતે બનેલા છે, અને તેઓ ઘણે દરજે અસલી યુનાનીઓને મળતા આવે છે. એ યુનાનીઓ પણ ક્રાકેશીઅન અથવા ઈરાનીઅન જાતના જ હતા, જેઓએ ઉપલાં સુલુક તરફથી ગરીસ તથા ઈટલી જે સોમાં જઈને યુનાન તથા રોમની મોટી શાનશાહીમાં સથા પી હતી. આને ઈરાનના ઘણાપરા રેહેવાસીઓ મુખ ક્રાકેશીઅન એલાદનાં છે, અને બાકીના મોંગોલીઅન જાત ના ટારટારો છે. ઈરાનીઓ ઘણા અછા બાંધા અને પુ અમુરત છે તથા મુખ ક્રાકેશીઅનોની તીચાણે કવીતા, ગામે છ અને શરાબના ઘણા ચોકીન છે. આફગાનીસતાન અ ને કુરદીસતાનના લોકો મોડાઘણા આ જાતને મળતા આ વે છે. ઈરાણીઅન એલાદના મુખ ક્રાકેશીઅન કુટુંબમાં એ ટલાં લોકો ગણાય છે.

મેથોપાખંડ તરફ નનર ફેરવતાં બીજી મોટું ઈરા નીઅન કુટુંબ હીટી છે. એ લોકો મોટાં પુરાતનપણીના દાંબે હરે છે, તેઓ ઉતર દસાને ઘણું માન આપે છે તથા અ સલી ઈજપથીઅન લોકો સાથે મળતા છે, તે ઉપરથી એ કુટુંબ ઉપલાંજ સુલુક તરફથી નીકલી આવીને હીટીસતાન માં વસેલું ધારવામાં આવે છે. હીટી કુટુંબ તે આપણા પો તાના દેશના જુદી જુદી વર્ણના ક્રાકેશીઅન લોકોને કે છે, અને આપણા એ કુટુંબની અસલ મોટાઈ, જાહેનલા લી અને મુકરાઈ—અસલી હીટીઓની વીંદીયા, ભાયા, ક ગાકઉસજ તથા હોનરો એ સરવે ક્રાકેશીઅન અથવા ઈરા નીઅન લોકોની જાતી મપલાઈની અછી સામેતી છે.

જેમ ઈરાનવેનથી આ કોમના એક મોને હીટ તરફ નીકલે તો તેમ બીજે એક ખાણસોના મોને ઉ તર અને મધીઅન યુરોપમાં ઘઈને નરમતી મુધી ગ થો. તે મોજને ક્રાકેશીઅન એલાદનું નરમત કુટુંબ કે છે. રૂશીયા અને પોલાંડમાં તેઓ તુરાંની અને ટા રટાર લોક સાથે બેલાવાથી સંકલાવાનીક નામના નવો ટા ગો પેદા થયો. રોમનું શાનશાહીત પડી ભાગ પછે નરમ ત કુટુંબ યુરોપની ઉતરના પોતાના રેહેણુંમાંથી બાહાર ની કલથું અને જુદાં જુદાં દેશોમાં પગલર થયું. ઈંગલંડ, હાલંડ, દેનમારક અને સુવીડન દેશોની ભાયા તેઓએ સ થાપી. નરમત કુટુંબ કદાવર બદન, પોલા રંગનાં બાબ, બહુ આંખ, લાલ મેડેરા, અને પોલાંડ કપાલથી આપણા પહું છે, તથા અતીચા પહીંમોગ, અતીધણી બાહોથી અ ને કાપડાં કાનુનેા ધડવા તથા નવી ચોશી કરવાની મપલાઈ એ તેઓના મનના ગુણો છે. પણ ૧૨ મી સદીમાં ટા રટાર એલાદના નંગીસખાને રૂશીયા દેશ ક્તેહ કીધાથી તે તરફનું નરમત લોકો ટારટાર લોકો સાથે મળી નવાથી

નરમત કુટુંબનેા તે ભાગ આમડીએ લગાર વધારે કાળો થ થો છે તથા મનચકતીના પણ ઉતરતો થયો છે.

“કેલટીક” કુટુંબ ક્રાકેશીઅન અથવા ઈરાનીઅન એ લાદના તરીકે મોટો મોને છે, જે યુરોપનાં ડા પરામીત ભાગમાં જઈ વસેલો હતો. આજુ ઈટલી, સપેન, ઈંગલં ડ અને ફ્રાન્સ એ લોકોથી વસેલું હતું. ફ્રાન્સનું અ સલ નામ “ગાલીયા” કરીને હતું તે એ “કેલટીક” લો કો ઉપરથી નીકલ્યું હતું. પણ પાછળથી નરમત, રોમન અને યુનાનીઓ સાથે બેલાવાથી અસલી હાલતના કેલટો હવે માતર ઉપલાં સુલુકોની છેક બાહરની દસા તરફ મળી આવે છે, જેમકે ઈંગલંડ તરફ સકાટલંડ અને આપરલાંડ ના પાહાડો ઉપર, ફ્રાન્સમાં બરીટની આગળ, સપેનમાં બીસકે આગળ એ કેલટીક લોકો મળી આવે છે. તેઓ ખીચેલા પણ પતાવે છે, તેઓનું કપાલ સાંકડું અને માંયું લંબુચું છે; તેઓ તીખા અને આકલા પણ સખે અને બા હાફર છે. તથા મગને ઘણાન અંચલ હોવા છતાં નરમત કુટુંબ નેટલા ઉંડા વીચારના અને સાવધ નથી. એ ફ્રા નસ તથા ઈંગલંડના ઈરાનીઅન એલાદના અસલી કેલ ટીક બાપદાસઓનું બેઆન થયું, પણ પાછળથી તેઓ માં બેલાબેલી પડે છે.

નરમત કુટુંબના ફ્રાંક નામની જાતના લોકો ધસી આવવાથી અસલી ગાલીયા અથવા કેલટીકા દેશને ફ્રાંક નસનું નામ મળ્યું છે, તેપણ ફ્રાન્સના લોકોમાં ઉપલા કે લટીક ખવાશ ઘણા રહી ગયા છે ઇઆને હજ તેઓ આક લા, ઉતાવલા, સખી અને મોલલા તથા બાહરના દેખાવો પરમ રાજ રેહેનારા છે. ઈંગલંડના એથી ઉલટો બતાવ બનથો છે. તેઓમાંથી કેલટીક તત્તવ ઘણું ખરું નીકલી ગ યુ છે. કેટલે કે રોમનએ ઈંગલંડને ક્તેહ કીધું તેનીથી આગમય એ દેશના નરમત કુટુંબ પગથેરાઈ કરી ચુ ક્યું હતું. સકાટલંડનાં પીકટ લોકો નરમત કુટુંબના પા રવાના આવે છે, પણ વળી નારમત, દેન, સાકસન વગેરે નરમતોએ બરીટન દેશમાં પોતાના લોહીને એટલું બધું દાખલ કર્યું છે કે હાલના ઈંગરેમે લગભગ નરમત થપા છે. ફ્રેંચોએ ઉપર કેલેવા મુખ્ય પોતાના કેલટીક લોહીને જલ તી રાખવાથી તેઓ નરમતોના પુદરતી ડુશમન નેવા ર હયા છે, પણ ઈંગરેમેમાં કેલટીક લોહી સાથે નરમત લોહી સારીપદે બેલાવાથી કેલટીક લોકોના અસલી ખવાશ તે મન નરમતોના જલા ખવાશ તેઓમાં જલાવાઈ રહયા છે અ ને ફ્રેંચો કરતાં ઈંગરેમે વધારે સાવધ તથા ઉદીઓગી છે, તેનું કારણ એન માનવામાં આવે છે.

ઈરાનીઅન એલાદ કુનીઆને સુધારનારી છે પણ તેમાં નરમત કુટુંબે ઘણું મોટું માન મેળવ્યું છે. એમત જાતને મરદખી ઉતરતી નહી પણ મરદની બરોબરી ગણવા તથા તે હોને મરતુમાં વધારી ગોલામગીરી એને તાબેદારીની હાલ તઆથી તેહીને છોડવવાનું પેહલ વેહેલું માંન છેક જુની તવારીખમાં નરમતોને આપેલું છે. આ દેવો મોટો સુધા રો છે તેની એક સામેતી એ છે કે કુનીપામાં મોંઝોલ અને બીજ જાતોમાં એમત નેટલી પડતી હાલતમાં છે, તેટલી પડતી હાલત તે લોકોની પોતાની છે. રાનકુવારી અવતંત રપણું, પરાજના મતી મુટી કાહઉલી રાનકુડીઓ અ

ને જુરીથી ઇનસાફ કરવાનો કાપલે જરમન કુટુંબી નીક લયોછે. છાપવાનો હોતર, હાકાપતર, બાકનો સાંધો, ફર બીન, અને દાડગોળો તથા વખત માંપવાના પત્રો પણ જરમન કુટુંબે આપણને આપ્યાંછે. એલમ, કવીતા, શી છાગાર, નાટક વગેરે સાંધણમાં મુખ કાકેશીઅન, હાંદી વગેરે ચહડતા હાંપ, તોપણ ઉઠીએગ અને સુધારાના આ સાંધનો જરમનએ આપવાથી ફનીઆં ઉપર તેઓના થોડા ઉપકાર થયો નથી.

હજી કાકેશીઅન અથવા ઇરાનીઅન ઓલાદનાં એક કુટુંબની બજાર લેવાની રહીછે. તે અરેબીઅન કુટુંબ છે. પાત ઈ' પછુ તેણ અંગ, ગેરા રંગની ચામડી, ઉંચું કપાળ, મોઢી ને કાલી આંખ, ઈ ડારીકો એરેરો, તથા નાહાતું અને પાત લા હાટતું મોહાકું એ આરબ કુટુંબને

પોછાણવાની નીચાણ છે. તેઓ પુરાતન જમાનાથી આરબ સતાનમાં રહેતા આવપાછે અને ભરવાડ તથા વનજરના રખડતા પંથા તેઓનાં ખુદરતી યદ પડ્યાછે. બીજોઉન આરબો પોતાને છેક ઇરાનાએલથી ઉતરેલા સમજેછે અને તેઓ યાહુડીઓને મળતા આવેછે. આબીહિતોયાના મુકુ કળાં વસેલા આરબો ઉપરથી ખાલડીઅન રોળો નીકલ્યા તે માથી યાહુડીઓ નીકલેલા ગણાછે. આરબોએ યુરોપમાં છેક સપેન દેશ મુખી એકવાર પોતાને દસત ચલાવ્યો હ તો જેની નીચાણે હજી મુખી તાંહાં જલવાઈ રહીછે. આ ફરીકામાં પણ તેઓએ પોતાની મોટી વસતી કીધીછે, જેઓ લાઈબીઅન કુટુંબને નામે ઓળખાપછે અથવા તેઓને જ રબરી આરબ પણ કહેછે. તેઓનું ઘણું ખડું રહેઠાણ આ ફરીકાની ઉતરે ભુમધીઅ સમુદરનાં કોસરાં ઉપર છે. અ ને છેક મોરોકો મુખી મુર, ફેલાહ ઈયા બીજા ગમે તે ના ને તેઓને મોલાવામાં આવે, પણ તે આરબની જાતના છે.

કાકેશીઅન અથવા ઇરાનીઅન જાતના હેવાલ પુરો કરતાં એક બીના જણાવાની રહીછે અને તે એકે એ જાત આખી ફનીયામાં જેટલી ફરી વળીછે અને તેણે જેટલો દ સત મેસાડયોછે, તેટલી બીજી બાકીની માર જાતોમાંથી કોઈ એ ફરેલું નથી. અમેરિકામાં જે ઇનડીઅન જાતના અને તેના જુદાં જુદાં કુટુંબના લોકો વસતાં હ તાં તાંહાં એજ કાકેશીઅન જાત ફરી વળી છે અને તાંહાં મોટાં રાજપટિ વસાવી મો ટા ભાગ ઉપરથી અસલી રહેવાશીઓને ગોપા નાશુદ કરપાછે. તાંહાં વળી આફ રીકાનાં હુમસીઓ વરે ગોળામતના વેપાર મલાવી એ જાતના લોકોની મોટી વસતી કીધીછે અને હુમસીની જાત તાંહાંની બી જ જાતોમાં મેળાવાથી હુમસીના એક નહી પણ અનેક અને તેથી વળી મુધરેલા ટો પા ઉભા કરપાછે. એ અમેરિકાના હુમસી એ પોતાના આફ્રીકાનાં લાઈબીયા કરતાં વધારે વોલેક અને વધારે જ્ઞાન ધરાવેછે ત થા ઘણીવાર મોશકની અને બીજી મુધરાઈ

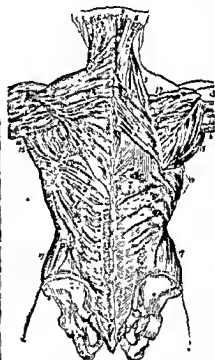

ની નકલ કરવા જતાં વાંદરની મીશાજે તરેહવાર કાસ કરાવેછે. આસાટરેલીયા તથા નીઉલ્લબાંડ ખંડમાં જે કી સમના લોકો મળી આવેછે તાંહાં પણ યુરોપીઅન ઇરાનીઅનો દાખલ થઈ તાં હાંનાં અસલી રહેવાશીઓને નાશુદ કર વા મેઠાછે તથા આફ્રીકામાં એજ ઇરા નીઅન ઓલાદનાં બન્નાં આરબોએ દા ખલ થવા માંડી હુમસીઓને નહસાડ વાનું સરૂ કીધુછે. આરબોની પાછળ

વળી યુરોપીઅનો પણ આફ્રીકામાં પેવસ થયાછે, અને તાંહાં ઘણાંક યુરોપીઅન સઉંસથાનાં વસાવપાંછે. એ રીતે આપણી કાકેશીઅન અથવા ઇરાનીઅન ઓલાદ સરવેમા ચહડતી અને ફીરતીવાન છે.

બદનના ગોટલાં.

બદનના હાડકાં કે મજાઠવેલાંછે કે જેથી તેઓ હીલી શકેછે તે આપણે તપાસયું. તે હાડકાંઓના સાંધા કે વાજ, કે જેથી તેઓ એકેક સાથ મેઠાઈ ર હુપાછે, તે પણ આપણે તપાસયું. પણ હ વે એ હાડકાંઓની હી લમાલ સાથી યાપછે તે તપાસવાનું રહ્યુછે. આપણા હાડકાંની સા થે મોદાતાલાએ આપણને માસ આવેલુંછે. એ માસ હાડકાના ખા લી બોખાં ઉપર બરેલો અને નાણુસાઈ આકા ર આપેછે, પણ એ મા સ કાંઈ ખાતર એટલાંજ કામનું નથી. આપણા બદનની હીલમાલ એ માસથી કરીને બની શકેછે અથવા બરાબર મોલીએતો જેને માસના લોચા અથવા ગોટલાં કહેછે તેથી કરીને એ સઘળી હીલમાલ પાયછે. ખાણસના બદનના સાંધામાં એ ગોટલાં ઘણે મોટા અને અજાનો ભાગ બજ વેછે અને તેમની બનાવટ, ગોઠવણ તથા હીકમત તે સાહે જ દાદારના અધાર દાહાપણ અને કરામત વીધે આપણને અચરતીમા નામેછે.

બદનના ગોટલાંનો દરએક વાંચનારી બાંનુંને મોટો પ હો એમાલ હોયો નેહએ. હાથ વાલતી વખતે નાણુની ઉપર એક ગોળો ચહડી આવતો દેખાયછે અથવા મળના ટેઠાંની અંદર પણ એજ પરમાળે મોટો ન્યો ભાલમ પડે છે, તે આપણા ગોટલાં અથવા માસના લોચા છે. પણ એ

વા લોચા કાંઈ ખાતર હાથ ઈચ્છા યગજ્ઞાન નથી. બદનના દર એક ભાગ, દરએક સોંપા, દરએક પંતર સાથ એ લોચા એ ડાયલાઈ, તે હીઆં મુખી કે આંખ, નાક, કાંત, નરનાં, કાંત, બોચી, આંખ વગેરે સરવે ભાગે ને હીએ છે તે એવાં ગોટલાં થીન હીએ છે, એટલું નહીં પણ પેટની અંદરના ભાગોમાં દમ માટે છે, ખાસ કામ કરે છે, અને બીજા ને કીરીયા થા પછે તે સંધુ એ માસના લોચાથીન છે. આંતરડાં, કુકા, તલલી, તે છેક અભસતાન મુખીના દરએક અવીચ્ચપને તે ના ગોટલાં આપેલાં છે.

આ લોચા એ જાતના હોય છે. બદનના હાથ, પગ, વગેરે ખાદેરના ભાગોને હીલવતારાં ગોટલાં આપણી અરજ ને તામે છે અને આપણુ માહીએ તારે તેમ્મો હીએ છે તથા પોતાનું કામ બજાવે છે, એ એક જાતના થયાં. બીજા જાતના ગોટલાં બદનની અંદરના સાંચાને લગતાં છે, જે ગોચા આપણી નહીં પણ ખોદાની અરજને તામે છે. દમ લેવા, ખાંતુ પચવા અને એવાં બીજાં કાંમે આપણે માહી એ તોન થાપ એવું કાંઈ નથી. જાંહાંમુખી જીવે તોંહાં મુખી તે થવાં નેહીએ અને તેથી આપણુ માહીએ કે નહીં માહીએ તો પણ એ ગોટલાંએ બેમાલુખ રીતે પોતાનું કામ બજાવવા નહુ નેહીએ, હવે પેટલાંતો આન વાત અ જાએ જીવે છે કે આપણા આટલાં સરખાં બદનના ઉપલી પેટેલીન જાતના ગોટલાં સંધ્યાં મલીને પડો છે, અને છાતી તથા પેટની અંદરના અને બીજા ભાગોને લગતાં બીજા જાતના ગોટલાંતો બેસુતાર છે. તેમની આ મોટી સંખ્યા છતાં દરએકના કામ કરતાં સુચવાડા વગર આશાંની થી બન્યાં જાય છે.

એ ગોટલાં જુદાં જુદાં કદ અને આકારના છે. હાથ, પગ, ખભાં વગેરેના લોચા મોટા, પણ નાહાના અવીચ્ચોના લોચા છેક નાહના હોય છે. બાજુ, કામરી, પગ, જાંઘ, ઈતીઆદી ભાગોના ગોટલાં લાંબાં, જડાં અને ગોલ છે, અને હાડકાંઓના આસપાસ ગોલ ફરી રહેલાં છે, પણ પીઠ, પેટ અને છાતીના ગોટલાં ચોટલાં છે અને કોઈ નો આકાર તરણ ખુણાનો તથા કોઈના ચાર ખુણાનો છે. આ ગોટલાંઓમાં એકેકની ઉપર પડ કરેલાં લાગે છે, જેવાં કે પીંચના લોચામાંતો એ પરખાણે પાંચ પડ આવજ પડે છે. હીઆં આપણે એ ગોટલાંઓની બાંધણી ઉપર આવીએ છીએ, એ ગોટલાંઓ કાંઈન નહીં પણ માસના નાહાના મોટા, લાંબા કુકા, ગોચ મપટા, કટકાઓ છે. આપણા બદનના ખામ કાંઈ આપણું નથી, પણ તેના તરફવાર જુદા જુદા કદકાંઓ તરફવાર ટપાના જુદા જુદા ભાગોને લાણ પડતી રીતે ગોટલાંઓ, એ કદકાંઓ તે ગોટલાં અથવા લોચા છે.

આ દરએક ગોટલું માસની દોરી અથવા સાકાઓ થી બનેલું છે. એ સાકા પતલા રેસા જેવા દરએક ગોટલાંમાં સંધિયા છે અને એ ગોટલાં કાંઈન નહીં પણ ગોપ તેવા સાકાઓના સંગરહ છે. કોઈ ગોટલાંમાં એ સાકા એટલા લાંબા છે કે મેટુ નેવડા થાય છે અને કોઈ લોચા કા તે મેટુર આપણુ લંબાઈનાથી થતા નથી. એ સાકા કોઈ લોચામાં ઉભા, કોઈમાં આડા, કોઈમાં અરધા ઉભા ને અરધા આડા, કોઈમાં ગોચ અને બીજા તરફવાર

રીતે ગોટલાંઓ.

કોઈમાં તે અટોચાડ પાસે ગોટલાંઓ અને કોઈમાં સાકાના જુદા જુદા ન્યા કરી ને ગોટલાંઓ. એ સાકા લાલ રંગના છે. દરએક લોચા વચે મરની આવે છે જેથી તેમ્મો એકબીજા સાથ નેડાપલાઈ તેમ્મો ઘણીખરી વખત મેટુ છેડેથી હાડકાં સાથ નેડાપલાઈ અને કાંતની મી થાવે તેમ્મો લાંબા કુકા થવાની ખાશીએ ત થાવે છે, જેથી તેમ્મો ને હાડકાં સાથ નેડાપલા હોય તે હાડકાંને હીલવી થકે છે. દરએક માસના ગોટલાંને મેટુ છેડે સદેઢ મીકણા સાકા હોય છે જેથી તે હાડકાંને વલગેલા રહે છે.

બદનના ઘણાક ગોટલાંઓ કેવાં છે, અને કેમ ગોટલાંઓ તેના બેચાલ થયા છે તેવાં ચીતર ઉપરથી વાંચનારાંઓના ધ્યાનના ઉતરશે. એજ પરખાણે પાસે નું ચીતર પગને લગતાં ગોટલાંઓના બેચાલ આપવા માટે બસ થશે.

નોસારીનું એક ચીતર.

વીલખાઈ—આએ રોસીખાઈ, જવખાઈ, પનાખાઈ, મરૂં પાસેનાં બચાઆઈ, મોષે મરી જઈ રે મરૂં, નરા ને ને રે પેટ તાહારાં, વારામાં કોઈ મરથી મરતો હોયતો એ ટલી હોઈ મુકનેરે મરૂં.

અચીઆઈ—નહી રે મરૂં—હોયતોજાને નેહી લેઓ. મારે પાસે બારતો એક કાઢે ચલણની મરતું નથીજ.

વીલખાઈ—આપ, પેટ તાહારાં પરાયીએ, મારી માય મચાઈ કરૂં, કોઈને પાસે બાર હોયતો કેરેનેર જાલુ—કોઈ જુઆં જોઈઆંનાં નજીપાંએ તે દાહારેતો મારી કોહોં જીવી બે મરથીને મરતો ફરતો પકરી લીધી, ને તે ની મરથીથી જોજો ભરયો; તે કોઈ પેટખરીએ આજીની તેવું જ કોઈયું—કોઈ પકરાયતો તેના એમનેએક ટોરોન પીયું. કરમખાઈએને પેર જાંહે કંઈ ખાવાનું નહીં હોય ને જાહે કરમકુરીએ લુખેન મરતો હોય કેની તેમ પોતાની આઈ ખાઈએને સેડેતો જવ સમી સાંહોંને કક્લાવીને તરજુન જેવી રેડેસી ખાય. હું નહીં જાણું—જે ના પાકે એવું કામ કીધું હોય તેને આવરા આવરા મરૂં નીકરશે, ને મારી મરથીને જેવી મોસ ઉતી તેવું તેવું મોહીડું થશે !

નવસારીનાં ખપડાંઓને આં આં ને બરડે આં આં જો લખાની પછી રેવડ; તેમજ આં આં ને બરડે તેમ્મો આં આં પછે વાપરે, મારે ને ને લોકોના આજા કરીને વાંચનું હોયતો જાંહાં જાંહાં આં છે તાંસ તાંસ આં, અને છ તથા આં ને કે કાંજે જાં વાંચ. બીજા તેમની બાંધવાની રીતને જેવી તેવી જાણી.

ધનાબાઈ—અરે વીલરબાઈ, એ સાંછવેશ આવી ફરી નીકરે તેવી ગાર કોણને દેખાય ? કંઈ માલમ પર ? જેણે ખાધી હોય તેને કેહાની; અન્યમાં બીજાંની શું અલા બલા લેવા નીકર્યાંય ?

વીલરબાઈ—તે લેની તું ન, મારી ને આખાં ગમતી ! મારી કોહારાં જ્યોતી ખાધીએ તારે હું કેહુંય કેની ? બકી શું અવેર ? લાગુંય કે તું ખાનારીએ ખાઈ બેઠી તેણું ગરૂં તોરૂં ? મુઠરે એ કોકરો, કોઈનીલી શરમ આપરૂં મ લે નહી; રસતે ચાલતાંએને જતે જતે બોલે એવોતા બેહે કી ગયલીએ ! માથે કોઈ નહી તારેન કેની ? નહી મલે પેટ બરીએને માએ ખાપનો ધાસો કે ધનકી, કે નહી મલે ધણી ખાઈએને સાસુને ચમટો, રાંછે દીવેલાંની પંખે વ ધી ગઈમ તેજોતા.

જવણબાઈ—માપ વીલરબાઈ, તમે એટલી બધી ગાર કોણને દેખાય ? અન્યમાં ભરમમાં તમે સડને ખરખેતસોતો પછી તમારાની છેરા છોરી આપવા વાડું કોઈ હોશેને.

વીલરબાઈ—અરે બેસરે મસકલી, તું વરી મોટી-શે કાંણી નીકરી આવીય, મરધી ખાધાથી ચરખ વધુય મ તેથી એવી કાતર જ્યોતી ન્યાં ધાધમ કે ? તારાં સાસુની શરમથી મુગી રહી તારે કે, નહીતો હડરે સંધો પુશરો મુંડી આપ શતો શો લોકમાં નાંખ કયાઈ જશે. પણ નિ એ સાડ નહી હો.

ધનાબાઈ—કેહરે જવ બાઈ, શું ખરાબ માલ અમારી સાતે ફરીને જવણબાઈએ ચલાવી ? શું તારૂં પેટ બા રથું ? કે તારા મટીને યેરથી તું ને કાહાડી મેળાવી ?

વીલરબાઈ—અરે અરે તમે, રાંડ કલાટો ! એ આટલ લી નીકરીની કાંણીએ આવેલી, રાંડે બાણે થોતાનું લશકરન તો !—પોતાના વરોતો કેહા ગમતાં નથી; તે કેળેને અપેતો શુ નાને કરશ જાઈને નાતરાં કરી ! પેલી શાકાની શુનાઈતા કેળે—અરે, એવા વરોને શું કરે ? એવાતે કંઈ વરો હોશે ? અ મનેતો છુટ ઇશકાકીન વારા વરે જોઈએ !—તારે વરી જે આરાના ગુલબાઈ કેળેને એ ! બરપારે એવા વરો ! એ વા વરોનેતો ગળ્યાંમાં લેલીને કેહે વેળી આવીએ ! અરે, એવાં એવાં કોટક તે કેમ ખમાય ? જાણે સુંબઈનીલ રોડાં છી હોય કેની તેમ રાંડેને “મું” ને સાં” ધણું બોલવા ગ મતું દેખું; ને ખરશેજ ને નવરોનજ નવા ધણીએને બ દલે શાપકશાહ ને ધનજશાહ ગમતા દેખું” રાંડેના કોઈ ભાવબની નથી પુછતું, ને અમરધીએ અંરી મરી ફીટમે !—રાંડેને વીશે તરેહ તરેહતું છપાઈ આવેલે તોની કંઈ શુ ય આવેય કે ? યેરમા માપ ખાપન ધીલી દોરી મેલે તે પછી એ ફુકતીએનેબી શું કેહ ? આડ તેવાં ફલ, રાંડો લોકોની તારી મારી કરતાં પરવારે તારે સુધરે કે !

આવા મરકાના શબ્દો બોલી મરખું મોહી બેઠેલાં વીલરબાઈ બેઠેલાં કે યેરમાં ભરાઈ ગયાં, કાંચકે જ્યાં તેએા છેલા બોલો બોલયાં તેન વખતે શકાના શુનાઈ અને ગેવારાના ગુલબાઈ પોતાના ઘરમાંથી નીકલી આવવાં, જેમ ની સામે પોતાથી ટકી શકવાનું નથી એમ સમજ વીલર બાઈએ ચાલતી પકડી. શુનાબાઈ અને ગુલબાઈના આ ખા મોહાલામાં શાખો હતા; તે બંધે નજીએ સાચ કજ પે કરવાના ફલ આખા મોહાલાએ જોઈ લીધાં હતાં, અને

તેમની ખરાબ માલો એટલીતો નરસ હતી કે તેથી આખા મોહાલાને એજ લાગતી હતી, તોથી કોઈનીબી મક્કર નહી કે એકબી તુકારો તેમની સામે બોલી શકે ? તેમના આ બાપ યા સાસુ સંસારના ખરખર તેમને કસો ડર હતો ન હી, અને તેથી શુનાબાઈનું ઘર જ્યાં તેણીની સઘલી સહીએ એકડી મલતી હતી તેને તેએાએ White friars, Alsatia જુડું દેવીએનું જીતખાનું બનાવી દીધું હતું.

હવે જરે વીલરબાઈ પોતાના ઘરમાં ગઈ તારે તેણીની આગલી બંધે મરધીએ જ શુનાબાઈ તથા તેની સહીએ એ કપાવી ખાધી હતી, તથા વલી બીજી મરધીબી તેન કા રણને માટે તેએાએ ટોપલા તલે છપાવી રાખા હતી તે વી શે શું થું હસવા પછી શુનાબાઈ, ગુલબાઈ, અંબાઈ, ધના બાઈ, જવણબાઈ પેઢેલીતાં યેરમાં બેઠી, એવામાં એક મા હારાન આવવો.

ગુલબાઈ—માહારાન, એ બરાંહમણ, આવો હું આવો.

મરાહમણ—પરમેશર મેહરબાંની રાખે, બાઈએને બ હુ શુખ આવે.

સુનાબાઈ—આવો માહારાન બેસો, બેસો. તમને કંઈ છોકરાં ?

મરાહમણ—હા બાઈ, પરમેશરના આપેલા એક શો કરો શોકરીએ—બાઈનું નેમ શું ?

ગુલબાઈ—ગુલબાઈ, મરાહમણ (તોપણ કાઢી ધંતરનું તર લાણીને)—કુંભ, કન્યા, વરશમક, મીઠુન, તોલા ને શર્મા—આ ગુલબાઈ ત મારી દશાતો બહુ શારીએ. માખાપનું ને બાઈ મેહનનું બહુ શુખએ. ગુલબાઈ તમે શોભોઆંતો બહુ છેએ. સા ત મેલવોતો અરધી નહી ખરએ. ધણી શાંતે પણ બહુ શાડું છે; તમે એક મંગો તો તે દશ આપીને ઉભો રહે.

પણ એક કામ બહુ નરથું, માથે મેહા શનીશમરએ તે મા હેમાડ કાંડ મારે—બાકી ગુલબાઈને કેહુંની કે તમારા મે રહેતો બહુ શારાએ.

અંબાઈ—વારૂં તારે માહારાન એ શનીશર કેમ ફીરે ?

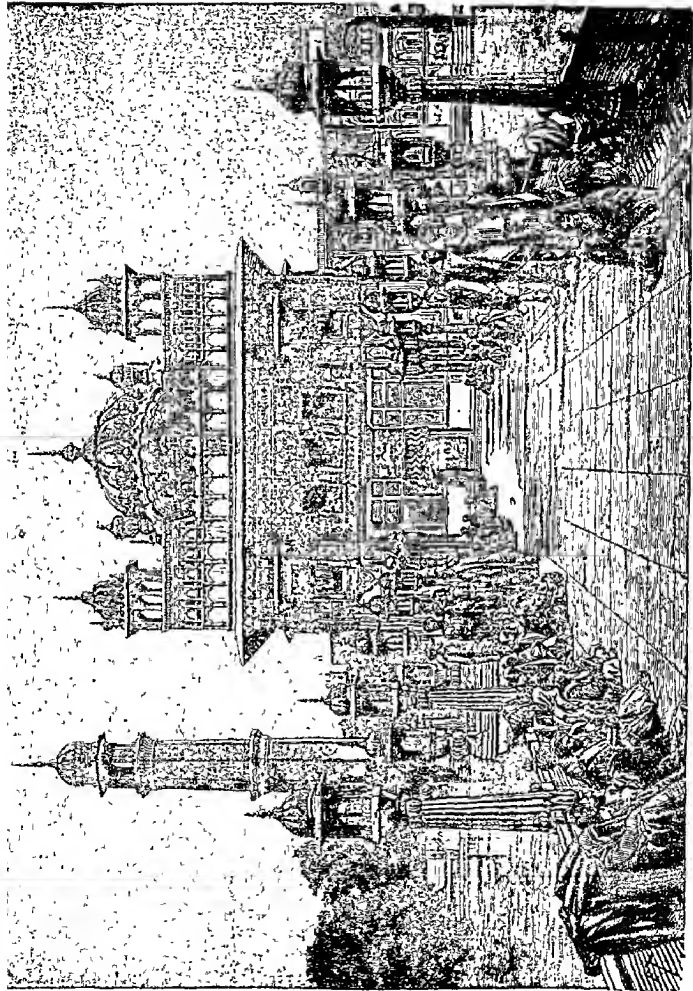
મરાહમણ—શનીશમરતો પટવારમાં બધ, પણ એક કામ તમારે કરવું જોઈએ. શનીવારનો જોગ તમારે પાળ વો જોઈએ, એ દીવશે તમારે કોઈને પછોડા ઉછીએ આવ વો નહી, નાહાણું ઘોડું નહી, વશતર લેવા આવવાં નહી, ને કોઈ શાંતે કદા મરાહમણની વાતો પણ કરવી નહી.

ગુલબાઈ—એા અરે, બધું પાલીએ પણ મુંડું હથ વા બોલવા વગર કેમ ચાલે ?

મરાહમણ—બાઈ પરમેશર તને બહુ આવશે, કંઈ મરાહમણને—

શુનાબાઈ—હા હા માહારાન, તમને પછોડા આપીએ, પણ મારો દશાબ જોવ—બધું શાડું શાડું કેહુંને હું. માડું નામ શુનાબાઈએ, માહારાન જોવની મને છોકરાંનું મુખ કે આરે ને કેટલું છે ?

મરાહમણ (જાણીને)—શુનાબાઈ મેહન તમારી રાશી પાતરીતો બહુ શારીએ, પતની પરીતી પણ શારીએ. કુંભ, તોલા, ને મીહુન—આવતો માશ વીતા પછી શુનાં મેહનને

કહું કે તને ફરજ દેના લાભ છે; મંદરના ધરના બેશનારો તે ખુતર છે મોટે મુખ તેનું મંદર જેનું દીપનું આવશે !

શુનાબાઈ—હું ધરશે તારા મોહનાં પરથી ! જ્યારે મારે થશે છોકરી આવશે ને થાલ તારા વાગે તારે પહેલો શેશ સાથેના રૂપીયા તુને એ મર ? !

બરાહમણ—બાઈ તે દીવશ લગીજ શું હમે બેશી રે હવાના હોએ ? એવી શું વાત બોલો ? હમણાંતો બરોમ છુને કંઈ દખશણા આવે, ને રાજ યદને પછી પણ આ લગે ! ઈશવર કલાઈ કરે.

અંબા—અરે જરે જા મુવા, એતો તુને ચેરવેચ. એ ને ચેરતો તારા કરતાં મોટા મોટા બે દીકરા છે. જા મુવા, કંઈ કામ હોયતો કામ કર. સમીસાંને શું આવે તુને ? આવશે મોટો થયો પણ હજી મુવા હેણને ચોરીજ ને ! (બરાહમણ બીચારો માથું કુમળીને ગયો).

ધનબાઈ—મરેરે, એનેલીતા કાહારયો ! હજી મુવો કોઈ બાઈ છે કે !

જવબાઈ—મરેરે, છોકરાં, તમેતો હુઆરનાં અમર શું માથું કુમળાય—પણ હું જેનું ! પાસેનાં જમાઈજની ખરોદબાઈ કેવા તારૂકા કાહારયે !

શુલબાઈ—ઓ મરેરે, હા; જેનું કે એતો મુઆ મંબ ઈવારએને આપરે મોએના રાણી ને કાહાનુજ ને વણુગલી ના ગરબા આજમેયદની તે પસન નથી પરતા તે મુઆએ નવા નવા ગરબા નેરેઆચ, તે એતો ગાતી હોશે. જાણે પોતેલી મુધારાવારાની છોકરી હોએ કેની તેમ—અરે ફીટ !

મૈટલામાં પાસેનાં ધરમાંથી એક ઓરત ને ઉપલાં સ ઘણાં કોટક નેતી હતી અને ગરબા ગાતી હતી તે નીકલી આવી, અને બોલી—

ખરોદબાઈ—એ શું, શુલબાઈ, શુનાબાઈ, એ શું ? એ કેવો થયો લઈ બેઠો ! આપણે મોટે ધરનાં બધાંએ ને એણે છાને વાડ ? કંઈતા સમજે; લોકો દુધી ખાપજ તે નીતા દરકાર રાખે, કહે છે કે મોટે—ને ધરનાં બધાં એવાં, તો પછી બીજાં હોય તેનું શું ? !—તમે પેલા કાપડી પાના એક અમરધીના સાંભાન ખરીદ્યા નહી ને તેને ગાલ રેઈ કાહાડીયો, વલી વેળી ગરીબ મોરવાલીનાં મોર વેરી ના અર્થાં. હમણાંજ વલી કોઈ જુદા બરાહમણને હાથ રેખા ડી તેને એકબી શેહરીયું આપયા વગર ગાલ રેઈને હાંકી કાહારયો; તારે વલી હમણા હું ને ગરબા ગાતી હતી તે ની તમે મથકેરી કરવા લાગ્યાં !

શુલબાઈ—પણ શું, મરેરે અમેતો નરા હસતાંતાં. શુનાબાઈ—તમે સમજ્યાં નહી, શુલબાઈ. એતો એ નાના મુંબઈ રેહવાવારાં કેની, ને એનાના અસતી થોય ને કસતી થોય સહ વાંચે કેની તે આપણે શીખામણ દેવા આ પાંચ—પણ બેઠેન જાણતાં નહીને ને અમરેલી આંખ હા તેતો કેહેવાં થાતે !

ખરોદબાઈ—હું મારાં માપ આપેના ઉપકાર માનું છ કે તેઓએ મને તમારાં નંગલી શેહરમાં નથી રાખી યુ કી—બાકી હું બી તમારા નવીન કલાંટ અને બેશરમ થઈ જતે—તમે ભલાકાન મને સીપિપની યાદ દેવાડી. જુઓ, તેમાં તમારે, વીશે કેણું કેણું છપાઈ આવયું છ ? તમારાં નામ તેમાં બરોબર છે, ને જે ને બેશરમીના જીહુંડા તમે હાલો

છ તે સંધુ તેમાં લખેલું છે. વલી તેમાં તમારી બેલી કેવી ખરાબ છે તેનોબી અણો નસુનો આપયોછ. એ સંધુ જેઈ વખતનારે તમેતો ગાલ રેશો, પણ અરે નેતાં તમારે તેનો ઉપકાર માનવો નેઈએ, હું હમણા તમારી આગલ તે લા વુંછ, ને વાંચપાથી ખચીત તમારા કાન ખુલશે, અને એ વાં કામ ફરીથી કરતાં અટકશે, તમે ગરબાની મારી મથકે રી કરોછ, પણ તમે નથી જાણતાં કે તમે ને ને અનીતીના એવીપલ ગરબા તમારા આપ, ભાઈ અને સસરાની હજી લગન વખતે કે હરેક ખુશીને વખતે ગેરીયાની પગે, લોહી પડે તેમ કુદકા મારીને ગામ્મીને તે કરતાંતો એક લાખ ઘણે નીતીવાન એ ગરબા છે. તેથી ને તમેને વાંચવા મમતા હોયતો તેના બધે આંક હું તમારી આગલ લાઉં.

શુલબાઈ—મરેરે લાવો ખરોદબાઈ નેઈએતો ખરાં, મુ આઓએ શું શું છાપયું—વરી એ શું થયું, મરે, હવેતો બેઠેન સામેમાય પશાતોવો લાગેચ. હું મરેતો હવે એવી માલ નહી ચલાઉં.

અંબાઈ—બેઠેન ખસલી, ને તુ અમુને નરાક નરાક સારી સારી વાત સમજાવે તો તારી મોટી મહેરબાની થાય.

ખરોદબાઈ—ને તમે તમારી આગલી માલને મારે આવી રીતે ખુલવું છપાયાથી ખરેખર પસતાતાંજ હોયતો હું બેલાસક દરરોજ તમેને સારી સારી મોપડીમાંથી ને સી બોધમાંથી વાંતો વાંચી સંભાવશ. પણ તે સાંભળીને તમા રી માલ મુધારો તારે ને, નહીતા પછી પથરપર પાણી હોય તેમ નહી નેઈએ. માલો હું મોપાનમાં લાડુંછ.

અમરતસીર શેહર.

પંજબની આ જુની અને નાનાંની રાંચમાંની બલન દરથી જલ માર્ગલ અને લાહોરથી ડર માર્ગલ ઉગમણ દસા એ આવેલી છે. પંજબનાં મોટાં શેહેરોમાં અમરતસીર મુ ખીચ્ય પદવી ધરાવે છે અને વેપાર તથા ઉદ્યોગમાં આખાં પંજબ આતે તે સહીયી નામીયું અને શેલતમદ ગણાય છે. પંજબમાં ગુરૂ નાનક અને બીજાઓથી ને સીખ ધરમ સ યાપવામાં આવયો છે અને જેમાં હાઉંઆના બીજા ધરમે કે રતાં વધારે ખુશીઆ નેવામાં આવે છે, તે ધરમનું મુખીઅ અથક આ અમરતસીર શેહર છે. સીપિ મુરતી પુંજને મોક્સ દરને તીરકકાર કરે છે અને તેઓના પંથ બીજા કે ટલાક મુધારાને મને છે. અમરતસીર તે લોકોનું પવીતર નાં પવીતર શેહર છે અને તેના પોડોક હવાલ હેલ ઉતારી એ છાંએ.

અમરતસીર અગાઉ આકા ના નામથી ઓળખાતું હતું, પણ ૧૬ મી સદીમાં સીપિના ગુરૂ રામદાસે એ શેહરમાં અમરતસીર ઈમાને અમરતતા પાણીના તલાવ બંધા વગે તે વખતથી એ શેહર આ નામથી ઓળખાવા લાગું છે. એ તલાવ શેહરની વગેવગમાં ઘણું નેવા લાએ છે અને તે નેવા બવાની મુસાફરોને ખચીત ભલામણ કરવા માં આવે છે. એ તલાવ કદે નાહુનો છે, મુધારે ૧૩૫ એ રસ કદમનો છે. તે સમયે ઉતરડીના બાંધેલો છે અને તેના

પાંજીમાં નાહવાથી સવરગમાં નવાય છે એવું સીખ લોકો સમજે છે.

આ તલાવ વધારે વખણાયેલા તેની અંદરના મંદીર થી કરીને છે. એ મંદીર સીખ લોકોના ગુરૂ નાનકની યાદગારીને માટે બાંધવામાં આવ્યું છે અને અમરતસીરની સંઘી નામીથી અને સોભાયાના ઉમારત એ મંદીર છે. તે ના બાંધકામમાં ઘણી કળા અને કારીગરી વાપરી છે તથા હીંદુસ્તાનની જે નાદર ઉમારતો યુરોપીઅનોનું ધેઆન એ જે છે તેમાં આ મંદીરને પણ ગાંધુ જેવું છે. આ દેહડું મોટું અને સોનાનું લાગે છે, પણ તે ઉપર સોનાનો ઘેર ચ હડાવેલો નણાવવામાં આવે છે અને તેનો ચક્રચક્રાદ એટલો દીપ્ત છે કે બપોરને વખતે તેનાં તરફ નજર દેરવીને જતાં આંખ દીધી આવે છે.

આ મંદીરમાં દાખલ થવા પેટેમાં મોટો ઝોરલો અ થવા એક બાંધેલો છે, જેની આસપાસ ફરતી દેવાલ ઉપર નાહના નાહના મીનારાઓની હાર કરેલી છે. એજ પરમાં છે તલાવની અંદર મંદીરને ફરતી ગાલેરી બાંધેલી છે અને તેની આસપાસ પણ મીનારાઓ ઉભા કીધા છે. દેહડુંને લગતો એક મીનારો બીજા મીનારાઓ કરતાં મોટો છે, પણ તે જામે ઉંચો નથી. પુદ દેહડુંની દેવાલ ઉપર અતી શય બારીક નકસી કોતરવામાં આવી છે અને દેહડુંના મ યાદોને ધુખખને તથા કળસેધી ઘણું સુસેલીત કીધું છે. જેમ બાહરથી તેમજ મંદીરની અંદરથી સીણગાર અને ન કસીકામ ઉપર ઘણું ધેઆન આપવામાં આવ્યું છે.

આ દેહડું આગળ દરોજ સીખ લોકોની મોટી ચં પખા નજા ધાંધળું, પણ તેઓ તાંડો મુરતી પૂજ કરવા જ તા નથી. કહે છે કે એ દેહડુંમાં કસી મુરતીઓ રાખીજ નથી. તેમાં ગુરૂ ગોવીંદસીંહને હાથનાં લખેલા શાસના ગ રથો એકલા કરીને રાખ્યા છે અને દરોજ સહવારના ભેગા થતા હજારો સીખ મરદો અને ઝોરતોની હજુર દેહડુંના મોટા દીવાનખાનામાં તેમના ધરમગુરૂઓ એ ગરથોને વાં ચી સંભાલે છે. આ દેહડુંમાં આવનારા પુંજરીઓથી દે હડુંનાં કુંડા ઘણી સારી પેદાસ થાય છે અને તેથી મંદીર ની સેવા કરનારા આસરે ૫૦૦ સેવકો અથવા ધરમગુરૂ ઓનું તે કુંડાંમાંથી ગુમરાન માલે છે. અમરતસીર ખાતેના સીખ લોકોના આ મોટાં મંદીરનું એક મીતર પડોસના સફા ઉપર આવ્યું છે.

આ દેહડું ઉપરાંત અમરતસીર ખાતે રામગળ નામ ની જગા વખનાંયલી અને જેવા લાએક છે. એ રલીઆમ ને કેઠાંજે એક પુસતકખાતું, એક સંગરહસ્થાન અને ઇ ગરેજ અદાલત વગેરેની જગા કીધી છે. તેઢવારના અથવા બીજા ખુશાલીના હીગામમાં આ કેઠાંજે ઘણું દેહલમકી તથા સોની દેહ છે. અમરતસીરના બીજા એક જેવા લાએક જગા "રતજતથર" નામની છે. એ પંજબના નામકીત પાદશાહ રતજતસીંહનો બંધાવેલો મોટો અને મજબુત કી લેલો છે. એ કીસો સને ૧૮૦૯ માં બાંધેલો હતો. ગઈ સદીની આખરી સુધી સીખ રાજનું ધામેતખત શેહેર લા હોર હતું, પણ તારપછે રતજતસીંહ પોતાના વડાં મથકને અમરતસીર લાવ્યો, અને તારબાદ તેણે એ શેહેરના બાંધકાં

મો ઉપર જે ધેઆન આપ્યું તેમાં આ તેના નામનો પા દમારી ભરેલો કીલો છે.

અમરતસીર શેહેર આઠ માઈલનાં ફરતા ઘેરાવાના કોટની વચે બાંધેલું છે, પણ તેની મુખીઅ એજ એ છે કે તેમાના મોહાલા તથા રસ્તા અતીધણા સાંકડા તથા ગલી ચ છે. અમરતસીરના ઘરો મોટાં, પાકો બાંધેલીના તથા સારાં દેખાવાના છે, અને તે ઘણાખરાં બાંધેલી ઇટરડીના બાંધેલાં છે. અમરતસીરના બજારો મોટાં અને સઘલી કીસ મના અસબાબથી ભરેલાં છે અને તેનું કારણ એકે એ શેહે ર પંજબના પોતાના વેપારને માટે ઘણું વીખીઆત છે. રૂ, રેસમ તથા શીઆલના કારખાના અમરતસીરના ઘણાં છે, અને એક હાથ ઉપર કાચુલ, ટારટારી વગેરે રથો સા ય તથા બીજા હાથ ઉપર હીંદુસ્તાનનાં ઝુલુકો સાથ એ શે હોર ઘણા માલની આપ લે કરે છે. અમરતસીરમાં રેલવે બાંધેલો તથા તેની વસતી ૮૦૦૦૦ માંજુસની છે.

એક કુંભારની વાત.

એક દાહડે એક જિરાવર તોફાનને લીધે એક વાધ એક જુહીયા ઝોરતના જુહડાંની અઢોઅડ પાસે દેવાલને આસરે લેવા ઉભો. તે ઝોરત ઘણી ગરીબ હતી અને જુ પડું ભાણું ભસતાં જુડું હતું જેથી તેમાં મોતેરથી વરસા દે ગલવાને લીધે આ ઝોરત પોતાનો સાંજાન ખસેડતી ખ સેડતી કંટાલી ગઈ અને અડખડવા લાગી કે "એક વાધ ઇઆ હાથી મારા ધરમાં ધુસેલો તેથી હું જેટલી બીહું ન હી તે કરતાં વધારે બીહીક મને આ મારમારના નેવ પડવાથી લાગે છે." બાહાર ઉભેલો વાધ આ શયદોથી વીચારમાં પડ્યો કે "આ ઝોરત કેવી હીમતવાન હશે કે વાધ ઇઆ હાથી થી બીહીની નથી, પણ કહે છે કે મારમારના નેવથી બીહું છે તારે એ મારમારના નેવ શું હશે અને કેવા ભયકાર હશે." એ પછે તરતજ તે ઝોરતે પોતાના સામાન ધસડવાનો આ વાજ સાંભળ્યો તારે તે વાધ વધારે બીધો અને પોતાના મ ન સાથ ભેલ્યો કે "હા ! કેવો ભયકર આવાજ આવે છે ! મારમારનો નેવ તે એજ હશે." આ વીચારથી વાધ જુહ ડાંમાં વસનારી ઝોરતથી અને મારમારના નેવથી ઘણોજ બીહીવા લાગે.

આ વચસામા એક કુંભાર તે જુહડાં આગળ પોતા ના બોહોવાઈ ગયલા ગધેડાની શોધ કરતો આવી લાગે. રાત અંધારી હતી, અને તેણે તાડી ગળેલી હતી તથા વ બી પેલો વાધ પોતાની ખસતી જુહી જઈ પડેલવ બીહીતો પડેલો હતો, માટે વીજલીના ચમકાટથી કુંભારની નજર આ પરાંજી ઉપર પડતાં તે તેને પોતાનો ગધેડો સમજ્યો અને તેની આગળ ખસે જતે લાકડીવરે પુણ શુંદવા લાગે, કેમકે આ કુંભાર પોતાના ગધેડાની ચાલથી ઘણો ગુસામા આવે લો હતો. "આ વખતે શું કરવું તે વાધને કશું સુજ પડ્યું નહી. તે અતીધણો ધમરાવા લાગે એને જરે મારના કું દાં પડ્યાં તારે તેણે વીચાર્યું કે પેલી "જુહીયા ઝોરત કેહે લી હતી તે મારમારના નેવ આ હશે." આ ધાસતીથી

રાય. કુંભારને પુરતો તામે થયો. અરમાં છાકટપણમાં અ
ને શીડા અધારમાં કુંભારે વાધને ઉડાડ્યો અને તેના ઉ
પર ચઢી બેસી તેને ઝારતો ઝારતો પોતાના ઘર ત
રફ લઈ ગયો તથા રાતના બારણાં આગળ તેને બાંધીને ઘ
રના સુવા ગયો.

સહવારના પોહારમાં વાધની ઉપર પેટેલી નજર કુંભા
રની બાપડીની પડી, તેણે પોતાના ભરતારને ઉડાડીને આ
વાઘ દેખાડ્યો તથા ગથેડાને બદલે તે વાઘ લાવ્યો એવું જા
ણીને તે યથો અચરત થયો. થોડા વખતમાં આસપાસ
અખર ફેલાઈ કે ગામના કુંભાર એક વાઘને નજર લીધે વાઘ
ખોલે, જે ઉપરથી લોકો કુંભારની તારીફ કરવા લાગ્યા અને
તેની હીમત તથા બાહુદરી વીશે એટલે પોકારો ઉડી રહ્યો
કે જરે રાજાના કાનપર એ વાતની ખબર ગઈ તારે પોતે
જઈને તે કુંભારની ભેટ લેવાના તેણે ડરાવ કીધો અને પો
તાના ઉમરોવા તથા દરબારીઓ સાથે બપોરના સવારી કા
ણીને કુંભારને ઘર આવ્યો, તેણે જોયું કે કુંભાર ને
વાઘને લાવ્યો હતો તે વાઘ ઘણો ભેરબદ અને મસ્તાંના
હતો અને લાંબી સુદત સુધી આખાં ગામને તોળા પડાવતો
હતો. તેવો વાઘ આ કુંભારને તામે ભેળે રાખે યથો ખુશ
થયો અને કુંભારને એક કુવો ભરાય એટલે ખર્ચના આ
પયો, તેને પોતાની દરબારના એક ઉમરાવ બનાવ્યો અને
પોતાના દસ હજાર સવારોના સરદાર બનાવ્યો.

આ રાજાને પોતાના પડોસના એક રાજ સાથે લાંબી
સુદતને કંઠ્યો હતો, તે ઉપલા અરસામાં ઘણો વધી પડ્યો
અને તે પડોસના દુશ્મન મેદાં લશ્કર સાથે રાજાના રાજ
ના ધસી આવ્યો, આ બનાવથી રાજા ઘણો ધભરાયો અ
ને શું કરવું તે તેને કે તેના દરબારીઓને કહ્યું મુજબ નહી.
તેઓ બોલ્યો કે “આપણે દેશ લડાઈને માટે તજપર
નથી અને આપણને છતવાની આશા નથી,” માટે આ લ
ડાઈનું બીડું જડકવાને સમજાવ્યો ના પાડી બેઠા. તેવામાં
એક જણે રાજાને સલાહ આપી કે “તમે જે બાહુદર કું
ભારને દસ હજાર સવારોના સરદાર બનાવ્યો તેને આ
કામ સોંપો.” રાજાએ કુંભારને તેડાવી મંગાવ્યો અને તેને
કહ્યું કે “હું, તુને મારો પાશ સેનાધીપતી બનાઈ છઉં,
માટે તું મારે લશ્કર લઈ દુશ્મન સામે જા અને તેને તહ
સાડી આવ.” કુંભારે આ વાત કહ્યું કીધી પણ પેટેલાં
પોતે એકલા દુશ્મનની છાવણી તરફ જઈ તોળાંના રાહદાર
તેવા માટે રજા માંગી.

રાજાએ આ રજા આપવાથી કુંભાર અકલ્પતો ધમ
રાતો પોતાને ઘર ગયો અને પોતાની બાપડીને કે
હેવા લાગે કે “રાજાએ મને સેનાધીપતી બનાવ્યો, તેથી
મારે તેના સમક્ષ લશ્કરની આગળ ચોરસવાર થ
ઈ ચાલવું પડશે, પણ તું જાણે છે કે હું મારી જીવ
ગીમાં કદી થોડા ઉપર બેઠો નથી, તારે હવે કેમ થયે ?” તે
ની બાપડીએ તેને ધીરજ આપી તથા એવું કહ્યું કે કુંભા
ર જે મહેલ જેળવી છે તેટલાં તરત વેળાતો એક નાહના
અને ગરીબ ટટ ઉપર બેસીને તેણે છાવણી તરફ જવું.
આ વાત કુંભારને પસંદ પડી, પણ તેની બાપડી રડે લેવા
જાય છે તેવામાં રાજાએ પોતાના આ સરદારને માટે એક ધ
ણો તેજ અને તીખો થોડો મોકલ્યો, આ થોડાને જોઈને

કુંભાર વધારે ધભરાવા લાગે, પણ રાજાની આ બખ્શોશ
કંઈ પાછી વધાય નહી માટે કુંભારએ થોડાને બાહુલ રા
ખ્યો અને હવે કરવું કેમ તે વીશે પોતાની બાપડીની ખસ
લત ખુશ થયો.

કુંભારડીએ સલાહ આપી કે “હું તમને થોડા ઉપ
ર બાંધે કે તમે પડી જશો નહી માટે પેટેલાં તમે થોડા
ઉપર ચઢીને બેસો.” બેસતાં કોઈવાર થોડાના પુછાંગમ
કુંભારનું મોઢુંકું થઈ જવું, તે કોઈવાર ખોરે પડે ચઢવા
જતાં કુંભારથી ચઢી શકાતું નહી, અથવા કોઈવાર પાવ
રામાં દાવો પગ મેળવા પછે જમના પગનું શું કરવું તે કું
ભારને આવડતું નહી હતું. યથાક કાંઈ મારવા પછે અં
તે કુંભાર થોડાપર બેઠો, પણ બેઠા પછે પોતાની બાપડી આ
ગળ જુમ મારવા લાગે કે “મને બાંધ, જલદી બાંધ નહી
તો હું પડી જવશ.” બાપડીએ મજબુત ધારડાં લાવી તેને
થોડાનાં પુછાં, દોઢાં વગેરે સાથે યથાક આંટા આપીને અ
કી તરેહથી બાંધી લીધી. પણ હજીતો કુંભારના હાથમાં
ધવાના હતા, તેવામાં થોડાએ વીંચારવું કે “આ મારા ઉ
પર કોણ નવો સવાર નીકળી આવે છે કે મને સીકડી લીએ
છે.” એવા વીંચારથી તે લાતો અકાડવા લાગે તથા એક
દમ પોતાપર બાંધેલા કુંભારને લઈ નાહાસવા લાગે, કું
ભારને મજબુત બાંધેલો હતો, પણ તેના હાથ ખાતર છૂટા
હતા, જેથી તે “મારા હાથ, મારા હાથ” એવી જુમ માર
વા લાગે.

બાપડીએ જુમ મારીને સુમના કીધી કે “તારા છૂટા
હાથવરે થોડાની પાલ પકડ.” કુંભારે તેમ કીધું અ
ને પછે થોડો દેવાલો, જાહાડીઓ તથા ટેકડીઓ કું
દાવતો નાહાસવા લાગે અને અંતે તે દુશ્મનની છા
વણી તરફ જઈ લાગે, હવે કુંભારથી થોડી શકા
યું નહી, તેણે જોયું કે “આવી હાલતમાં જે હું દુશ્
મનને હાથ જવડાતો મને તેઓ મારી નાખશે,” એટલા
માટે કોઈની રીતે થોડા ઉપરથી છૂટવા સાહે જેવો થોડો
નાહાસતો હતો તેવામાં કુંભાર એક જાહાડને વલગાયો, પ
છે તે થોડાપર એટલો મજબુત સીકડાયેલો હતો તથા તે જ
ગાની માંડી એટલી પોચી હતી કે કુંભાર ડાલેને વલગના
બદલે ઝાડ છેક મુલમાંથી ઉખડીને કુંભારના હાથમાં આ
વયું અને હવે આખું ઝાડ હાથમાં રાખીને કુંભાર નાહા
સવા લાગે, જેવો તે દુશ્મનની છાવણી તરફ દેખાયો કે
તેના મોઢીદારો અચરત થવા લાગ્યા. તેઓ દુશ્મનનો એક
સવારને આખાં જાહાડ સાથે આવતો જોઈ ધભરાવા કે
“જે બધા સવારો એવા કુવતમંદ હશે તો આપણું કાંઈ વ
લશે નહી.”

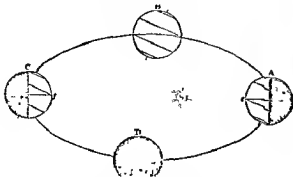
આ ધભરાટ થોડા વખતમાં વધી ગયો અને દુશ્મનને
જાહાડે સુધાં આવવાયો એવો સહરાયેલો જુભાટો ફેલાયો.
આ ધભરાટથી લશ્કર નાહાસવા લાગું અને જે રાજા આ
લશ્કરને લઈ આવ્યો તેણે જારે પોતાને આવી લાચાર હા
લતમાં જોયો તારે તે પણ સુલેહના પેગામનું એક કાગળ મે
ળીને નાહાસી ગયો, કુંભાર જારે છાવણી તરફ આવી પુ
ગે તારે થોડો શકથી ઉભો રહી ગયો અને કુંભારના બંધ
તુડી નવાથી તે જમીન પર પડ્યો. તોળી પોતાના ટેક રા
ખવા સાહે તે ઉડીને ઉભો થયો અને પછે સમજો અસખા

બ મેળીને કુશમનો નાહાદેલા જોઈ તે અચરત થયો, પણ પછે રાજના તાલુકા મળી આવેલાં ઉપલાં નામા ઉપરથી તેને ખેલાસો થયો. પોતાના ફરતાં નથીય ઉપર યુદ્ધી થતો તે પોતાને ઘર ગયો, પણ પેલા ઘોડા પર ખેસવાની તેને હોત મત થઈ નહી, ખાટે તેને ચલાવીને ઘર લઈ ગયો. ઘર નતાં તેને ઘણી વીલમ લાગે નહી, કેમકે ઘોડો ઘણે આડે રસ તે તેને લઈ ગયો હતો, પણ હવે કુંભારે સીધી રસતો પકડ્યો હતો.

પોતાના ઘણીને આટલો વેહલે પાછો મળેલો જોઈ અંકુભારની આરત મોટા હરખ સાથે તેને મળવા આવી. કુંભારે તેણીને ફરખવડું કે “આ નામાને અતરધો પાદશાહ ઉપર મોકલ્યો અને કેહેવાડ કે આવતી કાલે હું દરબારમાં રાજને મળવા નવશ. રાજના નામા સાથે આ ઘોડાને પણ મોકલાવી દે, કે ઘોડાને થકેલો જોઈ રાજને વીચારશે કે અને ઘણી મેહનત પડી હશે અને વળી ઘોડાને હમણાં મોકલાવી દેવાથી આવતી કાલે હું ચાલતો નહીં શકશ, આકો ને ઘોડાને રાખશું તો કાલે અને તેના ઉપર ખેસીને જવું પડશે અને વળી મારાથી કેમ જોસાશે ?” આ વાત કુંભારની બાપડીનાં મનમાં ઉતરી ખાટે છાવણી માધી લાવેલું નાચું તથા રાજનો ઘોડો તરતજ દરબારમાં મોકલાવયો. બીજે દાહારે કુંભાર ચાલતો દરબારમાં ગયો. ખાટે ઘોડાપર ખેસવાની બીહીકથી તે ચાલતો આવ્યો છે એ કે કોઈએ વીચાર્યું નહી, પણ સમજાવ્યો તેને શાખાસી માપવા લાગા કે “જો કે તે આવી મોટી ફેરવ પાંતી આ પોછે, તોપણ એના મનમાં કસો હેંકાર નથી, કેમકે જુવો મે પગે ચાલતો દરબારમાં આવે છે.” રાજએ આ કુંભારની મોટાં આદરમાનથી ચુલાકાત લીધી તથા પેહેલીન ચુલાકાતમાં તે કુશમનને નહસાડી આવ્યો. ખાટે રાજએ તેને મોટી શાખાસી અને નજારાં આપ્યાં. પછે તે કુંભાર પોતાની બાપડી સાથે ઘણા સુખથી રહ્યો અને ખાધું, પીધું તે મોજ કીધી.

(મીસ ફરીઅરની વારતાઓ.)

કુતીયાની દોડ.

આપણે જો ધરતી ઉપર વસીએ છઈએ તે થંબ નથી પણ હીલતી અને ફરતી છે અને સુરજ ને કુતીયાની આસપાસ ફરતો દેખાય છે તે થંબ છે એ બીના સુરીય ન

ડળ અને તેમાના ગરેહઓની તપાસ કરતી વેળા વાંચનારી બાનુઓની આગળ અને રજુ કીધી હતી. હવે એ ધરતીની દોડ ઉપર તથા તેથી કુતીયામાં થું ફેરફાર થાય છે અને પરીવાસ નીપજો તે ઉપર થોડીક તપાસ કરવા માં ગીએ છઈએ. પરથમતો શકે બપોલ કે ધરતી દોડે છે એનવાત કેટલીક બાઈઓના ધેઆનમાં ઉતરવી મુશકેલ છે. તેઓના ખોલાસાને ખાટે કેહેવું થટે છે કે આગાની ગાડીમાં જરે આપણે મુસાફરી કરતા હોઈએ તારે કેઈવાર આપણને એવું લાગે છે કે જાણે ગાડી થંબ હોય અને આસપાસના ખેતરો તથા બહારો દોડતાં હોય, એવું જ સખ્ય થી દેખાય છે તેજ સખ્યથી ધરતી ફરવા છતાં થંબ લાગે છે.

સુરજ અને બીજા ગરેહઓ કરતાં ધરતી કેટલી નાહાના કદની છે, તે જ શીઆની બાંનુઓને પાદ હશે તે એ તરત કણલ કરશે કે એક નાહાની ચીજની સેવામાં મોટી ચીજ ફરે તેના કરતાં મોટી ચીજની સેવામાં નાહાની ચીજ ફરે એ અવકલને વધારે પેશ પડતું છે. ધરતી કરતાં ચંદ્ર નાહાનો છે અને ધરતીની આસપાસ ફરી શકે છે. પણ ધરતી કરતાં ૧૪ લાખ ઘણો મોટો સુરજ ધરતીની આસપાસ કેમ ફરી શકે ? અગરને એક મોટું લીંબુ હોય અને એક રેતીને દાંણી હોય અને તે મેમાથી એકને ફેરવડું હોયતો લીંબુની આસપાસ રેતીને દાંણી ફેરવીયું કે દાંણાની આસપાસ મોટાં લીંબુને ફેરવીયું ? આ દલીલ ઉપરથી પણ ધરતીની આસપાસ સુરજને ફરવાને બેઆલ નજીન દોસત થાય છે.

હવે જરે ધરતી ફરે છે તારે તેની ચાલ અથવા દોડને લગતી સમસ્યા બીના અન્યએ જોવી અને બહુવાનિગ થઈ પડે છે. ધરતી ગોળાકાર છે એટલે સમસ્યા તરફથી એક સરખી ગોલ નથી હંઆને તેના મધીઅમ બીંડાથી તેની સપાટી સમસ્યા નજાએ એકસરખા તફાવત નથી. ધરતી મધીઅ રેસા આગળ જટલી ઉપસેલી છે, તે કરતાં દરેક તરફ તેના ઉપસાત થોડો એછો છે. નામાકીત નયુટને એવી ગણતરી કરી હતી કે ધરતી પોતાની ધરી ઉપર ફરે છે, તે ફરવાના નેસને લીધે વચલા બાગમા તે વધારે ઉપસવી જઈએ અને દરેક તરફથી તેમાં ખાડો પડતો જોઈ એ. આ અટકલ ગણતરી કરતાં ખરી પડે છે. પૃથ્વીના ગોળાની પશ્ચીમથી પુરવ સુધીની મોહોલાઈ ૭૯૨૫ માઈલની છે, પણ ઉતરથી દખણ દર વચેના તફાવત ૭૮૯૯ માઈલનો છે, હંઆને એ દરેક તરફ મળીને પૃથ્વીના ગોળાકારમા ૨૬ માઈલનો ખાડો છે.

હવે ધરતીની દોડ બે બતની છે. એકતો એકે તે પોતાની ધરી ઉપર ફરે છે. તે ધરી ઉપરથી દખણ સુધીના દર વચે છે. આ બાબતને મથાલે મેળેલાં ચીતરમાં માર દેઈએ ધરતીના ગોળા ચીતારયા છે તેમાં ઉતરથી દખણ સુધી એ ગોળાના ગોળા લાકડી ખાસી હોય તેમ ચીતારી થતાવડું છે, તે પૃથ્વીની ધરી છે. પણ ઉપલાં ચીતર ઉપરથી બહુએ કે સુરજની આસપાસના પોતાના મારગમાં એ ગોળાને મોઢાતાવાએ સીધો અથવા ઉભો મેળેયો નથી, પણ નરા દલતો અથવા આડો મેળેયો છે અને સુરજની મારે દ સામે એ ગોળો તેવાજ દેલાવમાં ફરે છે. ઉપલાં ચીતરમાં બહુએ કે એ આગળ જરે પૃથ્વીને ગોળો આવે છે, તારે

તેની ધરીનો ઉપલો છેડો સુરજની આસપાસના ચક્રવાની બાહાર જાય છે તથા નીચલો છેડો અંદર આવે છે. તેમજ C આગળ ઉલટું બને છે ઇઆરને ધરીનો ઉપલો છેડો માર ગતી અંદર આવે છે અને નીચલો છેડો બાહાર જાય છે.

એ રીતે પોતાની ધરીની આસપાસ પૃથ્વીનો ગોળો દર ૨૪ કલાકે ફરી રહે છે. એ આખો ચક્રવાલ પુરો કર તાં ફનીયાના સપ્તલ બાજેને એકસરખો વખત લાગે નહી. જેમ જેમ દરમિયાન તરફ નધ્યે તેમ ધરતી સાંકડી આવતી જાય અને તેથી તાંડાં ૨૪ કલાકમાં ફરી રહેવા સાડાં ગતી એછી થાય છે, પણ જેમ જેમ ધરતીના વધારે ગોળ તથા ઉપલો અધીઅ ભાગ તરફ આવીએ તેમ તે ભાગને ૨૪ કલાકમાં ફરી રહેવા સાડાં વધારે જાડુપ કરવી પડે છે. ન કી ગણતરી ઉપરથી જાણ થાય છે કે ધરી ઉપર ફરતાં ફનીયાની ગતી અધીઅ રેસા આગળ દર મીનીટ ૧૬ માઈલ અથવા દર કલાકે ૧૦૦૦ માઈલની છે. આપણો રેસ અધીઅ રેસાથી ૨૦ દીગરી ઉપર છે, માટે આપણી ગતી દર કલાકે આસરે ૮૦૦ માઈલની છે. ૩૦ દીગરી ઉપર ઇઆને મુરોપની દખલ છે ગતી દર કલાકે ૮૦૦ માઈલની છે, તેથીબી ઉપર ઇજાડ તરફ એ ગતી ૬૦૦ માઈલની છે.

ફનીયાની બીજી રોડ સુરજની આસપાસ ફરતી છે. એ રોડનો ચક્રવાલ ગોલ નથી પણ ઉપલાં ચીતરતાં બતાવવા મુજબ ઇંડારોકો છે. એ ચક્રવાલે ૩૬૫ દાહાડે ધરતી પુરો ફરી રહે છે. સુરજની ૯૫૦૦૦૦૦૦ માઈલને તક્વતે ૬૦૦૦૦૦૦૦ માઈલનો ચક્રવાલે ફનીઆને વરસોવરસ પુરો કરવો પડે છે, જે પુરો કરવા માટે તે દર કલાકે ૬૮૦૦૦ માઈલ દોડે છે. જે શકતીથી સુરજની આસપાસ એ પરમાં ફેર ફનીયાં ફરે છે શકતી નીકલી જાયતાં ૬૪૫ દાહાડા માં પૃથ્વીનો ગોળો સુરજ ઉપર જઈને અડકે અને જેમ એક દરોવામાં ફરત ફની જાય તેમ સુરજની આસપાસની બહારી હવામાં આ પૃથ્વીનો ગોળો ગરક જાય !

ધરનો ગવરનર.

અંક ૩ જો.

પૂરનીચર.

સામાનની ટીપ કીધા પછે તે ટીપ પરમાણુ સામાન મેળવવા ઉપર વેઆન આપડું એ ધરના ગવરનર (ધરખની આંહી) ની હ કુરજ છે. ધરનો સામાન મંગાવતાં મુખીઅ નેમ સસતાને બદલે સારો માલ મેળવવા ઉપર રાખવી કેમકે સસતા માલ ઘણોખરો ખરાબ નીકડે છે અને જો યો માલ વધારે વખત ચાલે છે. તેમજ વળી સોબીતા અને દેખામના સામાન કરતાં અજ્યુત અને ઉપયોગી સામાન મેળવવાની નેમ વધારે રાખવી.

ટેબલ, ખુરસી અને બીજાં લાકડકામનો હુકમ આપતાં તે સામાન બતાવતાં મુખી સગીન લેવો અને તેમાં અંક

દરથી ખરાબ લાકડું તથા ઉપર બાહરથી સારાં લાકડાંની પો પરી નહી હોય તેની સંભાલ લેવી. ખુરસી, કોચ વગેરે લેતો વેળા તેની પીધ; ગાદી તથા હાથા અજ્યુત છે કે નહી તે થોડીને તપાસી લેવા. સોફા કોચનો હુકમ આપતી વેળા કમાનની ગાદીમાં પીતલની કમાન તથા માલ ભરવાની માલી કરવી, કેમકે માલી નહી કીધાથી ઉન અને એવા જ બીજા કચરાથી ગાદીમાં ભરવામાં આવે છે.

ફરનીચરમાં પેઢલાં “સોફા” આવે છે. પીથવાળા કોચને “સોફા” કહે છે. આ જાતના કોચ માતર સોભા જ નહી પણ મુખ આપે છે. અદ્યરથી તનદરોસતી મા ભરે બીજાના ઉપર મુલા જરેલી બીમારી નહી હોય અથવા ખુરસીપર બેસવા જરેલી તનદરોસતી નહી હોય તારે “સોફા” થી આરામ મળે છે. તેમજ વળી કોચ ઉપર એક જ છેડે લેટાય છે તારે “સોફા” ઉપર બેસુ છેડે લેટવાનું મળે છે.

પીથ ગવરના અથવા એક જ છેડેની પીથ વાળા “કાઉચ” છે, જેને આપણ કોચ કહીએ છીએ. નાહાના સોફા કરતાં એવા કોચ વધારે સગવડ ભરેલા થઈ પડે છે, જેને કે તે હલકા તથા થોડી જગા રોકનારા હોય છે. આજારી બાહરને માટે તકીમી તથા પગ ચઢડ ઉતર થઈ શકે એવી ગોઠવણના કોચો બનાવેલા છે તથા વાંડાંજીને માટે હીઅ ખાતા કોચો પણ બનાવામાં આવે છે.

પલંગ સુવાના ચીરડામાં રાખવા જઈએ. એ પલંગ તરેહવાર જાતના હોય છે, પણ મોટા અને ભારી પલંગો મોટી મજરદાંની સાથે ચીરડામાં હવાને ઘણી અટકાવે છે. “ચાર પગ” ના છતરીના પલંગ મોટા ચીરડામાં માલી શકે, પણ નાહાના ચીરડાઓને માટે “ફૂરેચ” પલંગ બનાવવા છે જેમાં મધાલે એક જ સલીયા ઉપરથી ફરતની સુના રતા માંમાં તથા પગને ટીકે છે. કેટલાક પલંગ દીસના ખુરસી જેવા અને રાતના પલંગ જેવા હોય છે અને મુસાફરોને માટે તરેહવાર જાતના ઘડી વલતા પલંગો બનાવામાં આવવા છે. લાકડાંના કરતાં લોટાં અને પીતલનો પલંગો નો ખપ હુમણુ થયો છે. એ પલંગોમાં હવા વધારે આવે છે તથા મોકર એછા થાય છે.

ખુરસીની ખરીદીમાં મુખ, સગવડ અને સોભા તરફે તપાસવાં જઈએ. બેસવા હિવા તથા જમવાની ખુરસીઓ અજ્યુત જઈએ, દીવાનખાનામાંની ખુરસીઓ લગાર સોબીતી અને હલકી જઈએ, તથા સુવાના ચીરડાની ખુરસીઓ સારી તથા સોજ જઈએ. હુદેશવાની ખુરસીઓથી ઘણો આરામ મળે છે અને તેમાં અદેશવાની હોલતી ખુરસીઓ જે પર હીઅ ખવાય છે તેની નખવા અજમનાં માણસોને વધારે ભલામણ કરવામાં આવે છે.

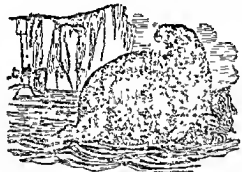
એ હીઅ ખાવાની ખુરસીઓ પેઢલી અમેરોકામાં બની હતી. અયાંએ માટે નાહાની ખુરસીઓ તરેહવાર બને છે, તેમાં એક જાતની હીઆં નજાવવી જઈએ. તે હીઆં હોય છે અને તેની હેડે કમાન આવે છે, જેથી અયાંને તે ઉપર બેસતાંવાર તેના વનનથી તે ખુરસી હલવે હલવે ઉપર નીચે થી કપાડે છે અને અયાંને હાથે ઉછાલવાની ગરજ ટલી જાય છે. અયાંને હીઅ ખવાડવા માટે લોહાડાંના સલી

યા ઉપર લટકતી ખુરસીઓ આવેછે તે પણ ઘણી ક્રૂપદા બરેલી છે.

એજ પરમાંણે દેખ્યો પણ તરેહુવાર જાતની આવેછે. જમવા માટે નાહાની જગ્યામાં સમાઈ શકે એવી દેખ્યો આવેછે, પણ જારે તેમને મોટી કરવી હોય તારે તેમ થાય એ રહ્યા માટે તેનાં ખાનાઓ આવેછે જે ખાનાઓ બાહાર કા હાડવાથી કે ફીટ લાંબી દેખાય થાયછે. આવી દેખલથી બે સનારાઓની વચ્ચે નડતા પછ્ખાઓની અગવડ રળી જાય છે. એ ઉપરાંત દેખલને લાંબી ટુકડી કરવાના બીજાં ઘણાં સાંધનાં હોયછે. લખવાની, સીવવાની વગેરે તરેહુવાર દેખ લોથી વાંચનારી બાંનુઓ વાંકે છે.

ઘરઘટ ઉપયોગના મુખીઅ કરનીચરની વીગત ઉપર આપીછે. તે સીવાએ “સાઈડ બોર્ડ”, ઈઆને દેવાલ આગળ ગોઠવવાની દેખ્યો, “ચીક્ષીનીઅરસ” ઈઆને સો ભીતી કબરો, “મોરોઅન” ઈઆને ગોલ બેઠકના તખતો અને એ વીનાએ બીજી ઘણું કરનીચર વપરાયછે પણ તે વાપરવું એ દરએક ઘરના ગવરનરની શક્તી તથા હાલત ઉપર આધાર રાખેછે.

“વાલરસ” — દરીઆઈ હાથી.

દરીયાવમાં વસનાર એક જાનવર જે પોતાનાં કદ પરમાંણે દરીઆઈ સીંહ, દરીઆઈ વાઘ, દરીઆઈ હાથી, દરીઆઈ ગાય, દરીઆઈ ઘોડો વગેરે નામોથી ઓળખાયાછે, તે જાનવરનું એક ચીતર ઉપર આપયુછે. તેને ઈંગરેજમાં “વાલરસ” કહેછે અને “સીલ” ના નામથી જે દરીઆઈ પરમાંણીઓ નજીવલાંછે તેઓના આ જાનવર આવેલું છે. “દરીઆઈ ઘોડા” નામના જે પરમાંણીની સમજ અમારા ૧૮૭૦ ના ડીસેમ્બર માસના અંકમાં આપી હતી તેથી આ જુદું જ પરમાંણી છે. તે પરમાંણીના માછલીના વરગનું હતું, મધુ આ જાનવર મગરમજની ત્રીશાલે જ્યે દરીઆઈના વસેછે તો પણ તે માછલીમાં ગણાવું નથી. તે જરડાના હાડકાંવાળાં પરમાંણીઓની જાતમાં બચાને ધવાડનારાં જાનવરોના વરગમાં છે. એ જાનવરનાં બે મોઝા દાંત બાહર નીકળી આવેલા છે અને તેનું કદ પણ મોટું હોયછે તે ઉપરથી આપણી પોતાની સમજને માટે તેને દરીઆઈ હાથીનું નામ હુને આપયુછે.

“સીલ” જાનવરની ૧૯ જુદી જુદી જાતો નજીવ લીછે. આ જાતના જાનવરોનું માંયું મોટું હોયછે પણ અ

રદન ઘણી ટુકડી હોયછે અથવા સુદલ નથી હોતી. તેઓની આંખ છાણી હોયછે અને માંમાંના લગાર પછવાડે પડેલી છે. તેઓનું પુછકું જીવું નહીં પણ આકુ હોયછે અને પાંછીમાં તરવા માટે તેઓને પંજ આવેલાંછે. તેઓની માદાને આપણી ઓસરજાતનાં જેવાં ધાંન હોયછે, જે વટે તેઓ પોતાનાં બચાંને ધવાડેછે. તેઓ જેમ પાંછીના તેમજ જમીન ઉપર પણ જીવી શકેછે, માટે તેઓના પંજ એવા બનાવેલાંછે કે તેથી જેમ તેઓ પાંછીમાં તરેછે તેમ વળી ખંડક ઉપર મટુડી શકેછે. તેઓની માંમડી ઉપર બારીક રૂઆંટી આવેલી છે. તેઓ ઘણીખરો વખત પાંછીમાં ગુજરેછે, પણ તડકાંમાં પોતાનાં આંગને ગરમી આપવી હોય તારે અથવા પોતાનાં બચાંને ધવાડવાં હોય તારે તેઓ પાંછીની બાહર નીકળેછે. એ જાતના બીજાં પરમાંણીઓ માછલી ઉપર ગુજારે કરેછે, પણ “વાલરસ” અથવા દરીઆઈ હાથી દરીઆઈ પાસે ઘણો ખાયછે, જે ડંચકી લેવા તથા પકડી રાખવા તેના મોઝા દાંતો તેને ઘણા કામ લાગેછે.

ઉપલાં મીતર ઉપર નજર કરતાં વાંચનારી બાંનુઓને નજીવરે કે આ પરમાંણીનાં ચેહરો ઘણે દરને કુતરાને મળતો આવેછે અને નરમાસ, પરીતી તથા માધાની ઇધાંણી તેના ચેહરો ઉપરથી મળી આવેછે તેવી જ કીસમનો બેસારાઈ અને કાંકવાસો ચેહરો આ પરમાંણી ધરાવેછે અને જેનું તે ચેહરો ઉપરથી દેખાયછે તેનું ખરેખર એ પરમાંણી શુભવંત છે. વાંદર વીરો એનું કેહેવાયછે કે જાનવરોમાં માછલને તે સંઘથી મળતો છે, પણ આ “સીલ” જાતના દરીઆઈ જીવનમાં વીરો વીરવાનો કેહેછે કે આક્રમીકતા સાધના સુકાલમાં તેઓ વાંદર કરતાં પણ મહુડેછે. તેઓ ઘણા અમરાક, અંચલ અને સેહેલથી પલાય એવાં હોયછે તથા પોતાને પાલનાર તરફ તેઓ ઘણી વફાદારી અને પેચ્ચાર બતાવેછે. તેઓ કે ફીટ મુખી લંબાઈમાં હોયછે.

આ પરમાંણીઓ માણસજાતની ત્રીશાલે રોળાં ધધને રહેછે. અગત કરીને તેમની માદા પોતાનાં બચાંની માવન તમાં ઘણું પેચ્ચાને આપેછે અને તેમની કેટલીક જાતમાંતો એક નરની એક જ માદા હોયછે તથા બીજી માદાઓ સાથે તે નર કવચીત વેહેવાર રાખતો નથી. પણ વળી કેટલીક જાતના એ જાનવરો એકથી વધારે માદાની સોખત રાખેછે, મગર તેમાંથી તેઓ કાયદો અને એક ધોરન બતાવેછે. માદાઓ નરના તોળામાં રહેછે તથા નર ગોખા તેમનાંપર રાજ ચલાવેછે. તેઓ એકેકને બચાવ કરવામાં ઘણી હીમત બતાવેછે અને પોતાની જાતમાંતો જે એક નજીવ પકડાઈ જાય તો સંઘલાઓ તેના છુટકારાને માટે લડવા આવેછે. કેટલાંકોતો એકેકને પેચ્ચારથી બોસા લેતાં માલમ પડયોછે અને કોઈવાર પોતાના સંગોના મરણ ઉપર એટલો ગમ પડેછે કે તેમની પાછળ પોતે પણ મરણ પામેછે. ટુકડાં એનું કહેછે કે દરીઆઈ આવમાં આ જાનવર મરણું ઇનસાનીએત બતાવેછે અને તોપણ જાંબુસજાત તેમના કરતાં વધારે નંગલી બની આ થી આનાં જાનવરોના દાંત તથા તેમની ચરખીમાંથી નીકળતાં તેલને માટે તેઓને શેકાર કરેછે.

આ જાનવરો દરેકો તરફના દરીઆવમાં ઘણા મળી આવેછે, પણ જેમ જેમ ગરમ પ્રવુક તરફ આવવીએ તેમ તે

મ તે ઓછાં થતાં જાયછે. દરૂના ઠંડા દરીઆઓમાં બરફ ના ટેકડાઓની વચે અંધારૂ ગયલા સમુદરોની ઉપર તેઓ આશાંતીથી આરામ કરી મોજ મારેછે. તેઓનાં એ

વા એક ટોળાંની વસતી સાથ બરફની વચે કેવો દેખાવ થાયછે તેનું એક ચીતર આપી આ બીના સજાપત કરીએ છઈએ.

શ્રેકસપીરીઅન નવાહરો.

રોગ.

“એક જિરેમંદ રોગ સામે થવા આગમમ, બલકે દેહની મરામત તથા સુખાકારી પાછી મળવાના પલમાં તે રોગનો ઉભરો સઠથી મનચુત હોયછે. જે કુખો આપણી રજ લીએછે, તે જતો વેળા સઠથી મોટું કુખ આપી જાયછે.”

કુખ.

“જાંહાં વધારે મોટું કુખ મનચુત નડ ધાલી બેઠું હોય, તાંહાં નાહાતું કુખ આલમખી પડતું નથી. જરે મગજ છુટું હોયછે તારે બદન નાચુક બનેછે. મારાં મગજ માહેલું તોમ્મન મારી ઇંદરીઓમાંથી બીજું સઘળું છીજાવી લીએછે, સીવાયે તેજ કે જે મારાં મનમા વાગેછે.”

ચોટાઈ.

“એક પોહોલો અને મનચુત પંખો જે સઘળાંઓ પર હુંકે, તેની મદદથી ચોટાઈ સઘળી હલકી ચીજોને જાટકી નાખેછે.”

શક.

“શક ઠગારો છે, અને જે લાલ આપણુ ઘણીવાર જ હીતી શકીએ તે મેળવવાની કોશિશ બાબે ધાસતી ઉપજાવી તેવા લાલને આપણા હાથમાંથી જતો મેળેછે.”

“મધીઅમ શકને દાહામાંની નીશાણ કહેછે, તે જુરા ધના છેક તલોઆં સુધી ફરી વળેછે.”

ખાખ.

“તારો જાંખી ઉંધમાં લોટાંની લડાઈની વસતાઓ નોખકારો જે તુંને ચોલતાં તપાસપોછે તથા સાંભળપોછે. તારા ઉઠતા લોટાને રેફાબખા રાખવાના શુખનો મેં તારે મો

હોડે સાંભળયાછે, “હીમત” અને “મેદાન પઠો” એવા પોકારો મારતાં મેં તુંને સાંભળ્યોછે. તુંએ આદગળ થસા રો લઈ નવાની અને પાછળ હટી આવવાની વાતો મારી આગળ કીધીછે; ખાહીઓ તથા ચરો, તંબુઓ અને રેહ રાઓ, તોપો અને દારૂગોળો, બંદીવાનોના છુટકારો અને સીપાહીઓનું મારણ નહું અને એક નિસલરી લડાઈના એ સીવાયે બીજા સઘળા પરવાહા મેં તુંથી સાંભળયાછે.”

“ખાખ કાંઈજ નહી પણ આલમુ ભેજાંતાં બચાં છે, અને કાંઈજ નહી પણ ઠાલી કલપતાથી ઉભા થાયછે, કે જે કદમા હવાના નિટલો પાતલી છે, અને પવણની મીસાળે સ ધની ફરતી છે.

છાકટપણું.

“અક્સોસ! કે લોકો પોતાના ભેજાંને ચોરી લઈ જવા સારૂં મોહોડાં વારે એક દુશમનને પોતાના દીલના ચરમા દાખલ કરેછે. અક્સોસ! કે ખુશલી, રંગ, મોજ અને શાશાસી છતાં આપણ પોતાને ઢોરોનો અપતાર આ પીએ છઈએ.”

“એક છાકટો ખાણસ કુબેલા જીવો, બેવકૂફ જીવો અ ન દેવાતા જીવો છે. એક ટકોરો વધારે લીધોતા તે બેવકૂફ થાયછે, બીજો ટકોરો વધારે તેને ઘેરા કરેછે તથા તરીને ટકોરો વધારે તેને કુબાડી દીએછે.”

પરચુટાળ બાબતો.

વાંદરાઓ વીરો એક કથા—કોલાપોરના એક વીરો આરધીને નામના એક રસાલા ઉપરથી એક ઇંગરેજ ચોપાં

જોઈ છું આઠલી ઊપીઓ તમામ,
તો પણ પડતું નથી માઝ નરા પણ ધામ.
ન હું ઊપીઓની માલુશને જાતર,
પણ હથેલી તારી, કુલ જીવજનને જાતર.
પથ ને પરાની ને જીવડા તમામ,
ગરીબ ને તવજર ને આઠાસી દર્માં,
ઝાડા ને પાંને ને રૂલો મેલ્ય,
શરવેને શરબીઈ તારી અગત,
નથી માઝ તોત—કે નથી મારો નાશ,
કે નથી અને કશાંને કાલી તરાશ.
આપ મારો ખોદા, જગત મારી મા,
તમે છવો શાંનધાં મારાં બચ્યાં.
તજોને જીવવાનાં જોઈ માઝ પરખાણ,
ખોલો બેઠેનો હવે ઘણું કહું બંધાનાં.

“શરામરો.”

૫. એક ગરહસ્ય એક કંદર્પાનામા દાખલ થયા માગતો હ
તો, તેને પછપામા આપયું કે “કેરી તમારો થું સંગો થાયછે,” તે
જો નવાબ લીધો કે “મારા બાઈ નથી કે બેઠેન નથી, પણ કેરીનો
આપ મારા બાપનો દીકરો થાયછે.” કહે કે આ ગરહસ્ય કેરીનો થું
સંગો થાય ?

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

- ૧—પ્રાંચસ્ય રોશનીને પસાર કરેછે અને હવાને અંદર આપ
તું અટકાવેછે.
- ૨—સોપારી.
- ૩—મડીયાલ.
- ૪—હીરોલો.
- ૫—કબૂત—ટબક—ખટક.
- ૬—કે ઇસારો.

પ્રભુ પરાધના.

સો રકા.

આવીખંડના હાલ, મુજબ વૃજ આગલ થું કહું;
બૂંડી રથીતી બાળ, બાળ હવે રીખાધવે. ૧
કેરીલ કેવો કાળ, માળ નથી કોઈ પુરવમાં;
પંડીતને દુઝાલ, દુઝાલ દીધો વીરનો. ૨
શરશવતી રીથાઈ, લક્ષ્મી પણ રહી ગઈ;
ગયો સંપ ખીલ્યાઈ, યુધ્ધિને શાયે લઈ. ૩
લુભ જીવન નામાર, હોરો વારંવારની;
કચીયે બહુ પોખર, કૃષ્ણનીથી કટ કાપતું. ૪
જેમ રીયુ પર રનેહ, બતાવે માયાપ બહું;
તેમ પ્રથમ ઈય તોરે, પાપ્યા કર શીર યાપીને. ૫
પણ આ મધ્યું મુખ, રવાના પુલેયે વહી ગયું;
દીડું રોલયું કુખ, પ્રયુ “નુકા” ના “રકા” થયા. ૬

પ્રાધા કોડી અન્યાય, જો વૃજ દરખાડે હમં;
કરો સંખા જગરાય, અરે હવેતો બહુ યાઈ. ૭
દેખી બાળ કુચાલ, પિતા કદી કરે કોઈ પણ;
કદી નહીં પેતાલ, કરે રથીતીની બાળની. ૮
નડયાં કરેલાં કરે, લેખ વીધાતાના નડયા;
બુલ્લવાની નીલધર્મ, રીખાયા પણ તાપથી. ૯
એમ ધરી સંતોષ, આશાથી વૃજ વીનવીયે;
બુલો હમારા દોષ, રોષ ઉતારી નાંખય. ૧૦
વીનવે લક્ષ્મીરામ, રામ અર્જ ઉરમાં ધરે;
રાણી કુખ તમામ, કર થાયો હમ શીરપર. ૧૧

ભરતખંડના હુંડા હાલ.

સ વે યા.

સૂર ગયું સરસ્વતી ગઈ ને સંપ ગયો મુખની કરનાર,
લાઈ ગઈ ને લાજ ગઈ બહુ દૂખીયો દેખુંછું સંચાર;
જો નેવા જોઈછું નીરખજ થેર સંખા વૃજ શુત મચતાન,
કુખ દાવાનળથી કયમ ઉગરે માતા મહારી હોદુરયાન. ૧
અતપચના અતવાદી રાગે પ્રભાલીતમાં હતા નરેય,
ગયા અને ને નવા થયા તે દેશ દાલ નહિં ધરતા લેય;
એક સૂરા નીતીમાં પૂરા ખીલ રાગ રંગે યુધતાન,
કુખ દાવાનળથી કયમ ઉગરે માતા મહારી હોદુરયાન. ૨
રાજ્યો રંગ પ્રદલપ પાખાં જીલમી રાજ્યે લીધી જડ,
શનુ લુભના કુટ મારથી સૂરવીર ગીંદ આતાખડ;
કરણ દૂર્ધાનના નેવા સૂર નથી કે પકડે કાન,
કુખ દાવાનળથી કયમ ઉગરે માતા મહારી હોદુરયાન. ૩
ધાંચ પાંડવો નથી હાલમાં કારવ સેનો થયો મંહાર,
નથી આર શાખાના રજપૂત મરિકાઓયે આલો માર;
નથી કાશિને જનનાં ટોળાં ભીલ લોક બુલ્યાછે બાન,
કુખ દાવાનળથી કયમ ઉગરે માતા મહારી હોદુરયાન. ૪
બાંણ મંત્રો આલારો બુલ્યા વહલ રચના જાંચેછે કોણ,
રણ સંચામ તજી કૃષ્ણીયો કાયર થઈ બેઠાંચે જોણ;
શીવાજ પણ સુવો સંપાતર દેય તણું ધરતો અભીમાન,
કુખ દાવાનળથી કયમ ઉગરે માતા મહારી હોદુરયાન. ૫
દક્ષિણમાં અત ખીડ સીમા ઉતર હલમાં કેદારનાય,
પશ્ચિમમાં ને મેઠ દારિકા પૂરવમાં શી જગનાય;
રેવતને રીખી મારીને વહેમ જગને વાલ્યો ધાન,
કુખ દાવાનળથી કયમ ઉગરે માતા મહારી હોદુરયાન. ૬
સૂરજ ચક્રતી ને રમર તું માતા સાંભળયે તે તહારી અર્જ,
તનૂ જહારને આશીષ દઈ શીખવયે ને બુલીયા ફરે;
લક્ષ્મીરામ લેવમાં બહુ લાંબે ધરર આશીષતું દે દાન,
કુખ દાવાનળથી પ્રયુ હોડવ માતા મહારી હોદુરયાન. ૭

મુંબઈ, દક્ષર આગકાગ પરીચમાં બેહરમજી કરકુતક
કંપનીએ છારીયું તથા પરમટ પ્રીયુરિ. કોલ કોટ—બેહરા
હોરમજી સીટ, નાં ૬ તથા ૧૧.

સ્ત્રીપ્રબોધ.

પ્રકાશક ૧૫ મું.

એપ્રિલ ૧૮૭૧

આંક ૪ થો.

ધીરજનું ધન

અપવાદ

છુપાં શંકટપર છુપી પ્રતેહ.

એક વારતા.

પરકરણ ૧૦ મું.

મોહાબતના દરદી.

“યઈ ચુકું, યઈ ચુકું, હવે હું હીઆં નથી ચોખવા નો, હવે હીઆં માડું થું કામછે ! બસ હવે યઈ ચુકું.”

“પણ પેઆરા દોસત તેનું કાંઈ કારણ !”

“કારણ એનકે માડું જગર નખખી થયું, માડું દીલ દરદી થયું, મારી આશા ભંગ થઈ.”

“પણ તારે તેનું કારણ શું ? તું એમ તાદાંન બચાં ની મીશાલે ચેડાં ના કાઢાડ ને ખેઆલી ના થઈ જા. ધીરજની અને સમજ પાડ કે તુને નખખી કરનારો તાર કહી શકે, તેણે તુને કેમ નખખી કરીયા અને હવે તેનો રસતો થું ?”

“રસતોબસતો કાંઈ રહ્યો નથી, બસ મારે આ ધર, આ ગામ, આ રોડેર, છોડવું એ રસતો. મરે દેશ તબડું, ફનીયાં તબવી, ભવ તબવો, જાદગી તબવી એ મારો રસતો. મારી ભતરીજી આરજી આ રોડેરનાં હાકમ રાસામ તરફથી આવતા પેલા નોબવાંન કાસદને ઘણું કોટું આપેછે, તે તેને ચાહેછે, અને હુંતો આરજીની આરજી અને ઉમેદનાં રહીજ ગયો. એ આશ્રિત મારીથી ખખાતી ન થી વાસતે હુંતો હવે જવાનો.”

આ વાતચીત કરનાર કોણ છે, તે પેઆરી વાંચનારી બાનુએ એતી ગઈ હશે. આ મોહાબતના નખખને માટે ફરીઆદ કરનારો દરદી પેલા બેવકુફ તેહસુર તે આરજીના કાકા બેહરામને દોસત હતા. તેના પછેલા ઉપર બેહરામ ખાતતો હતા, તે પોતે બેહરામના વાઝેદાઓ તથા ભટ્ટસા એ ઉપર તવાતો જતો હતા.

આરજીના મેહલમાં લાંબા દીવસ ગાલી કાઢાડવા છતાં, અને એટલા ભપકા અને થાડમાડથી આરજીનું વેચાંન પોતા ઉપર એવાની કોશિશ કરવા છતાં, પેગામોથી, બેટ મોગામોથી અંબા નજરાંનાંથી તે દીલકસ દીલદારની સનમ

ચેહોમવાના ફાંફાં મારવા છતાં આરજીએ તેમને કસી નમક આપી નહી, પણ એમ પોતાના મોહલા કાકાના વધારે મોહલા, મુરખ અને ઉડાઉ દોસત તરફિ તે તેહસુરને સમજવા લાગી, એ સમજા બેઆલ પુરતા વજનથી તેહસુરના મગજ ઉપર દબાંન કરવા હતા.

પણ પોતાને હલકો પડવાની વધારે પકી ખાતરી તેને તારેજ આવી કે જારે આરજીને રાસામશાહના જવાન કાસદ સાથ પરીત બરી મોકલેગોમાં તેણે મથણ જોઈ. તે જોવા પછેજ તેનું દીલ તુટી ગયું અને ઉપલી વાતચીત કરીને તેણે આરજીનો મેહલ છોડી જવા માગ્યું.

પણ તેણે એટલું બધું તેણે જાણ્યું હતું ?

વાંચનારોએને યાદ હશે કે રાસામે પોતાના ખુબસુરત કાસદ મોહાદાદને પોતાની મોહાબતનાં પેગામખર તરફિ પોતાના દીલનો દીલદાર આરજી પાસ બીજ મરતમે મોકલ્યો હતા. એ મરદ રૂપી કાસદ—કેમકે તે પહેરપરતો આરત બીબી મુરવારીદ હતી—ને જોઈને આરજીનું દીલ તેને મોકલનાર રાસામ ઉપર નહી પણ તેના આ બીલતા મોટાની મીશાલે બાહાર મારતા જવાન કાસદ ઉપર મોહીત થયું હતું. તેણીએ એ કાસદ સાથની પેહલી વાતચીતમાં તેને બીજવાર બોલાવશે હતા અને તેણે બીજવાર જ તું એ જાન એક હાથ ઉપર આરજીની મતલબને પેશ પડવું હતું, તેમજ બીજા હાથ ઉપર રાસામશાહને પણ તે બીના ઉપર ઈતખાર હતા અને તરીજ મગથી મુરવારીદની પોતાની પણ તેમા મતલબ સરતી હતી અને તે એકે આરજીની મોહાબતને પોતા તરફ ભડકાવી મેળવાયી, પોતાની રાસામ ઉપર લગાડેલી મોહાબતને વધારે આધાર મળતો હતો.

અને તેહસુર છાકકા બેહરામ આગળ આ જવાન કાસદની જે મુલાકાત બાંધે ફરીઆદ કરતો હતા તે આ બીજવારની મુલાકાત હતી. તીતરના સરખાં હલકાં પગલાંની અને મોટી મીશાલે બાહાર આપતી મુરવારીદ જોવા બની લપટવાલી આરજીની હજુર તેના યાગમમાં આવી પુગી તે વેળા બેહરામ અને તેહસુર હાજર હતા, પણ આ કાસદની સંગત બીબી આરજીને ગોવા એટલી પસંદ હોય તે તેણીએ પોતાના ખેસીને અને તેના દોસતને તાંઈ દી જવા ફરમાવ્યું અને આ જવાન કાસદ સાથ ખુશ મોકલેગોમાં ફરવા લાગી.

આરજીએ પોતાના દીલના ઉભરા એકદમ બાહાર કા

હાડયા નહી. ગમે તેવી મોખત હોય, તોપણ જેના ઉપર તે તી મોખત લાગેલી તેને તે માતર એક ખીદમતગાર સમજ તી હતી અને આરજીમાં પોતામાં દરએક સુવખશણી એર તનેા ખુદરીતી અંદાજે તથા મહાશયે હતો, મારે તેણીએ પેઢલાંતો જોદાદાને જાણી પીછાણતી નહી હોય તેમ એ ક્યાર ફરી તેનું નામ પુછ્યું.

“હું તારા જોલામનું નામ જોદાદાદાદા, નામવર બાનું.”

“મારો જોલામ. જરથી પોતાને હલકા પાડવાના દોગમાં સાંમાં ધણીને માન આપવાનું ગણાય છે તારથી ક નીમાં બગડી ગઈ છે. ભાઈ તું કાંઈ મારો નોકર નથી, પણ રાસામશાહનો નોકર છે.”

“પણ રાસામશાહ તમારો નોકર છે, અને તેથી જ તેનું હોય તે તેમને પોઢિએ છે, તારે તમારા નોકરનો જ નોકર તે તમારો પણ નોકર છે.”

રાસામનું નામ સાંભળી આરજી ચટકી પડી. “હું તેનો વીચાર કરતો નથી, અને તેના મગજમાં પણ હું ભ રાંઉ તેના કરતાં તે મગજ ખાલી રહે એ હું માહું છઉ.”

“બાનું તેના મગજને તમારી તરફ ખાલી કરવા સા રું હું આવશે છઉ.”

પણ આરજી હટીલી હતી. તેણીએ ભવાં મહાડાવી ને કહ્યું કે “રાસામનું કામ મારી આગળ નહી સાંભળ વાને મેં તુને હુકમ કરેલો છે, પણ જો તું કાંઈ બીજું કામ લઈ મારી પાસે આવેતો આસમાની ગાએણનાં શરોદો કરતાં તે કામ તારે મોહાડે સાંભળવાને હું ખુશી થવશ.”

“નેક ઉમરાજદી” —

“તું જોદાને ખાતર મરડું સાંભળી લે.” અને હવે આરજીએ છટથી મોલવાની હીમત પકડી “તું તારી જા હઈ જીવાનની અસર હોવાની છેલોવાર ચલાવી ગયો, તારય છે તારા ચેકારી તરીકે એક વીરીને મેં તારી પુઠે મોકલા વી. હું કયુલ કરું છઉ કે તેમાં મેં પોતાને ઠગીએ, મારા નોકરોને ઠગપાછે ને તું નવાંને પણ ઠગપાછે અને હવે જ મીન તું જાણીએ કે તારી નથી તે મીન શરમ ભરેલી હીકમ તથી તારા ઉપર બજરીથી ફેંકવા મારે તું કહ્યું દીલથી જ સજ ફેંકાવે તે ખખવાને હું તઈમાવ છઉ.”

આ જોસ ભરપા શયદોનો નેદ અલબત્ત યુરવારીદ સમજ ગઈ. તેના નવાએ હમેશાં જે અરય ધરાવનારા હ તા. એકતો તેમનો ખરો અરય અને બીજો પોતાની છુ પાવેલી હાલત ઉપરથી નીકળતો અરય. જરે તેણીએ આ રજીને મોહાડે આ મોખતનાં જોસ ભરપા શયદો સાંભળ યા તારે તેણીએ એટલાજ નવાખ દોષો કે— “જને તમારી હાલત ઉપર દયા લાગે.”

આ શયદોનો ખાતર બાહારનોજ અરય આરજી સ મજ અને તે મોલી કે “દીલદાર પર દયા કરવી એ તેને માહાવાનો એક તબડો છે.”

“નાં તેમ નથી. ધણીવાર આપણા દુશમન ઉપર પણ દયા કરીએ છઈએ.”

“પણ તારે દુશમનનેથી ખુશી થવાનું છે. અરે ક નીમાં ! ગરીબોને કેવી ગરૂરી હોય છે ! અગરને એક ગરી

બ શેકાર થાયતો વરૂનાં કરતાં સીંહની આગળ પડવું કે હું મેહુતર છે.”

આવી જોડતેજોમા ધણી વખત યુરરી ગયો અને હ વે છુટાં પડવાનો વખત થયો. આરજીએ હજી સધલો ને દ જોલીને કહ્યું નહી. આર સેવરે તે એવું મોલી કે “નવાન જોદાદાદા હું આટલી છુટથી વાત કરું છઉ તેથી ભરતાર તરીકે હું તુને જ ગણે પડશ એમ વીચાર ના. હ વે વખત ધણી થયો મારે તું રૂખસત લે.”

પણ હજી યુરવારીદના મનમોખન યુખરાને વીહીરો મેળવા તેણીને મગીએ નહી. તે મોલી કે “જરા ઉભો રહે. તું મને ખરેખર કેહ કે મારે વીશે તું શું વીચારે છે.”

“તમે એવું વીચારો છો કે જવાં તમેછો તેવાં ખરેખ રે નથી.”

“જે હું મારે વીશે તેમ વીચારું તો તારે વીશેથી હું તેમજ વીચારશ.”

“ને તેમા તમે ખરું જ વીચારો છો. હું જવો છઉ તેવો નથી.”

“હું માહું છું કે જવો હું તું ને માહું છું તેવો તું હતો.”

“તેમ કાપાથી હું જવો છઉ” તેથી મેહુતર થતે તો હું પણ તેમ માહોતો.”

પણ હવેતો ધણું થયું. આરજીના દીલનો દગદોગ અને શરમ હવે નીકળી ગયાં. તેણીએ પોતાનું દીલ સથ હું જોલણ કીધું અને મોઢાં નેસાથી તે મોલી કે “અએ થુંદર નવાંન, વસંતનાં મોશમાં અને બાહારના જોલામના મને કસમ છે, મારી કુમારી હાલતના મને કસમ છે, મારાં માનના, સમાઈના અને દરએક મીનના મને કસમ છે, જે મારું દીલ તું સીવાએ કોઈ બીજાના ઉપર મેં લગાડયું હોય. આ મારા એકરાર સાંમે તારાં કારણોને તાંણી તોડી ને નો રજી કર, કેમકે હું તું ને માહું છઉ તેમાં તને પ્રો લવાને કાંઈ પણ કારણ નથી. કારણતો અને છે અને તે કારણોને તારાં કારણસે બાંધ, કારણ કે મોખત માંગવી એ સારી છે, પણ વળર માંગવે આપવી તેનાથી મેહુતર છે.”

યુરવારીદને આ શુચવાડો થોડો નહી હતો. તે જો ખરેખર મરદ હતોતો આ લલચાવનારા યુખરો તેને જાહી તતે પણ તેતો એરત હતો અને તેથી તે વળી પાછા મેહુ અરય બતાવનારા મોલોમાં મોલી કે “અસરાક અમીરજ દી, હું મારાં નીરદોશપણના અને મારી નવાંનીના સોગં દ ખાઉ છઉ કે મારું દીલ એક, છાતી એક, અને રાસ તી એક છે, કે જ કોઈ એરત પાસ નથી ઈમા નહી હું સીવાએ કોઈથી તેની હવે પછે ધનીઆંણી થઈ શકશે. વા સતે સલામ બીની સાહેબ. હું જાઉં છઉ અને મારા ધણીના આંજીથી તમારી આગળ રડવા સારું હું ફરીથી આવશ નહી.”

હવે તેને નવા દેવોજ જોઈએ પણ તોમી આરજીએ આરજી બતાવી કે “તું ફરીથી આવજ કેમકે જ દીલ પોતા નાં બાહારને ધીકારે તેને માહાતાં શીખાડવાને તારાથી બની શકશે.”

૫૨૬૨૯ ૧૧ મું.

સુરપાઈના મર્યા.

રાસામથાહને કાસદતો બીબી આરજીથી છુટો પડે એ અને બાગમાંથી ગયો મગર તેહુર તે કેમ દેખો શકે ? તેણે મજુર સથલો તમાસો નેયો હતો. આ મુલાકાતને દરમિયાન આરજીએ તેને બાહાર નવા ફરવાવધું હતું, પણ તેહુર માતર ફરે નહીં તમાસો નેવા ઉભો હતો. અને છેલ્લાં ૫૨૬૨૯ની શરૂઆતમાં પોતાના રોસત પે હુરામ આગળ કરેલી તેની જે ફરીઆદ આપીછે, તે ફરી આદુનું કારણ એલે હતું.

તે બોલ્યો કે “સથલા માલા જે આમે ખુનથી વેઠે ૧ નરનેનર નેયાછે. ધડીમાં તેમ્ને અગલગીરી કરતાં, ૧ ધડીમાં ખાંધ ઉપર હાથ નાખતાં ગોલાબ અને ચપેલી ૧ કેચારાઓ વગે કરતાં હતાં. હવે મેહરામ તારી ભત છતુ” દીલ બાહાર શું થાવાની વધારે સામેતી શું નેધમે ?”

મેહરામે નેયું કે વાત મેહકીતો ખરી. આરજીનો ૧૫ તેહુરને મળે કે નહીં મળે તેની મેહરામને થો ને ફરકાર હતી. પણ આ મેહુરનો આસરો અને હોરામની સંગત છોડી નવાને તે સુરખને કાંઈ પણ બાહાર મળે તેનો મેહરામને ધણી ધાસતી હતી. તેહુરને નવા થો મેહરો સથલા મેશઆરામને નવા રેલો અને મેહરો ને છેલ્લી સલામ કરવા બરાબર હતું, માટે આ સુરખને ૧૫ પણ રીતે કુસલાવીને પાછો રાખવા સાઈ મેહરામે એ વાર ફરી હીકમત અનખાવી.

તે બોલ્યો કે “વાર તેહુર હું પુછું તેનો નવાબ થો ? જે વખતે તે નવાન કાસદ મારી ભતરીછ સાથ પે પાર ભરી મસલત કરતો હતો તે વખતે તેણીએ તુને જો ૧ હતા ?”

“જમ હું તુને નેજે છઠં તેટલી બોલવી રીતે તે ને નેતી હતી અને તોપછ મારાં રેખનાં, મારી નજરોનજ એ નીમખહુરામ તાર પેલા નાપેકાર હલકાર સાથ સુસ ને કરતી હતી.”

મેહરામને આ વાતખંતો પાપો પાપો, તે હસીને ૧૧થો કે “અરે વેલા તેણીએ તુને નેયો તારે હવે સાંને પેટલો બધો ધલરાયછે. તારો રેખતાં તેણીએ બીજ સાથ આર કર્યો એ કાંઈ તારી તરફ તેની બેવફાઈ નહીં પણ થતા પેચારની છપાંછી છે.”

“જે મેહરામ તું મને ગયેરો સમજેછે કે મું આવી ને ઉલ્લાખ આપવા આવ્યોછે.”

“નહી હું ખરું કહું છઠં કે તારાં રેખતાં તેણીએ ૧૨કા નવાન ઉપર પેચાર બતાવેલો તે ખુરા મીજનમી તું ૧ ખીનવવા સાઈ, તારી સુનેલી ઉલ્ટને નગાડવા સાઈ, ૧રી સુસત થાણી હીકમતને ઉસકેરવા સાઈ, તારાં દીલમાં માતસ સલગાવા સાઈ અને તારાં કલેજમાં લોહી રેડવા સાઈ તેમ કીયું.”

તેહુર વીચારમાં થઈ થઈ ગયો, અને મેહરામે ૧૧ આગળ મલાવી—“રેવાના રોસત તુંએ તારો પેચા બતાવાની અછી તક નતો મેળી, તારે નેસ સામેત ક

રવાની બાજુ બોહી. તે પારકા પછી ઉપર બોટો પેચાર કરતી હતી, તેન વખતે તુંએ તેની આગળ નવું હતું અને તારાં મોહાંની ટંકસાલમાં મરખાંગમ હકા મરાખ રીના સીકકા બાહાર કાઢી તુંએ તે ચાપલુસીમાર નવાં નને મુખાંમતર કરી નાંખવો હતો. તારી માથુક તારીથી એવી વધી રાખતી હતી, અને તેન વધીમાં તેં તેણીને ની શકળ કીધી અને હવે તું તેણીના મગલના માહાસાંગમ તદન ઉલટી દસાએ હંકટાઈ ગયા. કે જાંડાં એક ફરીયાંન તની દાહડી ઉપરનાં દવની મીચાણે પું લટકી રહેછો; નહીં તો તેમાંથી છુટકારો પાંખવા હાથતો કાંઈ હીકમત અને મર દાંનગીના ઉપાયો કસવામાં કંમર તંગ કર.”

તેહુરની સુરખાઈપર આ મરમું ભભરાવેલું બસ હતું. તેહુર સમજાએ કે મેહરામે સમજાવ્યું તેમ ખરે ખર તેણે આરજીના મન ઉપર અસર કરવાની તક બોહી અને તેથી હવે તેણીની બોહલી મેહરામનગો પાછી મેલવ વાના કાંઈ ઉપાય કરવા સાઈ તે પોતાના રોસતની સલાહ માંગવા ધગો.

મેહરામે વધારે આટો બાફીઆ, તેણે સલાહ આપી કે જે મોરતના ખન ઉપર પેચાર મેસાડવો હોયતો બાહારી બતાવવો એ સઠથી સરસ રસતો છે, માટે રાસામથાહ ત રફથી આવતા હરીફ સાથ કુસતી રમવાની તેહુરને સલાહ મળી. મેહરામે તેને ઉસકેર્યો કે “તે નવાન હલકારા ઉ પાર તું એક કાગળ લખ અને તેમાં તેની સાથ કુસતી રમ વાની માંગણી કર. તે કાગળમાં તું જમ અને તેમ તારી સરકારી સહુરાગાત ભરેલા શખરોથી બતાવ, તારે મને એ રથાં તેનાપર મોહાંમતો મેળ, તારે મને એટલું જીજું લખ, તારે મને એટલી વડાધથી દફાંસ બાર. એ રીતે તેને થ ભરાવીને પછે એક ફરાવેલી નગા ઉપર કુસતી રમવા બોલા વ. તે એક લોખડી ઉકારોછે. માટે તારાં પીલતન વ બનતી તું તેને મેહરોનમાં જમીનરોસત કરશે અને તે ના ઉપર ફાવી નયો એટલે પછે તારી ભતરીછ તારી બાહાર ફરી અને હીકમત ઉપર ખુશ થશે અને તુને પોતાનો મર દ કરવા બાહારો.”

આ વાત તેહુરના પેચાંનમાં એકદમ ઉતરી ગઈ અને લાગણો તે કાગળ લખવા ગયો.

પણ અસર મેહરામમાં એકરો તેહુરન સુરખ નહીં હતો. નીબો આરજીનો કારભારી બાધરખાંન સુરખોના સુર ખ હતો અને ફકત દાહાંથો થવા માટે તથા પોતાની થોડાં છીની મેહરામનગી મેળવવા માટે ધરખાના માંલસો ઉપર તેણે ધણીક લાહેરી મલાવવાપી તેઓએ તેનો ઘાટ માડી રા મેજો હતો.

આરજીનો લલિલા નકર તથા સામેશી ફરંગ, આરજી નો કાકો મેહરામ અને તેનો રોસત તેહુર અને તે વી નામે બીજાં સરવેને બાધરખાંન ઉપર ને ખખડાઈ હતો તેનું વેર લેવા માટે તેને ફસાવા તથા તેને અધેશ બનાવા સાઈ આ સરવે જાણ તેના આંધારમાં ફરતાં હતાં અને તેને રેવાનાના ખપાવા સાઈ હસમુખી ફરંગે એક હીકમત બતાવી હતી તે વાંમનામાંથી જીલો ગયાં નહીં હયો.

તે હીકમત અમજામાં લાવવાનો હવે વખત હતો.

સાંન પડેલી હતી. ખુશનુમા પરકાશથી આકાશ ઉપર સો નેરી ઢેર ચઢાડવતો આકાશમાં પોતાની દીવસની સંવારી પુરી કરી તે દીવસના મોતના શોકમાં શીડા વાદળનું કાળું કંકન હાલવાની તબીયતમાં હતો.

પેલી હીકતત યાદવાની એન જગા પણ હતી. આ ગમાં ઠંડી જેકીરની લેહેકી દીવરૂપા માથુકોના રૂખશારા ઉપરના મધ સુખતી હતી, જાહાડોની લીસાતરીના તાહાડક આપનારા રંગ સાથ રંગબેરંગી કુસોના રંગ મળી નઈ તે બાગ ખુશતર બની રહ્યો હતો અને મુગંધી કુસોની વધ તે બેહેક બેહેક ઘઈ તે આરાસતે જગાને ખુશ ઠડા મશખ રીને લાએકની બનાવી હતી.

માટે એક તરફથી સુરખ તેહસુર ખુરખાઈના મરચાં બભરાવાથી તીખો ઘઈ રાસાંશંશાહાના નવાન કાસલેસે કુસતી માંગવાનું નાચું લખવા ગયો, કે બીજી તરફથી હસ મુખી સાએલી ફરંગ, મશખરી લહુવો નકર અને બીજા આ બાધરને બેકકાવાની હીકતત અનેખાવા સાડું એકડા થપા અને તે સુરખથી જે મજાહ મલવાની આશા હતી તેથી ખુબ રંગીલા છબીલા બની ગયા હતા.

ફરંગે સમળાઓને ભલામણ કરી કે “તમેએ જાહાડની પછવાડે સંતાઈ જવું અને હું હીઆં કેઆરામાં બાધરને નામનું એક બીહેલું કાગળ નાખી જાઉં છઉં.” અરુઓ કલાક સુધી પોતાની એસકાઈને માટે પોતાના એ જા સાથ ચેડાં કાહાડવા પછે એ અરુઓ ઘેલો આ તરફ આવેલે, માટે આ તેને ખરે નામનું પણ બાઈ આરજીના ખોટા હરજોનું કાગળ હીઆં નાખવાથી તે ઉંચકી લેશે એ ને પછે તેમની સહરાગતથી છાપરે ચઢીને કેવાં બેલુ કો તક કરશે તે જોવાની મજાહા છે.” પણ ફરંગે સમળાઓ ને ખુબ ચેતવણી આપી કે આ હીકતતને દરરેખ્યાન કોઈ એ સું કે માં જોલવું નહી, નહીતો સમળો ઘાંણ બગડી જશે.

ચના જેવી ફરંગની આ ચેતવણી ઘેખાનના રાખી સમળાઓ જાહાડ ઉઠલ સંતાઈને એવા ઉભા કે એક પાત રૂંબી ખખડે નહી. ફરંગે પેલું કાગળ બાગના રસતાની વગોવમ નાખ્યું અને પછે ફરંગ તાંહાંથી ખીસી ગઈ.

થોડીક ઘડી ગઈ નહી તેવામાં બાધરખાંન બપકો કરી ને વા સાથ વહડતો હોય તેમ પોતાના મન સાથ જોલતો આવ્યો. આ વખતે તેને મીજાન ખુશ હતો અને પોતા ની શેહાંણીને વખારો લીએન મલકાતો હતો. તે જોલતો કે “નસીબની વાત છે, બાઈ બધી નસીબની વાત છે. જે લી કવમ ફરંગે મને એકવાર કહ્યું હતું કે બાઈ આરજી મને ચાહે છે ખરી, અને એક વખતેતો એ બાનું મારા જે આરની એટલી નજદીક આવી હતી કે તેણીએ મને કહ્યું કે જે તેણીના ભવિષ્યના ભરતાર લીશે તે એખાવ કરેતો તે ની સુરત મારા ચેહરાનેન મળતી આવશે.”

હીઆં છુપાઈ રહેલા લઉવા નકરથી હસવાનું ખમા થું નહી, પણ જે બેહરામિ તેને દાખયો નહી હતેતો તે ખચી ત મોટે હસી પડતે.

પણ બાધર આગળ વીચારવા લાગો. તે જોલીઓ કે “વારૂં જાંણે આરજી સાથ પરણ્યો, તો પછે હું ચેહરને હાકમ થવશ, તારે પરણવા પછે તરણ મહીનાતો હું મારી

મેહબુબ સાથ એકાંત મોનના ગુજરશ અને તરણ મહીના પ છે સોનેરો તખત ઉપર બેસીને પેહેલાંતો મારો નેણ ચઢાવી ને મારી આસપાસનાએને હું ધમકાવી કાહાડશ કે મારું કા મહું સારીપકે સમજું છઉં અને તેએએ મને હું મેલ પગે પડવું જોઈએ. એ રીતે સમળાઓની ધુલ કાહાડી નાખ વા પછે હું મારો આરતના પેલા નાપેકાર ખેશી મેહરામને તેડાવશ. દસ, આર ઉમરાવો તતકાલ દોડીને તેને જોલાવા જશે અને તે આવે તેટલો વખત બધાંને ઘથરાવા સાડું હું નરા દોળા ધુરકસ અને પછે નરા રમતીઆલ ઘથને ઘડી આવેને આવી આપશ અથવા મારી આંગલીપરના કોઈ આબદાર ઝહુવેર સાથ રમત કરશ. તેટલાંમા પેલા ચંડાલ બેહરામ આવી પુગશે, મારી આગળ ગુહાકપર પડી મારો ન મસકાર કરશે. હું મારો હાથ નરા લાંબો કરશ અને જાંણે આગળતો હોઉં તેમ નરા હસી રેખાડશ, તોપણ તું મારા હુકમ તલેએ એવો હું ચેહરો બતાવશ. પછે હું ભપકા મા કહેવશ કે “બાઈ બેહરામ મારા નસીબને તારી કમળ ખત કે તારી ભતરીજ મારો હવાલે ઘઉં, વાસતે વ્રને હું નક કરવાનો મારો હક છે કે તું તારાં છાકટખણને સુધાર અને એક સુરખ દોસત સાથે મળી નઈ તેના પરજા સુમારે છે, જેવું નામ તેહેસુર છે, તેને તારા સંબંધમાંથી હાકી કાહાડ.”

બાધરના આ સેકચલી સહી એખાલો હતા. પેલા જે ચોરાએ જાહાડની હેકલ સંતાઈને તેને તમાસો જોતા હતા, તેઓ પેહેલાંતો બેહરામની ઉપલી સુરખાઈઓ ઉપર હસવા લાગા, પણ જેમ જેમ બાધર પોતાના એખાલના કુલી નઈને વધારે બેહેકવા લાગો તેમ તેમ તેના આ છુપા સંભાળનારોઓ ખોળવાતા ગયા અને જારે બેહરામપર બાધરને જોહોડે ગાલો પડવા લાગી તારેતો તે ચમ્પાર મરતે એસાથી લાલને પેલો ઘયો અને બાહર નીકલી આવી બાધરને એકદમ ગરદાપેચ કરવા ટપેઓ, પણ તેના સોખતીઓ એ તેને વારેવાર અટકાવી તથા જોહોડું દાખી કરી તેને જોલી ઉઠતાં વારશે. નકર લહુવાએ તેને સમજવલો કે “વારૂં ઘડીભર સુપકીદીને આપણા જોહોડાંથી બાંધીને ગાડી કરી ઘસડી લઈ જવામા આવે, તોપણ હાલ તરતતો સુપ રેહ.”

એ રીતે સેકચલી ખીશાલે “હવામા કોલાલ” બાંધ તાં બાંધતાં એ તે બાધરની નજર પેલા ડગાઈથી નાખેલાં કાગળ ઉપર પડી, જે તેણે અચરતીથી તરત ઉંચકી લીધું અને તેને વધારે અચરતી એક ઉપજ કે “અરે, આ સરનામા ઉપરના અખશરતો મારી શેહાંણી આરજીના છે, હા એન તેના કાના માતર ને વલાયાની વલાણ.”

પકી ફરંગ ! તે કપાતરે આ કાગળની ઉપર અને અંદર આરજીના હરફની ઘણીન નાદર હીકતથી નકલ કરી હતી. બાધરની સુરખાઈ પર આ મરચું બભરાવાને તેણે કરી કમા બકાત રાખી નહી હતી. કાગળ ઉપર સર નાચું આ પરમાણું કરેલું હતું—

“મારા અનજનાં વાહાલાને મારી દુવા સાથે આ કાગળ પેહોંતો.”

આ અખશર આરજીના હતા, આ પરખીડું અને

કાગળ આરજીનું હતું, આ મોહોર કરેલી લાખ આરજીની હતી; એટલું જ નહીં પણ આ સરનામું કરવાની ટપ પણ આરજીની હતી.

હવે બેહેરામ વીમાર કરવા લાગે કે “બાઈના આ અનન” નો વાહાલો? કોણ હશે?” તેનાથી વધારેવાર થો બાણું નહીં, તારે કાગળ ઉમેડીને વાંચવા લાગે. તેમાં તો પહેલે આ ખેત હતી—

“જી નહીં ચાલતી તાંહાં ચાલે જીગર—

કોણ પર એ પેઆર ? ન કેહેતી મગર.”

“કોણ પર પેઆર ચાલે છે તે કહી શકતો નથી ! એજ મારે વીશે કેહેતા કેવું સાચું” આવા ખેઆલના બાધર મલકાવા લાગે, પણ વળી એક બીજી કવિતા પર તેની નજર પડી—

“હું તેનેજ ચાહુ છું જેપર ચલાઈછું હુકમ,

પણ હુકમ મોહાખતનામા બંધ પડ્યુંજ સુખ;

કારી છે છુપી છુપીના જખમ,

ખ્યાને કાનાધીજ મજે મને સુખ.”

બાધર આ લીટીઓ ઉપર અચકો અને ફરીથી વાંચવા લાગે. “હું” તેનેજ ચાહુ છું કે જે પર હુકમ ચલાઉં” પણ આરજીનો બાધર પર હુકમ ચલાવે છે, અને જે પર હુકમ ચલાવે છે તેનેજ ચાહુ છે, તારે આરજી બાધરને ચાહુ છે એ સાર તેણે ખોલેલો કાઢાડ્યો. વળી જતા પર હુકમ ચાહુ છે તેને ચાહવા છતાં “મોહાખતનામા હુકમ કાઢાડવાને સુખ બંધ છે” એથી બી બાધરનાજ અનુમાનને ટેકો મળે છે, કેમકે તેણે વીચાર્યું તેમ શેડાંછી અને ચાકર વચે ત કાવત હોવાથી પોતાની મોહાખત બહાર કરવાને તેને આ નાકાંની થાય છે. પણ હેલી લીટીનો સપણું ખોલું કરી આ પછે. તેમાં લખે છે કે “બખાને કાનાધીજ મજે મને સુખ” એટલેકે બ ને કાના બા અખશરથી સાર થયું નામજ સુખ આપે અને તે નામ બાધરનું છે !

એથી વધારે ખાતરી હવે શું કામ જોઈએ ? બસ બાધરે માન્યું કે “મારી શેડાંછી મજ પર ફીલા છે.” પણ વળી કાગળ ત્રથે ફેલખોરી ફરે છે એટલાંખાન પતાવીઈ નહીં હતું. બાધરખાનને ઘોરે બતાવાને બીજું ઘણું લખીઈ હતું અને તે આ પરમાણે—

“જો આ કાગળ તારા હાથમાં આવેતાં એકદમ ફરી ના. મારો સેવારો તારા કરતાં બુદ્ધ છે, પણ મારી ચોરાઈ જોઈ બીડી તો ના. કોઈ જનમથી ચોરા હોય છે, કોઈ ચોરાઈ હાંચલ કરે છે અને કોઈપર ચોરાઈ હાંચલવામા આવે છે. તારું નસીબ પોતાના હાથ લેખાઈ છે, વાસતે તારાં બન્યું તેની સાથ કોડી કરવા દે અને ફરી પછે પુ કંઈ થયે તે વીચેની ગુંને આદત પાડવા સાચું તારો હાંચલ અતાર તજ દે અને તારો દેખા. એક સંગે છે તેની સાથ લાડને; આરો સાથ ચીરડાને; તોરી છપ ઉપર રાખાઈના ખોલો ને લાડાવને; મોમાં માણસોની નીચાડે જરા વેળાંમાં યજે; એવી સલાહ, જે માણસ તારે માટે રાત રીસ બળે છે તેજ ગુંને આપે છે. તારાં પીળાં મોમાં કોણને પસંદ પડે છે અને કાચરથીતર પહેલુ કોણને પસંદ પડે છે તે ધેઆનમા રાખને, કું કું કું દે ધેઆનમા રાખને. જો પુ વધવા મારેતા હું આહુદું તેજા થા, નહીંતોકે સેવક સુધી નો

કર નરીકે નોકરોનોજ સોખની અને ફેલતની આગળ આવવાને ના લાગેકે ગુંને ગણ્યા.

લા૦ તે કે જે તારી સાથ હોયો અદલ બદલ કરવા માંહે છે તારી ભાગ્યેસાધી કુખીઆરી.”

બસ—હવે બાધરની ખાતરી ઘટી. આરજીના પેઆર ને ખાતર તેણે પેલો ગાંઠો થવાનો ઠરાવ કીધો, તેણે કાગળ ચીતરે પોશાક પેહેરવાનો ઠરાવ કીધો, તેણે પીળાં મોમાં પેહેરવાનો ઠરાવ કીધો અને ફરેખખાન ફરંગના ફેલ સુખ તેને જેવો ગણેલો બતાવા માગ્યો હતો તેવો તે ખરેખર બન્યો. તે બામ છોડી નવા પછે, જાહાડ હેકલ જરાપલામી બાહર નોકલયા અને હવે પછે જે ગમત પડશે તેના ખેઆલના ખુશ થવા લાગા.

અબ્લી આસ.

સુનાબાઈના તાહાના સોહુ ટેબલપર ચોપડી મેળીને પરપર વાંચે છે અથવા પોતાના પાઠ કરે છે તો માથે મલકાપછે કે મારો દીકરો ઘણો હાશીઆર છે, જારે માસટર વીદીઆ અબેઆસ વીધો વાત કરે છે તારે નવલસામેરી પોતાના દીકરાને તારે અબ્લીઆસી ગણે છે, કેમકે તે સહવાર સાંભ સારીપકે બેસીને વાંચે છે. પણ વીદીઆના એક અબ્લી આસીનું ચોતર અને આ બાબતને મથાલે આપ્યું છે, આ વીદીઆરથી પોતાના પુસતકખાંનામા મેલે છે, ચોપડી વાંચે અને તેની પાસે બીજી ચોપડીમા પડેલી છે. ફવાલ આગળ નકસો ટંગેલો છે, ટેબલ ઉપર પરખવીના ગોળો મેળે લો છે અને પહેાસખાન આકાસનું અવલોકન કરવાને એક ફરબીન તેના સટાંડ ઉપર નહેલી છે. અબ્લીઆસી પોતાની ચોપડીમા સુખ શું તપસે છે. તે એકલો અને એકાંત ખુલે મેલેલો છે, તેનું મન ખસેડનારી બીજી કોઈ હરકત નથી અને તેવે ખુલે તે અબ્લીઆસનાં સધળો ગોળા ગરક ગીમ્પો છે.

આ ચીતર ઉપરથી વીદીઆ અબ્લીઆસ શું તેના કાંઈ ખરો ખેચાલ આપણને આપે છે. અમરસણું વાંચવા મા અથવા પાઠ મોહરે કરવામાં અબ્લીઆસ પુરો થતો નથી. ગમતને મારે નાટકો વાંચવા અથવા શોખને મારે વાસ્તવો દુખ્યા કાંડાંની કીસસા વાંચવા તે કાંઈ અબ્લીઆસ નથી. અબ્લીઆસ ખાતર ચોપડીયોજ થતો નથી. એક ચીનના અબેઆસ કરવો એટલે કે ઉમંગથી તેની પુકે લાગીને ઉલટથી તેને લગતું સધળું જ્ઞાન મેળવવું એવો અમર થાય છે. તેને મારે એકજ ચોપડી વાંચીને બેસવું નહીં, પણ તેને મારે જીમ અને તેમ વધતી ચોપડીમાંથી વધતું વાંચવાનું મજે તે વાંચવું; માતર વાંચવુંજ નહીં, પણ તે ખપડું, નાથ કરવી, પાદાસતો લખી લેવી, મગજમા ઉતાવળ, માતર વાંચવુંજ નહીં પણ તેને વીધે તપાસ કરવી, પરપુ કરવી, ખોલ અને જોસતેજ કરવી. એવો રીત જો

યા ખીટીને તથા એકઠગરે મંડીને જે રાત્ર હાંસલ કર
વું તેવું નામ અબીઆસ છે, પછે તે અબીઆસ વીદીઆ
નો હોય, કે હોનરનો હોય ઈઆ રાજકુવારી સવાહોનો હો
ય ઈઆ સંસારની વેહેવારી વીશેષા ઉપર હોય.

એક પરજાની ચાહડતી થણે દરજે આવા અબીઆસ
ઉપર આધાર રાખેછે, રાત્રનો ફેલાવે અને વીદીઆ હોનરનો
વધારો આવા અબીઆસથીજ વધેછે. પારકી ભાશાઓની
તારફતે અથવા પારકાઓએ કરેલી શોષ ખોલની મદદ
થી રાત્ર મળેછે તે ઘણું કરીને ઉપરદખેવું હોયછે અને જે
પરજા સુધારાના બાલાવસથા ભોગવતું હોય તે પરજા પેહેલાં
એવાં ઉપરદખેના રાત્ર પાછળ કોશેશ કરેછે. પણ એવાં
ઉપરદખેના રાત્રથી ગમે એવો ફાયદો થાય, તોપણ વીદી
આ હોનરનો ખરો વધારો તેના નથી. જેમજેમ અબી
આસનો માહાવેરો વધતો જાયછે તેમતેમ તે અબીઆસ
કરનારાઓ પોતે વીદવાન થાયછે અને ખરી વીદીઆને આ
ગળ વધારેછે. ઈંગરેજોના વાંચવા લખવાનો શોખન નહી
પણ અબીઆસની ટેવ ઘણી વધી ગઈછે. પોતપોતાના કા
મોને લગતો તેઓ અબીઆસ કરેછે એટલું જ નહી પણ
પોતાના કામો ઉપરાંત સાધારણ વીદીઆઓને પણ તેઓ
અબીઆસ રાખેછે. વેપારી વેપાર ઉપરાંત રાત્ર વીદીઆ
નો અબીઆસ કરેછે જેવા કે કામડન. રાત્રઅધીકારી
રાત્રવીદીઆ ઉપરાંત ભાશા અને એકજ શીખેછે, જેવા કે
ડરમી અને ડીસરાએહી. નેઆએ શાસ્ત્રી નેઆએ ઉપરાં
ત તવારીખ વગેરે વીદીઆઓને અબીઆસ કરેછે, જેવા
કે મેક્રાવી અને ખરોહામ.

આપણા લોકોના અબીઆસની ટેવ ઘણી કમ છે,
લોકોતો રહ્યાં પણ ખુદ વીદીઆરથીઓના પણ અબીઆ
સ જન્મે જન્મીતો નથી. તેથી બનેછે એજ કે તેઓના વી
દીઆ પરકરણના કામકામ થણીવાર નજવા, હલકાં, અધુ
રાં તથા ઉપરદખેના લાગેછે અને વીદીઆ તથા અનુભવ
વાળાં સંગીન લખાણની થણી ખુદ ચાલેછે. પરોક્ષર દા
દાભાઈ રાજકુવારી બાબત ઉપર રસાણ લખેછેતો
તરહેવાર દાખવા દલીલો અને શાહાદતો ટાંકી બ
તાંછે તે ખરા અબીઆસનું પરીનામ છે. ચીં ૫.
૩. કાંઠાકુ ધરમને લગતું એક ભાશણ આપેછે તો નાખીઆ
ફેસતાશીની તથા આગાયા અને હાલના વખતના લખનારા
ઓ તથા ભાશાઓના સુધામલા વગેરેની મદદ લીએછે તે અ
બીઆસનું પરીનામ છે. પણ એવા ખરા અબીઆસીઓ
આપણાના થણા થોડા છે અને તે ઘણું કરીને ઉંચી ક્લોસ
મની ફેનવલોમાં પરીખયા આપવાનાં ઉમેદવાર વીદીઆ
રથીઓ છે. તેઓ અરધી ઈઆ આખી રાત સુધી ઉજાગરો
કરીને અબીઆસ કરેછે. તેઓ કાફી પીતા જાયછે, ચોપ
ડીઆ ઉઘડાવતા જાયછે અને એકનું બીજામાં તથા બીજ
નું તરીજામાં તથાસતા જાયછે.

પણ આપણા તેવા વીદીઆરથીઓ વધીક તેવી પરી
ખયા પસાર કરવા પછે અબીઆસ ઉપર પાંછી ફેરવેછે.
થોડાક ડાકટરો પસાર થવા બાદ વઈક શાસને લગતો અ
બીઆસ જરૂરી રાખેછે, પણ તે સીવાએ બીજા વીદીઆર
થીઓ વીશે તેવું આપણ જાણું જાણતા નથી. જે આપ

ણામાં ચોપડીઓ છપાયછે તો ઘણીખરી સાધારણ તરજુમા
ઓ અને ટાહિલાઓની નીકરેછે. જે વરતમાન ખતરો
ચાલેછે તો થણાખરા અબીઆસ અને ખોજ વગરની બા
બતો ખાતર સાધારણ વાપારોથી ભરેલી લખાયછે. જે સ
ભાઓ થાયછે તો કોઈવાર જીવ વગરનાં ભાશણો સાંભળી
આવીએ છઈએ. એ રીતે આપણા લોકોનાથી અબીઆસ
કોતા થતો ગયોછે. થતો ગયોછે એજ આપણ કહીએ છઈએ
તે એટલા માટે કે આગળ આપણા લોકો અબીઆસી હ
તા. જરે ઈંગરેજો અને બીજા સુધરેલી કોમો નંગલી હ
તી તારે આપણા લોકોએ ધરમ, નીતી અને વીદીઆના ના
બાંમાં ગર થો લખ્યાં હતાં. આપણા નાખીયા જોતીશ અ
ને વરતારા હતા. આપણા લોકો ગણીત અને બીજા વી
દીઆમાં પુરવીન હતા. આપણા નેઆએ શાસ્ત્રીઓએ
મંડળીના બંધાણના કાપદા બાંધ્યા હતા. ઈમારત, નક
સીકામ, હુધીઆરો વગેરે હોનરો આપણા લોકોથી નીક
લ્યા હતા.

તેવા લોકોની આપણ એલાદ અબીઆસને તજ
વેસીએ એ કેવું દલગીરી ભરેલું છે. અબીઆસની અ
મત ચાતર વીદીઆરથીઓનેજ નથી. અબીઆસના ખ
રી મોજ અને ગમત છે. એક બાબતની પુઠે લાગી તે ઉપ
ર સરદારી અને ફેસલ મેળવવી એમાં મોટો શત્રોશ અને
દીલાસો છે. અબીઆસ કરવા લાએક બાબતો એટલી જ
ધી અને એટલી મોહાલી છે કે તેમાંથી જેવી ગમે એવી
બાબત પસંદ કરી શકાયછે અને તોપણ જીદ જીદ માણ
સો પોતપોતાના શોખની બાબતો પસંદ કરવા છતાંબી કદી
ખુદે નહીં એટલું મોટું મેદાન અબીઆસીઓને માટે પડે
લુંછે. કારનવાલની શીખામણ સુખ્ય "દાદાપાં માણસો
નાં હંદ દાદાપણમાં આપણાં નવાંને ભેળાં ને મોરી રાખતાં"
ઈઆને અબીઆસ કરતી વેળા કોઈ પણ બાબતથી અટક
વાની અગત નથી. કેમકે નાખાકીત કવી પોપતું આ લ
ખાણ રાસત છે કે "કોઈ પણ અબીઆસ એવો નથી કે
જેના એકવાર. પડવા પછે તે આપણને ખુશી નહીં કરે."
મેકનું જેવા ફીલસુફનું આ ખત છે કે "અબીઆસ ખુ
શાલી, સીણગાર અને શકતીની સેવા બજાવેછે" અને આ
ડીસન નીશાલ આપેછે કે "જેમ તમાકુ, તપકરી ઈઆ
દારની આદત પાડવા પછે તેના વગર ચાલવું નથી, તે
જીવ અબીઆસમાં તે દરતાંબી વધારે છે. જેમ અબીઆ
સની વધતી ખુબ પકડીએ તેમ તે વધતો અને સુધરતો જાય
છે તથા તે પેહેલાં જે કસત હતી તે હવે ગમત થઈ પડેછે."

મધરાજતા ઝટકો.

મધરાજની અંદરખાંનીની, જીની અવસતા ખતલાવ
નારી એક જીદન ચીજ છે. વેલાતમાં 'ફલાઈ' છે; ખુજ
ઈમાં 'બગી' છે; મધરાજમાં 'ઝટકો' છે. આધારમાં થી
ગરામને કંઈ મળતો; લખાઈ મોહાળાઈમાં તેનો મોહા હી
સસો, જે ઉંચા ચાકપર મેલાપસો; થણાં નખળાં પાટીઆનો
એ ઝટકો બનેશો છે; ઘણી હાલહવાલ રીતે, તે જોડાપણ
મોકાપણ છે. તેમાં સીકડાઈને ચાર જણા બેસે એટલી જ

ગા કરીછે; બાહાર અડધા નાગો હાંકનાર બેસેછે, જ્યાં શરીરની ખુશબોઈ ગાડીમાં પડેલીજ રહેછે. ખરું કે આ ગાડી સાથે જોડેછે તે થોડેછે. પણ તે કંઈ નજરેલા હોય છે; એક આમકો કે લાતમાં ટપી પડે તેવોછે. પગની સ હીંગવાનું, દોરડી સુતરીથી અટકેલું, રકુમકર હારનીસ છે, કે જે આ હાડકાંનાં પાંચાંથી નથી બદલતર કે નથી સરસ. આવા ગાડી થોડાના રોખાડાની ચાલ નહીં ચાલ જીવી, ગઢેઢાંની ગાડી જીવીથી હોત તો તે બને એવું હતું. પણ ખરેખર તેમ નથી. જાણે અટકો તે અટકોજ. ગમે એટલી દુર તે એક અટકામાં લઈ જશે. કડકડાટ ખડખડાટ; ઉછળટી પડકાતી ધપનતી; ચરચર ચરચર ચરચર થતી; સવારીની ગાડીને મારી જશે—બે થોડાની ગાડીને પાછળ મેલશે. ઘણીવાર ઉતાવળોના જીવમાં જીવ રહેતા નથી, જાણે તેઓ એક-ઉડતાં, ધપકતાં, ખડખડીઆંમાં સવારી કરેછે, કે જ્યાં મીનીટ પાંચ મીનીટ સાંધે સાંધા, પાછીએ પાછોઆં ઉપડી ચારે તરફ વેરાઈ જવાનાં હોય. સોમાં નેતું જાણુ આ ફીકર રાખોછે, તે છતાં અટકા સહી સલામત તેઓને કામે પેહિંચાડેછે. પણ જ્યાર ત્યાર એ અટકા પોતાની નાખતેથી પોડાએછે. મરડાઈ મરડાઈ કે ખડખડા ખડખડા થઈ ગ્રીકાઈ પડેછે. આ દર યોગ્યપણા જાણ કાળા તીલજ આમકેમાં વીટલાઈ ટંગશે બની જાયછે—હાંકતા, બખડાતા, એકએકથી છુટા પડી બાહાર નીકળવાની રસ્તા હુંડતા. ટકુથી દોઢકઈ જઈ, ટકી પડી, હ રનીસમાં જીવવાઈ જઈ, મરડાપાટ પડેછે. પછી આકાશ તરફ લટકતા તકુડતા થઈ પડેછે. આવા દાખલા થોડા જ નેછે, પણ બનેછે ત્યારે ઘણી રજુન, ઘણી દયા ઉપજાવેછે. અટકાની ધાસતી ઘણી રહેછે; પણ તેની ધાસતી અને આ મીની તીલગાઓને પરવા નથી. તે એટલું જ જુએછે કે આંખને બે આંખનાં માઈલ બે માઈલ એક અટકામાં પોડા મી શકાયછે. અને અટકાવાલો જોસથી હાંકવામાં નહીં ટકુ કે નહીં ગાડીના વીચાર કરતો. જાણે જે બેઠું તેનીજ એક સવારીને સાચુ અટકો કે થોડું હોય, તેવી હાંકનારની ટપ રહેછે. બરાડા મારી નીચે ઉતરી ટકુને મૂરી રોડાવેછે; ઘણીવાર ચાર પગે નહસાડેછે. સવાસી રૂપીઆની આ એક ગાડી છે; તરીયા ચાલીસ કે પચાસ રૂપીઆનું આ ટકુ છે; છ સાત રૂપીઆના દરખાવાવાળા આ હાંકનાર છે. આખા રોજમાં બે કે હડી રૂપીઆ તે કુટી કાઢેછે. બે વરસમાં આ ગાડી થોડું મુશ્કેલ પડેછે; તરણ ચાર વરસમાં તે રદ થઈ પડેછે. અટકાઓની સંખ્યા દીનવદીન વધતી ચાલેછે. તરીયા વરસપર સોની હતી; વીસ વરસપર પાંચસોની હતી; આજે બે હજારની સંખ્યા થઈછે. તરીયા વરસપર એક માઈલ જવાને છ આંખના, આઠ આંખના આપતાં એક અટકો મળતો નહીં; આજે ચાર જાણુ બે આંખના આપી એટલી મુસાફરી કરેછે. એ મુજબ અટકાના માલિકોની કમાઈ ખુટી ગઈછે, પણ લોકને ઘણી દીકાવત, ઘણી સગવડ થઈછે. સુરામાં ઘણા જીવ અને વીધગાઓ દારૂ વેચવાની મેકકને હક મેળવી શુનરાન કરેછે; હાંધ્યા એવાઓના આ અટકાથી ગુજરી ચાલેછે. મધરાતની તાતબરીની, મધરાતના દમ અને ધમકની અને તેના ઘણા બરા લોકની અવસથાની આ અટકો મહોટી ગવાઈ છે,

એટલે આ અટકો તે મધરાતના મહોટા ભાગની અવસથા જેવો છે. મધરાતના એ ઘણો જીવો અતલગતો શાગીર દેછે; એ શાગીરદ બદલાવો પા મુખ થવો સેટલ નથી. પોતાની મેળે બદલાતાં, કે પોતાની મેળે ગુમ થતાં, કંઈ થી સુલત જોઈથી નહીં; પછી સતાની જાસતીથી જો કંઈ ફેરફાર કરવા મેરો તો થોડો વીલખ લાગવાનો. જ્યારે એ અટકાની આખરી આવરો ત્યારે મધરાતની એક ઘણી જીની ચીજ ખરી ગયલી કેટલાકો. પણ જ્યારે આખું સવ ભાવીક રીતે નીપજશે ત્યારે મધરાત હાલનાં કરતાં આજુ મુસત, વધારે કેળવણી પામેલું, અને વધારે માતબરીવાળું થયલું સમજવું. (દખરાણી હાંકસતાનની મુસાફરી.)

ફેફરાંના મરજ.

જે બધંકાર મરજમાં અવશ્યુષ જેવતાંજ થઈ આવીને દરદી જમીન ઉપર ચીલડાંની મીશાલે જાપાયછે તે બી હોખનો અને દુખ ભરેલો મરજ-ફેફરું છે. એ પરખાણે જમીન ઉપર અકુડાવાનું દુખનો હીસરીરીયાના થાયછે તથા મગજે લોહી ચહુડી જવાના મરજમાં પણ થાયછે, મગજ એ પાછલા મરજોના દરદીનું પડછું અને ફેફરાંમાં પડછું ઘણે તકાવત ધરાવેછે. હીસરીરીયાથી મેચુપ થઈ પડનારા દરદીની આંખમાં આંજી આવી જાયછે અથવા તે દસકાં ખાપછે ઈચ્છા હસવા પડેછે, એવો રીતની કસી નીચાંજ ફેફરાંનાં મરજમાં થતી નથી; તેમજ વલી ફેફરાંના દરદીના ગલામાં એક માસના દડો અથવા ગોસો થાય પછે તે હીસરીરીયાના થતો નથી. મગજે લોહી મદવા ની મેળાનીઆથી ફેફરાંની પીછાજ એમ થાયછે કે ફેફરાંમાં દમ ઘણો જે ખંડો અને ઘભરાપણે ચાસેછે તથા આંખનાં લોલા ફરી જાયછે. કોઈવાર ફેફરાંના મરજનો દરદી પડી જતો નથી, પણ મેકાં મેકાં તેના મગજે ફેર આપવા કહેછે, તે યજ પુતલાંની મીશાલે મેકાં રહેછે, ટકાર ટકાર એ કમગ જોયા કરેછે અને તેની શુધી થોડી ઘણી જતી રહેછે. પણ આજ કદાચજ બનેછે, જમીનપર પડી જવાની નીચાજ ફેફરાંના સાધારણ છે. અને ઘણીખરી વાંચનારી બાનુઓના જોવામાં તે આવડું હશે. ફેફરાંના કારણે તરેહવાર છે. તેના પેહલું તો એક એ મરજ હોય ઉતરેછે. આખાપને જો એ મરજ હોયતો ખચાંને થાયછે અને એ રીતે આ બીહાખના દરદીના બચાં જોયા સદાના કમનસીબ છે. જોનું વધારે મરજ થવાથી અથવા તેમાં તથા તેની સાથ સંધેસો ચલાવનારી બરડાની જીડની હાલતમાં ફેફકાર થવાથી પણ ફેફરાંના મરજ થાયછે. મગજ ઉપર રાખત મુકી અથવા ફટકા મારવાથી પણ એ મરજ પેદા થાયછે. ખચાંઓના ઘણીવાર દરમથી અથવા પેટ બરાબર નહીં આવવાથી ફેફરાંની રોખાય છે. એમ પરખાણે વલી અતીથય દારૂ પીવાથી અથવા કેડી વસતુઆ વાપરવાથી, છંદ અને જીડા હવસોની ઘણી આગ્રાહ પાડવાથી, શરીર તથા જોનું નબળું થાયછે તો ફેફરાંના મરજ થઈ આવેછે. પીસાખમાં પથરી અથવા રેતી પસાર થવાના દરદા અથવા મરજસતાનના દરદા

માં અથવા અમાંને જેમ કરનામાં તેમજ દાંત કુટારી વેલા ફેફરાને કારણ મહેલે. એ મરન ઘડપણ કરતાં નવાંની અને અયપણના વધારે થાયછે, અને પતલાં, કાવલાં તથા નખલા બાંધાના માણસો ઉપર તે વધારે સેતાબીથી ગલબો કરેછે.

ફેફરું થવાની આગમ્ય કોઈવાર દરદીને ચેતવણી મહેલે અને કોઈવાર નથી મળતી. વધારે વખતતો એ મરન અચલુચ ધઈ આપેછે અને દરદી એકદમ જમીન ઉપર પડેછે, પણ જારે એ મરન થવા આગમ્ય ચેતવણી મળેછે તારે તે આ પરમાણેની હોયછે. માયાં બા બાર લાગે, સુસની લાગે અને થાક લાગે. દરદીના ચેહેરો નરા ફેરવાયેલા દીસે, અને લુખ ઓછી થાય. ઈ'દરમિયા ઉપર ખોટી અસરો થાય જેમ કે અલ્બો નહી હોવા છતાં અલ્બોના વાસ આવે, ખોટા આવાને સંજોગાય, ખેઆલી અને ખોટા આકારો દેખાય, અને અગતકરીને હાથ ઉપર જાંઘે કાંઈ ચાલતું હોય તેમ સવર સવર થયા કરે. કેહેછે કે જારે એ સવરાટ થાય તારે ફેફરાના મરનની તે ચોકસાજ નીશાણ ગણાયછે. આ સવરાટ પેહેલાં અંગે ઠાપા શરૂ થાયછે અને પછે પાણીના રેલો ચાલતો હોય અથવા કાંઈ જાનવર ચાલતું હોય તેમ હાથની બાજુ સુધી તે ની ગીલી વધતી જાય. એ સુખીઅ નીશાણમિયા ફેફરાની અગતચેતી આપેછે ખરી, પણ ડાકરો સાફ કેહેછે કે એ વી અગતચેતી હ'ત્રેશ માલમ પડતી નથી, પણ થોડીજવાર માલમ પડેછે.

એ પછે જારે ખુદ મરન હોમશે કરેછે તારે દરદીના દેખાવ ભયંકાર ધઈ પડેછે. તે કોઈવાર યુગોળ અને કોઈ વાર જોસથી લુખ અથવા ચીસ પાડીને જમીન ઉપર પડેછે અને બેસુધ થઈ જાયછે. બદનના ચેતલાંમિયા હુદથી છ આદે અને પોતાની મેલે તાંજુ છુટવાથી આ મરન શરૂ થાયછે, જે વેળા બદન આગળ ઈઆ પાછળ મરડાયછે, આં ખો જોસથી અને જહુડપથી ફરેછે, હોટ ખે'ચાઈ જાયછે, અને થોડાના ફીલ્મની મીશાલે હોટ તથા દાંત ઉપર ફીલ્મ નીકળી આવેછે. જીવ જોસથી ખાટું નીકળે ત્યાંજે અને કે ઈવાર દાંત બંધ થઈ નવાથી તેની અંદર જીવ ભયંભરથી રીતે કચડાઈ જાયછે. નાડી ઉતાવલી અને બેકાપદે ચાલેછે, દમ ભારી અને શુમવાતો ચાલેછે, તથા હાથ, પગ અને બદનનું ખે'ચાંજુ એટલું ચાલેછે કે કોઈવાર દરદી એમત હોય તોપણ તેને પકડવા માટે છ માણસની અગત પડેછે. થોડોવાર સુધી અને એ થોડોવાર દસ મીનીટથી અરથા કે લાક સુધીના હોયછે—આ નેરાવર બેસુધી ચાલુ રહેવા પછે ખુદરત જાંજુ થાકી જાયછે, અને દરદી જાંજુ ઉઘમ પડતો હોય તેમ લાગેછે, જેમથી એકુ બે કલાકના તે પાછો પોતાની મેળે હોશીયાર થાયછે. તેને દરદ કહું'યાદ આવતું નથી, પણ તે થાકેલો, નબલો અને સુસત રહેછે.

કોઈવાર જોરથી ફેફરું આવવા પછે દરદીને આસાર થતો નથી, પણ પેહેલાન હોમલામાં તેના જાન કબજ થાય છે. આવો માલો બનાવ કદાચ બનેછે, પણ ઘણીખરી વખત દરદી થોડાવારના હોશીયાર થાયછે અને પછે પાછો સારી હાલતમા ફરતો હુરતો થાયછે. એ મરન પાછો ચુકરું વખતે હોમશે કરતો નથી, પણ કોઈવાર જલદી થાયછે

અને કોઈવાર લાંબો ગાલો નાખેછે. બે ચાર વખત તેના ફરી ફરીથીના હોમલા થવા બાદ તેઓ વચેનો અંતર ઓછા થાયછે અને થોડા થોડા દીનસના અંતરે તે પાછો થવા મહેલે. એ પરમાણે ઘણા હોમલા થવાથી દરદીની અકલ અને હોશીઆરી કમતર થતી જાયછે અને આજે વખતે તે નું મગન પણ ફરી જાયછે, મગર તેથી કાંઈ જાનની ખુવારી થતી નથી.

ફેફરાના મરનમે ઉપલો હેવાલ વાંચવાથી એ મરન ગમે એવો દરામતો લાગેછે તોપણ આ વાતથી દરએક જણને ધીરજ આવવી નેહએ કે તેને અટકાવાનું અથવા તે નહી થાય એવું કરવાનું ઘણે દરને આપણા હાથમાં છે. એ મરનનાં જે કારણો ઉપર વરતવીપાંછે, તે એકવાર બે આનથી વાંચી જોશું તો માલમ પડશે કે એ મરનના કારણો માણસની પોતાની તકસીરછે અને જો આવા ધીવામા તથા બીજી ચાલચલણમા અંદાજે રાખશે હોયતો પછે એ મરન હોમશે કરવાની કદાચના ટાકાત ધરાવેછે, અગરજો એ મરનને દુર કરવો હોયતો તેના કારણને દુર કરવાં એમ સઘથી સરસ ઉપાય છે. જેમકે દારૂ વગેરે કેફી ચીજથી તે થતો હોય તો તેવી ચીજે બંધ કરવી. ખરાબ હુવસોથી મરન થતો હોયતો તેવા હુવસોને છોડી દેવા. ગુસો, ગભી વગેરે જાનને ઉસકેરનારાં કારણોને દુર કરવાં. ખુદર તો દરદીથી આ મરન થતો હોયતો તેવાં દરદીને તત્ત ઉપાય કરવો. આ મરન લાલ્લા દરદીને મગન સાંત અને ઠંડું રાખવાની ઘણી જરૂર છે. તેને હવા તથા જગા ફેરફાર કરવાની જરૂર છે. તેને ફરવા હરવાની તથા બીજી સેહેલ કસરોતોની જરૂર છે. તેના મગન ઉપર ઠંડાં પાણીની જરૂર છે તથા જો અને અને આકુક આવેતો જાહારીની અંદરથી નાહાવાની જરૂર છે.

આવા ઉપામે ફેફરાને અટકાવા સાડું જોઈએછે, આ કી દવા દારૂથી ખુદ એ મરનને ઉપાય થતો નથી. દવા ખાતર કહતી આપવા, પેટ સાફ લાવવા તથા જે દરદી આ મરન થતો હોય તે દરદને મટાડવાની હોયછે, બાકી ખુદ મરનના ઉપાયતો ઉપર કહુવા તે છે. તોપણ જારે મરન થઈ આવે તારે તરતજ યુ' ઉપાય કરવા તે કદાચ અતરે જણાવવા સીવાએ આ વીશય બંધ કરી શકાતો નથી. ફેફરામાં દવા દારૂ સંધું દરદી હોશીઆર થવા પછેનું છે, પણ તેના ઉપર મરન હોમશે કરતી વેલા જરૂરનું એછે કે જેવી આ મરનની પેહેલી ચેતવણી થાય અથવા મરન શરૂ થાય કે તરત દરદીને સુધવાની જલદ પદારથો જેવી કે 'સરબોલી સાલટ', 'ટપકીર, નાંખ છાંછી, વગેરે સુ' ઘાડવી અથવા મોહોડાં ઉપર ઠંડાં પાણીના જોસથી કટકા ખારવા કે જેથી બેશુધીના અટકાવ થાય. અગર એ મરન થવા આગમ્ય હાથમા સવર સવર થાયતો તે જ ગા ઉપર જોરથી પાટો બાંધી લેવો કે મરનનું જોર આગલ વધતું અટકે, જારે દરદી હાથ પગ ઘણા પકડાં પડે તેને વાગે નહી અથવા ઈજ થાય નહી તે માટે સંભાલ લેવો. જો તે આટલાપર પડેલો હોયતો જમીન ઉપર બીસતરો કે રી તેને સુવાડવો, નહીતો કે તાંજુમાને તાંજુમા કદાચ આટલા ઉપરથી પડી જાય. ગરદનની આસાફસ' કાંઈબી દંગ બાંધેલું હોય અથવા કપડાં ઈઆ તેમના કસ તંગ હો

ય તે સમયે છોડી નાખી મોકલાસ કરવી કે લોકોને ફરવાની છુટ મળે. દરદીના દાંતના મેલુ જડખાં વખે છુમના કકડા અથવા કુમા દેવા કે તેમની વચે છલ કરાઈ જાય નહી. દરદીના મગ ઠંડા હોયતો બને ટેઠાં ઉપર રાઈ મારવી તથા માંયું ગરમ હોયતો પાંણી. અને કોલાંગવાટર સારીપડે મેલવું.

જાન હુર્સ બરખારડટ.

તેકે આ તસવીર જ હમદીઆનની લાગેછે, પણ એ સુધ યુરોપીઅનછે. જાન બરખારડટ અથવા બરાબર મોલીઅિના હાજ બરખારડટ યુસાફ્રીના શોખને લીધે મકાની હજ કરી આવશે હોતો, તેની હાજના પોશાકમાં આ તસવીર ઉતારીછે અને તેની હજને હેવાલ અતીશય જાંણવા જોગ છે. આ નાજાકીત યુસાફ્રી યુવીલજર્વાડ દેશમાં સને ૧૦૮૫ માં જન્મયો હોતો. ફ્રાન્સના મોટા મલવાના વખતમાં ફરેમોએ સુવીલજર્વાડમાં જ જીવભાત ગુજરયો હતો, તેનું વેર ફરેમો પર લેવાના બરખારડટે સપત લીધા હતા. પણ નેપોલીઅન મોનાપારટની મહડતીથી બરખારડટની ઉમેદ બર આવી નહી અને લીપ્પલક તથા ગ્રાટીન ગંનની નામીથી મદરેસામાં તાલીમ લેવા પ્રુટે ૧૮૦૬ માં તે લંડન ગયો. હીઆં તે વખતે આફ્રીકા મધે યુસાફ્રીને ટેકો આપવા સાઝું એક સભા ઉભી થયલી હતી, તે સભાની તરફથી યુસાફ્રી કરવાને બરખારડટે ઘણી ઉલટ બતાવી અને તાર પછે છેક બે વરસે તેને યુસાફ્રીએ મોકલવાને સભાએ કમ્બલ કીધું.

આફ્રીકા અને આરબસતાનમાં જઈ ગઈએ તમે યુસાફ્રી કરવી એ કાંઈ ખ્યાવાનું કામ નથી. મારે એ દીકર કામ પાર ઉતારવાને લાએક થવા સાઝું બરખારડટે તર્ફ આરોએ કરવા માંડી. પણ તે તર્ફઆરોએ થું હતી? મોસાકી પોશાકી અથવા મોન કરવાને મોરો અસખાબ એક દો કરવામાં તે રોકાયો નહી, પણ અરબી ભાષાના ઠંડા અલીઆસમાં પડયો તથા મોટી યુસાફ્રીમાં જરૂરની વીઠીઆ એ શીખવા લાગો. બીજા તેણે તર્ફઆરો એ કીધી કે પોતાની હાહાડી ઉગાડી, તથા મહમદીઆન લેખાસ એખતી આર કીધો તથા પગે લાંબી મજલો કરવા લાગો તથા તાપની અંદર ઉંઘાડે માથે ફરવાની પોતાને તમેહ માડવા લાગો, તથા જમીન ઉપર ઉંઘાવા અને માતર તરકારી તથા પાંણી ઉપર ન પોતાને ગુજારો કરવાની આદત પાડવા લાગો.

એ રીતે પોતાના બદનને યાક, જીખ તથા બીજા ચખતીઓને મારે કસવા પછે તે ૧૮૦૮ ના જાનેવારી મહીનામાં ઈંગ્લંડથી નીકલ્યો અને માર મહીને માલદાના ટાપુ ખાતે જઈ પુગો.

મારેલી યુસાફ્રીપર નીકલવા આગમ્ય યુસલખાનો ની ભાથા, રીતભાંત અને ધરમ પુસતકોથી પુરતો વાકે માર થવા મારે બરખારડટ માલદાથી સીરીયા દેશ ગયો. તાંહાં જતાંજ તેને સફરમાં દેશી નાખોદાઓથી ઘણી હરક તો ખમવી પડી હતી. એ વખતે તેણે દરકીય લેખાશ પે હરેલો હતો, તથા પોતાનું નામ ઈબરાઈમ એખન અમદલા કરી રાખયું હતું તથા વેપાર કરવા મારે સીરીઆથી બગ દાદ થઈ હીકુસતાન જવાનું શેલ ઘલયું હતું. ૧૮૦૯ ના સપ્ટેમ્બર મહીનામાં તે અલેપો ખાતે જઈ પુગો, જાંહાંમાં ઈંગરેલ કાનસલ આગળ તેણે પોતાની ખરી આજખાં આપી, પણ આકીનાં સરવે લોકોથી પોતાને મહમદીઆન તરીકે જ ઊપાવયો અને કોરાન તથા બીજાં મહમદીઆન પુસતકોના પુર અલીઆસમાં પડયો. એ રીતે સીરીયામાં તેણે હડી વરસ ગુજાર્યા, જે અરસામાં પાલમ્પરરા, રેમાં સફસ અને બીજાં આસપાસના પરગણાઓમાં ઘણીક યુસાફ્રી કરી બીરાઈન આરમોથી તે પુરતો વાકેમ્કાર થયો. ૧૮૧૨ ના ફેબ્રુવારી મહીનામાં અલેપોથી તે પાઉઝ નીકલ્યો અને દરદીના મુલુકોમાં સાત મહીના સુધી યુસાફ્રી કીધા બાદ એરેનની કબર વાલા પીટરા નામના નામીયાં પથ દરાઈ ગયલાં શેરેનની પેહેલવેલેલી શોષ કીધા બાદ અરખમર મહીનામાં ખીસર દેશના પામ્તખત કેરો ખાતે બરખારડટ આવી પુગો. સુરીઆની ગુલક માહેલી આ સમયે યુસાફ્રીના હેવાલનું એક પુસતક તેની તેજ કલમથી બાહર પડ્યું છે.

કેરો ખાતે જવા પછે આ હીમતવાન યુસાફ્રી ઈલપ શીઅન તથા આફ્રીકન ભાશાઓની તાલીમ લીધી. ખીસરના વખતાપસા મહમદઅલી પાશાના મેરા ઈબરાઈમ પાશાની પરવાનગીથી મજબુતી મેળવવા પછે તે પેહેલવેલેલાં ખીસરથી ઉપર એસની શેરેમાં ગયો, જાંહાંથી નીલ નદી તરફના મુલુકોમાં ફરીને નીચીપીયાની ઉતર સરહદ ઉપર પાછો આવ્યો. એસનીથી કોઈ વંતર નવાની રાહ મેતાં તેને એક વરસ નીકળી ગયું, જે પછે ૧૮૧૪ ના માર્ચ મહીનામાં દારાઈ ખાતેથી એક વંતર મળી આવવાથી તેની સાથે બરખારડટ એક મુસ્લેસ મહમદીઆન વેપારી તરીકે નીકલ્યો. આ વખતે તે ઘણી ગરીબી હાલતમાં હતો. એસની ખાતે લાંબો દીલ થવાથી તેની ખરચી ખુટી જવાથી, તેને પોતાને ઉંદ વેચી નાખવો પડયો અને માતર એક ગણેડા ઉપર સવાર થઈને તે વંતર સાથે આવવા લાગો. આ યુસાફ્રીએ નીકલતાં તેની પાસે માતર ૫૦ ટાલરની પુંજ હતી અને બે કીમતી સીકકા તેણે પોતાની પેઢીમાં ની આસપાસ એક માનડું લપેટી નેમાસ્તીવી લીધા હતા. તેનાં કેંગાલ પોશાક ઉપરથી તથા તેના અસખાબ ઈમા નાકેર કાંઈ નહી હોવાથી યુસાફ્રીના તેના સોખતીએ તેને હીનવા તથા ધીકારવા લાગ્યા; કેમકે પેહેલાંતો દુરકીનો જે લેખાશ તેણે લીધો હતો તે એકને તેઓ ધીકારતા હતા અને બીજી તો પોતાના ધંધામાં આ નવાં માહુસને તે

એક હાડકું સમજતા હતા. બરખારડટે કમ્બ કીધું કે હું તુરકી છઉં, પણ બાહાનું કાહાડકું કે મારી લાઈ આન ઘણું થયું મોટી દાલત લઈને દારૂંશર અને સેના આર શેહેરી વચે વેપાર કરવા જતાં યુગ થયો છે તેની શોધ મા હું નીકલ્યો છઉં. આ બનાવટથી નરા તેઓને મેહર આવી, તોપણ તેઓ તેને એક હલકા ભીખારી તરીકે ગણવા લાગ્યા તથા તેની સાથ વેહેવાર રાખવાને પોતાના આ કરોને પણ અટકાવા લાગ્યા, એટલું જ નહીં પણ નજીવે બાં હાંને તેના ઉપર હાથ મલાવા તથા તેના માલમતા હુટવા લાગ્યા.

આવી તંગદસ્તીમા આ હીમતવાન યુસાફરના યુખીય સોબતી વંજરના આરખ ભોમીઆ હતા, જેઓને વંજર માહેલા ઇજપશીઆના સાથ બનવું નો હુવું અને તેથી તેમના હાકી કાહાડકા આ હુરકને તેઓએ પેતાની સંગતમા રાખયો હતો, પણ તેમી બરખારડટે તેઓને ઘટતી ખજુરી ઉપરાંત ઘણીક લાલચ આપી તારે. દારાઉ કે જાં હાંથી વંજર નીકલી હતી તાંહાંથી તે શીગરે મુખી ૧૪ દીવ સની મંજલના નીધુખીઆના નંગલમા હુટારાઓની ધાસ તી, મુરજના તાપ અને પાંણીની તાંણ યુખીય શંકરોં છે. તાંહાં મધી મળે છે ખરું પણ પખાલી ફાટી જાય છે અથવા તે મધે પાંણી ગરમીથી વાસ મારી આવે છે. જરે વંજર કોઈ કેકાંણે ઉતારો કરવાની હોય તારે સરવે જાણ જાહાડ ના છાયા તરે ઉતારો લેવાને વેહેલા ફોડે છે, તેઓની સાથ આપણે યુસાફર પણ ફોડતા, મગર બીજ લોકો પછવાડે આવવા છતાં તેને તડકામાં હાકી કાહાડી તેની નજા પોતે લેતાં. બીચારો બરખારડટ પોતાના ગધેડાને યાક આપવા સાડ ફાહાડામા માર પાંચ કલાક પચે આવીને યુસાફરી કરતા અને તેના પગમા છાગરા ઉડવા છતાં, જરે ઉતારાની નજા આવે તારે નંગલમા લાકડાં લેવા તેને જ નહું પડવું, જે લાકડાં કાપી લાવીને પોતે આતસ સલગાવતા, પોતાને હોયજ ખાનું પકાવતા, ગધેડાને ચરાવતા અને વળી સાંજ ને છેટે કાફી કરીને પોતાના સોબતીઓને પાતો જ્યો તેઓ નરાખી રાજ રેહતા. શીગરે શેહેર છોડવા પછેની યુસાફરી બલનાં રેતીના નંગલમા કીધી હતી, તાંહાં પાંણીની તંગી વીશે બરખારડટ ઘણે અસરકારક હેવાલ આપે છે.

આ યુસાફરી તમામ કીધી બાદ વંજર બરખર અને શેડીના કસબાઓ ખાતે જઈ પુગી. આ યુલુકના લોકો થોડાં જ કપડાં પહેરે છે, જવાન છોકરીઓ માતર લંગોટ બાંધીને ફરે છે, લોકો બદન ઉપર માખણ ઘણું ચોપડે છે, અને વરસ દાહાડે પાંચ હજાર ગોશ્વોના વેપાર ચાલે છે. આ બીસીનીના કોસરા ઉપર મસોવાના બંદરમાંથી અરેબી આ જવા સાડ બરખારડટ એક નવી વનજર સાથ શેડી થી નીકલ્યો. આ વખતે તેની પાસે માતર માર દારૂર બાકી રહ્યા હતા અને ભીખ માંગીને યુસાફરી પુરી કરવાને તેણે કરાવ મળેલો હતો. વંજર કારે છેકાંણે જવાને બદલે વેં હેંઆઈ જવાથી બરખારડટ નીસકળ થયો અને મસોવાના ખેઆલ માંડીવાળી સુખાકીનતા બંદર ઉપર ગયો, જાંહાંના આગાએ પેહેલતા તેને મારી નાખવા કાહાડયો પણ હમરા હીમ પારાની ભલામણ વાંચવા પછે, જેકે બરખારડટ ચીકડે હવાલ હતો તોપણ આગાએ તેને પોતાના મકાનમા ઉતા

રો આપયો તથા સારીપકે નવાજીને પછે એક બગલાનું તુર આપી તેને આરબસતાનમા મુસલમાનોના મકા અને મદીનાના પવીતર શેહેર જિવાના બરખારડટે કરાવ કીધો એટલું જ નહીં, પણ પોતે હજીની કીરીઆ કરી સઘળો જાતો અનુભવ મેળવવા માહાણુ. આ કરાવ તેણે મોટી ફતેહનંદોથી પાર ઉતારયો. ૧૮૧૪ ની તા. ૧૮ ની જુલાઈને દીને આ યાવકો યુસાફર હાડછા પોતે આવો પુગો. હજીને મહીને નાનરીક આવેલો હતો અને સરસતા યુજ્ય સીરીયા તથા ખીસર દેશથી પંચસધી તીસ હજાર માણસોની મોટો વંજર તાંહાંના રાજઓ મુખાં હજ કરવા આવી હતી. દજાહ ખાતે બરખારડટને એક વેપારી એ હુંડી સીકારવા ના પાડવાથી તેના પર ભારી શંકટ પડ્યું, પણ તેવામા ઇબ્રાહમ પારાના હકીમે તેને ૧૦૦૦ રૂપીઆ ધીરને મદદ કીધી.

સઘળા હીરન કરનારાઓને “વાડી મોહારામ” નામની નજા ઉપર “ઈહરામ” નામની કીરીયા કરવી પડે છે, જેમાં બદન ઉપર સરેદ સુતરાઉ કપડાંના એ કકડા લપેટવા પડે છે, જે સીવાએ બીજું કશું કપડું પહેરાવું નથી, અને માથું વટીક વંઘાડું રાખવું પડે છે. એથી હાહાઓને બચત કરીને શીઆલામા વધારે કપડાં વગર ઘણું દુખ ખમવું પડે છે અને તોપણ આપણા યુસાફર બરખારડટ એ સઘળી કીરીયા કીધી. -તાર બાદ ગધેડે સવાર થઈ તા. ૯ ની સપ્ટેમ્બરને દીને તે મકામા દાખલ થયો અને પાકો મસજદમાં મંઈ કામ્યાબાના ફતરને ખોસા લેવા, તેની આસપાસ આંટા ખાવાની, “જનજમ” ના કુદમાથી પાંણી પીવાની અને એ સીવાએ બીજ સઘળી કીરીયા તેણે બજવી. મસજદમા કીરીયા પુરી થીયા પછે હજીના ધારા પર માણે બરખારડટ સજાકાની ટેકડી પરના મેદરમોના તથા ખીસરિઆના તખતા ઉપર નીમાન કરી આવયો, એ પછે માથું મોરાવીને મકાથી ૧૫ કલાકની મંજલ ઉપર ઝીમરા નામની જગાની નીમાન ગયો, જે પછે “ઈહરામ” નો પોશાક કાહાડવીની તેને છુટ ખળી, પણ હજી બરખારડટ પોતાનો એ પોશાક બદલ્યો નહીં. આ સઘળી કીરીયાઓ મા ઘણીક મંજલ કરવી પડે છે અને અતીઘણી યાક મહડે છે, તોપણ બરખારડટ સઘળી કીરીયા કીધી. એ પછે ૮૦૦૦ માણસોના મોટાં સરખસ સાથ તે આરેતના પાહાડ ઉપર થતો મોટી નીમાનમા સાંજેલ થઈ આવયે, જાંહાંથી પાછા ફરતાં તેના ઉંઠ મોહિવાઈ ગયાં અને કકડતી ઠંડી વચે પચે ચાલતાં અને મોલી નમીન ઉપર સુતાં તેને ઘણું હેરાનગતી થઈ. તાંહાંથી “વાડીમુના” ના યામલા આ ગયે બેજલોસની ઉપર ફતર ફાંકવાની કીરીયામાં તે સાંજેલ થયો, જે બરદમ્પેક હાહાને દાએક યામલા ઉપર સાત ફતર ફેંકવા પડે છે. છેવે ભોગ આપવાની કીરીયા પણ બરખારડટે કીધી, જેમાં હજીને વખતે આગળ ૪૦૦૦૦ ઉંઠ અને ગાય તથા ૫૦૦૦૦ મેંડાંનો ભોગ થતો હતો અને આ જની દ. થી ટ. હજાર જાંનવોને ભોગ લેવાપડે.

આ સઘળી કીરીયાઓ જિવા પછે આપણે યુસાફર મદીના શેહેરમા ગયો. પણ અફસોસ કે તાંહાં તેને શેહેરમા ચાલતી અકીનો રોગ લાગે જ્યો તાંહાંથી જલદી નીકલી પડી ને યુસાફરી કરતો કરતો ૧૮૧૫ ના જુન મહીનામા બરખાર

ડટ કરો ખાતે પાછો આવી પુગો. બીજી વધારે મોટી મં
નજલને માટે વાતચેતી અને પોતાની સુસાફરીના હેવાલો લ
ખતો તે કરોના મશગુલ હતો. તે મહાધી ફેન્ટનને મારજે
પાછી ફરતી એક વંજરને માટે ટાંપી રહેલો હતો કેમકે તે
વંજર સાથે નજલને એક મોટી શોધ કરવાની તેને પુર આ
શા હતી. એટલા માટે પોતાના સમજામાં પુસતકો તથા અપાર
કરીને તેણે ઈંગલંડ મોકલાવી દીધાં અને વંજરને આવી
પોહાંચવાનો વખતબી નજલીક આવશે. પણ અફસોસ કે
પોતાની આ ઉમેદ પાર પાડી નહી શકે. આગળથી મંજ
લની યાકરી તે અંતે મોંઘા પડશે અને તા. ૧૫ મી વ્હક
ટોમર ૧૮૧૭ ને દીને કરો જેવાં પારકાં ઇસલામી શેર
મંજ તે મરણ પામશે. તેને પોતાને વતન પાછો ફરવાની
ધણી હોંશ હતી અને કરોના ઈંગરેજો તેની આવડત કરવા
આવડા તેમની આગળ મરતી વખત તેણે પોતાની માને
યાદ દીધી હતી. મરખાદર ખરો હીતવાન અને હાથો
આર હતો. છેક ૨૫ વરસની ઉમરનો ધણે તારે તે ઈંગ
રેજ શીખશે હતા અને તોપણ તે અજો ઈંગરેજ લખના
ર ગણાતો હતો.

લો કો.

હીકુ લોકો.

“આખા યુરોપમાંનાં નેટલી તરાહનાં લોકો વસેછે
તે કરતાં વધારે પરકારના લોકો હીકુસતાનના વસેછે.” એ
ક નામીયા લખનારનાં આ કહેણ વાંચીને અને તોપણ
એ સમજા લોકો હીકુને નામે ઓળખાયછે. હીકુઓના
મુખીઅ લાગ કાકેશીઅન અથવા ઇરાનીઅન ઓલાદનો
છે. તેઓ છેક અસલ જમાનામાં ઇરાનરેજ અને
બીજા ઉત્તરના મુલુકોમાંથી હીકુસતાન ખાતે આવ્યા હતા
અને જરે સોફદરે હીકુસતાન ઉપર હોમરો કીધી તારે
તેણે પંજાબમાં તેઓને તેમની અસલ જાહેજલાલીમાં વસે
લા નિધા તથા તેમના ઉપર ફનેહ મેળવતાં તેને ભારી સુશ
કેવો લાગી હતી. એ ઉતર મુલકમાંથી તેઓ ઉતર હીકુસ
તાનના, વાવોઅ મુલાનાં પસંદગીમાં, મધીઅ હીકુસતાનના
તથા દખ્ખુ અને પશ્ચીમ હીકુસતાનમાં ફરી વસ્યા અને
અહાં ગયાં તાહુના અસલ જંગલી રેહવાસીઓને તાબે ક

રતા અથવા બીજાં જંગલોમાં અને ખીજોના હાંકી કાઢા
ડતા ગયા. હીકુસતાનના એવા અસલ રેહવાસીઓમાં કો
ડ, બીલ, સનથાલ, મેર, કોલ, બેંગી, દોમ, ભાટ વગેરે લો
કો ગણાયછે, જેઓ આજેબી જંગલી અને પાહાડી સુદ
કેમના રહેછે.

હીકુસતાનમાં એકામાં એકી ૩૦ પરજાઓ વસેછે
અને તેઓ આસરે એટલીજ જુદી જુદી ભાષાઓ બોલેછે, જે
ભાષાઓમાંથી વળી શેરે શેરે અને ગામે ગામ નવા ન
વા પરકારની તરેહવાર જુબાંનો ઉભી થયેલી. આ ધણી
ખરી ભાષાઓની ખાતા એકજ ઇમાને સંસકરીત છે, તથા
આ ધણાખરા લોદીની ખાતા ખાતુ એકજ હીકુની સરખાની
છે. તાલકની ભાષણીના, ચેહરાના ઘટમગા અને હાથપગ
ના કદમાં હીકુઓ યુરોપીઅન પરજાઓને ઇરાલીઅર ક
રતાં વધારે મજાતા આવેછે, પણ હીકુઓના મદનની બીજી
ખાશીઓના યુરોપીઅનોથી રેશના જુદા જુદા ભાગોમાં જુ
દી જુદી રીતોના તફાવત ધરાવેછે. રજપુતો અને ઉતર ત
રફના પાહાડી હીકુઓ હાંચા અને કદાવર છે, પણ સપાટ
મુલુકોમાં રહેનારાઓ હારે નરા દીગણા અને કદે વધારે
પત્લા હોયછે. સમલા ભાગે ખાતે હીકુના ચેહરો સોહામ
હો અને સારા ઘાટનો છે તથા મદન ધણી ઘાક અને મેહ
નત ખમવાને શકતીવાન છે. ચામડીનો રંગ સુધ સરેદી
ધી તે હુમસીના જેવા કાળાસ સુધી હીકુઓમાં મળી આવે
છે. અમત કરીને પશ્ચીમ હીકુસતાનના હીકુઓ વધારે
સફેદ અથવા ઘડુની વરણના છે. મધરાજ ખંગાલ વગેરે
મુલુકોમાં તેઓ કાળા વધારે છે.

હીકુ લોકોની રાહ રસોમાં તમામ વેહેજ નિવામાં આ
વેછે. તેઓની આખી લંદગી વેહેજમાંને વેહેજમાં કંઠાકા ભ
રેલી કીરીઓ મારગોમાં પુરી ધાયછે. સોમાં નેહુ હીકુઓ ખરહ
મધમ માનેછે, જે ધરમમાં ઇશવરને જુદા જુદા અવતારો
માં આ ધરતી ઉપર આવેશેના માનવામાં આવેછે અને તે
જુદા જુદા અવતારની જુદા જુદા હીકુઓ પુજ કરેછે.
તેઓમાં વીશતુ અને સીવની પુજ મુખ્ય છે. તેનો આ
ક્રમે અને સંજો ઇસો અવતાર કરીશ ગણાયછે, આ ત
રફના માહારાજોનો ધરમ તે ઉપરથી ઉગે થયેછે તેમજ બં
ગાલમાં અને રેશના બીજા મોટા ભાગ ઉપર બારે ભાવથી
કરશણની પુજ ધાયછે. વીશતુનો સાતમે અવતાર રામ
ચંદ્રજ માનવામાં આવેછે, જે લંકાના રાજા રાવનને શી
ખસા કરવા આ દુનીયામાં આવેશે ગણાયછે અને જેના
ઉપરથી રામાએજીનું નાદર આખીઆન ઉતું થયુછે. નેટ
લા ભાવથી વીશતુની પુજ ધાયછે તેટલાજ ભાવથી સીવની
પણ પુજ ધાયછે, જેથી હીકુ લોકો વચે તડ પડીછે અને
વીશતુ મારગી તથા સીવ મારગી નામો નીકળ્યાંછે, જેઓ
પોતાપોતાનાં દેવને એકેકથી સરસ માનેછે. વીશતુ મારગ
માં કરીશનની સીલપટાઈની અનીતી આવેછે. સીવ મારગ
માં માહારવે ને સીવતુ એક નામ છે, તેના લીંગની અનીતી
આવેછે, જે મોંઘે અથવા નનમ આપનારી ઈદરીના આ
કારની મુરતીની માનતા ધાયછે. આ બે મુખીઅ ધરમોના
સેકડો જુદા જુદા પરકાર થયાછે, અને તે ઉપરાંત મુરોપ
અથવા મુરજને માનના રા, ગણપતીયા અથવા ગણેશને
માનનારા, શકતીઆ અથવા સીવની ઓરત ભવાંતીને મા

નનારા અને બીજા ઘણાક ધરમે હાંદુ લોકોના જન્મને છે.

સીવ ગોષા ઉપર સવાર થતા હતા, જે ઘોડાનું નામ નનડી હતું. તે ગોષા ની પણ હાંદુ લોકોના મંદીરમાં સુરતી હોય છે અને તેની પુજા થાય છે. ગાય ને હાંદુ લોકો ઘણા માન આપે છે અને તેને ઘણી પવિતર સમજે છે. હાંદુઓ સુરતી પુજા ધર્મ પડ્યા છે અને કહે છે કે તેઓ ૩૩ કરોડ ગોદા અથવા દેવને માને છે. બરહુત પરથમ પરમેશ્વર, વીશ્ણુ સરવેને અચાવનાર અને શીવ સરવેના નાથ કરનાર છે. “કામ્ય” તરીકે

શીવ નાથ કહે છે, તેની પુજાને આરે “કાલી દેવી” ધર્મ છે જેની પુજા જંગલમાં ઘણી થાય છે અને તે ઉપરથીજ “કાલી ધર્મ” પરથી “કલકતા” નામ નીકળ્યું છે. કાલી દેવી, તેજ ભવાંની, પારવતી, દુર્ગા વગેરે છે, જે સઘલાં સીવની સીના નામે છે. આ સઘલી સુરતીપુજા હાંદુઓમાં પાછલા નજાનાથી દાખલ થઈ છે, કેમકે વેદ ને હાંદુઓના અસલ ધર્મ શાસ્ત્ર છે તેમાં એક જ ગોદાની સઘલી માનતા ફરતી છે. ગાયની માનતા સાથે ગાયના છેર, સુતર વગેરે પવિતર ગણાય છે અને પ્રાયશ્ચીત અથવા ગુનાહની તો નશામાં ગાયનું છાત, તરો, કુખ, ધી, દહી વગેરેની ગોળી ખવાડે છે જેને “પંચ ગવીય” અથવા ગાયની પાંચ પેદાસ કહે છે. કમલનું કુલ પણ હાંદુઓમાં પવિતર છે, ગંગાના પાંચી પવિતર ગણાય છે, અને હોમસલી પણ કીરીયા મારગ મા વપરાય છે. હાંદુઓની કીરીયાઓ ગંગા નદી સંબંધી પુરા કલ હોય છે. હજારો હાંદુઓ એ નદીમાં નાહવા સાથે સૈકા હો કોસની મંજલે જાય છે અને બીજા હજારો જોઓની શકતી નહી હોય તેઓ બીજા નદીઓ તથા તલાવોમાંના પાણીને મંગાનું સમજી તેમાં નાહવાથી શંતિ થાય છે. એ ઉપરાંત તેહેવારો અને જનનવારોમાં હાંદુ લોકોના ઘણા વખત ગુજરે છે. દરએક તેહેવારની કાંઈને કાંઈ તપાસી ની કહે છે અને તેની કીરીયા જુદી હોય છે.

હાંદુઓમાં જાતી ભેદ એક બીજા નોથી લેવાએ જા ના છે અસલ વખતમાં હાંદુઓની માતર ચાર જાતો હતા, જેમાં ૧ લી બરામજીની, ૨ જી સુતરી અથવા લડાએકોની, ૩ જી વેશીયા અથવા વેપારીઓની અને ૪ થી સુદર અથવા હાંદીઓનો લોકોની હતો. આ ચાર જાતો

કરવાની મતલબ માતર મંડળીના તથા ગુખીઅ ધંધાઓના ચોકસ વરગો કરવા ની હતો અને ગોદાના પેદા કરેલાં માણસો પેદા પેદા હાલની મીશાલે એકેક વીશે થી કાર પેદા કરવાની મતલબ નહી હતી. પણ જનાનાના દોર આગળ જાતી ભેદ નો એ અરથ નીકળી ગયો છે અને તેને બદલે હજારો જુદી જુદી નાંતો ધર્મ છે. એકલા વાંછીયાઓમાં ૮૦ જુદી જુદી નાંતો છે. તેમજ વળી ધંધાઓ પણ નાંતને વલગી રહ્યા નથી. માતર ધરમગુરૂના

ધંધા સીનાએ જે ગમે તે ધંધો દરએક નાંત વાલો કરે છે. એટલું જ નહી પણ મીઠા કોલબરૂની મણતરી પરમાણુ બરામજી જાતના માતર બંગાલ મધે ૧૬૮ જુદી જુદી નાંતો છે. આથી હુમોઈસા કહેવા પરમાણુ દખણ હાંદુસતાનમાં ઘણાક સીવમારગી ધરમગુરૂઓ બરામજી નથી પણ સુદર જાતના છે. વળી બરામજી સઘલા ધંધાના પડ્યા છે તથા માતમર સુદર લોકને તાંબો બખરમીનું કામ વરીક બરમજી કરે છે. ઈંગ્લેન્ડ સરકારના લશકરમાં બરામજીને મોટો ભાગ છે. સરકારી ચાકરીમાં પણ તેઓ ઘણા રૂતાયાલા છે. બરામજી આલાક, પકા અને સાવધ છે. તેઓએ શાસ તથા વીદીઆ અભ્યાસને એક હાથ કરી રાખી હાંદુઓની દુર દસા આંખી છે તથા એ લોકો જે વેદમજા કહેવા છે, તે ગુખીઅ કરીને આપ મતલબીયા બરામજીને લે છે. ઘણીખરી કીરીયાની મતલબ બરામજીને જમાડવા તથા દખણા આપવાની કરી મેળી છે, પણ ઈંગ્લેન્ડ કેળવણીથી એક હાથ ઉપર બરામજીના અને બીજા હાથ ઉપર નાંતના દોર ઘણા તુટે છે. એક નાંતવાળા બીજા સાથે જમાડવા નથી એટલું જ નહી પણ વધારે સુરમાઈ ભરે છે એ કે કે પોતપોતાની નાંતમાં પણ તફાવત મેળે છે, જે વાંછીયાઓ એકેક સાથે જમે છે તેમને છોકરા છોકરી આપી શકતા નથી. ઘણાખરા સંસારી સુધારાઓમાં નાંત આડી આવે છે. જે નાંતોવાઓ દારૂ પીએ, રંડીઆલ કરે ઇઆ તરફ કરે તેમને નાંતઆહાર મેળવામાં આવતા નથી, પણ પુનરવીહવા કરે અથવા બીજા નાંત સાથે જમે તેને નાંતઆહાર મેળે છે ! જે સીકાપોર, મેડન અથવા નંગાબાર જઈ આવે તેને નાંતઆહાર ધવાની ધાસતી નથી, પણ જે વીલાત જઈ આવે તે નાંતઆહાર ધાય છે ! આવો પાપી અને ઘાટડી દોર કદી નીલી શકે નહી.

હાંદુ લોકોના પોશાક પોશાક હોય છે. ગરમ રેશમાં રેહેવાથી તેઓ પોશાક કપડાં પેટરે એ પુદરતો છે. મહુડા તરગો સીવાએ બાકીના સરવે હાંદુઓ ઉંઘાડે પગે ફરે છે અને ધરમાંતો સઘલા વરગના હાંદુઓ ઉંઘાડા પગીયા રેહે છે, તેમજ બદનના ઉપલા ઇઆને કમર સુધી ભાગને પણ સરવે મરદો ધરમાં ઉંઘાડો રાખે છે અને માતર મહુડા તરગના હાંદુઓના બાહાર નીકળે તારે બદન ધાંકે છે. પોતીઉં હાંદુ લોકોના સઘલી સાધારણ પોશાક છે. હાંદુસતાનના એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી તેને કમરની આસપાસ લપેટવામાં આવે છે, પણ તે લપેટવાની રીત તરહુવાર હોય છે. ૨ જખુત, બજ્યા વગેરે મેડનતુ લોકોના પોતીઆ રંગ અને જખુત આંધોલાં હોય છે. વાંછીયા બાદીયાના પોતીયાં સેનમાં છુટી જાય છે ! હાંદુ મોરતોના પોશાક વધારે સોભાતો અને સારા છે. તેમાં સારી અને ચોલી ગુખીઅ છે. સારી જરે બદન ઉપર કરમલી વલતી જુહુલાઈ પડે છે તારે ઘણીજ સોભા આવે છે. ચોલી તરહેવાર આકારની આવે છે, પણ સરવેમાં બાંહે બાજુ સુધીનીજ હોય છે અને પાસી

શ્રીમિના પોલકા તથા બદીઆનો વધે ગમે તે કહે પછી એક હાલવાનીની તંગ ચોલીની સોભા નેહારીજી. હાલકી શ્રીમિના પગ ઉંઘાડા હોયછે અને તેવી હાલતમાં પગમાં ઘરેણું હોયછે તે સાચું લાગેછે. પણ કેટલાક હાલકીઓમાં સોને પડે ઘણા ભારી વનનના ઘરેણા ધાલવામાં આવેછે. હાલકી શ્રીમિના બાલની આંખી નતન લીધેછે અને તેમાં કુચો તથા ઘરેણાના સીણગાર કરેછે. એ સંધ્યો સીણગાર અને મુખ હાલકી શ્રીમિના સોહાવાસણપણમાં ભોગવેછે, પણ ભરતા

રના મરણ પછે તેણી આને બીજે ભરતાર ક રવાની પુર નહીં હોવાથી તેઓ ઘણી ક ગાલ હાલતમાં હાંમી શુભરેછે. તેઓને કેસ યુગવા પડેછે, સારો પોશાક અને ઘરેણાં તબવી પડેછે અને

જારે ધુરોપોઅનો નંગલી અવસથામાં હતા તારે હાલકી લોકો સુધરેલા, આખાદ અને નહોતલાલી ભરેલા હતા. ગણીત શાસ્ત્ર, વર્ણક શાસ્ત્ર, અને જોતીશ શાસ્ત્રના એકથો તેઓમાં મુખીઅ કરીને ફેલાયલા હતા. નારકો તેઓથી પેહેલ વેહેલા નનમ પામ્યા હતા. ઈમારતો બાંધવાના હો નરમાં તથા કોતરકામ અને નકસીકામના તેઓ પુરવોણ હતા. બેતીલાલીમાં તેઓ ઘણા આગળ વધેલા હતા. કવી તા અને ગાયલના ઘણા શોખી હતા, જેમાં તેઓએ ઘણા સુધારો કર્યો હતા. કાપડ વણવાના હોનર તેઓમાં ઘણા વધારે હતા. શાલ, મલમલ અને બીજી બારીક કાપડ એ વી નાદર કારીગરીનું બનતું હતું કે આખી કુનીઆમાં હાલકી વખણાયલા હતા. છેક યુનાની અને ગ્રીસીઓની જાહેનલાલીના વખતથી તે વર્ણકોમાં કારકુની હાલકી તાનતું ઉંચું કાપડ સોનાને તોલે વેચાતું હતું. તે સંધ્યો જાહેનલાલી અને સુધરાઈ હાલકી લોકોએ ખોલીછે. તેઓ ની મનશક્તી નવીને તેવી અમલ છે અને ખીલવવાથી આંખી રીતે ખીલેછે, પણ તે ખીલવવામાં આવતી નથી. વળી ઉપલા હોનરમાં જેમ જેમ બીજાં રોજો નવી કલા યોની મદદ હાલકી આગળ વધતાં ગયાં તેમ હાલકીઓમાં બનતું નહીં અને તેથીબી હાલકી લોકો પછાત પડી ગયાછે.

વિકાલનો વેલમ.

વિકાલ અને ભીખાલ નામના બે સારી ઉમરે પો રાંધેલા નવાના મુખઈની એક મદરસામાં સામે કેળવણી લેતા હતા. પેહેલા નવાન સુરતના વેહેવારીયા નામના ખાનદાનના હતા તથા બીજો નોસારીના દસનુરના ખાન દાંનના હતા. ભીખાલએ નંદ અવસતાની તથા બીજી ધરમ સંબંધી તાલીમ પણ લેવા માંડી હતી અને વિકાલ

ધનનેરની કેળવણી લેતા હતા. કોટમાં પીંડાંવાળા મોઢા લામાં એક ધરમા એમે માટે તેઓ સારી હવામાં રહેતા હતા અને અપરસપરસ તેઓ વચે ઘણા પેઆર અને રો સતી ખાલ હતી.

એક દાહડે વિકાલ પાલવાના વનંતર સંધ્ય ઉપર ફરી આવશે તારે તેના રોસત ભીખાલ ધરમા મળેલા નહી, પણ તેને હાથની એક ચીકી મળી આવી, જેમાં આ ધરમાએ લખેલું હતું—

વાહાલ વીકા—આમ રાતરાત અને મારાં વન તર ની કની જુ પડે. રાતની રેનેના વન પડેછે અને તેથી તારાં ઈનાં દરમણ લેવા વખર અને નવું પડ્યુંછે, પણ એ રીતે અમ્યુય યુને ઈડી નવાની અને કેવળ નરન મધે છે બીર ફગમી રી નવાના સાચું આ રૂકો જુ પડે.

લા નારો શરના વાહાલો, ભીખાલ.

આનો શું અરથ ? વીકાલ કાંઈ સમજ શક્યા નહી, તેના જે રોસતે તેનાથી કાંઈ પણ કુપી વાત કુપાવી નહી હતી, તે આને અમ્યુય અને કારણ નવાના વગા નીક લી કેમ ગયો તે બાને, જારે વીકાલનો વાકર બાંધું લાવશે અને તે એકશો નવાલા ખાવા વેહો તારે તેના મનના તરેહ વાર વીમારો વેહા થયા.

પણ આ વીમારોને વીકાલ નવલી જુલી ગયો. જો કાંઈ બીજ વખત ભીખાલ તેનાથી કુટો પડશે હુતેતો વીકાલને તે ઘણું લાગતો, પણ આ વખતે વીકાલના મગન માંથી રોસતની જુદાઈના વીમારો નવલીથી નીકલી ગયા તે નું કારણ એક વીકાલના મગનમાં એક બીજ વધારે અગ તના વીમારે ઘર કરેલું હતું.

તે વીમાર લગન સંબંધી હતા. આ બે રોસતો જાહું રહેતા હતા તેની પડોશખાન નાહાનાભાઈ નાણાવદી તખ્તોના એક કમીલદાર મારહસથ રે હતો હતો. તેના ધરમા જવાને વીકાલવાળાં ધરમાથી બારણું હતું અને વળી વીકાલ સાથ તેને સુરતની મોળખાણ પણ હતી. નાહાનાભાઈ નાણાવદી વીકાલ અને ભીખાલ એ બંને જવાને આહોતો હતો અને તેઓ અગત કરીને સેતરન રખવા સાચું નાહાનાભાઈને ઘર જતાં જતાં તેના કમીલા સાથ પરોશાઈ ગયા હતા.

નાહાનાભાઈની ધણીઆંણી ફરેસતા ખસલતની હતી. તે આ બંને જવાને ઘણી સારી આનુ અપાતી હતી. તે મનવળા નાહાનાભાઈની જરી નામની દોરી ખુબસુરતીમાં જેમ એણા પુણેમી મંદર હતો તેમજ ઉદીમિગ અને કામકા નમા એણા મણો હતી. બારવાગાઓના સંધ્યું રાંધી રાંધી ને પરવારી જતી અને ચારી સરખા પગથી એવી માલ હાલ કરતો કે જાણે પરતોપર પગન નહી કરતો હતો.

આ સોહામતી શુદીપર વીકાલનું દીલ કુપી મોઢા બત રાખતું હતું. ભીખાલનું બેઆન પણ એવ રવેચ ન રીતો હાથ લગનના મેજવવા ઉપર રોકાયું હતું અને ભીખાલને અમ્યુય તતા રહેવાનું ને કારણ વીકાલ સમજ શક્યા નહી ને એવ નવી તરફની મોહાલન હતો. ને દાહડે ભીખાલ જતો રહેતા તેમ દાહડે છેક સાં નના ક કચાઈ નરી અને ભીખાલ પેહેલીમવાર એકમાં મ

ળ્યાં હતાં. મારીડાએ આગળ મલાહેને અને કાપદો શું તે જરી સમજતી હતા અને આજ સુધી તે આ જવાંના સાથ કર્યા સંબંધમાં આવી નહીં હતી, સીવાય કે મા બા પના હુકમ મુજબ તેઓની કેટલીક ખીદમત બજાવતી હતી. પણ તેઓનાં વાત કરવાની ભીખાલ અને જરીને આજેન જોગવાઈ બધી અને જે ખરો પેચાર પોતાની છાતોમાં બળતો હતો તે સંભાલથી અને મરીઆદાથી આજેન ભીખાલ એ જાહેર કીધો.

તેણે કહ્યું કે “બાઈ જરી, મારાં મનની એક વાત આજસુધી મારાં મનમાં રહીછે, પણ તે હું આજે તમને જાહેર કરવા માણું છઉં કે જે તમારો ખાંચો હોયતો તમારાં મા બાપને તે વીશે અચન કરીએ.”

જોહામતને ખામખા મોલવું પડતું નથી. ભીખાલનાં મનની વાત જરી તેનાં મોરો ઉપરથીજ પાંચી ગઈ અને તેથી જરીનાં મોરો ઉપર લાગતું લોહી ચઢી આવ્યું. તેને શું જવાબ દેવો તે બાંધે તે ફગલાઈને શરમાવા લાગી અને તેને એવું પણ લાગું કે આ વખતે કોઈ આવી જાય અથવા તે ઉઠીને ચાલી જાયતો જવાબ આપવાની ફરજ મારી પડે. પણ આ નોરદાશ જવાબને તેથી અપમાન થાય, માટે શરમમાં શરમમાં પોતાની સાર નીચી તાંછી પોતાના હાથમાં ચીકણા મણગણ રહેવાને તેણે પોતાની કુદી નીચી કીધી.

ભીખાલએ પોતાની ખુશીને જરા વધારે આગળ તાંછીને વાત ચલાવી. તે જોહીએ કે “બાઈ જરબાઈ, મારી હાથેની ઉમેદ છે કે હવે હું જલદી ઘર કરું અને મારાં ઘરની શીંછી તમને બનાવું. તમારી મરજ હોયતો તમારા બાપ ઉપર હું માફ માણું મોકલું.”

જરી શું જવાબ દીધી? પણ ભીખાલ જેમ વધારે આજુજ કરે તેમ જરીને વધારે શરમાવાનું થાય. વાસ્તે એક વખત હીમત કરીને તથા પોતાના ચીકણ માળ રોકું રાખીને જરી અચકતાં અચકતાં મોલી કે “બાઈ ભીખાલ—એ વીશે વધારે—વાત કરવી નહીં. હું તમને—એટલે—જવાબ રહેછ—કે ગઈ કાલેન માફ કરાજ નહીં યદ્યુક્યું. હું—અદાઈ ચુકીછ—અને બીજા બાવંદની હું ધનીઆંછી છઉં.”

આ શબ્દો ભીખાલના દીલમાં વીંચીના ઝટકાની મીશાલે લાગ્યા. તેણે ધભરાટ અને નાઉમેદીથી પુછ્યું કે “નેક વખત જરી એવો તમારો ભાએગશાલી ધણી કોણ છે?”

“વી—વી—વીકાલ—” એ નામ જરીએ અચકી અચકીને કહ્યું.

ભીખાલને પછે મોલાસો મલયો કે જરીનું માંગણું તેના હોસન વીકાલએ પેહેલથી મોકલેલું હતું અને નાહ નાબાઈ નાંછાવરીએ પોતાની બેટી જરીની મરજ પુછી તેને કણુલ રાખ્યું હતું.

વાસ્તે હવે ભીખાલનો કાંઈ ઉપાય નહીં હતો. તે તુ દીત ખાઈ ધવું, તોપણ વગર સમજે જરી આગલ જે વાત છેડી તેને માટે લજવાઈને જરી સોડે માફ માગી અને પછે તાંછીની જતા રહેશે.

તે જતા રહેશે તો તદનન ગયો અને નામુરાદ દીસે પોતાને વતનન ગયો.

ઉપલી વાતને હવે તરણ વરણ નીકળી ગયાં છે અને આપણ વલસાડ ગામમાં આવ્યાં છે છઈએ.

જરી વીકાલની ધનીઆંછી દાખલ નવી જુની ધણ ગઈ. વીકાલનો બાપ મુરતમાં મરણ પામ્યો છે અને તે ની હુક દોલત વીકાલને મળી, જે મધે વલસાડમાં એક ઘર અને પોડીક જમીન છે. વીકાલને સરકારી સરવળ ને લગતું કામ મળેલું છે અને તેથી પોતાની બાપડી સાથે તે વલસાડના પોતાના ઘરમાં રહેલો છે.

પરંતુ પછે તરતના દાહાડાપર પોતાના ધણી સાથે ની વાતચીતમાં એકવાર લાહાડપર આવેને જરીએ ભીખાલને લગતી ઉપલી વાત પોતાના મોઢાં દીલથી વીકાલને કહી પણ દીધી, કેમકે હવે તે વાત જુની થઈ, તે જોયા અપણુના એક મેડાં જલ્દી લાગે છે અને તે કુચા વાની અગત રહી નથી. તારેન વીકાલને મોલાસો થયો કે ભીખાલ જ્યો દોસત તેને છોડી ગયો તેનું કારણ જરી ઉપરનો તેનો પેચાર હતો.

પણ એ વાતનો તેઓએ કસો વધારે વીચાર કીધો નહીં. તેઓ વલસાડમાં આવી રહ્યાં. તેઓનું ઘર વલસાડમાં ગામની પાદર ઉપર મજી બજારની પછવાડે હતું તાંછાં અગાસીની ઉપર દશઅવાની હવા ધણી સરસ આવી હતી અને રહેવાનું સુખ સાડું હતું.

આટલું છતાં જરી કુખી હતી. ભરતારનું સુખ તેને જનું નહીં હતું. તે જોતી કે લગનની પેહેલી મારી મા વીકાલ તેને ધણી સુખી રાખતો હતો, પણ પાછલથી વીકાલમાં ફેરફાર થયો હતો. એકતો આ લગનથી કથું ફરનંદ નહીં થવાથી વીકાલ દલગીર હતો. તારખાદ વલી વીકાલ અને જરીનો સવભાવ મલતો નહીં હતો અને કોઈ કોઈવાર તેઓ વચે મોલમાલ અને ટપાટપી થતી હતી. વીકાલનો એક તો ધંધોજ અને બીજોતો સવભાવ એવો હતો કે તે ધણીખરો ઘરની બાહર રહેતો અને વલી એકલો રહેતો. તે મોડેસવાર ધણને લાંબી સરવળ પર જતો, તારે સહવારના ગપલો છેક સાંજે પાછો આવતો અને કોઈવાર મીઠાં ફાડતો હતો.

આ સવલા સમયોથી જરી કંટાળતી હતી. તેને વખતે વખત વીચાર આવતો કે “હું મોટી ધઈને પરછી ખરી પણ એકેકને સારીપર પીછાંછીને પરછી નથી, મગર મા બાપની ખુશીથી પરછી છઉં.” તોપણ તે ધારજ લેતી કે “ભીજમોના ભરતાર સાથે સરખાવતાં મારો ભરતાર ભરો છે. બીજા ભરતારો તે જીલમ પાડે, પણ મારો ભરતાર તે મને માહે.” એ વાત ખરી હતી અને તેથી જરી વીકાલ ઉપર રાહ હતી.

જરે વીકાલ ચાકરીને માટે અને જોશરના શોખને માટે આમો દાહાડો બાહર કરતો, તારે જરી પોતાના વખત સોહવાઈ જવા સાડું પોતાના ગરીબ પડોશીઓના ઘરમાં જતો તથા દર ફરવંદની માવજત કરતી. આ જરી ગરીબ ગુલ્યાંઓની દવાદાર કરતી તથા એ વીતી એ બીજા મદદ તેમના જીવડાંમાં જઈને આપતી હતી.

એક દાહાડે જાનેવારી મહીનાની કકડતો ઠંડીમાં વીકાળ સરવાઈથી પાછો ફરી થર તરફ આવતો હતો તે વખતે તેને જોયું કે તેના પાશ્વર રસતા ઉપરથી એક આદામી તેની તરફ આવતો હતો, પણ વીકાળને જોઈને તે બીજે રસતે ફરી ગયો. તે શખસે ઠંડીને લીધે મોટી શાલ હેઠળ હુવું અને તેથી થોડાખરો દંકાપણો હતો. વીકાળને તેને જોયું પછી નહીં, પણ તેના મનમાં એવો વેહેમ આવ્યો કે જાણે તે શખસને આગળ જોયું હતો. તે જોઈ વીકાળને પાદ આવ્યો નહીં તારે તેનો ખેંચાલ તેણે છોડી દીધો અને સરેસતા પાછાથા ધર નહીં જરી સાથ ખાધને વાતચીત કરવા લાગ્યો.

બીજી દાહાડે સાંજના સરવઈ ઉપરથી પાછો ફરતાં વળી પાછો વીકાળને તેજ શખસ તેજ હાલતમાં થર તરફથી આવતાં મળ્યો અને તેજ પરમાણે તે વીકાળને જોઈને બીજે રસતે જાહાડીમાં જતો રહ્યો. આ વખતે તે વધારે નજરથી હતો અને વીકાળને વધારે યેચાન શખસને જોયું તેનો આગળ દોસત ભીખાળ નહોતો. વીકાળ હુંકારવા બધાં તેરહાંમતો તે જાહાડીમાં કાંઈક કાંઈક જતો રહ્યો અને વીકાળ વેહેમમાં વેહેમમાં થર તરફ જવા લાગ્યો. તે વીચારી નહીં શક્યો કે ભીખાળ હીચાં સાવાસતે આવે ? અને જો આવવાનો હોય તો ખબર આપવા વગર શાવાસતે આવે ? તથા એ પરમાણે વીકાળને જોઈને કુર શાવાસતે જાય ?

આ વીચારોથી વીકાળનું મન ચરચું ફરી ગયું કે એ ભીખાળ નહીં હશે, પણ ભીખાળ જો કોઈ બીજો હશે. પણ વળી જો વીકાળ થર ગયો અને જરી આગળ વાત કીધી તથા જરીએ જવાબ દીધો કે “હું આને આપો દાહાડો થરમાં છઉં, પણ હીચાંમતો કોઈ આવડું નથી.” તારે એ વીરો વીકાળની વધારે પતીન થઈ. એકે તે રાતના ખાતરીથી ઉઠાવે, પણ બીજા સહવારે ઉઠીને તેણે જોયું કે તેનો વેહેમ હતો તેના મનમાં જમતો હતો અને લગાર શકાસીલ દીઠે તે પોતાનું થર છોડીને ચાકરી પર ગયો.

આ વખતે વીકાળને લાંબી મંજલે જવું હવું, મારે કદાચ મોટો આવડા એમ થરમાં કહી ગયો હતો, પણ તે દાહાડે જાણ્યો હતો. એ કલાકની મંજલ કીધા પછે અચ્ચ સુચ વાદલ યેરાઈને જોઈથી વરસાદ પડ્યો તથા પવણના સો સવારા સાથે મોટું તોફાન થઈ આવડું અને કબજતના ઇડાં નેવડાં મોટાં કરાં પડ્યાં. આડું ધવાળી પોતાનો યોડો ફેરવીને થર તરફ પાછો ફરવાની વીકાળને કુર પડી. થર જતાંનેવાર ભાંચિતલીએ ખરકોમાંથી વીકાળને ચાકર પાસે બરાંડો પાછોડીને એક કઠોરો મંગાવી પોતાના દીલને ગરમી આપી અને હાલત તેના પગમાંથી ભીગાવળાં જુદા છાડીને હતો, તેવામાં જરીને થરમાં નહીં જોઈને વીકાળને ધવાળી ચાકરે જવાબ દીધો કે “સાહેબ, બાઈતો બાહાર પલાંડે તે હજી પાછાં ફર્યાં નથી.”

વીકાળને ખબર મળી કે જો એક ગમથી તે જાણ થર તેવીજ બીજા ગમથી તેની જોરત બાહાર ગઈ. એ વીચાર્યું કે “હું” લાંબે જવાનો હતો તેથી સરેસતા જમ પોતાનો વખત સોહવાવા સાંજ તે બાહાર ગઈ હશે.”

પછે વળી વીચાર્યું કે તોફાન હોવાથી કોઈના થરમાં જો બી હશે, પણ તોફાન નરમ પડ્યું તોખી જરી પાછી ફરી નહીં. સાંજ પડી, રાત પડી, જમવાનો વખત થયો પણ જરી ત્રણે નહીં.

હવે વીકાળ વેહેમ અને વીચારમાં પડ્યો. તે દાહાડે લાંબે જવાની વાત પોતાની બાપડી આગલ કરવા માટે પસતાવા લાગ્યો. જાણીતાં કેકાંણાં ઉપર પોતાની આ રતની શોધમાં માંજોસો મોકલ્યાં અને થોતે પણ શોધ કરવા ગયો, પણ જરીની કસી નીશાંજુ હાપ લાગી નહીં. થોવે કુવા તલાવોમાં શોધ કરાવી, જાહાડ આંખરાંઓમાં શોધ કીધી, આખી રાત નીકલી ગઈ પણ નહીં, જરી કેયે જતી રહેલી હતી.

હવે વીકાળને ભીખાળની જરી તરફની આગલી મોહાંમત પાદ આવી. ભીખાળને આગલા બે દાહાડાં આ ઉપર પોતાના થર તરફ જોવાનો સપ્તો વેહેમ અને શક વીકાળના મનમાં તાંબે થયો. તેની ખાતરી થઈ કે ભીખાળ કેયે જરીને કુસલાવી લઈ જવા સાંજે આ બે દાહાડાં શુધી થર આગલ પકેલા ખાતો હતો. તેની ખાતરી થઈ કે તેનાં આ દોસતે તેનું થર માર્યું.

વીકાળના દીલના જુસસા, જહતુન અને આકીએ ત જોવા જુસસાનું કુખદાએકે બેચાન થયું મુશકેલ છે. તેના દીલમાં તાપ ભરાઈ આવ્યો, તેની આંખમાં ખુન ચડ્યું, તેની છાતીમાં કીનો સળગ્યો અને તેણે સપત લીધા કે ભીખાળ અને જરીને મુખથી રેહવા દેવાં નહીં, પણ તેમને પકડવાં, ફેંકત કરવાં અને સળ કરવી.

આ વાતને બીજાં દસ વરસ નીકલી ગયાં. વીકાળનું જહતુન અને કીનો ઘણું નરમ પડ્યો, પણ તેના દીલમાં ખાર અને ઘા રહી ગયો.

આ દસ વરસમાં ઘણાંમો ફેરફારો થયા. વીકાળની બે તરફ દેસાવરો ખાતે બદલી થઈ અને આ દસ વરસ પછે તે ખેડા ખાતે રહેલો હતો.

તેણે ભીખાળ ઇચ્છા જરી તરફથી કસું સાંભળ્યું નહીં હવું, પણ તેના દીલમાં વારેધડીએ જરીની બદલી અને ભીખાળના પાપને ધા તાંબે થતો હતો.

એક દાહાડે વીકાળ ખેડા ખાતે પોતાની આકીસમાં મેરેજો હતો, તેવામાં મુરતથી તેને એક તાર મળ્યો, જેમાં તેના કાકાના ગુજરવાની ખબર લખેલી હતી. વીકાળ એ ખબર વાંચતાંવાર એકદમ નીકલી પડ્યો અને ઉઠમણને દાહાડે મુરત આવી પુરો.

ઉઠમણની મીનલશમાં આવનારા લોકોને સલામ કરવા સાંજે તે નાકાપરન મેરેજો હતો. યોડાવાના પંથકીએ અસારત કીધી કે “દસતુરુ આવેજે.” એ ઉપરથી વીકાળ વેહેલાં વેહેલાં ઉઠે થઈ વાકડા વળી સલામ કીધી અને દસતુરે પણ લગાર પીછાણીઅતથી વીકાળની સલામ પાછી લાવી.

પણ આશ્ત ! આ દસતુરો ભીખાળ પોતેન હતો. એ બીનાથી થરતી ફોરે તેમ વીકાળની છાતી ફટ ફટ થવા લાગી. તે વાંકો વળીને કાણે નમ્યો ? જો પોતાના થર બાંચનાર, મુખ સંહાર, બાપડીને લુટી તેનાર પાછી ગણતો.

હતો, જેના વેરને માટે તે તવતો તથા જેના મુનને માટે તે તાપેલો હતો, તેનેજ આ ભર મીનલશમાં તેણે સલામ કીધી!

ઉપલી લાંબી મુદતના અસ્સાના વીકાળ જેમ સર કારી આકરીના વધેલો હતો તેને નોસારીના દસતુર ખાનદા નેના ભીખાળ મોઢેલીના ધંધામાં વધેલો હતો અને આજ દસ વરસ થયાં મુરતને દસતુર થયેલો હતો. વીકાળએ જોયું કે તેના આ જુના દોસતે દસતુર દાખલ પોતાની લાંબી કી અને પાકોનગીથી મોઢો મુરતમે અને માન મેળવ્યું હતું, પણ વીકાળને મનસે તે એક ઠગારો હતો.

તેને જોઈને વીકાળના પેટમાં આડાં ઉભાં આવવાં લાગ્યાં પણ તેણે એ વીંછે કોઈ આગળ એક હુરક કાઢાડ્યો નહીં. તેને એટલી ધીરજ આવી કે અંતે તેની દગલખાજ નરીના પટ્ટો હાથ લાગે. તેને એટલું જાણતું મટ્યું કે ભરમીનલશમાં આ દસતુરને ફટકાત કરવા ધાર્યું. પણ તે ની છાતી ચાલી નહીં, તારે વળી જે વખતે દસતુરે આકરીન ગાન માડ્યું તે વખતે વીકાળએ તેને રૂસવા કરવા ધાર્યો, પણ તારેથી મીનલશ વધે ખલલ કરવાની તેની હીમત થઈ નહીં.

અંતે તેણે ઠસવ કીધો કે આવતી કાલે સહવારના તેને ઘર નહીં તેની પાસેથી તેની ચાલને માટે ખાનગી ખોલાસો મેળવવો અને પછે તેને તથા તેણે કરી લીધેલી એમરત ને આલમના રૂસવા કરવી.

પણ પાણસ ધારેલું શું ને ખોદા કરેલું શું? સહવારના મોઢેરના વીકાળને ઘર ખબર આવી કે ભીખાળ દસતુર રાતના અમલખુમ આજરી પડીને થોડા કલાકમાં મરણ પામ્યા. શેઠરના તેથી ઘણો ઉદાસી ફેલાઈ, લોકોએ હડતાલ પાડી અને જોડારના પામેદસનની વખતે મોઢી ભીડ થવાની વધી હતી.

હજીતે આ ખબરનો આગળના નરમ પડ્યો નથી, હજીતે ભીખાળના મોઢેર ઉપરથી વીકાળને લાગેલી નાસી પાસી નરમ પડી નથી, હજીતે નરીની હાલત ઉપર વીચાર કરવાને વીકાળને વખત વધીક મળ્યો નથી, તેટલાં એક મોખેદનો છોકરો વીકાળને નામનું મીઠેલું કાગળ લઈ આ વેતો. તે કાગળ ભીખાળને હાથનું હતું, જેમાં વીકાળએ પોતાના જુના સીમતીના અમલશરની અસલ વલાંછ પીછાંછી તે કાગળમાં લખેલું હતું કે—

“વાલાલા અને અસલી દોસત વીકા—આજ ૧૫ વરસ થયાં હું તારાથી મુદ્દા પડ્યો અને તેટલા વખતમાં જે તારા ઉપર એક હરફ પણ લખ્યો નહીં, માટે મને માફ કરજે. આજે અમલખુમ હું મરણ મુદ્દા છું, અને આજેજ જે ઘણે વરસે કાગળની મીનલશમાં તારા દીદા જોયાં, માટે શેવટની યાદીએ હું તુને અરજ કરજું કે આજ મુખી જે તુને શા માટે માફ કીધી નથી તેનો ઉપાય જે આ ચીઠી સાથે પીડું છું તે વાંચીને ખાતરી કરજે તથા મારી ગરબત મને માફ કરજે. ખોદા તુને અને તારી નેજાખત નરીને સલામત રાખે એવી માગેલું ફુવા

તારો મરણ મુદ્દેલો દોસત,
ભીખાળ.”

વીકાળને વેઢેનના વંશોલોખ પેદા કરવાને આ કાગળ ખા.ખસ હતું, પણ અલખતાં તેણે ધરકતી છાતીએ એ કાગળ સાથે આવેલો ખોલાસો વાંચ્યો. તેમાં પેઢેલાં ભીખા

જાએ મુખાધી નરીના પેચારને ખાતર છુટા પડવાનો એક શર લખેલો હતો તથા ખોલાસો કીધો હતો કે નરીના પેચારને ખાતર તેણે કરીથી વીકાળનું મોઢાડું ઇચ્છા વેર ને વા માહાડ્યું નહીં. તે યજીવાર વીકાળને મળવા આવવા નાકલ્યો, પણ નરી તાંબું છે, તથા નરીને જોવાથી દુખ અને બલાપો થશે અને વળી કદાચ વીકાળ અને નરીના રૂખમાં ખલલ થશે, એવા વીચારથી તેણે મલવાના વીચાર માંડી વાલ્યો. પણ દસ વરસ ઉપર જારે ભીખાળને મુતના દસતુરની ગાદી મળી તારે શેવટનો મુરત ભવા આગમ્ય ભીખાળએ એકવાર પોતાના દોસતની અને નરીનું મુલાકાત લેવા ધારી અને તેટલા સાઝ તે વલસાડ આવશે તથા એ દીવસ મુખી લાગઠાગ વીકાળના ઘર મુખી ગયો, પણ ઉપલાજ સખેયોને લીધે ઘરની અંદર જવાની તેને હીમત થઈ નહીં અને છેક દરવાજા આગળથી તે પાછો ફર્યો, તારપછે તે મુરત આવ્યો, જાંહાં નોસારીની એક સી રાથ તે પરણ્યો અને તેને ચાર ફરનદની અખશેશ થઈ. એ રીતે ખોલાસો લખવા વળી ભીખાળએ પોતાના દોસતને શેવટની અંદર આહી કે “મારા કમીલાની બરદાસત લેજે અને તેના બદલામાં ખોદા તારા કમીલાને સલામત રાખશે. તુને અને તારી જરને છેલી સલામ.”

હવે વીકાળને સંઘલો ભેદ ખાલમ પડ્યો અને જેમ જેમ ઉપલા ખોલાસાની એકેક લીટી વાંચતો ગયો તેમ તેમ તે દીધો ભરીને રડતો ગયો.

કેવો તે કમખખત કે ભીખાળ ઉપર આટલા વરસ ખોટો વેઢેન રાખીએ અને પોતાની એમરત ઉપર તદત ના પામેદાર શક લઈ ગયો!

તે પસતાવાથી ભરેલી છાતી લઈ ભીખાળને ઘર ગયો તથા આજીભરી આંખે તેના બાલકોને જોઈથી પોતાની છાતી સાથે દાખવા બાદ ભીખાળની વીધવાને દીલાસો આપી આવ્યો.

પામેદસતેથી ફરતાં તેને વળી એક તાર મળ્યો, જે વલસાડથી આવેલો હતો અને જેમાં લખેલું હતું કે વલસાડના એક ઇમારતને માટે પાંચો ખોદાતાં વીકાળની ધનીઆંછી નરીની અડધી ખાખ થયેલી લાસ મળી આવેલો.

જે દાહાડે નરીની પડી તે દાહાડે તોફાન નેજાવર હતું, માટે મારગ મુકી જતાં નરી એક ખાડામાં પડી, જે પછે પવનના નેજથી તેના ઉપર મઢેલું પુરાણ અને તે દહાઈ ગયેલી આજે મળી આવી.

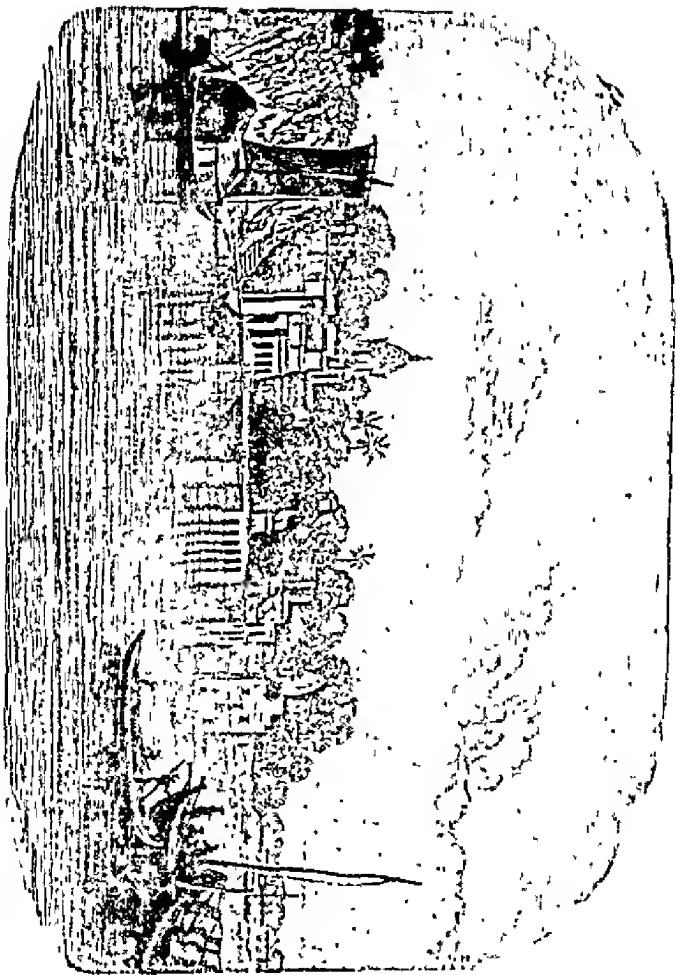
વીકાળના ગંભવર દુખનું હવે શું બેચમાં થઈ શકે! તેણે જોતા વેઢેમથી જે નીરદોશ જનને ગેરફાસારી કીધી, પણ તેને પસતાવો ખાલી કરવાને હવે તે જીવ રહ્યા નહીં, પણ તેને આ ધરતીપર હડસેલામાં નાખી પેલી જીહાન નંદરહ્યા.

(ઈંગરેજ ઉપરથી લાલુ પાડેલું.)

કાનપોર શેઠર.

કાનપોર એજ નામના પરગણાંનું મુખીએ શેઠર છે. કાનપોર પરગણું ઉતર હિંદુસ્તાનમાં નીપાલની દખલે

ସମ୍ବାର ଯୁଦ୍ଧରାମୀ ମଣିମା ଓହରା ହୁଏ।

આઉદ ધરાંતમા આવેલું છે, જે ધરાંત હ'નેશ તાંહાના ક દાવેર બાંધાના, હીતપવાન અને નીમખહલાલ હીંસતા ની ભઈઆ રહેવાસોંમિને માટે વખતાપણું છે. તેમાં કા નપોર પરગણું રેંઆમના છલામા આવેલું છે. “રે આ ખ” નોં અરથ બેં ખાંછી કરીને થાયછે અને ગંગા તથા જમનાની બે ધવીતર નદીઓની વચેતા ત્રલકને “રેઆખ” કહેછે. કાનપોર પરગણું ગંગા નદીને કીનારે પાંચ માઈલ થુધી આવેલું છે તથા જમના નદી તેને કાલધી આગલ મહેછે અને આખા રેઆખ વચે એ પરગણાને વીસતાર આવેલોછે. એ બે નદીઓ પેતાના દાહાલ પાંખરાં સાથ કાનપોર પરગણાને આબાદ કરેછે, તે ઉપરાંત ગંગા નદી ની નેહર તેમાં ૬૦ માઈલ થુધી કરી વહેછે તથા તેની કલ યંત માંદીમાં દરાખથી તે કાલી ગલી ને જંગલી હાલતમાં ઊછે, તેને સીપણી કરેછે.

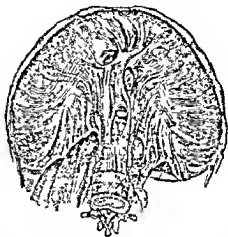
કાનપોર શેહેર ગંગા નદીના જમના કીનારા ઉપર આ લાહામાદથી ૧૪૦ માઈલ દુર આવેલું છે. કાનપોર પરગણાની વસતી ફસ લાખ માણસની ગણાયછે, જેમાના એ ક લાખ શેહેર મહે વસેછે, એ મહે ૫૦ હજાર પુદ શેહેર ના રહેવાસી છે. અને બીજા તેટલાજ રહેવાસીઓ “કાંપ” અથવા સરકારી નવાં શેહેર મહે વસેછે. કાનપોરની જમી ન રેતાલ હોવાથી તથા તેવાં રેતીના મેદાનમાં શેહેર બાંધ વાધી હુનાલામાં તાંહાં અતીશય તાપ પડેછે, અને ધુલના વાદલના વાદલ ઉડેછે. ધરો ઘણાખરાં કાચી માટીનાં બાંધેલાંછે. મોઢોલાઓ સાંકડા તથા ગીચ છે અને લોકોનાં માલથણલુધી ગલીમી અને નજસાત થાયછે. થણ કા નપોર શેહેર ઉદીઓગી અને વેપારી છે. તેમાં મોડાના ઝોગીર, છન, અને એવોજ બીજે ચાંમડાંના સા આંત સરસ અનેછે, મોજાં અનેછે તથા ધાતુ અને જહવેર કામના કારીગરો પણ કાનપોરના થણ વખતાપછે.

કાનપોર શેહેર ઇસલામી રાજપોતા દોરમા જહોનલા લી ભોગવલું હતું. તેની એ આગલી મેરાઈની ઇધાં છી દાખલ તાંહાની કેટલીક નામીમી અને થુંદર તસજ દો ઉમેલીછે. એ શેહેરની અસલી ઇમારતો રસ્તે રસ્તે નાથ પામતી બપછે અથવા તે ને જહર મતલબને માટે ઉ પયોગ કરવા ધારણે હોય તેને બદલે તેઓ બીજા સરકારી ઉપયોગમા આવતો બપછે. કાનપોર શેહેરમાં ગંગા નદી હોવાથી ખુંજ પાતરીના કાંમને માટે હીંડાઓ પોતાની એ ધવીતર નદી ઉપર શ'ખીયાબંધ બપછે, જેને લગતી કી રીયા મારજોને માટે એ નદી ઉપર કારેકાર રેહડાંઓ બાંધી લીધેલાંછે, જેમને ચંદની રાતે નદીમાં પડાંછે પડતી વે લા ઘણે સારો દેખાવ દીસેછે. આ જંદીરોમાથી નદી મહે ઉતરવાની પાતરીઓ ઉકે ઉકાંલવેર બાંધેલીછે, જે ધ ગતીએ ઉપર ઉભાં રહી લોકો નાહેછે.

કાનપોર શેહેરનો વધારે સારો ભાગ “કાંપ” ને લગતો છે. એ સમજો ભાગ ઇંગરેજોને બાંધેલો છે, અને આજને કાલતો કાનપોર શેહેર એવા ઇંગરેજ શેહેર થયું છે. સરકારી અખલદારીના બંગલાઓ મોટા અને કુસારે છે, તથા તે ઘણી સારી ટપધી સજીગારેલાં અને દરએક બં મવાની આસપાસ થુંદર બાજો છે. “કાંપ” માં રોમન

ટપની બાંધણીની એક નાટકશાળા છે, તથા “અસેમખલી રૂમ,” લશકરી ઇસપીટાલ, જિલ, કસ્ટમહાઉસ તથા રેવ હો છે. એક ધરમ ખાતાંની મોટી નીશાલ તાંહાં સને ૧૮૨૩ થી સધાપેલીછે. કાંપમાં કેટલીક મોટી દુકાનો છે, જેમાની કેટલીક સાહસીરી અને ઉલટમંદ ધારસીઓની સધાપેલીછે અને તેમજ દરએક કીસમને વેલાતી સામાન પુરો પાડવામાં આવેછે. લોકોને ફરવા હુરવા માટે જહા રો રોધીને એક બાગ કરો લીધેલાંછે, તાંહાંથી શરતના રસતા ઉપર જવાયછે, જાંહાં શીયાલામાં લશકર ધાવણી નાખેછે.

પેટના પડદો.

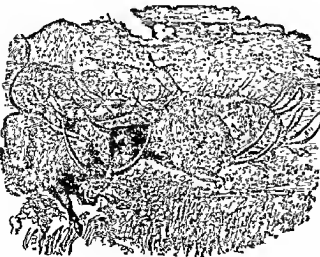
માણસના બદન માટેલાં ગોટલાંઓની જે સમજ ગ થા અંકમાં આપીછે, તેમજ એક મોટાં ગોટલાં અથવા મા સના લોખા વીરો લખયું નહીં હતું, તેની અતરે ખાસ સ મજ આપવા માગોએ છઈએ. એ છાતી અને પેટની વ ચેનો પડદો છે, જેને ઇંગરેજમાં “ડાયફ્રામ” કહેછે અને જેનું ચીતર ઉપર આપયું છે. એ પેટ અને છાતીના ખાડાઓને છુટા રાખનારો તેમની વચે આવેલો પડદો છે, જે એક પોહલા માસના લોખાને બનેલો છે. એ પડદો ગોલ છે અને એક છતરી અથવા ગુમખનના આકારમાં છે. તેની વચમા જે કાંઠો દેખાયછે તેની સાથે ગાંઠી એલો આ પડદો છતરીને મલતો વધારે દેખાયછે. એ પ ડદાના સઘલા સાખાની વધાંણ એકજ તરફ અથવા પડદા ના મધીઅ ભાગ તરફ છે અને બદનના અવીઅપોમાં એ એક અગતનો અને ઉપયોગી ભાગ છે.

ઉપલાં ચીતરમાં ૧. ૨. નીચાંણુ જેપર કરીછે, તે એ પડદાને બાંધનારાં બંધણુ અથવા સાંધા છે. ૩. ૪. નીશા છપલા બાજો પીટની અંદરનાં માસના ગોટલાં છે. ૫. ૬. ૭. પડદાની વચમાનો ભાગ સમજવો. ૮. અને ૧૦. નીચાણુવાલી જગા આગલથી એ પડદો બરડાના કાંધાને વલગેલો છે. ૧૩. નીચાણુવાલો ભાગ છેક છેલ્લી પાંસલીની ફરતી કોર છે, જાંહાંથી પેટનો પડદો પાંસલીને વલગેલો છે. ૮. ૧૧. અને ૧૨. એ આ પડદામાં મોટાં આંધરાં અથ વા હીરો છે. એ હીરો છાતીમાંથી પેટમાં ઉતરતી નદી ઓને માટે રાખેલાં, જેમાનું પેહલું હીર મોટી બલુ ન

સ નવાનુછે અને છાતીમાંથી પેટમાં ચોટી ઉતારવાનો મોટો નલ એ છીદર વાટે જાય છે. બીજી ૧૧ વાલું છીદર એજ પરખાંજી મોટી ધોલી નેસ ઉતારવાનું છે. તથા ૧૨ ના આંકવાણું છીદર તે છે કે જેમાંથી ખોરાક નવાનો નલ પેટમાં ઉતારેલા છે, જે નલનો એક છેડો ગલામાં અને બીજો છેડો હોજરામાં છે. આ ચીતર ઉપરથી બરડાનો કાંઠો પડદાની વચોવચ સમજાવે નહીં, પણ તે પછવાડે પડદા સાથે જોડાયેલો છે.

આ પડદાની ઉપલી બાજુએ જમણી અને દાવી તરફ ફેંસાં તથા વચમાં દોલનો પડદા આવેલો છે. છાતી માંના એ તરણ પંતરોની હેઠે આ પડદા આવેલો છે, અને એ પડદાની અંદરના ખાડામાં જમની તરફ કલેજ, વચમાં હોજરી, તથા દાવી તરફ તલલી અને દાવી બાજુનો શુરો આવેલો છે. એ રીતે જોકે આ પડદા પેટમાંના પંતરોને છાતીમાંના પંતરોથી જુદાં પાડે છે, તોપણ એ પડદા બેડું ભાગોને કામ લાગે છે અને બેડુના પંતરોની શેવા બજાવે છે. દમ ચાલવામાં આ પડદા મદદ એજ આપે છે કે દમમાં હવા ભેતી વખતે એ પડદા જરા હેઠલ ઉતરે છે અને તેથી ફેંસાંને ઉપસવાની જગ્યા કરી આપે છે તથા જારે ફેંસાં દબાઈને તેમાંની હવા બહાર નીકળે છે તારે એ પડદા પાછો ઉપર ચઢે છે. એ પરખાંજી શત અને દા હોડા આખી જીંદગી શુધી દરએક દમેદમ પેટને આ પડદા ચઢતેર કરવા કરે છે. વલી કાંસતી વેલા આ પડદાથી પેટમાંના આંતરડાં, કુકા વગેરે પંતરો દબાપે છે અને તેથી આંતરડાંમાંના ગદ્ગો ભાગ તેમજ પીસાબ બાહર નીકળી શકે છે. એજ પરખાંજી ખાંસી, હાક, આકારી વગેરે સંધલાં કાંબોમાં એ ઉચકતા તથા પડતા પડદાથી મદદ મળે છે, અને એ ઉપરથી તે પેદાના કરનારનું અપાર દાહાપણ આપણે જોઈએ છઈએ, કેમકે એક માસના કકડો આટલું બહુ કામ બજાવે છે.

ગાય, બલદ—નંગલી ગોધા.

ગાય, બલદ, બેસ વગેરે પરાંણી ઘણું કંડું, ગરીબ અને તામેદાર છે, પણ તે તેની પાલેલી હાલતમાં છે. નંગ

લી હાલતમાં તે તોફાંની, ઘાટકી અને બળવંત રહે છે અને તેના ખેખાલ, આંખવા ખીર એ ઉપયોગી જાનવરોના વરગના એક નંગલી ચોલાનું ચીતર ઉપર આપણું છે. માણસની વચ્ચેની વચે ગાય, બલદના વરગવામાં જાનવર પોતાનું નંગલીપણું ઘણું છોડી દીધું છે અને તેમની સઘળી આવાદ સુધરી ગઈ છે, પણ નંગલી હાલતમાં એ જાતનું જાનવર કેવું હોય છે તે આ ચીતર ઉપરથી જણાયે. માણસની તામેદારી કરનારાં સઘળાં જાનવરોમાં, બલદ, ગાય વગેરે પરાંણી ઉપર માણસના સઘળાં વધારે આધાર છે. એ પરાંણીઓને એટલી તરેહનો ઉપયોગ થાય છે, અને તે તેની હાલતમાંથી જાન નહીં પણ તેના મુવા પછેથી એટલો બધો ઉપયોગ છે કે માણસના ઉપયોગમાં એની બરોબર બીજું કોઈ જાનવર આવતું નથી.

ગાય માણસના ખોરાકમાં કેટલે દરજે કામ લાગે છે. કુધ, ઘી, માખણ, હડી વગેરે પેદાસ તેનાથી છે, પણ વળી એ પરાંણી પોતે પણ માણસના ખોરાક ઘઉં પડેલું છે. વળી ભારે એ ચવા માટે પિત્તવાદીમાં અને બીજા દરએક ઉદ્યોગ માં બલદ કામને છે. તેના ચામડાં અને સીંગડાં વટીક માણસ આગળ રદ જતાં નથી. આવાં જાનવરોના ઉપયોગ માણસ જાતે સઘળી પેટલાં શોધી કાઢાડો એ ખુદશી છે. જાનવરોને ખપમાં ભેતાં પેટલાં મેંદાં, બંકરાં આવાં અને તાર પછે ગાય, બલદે માણસનું ઘેખાન ખેંચ્યું. અસહી લખાંજી ઉપરથી માલમ પડે છે કે યોડા અને કુતરાની બી આગમજ ગાય, બલદ કામ આપવાં હતાં.

ગાય, બલદ જોકે અસહ એક જુનનાં છે, તે પણ જુદાં જુદાં દેશોમાં તેમની જુદી જુદી પણ ઘણીક આકારો ધઈ છે. તેઓ બાંધામાં, દદમાં તથા બીજા બાબતોમાં એકે એક વચે ઘણો તફાવત ધરાવે છે. વેલાત ખાતે બલદોની દ જાત જણાવી છે. ગરમ દેશોમાં એ જાનવરોના ખભાં આગળ ચરબીની મોટી પુષ્પ અથવા દોરો રહે છે તથા જા તેઓને ખોરાક વધારે હોય તેમ એ પુષ્પમાંની ચરબી વધતી જાય છે. હીંદુસ્તાનના ગાય, બલદને “મરામજીનો ગોધો” કહો કેટલામાં આવે છે, તેની એ પુષ્પ ઘણી મોટી હોય છે. તે પવીતર ગણવાથી તેને ઘણો ખોરાક મળે છે અને તે આલસુ રહે છે, પણ જારે એ જાનવરને તેનું પોતાનું ગુજરાન કુતી કાઢાડવા દીધું હોય, તારે તેની ચરબી આ સરે છે તથા તે વધારે મેળેનું બને છે. કેટલાંક ગરમ દેશોમાં બલદ એક કુકરથી વધારે મોટા નથી, ફ્રાંસની અંદર બલદોને સીંગડાંથી જોતરવામાં આવે છે.

નંગલી બલદ નામના જાનવરની આગળ મોટી વસતી હતી, પણ તે હાલ કમતર ધઈ ગઈ છે. અસહી હે વાલોમાં એ જાનવરને ઘણું કઠાવર અને જોરાવર કહેલું છે તથા તેના સીંગડાં ઘણા મોટાં જણાવવામાં આવ્યાં છે. એ જાનવર સરદે રંગનું હોય છે અને તેનાં ચેહરા ઉપર કાળું ધાલું આવે છે. હિંગલડમાં કોઈજ દેશોમાં નવાઈ તરફ તે ન રાખાયું છે. પણ જમીનના પડોની અંદરથી તેઓના ખભાં ઘણા મળી આવે છે. હીંદુસ્તાનમાં કેટલીક નંગલી બેંસો વસે છે જેના સીંગડાં એટલાં મોટાં હોય છે કે તેઓ એકેક થી દસ ફીટ વેગલાં રહે છે. “કેપની બેસ” નામના નંગ

ગલી પાડાઓ કાઢીયાના જંગલમાં રહે છે, તે પણ ઘણા જાણુતી છે. ઉત્તર અમેરીકામાં “કસ્ટુરીયા બલ્ડ” ના ખેતી નંગલી ગાયો વસે છે. તેના પગ ઢુકા હોય છે, પણ તેના બાલ છેક જમીનને લાગે છે અને તેના દીલમાંથી કસ્ટુરીના વાસ નીકળે છે. યુરોપમાં બાઈસન નામના નંગલી ગાયોની આગળ ઘણી વસતી હતી પણ હવે તે લીધે આનીયા તથા કાકેશીઅન ખંડોમાં જ ગાયો આવે છે.

હીઆં ચીતારેલું “બાઈસન” અમેરીકા ખંડના રહેવાસી છે, જે ઉત્તર અમેરીકાના સમગ્ર ખંડીઅન હવાના ક્ષેત્રે મળે અતી આવે છે, અને અગત્યની “રાકી માઉન્ટન” ના દેશમાં તેની વસતી ઘણી છે. તેને “ભેંસ” કહી ક્રેડે વામાં આવે છે, પણ એ જાનવર ભેંસથી જુદા છે. તેનું કદ મોટું છે, બદન જાડું છે અને પગ જાણુત હોય છે. તેના સીંગડાં ઢુકાં અને કાળા રંગનાં હોય છે તથા તેને સીંહની મીશાળે પાલ હોય છે. તેના બદન ઉપર હુનાલામાં પલ્લા અને શીયાલામાં જાડા બાલ હોય છે. કેટલાંક જંગલ લોખા તેઓનાં મોઢાં રોવાંને રોવાં બટકે છે. મીસીસીપી નદી ઉપર કોઈવાર ૧૦ હજાર આવા મસતીમીર જાનવરોનું ગોવાલું ભેવામાં આવે છે, જે અતીઘણું તોફાન કરે છે અને જેને જરૂર કરવાને માણસ અશક્ત છે. આ બાબતને મથાલે મેળેનું ચીતર આવેલું એક રોવાંનું છે.

શોકસપીરીઅન જવાહરો.

ધરતીકંપ.

“રોમીસટ ખુદરતોના રોગ કોઈવાર અજાણ્ય જવા કાટકલવાથી ધરતીની બાહર કુદી નીકળે છે, અને વસતી થી ઉભાતી પૃથ્વીના પેટમાં તાપે નહીં થાય એવા પવણો કેંદ પડવાથી ધરતીને એક જાતની ગોરમી થવાના અનુભવ ઉટે છે તથા કંઈકાં ઉપજે છે. તેના પેટમાંના પવણ બાહર નીકળવાને કોશિશ કરતાં જુદી ધરતીખાતાને ધુલવે છે, અને મોટા જુએ તથા લીલ ચઢેલા ગીતારાઓને જમીન રોસત કરે છે.”

છાપણી.

“રાતના થીકા પેટમાં છાપણીથી છાપણી શુધી મેહુ લશકરો તોખાંને ધુંગવાટો અવાજ કરે છે; હાલેલા સંતરીઓ એક બીજાના છુપા હાલેલા શબ્દો એકેકના કાનમાં કોહુ છે; આતસ આતસને જવાબ રહે અને તેના કીકાં

બલતામાં એક લડાઈ બીજી લડાઈની કોલસાસમ સીકલ જુલે છે; થોડો થોડોને છુલું અને મગરૂર ખંખારથી ધમકાવતાં તે ખંખારને રાતનાં સુહુના કાંનેમાં ભેંકી દીએ છે. સાંભલ, પેલા તંબુઓમાં બખતર બાંધનારાઓ પેહેલવાંને ને બખતર બાંધી રહીને હવે છેલ્લી ચુકોની ઉપર હથોડી મારતા લડાઈની તાઈઆરીની ભયંકર ઘંઘાંલો આવે છે અને બીજાઓ મોગ અપાતાં જાનવરની મીશાળે પોતાની કીરીયાના આતસ આગલ ધીરજથી મેસીને સહવારના ચંકેટ ઉપર અંરોહો કરે છે.”

અદેખાઈ.

“તમે ભોડો કેઈ ખભરાપલી માટીના બનેલા છે, તે હવે હું સમજી છું. મારી હીનપસતીથી જાંણે કે તમારૂં પેટ જરાતું હોય તેમ ક્યો આગુરતાથી મારી પડતી પાછલ તમે સોડાં છો! મારો નાશ થાય એવી દરએક યીજા તમે ક્રેલા ખતી, ઉતાવળા અને સુકરર છો! આ કપટી આ દમીઆ તમારા અદેખા રસતાપરજ આવળે, તમાને પુરુષ્ટ છે અને મેશક આઈનરહેલ તમે તેનું જાનામ મેલવશો.”

ભુલ.

“આ ધીકાર ભરેલી ભુલ! આ દલગીરીના કરનું! ને નહીં હોય તેમ તું માણસોના લાએક વીમારોને કાંમે રેખાડે વાડું! આ ભુલ! મારી માતાના ગરબમાં આકલાપણે તારૂં મીઠું પડડું અને કદીખી તું સારા સાગને જ નમી નથી, પણ જરૂર જાનવરો તારે તને જાનમ આપનાર માતાને તું મારી નાખે છે.”

જુરા શુખન.

“જુરા શુખન જુરાં કામને અમના બનાવે છે.”

ઘાણું થયું.

“ઘોખાં સોનાને દોર ચાલવો, કમલના કુંડને રંગ આપવો, મોઢાંપર પુશમો છાંટવી, બરફને સુમારૂં કરડું, વરસાદની કમાનમાં બીજી રંગ હુમેરવો અથવા મસાલ હાથમાં ફરીને આસામાનની પુશનમાં આંખને જહલક આપવા જવી એ ઉતાઉ અને હસવા સરખું ઘણું થાય છે.”
“એકબી બીન જરૂર જાન શરાપ છે અને તેના ની વસતુ સેતાન છે.”

ધરતો ગવરનર.

અંક ૪ થો.

ખાંનાનો સાંભાણ.

ધર માંડતાં ફરનીચર પેહેલાં શેઆન ખેંચે છે. તે આ પછે ખરીદ કીધું છે અને જુદાં જુદાં ફરનીચરના માણસની કળાએ કેટલી સંગવડ કરી આપો છે તથા કેટલી તરેહના કોઓ, પુસરીઓ, રેખાં વગેરે બનાવામાં આવે છે, તે આ પછે જોયું છે. ફરનીચર લીધા પછે હવે બખરચીખાંના

વાસણ ઉપર ઘેમાન નાખે, પણ તેની આગમન દરમિયાન રના ગવરને જમવા કરવાના પરચુટણ સામાન. અપ એ ગો લઈ રાખે તો નોંધાયે.

સુધરેલી રીતે સગવડ અને સુખથી થઈ ચલાવવાનું છે, માટે જેમ ફરનીયર થતા ખરચથી લીધું છે તેમજ આવા પીવાના તથા બીજા સામાન પણ તેજ ધોરણ ઉપર લેવા નોંધે. એમાં છરી, કાંટા, પેચાલાં, રકાબી, ગલાસ, ટંબલર, ખાંનાની રકાબીઓ, દારૂની ડીકાનટરો, મસાલાના સંદોંડો, રેમ્બ કલાંડો, તથા બીજાના વાલશેડો એટલે સામાનના દર એક ધરના નજરેના છે.

આવા સામાનના ખરચની અડચણ હોવી નોંધ્યે નહીં. એ સામાન કેટલા લેવો તથા કેવી જાતના લેવો, સારો લેવો કે ઘણો સોનીતા લેવો, એવા સવાલોની વખતે ખરચ તપાસવો નોંધ્યે. તેમજ વળી કેટલી વીગતથી સાંખના લેવો, જેમ કે ચાહેના સર લેવો હોયતા અમરસથા "ડીસટ" લેવો કે "કાફી" બી લેવો, અમરસથા "ડી નર સટ" લેવો કે "બરેકકાસટ સટ" બી લેવો, અમરસથા "વાઈન ગલાસ" લેવો કે "લીકર ગલાસ", "અમરપીન ગલાસ" ઇતીઆદી સંધાં લેવો, એ તપાસવાનું દરમિયાન ધર માડનારની હાલત અને શક્તિ ઉપર આધાર રાખે.

પણ ઉપલા જુદા જુદા સામાનમાંથી યોડો યોડો લેવા નીતા દરમિયાન ધરની હાલત છે, અને તેથી ને સુખ તથા સગવડ થાય છે તે તરફ નિર્ધાર આ સામાન શક્તી મુજબ ખરી દવામાં વાંછ નહીં નોંધ્યે. આ અગત્યના સામાન જેમ અને તેમ દબાવવા સટને હુસામે ખરીદ કરવો અને એવો સટ ખરીદ કરવો કે જેમાંથી કોઈ વાસણ ખોડાવાય ઇઆ બાજેતો બીજું તેડું જ મળી આવે. એવા સાધારણ સટો ખરીદ કરવામાં એકતો કીફાએત થાય છે અને બીજું તો સટ ખોરાવાતો અટકે.

અગત્યને રૂપાં કામના અમર્યા કાંટા ઇઆ બીજા સામાન ખરીદ કરવો હોય તો અમરસથા ઢોર મહડાવેલા સામાન કરતાં પુદ રૂપાંનો સામાન રોવટ સસતો પડે છે. ઢોર નીક લી નવા પછે તે સામાનની કીમત નતી રહે છે, પણ ખરી ધાતુ સોભા ઉપરત વળી જરે તેને વેચવા નોંધ્યે તારે પાછી કીમત ઉપજે છે. રૂપાંકામનો સામાન લેવો અને કીફા એત કરવી, એ બે બંધ બંધ નો રાખવી હોય તો "નરમન સીલવર" જે "નૌકલ" નામની ધાતુ છે, પણ જે રૂપાં ને મલતી આવે છે અને જેનો ઇંગ્લેન્ડમાં સઘલી પરકારનો સામાન બને છે, તે ખરીદ કરવાથી બેડું મતલબ સમ્પાદાય છે.

ફોરોના સામાન એટલી જાતની આવે છે કે તેના દરમિયાન ધરની આંખોની ખરજ, શોખ અને શક્તિને સંપૂર્ણ નોંધાયે છે. આટલું ઘેમાનમાં રાખવું કે ફોરોના ભારી સામાન પડતાં ભારે નહીં એવા ને વીમાર છે તેના લગભગ દીસે છે. ભારી ને હલકો બેડું સામાન ભારે છે. જે સટજ લેવા બેસીએતો આખોજ લેવો નોંધ્યે, એટલે કે આવલ, પકવાં, ફરદ, મીઠાઈ વગેરેને ખરની જુદી જુદી રકાબી તથા વાસણો લેવો એ વધારે સગવડ બને છે. "હાટવાર ડીસ" જેમાં રકાબીની તલીએ ગરમ પાંચી રાખવાથી આવું ગરમાગરમ રહે છે, તેમજ ઉપયોગ આપણા લોકોમાં જરૂર નોંધાયે.

બીજો કામ મોણું હોય છે અને તે કીફાએતથી જ લેવું પડે છે. "કરુએટ ઇસ્ટાંડ" જેમાં મસાલાની નાહાની આટલીએ ટેમલપર રહે છે, તેથી ખાનારને ઘણી સગવડ થાય છે અને સરકો રાઈ વગેરે અગત્યના મસાલો ને રવોખર થતા અટકે છે. ડીકાનટરોના સંબંધમાં "એલી ઉટરીએટર" નામના એક અગત્યના સામાનનો શોધ થયે છે તે હીઆં જાણીએ છઈએ. વાઈનની આટલીમાં હી ને તલીએ ધરો હોય છે અને આટલી ઉંઘાડતાં તથા ડીકાનટરમાં નામતાં આટલી હીલવાથી વાઈન ધરા સાથે યોડો કે ઘણો ઢોડાવાય છે. ઉપરું પંતર કે ને ટેમલ ઉપર ને લવામાં આવે છે, તેમાં આટલી એવી રીતે ગોઠવાય છે કે પછે ડીકાનટરમાં ઇઆ ગલાસમાં નામતી વખતે આટલી જરા હીલતી નથી અને તેથી છેક છેલાં દીપાં મુખી આટલી ખાલે કરતાં બી ધરો બેઠાં નથી.

બીજાના વાલશેડો બાંધે પણ એન પરમાંજી કેટલીક નવી કલા બનાવામાં આવે છે. જેવી જા તેવી તેને ખરી સમેદાનીએતો હોય છે, પણ ઘણીવાર ખીનબતીએ તેમાં પાતલી પડે છે અને તેથી કાગલ લપેટીને ખોસવામાં આવે છે, જેમ થતાં ખીનબતી ખપવા આવે છે તારે કાગલ સલંગે જેથી બાકીની બતી વધારે નહીં બપે છે તથા સમેદાની અગડે છે. એટલા માટે હુમણાં ખીનબતી ખોસવાના ખાડામાં એક બીજું વજું મુકવામાં આવે છે, જેની તલે કાનાં હોય છે, તેથી ગમે એવી પાતલી ઇઆ જાડી બતી હોય તોપણ તે કાના દબાવાથી ખોસી શકાય છે.

ખીલ એક કલા એવી કરેલી આવે છે કે ખીનબતીના જોડે પછા પછા નાહાની ફોરીની બતી બનાવેલી આવે છે. તેને મથાલે કાકરાને બદલે એક ખીલી આવે છે, તે ખીલી ખીનબતીના તલીઆમાં બોકોને પછે તે ફોરીની બતી વાલશેડમાં ખોસે છે, જેથી ખીનબતી ઉપર રહે છે, અને છેક છેલી થઈ મુખી વાલશેડને ખરાબ કરવા વના તે બલકા કરે છે. આ કલાનું નામ ઇંગ્લેન્ડમાં "સેવ આલ" કરો છે. એ કલા ઘણી સાદી છે, પણ ઘણી ઉપયોગી છે.

પરચુટણ બાબતો.

સાદો જવાબ—એક અમાને સહવારનાં વેહેલા ઉડવાની લાલચ આપવા સારું તેનો ખાપ બોલવો કે—"જે કલાંનો રાખસ ગઈ કાલે સહવારના સકારે ઉઠ્યો તારે તેને પર્થસાની એક કોથલી નહીં." બાલકે જવાબ દીધો કે— "તેને કોથલી નહીં ખરી, પણ જે ઘણીની ઘણી ખોડાવાઈ હશે તે તેથી બી સકારે ઉડ્યો હશે, અને તેથી તે તેજી થી ખોડી હશે."

નેપોલીઅન બોનાપાર્ટ વીશે કેહેવનો—"એક છૂટી નળરનું ગરુદખખી."

"પરજસતાક ફરાનસનો દગલબાન બેરો, નજી પોતાની માની બીલકત સવાળીને લેવા માટે તેનું પુન કીધું હતું."

"યુરોપની ઘોર ખોદનાર."

“એક મસતીખીર છોકરો, જેણે ફનીયાના દડા સા
રમવા આગધું માટે તેને ખુલ્લે ખેસાડવામાં આવ્યો.”

ધાસ—એક ખેતરના ઉગતાં જુદાં જુદાં ઘાસનો અ
નીઓસ ઘણો કાષ્ઠાભરેલો છે. જમીનની માટીને રસો
એણે શાકોથી તપાસવા કરતાંખી તે માટીની હાલત વધી
પરતુ ઘાસ વધારે સારો ખાતરી કરેછે. જેમ તે જમી
ન સુધરેછે, તેમ સાડાં ઘાસ વધેછે અને ઉતરતી જાતના
ઘાસને હાંકી કાઢાડેછે. સમયે મલીને આસરે ૧૫૦ જા
નતુ ઘાસ આવેછે, અને એકજ મેદાનના તેના આશરે ઉપ
સ ભાગ જેટલી જાતોનું ઘાસ એકજ વખતે મળી આવેછે.

શું પાંછી ઉકેલે ? દીનમાઈ ચુહાવાપર પાંછીનો રંગ
પહાડવેછે અને થોડા વખતમાં પાંછીમાં કકરા આવોને
તે ઉકેલે. પણ શું ખરેખર એ પાંછી ઉકેલે ? નહી,
અગરને પાંછીમાંની સઘલી હવા ધુમળા વાટે કાઢાડી તા
ખવામાં આવેતો પછે તે પાંછીને ગમે એટલી ગરમી લાગા
છતાં તે ઉકલતું નથી. એ ઉપરથી જણાવે કે રંગખાતું
પાંછી ઉકલતું નથી, પણ પાંછી માટેલી હવા આતશની
ગરમીથી આકુર નીકળેછે અને તે હવાના કકરા પડેછે.

સીકંદર અને ચાચીઓ—એક પરમેઆત ચાંચી
આ હુદારાને સીકંદર આગલ પકડી લાવ્યા તારે સીકંદર
કે તેને પુછ્યું કે “ચંદાલ, તારા દરીઆઓમાં હુદ મલા
વાની તે કેમ તાકાત મલાવી ?” ચાંચીઆએ જવાબ દીધો
કે “જેમ તમે તમારા નફાને વાસતે હુદ મલાવોછો તેમજ
હુંઓ મલાઈ છઉં. તકાવત એટલેજ કે હુદવા સાડાં આ
રા પાસે એકજ વાંહાણ છે તેથી લોકો અને હુદારો કહેછે,
અને તમારી પાસે મોટો કાકુલો છે તેથી તમાને શાનચાહ
કેછે.” આ જવાબથી સીકંદર એટલો ખુશ થયો કે તે
હુદારાને તેણે છોડી મેલ્યો.

ચીનાઈ કેહેવનો—તરશ લાગે, કુંવો મોરે—વાખા પ
કે, લાવવા દોડે.

મીઠા ઝોલ મધુર ખરા, પણ માહે રાખે વીસ—કડવા
ઝોલ કડખ ખરા, પણ આપેછે આસીય.

ભરેલાં પેટને કાંઈ લુખીયાની કદર નહી.

ઈકું બંધ ખરું, પણ શેવરે બસું નીકળી આવેછે.

એક હોખ ને ગાપ, તેનાએ માનડાં કપાંથી ધાપ ?

(લઈગી જોગવવાની જુગતી.)

વશતમાન પતરો અને ચોપાંનીયાં—વીલાત ખાતે
હાલ આસરે ૧૩૦૦ વરતમાન પતરો ચાલેછે. તેમાં નજ
દીક ૯૫૦ ઈંગલડ મેયે, ૪૧ વેલસમાં, ૧૫૦ સકાડાઈડ
માં, ૧૩૫ આપરલાઈમાં તથા ૧૪ બરીટીયા આઈલમાં છ
પાપછે. એમાના આસરે ૧૦૦ રોજાં પતરો છે. એ
ઉપરાંત આસરે ૫૬૦ ચોપાંનીયાં ઈંગલડ ખાતે છપાપછે,
પણ તેમાં અરથોઅરથ ભાગ ધરમ સંબંધી ચોપાંનીયા
ઓના છે.

મેહેમાનો—સાપુરજ શેકને તાંહાં રાતને વખત એ
ક હોસત મલાવા ગયો. ઓટલા ઉપર તેના આકરે કહ્યું
કે થોડાક મેહેમાનો ધરમા આવેલાછે તેની સાથ-સેક વાતે
મેણેછો. હોસતે વીચાર્યું કે જરે ધરમાં મેહેમાનો છે તા
કે બસું કીક લાગશે નહી. બીજે દાહાડે તે હોસત પેઢે
લાને મલયા તારે પુછ્યું કે તમારે તાંહાં મેહેમાનો કોણ
આવેલાછે ? સાપુરજ શેકે કહ્યું કે કોઈ આવેલા નથી. હો
સને કુરીથી પુછ્યું કે રાતે કોઈ પહોરોણાઓ આવેલા હ
તા ? તારેથી મેહેલાઓ ના પાડ્યું. એ ઉપરથી હોસતને
મીઠાજ બતા રહેયો અને સાપુરજ શેકના આકરની પાસે
રોડી બઈ તેના કોઠામાં મુકીઓ જાહાડવા લાગો. આ
કર હાલથી કેહેવા લાગે કે હા રાતના મેહેમાનો આવે
લા હતા. તેઓ લડતા લડતા સાપુરજ પાસે પાછા આવ
યા. આકરે પુછ્યું કે “સાહેબ રાતના કાદર, કરીન, ને
કાસમ મેહેમાનો તમારે તાંહાં નહી આવેલા હતા.” શા
પુરજ શેકે અલબત્ત હા કહી અને હોસત પસતાવા લાગો
કે મેહેમાનની ચાતને તે પહોરોણા સમજાઓ.

ધરધતુ તુસકાઓ.

બાકેલું બટક—એક ખીર બનાવવી જેમા દર ૧ રતલ મે
દાએ ૧૧ રતલ માખણ લેવું બટકના બીજ સરેસતા ધુમળ કા
કાડવા પછે તેના થાંખ અને પગ તેમાં બદનમા બોસવાં કે નીકળી
આવે નહી. તેના ચીનામાં થોડાક ખરી અને નીખખ તથા કાંદા
ની આરીક કાતરીઓ ભરવી. એ પછે થોડીક જેથી સાથની ગર
મી અને ઊપરી ખીરમાં બટકને મારવું. તારખાદ તેને કપાંમાં લ
પેડીને બારવું તથા તેનાપર બીજ ગરેવી નાખીને ખાવું.

પટ્ટાના લાડવા—થોડાક પટ્ટા ઊલીને એક પાંછીના યા
સણખા તેમને ખખડવા. તેના જે માથે ધાપ તે આસરે એ કલા
ક થઈ પાંછીના રેકવા રેવો. તારપછે પાંછી કાઢાડી નાખીને પટ્ટા
નો ગર તોલના છોડેલા ધાપ, તેથી અરથા વખણવર રેકો હુનેર
વો. તારપછે ખરી, નીખખ, લાકરેલા કાંદાની કાતરી અને ખી
ડી બાજ હુનેરથી. અગરજો આ સંધેલા માંથી બસાખર બીજો
નહી હાલતો જરા પાંછી પણ હુનેરવું. એ સંધયું એકરસ કીધા
પછે તેના લાડવા બનાવવા, તેના ઊપર સાંપીકે રેકો બસાવ
વો અને પછે તેમને બેકલતાં પાંછીમાં નાખવા. જરે તે પાંછીની
સાંપીકે બેકર તરે તારે તેમને કાઢાડીને ખાવામાં લેવા.

અનીનાસની એક લેહેજત—એક અનીનાસને લગાર
એવું વચરે ઊલવું કે જેથી તેપર તેના માંડનાં કાંચ દાખ રહે નહી
અને તેની ૧૪ જમી ગોલા કાતરીઓ કરવી. એ પછે ૧૦ ર
તલ માંડનો ચીરો બનાવી તેમા ઊપરી કાતરીઓ મુકીને ૧૦ મી
નીક થઈ ઊઠાવવી તારપછે આંધરાવાડી અમચે કરીને તે કાતરી
ઓને બાહાર કાઢાડવી, પણ અમચા ચીરાને વધારે ઊઠાવવો
અને તે ધારો થવા પછે કાતરીઓ ઊપર રેડવો. ચીરો કડો પડવા
પછે ખાવામાં ધણી લેહેજત પડેછે.

કરેચ પુરીંગ—૧૧ રતલ રેકો, ૧૧ રતલ અરથી ચીરીરી
તે કાપવી, ૧૧ રતલ કરેટ દસખ, ૧૧ રતલ કાપવી, અને ૧૧ પો
ક દુધ એ સરેને ચીરીપકે એકરસ કરીને તરણથી માર કલાક થઈ
ઉઠાવવું.

કુઈન કેક—માખણ ૧ રતલ, ખાંડ ૨ રતલ, ચેટા ૧ રતલ, કરંદે ૦૧૧ રતલ, ઇંડાં ૮, કડવી ખડાંમ ૨ આંબિય, બચ્ચલ થટે ચેરથુ, ખરોડી ૧ વાઈમ ગલાસબર, આરંજ પ્રલાવર વાટર, જોડાંચે ચેરથુ.

પેટેનાં માખણને આરંજ પ્રલાવરવાટરમાં ઘાલુ, ખાંડની બારીક ભુકી કરવી, આટલે સારીપકે આલવો, ઇંડાંને શારીપકે કાલવવાં, બચ્ચલને ખખણવાં તથા બધાંની ભુકી કરવી. “આરંજ પ્રલાવરવાટર” નાં ઘાલવાં માખણને લાકડાના સમસા વડે કાલવી ને તલાકી જેવું બનાવવું, તેમાં પેટેલાં ખાંડ હુરેરવી, પછે કાલવતાં જવું અને ઇંડાં નામતા જવું, તારપછે ચેટા અને ઊપલાં બીજાં વસાનાં માખણ, અને ઇંડાં તેમાં ખરોડી નાખવો. એ આખી જીલણીને ૧ કલાક સુધી કાલવવા પછે માખણ આપડેલાં તાહાનાં ટી નોખાં એક તેજ ભરી ઊપર ભુજવો.

સેકેન્ડુ શરબત—૦૧ દળણ આપલ અથવા સેશરલને છાલવા વગર જીંજને એક કુંભમાં નાખવા તથા તે ગરમ હોય તેટલામાં તે ઊપર ૦૧ ગેઆલન ઊકલવું પાંચી નાખવું, જે પછે તે ઠંડું થાય તાંબેશુધી ટાંકી રાખવું અને તારખાદ ખાંડ અથવા મધ નાખીને પીવાના લેવું.

રતુજે કુરસત.

હા હા રા.

ધુમક પણ તંબુ નહી, નહી દેવલ નહિ દ્વાવ,
જંગમ તંબુ જે વરો, તેપણ થાય પસાર

નારી પ્રસવે તનથી, રૂડો આપ તું દુલ,
સાકરવે રવીવા કરી, ભાવે જને મંતુજ,
કાં ૩૦ કછી.

બેનો અકથાર તારો પેટેલા છે, આશકની આંચે,
મન વાદલ તમે કછી, તે ન દેખા-રે.
બધરી માં નહી—પણ આરતમાં ખાશ,
અકથાર તારો બીજો, આપેછે પરકાશ.
શરમમાં ખરો—પણ—લાજમાં—નહી,
અકથાર તારો તરીજો, છે આંટું શકી.
અકથાર તારો ગાયો, નથી દશગુરની વાશ,
તેપણ ગોમેદના પેટમાં, રહેછે તે ખાશ.
અકથાર તારા પાંચમાંથી છે આલયુએ અનખન,
તેપણ હરાંખારનેછે, તેણે શારીકાની બીજાં.
નહી ભૂદમાં, નહી કોતલમાં કે નહી કયા કહેવામાં,
છે તારો હરો માતર, તલિયાંમના છરામાં.
આખું વાંચો મેહુને, ખાંડ જે—નાંખ,
તે પારથીઆંડું થયો, એક પાકીને સુકાંખ.

રસમરીજ.

ધ્યારી પત્નીના મરણ પર શ્વામીનો વીલાપ.

હારી—રાગ કાશી.

કામીની ફર કાજે રીખાચો,
કે કુલ મનહર ચુંડી ચાલ્યો—કામીની ફર કાજે રીખાચો. ટેક.
ખીખી કળી ચુલ કુલ બની જવ,
જમણ એ જીલમ જણાવ્યો,

વકાશી વેળી ને નાંખી વીધારી,
અમૃત મહારે લીલા આચ્યો;
હણાહણ જેર જાચ્યો—કામીની ફર ૧.
તુલી-ભણુલી તૈયાર કરી મે,
લોલા નથી પુરો હણવો,
મુજ પીડ પંજર વડવું પૂઠવી પર;
ખખી કડવી પાત્રી ચાલ્યો,
મુકી પાંજરે ક્યાં એ મહાલ્યો—કામીની ફર ૨.
સોગમ હુડી અપંગ અંગ કીધું,
રહેમ તજને રહાચ્યો,
કુમળી કાપા પર કહેજ જીવો,
જીલમીએ જીવડો જલાચ્યો,
બુલુ હણવેજાળ બતાવ્યો—કામીની ફર ૩.
ખાળપણે શુભ સંબંધ થયો પણ
તરણ વધે જમેલ વાધો,
મેમ પરખર જામોછે જ્યાં,
જમમ જામીમનો લાગ્યો,
વગર તારી છાતીમાં વાગ્યો—કામીની ફર ૪.
ધ્યારી નથી તને કંઈ મુખ આપું,
નથી પોશાક પેરાચ્યો,
નથી દુલ ધરણ મે એક મંતોખી,
નથી રૂડો ઘાટ ધડાચ્યો,
નથી રૂડો અવસર આચ્યો—કામીની ફર ૫.
કુખમાં જે વું લીલાશા મુખ દત્તી,
અધરોશી કળીયોજ ખરીયો,
અમૃત કેશ ટીપાં ભણે ગરતાં,
અમૃત ન કોલચની કળીયો,
લીખતી ભણે નદીયોજ અરીયો—કામીની ફર ૬.
મંચાર મંચાર વીકટ વીધે બહુ,
આરો મુકાંની હતો મળીયો,
જોડે રૂડી કરતાં ફરી પણ
ઘાણ ન ધ્યારી પરી હો,
હવે ક્યાં મણું રૂડી હો—કામીની ફર ૭.
વેદ જોયી તમે કુકતી કરે કાંધ,
હેવાનો જમમ કચાવો,
ધ્યારી મહારીને મજબૂત કરોતો,
દર્કે રતલ લાખ મવાવો,
ભણે કાંઈ મહારે ઉગાંધો—કામીની ફર ૮.
આરાના જેરની ટોચ ચાકવી,
મુખ કમ દોળી તે પાડવો,
કરવું આણું તે પ્રથમ પરણવી,
મુખપચાદ શીને અપાડવો,
પછી વીખ વાકો પાવો—કામીની ફર ૯.
આખર વીનંતી હરી કરે ત્હારી,
લોલનો ઉમરો મે દખાવ્યો,
કોડી જનમ ધરી એ ધ્યારી પાણું,
દે વરદાન તું માંગ્યો,
લકમીરામ જેતથી જાચ્યો—કામીની ફર કાજે રીખાચ્યો;
કે કુલ મનહર ચુંડી ચાલ્યો. ૧

† તે વાદ ત્યારે આપેછે.

મુખપચાદ, દક્ષતર આધકાર પદેસમાં મેહરામજી હરજીવજી
કપનીએ ધારીયું તથા પરગટ કીધુંછે. કાં ૦ કોટી—મેહરામજી
હરમજી જીટ, નાં ૬ તથા ૧૧.

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૧૫ મું.

મેચ ૧૮૭૧.

આંક ૫ મા.

ધીરજનું ધન

અથવા

છુપાં શંકટપર છુપી પ્રતેહ.

એક વારતા.

પરકશણ ૧૨ મું.

વળાંને વળ.

શુંદર મુરવારીદનો ભેડીયો ભાઈ અકબર જને એ મનગોવન બીબી ખુવેશો ગણતી હતી તે પણ બસરા શેહેર ખાતે આવી ચુક્યો હતો, એ વાત વાંચનારી બાનુમ્મો જાણે છે, 'પણ તેના આવાયા પછે તેનું' શું થયું' તે હજી સુધી આ પછા જાણવામાં આવ્યું નથી.

તેની બેઠન મુરવારીદનો ખાદાદાદ તરીકેના પોતાના લેખાશમાં રાસામશાહની માંનીતી થઈ પડી હતી અને રા સામશાહના કાસદ તરીકેની ફરજ બજાવતાં એ હાકમની માથુક આરજીની પણ માનીતી થઈ પડી હતી, તે 'હીઆં સુધી કે આરજીએ પોતાની મોહોબતનો મેહેલ આ નાજુક નાજનીતના નખલા પામેઆ ઉપર ઉઠાવીઆ હતો, જેથી આરજીના છુપા પૈઆરથી જલતો મુરખ તેહેમુરનો ક રોષ વઢીક તેનાપર ઉસકેશયો હતો અને આ જવાન કાસદ સાથે કુસતી આગવાની તેણે પોતાના રોસત બેહરામની કુ સલવણીથી તથામ્મારી કીધી હતી.

એટલી હદ સુધી મુરવારીદને વધો ગમેલી આપણે જોઈએ, પણ તેના ભાઈ અકબરનું કાંઈ દેકાંજી' માલમ પડે? તેની બેઠનને બસરા શેહેરે જેવો આસરો આપ્યો તેવો આ સરે આપવાને શું અકબરને એ શેહેર ના પાડે? દરયા માથી બચેલી મુરવારીદ રાસામના મેહેલ મધે જેમ મોહાબ તના દરીયાવત્તા કુમીએ, તેમ અકબરથી શું કોઈની મેજબત ની જલમ કસપોએ? બસરાનું બંદર આજ સુધીતો મુર વારીદને ક્લયુએ અને જે કે એ પરીમેહેર નાજનીતની, પો તાના શેક રાસામને હાથ આવીદ તરીકે મેજવવાની ઉમેદ કવી નથી, તેા પણ તેણીની ધીરજ આગળ સથળો મામલો

તે ધન તેને હાથ લાગે એવો ધતો આવપોએ, તેમ શું જવા ન અકબરને એ શેહેર કોઈ રીતે ક્લયુ' નથી?

હજી તેમ લાગતું નથી, અલખતાં અકબરને બંદર ને કીનારે ઉતરવાને હજીતો એક દાહાડો ગયો નથી. જો કે તે અસામા આપણે કામ ઘણું જોયુંએ, તોપણ એ સથ જીં એકન દાહાડાનું કામ છે, મગર એ એક દાહાડામાથી મુરવારીદની હાલત જેઠવી સુધરીએ તેઠવી અકબરની સુધ રી નથી.

મઈ કાલે તેને આપણે બસરાના એક એકાંત રસતા ઉપર ફરતો જોયો હતો અને આજબી તેને તાંહાંજ આપણ જમીએ છઈએ, તેના સોખતી ખાતર એકન હતો અને તે તેને દરીયાવત્તાથી અચાવનાર બાબર નાખોદા હતો, આ જમી તેમ સોખતી એની સાથે છે. મઈ કાલે તેણે બસરાના એક મુસાફરખાનામાં ઉતારો લીધો હતો અને હજી તેના ઉતારાની જગા તેમ છે. તેણે એકવાર રાસામશાહના આ સરા તલે નોકરી મેજવવાની ખામેશ કીધી હતી, પણ તે હજી પાર પાડવાને બનયું નથી.

તેની હાલત સુધારવાને, તેનું નસીબ ફેરવવાને, તે નો ભેદ ખોલવાને ખાતર થોડાક રસતા, થોડાક મોહા લા અને થોડીક દેવાલોનો અંતર આડે હતો. જો તે પોતાના પેટલા ઠરાવ મુજબ રાસામશાહના મેહે લમાં તરતજ ગયો હોત તો પોતાની વાહાલી બેઠન તેને મળત અથવા બેઠનની મેરહાજરીમાં તે મુરવારીદ તરીકેજ ખોલખાત અને એકસરખા બેહરાને લીધે એટલો સુખવા ડો થાત કે મુરવારીદની હાજરીન તેના ખોલાસો કરત.

પણ હજી અકબર પાદશાહી મેહેલથી દુર ફરેએ, એ ટહુન નહી પણ વસતીવાલા ભાગેથી, બસરાનાં મોટાં બા બરોથી, આરાસતે આગ બગીચાઓથી, જાહેર હમામોથી પણ દુર ફરેએ. તેના સાચો સાથી બાબર નાખોદા, જેણે અકબરને દરીયાવત્તાં કુખતો ખેંચી કાઢાડી જવતદાંન બ બચાવ્યુંએ, અને જેની તરફના હુશાનને ખાતર તે નાખોદા ની સંગત છોડી જવાને નારાજ છે, તે સખબથી અકબર આ પરમાણે શેહેરથી હેલાએદો રહયોએ.

બાબર નાખોદાને શેહેરમાં પોતાનું મોહાડું દેખાડવા નો ઘણો દર છે. એક દરીઆઈ જગમાં આ નાખોદા રાસામશાહની સાંઝી બાજુએથી લડનારો એક દુરામન હ તો. તેના શેહરીઓએ રાસામના કાફલામાંથી હુટ મેજવી

હતી. પાછળથી તેઓએ સુલેહ કરી તે લુટ પાછી આપી હતી, પણ બાબર એવી સુલેહની સામે હતો અને હજી રાસામશાહને કુશન ગણતા હતા. તેને પકડી લાવવા માટે મોટું ઇનામ પરસીધ કરેલું હતું. એટલા માટે બાબર પરસીધ રીતે શેહેરમાં ફરી શકતો નહીં હતા.

પણ આ પરમાણે જવાન અકબર શેહેરથી દુર કાંઠાં સુધી ગોંધાઈ રહે! બાબરે પોતે તેને અરજ કીધી કે તેણે શેહેરમાં એકલો ફરવા નહું, એટલું જ નહીં પણ બસરાના બાબરોમાં અકબરને કાંઈ ખરીદ કરવાનું જીજ્ઞાસુ મળી આવેતો પરસાની તંગીથી તે ખરીદ કરવાથી પાછો નહીં હરે, એટલા માટે આ બાપાણ નાખોદાએ અકબરને પોતાના નાણાની ફેલી વરીક આપી. અકબરે આં સઘલો ઉપકાર ના પાડ્યો તથા બાબરની સાથે જ રહેવા માગ્યું, પણ બાબરને પોતાને ખાતર એક ગમર જવાનને મોજ અને ગમત વગર રોકી રાખવા ગમ્યું નહીં. તેણે ઘણી મોહાસ કરી અકબરને પોતાની ફેલી રાખવા આપી તથા મોહાસ કરીને શેહેરમાં એકલો, બાબરનાં પરકરણમાં અકબરને આપણી વારતાની સાંકલના એક વલાં લેખે ગણ્યો. યુરવારીદે ખરદના લેખાશ એખતીઆર કરવા પછેથી તેણે મજતો મેહેરોજ નહીં પણ સઘલો આકાર, કદ અને લેખાશ શુમવારો નીપજતે એવો હતો. પણ તારપછે વળી બાબર નાખોદાએ અકબરને ફેલી રાખવા આપી તથા તેને શેહેરમાં ફરવા એકલો એ તે વલાંને એક વળ ખવાડવા બરાબર થયું છે અને ફીકર લાગે છે કે એથી રમે આ વારતાની સાંકલનાં વધારે શુમવારો થાય.

પરકરણ ૧૮ મું.

દાહાયાને ઘેલો કંમ અનાવે છે ?

અકબરને બસરાના વાંકારીકા મોહાલાઓમાં મન રીજવતો મેળીને હવે આપણુ જરા આગલાં મકાનો તરફ પાછી નજર ફેરવીએ. હેલા આપણુ બીબી આરજુના મેહેલમાં ગમ્મ હતા, જાંહાંના ખાનસામાન બાબરને ડાવા અને ઘેલાના ખવાવા સાથે પેલી કારસતોની ભરેલી ઘસી ફરે છે આરજુના કાકા તથા બીબી માહસી સાથ મળીને ફેવો આછી હીકતત લગાવી, તે આપણે બેઠું હતું.

ઉમરાજદી આરજુ ગોયા આ બેવકુફ બાબર ઉપર પેઆર રાખતી હોય તેવી મતલબનો કાગળ તેણીના અખ શરમા લખીને તથા તે બાનુની ખોટી સહી કરીને ફરે બાબરખાનના મારગમાં નાખ્યું હતું અને તે સેકમલીએ તે કાગળ વાંચીને તેમાંની સઘલી બીના ખરી નાની હતી તથા તે ઉપરથી સેકમલી સહી હવાઈ કીધા ઉઠાવા હતા. આરજુના પેઆરને ખાતર કાબરનીતરો પોશાક પેહેરવાનું તે કાગળમાં તેને ફરમાવ્યું હતું અને તેમ કરવાને બાબરે ડાવ કરેલો હતો. તે કાગળ આપણે વાંચ્યું છે અને હવે તે હીકતતથી બાબર ઉપર ફેલી અસર થઈ તે જોવાનું રહ્યું છે.

ઉપલે કાગળ પોતાને હાથ આપવા પછે મોહાલાઓ

રના આરજુને બાબરનું કામ પડ્યું અને તેને તેણીએ મોલાવા ચોકલપો. આ વખતે આરજુ ઘણી ગમખાર હાલતમાં હતી, રાસામશાહને મોહાલાઓ કાસદ પેતાના મેહેરો પેઆરનો નહીં પોતાનો પેઆર તે માહતાબી મેહેરુખના દીલમાં ઉસકેરી ગયો હતો અને તે વખતથી જ બાંનુએ ખાતર એક દીવરા અગાઉ કોઈ પણ ખરદની સીકલ નહીં જોવાને સપત લીધા હતા, તેમ આરત હવે મોહાલાની મોહાલાતમાં દેવાંની બની હતી તથા તેની પાદમાં કુખી થતી હતી. તેણીએ પોતાની પ્રીતી મોહાલાને જ હર કરવા છતાં તે જવાને તેણીને મન્ય આપ્યો નહીં અને તે જવાને પોતાના મેહેરો પેઆર લાવવા ફરી આપવા કહ્યું હતું, પણ હજી આપવો નહીં, માટે આરજુની ધીરજ ઉઠી ગઈ હતી.

આવી હાલતમાં કાંઈ કામ સારું આરજુએ બાબરને મોલાવી મંગાવશે, પણ તે આપવા આગમ્ય પેલી સા એવી ફરજે નરાજરા સતકન પાડવા માડ્યું. તે કપા તરે પોતે જ હીકતતથી બાબરને બેવકુફ બનાવશે અને પોતે જ આરજુ આગળ મોલી કે “માફ સાહેબ બાબર હમણા આપણે ખરો, પણ તમે સંભાલજો હો. મનેતો એવું લાગે છે કે તેના દીલમાં આવેલું છે.”

આરજુએ આ હીકતતથી ઘણી અચરત થઈને પૂછ્યું કે “ફરગ એ તું શું બેલે છે અને એમ જોલવાના તારાં કારણ શું છે ?”

ફરગે વધારે ખરમાં બજરાવ્યાં. “અરે બાઈ બાબર કાંઈ બાબર નથી પણ મારા ધારવા પરમાણેતા બદલાઈને ભૂત થયો છે. કાંઈ કાબરનીતરો પોશાક પેહેરીને ફરે છે અને આ મો વખત બડબડ કરવા કરે છે તથા હસવા કરે છે. એના હસવા પર તમે ભૂલ્યોનાં હો ! એતો ભૂતમાં કાંઈના દીલમાં ભરાય તારે હસાવીને પછે ફસાવે.”

આરજુને આ વાતની કાંઈ સમજ પડી નહીં, પણ તેની આરજુના લાંબો વખતથી ગયો નહીં. મોહાલા વખતમાં બાબરે પોતાને દેખાવ રીથે અને આરજુની ખાતરી થઈ કે ફરગે જે કાંઈ ખબર આપી હતી તે સઘલી ખરી હતી.

બાબરના નવા લેખાસ તથા દેખાવમાં તેની સીકલ જોયા ફરી ગઈ હતી અને તે વાંદરા જેવો લાગતો હતો. આરજુ સુશી થશે એવું ધારીને તેણે કાનીયાની રોપી પેહરી હતી, તથા મેહેરા ઉપર ઘણાક પાઉર મોપડયો હતો અને હોટ તથા ગાલ ઉપરના સુદરતી રતાસ કરતાં વધારે રાતો રંગ લગાડ્યો હતો. વળી બાબરે પોતાના હાથની હમેલી ઉપર સારીપહે મેદો લગાડી રંગારા જેવા હાથ કરી મેળવા હતા. તેના પોશાક વીચીતર રંગોથી વાધના આ મકાને મળતો હતો, પણ સઘલી રચીય તેના પગ હતા જે પગમાં તેણે પીલાં મોળાં પેહેરી તે ઉપર લાલ ગાદર બાંધ્યાં હતાં. હેલે બાબરે પોતાના હોટ કારેલાને ફરેલાન રાખ્યા હતા અને તેમાં પોતે સઘ હસતો દેખાવાનું કર્યું હતું.

આ સઘલું પેલાં કાગળમાં મેહેલાવા ઉપરથી તેણે કીધું હતું અને વળી તેમાં તેણે વાતચીતથી તેવાં પેલાં મોહાલાની મલાવી. આરજુએ પૂછ્યું કે “કેમ બાબર શું છે ?” તારે બાબર ખરખર મોહું હસવા લાગો. આરજુએ તેને

અટકાવના કાંઈ નહીં હસવાનો નથી" તારે તે વધારે કાંઈ કાંઈ બકવા લાગે. "હું હસતે નહીં, પણ આ પીલાં ખાતેને લાલ ગારદર બેપા. તે મેં પેઢેરખાં અને કોણને ખાતર પેઢેરખાં તેના બરે વીચાર કર્યું" તારે હું જેમ એ હસવા સરખા દેખાવ ઉપર હસ્યું તેમ એમાં હું કોણને પુચી કર્યું તેના એઆલમાં પણ પુચી થાઈછું. એ બધું તેને ખાતર છે કે નહીં જાણી હુકમ મલાવે છે તો હું ચાહેછું."

એ પરમાંણે બાધર લુચી ફરંગનાં પેલાં ખોટાં કાગળનાના ફરંગો મોઢાંડે કરેલા બોલવા લાગે, તે એવા વીચારથી કે આજીતે તે ફરંગોને એઆલ પી કાઢાડે અને જાણે છે કે કાગળ તેના હાથમાં ગયો છે! પણ જેમ બાધર આ બકનકારો કરતો, તેમ આરજી વધારે શુચવાતી અને તેને એક બોલની સમજ પડતી નહીં હતી. આરજીએ પુછ્યું કે "શું છે બાધર? તારાં મોઢાંડાંમાં એ શું બગાડ થયો છે?"

બાધરનો જવાબ હસવા સરખો હતો. "મારા પગ નેટલા પીલા છે તેટલું મારું મોઢાંડું કાઢું નથી." આરજીએ કદા બાધર પુછ્યું કે "બાધર, તું નહીં જરા બીજાનાપર આરામ કરશે." બાધર એનો અર્થ ઉલટી જ સમજ્યો અને બોલ્યો કે "આવશે—તેની વખત આવશે. હા તારે હું કેવો સુખી થવશ!"

હીઆં વળી ફરંગ દાહી ઘડને પુછવા લાગી કે "આ રે ભેવકર, આજી તું બાધર સાહેબ આગલ એવો થેલો મોંડો બનીને કેમ આવશે?"

બાધરે પોતે જવાબ આપવાને બદલે પેલાં કાગળમાંનો વળી એક ફરંગ બોલ્યો. "મારી મોટાઈ નેહ તું બીહીનાં." આરજીએ તેના બોલસો પુછ્યો તારે વળી તે બીહીને ફરંગે બોલ્યો કે "કાંઈ જનને મોટા હોયછે, કાંઈ મોટાઈ હાંસલ કરેછે અને કાંઈધર તે હાંસલવામાં આવેછે."

આરજી આ કાંઈ સમજ નહીં, મારે પુછ્યું કે "આ સંઘર્ષ તું કોણને વાસતે કરેછે?"

બાધરે બીજા ફરંગોને બોલવાનું જારી રાખ્યું. તે બોલ્યો કે "તારું નસીબ પોતાના હાથ ઉંઘાડે, વાસતે તારાં બદનને કોટી કરાવ અને તારો દેખાવ સુધારવા સા રું હલકો અવતાર તજ દે અને વધારે તાજમાં દેખાડ."

હવે આરજીની પકો ખાતરી ઘડ કે બાધર દેવનાં યથે છે. બાધરનો પેલાં કાગળમાં પોતાને કહેલા વાકીયઓ બોલતો ગયો પણ આરજી એવું સમજ કે "બાધર એ સમજી મને કેહછે." બાધરની હાલત ઉપર એ દયાલુ-રોંગોને ઘણું જુલમ લાગુ.

પણ આ બાબતના તે વીચારના હતી તેવામાં તેણીને ખબર મળી કે રાસમશાહનો કાસદ ખોદાઘદ પાછો મળવા આવ્યો. હવે આરજી હીઆં વધારેવાર રહી નહીં. તે ખાતર પોતાની સામેલી ફરંગને ફરમાવી ગઈ કે "આ દેવનાની બરદાસત લેને. ગમેતો મારા કાકા ઇચ્છા બીજા કોઈના ખાસ હવાલામાં એને સોંપને અને કેહને કે એ બીચારાને ઘણી ખાવજતથી રાખે."

એટલું કહી આરજી પોતાના જવાબ દીલદારની તરો જવારની સુલાકાતે પધારી. તે સુલાકાત અલબત્ત અરીઆ દાસર હતી. તે દીલદાર બાહરથી મરદ હતો, પણ અંદરથી સ્ત્રી સ્વભાવ હતી અને આરજી સાથે મોખતની જલમ શુચ વાંતાં તેને દર હતો. મુરવારદ પોતાના મરદના પોશાકમાં ફરથી જ વાત કરતી હતી. તે શું વાત હતી તેની આપણ હવે પરવા કરીશું નહીં. આ એ દીલદારોની વાત આપણે ઘણી સાંભળીએ અને દીલદારો દીવાના અથવા અચાં સહી બની જાયછે, તેમજ આરજીને પણ પોતાની મોખતની અપર જોઈ બકનકારો કરતી પડતી ગઈ તેના કરતાં વધારે દેવાના દેખાવના પણ ખાતર ચેરવીને દાહ્યાને થેલો કરેલા બાધર તરફ જ હાલ નજર રાખીએ.

ફરંગ પોતાની રોંગોની હુકમ સુખ્ય તેણીના કાકા બેહરામને તથા બીજા નોકરોને તેડી લાવી. તેણીએ પુચા લીધી કુદી કુદી બાધરના ફેસતાની તેઓ આગળ વાત કીધી, પણ તેઓને ઉસકેરી રાખવા કે "બાધરના દીલમાં સેતાન ભરાયો છે એમ સમજવાનું" આપણે દોલ લાલ્યું તથા જાણે કે બાધરની દયા ખાતાં હોઈએ તેમ એવા દેખાવ કરવા કે જેકે તે થેલો નથી તો પણ તેના પોતાના મનમાંથી શક આવે કે હું ખરેખર થેલો છે કે શું?"

બેહરામ, જકર અને બીજાઓ આ ઉસકેરણી પરમાણે જ ચાલ્યા. ફરંગ જાણે કે બાધરના દીલમાં ભરાયેલા દેવથી બીહીની હોય તેવા ઢોંગ કરવા લાગી, તારે બેહરામ હીમત બતાવવા અને બોલવા લાગે કે "શું થયું? બીહીએ શાં ની? ઘડીભર આખા દોનખના દેવો એના દીકરાં ભરાતા હોય તો પણ હું એની સાથ વાત કરવાની હીમત પર્લાઈ છઉં."

અલબત્ત બાધર સમજ્યો કે આ બધા મારી મશખરી કરેછે, પણ વળી તે પોતાના દરને એટલો વધેલો સમજતો હતો કે આ લોકોની મશખરીને ધીકારી કાઢાડી ને તે બોલ્યો કે "આ સુલઓ, તમે કોણ થાઓ છો? હું તમાને કાંઈ બોળખતો નથી. કાલુ કરો મારી આગળથી."

ફરંગ વધારે મકર કરવા લાગી. તે બોલી કે "આ ખોદા, બીચારા બાધર જ્યાં સારાં માણસના દીલમાં સા વાસતે દેવ ગોઠવ્યો. જેથું કે કેવા મુન પર આવોને બોલેછ. મેં તમને કહ્યું નહીં કે એના દીલમાં દેવ ભરાયો છે? અરે ખીસા ખીસા નહોતો મારી નાખ્યો."

બેહરામના ઢોંગ વળી જીદાજ હતો— "એ ફરંગ, તું હીઆંથી નાહસી જા. તુને જોઈને એના દીલમાંના દેવ જાગેછે. તુને જુલુંછ કે તું જા—ઢીલી કેમ રહેછ?"

ફરંગ જરા રડવાના ઢોંગ કરીને બોલી "પણ એકલી જવાને મનેતો બીહીક લાગેછે. જિવો જિવો, દેવ કેવા દો જા મુરકો."

એવામાં વળી તેઓના એક બીજે રોસત તામે જકર ઢોંગ કરવા દાહીયો ઘઈ નીકલ્યો. તે બોલ્યો કે "અરે મારો એમ કાંઈ દેવ જવાના છે? એની સાથેતો આસતે થી સમજવીને વાત કરવી જોઈએ. કેમ બીચાર બાધર શું છે? તે તારાં દીલમાં દેવનો કાંઈ અપાવવા દીધો. તે તો પાક ગનામીનોને કુર કર."

હવે વળી ફરંગના ઢોંગ જીવો— "અરે તમે લોકો તે દેવખાને એમ ના બોલો. તેને સેસ, સેસ. તેણેને ત

મે માન આપે ને માનતા મહાડાવો. આજે રાત્રે એના દીલ ઉપરથી ઉતાર એવારને દરોધાના મુકી આંવશ.”

બેહેરાને બીજી ઉપાય બતાવેલા કે “નહી એનેતા સા ત વખત ખાસકાં ખારશો એટલે એના દીલમાંથી દેવ ના હાસી બશે.”

આ સઘલો વખત બાધરને થોડીઘણી રમુજ મળી અ ને થોડાઘણા ધીકાર ઉપજ્યા. તે કરોધ અને ફીટકારથી સઘલા માળા એતા ઉભો રહ્યો. તેના આ ઢોંગી કુશ મ નાએ તેને નરા બોલવા પણ નહી દીધો. અંતે જરે તે જી નિયું કે તેઓ હુદયી બાહુર નવા લાગા અને તેને ખા સાંડાની પણ ધનકી આપવા લાગા તારે બાધર ગડબડ કર તેા હાંધાંથી જતો રહ્યો.

પણ હજી તેને છાડવાનું આ લોકોનું મન થયું નહી. તેઓએ એકમતથી વીચારયું કે આ વાતને હીઆં પડતી મેળવી નહી. આરજી એને ખરેખર દેવાનો સમજીછે, તારે બેહેરતર કે એ બેવકુફને એક અંધારી કોડડીમાં નખા વેવો અને થોડા દાહાડા એને ફકત મીઠાંની કાંઈપર રા ખવે. એને એ પરમાણે સવાદ દેખાડવાથી બાધરને ખરડાટ નરમ પડવાની તેઓ આશા રાખતા હતા.

આ વીચારમાં તેઓ મશગુલ હતા, એટલામા બેહે રામનો પેલા સુરખ દોસત તેહુર આવી લાગે. આ સ ધલા ઢોંગમાં તેણે કસો ભાગ લીધો નહી હતો. તેનું ધે આન સઘણું આરજીમા મકસુર હતું અને આરજી કર તાં પણ વધારે ધ્યાન રાસામશાહના શુંદર કાસદ ખોદાદાદ ઉપર હતું. તેહુર પોતાના મનમાંને મનમાં શુંદર પો દાદાદ (સુરવારીફ) ઉપર ખીટોલા હતો. આરજી તરફના પોતાના પેઆરમાં આ જવાનને તેહુર એક હાડકું સમ જતો હતો અને તેને ફર કરવા સાડું બેહેરામની કુસલવ ણી મુનખ ખોદાદાદ સાથ કુસતી માંગવા સાડું તેણે એક કાગળ લખી કાહાડયો હતો, તે બેહેરામને વંચાવા સાડું આ કેકાંણે આપવો.

જેથી તેહુર અપર હતો તેવું અપરાઈ બરેલું આ નાણું હતું. પણ તેહુરને છાપરે મહાડાવા સાડું બેહેરાં એ એ નામને ઘણું પસંદ કીધું તથા જવાન ખોદાદાદ એ નામાંથી ઘુલવા પડશે અને આ બેહેરામા આવતો હવે પછે પોતાની મેળે અપરકશે એવો તેને સંધીઆરો આપવો.

બાધરની એક રમુજમાંથી હજીતો મોકલા થયા નથી, તેજાંવળી આ બીજી રમુજ માંથી આવી, તેથી બેહેરામ, નકુર અને તેના ફસરેવદી સાથીઓ સઘલા ખુશી થયા અને બે હેરામે ફરાવ કીધે કે કોઈની રીતે મુખ તેહુર તથા પેલા જ વાન કાસદ વચે અડગામકડી કરી તેઓને કુસતીમા ઉતારવા.

હુમી ફરંગે ખમર કીધી કે તે જવાન “હમણાન શે કાંણીને મળવા સાડું આવેલાછે.” એ ઉપરથી તે મુલાકા ત પુરી થાય અને ખોદાદાદ બાહુર નીકળે એટલે તેહુરને પેગામ તેને પોહોંચાડવાનું બેહેરામે માંચે લીધું.

ગરીબ બીચારો ખોદાદાદ ! ગરબનેસર આરતને મ રદ બનયોછે, તે આ કુશર અને તોફાંની મરદો આગળ કે સતીમાં કેમ ઉતરશે !

પરકરણ ૨૪ મું.

એક નવો હીમાએતી.

પોતાની આ બુરો પારણા બળ લાવવાને બેહેરામ અને તેના સાધીઓને કાંઈ વીલમ લાગે નહી.

હુમી ફરંગને બેવકુફ બાધરની ઉપર નરમ રાખવા સાડું બેહેરામે તેના આરડામા મોકલી. સુરખ તેહુરને ત રત વેલા ફર રાખવા સાડું અંદર મોકલાવશે અને બેહેરા મ પોતાના સેબતી નકુરની સાથે સુરવારીફને માટે બેહેરામની સીહીડી આગળ ઉભો રહ્યો.

સુરવારીફની આરજી સાધની આ વખતનો મુલાકાત બહાલ લંબાણ નહી હતો. આ તરીક મુલાકાતમા આરજી એ પોતાના પેઆરમા એકશરમા લગાર વધારે હીમત કીધી હતો. હવેતો તેણીએ આ ખુશનોમા કાસદ સાથ પરણવા ની દરખાસત વટીક કરી હતો, પણ તે જખમી ઉમરામાદી અતીશય કુખી થઈ કે આ નેમવાન છોકરો પેહેલી મુલાકા તને દીને જરેલા હડીસો હતો, તેજો હડીસો તે આજ મુ ધી રહ્યો, આરજી જેવી આરતનો હાથ હજી તેણે ના પા ડ્યો અને તેણીની સઘળી ધુખનદરાશ છતાં પોતાના શેક રાસામના પેગામનીજ વાતો કરતો રહ્યો.

આવી હાલતમા આરજી અને સુરવારીફ વાત કરતાં મેહેલની દેરાંએ આવયાં. આરજી અકસેસ કરવા લા ગી કે “મે ફતરના દીલને ઘણું બી કહ્યું” પણ મારી આમ રૂને જેખમમા તાખવા સીવાએ બીજું કાંઈ ક્ય નીપડું ન થી. મારા દીલમા કાંઈ એવું છે કે જે મારી આ ખોડને ઠપકો આપેછે, પણ એ ખોડન એટલી મજબુત અને હુન તી છે કે તે ઠપકાનીબી મશખરી કરેછે.”

આ સઘણું સુને મોહાડે સાંભળીને પછે ઠંડે પેટે સુ રવારીફ જે નવામ વાલશે તે એટલોન કે “જરેલી તમારી આગ બજેછે તેજલીન બલતી આગ મારા શેકની છે.”

“પણ જે હું વુગને આપું છઉં તે તારા શેકને કે મ આપું !”

“મારે તે નથી નિર્ધનું એને તે બીજાને આપવાની હું તમને છુટ મેળું છઉં.”

“તેનો વીચાર આવતી કાલે, જરે હું વુને પાછો આપવાની અમર કરું છઉં”

માટલી શેકતેગો પાદ તેઓ છુટાં પડ્યાં. આરજી નીરાસ દીસે પોતાના મેહેલમાં ગઈ, પણ સુરવારીફ વધારે ખુશાલ દીસે પોતાના ખારગ તરફ નીકળી. આરજી મરદ ને બજે આરતપર મોહીત થવાનો સુમવાડો વધ્યો, પણ તેમા રાસામ ઉપર આરજીની મોહાબતની આશા તદન મ રી ગઈ અને તેથી આજે જેની શેક તરોકે સેવા બનયોછે, તેને કોઈ દાહાડે બરતોર તરીકે માન આપણું પડે એવી રીતે પોતાની ધીરજનો બદલો પાંખવાની મેહેનતુ સુરવારીફ ની આશા પુરમજ્યુત થઈ.

આ ખુશ ખેઆલમાં સુરવારીફ ઝડપમાં માલવા જ યછે, તેવામાં બેહેરામ અને નકુરે વચે આવીને તેણીને અ ઠકાવી. સઘામ અકરામ કરીને તેણે એકદમ પેલી કુસતી ની વાત કાહાડી. તે બોલશે કે “અચે નવાંબરદ વુને એ

‘તું’ શું ઉંઘું’ સુખ પડયું’ કે તારી પાછળ આવો જન્મરહસત. દુશ્મન તું એ ઉભો કરશે? તું ને સમી કરવા શું ગમતું નથી, કે આવી તારી ખુબસુરતી, આવી તારી અદ્ભુત અદા છતાં તું એક સોસવાડે નવા આકાશ આદમીને વાપ માન કાંઈ? હવે તું શું કરશે? તે તારો જન્મ અને સુદ ધર્મ લાગોછે અને તારી સાથ કુસતી રમવા સાડ દરવા જા બાહરના મોઠાં વડ તલે ઉભોછે.”

આ લખખાણુ ભાશણુ સુરવારીદે કસું સમજી શકી નહી. બેહુરામને એકાદ બેવાર આરજીના મેહલમા જોવા સીવાયે તે બીજી કસી રીતે યોગ્યપતી નહી હતી. તે અનન્યના આદમી એકાએક તેણીને અટકાવીને એવી વાત કહેછે કે જે વીશે તેણીને કસી અખરજ નહી.

પેહલાંતો સુરવારીદે બેહુરામને દેવાંનો વીચારેયો. જરે તે વધારે બોલવા લાગે તારે સુરવારીદે ધારયું કે તે મજા ખરી કરેછે, પણ વળી બેહુરામના સોખતી બજરે તેને ટેકો આપેયો કે “હા, બાઈ, એ વાત ખરીછે અને તમારો તે શતરૂ ઉભો રહી રાહ જુવોછે.” તારે એ ઉપર ગંભીરાઈથી વીચાર કરવાની તેને કાંઈ થઈ.

પણ તે શું વીચાર કરે? તેણીએ પોતાના મરદના પોશાકમાં વરીક કોઈને અપમાન કરેલું નહી હતું, અને તે નો દુશ્મન પણ એક નહી હતો. તેણીએ જવાબ દીધો કે “યારો તમે જુલતા હોશો અને કોઈ બીજાને ખલે અને સમજના હોશો.”

નહી, બેહુરામનો આતરી કીધો કે “તું જ બાઈ તું જ. અમે તને કાંઈ નથી યોગ્યપતી? રાસામશાહનો કાસદ ખોદાદાદ તું જ કેની?”

“હા હું જ, પણ મેં મારી જીંદગીમાં કોઈને અપમાન કીધું નથી, કોઈને એક વારો શુખત પણ કહ્યો નથી, અને મારી દુશ્મનથી કોઈ નથી.”

“અરે ભલાં ખાણુસ તું જુલેછે? તારો દુશ્મન છે, એટલું જ નહી પણ કટતો વેરી છે, તે દરવાજા પર ઉભો રહી તારો જીવ લેવાના સોગંદ ઉપર સોગંદ ખાપછે.”

“પણ તારે તે મને વગર વાંકે સતપનારો હોયો જોઈએ.”

“અરે નહી. તે તારી એવી ફરીઆદ કરેછે કે જે ખરી હોવીજ નેઈએ અને જે ખરી હોયતો તારો મોટો વાંક હોયો જોઈએ, પણ તારી ઉપર અમોને દયા લાગેછે અને તેથીજ અમે તને ચેતવણી આપવા આવવા છઈએ, કે તારી ઉપર તે અચલુઅ હોમલો કરે અને તું નાહકે મારણો જતાં અટકે. બાઈ અમે તું અખર આપીએ છઈએ કે જે તારો જીવ તું વાહોલો હોય, તો તું તઈઆર થા અને તારું કુવત એકડું કર, કાંચેકે તારો દુશ્મન કાંઈ જોયો તે જો નથી. કુવતમા તે એક રાખસજ છે.”

ગરીબ બીચારી સુરવારીદેના દીકમા આ વાત સાંભળી અદ્ભુતપાત્રી કેટલો ઘબરાટ ઉપજ્યો હશે? મરદનો તે માતર બાહરના દેખાવના હતી, પણ તે એક નાજુક અપખલા આ લોકોના કેટલા ધરમાણે એક જન્મરહસત મેહલવાન સાથ રી રીતે કુસતી લડી શકે! તે પોતાના મનમાં પોતાની બંદગી કરવા લાગી કે આ આક્રમકાથી છુટવાને કાંઈ રસતો મળી આવે.

તો પણ બાહરથી તેણે એકદમ હીમત મુકી દીધી નહી. પોતાના આ હુમનખરદ વીશે તેણીએ વધારે યોગ્યપતી પુછી, તારે બેહુરામને મોટી સહુરાગાત કરવા માંડી, “અરે તે તો અમે એક ઉમરાવ છે, અને તેની બાજુ શોલાદના સરખી છે. દીવાનખાનાના તે અખરી ઘડને મેસેછે, પણ પાનગી ટેરા મા તે દઈત છે, તેણે બાર ખુન કરેલાં છે, અને તેથી બેવડા જીવના હાડકાં ભાંજ્યાછે.”

હવે સુરવારીદે વધારે ઘભરાઈ. તે બોલી કે હું એક દમ મેહલની અંદર જઈ અને આ વાતની અખર બાતુ આરજીને કહું. હું કાંઈ રસતે રસતે મારામારી કરનારામાં નો આદમી નથી.”

તેને અંદર જતાં બેહુરામને અટકાવયો અને બોલયો કે “નહી, તારા દુશ્મનની ફરીઆદ મોટી છે, અને તું મરદ છે, એટલે તારે લડવા ઉતરવું જોઈએ. હું તું ને જવા દેનાર નથી, પણ જે તું લડવાને ના પાડેતો કજીલ કર કે તું હીચકારો છે.”

સુરવારીદેને મનસે હવે કાંઈ બીજી ઉપાય રહ્યો નહી. તોપણ છુટી જવાની છેલી એક આશાથી તેણે બેહુરામને અખર કીધી કે “સાહેબ, તમે મારાપર આટલી મેહુરખાની કરોછો તારેતો પુરી કરો અને મારા તે દુશ્મન ને મુછી આપો કે મારો એવો તે શું વાંક પડયોછે અને મેં તેવું એવું શું ખરાય કીધું છે?”

બેહુરામને એ વાત તરત કજીલ કીધી. “હા—એ કામ માફ કરે. હું હમણા તેને મુછીને પાછો આપી છઉં.” એમ બોલીને તે ગયો, પણ ખોદાદાદ હાથમાંથી છટકી નહી જાય એટલા માટે તેની બોધીમાં બજરને રાખી ગયો તથા કહી ગયો કે “દાસત, હું આંઉ તેલાં તું આ જવા અને સંભાલને અને તેને કંઈ જવા દેતો ના.”

બેહુરામની ગેરહાજરીમાં બીચારી સુરવારીદેને બીહી વાડવાનું જે કાંઈ થકો હતું તે બજરે પુરું કીધું અને તો પણ વળી દાહણો બધા સાડે બોલયો કે “તમે લોકોને સુ લેહ યાપતો ઘણું સાડે, અને તે સુલેહ કરાવાને હું પુર સુ શીધી જાતતી મેહનત કરશ.”

બેહી તરફથી બેહુરામને પણ તાંહાંથી જતો રહેવાનીજ બજર હતી. જેમ ખોદાદાદને ઉસકેરી મેળયો, તેમજ સુરખ તેહુરને પણ જેસપર મરાવાની અગત હતી, માટે જ્યો મજા તેવો તેહુર આગલ આપણી સુરવારીદે વીશે સહુરાગાતો અને સરકારાલ મલાવા લાગો.

તે બોલયો કે “મારા રક્ષક તેહુર, તારો હુમનખરદ તો આદમીની સુરતે કોઈ દેવજરો છે. તે દેખાવમાં તો એક લોખંડી પોરેઆ જોયો લાગેછે, આવાજમાં વરીકે કોમલ યોરત જોયો છે, પણ ખોદાતાલાયે તેની એ સશલો ખોડતો અજ તેની બાહાફુરીમા વાલી આપયોછે. મેં તારી માતર જગ તારીફ કીધી, તેટલામાં તેનો પીતો ઉછલી આવવાથી મને એક આપકો જે મારયો કે હું તો જોલાંતીઈ પાછને જમીનની પાક મુખતો પડયો. તું અખર કે? તેની બાહાફુરીને લીધે લોકોમાં તેહુમતન કરીને તેનું નામ પડી ગયું છે.”

તેહુર આ વાત સાંભળીને ઘભરાયો, તે બોલયો કે

“તારેતો હું” એવો જ બાપુ જા—મારે તેની સાથે કુસ-
તી નથી રખવી.”

બેહરામે ફરજ લગાવવા. “તેહુરુર એમ નહીં ચાલે
શે. તેતો બસ લડવા તાબ્યાર થયોછે અને હવે સમજ
શે નહીં. તે પરતાં ધરાતો નથી અને લાગશે તારી તરફ દો
ડી આવતોતો, પણ નજરે મુશકેલીથી તેને ધરી રાખ્યોછે.”

“અરે જાહાનખાં ગીચો તે અને નજર સાથે. મ
રવા દેની.” તું શું કામ એટલી પંખાતી કરેછે ?” એ રી
તે તેહુરુર નાખતી કરવા માગતો હતો.

“મારે શું ગરબછે ?” બેહરામ કાનપર હાથ મેલીને
બોલ્યો. “હાઈ કોણને ? પછે તું મરવા પડે તારે મને ના
કહેતો. હાઈ હું તો તારાં સારાંને વાસતે એટલી મેહનત
કરું છઉં. તુને આવો બોહીકનો નેહને તે વધારે તાંણ
કરશે. એ તું તેના હાથમાંથી છટકી જવાનો હોપતો
એમર તું વધારે તાંણ કર. થેલા, હજી તુને એટલી સમજ
નથી.”

આ વાત તેહુરુરનાં થેમાનના ઉતરી ખરી અને બે
હરામ તેને સુરવારીદ આગલ લઈ આવ્યો. તેહુરુરને
એક ખુણાના ઉભો રાખી તે પાછો સુરવારીદ આગળ આ
વીને કેહેવા લાગે કે “ભાઈ હવે કાંઈ ઉપાય નથી. તારો
ફુશમનતો કેહેછેકે તારી સાથે લડવાના તેણે કસમ આપ્યા
છે વાસતે તે લડશે, પણ તેને મેં સારી સલાહ આપીછે, જે
થી તે તમેને ધૂન દેશે નહીં. એટલી કમ્બલાતખી થયી છે,
વાસતે તને હવે રહેલા થાઓ.”

હીમાંધી વળી બેહરામ પાધરો તેહુરુર પાસ ગયો અને
બોલ્યો કે “ચાલ તેહુરુર ઉતાવલ કર, પેશો પારેઓ
શોખતો નથી. તે કેહેછે કે તું તારા સોગદને ખાતર લડ
શે તારે તે પોતાની આખરને ખાતર લડવા વગર રહેશે ન
હી, પણ એકે ગરહસય તરીકે તે કમ્બલાત આપેછે કે તું
ને જાણું હમ દેશે નહીં.”

અંતે તે બેહુ જણ લડવા તાબ્યાર થયા, પણ બેહુની
છાતી ધાસતીથી ધરકતી હતી. સુરવારીદ વીચારતો કે ક
દામ એકે કદમમાં હું એમર દાખલ ઉંધાડી પડશ; તેહુરુર
બીહીતો હતો કે એક આચકામાં મારો પાંસલી ભાગી જશે.

બેહુ જણ નાખુશી છતાં લડવા ઉતરયાં, અને બા
ણુ દોકવા સાઝ બાંહે ચઢવાના લાગ્યાં.

પણ તેઓ બાણુ દોકવા બાંધે, તેવાના ફરથી આ
વાન સાંભળાયો કે “ખબરદાર ! ખબરદાર ! આ ખુબસુ
રતા જવાનને કોઈ હાથ નહીં લગાડે, અને જીવી થયો હા
થ લગાડશે તે પોતાનો જાન બોહાશે.”

આ કેવી નહીં ધારેલી મદદ ! કેવો અચમ્બલ છુટકારો !
સંધ્યા જણ ઉલટાને ઉલટા આટકી ગયા અને
જીવેછેતો એક મરદ દોડતો આવી લાગીને આ કુસતી આ
ટકાવા સાઝ વચે પડયો.

સુરવારીદનો આ નવો હીમાએતી કોણ હતો ?

સુરવારીદ તેને એલખતી નહીં હતી પણ તે સુરવા
રીદને આઈ તરેહથી એલખતો હોય તેમ આવ્યો હતો.

તેહુરુર પણ તેને એલખતો નહીં. બેહરામ અને
બીજાઓને પણ તે અનજાનો હતો.

એ મરદ પેશો નાખોદા બાબર હતો. સુરવારીદને
ભાઈ અકબરને બચાવનાર અને તેનો મદદગાર બાબર
તો. અકબર શેહરમાં ફરવા ગયો, તાંહાંધી પાછો નહીં !
રવાથી તેની શોધમાં તે નીકલ્યો હતો અને સુરવારીદને અ
કબરના પેશાકમાં એઈ તેનેજ તે અકબર સમજ્યો તથા
ના બચાવમાં નીકલ્યો.

તે આવતાંને વાર બોલ્યો કે “આ જવાને જો કાંઈ
બી વાંક કર્યો હોપતો તેનો જોખમ મારે સર છે. વાસાં
એ તમારે લડતું હોપતો આવો મારી સાથે લડો.”

આમ કહી તે પોતાની બાણુ દોકવા લાગે.

આ પરભાડા મેગાનાને વચે આવેલો જોઈ બેહરામને
મીજાન ગયો. તે બોલ્યો કે “કેમ ભાઈ ? તું શું કેહેછે
તું કોણ થાપછે ?”

બાબરે હીમતથી જવાબ દીધો, “હું તેજ છઉં કે ન
છે પેચારને ખાતર જેટલું હમણુ થોલી બતાવ્યું છે તે !
રતાં વધારે કરી બતાવાને તાબ્યાર છે.”

“ધરીબર તું જલાફ કમ્પે નહીં હોય, તોપણ તાર
થી હું બીહીવાને નથી.” આમ કહી બેહરામ એકદમ
ડવા ઉતરેયો.

પણ આ લડાઈ ચાલી શકી નહીં. આમન સાંભ
થોડી અપામ્પી થઈ, તેવામાં તો સરકારના સીપાઈઓ આવ્ય
લાગા. તેઓ આ લડાઈની વચે પડયા એટલુંજ નહીં
પણ તેઓએ બાબર નાખોદાને કેદ પકડયો.

બાબર બસારી સરકારનો ફુશમન હતો અને તેને
પકડવા મારે ઈનામ કાઠાંહેલું હતું, તે આગળ જણાવ્યું
તેને પકડવાનો હુકમ આજે પાર પડયો અને મોકીયાને
એ તેને ઘસડવા માડયું.

બાબરે જોયું કે હવે કસો બચાવ રહ્યો નહીં હતો
પોતાના દોસતને છોડવવા જતાં પોતે પકડાયો હતો. તે
પણ તેણે પોતાના આ દોસત સાથે જરા વાત કરવાનું ન
ગી લીધું.

સુરવારીદ તેના દોસતોના દાવા ઉપર અચરતીથી
અ થઈ. તે વીચારવા લાગી કે આ શખસને મેં કોઈ
હાડે દીધો નથી ને તે એટલી બધી ખીતરચારી બતાવેછે
મારી હીમાએતે લડયોછે અને કેદ વટીક થયોછે.

બાબર એકદમ સુરવારીદને ગણે વલગયો. તે બોલ્યો
કે “પીચારા દોસત, આપણા મુસાફરખાનાના તારો કે
કેટલી રાહા એઈ અને તું પાછો નહીં ફર્યો, તારે અંતે ત
રી શોધના નીકલવાની મને ફરજ પડી ? તું કાંઈ ગયો હ
તો અને આ શોહો સાથે તને હાથધરાજના કેમ ઉતરણ
પડયું ?”

આ સવાલોનો સુરવારીદ કસો જવાબ આપી શક
નહીં. તે વીચારના ઉભી રહી, તે એઈને એક હાથ ઉપા
બાબર, જેને પોતાનો દોસત વીચારેલો તેની આ મુશકેલીથી
અચરત થયો અને સરકારના માણસો તેને ખોટા ઢોંગ
રતો સમજી પકડી લઈ જવાની ઉતાવલ કરવા લાગા.

જરાવાર થોભીને બાબર પાછું બોલ્યો. “દોસત, હું
ધારું છઉં કે મારી આ હાલતથી તારી છાતી ભરાઈ આ
વીછે, પણ તું ફર ના કર. હું પોતાના કેદ પડવાથી ન

ટોડો કુખી છઠ્ઠે તે કરતાં વધારે કુખી તારાથી છુટો પડવા માટે છઠ્ઠે. હવે હું એટલીજ અચળ કડ્ડે છઠ્ઠે કે મેં તુને જે હેલી આપીછે, તેની અને હવે અગત પડશે, વાસતે મેહુરઆની કરી અને તે પાછી આપ.”

હવે સુરવારીદને જવાબ દેવાની ફરજ પડી કે “સાહેબ, તમેએ મારા તરફ જે મેહુરઆનગી બતાવીછે, અને મારો અંચાવ કર્યોછે તેને માટે તમારો ઉપકાર માનું છઠ્ઠે. પણ હું ધારૂં છઠ્ઠે કે તમે મારે વીશે જીવ કરોછો. હું તમોને અધક જીવો છોડીશો નથી.”

અધક જીવો દોસત નાતુકેર જાપ એ વાત બાબરે માની નહીં માટે પેહેલાંતે તમશખરી સમજાવ્યો અને બોલ્યો કે “જનની બીરાદર, હાલ મશખરી કરવાને વખત નથી. તારે મનેતા તારા ખરચને વાસતે તું થોડું નાહું રાખ, અને થોડું અને આપ.”

સુરવારીદે મોટી સહુકાઈથી જવાબ દીધો કે “તમેએ અને જે મદદ આપીછે તેના બદલામાં હું મારા પોતાના નાણામાંથી તમોને અરથો હીસો આપવાને ખુશી છઠ્ઠે, પણ તમારો હેલી વીશે હું કશું જાણતો નથી. મેં તમોને કોઈ ઘણાંદે દીધા નથી તો હેલી કાંઈથી રાખું ?”

બાબરે અચરતીથી પૂછ્યું કે “દોસત, શું તું હેલી નાતુકર જાણે ? મેં તારા જે જે બરદાસત કીધી તેના મારી કંગાલ હાલતને વખત તું આ બદલો આપે ?”

સુરવારીદે સાફ ના પાડ્યું કે “તમારી બરદાસત હું કાંઈ જાણતો નથી. તમારી સીકલ, આવાન કે હેલી કસોની અને ખબર નથી. અગર ને અને આ મારામારીમાં મદદ આપવા માટે તમોને નાણું મેળતાં હોયતા માંગી લેવો, પણ એ રીતે મારા સરખા એક નીરદોશ જવાનને મને ના પડે.”

સરકારી નાણાંએ હવે વધારે ધીરજ ધરી નહીં. તે એ બાબરને ઘસડી લઈ ગયા, જે જતાં જતાં લોકોની આગળ બોલ્યો કે “જુઓ સાહેબો, આ મેજરવત પોરેઆએ

મને દોષ દીધોછે. મેં એને દરીઆઈ કબરના દાંતમાંથી છોડવો, હું તેને આ મેહુરઆ લાવ્યો અને તેની સુરતમાં સજબી લાગેકીજ છે એવું વીમારી મેં ગોપા એની પુનઃ કીધી. પણ તેનો બદલો એણે દગાથી વાલ્યોછે. એની ખીજમતમાં મેં મારી હેલી એને હવાલે કીધી, પણ તે લઈને નાહાસી ગયો અને મારી આગલ પાછો ફરક્યોજ નહીં અને હવે જરે મેં એને શોધી કાઢાડ્યો તારે તે ના સુકેર જાયછે. એ પોરેઆ અધકજર ! તારી સીકલપર લે આનત છે. તું તારી ખુબસુરતીને એજ લગાડેછે. તું તારા અધકબરના નામને એજ લગાડેછે.”

આટલું બોલતાંમા તેનો દીવો ભરાઈ આવ્યો અને સીધાંજીએ તેને દેવાંનો સમજ ધસડી ગયા.

પણ છેવું અધકબરનું નામ સુરવારીદના કાન ઉપર રહી ગયું અને તેની છાતી આચાથી ખીલી નીકલી. તેણેએ વીચાર્યું કે “અધકબર તો મારો ભાઈ હતો અને મેં જાતોજ હતો, અને અધકબરના પોશાકનેજ લીધે આ મદદ મને અધકબર સમજાયો છે. તે કેહેછે કે અધકબરને તેણે દરીયામાંથી બચાવ્યો અને આ મેહુરઆ તે લાવ્યોછે. એ બોલો તારેતો મારો ભાઈ જેને આજાણથી હું સુવેસો સમજી છઠ્ઠે તે જીવતા છે અને મને પાછો મળવાની આશા છે !”

આ વીચારમાં એકવાર ફરી ખુશી થતી સુરવારીદ રાસામના મેહેલ તરફ ચાલી.

પણ પેલા કુખા મેહુરામ અને બીજાંએએ તેના પીછા છોડ્યા નહીં. તેઓએ પોતપોતાના વીચાર કીધો કે આ પોરેઆ મારે હીચકારોજ નથી, પણ મેજરવત અને દગાખોરખી છે, અને વલો બીખી આરજી ઉપર લાગુ પડ્યો છે; વાસતે એને જતો બેલવો નહીં પણ સારીપદે સવાદ દે ખાડવો.

આજ વીચારોને તેઓ સધલા સુરવારીદની પછવાડે તેને પકડવા ગયા.

કુવત.

કુવત શું ચીનછે, કે વી ચીનછે અને શા કા મની ચીનછે, તે એકજ વખતે દેખાડવાને આ કલપીત ચીતર બસ થયો. તેમાં એક ભવોમરદ જુ સાબર ચાઈ છ માંધોના એક દેવ સાથ લડેછે અને તે દેવનો નાશ કરવા મંડ્યોછે. આ દેવનું આખું બદન કોરાદાર છે અને આનીદાર ભીંગરાંથી ભરેલું છે. તે દેવ પોતાનાં પુછડાંને ઉપું અને શખત કરી વલ આપ્યોછે, પોતાના બદ

ને ઉપું કર્યું છે, પોતાના છએ બજરદસત મો હોડાં વકાસ્યાંછે, તેનાં છએ મોહોડાંમાંથી જીભ બાહાર નીકડી આવી છે તથા પોતાના હરીકને ગોયા હુમણા કરડી આપ એવી રીતે તેના બી હાંમના દાંતો દેખાતા કીધો, પણ જે બાહારુર મરદ આ દરામના દઈ ત સાથ લડેછે તેની આગળ ઉપડો સથડો બી હાંમનો બતાવ કાંઈ બી સાદના નથી. તેના એ હોરી ગુસાથી બીહામનો

બનયોછે, તેની આંખો ખુનથી તરસી યદ્ય હોય તે
અ તેનાં દોળા ચઢીયાછે, તેના બદનના ગોરેલે ગો
રલાં તંગ થઈને દેખાઈ આવેછે. તે ભારી અને મજબૂત
ત કદને, નર હોયે નહી તેવી રીતે, એક દેવાલની મીશા
લે બેસાછે. દર્શનાં પુછડાને તેણે પગ તલે દાખયુ'છે એ
ને દર્શના પગ છેક તેની નંગેર આવવાછે અને તે
આ તેને નખરયાં ફેંચે, તોપણ હીમતથી પગ દેવીને ત
થા હાથ ધુ'ભવી તે એક એવો અટકે લગાવેછે અને તેટ
લા સાડાં એવાં નેસથી તેણે હાથ ઉઘમકયોછે કે તે નેઈને
ન પેલા દેવ ઘણરાટથી ગોચા અડધો મરી ગયોછે.

એ તે ખરું કુવત છે અને ખરાં કુવતની અસર પ
ણ એવીજ હોયછે. પેહેલાંતો આપણુ નેઈએ છઈએ કે
આ પેહેલવાન કાંઈ ખાણુમ સાથ નહી પણ એક એઆવી
દેવ સાથ લહેછે, તેમ લડવા માટે કુવતન નરુ'છે.
નખલું માંખસ બીજાં માંખસથી વડીક ફરેછે અને નાહાનાં
પાંચણીએને નેઈને બીડેછે. પણ કુવતમંદ માંખસ દઈતો
તથા રાખશસો સાંમે લડવા નેઈલું બળ ધરાવેછે. બીજું
આપણે નેઈએ છઈએ કે આ ખરદ એકેકે હાથે લહેછે
એ પણ કુવતની ખુબી છે. કુવતમંદ આદમીને પારકા
આધારની નર નથી. તે પોતાનો આધાર પોતા ઉપરજ
રાખેછે અને પોતાની બાજુના બળથી તે નીરભએ રહેછે.
તરીજી આપણે નેઈએ છઈએ કે આવા ભયાંજી કુશમન
ને નર કરવા સાડાં આ ખરદ માતર એક સોટાન બસ
વીમારેછે. તે દર્શનાં પાંખ અને પ'જી, દાંત અને દાઝાં,
નખ અને સીંગડાં, સારવેને ભયડી તાખવા સાડાં એક
લાકડાંના કકડાથીજ આ પેહેલવાનની ગરજ સરીછે. તે
ખુદ હુથીઆર ઉપર આધાર રાખતો નથી, પણ ને નેસ
થી હુથીઆર વાપરવું નેઈએ તે નેસ ઉપર તેણે સથલો
આધાર બાંધયોછે. ચોથું આપણે નેઈએ છઈએ કે આ
વા નખરદસત કુશમન પર કાવવાની પુર ખાતરી આ પેહે
લવાંના ચોસા ઉપર આપતી છે. એમી કુવતનું ન
રોનાજ છે. ક્તેહની ખાતરીથી એક કામ કીડું હોયતો તે
બજવાની બમની ઉલટ થાયછે, પણ કુવત હોય તોજ ક
તેહની ખાતરી રહેછે.

પાંચમું આપણુ નેઈએ છઈએ કે આ પેહેલવાને બ
ખતર પેટુરુ' નથી એટલું નહી પણ પોતાના પોશાક
વીશેથી બેરવા'છે. એના અરથ એ છે કે તક સાંધી
ને લહેછે. એ બરાબર તક સાંધીને ને વખતે નેઈએ તેજ
વખતે ફટકો લગાવે'યો હોયતો બદનને ઈજા પેંછિંચવાનીબી
ધાસતી નથી. એવી રીતે તક અથવા નેજવાઈને તપાસ
વી એ એક લડવઈઆનું ખુબીજ કામ છે, અને તેને ગા
રે પણ કુવતન નરુ'છે. છઠું આપણુ નેઈએ છઈએ
કે આ પેહેલવાન માતર લડવાને ખાતરજ લડતો નથી,
પણ અગતસર, ફરજનો મારયો લહેછે, કોઈથી આદમી ક
કત શોખને ખાતર આવા દરામના દેવ સાથ લડવા અને
પોતાનાં ગમે એવાં કુવત છતાં પોતાના છવને નેખમખાં
નાખવા નીકલે એ માનવાનિજ નથી. એક ખરો પેહેલવા
ન પોતાનું કુવત ધરીએ ધરી દેખાડવા નીકલતો નથી, પણ
અગતના વખતને માટે એકીકું કરી રાખેછે. આ આતર

માં ચીતારેલા પેહેલવાનની મીશાલે તે ઈઆતો પોતાના બ
ચાવને માટે લહેછે અથવા ફુનીયામાંથી આવી ખરાબી
નાશુદ કરી પોતાના લાઈબ'ધોને તેમાંથી બચાવવા માટે લહેછે

હવે આ સઘલાં ચીતરનો સાર શું છે? કુવત બદ
ના ખીલવવા ઉપર આધાર રાખેછે. નખરા, કુબેલો મ
કટ નેવો, ક્રાકરી નેવો, દીવાસલી નેવો ખાણસ અગત
વખતે લડવા નીકલે એ બનવા નેજાજ નથી. તેના હ
કુબી જતો હોય, તેના માલમતા હુડાતો હોય, તેની ઈજા
આખરુને દાધ લાગતો હોય, તેનાં બાધડી છોકરાંની લાજ
હુડાતો હોય, તોપણ ને ખાણસમાં કુવત નહી, તે આવે
ખતે શું કરી શકે? તે મુગો મુગો બેસીને નેજા કરે; કુશ
મનને પોતા પર કાવવા દીએ; હુડારાને બસતી બંધાવ
દીએ; બહોને બદી કરવા દીએ. એ મુગો મુગો માર ખ
યા કરે, પોતાની ઉપર બીજને આવવા દીએ અને પછે બ
જાંની તામેધારી અને ગોલામગોરીને તામે ધવું પડે, એવ
નખલા માંખસનાં હાલ હોયછે. નેશાવર માંખસ એથી (લ
લુંજ સુખ ભોગવેછે. તે પોતાનોજ નહી, પણ જનન બ
લનો, કુટુંબ પરવારનો, માંખસ જતનો, ભાઈબ'ધોનો, ન
શનો, રાજનો અને વાવડાનો અચાવ કરી શકેછે. એ ર
તે કુવતથી ખુદ લાલજ ધઈને રહેતો નથી, પણ જીગરને ન
શ'તાશ, મગરૂરી, ખુશાલી, સધાંઆરો તથા સલામતી આ
મે પુર ઈતબાર અને ખાતરી રહેછે તે વળી કુવતના આત
લાલ છે અને એ લાભનું વરજન કરવાને લખનારની કલ
મ અશકત છે. એવા શ'તાશ તથા ખુશાલીને પુરતી રીતે
સમજનારો તો તે કુવતમંદ આદમીજ હોયછે.

કુવતથી બદનને તંદરોસતી અને સુખાકારી મળેછે,
કુવતથી કુખ દરરો નાહારીએ અથવા લાજ પડી શકતાં ન
થી. કુવતથી અપવતી આલાદ વડીક સુધરેછે. કુવતમંદ
મા બાપના બચાં કુવતમંદ થાયછે, પણ નખલાં માંખસની
પેહેડી થોડાં વરશમાં ખતમ થાયછે. કુવતથી હીમત વધે
છે, કુવતથી પુર જુદેછે અને કુવતથી આપમેખતીઆર ત
થા હુડાપણું મળેછે. નખલાં માંખસમા કુવત નહી, એટ
લે પોતાના અચાવ તથા સલામતીને માટે તરેહવાર ખુશ
મત તથા તામેધારીના રસતા પડેછે. કુવતથી લીલજુરો
વધેછે, મગજ ખેલકું થાયછે અને મન મોટું થાયછે. ન
ખલાં માંખસ પાસ કુવત નહી એટલે પોતાની પાસ પઈસા
ટકા ઈઆ બીજી ને કાંઈ હોય તે પોતાના અચાવને માટે
ચીસાપણથી જલવી રાખવાની તેને ફરજ પડેછે. કુવત
થી શખાવત વધેછે, કુવતથી ધરમ જલવાયછે, અને કુવત
થી રાસતી સુખ પડેછે. નખલાં માંખસમાં કુવત નહી, એ
ટલે પછે પોતાના અચાવને માટે તેને તરેહવાર જીકું મોલ
વું પડેછે અને ખરું મોલતાં રમે કોઈને કુખ લાગે, તેથી
તેને બીહીવું પડેછે. એ સઘલાં કુવતના કાપદા છે અને તે
નેવા પછે એટલુંજ કેહવું પડેછે કે જેનામાં કુવત નહી તે
નું જીવતરજ બલયુ.

આપણા લોકોમાં અસલ પેહેલવાનગીરી અને બાહા
ધુરી ઘણી હતી, પણ હવે કુવતના કરતાં નખલાં વધારેછે.
મોનમજાહીથી, શોખન્યેખથી, બાલ લગતી અને બીજી
સહા રસગીરી આપણા લોકોનું કુવત ઘણું ધરી ગયુંછે.

પણ એક માંસમાં જે કુવત નહી હોયતો આપણુ અફસોસ કરીએ, તારે એક આખી પરજાના કુવત નહી હોયતો તે કેવું અફસોસ કરવાનેગ હોવું નેહએ ! એટલેજ દાખ લો ખસ થશે કે નહીંમુખી આપણાના કુવત હવું, તોહાંમુખી આપણું રાનપાટ હવું, આપણુ સુપરેલા હતાં અને ઘણી જાહેનલાલીના હતા; પણ આપણું કુવત ગયું એટલે સાથે રાનપાટ ગયું, સુખયેન ગયું અને આપણે પારકે આધારે પડયા છઈએ..

લકવના મરજ.

બદનના એક અથવા એકથી વધારે ભાગ હીલવાવા માલવાની શકતી બંધ પડે એ લકવો છે. ભેજને થતાં જે દરેકની આપણે આગલા અંકોના થોડી થોડી તપાસ લીધી છે, તેઓના સરવેથી સાધારણ અને હેરાનગતી બરેજા મરજ લકવો છે. જરે ભેજની બાંધણી વીચે માથાણે તપાસ કીધી હતી, તારે આપણે જેમું હવું કે શરીરની સપળી હીલવાંબેના સરદાર ભેજું છે, જે થોતાની અગણીત નેસો અને ખરડાની ગુડને ખારજે ઈંદરીએ તથા ભાંગેલી ઉપર હુકમ ચલાવેછે, પણ લકવાના મરજમાં ભેજની અથવા આ ગુડની અથવા તેની ગતી તંતુઓની શકતી થોડી કે ઘણી ઓછી થાયછે, તેના કારણ કોઈ ભાગના રદ બપછે અને તેને આપણુ લકવો કહીએ છઈએ.

લકવો ઘણી જાતના થાયછે. કોઈવાર તે હાથ પગના આંગળાં અથવા થોડેઆં જીવા નાહાના ભાગના થાયછે. કોઈવાર અડધું અંગ એ મરજને આધીન થાયછે, જરે ઘવી અથવા નમની બાજુનું અડધું શરીર રહી બપછે, અને તેટલા ભાગમાં આંધાંથી તે પગ યુધી તેની અસર લાગેછે. કોઈવાર કમરથી તે બેહુ પગનાં આંગળાં યુધીના અડધાં શરીરમાં લકવો થાયછે. કોઈવાર હાથ પગ અને બીજા ભાગો તનદરીશત રહેછે, પણ ચેહેરાના લકવો થાયછે અને તેથી અડધો ચેહેરો તદન રી જાયછે. કોઈવાર હાથ પગમાં અથવા શોકાના યુગ્મ રી થાયછે અને જે કે દરદીની હીલવા માલવાની શકતી હોયછે, તેપણુ ઉપલા ભાગો સઘલી વખત યુગ્મના કરેછે. એ સઘલાં લકવાના જુદાં જુદાં રૂપ છે, અને એ સઘલાં આકારના લકવાનાજ મરજ માતર જુદાં જુદાં નામોથી એ લખાયછે.

આ જુદી જુદી જાતના લકવાના થોડાંક ખાશ કારણો ઉપરાંત કેટલાંક સાધારણ કારણો એ સઘલાં મરજે ઉપર લાગુ પડેછે અને તે પેઢેલાં નજીવવાં પડેછે. ઘણો દાઢ પીવાનો શોખ અથવા ઘણો સી ભોગ કરવાની તમેહ અથવા એવીજ બીજી હવસોને લગતી માહી રેવ નિંધી ન બલાઈ વધેછે, તે સઘલી જાતના લકવો પેદા કરેછે. એ ઉપરાંત ચોક્કસ ભાગના વાગવું અથવા તે ભાગનું નેસધી દબાવું, સરદીની અસર તથા એવાં એવાં બીજાં સાધારણ કારણો પણ લકવાને નનમ આપેછે. લકવાના દરદીઓની તમેહ તથા આમેથો તથા ચાલમલણ તપાસતાં ઘણું કરીને આજ કારણો સાધારણ નીકળી આવશે, કે ન કારણો

તનદરીશત હાલતમાં રૂર થઈ શકે એવાં છે, પણ લોભ લાલચમાં ફસોડો આદમ એ કારણોને વસ થઈ પડે આ જુરા મરજના ભોગ થાયછે.

હવે ચોક્કસ ખાશ કારણો ઉપર આવીએ છઈએ. બદનના ચોક્કસ નાહાના ભાગ અથવા આખાં અંગોના અડધો ભાગ જે રહી જાયછે, તેના ખાશ કારણમાં મગજની અતી ઘણી મેહેનત એક કારણ છે. ઘણો અછો અને સુચનીકારક ખાંતું ખાઈ આલસાઈમાં વખત ગુજરવાથી પણ આ જાતનો લકવો થાયછે. પડી જવાથી અથવા વાગવાથી આંધાંની ખાપરોને નખમ થયો હોય અથવા ભેજને આમકો લાગે હોય, તારેથી આ જાતનો લકવો તેનું પરીનામ થાયછે. આ મરજનું એક બીજું ખાશ કારણ સોજું તથા સોમલ છે. એ પદારથોના કારખાનામાં કામ કરનારાઓના હમમાં એ વસતુ જાલ નવાથી તેઓ લકવાને આધીન થાયછે એવું વર્ધક થાયછે થોધી કાહાડયું છે. ઘણો ગુસો, ઘણો તડકો અને બીજાં કારણો નિધી મગજે લોહી મહુડી જાયછે, તેવાં કારણો પણ લકવો પેદા કરનારાં છે.

કમરની હેડલથી પગો રહી નવાના લકવાના ખાશ કારણમાં કમર ઉપર ખારનું પડવું, અથવા તેમાં જે સધી વાગવું, અથવા કમરના કાંઠાના હાડકાંનું ભાંગવું, અથવા ખરડાના કાંધમાં સડાનું લાગુ પડવું અથવા ખરડાની ગુડમાં ગાંઠ બંધાઈને તેના ઉપર દબાન થવું, અથવા ખરડાની ગુડમાં સોજો પેદા થવો; એ કમરની હેડલના લકવાના ખાશ કારણ છે. ભેખે નજીવવામાં આપણાં. તેમજ વળી કુકા, યુરદા, ગરમસતાંન અને એવીનાં બીજાં કમર આગળ આવેલાં પંતરોના રોગોથી પણ આ જાતનો લકવો થતા કોઈવાર માલમ પડયોછે. યુજરીના લકવાના ખાશ કારણમાં ઘડપણના વખતની તખલાઈ યુખીઅ કારણ છે. તેમજ ચેહેરાનાં લકવાના ખાશ કારણ પણ કાંઈ જાન નથી. એવું કહેવામાં આવેછે કે ભેજનાં કોઈ ભાગમાં રોગ થવાથી આ મરજ નીપજતો નથી, પણ ચેહેરાને લગતી ચાન અને ગતી તંતુઓને નુકસાન થવાથી એ જાતનો લકવો ઉત્તપન થાયછે. ચેહેરાના ગોટલાંએ સાથ લાગેલી એ નેસોને નુકસાન કોઈવાર કાન આગળ વાગવા અથવા નખમ થવાથી, કોઈવાર કાનના દરદી, કોઈવાર દાંતના દરદી, કોઈવાર ગરદનમાંના ગાંઠના દરદી અથવા કોઈવાર ચેહેરાની બાજુને ઘણો પવણ લાગાથી થાયછે.

હવે આ કોઈ પણ આકારમાં લકવો કેવો પીડાકારી મરજ છે, તે જાણવા માટે એ મરજોની થોડી થોડી નીચાણોનું ભેખાન બસ થશે. અરમાં બદનનો મોટો અને યુખીઅ લકવો કોઈવાર મગજે લોહી મદવાની મેસુધીમાંથી હોશીવાર થવા પછે દરદીને લાગુ પડેજો માલમ પડેછે. એ રીતે ઘણી વખતે એ મરજ એકદમ બીજા રોગમાંથી થઈ આવેછે, પણ વળી બીજી ઘણી વખત તે રકત રકત થતો જાયછે. તે પેઢેલાં આંગળાં અથવા એવાન બીજા નાહાના ભાગો રહી નવાથી ચડી થાયછે અને પછે બીજા ભાગો રહી નવા મારીએ. એ "રહી નવા" મેલથી સંધીવાળી નીચાણે ભાગે અકડી મથલા સમજવા નહી, પ

છુ તે દીલા અને મુલેલા જેવા થાય છે અથવા આપણા લોકો કહે છે તેમ “જુકા થાય છે.” તે ભાગે સુસત પડી રહે છે, અને તેમને હાલવવાને દરદી ધણી ખામોશ કરે પણ હીલતા નથી. તેવા હાથ અને બીજાં માંખસ ઉચેતો કતરની ત્રીશાળે ઉચકાય છે અને પછે પાછા પડી જાય છે. કોઈવાર એ ભાગેમાં લાગવાની ઈ દરી રહે છે, પણ કોઈવાર એ શકતી થોડી ધણી ઈઆ તદન મરી જાય છે અને તે વેળા તે ભાગ એટલે સુધુન મારી જાય છે કે અણીદાર મીન ભેર થી ભેકવા છતાં દરદીને લાગતી નથી.

આ મરન જારે ઘણો વધી પડે તારે અરધું માંખું, અરધો એડેરો, તેમ આજુબુ અદન, એક હાથ તથા એક પગમાં એ મરનની અસર લાગુ પડે છે. એડેરો ફેરવાઈ જાય છે, તે એમકે જે આજુએ તનદરોસતો હોય, તે આજુ તરફ મોહોડું ખેંચાઈ જાય છે. દરદી આજુને ગાલ જુલેલા ઈ પડે છે તથા હીલવી શકતો નથી. તેન આજુએથી મોહોડું કાઢ કરી શકતું નથી, ખોરાક બરાબર ચવાતો નથી અને તોંહાંથી બાહાર નીકળી પડે છે. જલ સીધી બાહાર નીકળતી નથી પણ આડી નીકળે છે. દરદીથી અરોબર બે લાવું નથી, પણ તોતરું બેખરું અને નહી સમજાય પડે એવું બેલે છે. તે આજુની આંખ પણ બરાબર ઉઘાડ ધાંક થઈ શકતી નથી. કોઈવાર અંધ અને સમજાય સા રી હાલતમાં રહે છે અને કોઈવાર તે તદન બગડી જાય છે, તેમાં ફેરફાર થાય છે તથા સવભાવ પણ બગડી જાય છે. આ રોગમાં વળી કોઈવાર તાવ તથા માંધાંમાં દરદો થાય છે, અને કોઈવાર બદન ઠંડું રહે છે અથવા દરદી ભાગ સાજા ભાગ કરતાં ઠંડા લાગે છે. આ મરન કોઈવાર થવા પછે થોડા કલાકમાં તો કોઈવાર એક બે દાહાડામાં દરદીની જંદગીના અંત આણી છે. કોઈવાર આઠ દાહાડામાં બેનું દરદ થઈ આવે છે. કોઈવાર દરદી તદન સાજો થાય છે, કોઈવાર થોડો ઘણો સાજો થાય છે, પણ ઘણીવાર સાજો થવા પછે થોડી કસર રહી જાય છે.

કમરથી હેઠલના લકવામાં જે જતની નીશાંણો આવતી પડે છે. જારે અરડાની સુડમાં સોજી આવવાથી એ મરન થાય છે તારે કમરને કાંસો થાય છે, તથા દાખતોથી વધારે કુખે છે. કમરની હેઠલનું સધવું શરીર રહી જાય છે. બાહાડા ઉપર દરદીને એ ખતોઆર રહેતો નથી, તેમજ પી સાખ અંધ થઈ જાય તથા પછે પોતાનીમેલે નરા નરા ટપકી થા કરે. કોઈવાર દરદી ભાગમાં ખેંચતાં થાય છે, તથા આંકડાં આવે છે અને કોઈવાર તે ભાગ ઉઠીઆ કરે છે, કોઈવાર અંગન બે છે અને કોઈવાર દોરડીથી સીકડી લીધું હોય તેમ ખેંચાંજી આવતી પડે છે. દરદીથી હીલાય ચલાય નહી, કોર વલાય નહી. તેને ચતો શુધ રહેવું પડે છે અને તેથી હાડકાંને સડો વટીક લાગે છે. એન મરન જારે અરડાના કાંડાના નહી પણ કોઈ બીજા ભાગના દરદી થાય છે, તારે લકવાની અસર ખાતર જંગની હેઠલથી આવતી પડે છે, અને ઉપરના જટલો હરાનગતી થતી નથી.

આ ભયંકાર મરનને એલાન તખીબને હાથ તથા મુદરતને હાથ છે. પણ સઢથી પેટોએ ઈલાન એ છે કે એ દરદ સાધી થયું હોય, તે અરેખરું કારણ થોડી કાહાડી તે કારણને દુર કરવું. આ દરદી જે લોહીવાર અને

તનદરોસત હોયતો તેને લોહી કાહાડવામાં આવે છે અને એલાય આપવામાં આવે છે, તથા હલકા ખોરાક ઉપર રાખવામાં આવે છે, પણ જે તે નખો હોયતો ઉપલા ઈલા જે પડતા મેલવામાં આવે છે અને કુવતને તથા નરપત થાય એવા ખોરાક આપવામાં આવે છે.

બાંગલોરના હજમો અને ફેરી ફરનારાઓ.

કનટોનમેંટ અને ફેરી લોકોનું અસલ રહેઠાંજી તે પેંટ જેવાને તમે તમારા મંગલામાંથી બાહર નીકળતા નહી એટલામાં એ જગાની તરેહવજેના કંઈ ખ્યાલ આવે છે—સુસાકરને ઘણું જ્ઞાન, હેરાત, રમુજ હાંસલ થાય છે. હજમોની હાર અસતસાની હાથપર લખાત મારતા, કે પીમળતા સાજીમાં કુંચો મારતા, તમારી આગળ ઈતેજાર દીલ થી આવે છે. તેમજ સોનજ પોશાકના છે; એકબી ભાંગી ટુટી ઈંગરેજ બાજુવા વગરના નથી. એમાંનો એક હજમ બીજા અધાઓથી કંઈ રીતે જુદો પડે છે. સુરતમાં “રામ” નામનો એક જાણીતા હજમ છે તેને મળતો આ છે; અને વધારે અન્ય એ કે તે ધામનાં નામથી હાંમણી એળખાય છે. ખરા સુનેરી કસબની જાલરવાળો બનાતનો ડગ તે રહે છે લટકાવે છે. તેની ખાંધપર સોનજ ગોલાની પીછોડી નાખેલી છે. પોતાના બધા દેખાવમાં તે હજમના કરતાં એક મોહોડું માણસ વધારે લાગે છે. તેના દેખાવ અન્ય, તેનાં ટાહિલાં મુનખ, તેની ભટાઈ, તેની બડાઈ મુનખ, તેનું કામ નથી. તે જે કામને કહેવાય છે તે કામ બરાબર કરી આપવાને તે આવશે નથી. પોતાના મોહોડાંના કૂડા કાથી, પોતાના લેખાસથી, પોતાના લખકાદાર દેખાવથી, તે પછેની મેળવવાને આવશે છે. અસતસાના થોડાક ઝડપના સપાટા ફેરવી કંઈ મોહોડું હેસાન કરી ઉભા રહે છે તે બેનું જોઈએ. એક અનાડી હજમની બુકાં લોહોડાંની હજમતની બરાબર, અને માટેલે કે કાડીઆની આશા રાખે ! તેને એક ભાખંબ હજમ, કે જને દાહાડી ફરી સોંપવા વગર છુટ્ટો રહેતો નથી તે, તમને ષેડ ઈંગરેજમાં વાંકે કરે છે કે સાહેબ એનું નસીબન કુકત મોહોડું છે; બાકી કામમાં તો ઘણો અનઘડ છે, પણ જખરો હીમતવાન અને મશકરો હોવાને લીધે સાહેબ લોકો એને ઘણો માટે છે, અને એને પછંસાથી ભરી નાખે છે. ગમે તેવા સાહેબનીથી તે મશકરી કરવા વગર રહેતો નથી. કરનજ પોતાની મેનની સાથે સુમે હોય તે એટલામાંથી મુસીને જે તે ઉઘાં નહી હોય તે તેમને ઉઘાડે છે. ગંજત મેળવવાને આવો હવસ થોડે ઘણે દરનજે સઢથી સુધરેલા લોકોથી તે સઢથી અગલી લોકોમાંથી પરવેશ છે. વડોદરાના રાજ તે માહારાજ ગાયકુવાડને તો હાંડાં કેટલાક ભાંડે અને ભાંડણીઆ હોય છે કે જેમને આ હુધંઆસી રાજની મશકરી કરવાને, તેને ભાત ભાતની ગાળો ભાંડવાને, તેના બદન સાથે અનેક પરકારની છુટ લેવાને, તેના પર ધખાખાચ ચલાવવાને ખાતર રાખેલા છે. એન કારણસર તેઓની પછવાડે દરખાયા અને મસોસો જરી છે; અને એમાં એ માહારાજ ઘણો વખત ગાળી કાઢે, મોહોડી મજા મેળવે છે. મોહોડા ધંધાવાળા

બા, ન્યાયપંથ અને ખલરાયલા છે, પણ તેઓને દાહાડી થ
ણી નાહાની ઉગે છે. તેઓની ભાષા પણ ચીનાઈ ભાષા
ને મળતી આવે છે, ઈમાને એકેક વખતે એકેક મોલને
માટે હોય છે. બરમીસ ભાષા પેશુ, ચ્યાવા અને ચારે
કાનના બોલાય છે, પણ તે ઉપરાંત પેશુમાં “મોન” નામની
એક ખાશ અને અસલ ભાષા ચાલે છે. બરમાનો ધરમ
સંબંધી ભાષા “પાલી” નામની છે; પણ વળી બરમીસો
એ પોતાની ભાષામાં સંસ્કૃતીત હરશેનેથી લીધા છે, એટ
લુંજ નહીં પણ હીંદુઓના નામીયા મનુ શાસ્ત્રીનાં ગરથો
ની પણ તેઓ સમજ ધરાવે છે અને એ રીતે હીંદુસ્તાન ત
થા ચીનની વચે આવવાથી એ બેહુ દેશોનાં થોડા-થોડા ખ
વાશે લીધેલા તેઓ બતાવી આવે છે.

બરમીનીસ લોકો મુધરાઈમાં હીંદુઓની બરોબર ન
થી એટલુંજ નહીં પણ પડોશનું સીઆમ દેશ, જાંહાં યુરો
પીઅન કંબલણી એટલે દરજે ફેલાવો પાંચી છે કે તાંહાંના રા
જ્યે યુરોપની હાલની તથા આગલી ભાષાઓના અબોલી
આસ કરવા ઉપરાંત ઈંગ્લેંડમાં ચોપડીઓ વડીક લખી હ
તી, અને જાંહાં તેહેરે ખોદાય છે, મોટાં વાંહાંણુ અંધાય
છે તથા છાપાખાનુ અને કલાકલ્પસેલા ચાલે છે—તાંહાંનાં જ
ટલી મુધરાઈ પણ બરમા દેશમાં રહી નથી. યુસાફરો
કેરુ છે જો બરે જાતી ભેદ અને એવાન બીજા અદ્યોલો છ
તાં હીંદુઓ. ઝડપથી મુધરાતા ચાલયા છે તારે બરમીસો છે
કે પછાત પડતા ચાલયા છે. હીંદુઓ પોતાના બાપદાદાની
અસલી રીતીઓની ભુલ ભેતા બધે છે, તારે બરમીસો પોતા
ના અસલી રાહા રસમોને વધારે વલગતા બધે છે. ૧૪૦૦
વરસની જીની કેતાબોમાંથી તેઓ હાલ દાહાપણ લેવા મા
ગ્રે છે અને બાપદાદાઓના કીસા કાહાનીઓને ખરા સમ
જ તેપર અમર રાખે છે. બરમીસો હીંદુઓની મીશાલે કે
મુતરાઈ કેપડાં વણી જાણતા નથી, જ્ઞાપતીસની મીસાલે કે
ડીકામ જાણતા નથી ઈમા ચીનાઓની મીસાલે રેસમી કામ
જાણતા નથી. આટલું છતાં પણ તેઓ નકસીકામનાં, કે
તરકામનાં અને દોર મહાડવાનાં કામનાં ઘણા ખબરદાર
છે. સીપ અને એક જાતના રોગાંણના પાસાઓને ગોઠ
વીને કારીગરી બનાવતા છતાં થોડે રાખડી કદની મુરતી
ઓ કોતરવામાં તથા મુના રૂપાના ચોક્કસ દામીના ઘડવાને
હોતર તેઓ અછી રીતે જાણે છે.

બેતીવાડી બરમીસોની એક જાતને હાય છે, જેઓ
સુખીએ કરોને ચોખા, અખાઈજુકા, ઘડું, ધ્યોલ, સેરડી,
તપાકુ, રૂંદ, અને નાલીએરી ઉગારે છે. તેઓ વોદીયા હો
નથી અને જાનતા છે. બેતીયા શાસ થોડું ઘણું સમજે છે,
પણ તેઓનું એ જ્ઞાન ઘણું હલકી કીસમનું છે. તેઓના
બેતીયો ઘણી અસલી રીત સુખ સુખ અને અંદરની ચા
લ તથા ઘરણા વરતે છે અને ખગોલ વોદીયા કરતાં બવી
શ કેટલાંની તેઓ વધારે મતલબ રાખે છે. પણ બેતીયા
ડીમાં, જાહાડપાંતના ચાનમાં, રોપાઓની જાતી તથા વરણ
પોંજાણવામાં તેઓ ઘણી મહેતગારી ધરાવે છે. મગજને ઘ
ણી મેહેનત પરે એવાં કામ બરમીસ લોકોને પસંદ નથી.
તેઓની કવીતામાં કવીતા આગલી લડાઈઓને લગતા થો
ડાક સલોકો અને રેખતાઓ છે. તેઓ ગાયત્રી ઘણું થોડું
સમજે છે; રસાએણ શાસ મુલ્ક જાણતા નથી, પણ કીમી

ઉં ઘણું જાને છે અને કીમી ઉપરવામાં ખુબાર થાય છે. તે
ઓનું ચોક્કસ વણતકામ એટલું વખણાય છે કે ઈંગ્લેંડના
તેની નકલ કરવાને ઘણાં ફાંફાં મારવામાં આવ્યાં છે, તોપણ
બરમીસ લોકોના નડાણ બરાબર તેઓ કરી શક્યા નથી.

રામપાટની રીતભાંતો બરમીસોનાં અબજેબ જ્ઞવી
રમણ અને જાંણવાગે છે. બરમીસ રામ ઘણું આપણ
ક અને જીલમત મરે છે. પાદશાહનું નામ ફેવાની રહ
એતમાં કોઈને સતા નથી, અને જે ઘણી રાજનું નામ બે
લે તેને મોતની સજા ફરમાવેલી છે. એ નામ બોલવાનું
સતા માતર થોડાજ દરબારીઓને આવેલી છે. ધરમજુએ
અને સરકારી અમલદારો સીવાએ, બીજા ૨૦ વરસની ઉ
પરના દરએક આદમીને દર તરણ વરસે સરકારની નોકરી
માં ઈમાતો સીપાહગીરી અથવા મજૂરી કરવાની ફરજ પા
ડવામાં આવે છે. એટલા માટે ધંધાનેસર પરદેશ જવાને
બરમીસોપર મોટો અટકાવ નાખેલો છે અને યુસાફરો સર
કારી મંતા મેરવા બરાબરના ગુનાહુ ગણાય છે. રાજની ત
રફી રદ્યોતના ચાલમતાની સારી સંભાલ લેવાય છે તથા
એસીયાખંડના બીજાં દેશો કરતાં હીંચાં ઇનસાફ પણ સા
રો થાય છે. રાજને માટે થોડીક જમીનો રાખીને બાકીની
જમીનો સરકારી નોકરોને જમીર તરફ આપી દેવાથી જ
મીનની ઉપજ બરમાં દેશમાં કાંઈ નથી. એ પરમાણુ જાગી
રે આવવાવાનો સમય એ છે કે બરમીસ સરકાર પોતાના
નોકરોને કસા પગાર આપતી નથી, પણ જે નોકરો પાસે
જમીર નહીં હોય તેઓ પોતાની મરજી માફક કર નાખી
લોકો પાસેથી નાણા ઉઘાડાવે છે. રાજ પોતે પણ પોતાના અજ
ણામાંથી જાજાં નાણા ઉઘાડતો નથી. જો એલેમીને પર
દેશ માલવવા હોય, અથવા કાંઈ લડાઈ ચલાવવી હોય તા
રે લોકો ઉપર કર નાખીને રકમ ઉભી કરે છે. આગળી મા
હામાહેની લડાઈઓથી બરમીસ લોકો ઘણા ખુબાર ધપા
અને તેઓ મુધરાવાને બદલે તેઓ એક ભવીશના વખતની
રાહા ભેતા બેઠા છે કે જે વખતે તેઓ ઘણી આબાદી ભોગ
વશે એવું તેઓની પોડીઓમાં લખેલું છે!

સંસારી રીતભાંતમાં પણ આ લોકો મધે ઘણું જોવા
નેમ અને રમણ છે. પેલકાંતો પડા લોકોને માન આ
પવાને રવજો આ હીંચાં અબજેબ જ્ઞવાં જહુનુનથી ચાલ
યો છે. ઘણીવાર મહાડતા દરજેના માણસ આગલ તેના
થી ઉતરતો માણસ ઉભો રહી શકે નહીં. નાહાનાભાઈઓ વ
ડીક વડા ભાઈ સાથ વાત કરતી વેલા ગુલજરમી પ
રે છે અને રાજની પાસે જનું હોયતો ચોખમાં જાનવરોની
મીશાલે હાય અને પગે કરીને ફસાડતું બળું પડે છે. બર
માની દરબારમાં ઈંગ્લેંડ એલેમીઓ પાસેથી એવીજ રીતે
માન માગવામાં આવતું હતું અને ઈંગ્લેંડ તથા ફ્રાન્સ
સની દરબારોમાં એ લોકોના એલેમીઓ પણ એન મી
શાલે ગપા હતા. બરમીસ લોકોમાં હીંદુઓની મીશાલે કાં
ઈ નાત બાવના તકાવત નથી, માટે તેઓ બીજી રીતો સા
થ સઘલી તરેહનો વેલુવાર રાખી શકે છે અને સંસારી છ
ડાપણું ઘણું ભોગવે છે.

બરમીસ લોકો પોતાની મામડીને નહીં કીટે એવા
એક રંગથી રંગે છે. બીજે એક રવજો ને સંઘલા અ
રમશોના ભવામાં આવે છે તે એ છે તેઓ કાનના એક

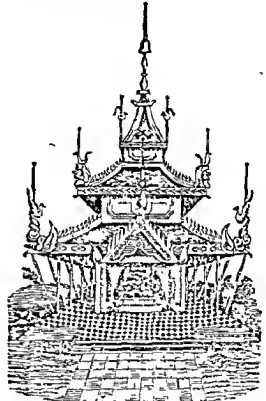
મોટું અને બીહાનનું હોદર પાડે છે, અને તેમાં એક સુ નાના ઈમારતનાં દાગીનાં ખોસે છે અથવા તેમ નહીં તે એક લાકડાંનાં કકડો ખોસે છે ઈમારત કાગળ વાલી તથા વીંટલીને ખોસે છે. આ સ્વધર્મો બરખીસ ખોરતોખાન નથી, પણ ખરદોમાંથી છે. બરખીસ લોકોમાં સોપારીનાં મોટા ખં પછે, આખો દાહાડો અને રાત સોપારીનાં કુચાને કુચા માવે છે, એ તમે હુ ખોરત ખરદો બંનેને છે; પણ એથી બી વધારે લખ બરખીસ લોકોમાં તંબાકું તથા અફીમની બીડી પીવા નો છે. શું ખરદ, ખોરત કે બાલક સમલી હાલતમાં અને સમલી ઉખરા બીડી પીએ છે. એમ પરમાં છે જુગાર રખવાનો લખ બરખીસોમાં વધી ગયેલો છે.

બરખીસ લોકો કેરલીક જાતના હોઈએ દરતાં વધારે સારી રીતે બદન દાંડે છે, તોપણ બદનના કેરલોક ભાગ તેઓ નાગો રાખે છે. તેઓનો પોશાક અજ્યુત છે, પણ સ કાંઈદાર નથી, તે સાદો છે. બરખીસ ખોરતો ખુરખા વા લી નથી અથવા તેઓને ધરમાં ગોંધી રાખતા નથી. તે ઓને કુરવા હરવાની છુટ છે તથા સમલું કામ તેઓઓને ન સોપે છે તે હોઈમાં સુધી કે ધરનું નહીં, પણ કંધા કાપાનું કામથી બરખીસ લોકની ખોરતોખાન બજાવે છે. તે ઓ અજરોમાં જાય છે, પેટ્ટીઓ પર જાય છે, લેખાંપોતાં કે રખાવે છે, માલની ખરીદી તથા વેચાણ કરે છે, સોદાના સાથ અને કમાવા કરે છે ! એટલી બધી છુટ બરખીસ ખોરતોખા રાવે છે, તે ઉપરથી કાંઈ એમ નહીં સમજવું કે ખોરતજાત ને છુટપણું આપવાના હુકની અગત સમજાને એ લોકો તેમ કરતા હોય. ના—તેમ નથી. બરખીસ લોકોના વી માર એવા છે કે ખોરતજાત ખરદના ગોલામ છે અને ખર દે ધરમાં રહેવું જોઈએ તથા સમલી મેહનત મજુરી ખોર તે કરવી જોઈએ. એટલા માટે બરખીસ ખરદો આપવાની મીશાલે ધરમાં ભરાઈ બેસે છે !!

બરખીસ લોકો યુધનો ધરમ પાલે છે. આ ધરમના શુરઓને બરખીસ લોકો મોટું માન આપે છે. તે શુરઓ ઉઘાડે મળે કરે છે, એટલું નહીં પણ તેઓને આપણું માં કું મોડાવવું પડે છે અને ખાતર દાંડણ તરીકે માંમાં પર પા તરાં મેળે છે. એ ગોરોના પોશાક પીલા રંગના હોય છે, કે ને રંગના પોશાક બીજા કોઈને પણ પેહાવાની મના કરે લી છે. એ પીલા રંગના પોશાક લીધે પણ બરખીસ લોકો એટલું માન કરાવે છે કે જે તે કપડાં કેરે ધોવાતાં હોય અ થવા સુકાવા મેળમાં હોયતો લોકો તે ખાલી કપડાંને પગે પ ડે છે ! એ ધરમશુરને “કુંગીહાઈ” અથવા “સાહન” ક રી કેહ છે. તેઓને બીજા કરતા કંધાપર ઘેમાન આપવાની મના કરેલી છે અને તેઓને પરણવાની પણ શખત બંદી કરેલી છે. તેઓને મજુરી કરવા પડતી નથી, કેમકે લોકો આશોદાદથી તેઓને સારીપરે પાલે છે. એ ગોરોની શ ખપા ઘણી છે, તેમજ “ઢીલાસુ” નામનો ભેગાણોના વરગ જુદો છે. એ વરગમાં સુખીઅ ઘરડી ખોરતો છે, અને નવાન ભેગાણો ઘણીખરી પરણી જાય છે. ઉપલા ધરમશુર ઓ પાકશાળાઓમાં શીખસાશુરનું પણ કામ બજાવે છે. નેટલા વધતી નીશાળીમાં ભણવા આવે તેરહું વધારે તેઓ કમાય છે, એટલા માટે અમને નીશાળે મોકલવાની તેઓ

ઘણી બલામણુ કરે છે. એ સખબ ઉપરથી વાંચવા લખવા ની કેમવણી બરખા દેશમાં બધે કેલાયલી છે અને વાંચી, લ ખી નહીં જાણે એવો દસમાં એક નજીખી મળવા સુચકેલ છે.

બરખીસ લોકોનાં દેહડાં કારેકાર બાંધેલાં મળી આ વે છે. તે ઘણાંખરાં કામરાં, લાકડાં અને મરદાંના બાંધેલાં હોય છે, પણ બાંહેરથી રંગવા તથા રોગાણ મારવાથી તે ઘ ણાં ઝલકતાં, ભપકાદાર અને શોભીતાં હોય છે. વલી તેના છાપરાંઓમાં તથા બારી બારણાંઓમાં નાદર ધારીગરીની નકસી કોતરવાથી તેમની સોભામાં ઘણો વધારો થાય છે. એ ઘણાંખરાં દેહડાં નાહાના કદનાં હોય છે. તેઓમાં છુ ધની મુરતી બેસાડેલી હોય છે અને હજારો લોકો તાંડાં પું જ કરવા તથા પુશવો બાલવા સાડું જાય છે. તેવાં એક દેહડાંનું ચીતર હેડલ આપીએ છઈએ.

બરમાં દેશ બધે “પેરોલીઅમ” (ગાસના તેલ)ના મોટા મોટા કુવાઓ છે, જેમાંથી દર વરસે લખો જેઆલન એ તેલ નીકળે છે અને બરખીસ લોકો પોતાના દીવાઓમાં એન તેલ બાળે છે. બરખીસ લોકો ગાયને ઘણું માન આ પે છે અને તેથી ગાયમાંથી પેદા થતી જીણસો તેઓ ખાતા નથી અથવા વપરાસમાં લેતા નથી, પણ એ ઉપરાંત તે ઓ બીજું સમલું આપ છે. તાંડાંની નદીઓમાં સોસવાદ જમાઈ જાય છે, જેને ખારીને તેઓ ખાય છે. તેમજ સરપ, ઘણીડી અને એવાં બીજાં નનાવરોને પણ તેઓ આધામાં વાપરે છે. પણ સઘી રમુજ બીના એ છે કે સંદેહ રંગના પરાંણીને બરખીસ લોકો અલગ અલગ નેવું માન આપે છે. સંદેહ અણુતર, સંદેહ ગાય વગેરે જે જાનવરોમાં સંદેહ રંગ નવાઈના છે, તે જાનવરો વીશે તેઓ એવું ઉંચું મત ધર વે છે કે જે રસતામાં ચાલતાં એકું સંદેહ મર્યો ઈમાર સંદે

વાંદરો નનરે પડયા તે એ લોકો તરત ઉભા રહી તેનો ન મશકાર કરે !

એન સમયને લીધે બરખાં દેશમાં “સરદે હાથી” ને લગતો રવઈમ્મો પડી ગયો. એકેક મોટા સરદે હાથીને રાજને ખરચે મોટા દબદબાથી પાલવાંખા આવે. તેને “મોટા નામદાર સરદે હાથી સાહેબ” એવું નામ આપેલું હોય. તેના પગમાં, કાનમાં, મુઠુંમાં તથા ગલમાં કો ખતી ધરેલા પેટરાવાના આવે. તેને રાખવા માટે એક મહેલ બાંધેલો હોય. તથા તેની એક નાહાની જેવી દરબાર સથાપેલી, જેમાં “હાથી સાહેબ” ના વચર અથવા ગુ ૩ તથા ખીદમતગારોના રસાણા રાખેલા. તે હાથીને ઉં માના ઉંચા પોશાક પેટરાવાના આવે. તથા ઉંચાં પકવાં ના ખવાડવામાં આવે. લોકો તેને નગીને સલામ કરે છે. મોટા તેહવારો તથા બીજા દીવસો ઉપર તેને ફેરવવા કાહાડે. તથા મોટાં સરથસામાં રાજ અને શાહાજીદાઓ ની પછવાડે, વચરે અને સરદારોની આગમ્ય તેને આ લવાને હક સમજવામાં આવે. બરખાં દેશના સરદે હા થીનાં એવાં એક સરથસનું ચીતર આ બાબતને મથાલે આપયું.

અલાહાબાદ શેઠર.

હાંડિસતાનમાં ઉતર તરફ ગંગા અને નમણા નામની પવીતર નદીઓ જાહાં એકઠી બની, તાહાં સમાગમની ઉપરન અલાહાબાદનુ જુનુ અને નામીયું શેઠર આવેલું છે. સમાગમ ઉપર નદી ઊભા માઈલ મોટાઈ છે. ગંગા નું તલીઉં શા માઈલ મોટાઈ છે. હીન્દી જમણાના પાંચી નીરમલ અને આસમાની રંગનાં, પણ ગંગાના પાંચી હં મેશાં ગદ્વાં રહે, તથા મેશાસાં નમણા પણ લગાર ગ દલી થાય. જમણાના કીનારા ઉપર શેઠર બાંધેલું છે અને સમાગમ આગલ મોટી જાતરા તથા મેલા બરાય. જમણાના કીનારા ઉપર બાંધેલી આ શેઠરની નજા ધ ણો સારી ચુંદી કાહાડવામાં આવે, પણ તેની બાંધણી ઉપર કાંઈ શ્વેચ્ચાન આપેલું દીસતું નથી.

બીશપ હીમરના કેહેવા મુજબ એ શેઠર “નાહાનું ગરોબડાં ઘરોનું” તથા સાંકડા મોટાલાઓનું છે.” યુના ની અને રૂની લુગેલ વીંદીઆમાં “પાલી બુધરા” નામ નું ને શેઠર નહ્યેલું, અને ને એક વીંદવાના કેહેવા મુજબ “પટાલી પુરા” છે તથા ને “પટાલી” નામની દે વી ઉપરથી નીકલયું, તેન શેઠર અલાહાબાદ છે, એવું કેટલાકો માને. પણ વલી બીજાએ એ શેઠરને અસલ પટના ગણે. હાંડિયામાં એ શેઠર “પરયાગ” ને નામે ઓલખાતું હતું, પણ અકબર બાદશાહે તેની જાહેનવાલી ઘણી વધારી તથા તેનું નામ અલાહાબાદ રાખ્યું.

દીલીની શાનશાહાત પડી લાગા પછે સને ૧૭૫૩ મા આ શેઠરને આઉદના વચર સફદરનંદે જીલીતી લી યું હતું, જેની તરફ વરશ આગમ્ય ફરકાલાદના વાં છા તેને લુટી ગયા હતા. ૧૭૬૫ માં એ શેઠર ઈંગરેને ને તામે યયું, જેઓએ તેને દીલીના તામના પાદશાહ શા

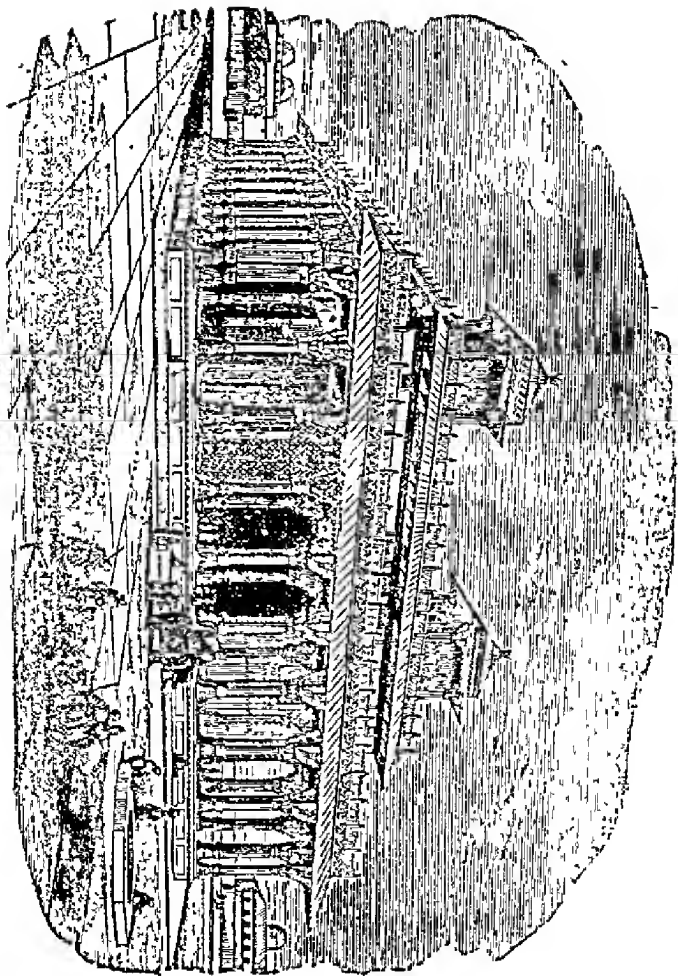
હા અલાહમના રેહાંણુ તરીકે રાખ્યું. ૧૭૭૧ મા એ શાહા અલાહાબાદને છોડી નવા પછે ઈંગરેનેએ તેને આ ઉદ ૧૭૭૩ માં કોલકતારો મુજબ આઉદના નવાબને સવા બીદ કીયું, જે પછે ૧૮૦૧ માં નવાબે ઈસ્ટ ઇન્ડીયા કં પનીને તે પાછું હવાલે કીયું. આ સથલા રાજકુવારી ફે રફારથી અલાહાબાદ એટલુંતો માઠી અવસથામાં આવ યું કે ૧૭૮૨ માં હાહાલસ નામની લખનાર ગયો હતો, તે લખે છે કે એ શેઠરના થોડાંક જવલીના જીરુપડાંઓ સીવા એ બીજા કોઈ ઈમારત શેઠરમાં નનર પડી નહી હતી, અને તેના કુદીરી હાલત એટલી બધી હતી કે અલાહા બાદને કુદીરાબાદનુ નામ આપયું હતું.

અલાહાબાદ શેઠરે મેતાની જાહેનવાલી ઘણી ખો હી દીધી, તોપણ ઈંગરેજ રાજની મુખીથી તે ધીમે ધી મે પાછું ચહડતું જાય. અલાહાબાદ શેઠરમાં ૧૮૦૩ માં ખાતર ૨૦ હજાર ખાણસની વસતી હતી, પણ ૧૮૩૪ માં તે વસતી વધીને ૪૫ હજાર થઈ થઈ હતી. તારપછે હજ વસતી વધી છે અને આસરે ૮ હજાર ઘર ધારવામાં આવે. ઉપલી ગણતરીમાં લશકરને લીધું નથી. અ લાહાબાદને લશકરનું એક મુખીઅ મથક બનાવયું, તે થી તથા વલી વાવીઅમુખાના પરાંતોની આબાદીથી તથા ગંગા નદીના બારકસો ચાહું કરવાથી તથા છેલે હવે અ લાહાબાદમાં રેલવે ધવાથી એ શેઠરના ઘણાંક ફરી નતાં વાર લાગશે નહી. અલાહાબાદની ધાંપમાં શુંદર બગીચા એ સાથના મોટા બંગલાઓ, અને ફરતાં જાહોડો રોપે લા રસતાઓ બધાંપા. સને ૧૮૩૬ માં તાહાં મેહેલ વે હેલું રેલવ બધાયું હતું. રૂકના એ શેઠરના છાવણી ત રૂકના રેખાવની ઘણી તારીફ થાય.

પારોના સફા ઉપર અલાહાબાદના કીલલા માટેલા મે રેલવો મીતાર આપે. એ કીલલો અલાહાબાદની જી ની ઈમારતોમાં સઉથી મગતની ઈમારત છે, તથા તેની આગલી જાહેનવાલીની સઉથી સરસ નીશાણી છે. એ કીલલો પાદશાહ અકબરના બધાંવેલો છે. ગંગા અને જ મણાના સમાગમની બરાબર ઉપર કીનારેથીને બાંધે લો. તેનો ઘેરાવો આસરે ૨૫૦૦ વારના છે, તે રાતા ફ વરને બાંધેલો છે અને ઘણો મજબુત ગણાય. હીમરના લખવા મુજબ એ કીલલો ઘણો ઉમદા છે, અને “બાહરના દવાપથી તે નજરેના નખાને તામે ધણે, તેટલેજ અક રની મરામતથી તે મજબુત થયો.” તેનો દરવાને ધ ણો બુલંદ મેટરાબદાર છે, જેની ઉપર મોટો યુબળ અને અ દર દીવાનખાનુ તથા ગાલેરીઓ કરેલી, તથા તે મથે મી તારો મીતારેલો અને બીશપ હીમર કેહે છે કે “એક ધી લવાનો આવે દરવાને મેં ખારી મુસાફરીના કેમે નોખે નથી.” એ કીલ્લાના હુધીઆરખાનામાં ૩૦ હજાર મા હુસને પુરાં પડે એટલાં હુધીઆર તથા ૩૦ તોપર છે. તે આ મોટી બરાખો લશકરને માટે બાંધેલી છે. એ કીલલા ને બાંધવાનો ખરચ ૧૧૧ કરોર રૂપીઆનો ગણાય.

પરોથમા મીતારેલો શુંદર મેહેલ એ કીલલા મથે માં ધેલો. તે ઉપરથી મે નદીના ઘણો શુંદર રેખાવ, નનરે પ ડે એટલી ઈમાઈએ તેને બાંધેલો. એ મેહેલના નમલા એને ફરતી અગાસીઓ બાંધેલી છે. તેવા મે મજલા છે

અધ્યાત્મિકતા શ્રીલક્ષ્મી મંથન આરંભ.

અને બીજાં મજલાપર થુંદર બંગલોઓ બાંધેલી છે. આ મેટ્રેલની અગાસી ઉપર તથા બંગલો ઉપર યહી શેણકદાર અને બારોક નકસી કરેલી છે, બલકે આપો મેટ્રેલ નકસીદાર છે, અને જાહોં બોધ્યો તાહોં નકસી છેક પાયાથી છાપરાં થુધી ભેવાના આવેલે. એ મેટ્રેલનો ફરતો એટલો અને તે ઉપર હીંડુ દ્વખા બાંધેલા નકસીદાર યાત્રલાઓ ની હાર તેની શેભાના થણો વધારો કરે છે. એ મેટ્રેલની આસપાસ સઘલી ફરસબંદી કરેલી છે અને તેની સામે એક મોટો કુલો બાંધેલો છે. એ મેટ્રેલમાં દીલીના પાહાદશા હો મોનને ખાતર આવતા હતા, પણ તેના હાલ ઈંગરેજના લશ્કરી અમલદારો મજાહા કરે છે.

આ કીલલાની પડોશમાં એક મોટું મેદાન બાંધેલું છે, જે પસાર કરવા પછે જુમા મસજદની ઈમારત આવે છે. એ મસજદ સાદી બાંધણીની પણ કુલદ અને ભવકદાર છે. એ પણ નજાવાના કીનારા ઉપર આવેલી છે. ઈસ્ટ ઈન્ડીયા કંપનીના હાથના અલાહાબાદ શહેર આ વખતે આ મસજદમાં શહેરનો જનરાલ વસતો હતો, જે પછે ઈંગરેજોના ખાનાપીના તથા નાય તમા થતા હતા, પણ પાછલથી એ મસજદ મુસલમાનોના ધરમને માટે પાછી આપવા છતાં, મુસલમાનો તેને અપવીતર વી મારે છે અને જાજ માહાતા નથી. જાહંગીરશાહના એટા ખુશરોની કબરવાલી ઈમારત પણ અલાહાબાદ શહેરમાં થયેલી નામીની છે, તે થુંદર અને ચોપુડી છે તથા તેને ફરતી કંથુરા સાયની દેવાલ છે. તેની અંદર મુસાફરોને માટે ઉતારા બાંધ્યા છે; એક ગતમેાવન બાગ બનાવેલો છે તથા તરણ થયેલી થુંદર બાંધણીની કબરોની ઈમારત બાંધેલી છે.

અલાહાબાદ શહેર એકે હીંડુઓની પવીતર નદીઓના સમાગમપર છે તથા એકે હીંડુઓની જાતરામાં મયકદાખલ અસલંધી ગણાય છે, તેપણ એ શહેરમાં હીંડુ બાંધકામો જાજ નથી. કીલલાની અંદર એક મીનારો છે કે જે ભીમસેજીની યાદગારીને માટે બાંધેલું કંટુવાપછે. તે ૪૪ ફીટ ઉંચો છે, તથા આકારમાં ગોલ છે. સને ૧૭૦૮ માં કીલા બંધ ફેરફાર કરતી વેલા એ મીનારો તોડી પાડ્યો હતો, પણ તારપછે તેને પાછો બાંધ્યો છે. તેના ઉપર કાંઈ અસલો સંસ્કરીત ભાષાના પ્રયકલ લેખો છે, પણ તે ઉપરથી એ મીનારાનો સને માલમ પડતો નથી. અલાહાબાદના કીલાની નીચે, જમીનની અંદર એક રેહકુંડો રેહ્યું છે. એક લાંબા દેવાવને રસતે તેના દાખલ થવાપછે. તે ચોપુડું છે, તથા યાત્રલાઓની ઉપર તેનું છાપડું રેકવેલું છે. એ રેહકુંડાની વચોવચમાં એક લીંગની મુરતી છે, તથા એક મરી ગયેલાં જાહાડ ઉપર યુજીઓ પાંચી સીપ્યા કરે છે. જમીનની તેને હોવાથી તેમાં પાંચી રપકા કરે છે અને વેહેમીઓ એવું વીચારે છે કે સરસવતી નદી તાંહોંથી ૪૦૦ માઈલ દુર સરહીંદ ખાતે થાણેસર આગલ રેતીમાં મેખાલમ થઈ ગઈ છે, તે પાછી હીંચાં કુટી નીકલે છે ! એજ રેહકુંડાની બાહર કીલલાની અડોઅડ નદીઓ મેલે છે, તાંહોં હજારો હીંડુઓ નાહવા જાય છે. આગલ તે આ રેહકુંડો તેમો ફુખી નદીને પોતાનો જવ આપતો હતો, પણ હાલ તેના થણો અટકાવ થયે છે.

“સોનાની ચલ્લી.”

માહાલખશમી, ખંખાલા, વાલકેશવર, પરેલ, મજગાં મ વગેરે લતાઓ ઉપર થણીક ચલ્લી બાધ્યો વસે છે. કોટ, બાહોરકોટ, થોલીતલાવ, ચરનીવાડી ઇચ્છા ખેતવાડીમાં ચલ્લી બાધ્યોની વસતી નથી, એજ સમજવું નહીં. પછ્યે પાછલાં કેંકાણાની ચલ્લીઓ જરે પોતાના ખુદરતી પીછામાં ખીલે છે, તારે ઉપલા વધારે સારા ભાગોની ચલ્લી બાધ્યો સોના રૂપાં, હીરા મોતી વગેરે હોનર કામથી વધારે દીપે છે. બીજા થોલોના ચલ્લીઓ કોટ અને બાહોરકોટના કરતાં મજગાંમ ઇચ્છા માહાલખશમીની ચલ્લી બાધ્યો આદમી જાતની સાધારણ નજરમાં વધારે ચહડતા વરગની છે. તે એ જોયા “સોનાની ચલ્લીઓ.” છે.

તેમો રૂપાલી, સોલીતી, અને યુબ્યુરત છે. તેમો નો ઘાટ ઘરમ સોહામનો છે, તેમોનું કદ દેખામણું છે. તેમોના બાંધો નાજુક છે. તેમો ચાલે છે તારે હાંસની મીશાલે રોકું કરે છે, મોરની મીશાલે પગલાં ભરે છે અને તીતરની મીશાલે ધમક ધમક કુંદીને તથા લેહેકો કરીને કદમ મેલે છે. તેમોની આંખો ચલકે છે, નાક અનીઆરું રેહુ છે, યુખ રો હુસે છે, અને ગરદન મરોરદાર પેચ ખાય છે.

આ “સોનાની ચલ્લી” એના સણગમ પણ અછો છે. કાચેકી અને સુંદરીઓ ધરમા પહેરે છે, તથા સાદીન અને મખમલમા બાહર લપેટાય છે. તાસ અને તનજોઈની કાંચલોઓ છે, તે પર કસબ અને જરીની કોર છે. મુસના ગાલાની ઈજરો છે અને બંગાલી નેટના સદ રાખે છે. કાંન ચોકરાં, લવંગ અને એરીંગથી ભરે છે, નાકમાં નયના મોતી અને સુનની જુહુલાઈ પડે છે, છોતી પર મોતીની ઝાલા અને હીરાના હાર વચ ખાય છે, હાથમાં બાંગડીઓ દીપે છે, બાજુ પર ધુધરીઓ ખણખણે છે, અને આંગલે આંગલે વીડીઓ છે.

આ ચલ્લી બાધ્યો થણુ કરીને વાડીઓમાં વસે છે. તેમો બાગ મગીમાઓમાં ઉડાપ કરે છે. તેમોને રેહવાના પીંચાં સેનેરી છે. તેમોને ખાવાના વાસણુ રૂપેરી છે. તેમોને લેટવાના પલંગ સીસમી છે. તેમોને આવવા નવા ના બારકસો પાદશાહી દબદબાના છે. તેમોની જાંઘોની આરામ અને નર્મતથી મુનરે છે. તેમોને ચરવાતું આ નપાંણુ સંઘી સરસ જાતવું મળે છે. ખાણું કે આરામ લીધો અને આરામ લીધો કે ખાણું એજ તેમોના જનમા રાતું જોયા કામ છે.

આવો ચલ્લી બાધ્યો મજગાંમ, પરેલ, માહાલખશમી, વાલકેશવર વગેરે લતાઓ ઉપર નજર પડે છે. તેમોને જોવાની અનજનાં લોકો હાંસ રાખે છે, પણ તેમોને અછી રીતે ખુમ ચોંપથી પાગેલી હોપ છે, કે તેમો જાજ નજર પડતી નથી. તેમો બાગ મગીમાના ફરતી હોપ, પણ અનજનાને જાઈને પીંજરામાં જાય છે. તેમો બંધ ગાડીમાં જતી હોપ, પણ અનજનાઓને જાઈને પદડા નીચે તાંણે છે. તેમો લગન વેહાના જાય છે, પણ લોકોની આગલ મોડ થણી નીચે તાંણે છે.

આવી ચલ્લીઓના ચલ્લાઓ થણું છુટાપણું ભેગવે છે. તેમો બાહાર ઉડતા ફરે છે. તેમો પોતાના વર

ગના મલ્લાઓ વચે સમલો વખત યુગરેછે, એટલું જ નહીં પણ ઘણા ઉતરતા વરગોના અને ખરાબ વ્યાખ્યાના મલ્લાઓ સાથે, ખરાબ બાળમાં ભેલાયછે, અને તો પણ તેઓ પોતાની મલ્લીઓ ઉપર ઘણી અટકાવ અને અંક કોશ રાખેછે. જો કે તે મલ્લીઓની પાંખ નથી અથવા તેમને ઉડવાની શક્તિ નથી, તો પણ તેઓને ઉડી જવાની તે મલ્લાઓ ઘણી ધાસતી રાખતા હોય તેમ તે છીંચી આક્રો નકરોના ગોપા ચોકી પેટરા તલે રાખેછે.

આ મલ્લીઓને પોતાના બાલ દેખીતા રાખવા નો હુકમ નથી; પોલકા અથવા બદીઓના પેટરવાના હુકમ નથી; મોળાં છુટ પેટરવાના હુકમ નથી. આ સોનાની મલ્લીઓને ઈંગરેલ શીખવાની હુકમ નથી; જાણું વાંચવા લખવાને હુકમ નથી; પોતાની સહી મીતી પર મીડી લખવાને હુકમ નથી. આ મલ્લીઓને બાહાર બર વાસ જવાને હુકમ નથી; ઈંધાડો ઝાડીએ ફરવાને હુકમ નથી; નાટકશાળા તથા ગાયલેશાળાના જવાને હુકમ નથી; મીડીગોખા ઈયા મીનલયોખા જવાને હુકમ નથી.

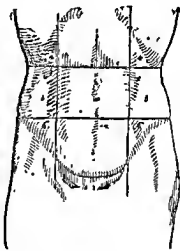
આવા હુકમોથી આ મલ્લી બાઈઓ સમઘાં સુખ છતાં ઘેરાપલોને ઘેરાપલો રેહુ છે. તેઓ ગોધાઈ રેહુવા થી ફુનીપાંદારી તેઓ થોડીજ સમજે છે. બંધ થઈ રેહુવા થાં છુટાં થવાની ખામેશ બીજ છુટી મલ્લીઓ કરતાં તેઓ ની ખામેશ વધારે છે અને જે મલ્લીને ઘટતી તાલીમ આપવા પછે છુટી મેલી હોય તેના કરતાં તેવી બંધ રાખેલી મલ્લીને જરે તક મેલે તારે ઉખડી જવા અથવા ઉડી જવાની વધારે ધાસતી રેહુ છે. તેઓ શેરખાં ઉડી વાર બીજા બેઢેનીઓને પોતાના ભરતારો અથવા લાઈઓ સાથે ફરતી જાય છે, કોઈ વાર તેમના સાથે મોરોનાસની રુકા નખાં મોળ મારતી જાય છે, કોઈ વાર નાટકશાળાઓ મા તમાસાથી દીલપુશ કરતી જાય છે અને તારે આ “સોનાની મલ્લી” એ પોતાનું સંઘળું સોનું રૂપું ભુલી જાય છે, પોતાના સુખ અને એશઆરામને ભુલી જાય છે, પોતાની આ બેઢેનીઓની અદેખાઈ કરે છે અને પોતાના મનના બલાપાથી બંધે છે.

એક “સોનાની મલ્લી” લીમાર કરે છે કે “મારા સઘળાં સુખ અને દમામ છતાં શેરેની પુરતી મલ્લીઓ વધારે સુખી છે, વધારે તનદરોસત છે અને વધારે કુવતરંદ છે. મારા હોરા મોતીથી મહેલા મેહરા કરતાં તે નો ખામેશ પુરતી શેરેની વધારે મુલેછે. તે મેહરા પર માસ વધારે મહોડેછે, ગાલ વધારે ગોલાબી છે, હોટ વધારે લાલ છે, બાલ વધારે સોનીત છે. મારા મરથી ગો સતના ઈંચા ખોરાક છતાં આ શેરેની મલ્લીઓ કદે વધારે કદાવર, ક્કોડી વધારે કુવતવાલી અને બંધામે વધારે સુખી છે. તેને કોઈ નાક કાનમાં આંધાર પાડવા પડતાં નથી; તેને કોઈ હાથ પગમાં દાગીના કાલવા પડતાં નથી; તેને કોઈ ‘માંથોનો દુખારો’, ‘હીસટીરોઆ’ કે બીજો રોગ નથી.”

એવી આપણી ઘણીક સોનાની મલ્લીઓની હાલત છે. શેરેની મલ્લીઓ “સોનાની મલ્લી” વીરે તરેહવાર ઈંચાં મત ગણે છે; તેમની હાલત પસંદ કરે છે તથા તેમ

ના જોવી થવા માંગેછે, પણ “સોનાની મલ્લી” એ પોતાની હાલત પર નાસખરેછે, અને “શેરેની મલ્લી” થવાને પસંદ કરેછે. “સોનાની મલ્લી” એને ખરેખર સોનાના મુલની-કરવાનું મલ્લાઓના હાથમાં છે. પણ તે એ વધારે એકલપેટાપણથી પોતાનું વધારે તાહડું કરે છે અને બીમારી મલ્લીઓને પડતી નાખેછે. શેરેની મલ્લાઓને જાણે તેઓ જરા જરા સુધરે છે અને પોતાની મલ્લીઓને હમણાં હમણાં વધારે છુટ આપતાં શીખ્યા છે. પણ તેઓ આવાં સુધારાની નકલ કરનારા નહીં પણ પેટલ કાહડનારા હોવા જોઈએ, પાછલ ચાલનારા નહીં પણ ચાલ ચાલનારા હોવા જોઈએ.

પૃ ૮.

આપણા બદનનાં સાંચાને એક સુખીય અને અગત નો લાગ આપણા પેટમાં ગો કલેલો છે. માથામાં જોઈ ગો કલેલો છે, જે માણસની સમજ છુ ઉપર સત્તા ચલાવેછે. રો કાંમાં ઈંદરોઆ રાખા છે, જે થી બાહરની વસતુઓની થી છાંણ કરીએ છઈએ. કાનો માં દમલેવાના તથા લોહી ફેરવવાના પંતરો ગોકલેલા છે, અને પેટમાં ખોરાક પચાવા ના તથા તેના ગલીય લાગ ને બાહર કાહડી નાખવાનાં પંતરો આવેલા છે. એ ઉપરથી માલમ પડે છે કે પેટમાંના અવ્યોમથો માણસની જીંદગીના માહાભારત અગત ધરાવે છે. માણસની જીવતરનો સઘળો આધાર ખોરાક ઉપર છે. ખોરાકથી પુચતી મળેછે, તનદરોસતી મળેછે અને જી વાયછે, પણ તેટલા માટે ખોરાક સારી પડે પચવો જોઈએ છે અને નહીં પચતી મીજ બાહર નીકળી જવી જોઈએ છે, જે એ કામ બરાબર નહીં થાયતો તેથી તરેહવાર દરેક ની કલે છે અને માણસ જતને થતાં દુખોમાં પોણાંધી વધારે ભાગ એ કારણથી ઉતપન થાયછે.

એટલા માટે પેટમાંના આ અગતના પંતરોનું થોડુંક જાન મેળવવાનો, બદનના બીજા ભાગોની તપાસ કરી રેહુવા પછે હવે વખત આવ્યો છે. પેટમાં ગોકલેલાં એ કેક પતરની તપાસ હવે પછેના અંકોમાં લઈશું; પણ તેટલાં પંતરોને રાખવાના પેટ મોટા પેટારા પેટ વીરો થોડીક માહતગારી મેળવવાની પેટલે અગત છે. પેટની અંદર ના ભાગો કાંડાં કાંડાં ગોકલેલા છે, તે માતર બાહરથીજ આ પણ જાણી શકીશું, પણ એ બાજે આપણા લોકો મા ઘણું અનજનપણું જોવામાં આવે છે. ને પુછીશું હોય કે કલેજું કાંડાં છે? તે કોઈ વાંચનારી બાંતું પેટની વચોવચમાં દેખાડે અથવા કોઈ પેટની દાવી બાજુએ દેખાડે, પણ કલેજું વચમાંથી નથી અને દાવી અંધ પ

છુ નથી. તેને પેટમાં જમની બાજુએ આવેલું છે. એજ પરમાણે બીજા અવધિઓના વધે પછુ આછી સમજ હોય, તે પેઢલાં સુધારવી પડેછે.

પરમ સવાલોના એક કે જને આપણ પેટ કહીએ છીએ તે કાંઠાંથી કાંઠાંવરતું છે? છેલી પાંસલીથી તે પીડુ સુધી પેટની હદ છે. પેટનો પડો જની સમજ ગયા અકમા આપીએ, તે પેટનો ઉપરનો છેડો છે, અને પીડુ તથા કુલાંનાં હાડકાં પેટનો નીચલો છેડો છે. પેટની આ ગળેનો ભાગ પોચા છે, તે નરમ માસના લોચા અને આમ ડાંતે બનેલો છે તથા પેટની પાછળનો ભાગ કડક છે, તેમાં સુખીઅ કરી કમરના કાંડાનું હાડકું આવેલું છે. પેટ અધી ફરતો બાજુએથી ગોલ છે. કમર આગળથી બેહુ બાજુએ તેમાં વાંક આવેલું અને તે વાંકની હેલથી યાપા તરફનો ભાગ ઉપરેસો છે. એ ગોલ વાંક તથા ઉપરસાટ જદ નને થયી ખુબસુરતી આપે છે અને અગત કરીને ઓરત જતમાં તેની શોભા ઘણી વધારે છે.

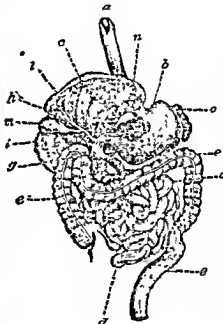
આ પેટની અંદર હોઝરી, આંતરડાં, કલેજ, પીતા, તલલી, ગુરદા, શુકા અને કુકકાનો એક ભાગ એટલાં અવધિઓ આવે છે. કુકકો પીસામથી ભરેલો હોય છે તારે તેનો માંગ પેટના નીચલા ભાગમાં જાય છે, તેમજ ગરભસતાંનમાં ગરભ હોય છે તારે ગરભનું પછુ બને છે. પેટના બહારના ફેપાવનું ચીતર ઉપર આપણુ છે, પણ વધારે સમજને માટે આડી તથા ઊભી લીટીએ કોરીને પેટના ૬ ભાગ બતાવ્યા છે. એમાંના ૧ નીચાંણવાલો પેઢલો ભાગ જે પેટની વચ્ચે વચમાં આવેલો છે, તેને પીપડીનો ભાગ કહે છે, તે મધે હોઝરીનો વચ્ચે ભાગ અને જમણો છેડો તથા કલેજનો દાબો ભાગ-સુકો છે. તેની નીચેના બીજા (૨) કતીવાલા ભાગ મધે મોટાં આંતરડાંનો ઉપરો ભાગ તથા નાહાનાં આંતરડાંનો પછુ ઉપરો ભાગ આવેલો છે. તેની હેલના ૩ જ (૩) અથવા પીડુવાળા ભાગમાં નાહાના આંતરડાંના નીચલાં શુકાં તથા હુકા અને ગરભસતાંનનો એક ભાગ આવે છે.

વચલાં પેટની જમની બાજુએ ૪, ૬ અને ૮ નીચા નવાળા ભાગો આવેલા છે. એમાંના પેઢલા જમની પાંસલી આગળના ભાગ મધે કલેજનો જમનો ભાગ, પીતા, નાહાના આંતરડાંનો એક ભાગ, મોટાં આંતરડાંની જમની વલ ન, જમના શુકાનો ઉપરો ભાગ તથા તેનું પડ આવેલું છે. જમની બાજુએ તેની હેલનાં જમની કમર તરફના (૬) ભાગમાં મોટાં આંતરડાંનો ઉપર મઠો ભાગ, જમના શુકાનો હેલો ભાગ, તથા નાહાના આંતરડાંનો ચોલો ભાગ આવેલો છે. એથી બી નીચે જમની જંગ તરફના ભાગમાં નાહાના આંતરડાંનો છેડો તથા મોટાં આંતરડાંના ઉપર મહડતા ભાગનું મોઠાંકું અને પીસામ લઈ જનારી જમની નલી આવેલી છે.

હવે પેટની દાવી બેરડના તરણ ભાગની તપાસ રહી છે. એના છેક ઉપલા દાવી પાંસલીના (૬) ભાગમાં હોઝરીનો દાવો છેડો, તલલી, મોટાં ઉતરતાં આંતરડાંની વલાંજ, દાવા શુકાનો ઉપરો ભાગ, તથા તેનું પડ આવેલું છે. તેની હેલથી કમરના દાવી ગમના ભાગ (૭) માં મોટાં આંતરડાંનો હેલ ઉતરતો ભાગ, દાવા શુકાનો નીચલો ભાગ, અને ના

હાના આંતરડાંનો એક ભાગ આવે છે. છેક હેરે (૯) દાવી જંગ આગળના ભાગમાં મોટાં આંતરડાંનો છેડો વાંક વળો ભાગ, તથા પીસામ લઈ જનારી દાવી નલી આવેલી છે.

એ ઉપરથી જણાશે કે હોઝરીના સુખીઅ ભાગ પેટની વચોવચમાં છે, કલેજનો સુખીઅ ભાગ જમની બાજુએ છે, પીતા જમણી બાજુએ છે અને તલલી દાવી બાજુએ છે. શુકા જમના અને દાવા બે છે તથા તે જમની અને દાવી પાંસલીની હેલ છે. આંતરડાં મોટાં અને નાહાના બે છે. મોટાં આંતરડાંનો છેડો જમણી બાજુએ છે જંગ આગળ આવેલો છે, જંગથી એ મોટો નજ ઉપર કમરના જમણા ભાગ સુધી આડી વળાંજ લીએ છે, અને કમરના દાવા ભાગ આગળ બીજી વળાંજ લઈ નીચે ઉતરે છે, તે દાવી જંગ આગળ પુરો થાય છે. એ મોટા નળની વચે નાહાના આંતરડાંને મોટો મોટો પેટના લગભગ સઘળા ભાગોમાં પેઢાંચી વળે છે.

(તે d) ને લોએ છે. એ નાહાના આંતરડાં સઘળાં વળે આપને પરેલાં છે, પણ પેટની જમની બાજુએ હેઠથી તેને એક છેડો મોટાં આંતરડાં (e e) ને વલગેલો છે. એ આંતરડાં ઉપર ચડો, હોઝરીની તલે વાંક લઈ દાવી દાવી બાજુએથી પાછાં હેલ આવે છે. પીટ લઈ જનારી નળી (i) હોઝરીના જમણા મોઠાંકાંની પાસે છે, જેની ઉપર કલેજ (1) છે તથા તેની પાસે પીતા (m) છે. દાવી બેરડ ઉપર હોઝરીની પાસે (o) તલલી આવેલી છે.

કોરીની કાંઠાંની.

કોરીકામ અથવા ચીનીકામના સામાણુ માણસ જાતની સગવડ અને સજાગરતું એક યુગ છે. કોરીના પેઆલાં રકાલીથી તે કોરીની મોટી બરનીએ, કુલના કુડાં એ અને દીવાનખાનામાં મેળવાના "વાસ" સુધી તરે છે

વાર કદ, તરેહવાર આકાર, તરેહવાર રંગ અને તરેહવાર ચીતરો તથા નકસીના વાસણો બનાવામાં આવે છે. એક કોરીનું વાસણ લાગે છે એટલે ૨૬ થાય છે, અને તેમાં કરોડો વાસણને ફનીયાના કરોડો આદર્શોએ દરરોજ વાપરે છે તથા બાંધે છે, પણ એ એક વાસણ બનાવા પર કેટલી મેહેનત લાગે છે અને કેટલો ખર્ચ લાગે છે, તે કેટલું સુગરું બનાવવું છે અને ગોળા કાગળ હોય તેમ તે પર કંવા આબેહુબ ચી તાર પાડાય છે, અને છેલ્લે એ હોનર કેટલો સુધર્યો છે તથા વધ્યો છે તેના વીચાર કરવો તે ગોળા ફનીયાના સુધારાની આખી તવારીખ વાંચી નવા બરાબર છે.

એ કોરીની છ'દગી કથા અને કાંદાંની ભરેલી છે. કોરીના હોનર હાલ સુધરાઈના નુકતા ઉપર આવ્યો છે, પણ તેની બનાવટ તથા હાલની હસતી સાથ થોડી મેહેનત અને થોડી જ મેહેનત મેડાઈ નથી. એ હોનરનો આખી તવારીખ ચતરે પરગ ઢ કરવાની ધારણા નથી, પણ તેની તવારીખમાંની એક જ કાંદાંની ઉપર હીઆં વીચાર કરોએ છઈએ. તે એ હોનરને ઈ'ગલ'ડના દાખલ કરતી વેલાની કાંદાંની છે. એક કોરીકા મના હોનર છેક જીનામા જીના જમાંનાથી નજીપલો નજી વડામાં આવે છે, તો પણ યુરોપમાં કે જા'હાં હાલ તે' સહ થી સરસ સણનાર આવે છે અને જા'હાંના એ હોનરના નચુના ઉપર આવેલ ધણીવાર અચરતીથી આક્રોશ કરોએ છઈએ તાંહાં એ હોનર કાંઈ તેટલો જીના નથી. તાંહાંતો તે છેક પાછળથી દાખલ થયે છે.

જે વખતે ફનીયામાં મેહેસત હતું તે વખતથી અથવા આદમ અને ઈવના જમાંનાથી માણસ મંદોડીમાંથી વાસણ બનાવતાં શીખ્યો હોતા, એ જ કેહવાય છે. તેના પેહેલા હોનરના માટીકામના હોનર ગણાય છે. સેમેસના કુંભારો અને કોરીકામ બનાવનારાઓ છેક યુનાન દેશના હોનરના વખતના વખણાયેલા હતા. ચીન દેશમાં હાલ જ વી કોડીની બાટલીઓ બનાવામાં આવે છે, તેવી બાટલી પુરાતન ખીસર તરફના ફોરોઆની કબરોમાંથી મળી આવી છે. ફીડીયાસ અને માઈરો જેવા પુરાતન ગુરતીકારો પોતાના પુતળાં બનાવવાના હોનરના તે વખતના કુંભારો વગેરે ના મીડીયા હતા.

પાછલાં ચીનીકામના વાસણ યુરોપ મધે દાખલ કરવાનું માન સને ૧૫૧૮ માં પોરટુગીસ લોકોએ મેળવ્યું હતું. ઉગમણ તરફના દેશો કેવાં નાદર વાસણો બનાવી શકે છે તે જોવાની તથા વખણવાની માતર તાલેવ તોનેજ થકતી હતી, પણ તે કેમ બનતાં તેનો તેઓએ અધ્યાય પણ નહીં હોતો. વાસણો દાખલ કરવા પછે છેક ૨૦૦ વરસે એ હોનર યુરોપ ખાતે બનવા લાગે અને સને ૧૭૦૬ માં જરમની દેશ મધે સાકસની ખાતે પેહેલેલેલાં ચીનીકામના વાસણો બનાવવા લાગ્યાં. ઈ'ગલ'ડના જરમનીની ચીજોને પેહેલાં એ હોનર ધણે છુપો હોતો. રબે બીજાએ શીજે એવા વેહેમથી જીમ આપણમાંથી ઘણા હોનર મરી ગયો છે, તેમજ આ ચીનીકામના હોનર વીશે એકવાર બનાવની ધાસતી હતી.

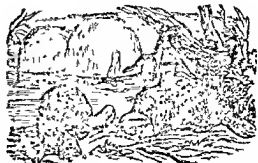
પેહેલી બારીમાં એ હોનરને એટલો છુપો રાખ્યો હતો કે તેમાં મજૂરીના કામ ઉપર માતર "ઈડીઆરો" ને ઈઆને નનમથી મુરખ માણસોને રાખ્યાં હતાં. આપણે હોવાથી આસપડાની તામને નાખીએ કારીગર આ હોનર

શીખવા માટે જાણીએજે દેગથી મુરખ બન્યો હતો અને મુરખ જેવા દેખાવથી કારખાનામાં દાખલ થયો હતો તથા ઘણાક વરસો તેણે તે કારખાનામાં કાહડાયાં તાંહાં સુધી તે મુરખનોજ અવતાર રાખ્યો હતો. તેણે છુપી રીતે રઘણી નોંધેા કરી લીધી હતી તથા નચુનાઓ કાગળ ઉપર ઉતારી લીધા હતા. એ રીતે શીખીને બાહર પડવા પછે તેણે એ હોનર ફનીયાને બાહર કીધો હતો.

એલડરસ નામના કારીગર ભાઈઓ આ હોનર શીખવા સાડે જરમની ખાતે છુપા ગયા હતા. ચીની કામ બનાવના સઘળા નુસકા તેઓ લખી લાવ્યા, પણ તેમાં તેઓ પકડાયા અને તે નુસકા મેળીને તેઓને નાહસતું પડ્યું. સારાં ભાઈએ તેઓ જા'હાંન પુણ જા'હાં આસરે સવાસો વરસ ઉપર તેઓએ ચેલસીયા ખાતે મોટું કારખાનું સંઘાપ્યું. તાર પછે એ હોનર કેટલો વધ્યો છે તેના એક દાખલો આ છે કે ૧૭૩૮ માં થોડાંક ગરીબ ગામડાંઓમાં ૩૦૦૦ આ કામના કુંભારો હતા, પણ ૧૦૦ વરસ પછે ૧૮૩૮ માં તેઓની શંખ્યા ૪૫૦૦૦ ની થઈ. તે ગરીબ કુંભારો આને લખશાપતી થયા છે. મીનરન, કોપલાંડ અને ડાવનપોરેટ જેવા નામીયા કોરીકામ બનાવનારા જ્યેક નજી પોતાના કારખાનામાં ૧૦૦૦ થી ૫૦૦૦ કારીગરો રાખે છે તથા દર માસે ૫૦ હજારથી ૧ લાખ રૂપીઆના પગાર આપે છે.

અગરજો એક પહેરને ચોલતી કીધી હોય તો તે એક લાન ઉઠીઆંગની વાત કેહવો નહીં. એક રકાખી ફોરેશનો રોજગાર વધારે છે. કેવન અથવા કારનવાલથી મટોડી આ વે છે; તેને સરેદ કરવા સાડે કંઈ ખાતેથી ગાર આવે છે; અને તેને સુમારી કરવા સાડે નારવે અથવા સાકસનીથી તંકે નખાર આવે છે. એક રકાખી ક તખકાના કામમાંથી પસાર થાય છે. પેહેલાં તેને મટોડીમાંથી બનાવે છે; પછે તેને આ ગમ્મા છુ'જે છે; તાર પછે તેને કાપે છે; તે પછે તેને પાલીશ કરે છે; તાર બાદ તે પર ટોર ચઢાડાવે છે; અને સે'કડો માઈલની મંજલે બેજરના વેચાવા જાય છે અને તો પણ એક પેટ એક બે આંનાની કીમતે મળી આવે છે.

બી વર.

જે નાહાનાં ચોપગાં જાનવરોમાં કોતરી કોતરીને ખાવાનાં હોત આવેલાં છે, તેઓને જાનવરી વીદીઆમાં "રોડે" નશીઆ "કરીને કેહ છે. એ જાનવરોના આંકાર ઉંદરને મળતો આવે છે. એ જાતમાં નાહાનામાં નાહાની લેરી

છે, અને મોઢાંમાં મોઢું સસણું છે. ઉદર અને સોસાલી ઉંચેન જાતનું છે અને વ્યા બાબતને મથાલેનું બીવર જાન વર પણ એન વરગમાં આવેછે, એ જાનવરોના કોતરવાનાં દાંત બે હોપછે અને ઘણા પાસે પાસેછે, એ દાંત સદા એકેક સાથ ઘસાયછે અને ખરી જાપછે, પણ જરે એક ખરી જાપછે અને તેની સામેના બીજા દાંતને ઘસવાનું કાંઈ નહીં હોય, તારે તે બાકી રહેલા દાંત ઉગીને ઘણે મોઢે પાળે. આ જાનવરોનું બદન વ્યાગલાના કરતાં પાછલા ભાગમાં વધારે જડું અને ભારી હોયછે, નિંધી કરીને તે ઘણું કરીને કુદકા મારતું રહેછે.

બીવરનો આકાર ઉદરના આકારને ઘણો મળતો વ્યા વેછે. પણ તેનું યુગ્મકું સદા ચપટું અને લાંબું પણ ઈડાં રોડું હોયછે, તથા તેના ઉપર એક જાતનાં ભીંગરાં મહેલાં હોયછે. તેના પાછલા પગ એવી રીતે બનાવેલા હોયછે કે ને પી યુગ્મકાની મદદ સાથે એ પરાંછી પાંછીઆવ્યછી રીતે તરી શકે. તેઓ નદી કીનારા ઉપર રહેછે તથા જાહાડોની છાલ ઉપર જીવેછે અને તે દાંખલીઓને પોતાના ઘર બનાવવા માં કાંમે લગાડેછે.

પોતાના ઘર બાંધવામાં અને પોતાને માટે ખોરાક એ કદા કરવામાં બીવર એટલું દાણપણુ અને દુરમદેશી વા પરેછે કે નિંધી જાનવરી કુનીયાનાં દાણમાં પરાંછીઓમા એ પણ ગણાયછે અને તેની અંકલ ઉપર માણુજાત અચરત પર્થ આકરીન કરેછે. મથાલે આપેલાં ચીતરમાં ને ગોલ ધુબળ જવાં ચીતારપાંછે, તે બીવરને રેહવાના ઘર છે, અને કોઈ પણ વાંચનારી બાનું સવાલ કરશે કે આટલાં ના હાના પરાંછી આવ્યા મોઢા ધુબળ સી રીતે બાંધી શકેછે. બીવરના વ્યા કામનેા હેવાલ ઘણો અજાણ્ય જવો છે, અને તે રૂકામળ હેઠલ ઉતારીએ જાય.

ખોદાતાલાએ બીવરને એવી શક્તી આપીછે કે નિંધી તેઓ એકડાં મલીને અને કોરી કોરીને મોઢાં કદના જાહાડોને નજીનદાંસત કરી શકેછે. તે જાહાડોની છાલ ખાઈને સુલીઆ તથા દાંખલીથી પોતાના ઘર બાંધેછે. તેઓના ૧૫ કે ૨૦ કુટુંબો સાથે મળીને પોતાનું ગામ વસાવેછે. પહેલાં તે નદીને કીનારે એક જગા પસંદ કરી પાંછીને અટકાવા માટે એક દેવાલ અથવા બંદ બાંધી લીએછે. એ દેવાલ અલખતાં જાહાડના ઘડ, દાંખલી વગેરેની બનાવેછે, પણ વધારે અજાણ્ય જવું એ છે કે ગોપા ઇન્જનેરપણું જાણતા હોય તેમ તે દેવાલમાંથી પાંછીને નીકલી તપાના મારગે વરીક તેઓ બાંધેછે, અને પાંછીના ધરી નીકળે એટલી મનશ્ચુત દેવાલ બાંધેછે, તથા નદીના તલીઆમાં તરણ રીટ ઉડા ખુટા દાટેછે !

દેવાલ બાંધ્યા પછે વ્યા શીઆનું જનાવર પોતાના ઘર બાંધવા પર લખસ લગાડેછે. તે ઘરને માટે પહેલાં સારી પકે મેહેનત કરીને દાંખલીઓ એકડી કરેછે અને પછે તે મને બરાબર ગોઠવીને એક માચરો ઉભો કરેછે. તાર બાદ નદીમાંથી કાદવ લાવી તે તેને વ્યા માચરામાં ખરચી સુના ને બસે કામે લગાડેછે. વ્યા બાંધકામ કરતાં એ મુગાં જાનવરને કરીઆની યાપી નોઈએ, પણ તેના લાખાં, અપરે યુગ્મકાને થાપી તરીકે કામ લગાડેછે. વ્યા પરમાણુ પોતાને માટે બાંધેલાં ઘર ઘણા મનશ્ચુત અને સંગી

ન બનાવેછે. એવાં ૧૫ કે ૨૦ ઘર સાથે બાંધીને ૫ કે ૩૩ આલામાં તે ઘર મથેજ સઘણું વસણું કરેછે.

ઘર બાંધવા ઉપરાંત બીવરો શીયાલેને માટે ખોરાક એકઠો કરવા મટેછે. જાહાડોની છાલ અને સુલીપાં પોતાને માટે નહીં પણ પોતાનાં આખાં ગામને પુરાં પડે એટલાં તેઓ એકડાં કરેછે. પારોસના જાનવરોના સંગર હુસાધાનમાં એક બીવરને એક શખત શીઆલાની રૂતમાં મોડાંક આપલ ફળ તથા જાહાડની દાંખલીઓ આપવામાં આવ્યા. તેણે એ દાંખલીઓને કાપીને એકસરખાં કદની કીધી અને તેમને એકેકમાં બેલવીને એક રોપલી બનાવી નિની અંદર તે પોતે ભરાયો અને રોપલીના આંચાઓમાં પોતાના આપલ ખોરીયાં. એ રીતે શીઆલાના દીવસો ઉપર એ જાનવર પોતાના રોપલીશોક ઘરમાં બંધ રહેછે અને સુદલ બાહાર સસરતાં નથી.

ઘરનો ગવરનર.

અંક ૫ ગો.

રાંધણીના સામાન—સુડુલા.

ઘર માડવા સાથે ખાનાના સામાન આપણ ખરીદી સુકાં. હવે રાંધણીના સામાન લેવા જવું નોઈએ. રાંધણી અથવા બખરચીખાનામાં ઘણી તરેહના સામાનની જ રૂર પડેછે, અને આપણી રાંધણીઓમાં તેમાંના ઘણો સામાન વપરાયછે. પણ તે બાબે સુધરેલાં દેશોની કલાએ કેટલી વધારે સગવડ કરી આપીછે, તે આપણે જાણવું નોઈએ અને તેટલા માટે વ્યાગલા અંકોની મીશાલે વ્યા અંકમાં પણ તેવી કલાઓની આપણ થોડી થોડી તપાસ લઈએ.

પરચમ રાંધણીમાં સુડુલા મરૂના છે. આપણી રાંધણીઓમાં સુડુલા વ્યાગમયથી બાંધેલા હોયછે, પણ થોડાં જ ઘરોમાં તે નોઈતી સગવડ તથા સફાઈવાલા હોયછે. સુડુલા એવા નોઈએ કે તેની ઉપર કામ કરતી વેલા ધુમાડા થો અંખને હરકત પેડેછીને, ઇઅમ કપડાંને દાંધો લાગે નહીં. વલી સુડુલા એવા નોઈએ કે તે ઉપર થોડા વખતમાં ઘણું કામ થઈ શકે, એકજ વખતે ઘણી મીઠ બની શકે. તે સાથે એવાની સુડુલા હોય કે થોડીજ જગા રોકે અને ગમે તાંડાં મંડાઈ શકે તો તેથી પણ સગવડમાં વધારો થાયછે.

આપણી રાંધણીઓમાંના સાધારણ સુડુલા એવી કી સમજા નથી. મોઢાં ખાના કરવાની વાડીઓમાં હારેરોર સુડુલાઓ બાંધેલા હોયછે, અને તેથી કેટલી બધી જગા રો કાયછે. ઘરોમાં મોટું ખાનું કરવું હોય તારે કદોડી જગા એ ક્તરાઓ ગોઠવીને તેમાં સુડુલા માડવા પડેછે. કોઈ વખત ખડકીમાં, કોઈવાર મોકમાં, કોઈવાર એટલાપર, કોઈવાર રસતામાં સુડુલા માડવા પડેછે અને ઘણી ગલી મી, અંકલાદ તથા ધુમાધાર/યાપછે.

આ સધલી અગવડ વેલાતી સુહુલાઓથી રહેછે. એ વેલાતી સુહુલા તરફવાર કદના, તરફવાર આંધણીના અને નાના પરકારના આવેછે તથા તેથી તરફવાર, કામ થાપછે. રાંધવાનું કામ એકન રીતનું નથી. કેટલીક યોરાદી બાક વી પડેછે, કેટલીક રોસટ કરવી પડેછે, કેટલીક લુંબવી પડેછે અને કેટલીક “પકાવવી” પડેછે. એ સધલાં જુદાં જુદાં કામોને માટે તરફવાર સગવડો કરી આપવામાં આવીછે અને તેથી વેલાતી ખાતાનું ગોથા રૂપન કાંઈ બદલાઈ ગયુંછે.

વેલાતી સુહુલા ઘણાખરા એક ટેબલના નવા આવેછે. અગત કરીને વચમાં ખાંચો અને આસપાસ એક થી વધારે ખાંચાઓ વાલી ને ટેબલો આવેછે, તેને બરાબર મલતા આ સુહુલા હોયછે. તેને ઈંગરેજીમાં “ક્રીમન રેન” કહેછે. તેઓને ઘણાખરા ઘરોમાં રેવાલ મહે તે અને લાએક ખાંચ બનાવીને નહીં લેવામાં આવેછે. બીજા સુહુલાઓ એક મોટાં ગોલ પણ બંધ કરેલાં બધાંજા નવા હોયછે, ને સુસાકરોમાં કામ લાગેછે અથવા નાહના ઓર ડાઓમાં ગોઠવી શકાયછે.

આ સુહુલા લોહાંના બનેછે અને ઘણા મજબુત તથા ટકાઉ હોયછે. સુદ આતશથી કામ કરવાને બદલે આતશની ગરમીથી કામ કરવાના નીચ્ચ ઉપર તે બાંધેલા હોયછે. તેમાંના આતશની ગરમી જુદાં જુદાં ભાગો ઉપર પડેછે. સાધારણ જોવાને ને એક ટેબલ, અથવા એક નાહાનું થીપ અથવા એક પેટી ન્હુનું લાગેછે, પણ આતશ બી તેમાં થાપેછે અને પકવાનો પણ તે પરન થાયછે. એ કથી વધારે પકવાંના તે ઉપર એકન વખતે સાંમટું પકેછે, એવા ક કમ્પીલ્ડારોને બરના મોટા સુહુલા હોયછે તેમાં એક ગમ લુંબના, બીજા ગમ બાકવા, તરીજ ગમ ઉઠાવવા વગેરે કામ થાયછે.

“ક્રીમન રેન” મા ઘણું કરીને આતશ વચલા ખાંચામાં લોહાંના સલીયાઓની વચે રહેછે. કોઈ સુહુલામાં વચમાંની એ સગડીનું મથાણું લોખંડની પેલેટથી ઢાંધી લીધેલું હોયછે અને કોઈ સુહુલામાં તે મથાણું ખોલણું હોયછે. ઢાંધેલી સગડીના બલતણુ ઓછું બહેછે. આ સુહુલામાં લોહાંના પદડાઓ કરેલા હોયછે, જેમને ક માનથી ઉપર હેડે સેરવી શકાયછે અને તે સુખ આતશ ને નેટલો બેઝમે એટલે તેજી ઈચ્છા નરમ કરી શકાયછે. તેમજ સુહુલાને મપાલેના રૂકાં પણ એન કારણશર ઘડી વાલીને ઉઘાંનીમાં કરી શકાયછે.

આતશની સગડીને મપાલે કીટલી ઈચ્છા એવીજ ઉ કલતી વાંછી સુધવા સાડ એક નાહની પેલેટ સુકેલીછે, ને આતશ ઉપર ગોલ ફરતી રહેછે. તેની આસપાસ સુહુલાની આખી સપાટીયર બીજાં વાસણોને માટે પણ ખાંચો કરેલા હોયછે. સગડીના સલીઆની હેલ એક ખાંચું કરેલુંછે, જેને બાહર ખેંચી કાઢાડવાથી ને પકવાંના ગર માંગરમ રાખી ચેલવાં હોય તેના વાસણો તે પર આતશ ની નમવીક રહેછે. સગડીના સલીઆની એક બાજુએ હુકોની ઉપર લોહાંની સીકા ગોઠવેલી છે, તથા તે આતશ પર મટલા ઉતારવાની સીકલ વગેરેથી એકન વખતે ઘણી સીકોપર “રોસટ” થઈ શકેછે.

આ સુહુલાની એક બાજુએ રોટી, કેક, પુડીંગ વગેરે લુંબવાની ભડી (તનડર) હોયછે અને તે ભડીમાં વસતુઓ સુકવાની પેલેટ એકની ઉપર એક ગોઠવેલી હોયછે. આ ભડીએ એવી બનાવેલી હોયછે કે જેની સધલો બાજુએ એ કસરખી ગરમી પોંઘાંની શકે. એટલા માટે ભડીની આસપાસ ગરમ હવા પોંઘાંમાંડવાની નલીઓ સુહુલાની અંદર કરેલી હોયછે. પણ કેટલાક સુહુલામાં નલીને બદલે સગડીની અંદરથી લોખંડના સલીઆઓને મારગે ગરમી પોંઘાંમાંડવાની ગોઠવણુ કરેલી હોયછે. સુહુલાની બીજા બાજુએ “બાઈલર” હોયછે જેની અંદર પાંછી ઉકેલે છે ને પાંછી વધારામાં આવેછે, એટલુંજ નહીં પણ તે બાઈલરમાંના બાક બાકવાના પકવાંનાને માટે સુહુલાના બીજા ભાગે ઉપર કામ લાગેછે. તે બાક નીકલી નહીં જાય એટલા માટે આ બાઈલરમાં અછી સુકતીઓ કરેલીછે.

આવા સગવડ ભરેલા સુહુલાઓની આપણા ઘરોમાં નરૂ છે. પણ વલી એટલાજ સુહુલા બનતા નથી. એ કસ નાહના કામોને માટે નાહના સુહુલા બનાવવામાં આવેછે અને તેમાં પણ અછી કલા કરેલી હોયછે.

જેમકે એક જાતના સુહુલા જેને “કનજુર” કહેછે, તેમાં માતર પાંચ કે સાત મીનીટ થુધો ફક્ત કામચલાવથી ગરમાગરમ કટલેસ બની શકેછે. આ માતર એક નાહની સગડી છે, જેમાં પડેછે. હેડેના પડમાં કાગલ સલગાવીને નાખેછે, તથા ઉપલાં પડમાં બરા માખણ ચોપડી તે પર કટલેસો સુકેછે અને માતર સાત આઠ મીનીટ તેમને ફેરવ્યા કીધાથી તે લુંબઈને તઈઆર થાયછે. આ સુહુલાપર પાંછી પણ માતર કાગલની ગરમીથી બરા વારમાં ગરમ થાયછે. સુસાકરો કરતાં આ સુહુલાથી ગાડીમાંને ગાડીમાં કટલેસ થાયછે, તેમજ બીજા અગવડની વખત પણ તે ઝટ કામ લાગેછે.

“એટના” નામની એક બીજા નાહની સગડી પાંછી ઉઠાવવા સાડ બનાવેલી હોયછે. તેમાં એક પતરાંનું વાસણુ છે, જે મહે “સપીરીટ આક વાઈન” અને નખતલે રહેછે, પછે એક કીટલી નવાં બીજાં વાસણુના પાંછી ભરી તે પેલેલાં વાસણુમાં સુકેછે. તેલેના વાસણુને તલીએ થી ઈસપીરીટ તથા નખતલેને સલગાવામાં આવેછે, જેના બલતાં પાંછીના વાસણુની આસપાસ ફરી વલેછે અને થાર પાંચ મીનીટમાં પાંછી તઈઆર ગરમ થાયછે. બીજા એક નાહની સગડી જમ અપવા જેવી બનાવા ફરંચ લોકેએ બનાવીછે. તેમાં તલીએ આતશ રહેછે તથા આતશને વધતો ઓછો કરવાની તલીને ધુમાડાને અટકાવાની ગોઠવણુ કરેલીછે.

“અનેરીકન ઓવન” નામનું એક તનડર પેટોના આકારનું આવેછે તેમાં અછી તરફથી “રોસટ” થઈ શકે છે. એક સગડી જેને “રોવાલવીંગ ઓવન” અથવા મ કરની મીશાલે “ફરતી તનડર” કહેછે, તે કાંઈજ નહીં પણ એક વાસણુના આકારની છે, અને તેની અંદર રોટી, કેક, થઈ, વગેરે પકવાંને લુંબ શકાયછે. એ ભડીને આતશની ઉપર ટાંગીને લટકતી રાખેછે, તથા તે ફરીઆ કરેછે અને સાધારણ આતશ ઉપર તે મહે ૧૧ કલાકમાં ચારે તલી પાંઈ બનેછે. એ ઉપરાંત “રોસટ” કરવા માટે ઈ

ગરેલ બાવરથી ખાતાઓમાં ખાસ ભડીએ બધેલી હોય છે, જેની અંદર "રેસટ" ના વાસણે મેલવાની-અબરા હમ્મો કરેલી હોય છે અને જેની તલેના આતશની ગરમી ભડીની ચારે બાજુએ પોંછાંચાડવાના મારગો કરેલા હોય છે.

પરચુટણ બાબતો.

વેલુમ—“અગત્યનાં પછાના જંદીરનો વડો ધરમજી”
“મંડળીએ પોતાના પાલણુમાં પોતાની આસપાસ લપેટેલી સુનતી.”

“અકલના તાજ ઉપરથી પદભરત ધયેલા ઠગારો.”
“અધુરા ધરમેની ગોલી ગલવાથી રાતનાં બીહામના બોઆબ.”

એક નીમખાટલાલ ચાકર—ઈંગ્લંડના રાજા ૮ મા હેનરીના વખતમાં ઉલ્સી નામનો જે જાહેનલાલી બ રેલો પ્રધાન ખરાબેલાલ ધણે હતો, તેની નોકરીમાં વીલી અમ ફીટનવીલીઅમ ચાકર હતો. ઉલ્સીએ તેને એક લ તાનો ફોટવાલ બનાવણે અને વીલીઅમ પોતાની જાંઘની માં તવંગર ધણે. જરે રાજાએ ઉલ્સીને ખુવાર કીધી તા રે-આ એકોનદાર નોકરે તેની પડતી હાલતના તેને મોટી જીઆફત આપી. એ ઉપરથી નોકરે ખડા ધણે અને તેના એક હુમલેનને મેનબાની કેમ આપી તે પુછવા સાડે રાજા ની હુજુર તેને ઉભો કીધો. તેણે કહ્યું કે રાજા તરફ થી કાર બતાવા સાડે નહી પણ મારા આગવા થોડ તરફ વકા દારી બતાવા. સાડે મેં એ જીઆફત કીધી. આ સુખનો થી રાજા હેનરીનું દીલ પીગલી ગયું. તે બોલ્યો કે આ રા પોતાના થોડાન નોકરો એવા નીમખાટલાલ હશે. તેણે તેજ વખતે વીલીઅમને નાહડેના પેતામ બખરીઓ તથા તેને ધરીલી કાઉનસીલર બનાવણે. સર વીલીઅમ ધણે ધઈસાવણે ધઈને મરણ પામણે. મરતી વખતે તેણે મો ટી શખાવત કીધી તથા જેઓ પાસેથી નાણાં માંગતા હતા તેઓના કરન માફ કીધાં.

વીસ વરસનું નોતરું—કોઈ નોતરું દેણ હોય તો જ મહીના ધણુમાં ધણુ આગમયથી હોય છે. પણ જેતી શ વીદીઆના એક અગતનો બનાવ બનવાનો છે, તેને માટે ઈંગ્લંડના જેતીશને સાંમેલ થવાને વીસ વરસ આ ગમયથી નોતરું દેવામાં આવ્યું છે. તે બનાવ તાં ૬ ઠી ડિસેમ્બર ૧૮૮૨ ને દીને બનવાનો છે, તેનું નોતરું ૧૮૬૬ ના શાલ્લી આપવામાં આવ્યું છે અને હવે જેમ તે વખ ત આગળ આવે છે, તો એક તેને હજી ૧૧ વરસ બાકી છે, તોણ જેતીશો હમણાંથી તઈઆરીઓ કરે છે. તે બનાવ એ છે કે આપણી ફરતી અને સુરખની વચે સુકરનો ગરેહ એવી રીતે આવશે કે જેથી તે દીસના એક ધાળાંની મીશા લે માલમ પડશે. તે બનાવ નિવા માટે અમેરીકાના એક ચોક્સ ભાગમાં વીદવાંનો નોટો કાઢેલા રવાને કરવાની તઈઆરી થાય છે, તેને માટે અમેરીકાના તેટલા ભાગની સ રવઈ મલાવી ધારી છે અને હુધીઆરો તથા આજરો વગે

રેની શોધો થાય છે. આ તપાસથી સુરખને લગતી શોધોમાં જે કેટલોક શક રહયો છે તે નીકળી નઈ ધણું મોટું અનવા હું પડવાની આશા રાખવામાં આવે છે.

કાંન—એડેરા કાન અગવડ ભરેલા છે, પણ કાંયા કાં ન રાખવા ખરાબી ભરેલા છે.

આંખ—આંખલી આંખને અંધાંપો આંધવાને કુખ ભરેલો છે, પણ દેખતી આંખને અંધાંપો કુનીઆને કુખ ભરેલો છે.

નાંક—બંધ થયલું નસકોડું માતર સુંધવાને અશક ત હોય છે પણ મીનમથી મહડાવેલું નસકોડું આલમના નાકમાં ગંધ મારે છે.

જીભ—કડવી વાંછીઆને જીભ ધીકરે છે, પણ કડવા સુખનોને જીભે વધારે ધીકરવા ધરે છે.

ચીના લોકોના “વીછીંગ કારડ” — “વીછટ” અથવા સુલાકાતે જતા વખતે પોતાના નામનો કારડ લઈ લવા તથા જેની સુલાકાતે ગયા હોય, તે જે નહી મળેતો કારડ મેળી આવવાનો જે રેવાન આપણામાં ઈંગરેજો ઉપ રથી વધયો છે, તે રેવાન ચીનામાં ૧૦૦૦ વરસના જુનો છે અને ચીનાઓ ઉપરથી યુરોપીઅનોએ તે રેવાન લાધે છે. તજાવત એ છે કે આપણા કારડો નાહાના કદના છે, પણ ચીનાઈ કારડોનું કદ સુલાકાતની અગત પરમાંણે તથા સુ લાકાત લેનાર તથા આપનારના દરજ પરમાંણે નાહાના મોટા હોય છે. એ ચીનાઈ કારડો કાગળના એકેકા આખા નાવના હોય છે, જેની વચમાં નામ, ધણે, પદવી વગેરે લ મેલું હોય છે. કેટલાક “કારડો” એક ઈંગરેજ બાઈબંધ ના મેવામાં આવવાય છે, જેમાં એટલા રંગોની મેળવણી ક રેલી છે તથા તેમના કદ એટલાં મોટાં છે, કે તેવા થોડાક કાર ડો એક આરડાની દેવાલ ઉપર અધાં “વાલપેપર” ઘઈ શકે !

સંધાં એક બાપના—એક દાહાણો ધવા માહાનારા પાદરી સાહેબે એક ભીખારીના છોકરાને કુગાઈ ગયલી એ ક રોટી આપવા પછે તેને પોતાની બંદગી શીખાડવા માં ડી. “જેરા બોલ કે ‘ઓ અમારા બાપ’ !” ભીખારી, ‘ઓ અમારા બાપ.’ યજુ પાદરી સાહેબ મારા અને ત મારો બેહુનો બાપ એકજકે ? પાદરી—અલબત્તાં. ભીખારી—તારે આપણે બેહુ બાઈ કે ? પાદરી—જેસકે. ભીખારી—તારે તમે કેવા જુનેહગારો કે તમારા ભાઈને કુગા વલી રોટી આપી !

ચીનાઈ ફેલુવતો—સરોવર ભરવો સેહલ છે; માંજુશ ની મરજ ભરવી બહુ બંકટ છે, જે માતખર મેવા બપ જટ—તેને આડે બહુ શંકટ. જે બહુ નરમાસ રાખે, તેને કોઈ ના ગાંકે. જીલ ધોષા બાક, નશીએત કરીએ યાદ. અગતીથી સોનાને નંદર—પોંછીથી પીગલે ન પધર. અગત્યન વઈદ કાંઈ, જુની ફરતાં મેહેતર નહી. (જાંદગી મેગવવાની જીગતી.)

ચીતરો સાથી બગડે છે ? આઘલપેનટીંગ (તિલવાલા રંગથી ચીતારેલાં) ચીતરો જાંખાં થાયછે, તેનું કારણ એ પુરું શોધી કાઢાડવામાં આવ્યુંછે કે તે ખાંડેલા રંગો ને બે માલુમ બારીક કરચોથી બનેલાછે, તે કરચો વધેતું એમાં છુ મોઝું થવાથી રંગની કરચો છુટી પડેછે અને તેથી ચીતર જાંખું થારેછે. આ એમાંથી પાછું વધારવા માટે અરકતા બાફથી ભરેલી હવાની મોરડામાં તે ચીતરો રાખવાની ભલામણ કરવામાં આવેછે.

લાકડાંના કાગલ—આ અર્થાત્ વાંચનારાઓના ખન
મા નવાઈ પેદા કરશે. પણ તેમાં એટલી નવાઈ નથી. લા
કડાંની અંદરથી બતાવેલાં કાગલના નસુણા ઈંગલ'ડ, ફ્રા
ન્સ અને અમેરિકા ખાતે લોકોએ જોવાના છે અને જલવા
ઈ રહેલા છે.

ધરધત્તુ વ્રસકાઓ.

“હિસરી (આફઘાન) પુર્ણિમ” — એક સેર અપવા બે પૈઝ
 બર દુધમાં ગરવેલ જેઠી બજારો પાસે પાચ તાંબાંસુધી ઉઠાવેલો. તાર
 પછે જરા માંજા તથા બજાર કરેલાં બપરવા અને ગરમે એટલીથી
 કે સાથે તે એવાને એક વાસઘઘા કાઢાડેલી, ઠંડા પડવા પછે ચારી
 ને કાલેવેલાં છ ઇંડાં રેડ્યાં; ઇંડે એક ડીયાં પડનાં માત્ર પર
 કરી તેમાં મુરખી માંજાનાં અને તેની બપર વાસઘઘા પુર્ણિમ રેડેડું, એ
 ને પછે ધીમી ભૂમીમાં પાંચ કલાક સુધી તેને ભૂંચવા મેળુડું.

લાજગના કેક—છાંડ, ૬; ગોલાખ, ૫ અને ગીતર; લજગ,
 ૦૧ મ્પાંજિંસ; ખાંડ, ૦૧ રતલ; ચેદા, ૧ રતલ.
 ગોલાખની મ્પંદર ઇંડાં, લજગ, ખાંડ, તથા ચેદા કાલવીને તેનું
 માન બનાવવું તથા ૫૬૬ તેના કેકના ચાસણાં કરી સંદેર કાગળમાં
 તેમને લપેટીને જુલ્યાં.

દુધમાં આસારૂટ—તરણ ચોટા ચમચા ભરીને આસારૂટને
 ઘોંટાંકે પાણીમાં સારીપકે કાલવીને પછે તેને ૧ કલાકે રૂપા દેવી,
 ૧ કલાકે પછે તેની ઉપરનું પાણી ઘોલી નાખી આસારૂટમાં ઘટે એ
 ટલી આંડ નાખવી, તે પછે એકે પેઠે દુધને ઊકાલીને તે આસારૂટપર
 નાખતા જવું તથા તેને કાલવતા જવું.

રમુજે કુરસત.

દોહાશ -

૧. ભવીષ અટકલ ઝામરે, નહીં વંડીત નહીં દેવ;
વાર્ષ એક ગુણ્યા પછી, ગુજરે તે તત્તમેવ.
૨. વસે જલે જલ્યાર નહીં, વપન વડેછે પ્રાણ;
તોપણ તે પ્રાણી નથી, સંખ્યો તમે-સુઝાણ.
જા. રે. કછી.
૩. ખારો પહેલોછે આકાશમાં, પણ પૂરવામાં નહીં
બીજો છે લગાડમાં, પણ સલાહમાં નહીં.
તરીઓ છે જમાવમાં, પણ સંયત્નમાં નહીં.
છેડા છે ઝેરીયામાં, પણ યુરોપમાં નહીં.
જોધવાનું અને ! થશે જરૂર કામ.
જાણશે કે કું' કું', એક દાહી પાઈનું નામ.

૪. નીચલાં વાકીયોમાંથી માછલીના નામ શોધી કાઢાડો.

૧. યાદ રાખ હારો ગચ્છનો કરવામાં ગામડે નથી.
૨. મેલું જમરાક્ષત રીંછ નાનાઈ કરવા છતાં ભાડવર ચઢી ગયું.
૩. જો તોડું મારો કોય, ખીતર મને ના મોલ.
૪. ભીમક કાકા છૂટ મારવામાં થું વલયુ.
૫. બાહરાવનો ગરમી ઇડંડોનાપનાની જઈ ગયાકે.
૬. કેવેલી તમારી ચાલે સદા હારો તેમા શી નવાઈ ?
૭. બનરમા જઈને રૂપીઆ કાલે વડાવી લાવજો.
૮. માછલીના ભીંગરો તેમનો પેશાકે.
૯. પાપરે રસતે ને નહીતી કે ડું બી જતો રેકે.
૧૦. પેઠ ભરી ખાખા પછે કપ્પ મલાલી આશોના.

૫. જિલ્લાવેળા શબ્દો.

૧. માન શીરા આહાધી.
૨. હમરા લાવરા.
૩. ગરખા સીંગ.
૪. લાટ મેં પાર.
૫. દીનુ નુ છલ.
૬. સલીમ કડ.

શ્રીરીન્.

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

- ૧—છતર,
૨—બદામ (બદામના બીજમાં શાકરે ભેળાં જવાયછે.)
૩—આપતશયિત્રેરામ.

सुधार विषे

42.

“બાની બાની પ્રેમાનંદ ખ્યાલો” —એ રાગ.

એલિ એલિ મુધારાનિ પાણી,
જડે મખ્મ કનક ખુખ માનો ર. એલોં ૦ ટેક ૧.

આણવાં એ ઉંડી સર્વદા ખાણે,

પરો સસ્ત્રં હિંમત મય જાણે ૩. બોદો ૨.

(तिने।) कृष्ण उवाच ॥ १ ॥

વિદ્યા ભણીને મહા ધનમાના,

તમા સાર અસાર પિછાને ૩. આદ્ય

પરદેશ જાઈ સુરતી નાણી, જ
પાતી તેથી અહીંયાં આપણે તે આદો

* પચ્ચર (પિઠેમરણી.) † (માહમરણી દારૂથી બરેલી છું
રંગ કોડીને.) ‡ ચુરેચુરો. § અનુભવથી તપાસવું. † ભાંડ
તાપવું.

મુંબઈ, હાલ આશકારા પરિશમાં બેહરામજી રાકુનજી
 રંપનીએ છાત્રી તથા પરગટ કીધું છે. ઠાં કોટા-બેહરામજી
 હારમજી સીટ, નાં ૧ તથા ૧૧.

સ્ત્રીપ્રોધ.

પ્રકાશક ૧૫ સુ.

જુન ૧૯૭૧

આંક ૬ ઠી.

ધીરજનું ધન

અથવા

છુપાં શંકટપર છુપી પ્રતેહ.

એક વારતા.

પરકણ ૧૫ સુ.

બીજા મારામારીના ઊણદો સવાહ.

છાકરો બેરુશમ, મુરખ તેરુમુર અને તેમ્નેના મતલ બીમ્મી સોમતી નક્કર નવા પેહેલી મારામારીથી છુટા થયા તેવાન શાસામશાહુતા પેલા નવાન કાસદ ખોદાદાદ (બીબી મુરવારીદ) ની શોધમાં, બીજા મારામારી કરવા સાડ નીકલવા.

આ છોકરવન અને નોનવાન હલકારા વીધે તેમ્નેના થણા હલકા વીમાર ઉપનયા. તેમ્નેએ નેધુ' કે આ છોક રો રેખાવમાં બદને ભરેલો છે, છાતીએ ખીરેલો છે, અને મોલવે થણો નખાંદરાન છે, પણ એટલીજ શકતી તેનામા છે. મરદાનગી ભરેલો લડાઈમાં તે મ્યારતની મીશાહે પુજે છે અને નાતવાની તથા હીમકારાપણું મતાવેછે.

તેમ્નેને કસી ખબર નથી કે ખોદાદાદ ખરેખર એા રતન છે અને પોતાના છુપાં શંકટ સાડે મરદાની રેખાવ તેણે માતર બાહારથી એખતીઆર કરેલોછે.

વળી તેમ્નેએ નેધુ' કે આ છોકરો દગાખેરછે, કેમકે જરે તેમ્નેા વમે એ છોકરા સાથ લડાલડી ચાલતો હતો તા રે બાબર નાખોદાએ આવીને તેના બચાવ કીધો તથા તેની તરફ થણી મોઢાખત રેખાડી અને તોપણ જરે બાબર સર કારી અમલદારોના હાથ તલે કંદ પડશે તારે તે નાખોદા એ આપેલી દેલી એ છોકરો નાનુકેર ગયો અને તેના તરફ એટલું નગુણપણું મતાવયું.

પણ આ લોકોને કસી ખબર નહી હતી કે એમા પછુ મુરવારીદના કસો વાંક નહી હતો; બાબરને તે ખરેખ રન યોગખતી નહી હતી અને એકન એરો, રંગ, રૂપ ત થા કદના મુરવારીદના ભાઈ અદખર તે મુરવારીદને સમ છ બાબરે પેત્રેજાનુવાવો ખાધો હતો.

અને તોપણ જરે આ લોકોની નબરમાં વાંક નીકલયે! તારે બીમારી મુરવારીદનોન. ખરેખર દુનીયામાં આપુ આંધલે બેહેડે થણીવાર કુટાપછે. કોણની મુખી હોય અ ન તેના લાહાવો કોણ ખાપછે! કોણનો વાંક હોય અને તેની બદનામી કોણને મળેછે!

નખલાની ઉપર સદ કોઈ તાંણ કરેછે. મુરવારીદ સા ય પેહેલાં લડવાને તેરુમુર બીહુતો હતો અને તેથી તેને ઉ સકરેવા તથા મારામારીના અંત ઉપર લાવવા તેના મકર બાજ મીતર બેરુશમને થણી મેરુનત પડી હતી. પણ એક વાર નવાન ખોદાદાદને નખલો તથા પેચો મિથો, એટલે હવે તેરુમુરને હીમત આવી અને મોટી છાતી કાઠીને તેમ્નેએ એ નવાન છોકરાને એકવાર ફરી રસતામા રોકવા માહાપું.

આ કીના ભરેલી કારણા બર આવવાને તેમ્નેને જ ને વખત થયો નહી.

એક બીજા ગલીમાં વલાંજુ લેતાંવાર તેમ્નેના ચેકાર તેમ્નેને હાથ લાગેા. એ ઉપર તેમ્નેને લગાર અમરતી ઉ પછ ખરી કે એ પોરેએ આપણી પાસેથી થણોવાર થયો ગયો અને તોપણ હીઆંને હીઆં તે થું કરવા કીધું?

મુયારનું મન બાવરીઆમા હોય. તેરુમુરને તુરત લાડું કે એ પોરેએ ઉમરાજદી આરજીના પીછો છોડતો નથી, અને તેણીને કુસલાવાની કાંઈ મતલબના ઉંઠાં પાછી માં કરતો હયો.

ગમે તેમ હોય, પણ તેરુમુરે તો આ છોકરાને મળતાં વારજ તેનાં કોઠાંમાં એક સુકી લગાવી.

પણ આ વખતે તે છોકરામા બાણે અમલુખી કાંઈ હીમત આવી હોય, તેમ પોતાને સુકી લાગતાંવાર તે મુસા થી લાલ તાતો થયો અને તેરુમુરના કોઠાંમાં એકને બદલે બે સુકી એવી લગાવી કે તેરુમુર વેરેલો વેરેલો પોતાનું દાડુ દાખવા પડી ગયો.

એટલુંજ નહી પણ આ છોકરોતો હજી વધારે લગા વા નતો હતો, પણ તેવામાં બેરુશમ વમે પડશે, તેણે આ નોનવાતને થોખાવેા.

પણ એ નવાન થોખયો નહી. તેણે તેરુમુરને આડા અવલો હાથ લગાવી થોલ, થમરાક અને લાતથી દારો ક રી મેળયો અને બેરુશમ વચમાં મુકાવા આવેા તારે તેને પણ થોળાંમાં બે માર સુકી એવી લગાવી કે નનમ સુકી માદ રહી અપ.

બાધર બોલતો કે—“સહ્યંદ્ર અને તું દેવાનો નો વી ચાર. અને આ લોકોએ ભયંકર અધારમાં નાખ્યો છે.”
જકર તમામ ઠગાઈ અને ઠગાઈ પર હુલો. “છટ—
છટ—નીમખડરના જુદા સેતાન. આ ધરની બારીએ દે
વાલના જેવી આરખાર છે, અને ઈસાનકેના તરફના ફરર
અકીકના જેવા અકેહદાર છે ! અને તોમી તું ને સંપત્તિ અં
પાર દેખાય છે ? ભટ પડેને તારી છાંદગાંની ઉપર. અમ
નાનપણા જેવું મીજી અધાર કાંઈ નથી, અને તેના
મીસર દેશના ધુમસ કરતાં તું વધારે જુગલાય છે.”

“અગનાનપણું દોનખના જેટલું અધાર હોય, પ
છ મારી આ જોરડી તેમી અધાર છે. અરે સહ્યંદ્ર
સાહેબ આરખર જેટલી નજા જુલરે છે, તેટલી કોઈ આદમી
એ ખતી નહી હશે. હું દેવાનો નથી અને મને તમારે
ગમે તેમ કરી જોવો.”

એ ઉપરથી બાધરની અકલ તપાસી જોવાના ઢોંગને
ખાતર જકરે સહ્યંદ્ર તરફે એક સવાલ પૂછ્યો અને એકે
બાધરે જે જવાબ આપ્યો તે સવાલના કરતાં વધારે બેવકુ
ફી ભરેલા નહી હતા, તોપણ જકરે ઠરાવ્યું કે બાધર ખરે
ખર ઘેરો છે. “માલો, સાહેબજી. હજી તમે અધારમાં
ન પડી રહો. હું મારા ઉપાય કરશ તારેજ તારી અકલ
કેકાંલે આપશે, સાહેબજી.”

આમ બોલીને જાણે સહ્યંદ્ર નતો રહ્યો હોય, તેમ
જકર માલી ગયો. બીજાએ એ “સાહેબજી, સાહેબજી”
કીધું અને બાધર વીચારના ને વીચારમાં થઈ પડી ગયો.

તરતજ જકર છુપાં કદને પાછો આવ્યો અને હવે
થું તાલ કરવી તે બાબે અમ સમજા નજી વીચાર કરવા લા
ગાં. તે મસલતતું શેવટ એ આવ્યું કે જકર એકલા તે
જગપર રહ્યો અને હવે બાધરનો મરડાટ ભાગે છે કે ન
હી તથા તેનો મીજાન નરમ પડ્યો છે કે નહી તે તપાસવા
તું કમીશન તેમ્ને એ તેને સોંપ્યું.

સમજાએ જવા પછે જકર જાણે કાંઈ જાણતો નહી
હોય તેમ પોતાના ખુદરતી અવાજના ગીત ગાવા લાગો.
બાધરે જે તરજ હાંક મારવા તાંદાંસુધીતો જકર અપાડા ક
રી ગયો, પણ પછે તેને જવાબ આપ્યો કે “કેમ પીચારા
બાધર કાંઈ મને કહેતો તો ?”

“હા, મશખેરા દોસત. જે તું મારા ઉપર કોઈ દા
હાડેમી ઉપકાર કરવાના હોયતો આજે કર, મારી આગળ
એક બતી તથા ખરીઓ, કલમ અને કાગળ લાવ.”

“બાધર—ભાઈ બાધરખાન.”

“કેમ લઉં ?”

“તું જરા મને સમજ પાડ કે તું દાહપો હતા તે
નો પેલો કેમ થયો ?”

“લઉં, જરોડો તું દાહપો છે, તેટલોજ હુંમી છું.”

“પણ એક લઉંવેતો ઘેલાખા ખરે છે અને મારા જ
ટલોજ દાહપો તું હોયતો તુંમી પેલો છે.”

“મને હીઆં કેદ કીધો અને પેલા ગયા સહ્યંદ્રને
મારી પાસે મોકલે છે.”

“અરે—બાધર એ તું થું બોલ્યો. અરે સહ્યંદ્ર
સાહેબતો હુંઈ ઉભેલા છે.”

તેને વધારે ગભરાવા સાડું લઉંવો સહ્યંદ્રના અવા
જના પાછો બોલ્યો—“કમનસીબ બાધર, તું મને ગધો કે
હે છે તેમ તારો વાંક નથી. ખાદાં તુને સલામત રાખે—
આંખીન !” પછે પોતાના અવાજના બોલ્યો—“સાહેબજી
સહ્યંદ્ર—કાલે વેહેલા આવ્યો.”

બાધર એકવાર ફરી ઠગાયો. હવે તે ખચીત સમજ
એ કે સહ્યંદ્ર ગયો છે. તેણે ફરીથી લઉંવો સોડે કાગળ ક
લમ માંગી. પણ લઉંવો તેને હજી બીહીવાડ્યો. “રો
સત હું. પૂછું તે તું ખરું કહેશે ?”

“હા, લઉંવો—પૂછ.”

“તું ખરેખર વેશે થયો કે ઘેલાપણુના ઢોંગ કરે છે ?”

“જકર હું નથી ઢોંગ કરતો કે નથી ખરેખર વેશે
બન્યો.”

“તારે હું માનતો નથી. ઘેલા ખાણસતું ભેજું ભે
ઉં નહી, તાંદાંસુધી તે દાહપો છે એમ હું માનું નહી.”

અંતે તેને ટવલાવીને પટે કાગળ, કલમ લાવવાનું
કચુલ કરી લઉંવો તાંદાંસુધી રવાના થયો.

આ મીઠા મંગવાની બાધરની મતલબ એ હતી કે
પોતાની ચેડાણી આરજી ઉપર એક પતર લખી પોતા ઉપર
પડતા જીલમતગી ફરીઆદ કરવી.

આરજીને બાધરની નજા વીરો કશી ખબર નહી હ
તી, એટલુંજ નહી પણ બાધરની હાલત વીરો ખબર પૂછવા
તું પણ આરજીને પાદ નહી હતું. એ ધરીજાંતું સંપત્તિ
ધેઆન રાસામશાહના પુખસુત કાસદ બોલાદાં સાથ
પરજવામાં મશગુલ હતું. તેની સાથ જમ અને તેમ ભલે
નેકા કરી રાસામશાહની મજતો કરાશે દુર કરશે અને
પોતાને મન ભાવતો તનની તથા મનની લાએકાત વાશે
પણી મેળવશે એ આરજીના મગજને રાત અને દીન રોક
નારી તથા આરજીની ઉંધ, લુખ અને આસાએસ હુટના
રી બાબત હતી.

એટલા માટે રાસામશાહના નોનવાન કાસદ સાથ
લગન કરવાની ઉતાવલના મુરવારીના ભાઈ અકખરને તે
કાસદ સમજ પોતાને થર લઈ ગઈ તે આપણે ઉપર જોયું છે.

પોતાના મેહલના આરજીએ પોતાના વાહાલા દોલ
દારને માટે સંપત્તિ આસરતે કરી રાખેલું હતું. પણ તે
સરવે મુખને કાંઈ પણ ઉપયોગ કરવા આગમન છુપી રીતે
લગનને ગાંડ બાંધવાને તે વધારે અંતી હતી. અમરજો
પોતાની ધારણા પહેલેથી જાહેર કરે તો મેહલ મહેલો તે
મુર કદાચ કાંઈ હરકત કરે અથવા કદાચ રાસામશાહ પોતે
વચે પડી પોતાનો હક પોતાના નોકરને ખાઈ નતાં જસ
તીથી અટકાવે.

એટલા માટે પોતાના દોલકસ દોલદારને પોતાની સાથ
લઈ નતાં વાર તેને પોતાના મેવા તથા મુજોથી જીહલાતાં
દરખતો વાલા બગીચામાં લઈ ગઈ અને તાંદાં એકાંત ન
ગામ મેસાડીને પછે પોતે મેહલના ગઈ.

આ વખતની આરજીની હાંસ અને મુશાલીનું મેઆ
ન કરતું મેતો તદન નહી અને એવું છે. ભરતારતું મુ
ખ અને આરજીનો સવાદ માખવાનો તેનો વખત નહી
ક હતો અને તેમી વડી ફનીયાં વરનનો એક દીવદાર જે

ના પેહેલા દેખાવન દીલને મોહીત કરનારો હતા, તેવા દીલધારનો હાથ મેલવવાનો આરજીનો આરજી હવે પાકપર ચડી હતી. પણ વધારે મદન તે એન થઈ કે રાસાન શાહનો કાસદ આનયુધી હુડીયા થઈ તેની ગાગણી ના પાડતા હતા, તે આન એકએક, ફેકાંછે આવવો અને તેને નેમ ચલાવશે તેમ ચાલવા લાગે, જાંહાં લઈ ગઈ તાં હાં તે ગયે તથા જાંહાં મેસાડયે તાંહાં તે મેદો.

ગરીબ ખીચારી આરજીને હજી ખચર નહી હતી કે ને સોહામના મરદે તેના દીલને પેહેલાં ખેંચુ” તે મરદ નહી પણ ચોર હતી, અને ને મરદને તે આન ધર બે લાવી લાવી તે તેના પેહેલા દીલધાર નહી પણ બેગાનોન હતો!

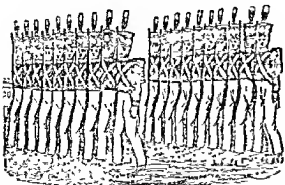
પણ બેગાના અકબરની અચરતી ઉપર આપણ કે રક્ષા અચરત થઈશું! તેતો પોતાને ઉધાપસો સમજતો હતો અને છવતો તથા જાગતો હોય એવું તેના માનવામાં નહી હતું. એક તદન અનનના શેરમાં શાહાજાદા આને લાએકની એક ખાતું એકદમ પેહેલાં જતાનેવારન તેને પોતાને ધર તેડી જાય અને પાદશાહીને નેરડું સુખ નથી તેવું સુખ પાદશાહી દબદબાના મેહેલ તથા બાગમાં દેખાડે એ કાંઈ સવપના સરખું ન હતું.

“ખુઆતો હું” તે બોલતો કે “દેવાને છઠ્ઠ અથવા તે આ ચોરત દેવાની છે. પણ તે દેવાની હોયતો આટલી દાહી વાતો કરે, આટલો દરએ તથા મહલાને રાખે, આટલું માન અને ઇનત બેઠાવે એ કેમ બને?”

આ સચલી અમરતી ઉપર ગોર કરવાને અકબરને જાણે વખત મલકે નહી. તરતજ આરજી એક કાળને લઈને હાનર થઈ. તેણે અકબરને અમર કીધી કે તેમની સાથે કાળને ધર જવું તથા તાંહાં લગનનો કોલ આપવો.

બલા કાગખા દીલ કેવી! અકબરે તુરત કણલ કીધું અને એક બેગાની પણ ગમે એટલી આલખાણ છતાં હાથ નહી લાગે એવી મેહેલુબ સાથ પરણવા સાડ તે કાળને ધરગયો.

ક વા એ ૬.

કુવત વીશે ગયા અંકમાં આપણે તપાસ કીધી. પણ કવાએદ કુવતનો નેડીપોછે અને ને વાંચનારી બાનુએ એ કુવત વીશે વીચાર કીધો હશે તેમને નજાણું હશે કે કુવત અને કવાએદ બંને એકેકની સાથે ચાલે છે. કવાએદ વગર કુવત ઘણું રદ જાય છે અને કુવત વગર ખાલી કવા એદ પણ ફીકડ છે. મારે કવાએદ ઉપર આન આપણે થો

ડુંક થેઆન મોહિયાડીએ. ઉપર કવાએદનું એક ચીતર મેળવું છે. તેમાં ચીતરેલી કવાએદ લશકરી છે. તોપણ કવાએદનો અરથ અને ખુબી સમજવાને એ ચીતર ખુલું છે. ઉપલાં ચીતરમાં એક કવાએદ પામેલું લશકર કુચ કરે છે. નીકે તે લશકર હાલે છે તોપણ સધલાના સરખા પગ, સરખા હાથ, સરખા હાથીઆર અને સરખો પોશાક એક એક છે. છઠ્ઠી. છોડી આવેલી નગપર આ સીપાહ અચાએ નવા દીસતા હતા, તેવાન નવી નગપર ફીસે છે અને તે વીજ રીતે તે નગપરથી કુચ કરે છે. આડી ટીડી ચાલ, લાંબા કુકાં પગલાં, એવી કાંઈ પણ અરથમચી ખોડ ઈઆ ખાં ખી કવાએદથી આ લોકોમાં દુર થઈ છે અને સધલું એકસાં તથા સમાધાણ માલમ પડે છે.

હવે તારે કવાએદમાં શું છે? કવાએદમાં કાપદો હોય છે. ફતીખાના દરએ કાંમકાળમાં કાંઈ કાપદો રાખેલા નરે રમે છે. નેટલા કાપદો તેટલો કાપદો. કાએદો તે બંધાણ છે અને બંધાણ વગર સપેશો સંસાર છુટી અને વુટી જાય છે. કવાએદ હમેશાં કાપદાને માન આપતાં ચીખાડે અને ચોક્કસ નેમી આપેલી હુદમા કાંમકાળ કરાવે છે, જે કવા એદનો એક મોટો કાપદો છે. વળી કવાએદમાં એકસર ખાંપણ હોય છે. એકસરખાપણું મન ઉપર હમેશ સારી અસર કરે છે. જાંહીમાં એકસરખાપણું તે છે કે જેમાં હમેશાં એકની એક તરેહથી અથવા એકને એક રસતે અથવા એકની એક જાતનું કામ ચાહું રાખવું પડે, એવાં એકસરખાપણાંથી માણસ ઘડાપછે, કેહરેલ યાપછે, અને કે હણ યાપછે. કવાએદમાં વળી શખતી અને મેહેનત હોય છે. તન ઈઆ મનને ચોક્કસ કામમાંથી ચોક્કસ કાપદા પર રખાણે તેરવી લઈ નવાથી તન તથા મનને ચોક્કસ નેહમત એમવી પડે છે અને તેથી નાજુકી, નબલાઈ, સુસતી ઈઆ આલસ નેવી ફરીઆદ કવાએદ વાલી કાઠીથી કરી શકતી નથી.

બીજા બોલોમાં બોલીએતો કવાએદ તે કેળવણી છે. ફતીખાદારીના કામકાળે તથા કરને બજાવાને લાએક બનાવવા સાડ તન અથવા મનને ને ચોક્કસ કીરીયામાંથી પસાર કરવું પડે છે તે કીરીયા તે કવાએદ છે. એ રીતે જોતાં કે વાએદ દરએક આદમીને કેવલ નરેની છે, તે એકે જુદા જુદા ધંધામાં જુદા જુદા પરકારની કવાએદ ઘટતી હોય. વડાને માન આપવું, નબલાને શાહીએ થવું, જાન માલ અને રેશનો જમાવ કરવો, એ સધલું કવાએદથીજ શીખા પ છે. સમાઈ, શખાવત, ધરમ, તાપ, મોહિબત સરેવે જોના ખીલવવા તથા તેમના મારગસર રાખવા સાડ મગજ નીલ નહી પણ બદનતી કવાએદ પણ ઘણીજ કામ લાગે છે. વધારે જોલાસાથી બોલીએતો કવાએદ ફતીખાદારીની કર ને વધારે સેહેલ કરી આપે છે, તે કરને બજાવાને કવા એદ રાહાનુમાઈ કરે છે, એટલુંજ નહી પણ તે કરને વગર કે વાએદ નેટલા વખતમાં અને તેથી અરથા વખતમાં કવા એદથી બની આવે છે. તે કામકાળ બજાવાને વધારે સુતરો રસતો, વધારે નવી કળા, એવું સાધવું કવાએદ બતાવે છે. હવે કવાએદને કુવત સાથે કેટલો સંબંધ છે તે આ પછે તપાસીશું. કુવત તે ગોપા સુદરતી બજા છે અને કવા એદ તે ગોપા ઈનસાનીએત શકતી છે. કુવત ગોપા એક

ખાનખાથી બાધી કાઢીએલાં સોનાનો લાથો છે, અને કવા
એક તે સોનાને ઘસારો સોની છે. કુવતને આકાર તથા
ઘાટ બખશનાર કારીગર કવાએક છે. કુવતને કાંડાં વાપર
વું અને કાંડાં નહીં તેની સંભાલ લેનાર બોડીખાન કવાએ
ક છે. કુવત પોતે એકલું ગોખા નંગલવાસી છે, પણ કવા
એક જાણે કે શેરેના રેહનાર છે. કવાએક વગર કુવત ગો
ખા નંગલી છે, પણ કવાએક તેને 'સુધરેલું' બનાવે છે. કવા
એક વગરના માણસ કુવતને સંભાલો શકતો નથી. અર
ભંગની ત્રીશાસે તે જાંદું તાંડું પોતાનું બળ બતાવા નીક
લે છે, પણ કવાએક વાણે આદમી વખત, જગા, હાલત ઇતી
આદમીની તપાસ કરીને પછે કુવતને વાપરવા નીકળે છે. પે
હેલા કુવતને ઘણી વખત કાંકટ ગ્રામવે છે, બીજી કુવત ખર
ચીને પાછું વધારી શકે છે. પેહેલા લાગે તો ટીકો નહીંતો
ખાર આદમીને આપે છે—બીજી ફેરેલું મેળવીને આપે છે. ટી
કમા કહીએતો કવાએક માણસને સારી આદત પાડે છે અને
"આદત તે બીજી યુદ્ધત છે" જેથી ડાકટર માખરસ બ
તાવે છે તેમ આદતને આદતે માણસ તેમ રસતા ઉપર જાય છે
અને બીજા લોભ, લાલચ તથા બદીની સામે લડી શકે છે.

દોં ગાઈ.

માણસ જાતને લાગુ પડતાં દરદોખાના દોંગાઈ અથ
વા બદનના ઘણા માતવા તથા કર્યે થવાના દરદની આ
અકમાં દુક તપાસ કરવા માગીએ છઈએ. વાંચનારી આ
નુઓ કદાચ વીચાર કરવા પડશે કે બદનના છેક કર્યે
બનવાને અને દરદ કેમ વીચારીએ છઈએ. આપણી ઘ
ણી બાઈએ બદને માટેલી હોય છે, પણ તેઓના બોહીયાં
જેવાં પેટ અને હાથીના બમાં જેવાં બદનની જાડાઈ છતાં,
તે દરદને લીધે છે એવું તેઓએ કવચીત્તવ વીચારયું હ
શે. તેવાં જાડાં આંગળે દરદ લેખી અને તેવાં મોઝાં આ
એને બીહીવાડવા માગતા નથી, કેમકે દોંગાઈનું દરદ બી
જાં દરદ જેવું બેખત ભરેલું ઇચ્છા ધાસતી ભરેલું નથી.
તોપણ ઘણું માટેલું બદન એક દરદ છે એ વાતનો વધારો
એકમતથી કચ્છલ કરે છે અને તેથી એ બાબત તપાસ કર
વા જોગ થઈ પડે છે.

બદનનું માતવું ચરબીથી થાય છે. ચરબી થોડી હ
દ શુધી ખોરાક સાથે જરૂરની છે, તેમજ બદનના પલ્લ ચર
બી મધીઅમ હદ શુધી જરૂરની છે. માખડીને જે ઘાટ
ઘટત અને સોભા મહેલે, તથા મેહેરાને જે ખુબસુરતી મ
હેલે તે ચરબીથી મહેલે. એટલા માટે માખડીની રૂઢલ ખુ
દરતે ચરબીનું પડ કરેલું છે. બદનના જીભ જીભ ભાગે
ભરેલા અને કમાનદાર ગોલ દેખાવાથી સોભા મહેલે.
માખડીને તેવો આકાર આપવામા ચરબી કામ લાગે છે.
જારે તે ચરબી તવાઈ જાય છે તારે શુક્રાપકો સીદરાપકો આ
કાર બને છે, તે ઉપરાંત બદનમા ચરબીની અગત માલમ
પડે છે. પણ ચરબીનું તવાઈ જવું એ જમ દરદી અને
નખલી હાલતમા બને છે, તેમજ ઘણી ચરબીનું એકદું થવું
એ પણ એક જાતની દરદી હાલતનું પરીનામ છે.

તનદરોસત બદન કર્યેતો હોવું જોઈએ, પણ છેક આ
તેલું નહીં જોઈએ. એટલે અને ગોલ ભરેલા, ગરદન થો
ડીક જાડી, છાતીની ઉપર થોડુંક ખાસ, ગોટલાં ખીસેલાં,
હાથ પગ ગોલ અને ભરેલા એટલી દોંગાઈ સોભા ભરેલી
છે. પણ ગરદન ચરબીમા છેક બેસી જાય, છાતીની ઉ
પર ચરબી જીભલાઈ પડે, પેટ ઉપરની નીકલે, પીડું અને
મરખર વાડા વલે, હાથ અને પગ ઉચકાય નહીં તેવા જ
રી અને જાડા થઈ પડે એ કાંઈ તનદરોસતી ભરેલી ફાં
ડી નથી. એવી દોંગાઈથી બદનને સોભા મલતી નથી.
જી એમ લાગે છે. બદન બેદોલ અને બીહીખન થાય છે
એવા કર્યે માણસ બેસે છે અથવા શુભેલે તો રેકડા જેવે
ઉપસાટ થઈ રહે છે અને ઘણીવાર રમુજ લોકોની મશખર
ને આધીન થવું પડે છે.

આ દોંગા આંગળો સમખ ઉપર કેટલાક અન્ય અ
બીનો વધારો છે. ઘણી બાનુઓ એ પરમાણે બદનનું
લવું પવણથી વીચારે છે, પણ તે ખુલ છે. ખોરાક જે
તથોના બનેલો છે, તેમાંથી "આકરીઅન" નામનું હવા
તતવ છૂટું પડવાથી પરોણીઓના બદનમા ચરબી બને છે. કોઈ
વાર ખોરાક માટેલી "ફાઈબરીન" અને "આલબ્યુમન"
નામની જીભસોના પરચકરણ થવાથી અથવા કોઈવાર સાક
ર, શુદ્ધ વગેરે સાંધણી છૂટાં પડવાથી ઉપલું હવાઈ તતવ
ખોરાકથી વેગલું જાય છે તારેન ચરબી બને છે. તે ચરબી
નો ધરો માખડી તલે વધતો જવાથી માખડીને ફલવે છે. એ
ની સામેતો જેવી હોયતો જીદી જીદી જાડાઈના મહુસો
ના પેટ ઉપરની માખડીને મુકીમાં પડવાની કોશિશ કરવી.
જેમ રોંચુ માણસ હશે તેમ તેની માખડી મુકીમા વધારે
આવશે અને તેમા વધારે દલ તથા જાડાઈ માલમ પડશે.
તે પવણ અથવા પોંછીથી આંગ કુલેલું હોયતો આ પરમા
ણે માખડી હાથમા રહે નહીં.

એ પરમાણે ઘણી ચરબી વધી જવાના દરદની ની
શાણીઓ સાધારણ છે, અને સરવે લોકોને જાણપથી છે.
રોંચુ માણસ કુવતમંદ નહીં પણ નખલું હોય છે. તે આ
લચ, શુરાત અને મુરદાલ થઈ પડે છે. તેને મેસી રહેલા
અથવા મુરદાલનું વધારે મહેલે. તેને વધારે ખાવાનું
લાવે છે, પણ વધારે કામ લાવતું નથી. તેનાથી ઘણું અ
લાવું નથી અથવા ઝડપથી અલાવું નથી. તેનાથી ધસી
ને રેકડાનું નથી ઇચ્છા ધસીને કામ થતું નથી. તેને પો
તાની ઉપર ગોખા કાંઈ ભાર આવી પડશે હોય અને બદ
ન ઉપર બેસે ઉચકાય માટે મેહેરાન કરવી પડતી હોય તે
મ લાગે છે. એ રીતે ચરબીનો સહથી વધારે જમાવ પેટ ત
રફ થાય છે અને વધારે ભાર પણ તાંડાંન લાગે છે. આ હા
લતથી એક રોંચુ માણસ આજની માણસના જેવું હોય છે.
તેને ઘણી અગવડ અને કંટાળો ખમવો પડે છે. પણ ચર
બદન બદનને એટલું જ કુખ નથી. ઘણી ચરબીથી બદ
નના ભાગે ધાસતીમાં આવી પડે છે. કેટલાક અવીઅયો
ઉપર ચરબી ફરી વલવાથી તેનો સાંચો માલતો હરકત થ
ય છે અને ચરબીથી જરૂર નાશકારક મરમ પેદા થાય છે.
"દીલ" ની ઉપર, કલેજની ઉપર તથા બીજા ભાગોપર ચર
બીથી ખુરા મરને લાગુ પડે છે. વલી ઘણા દોંગાં, માણસ
માં ફરતે પેદા કરવાની સકતી પણ ઓછી થાય છે.

આ દરદના સંખ્યો સેહલ એને સાધારણ છે. જે એ કન ખોલના ખોલીએતો “પાલીઆપણું” આવી દરદી હોં ગાઈતું સહીધી મુખીએ કારણ છે. કેટલાકોના શરીરને રોંગું ધવાની ખુદતી વલાણ હોયછે તથા કેટલાકો ગોયા ખાનદાને રોંગા હોયછે, તે ઉપરાંત બાકીના લોકો જે રોંગા થાયછે તે એવા પુલીઆપણી થાયછે. ખોરાક ન્યામના અથવા જાતનાં ઘણાં સરખા ઈચ્છા ઘણાં સરસ લેવે, અને મેહે નત કરવી નહીં એ ચરખીતું દરદ વધારવાના ઉપાય છે. ધી, માખણ, તેલ, ચરખી, તેમજ સાકર, ખાંડ અને બીજી મીઠી વસ્તુઓ ઘણી ખાવાથી પણ ચરખી વધેછે. ચાવ લ, દાલ, ચના, કપોલ, તેમજ કંદ, પટેટા, સોંગિ, વગેરે મીઠી તરકારી પણ ઘણી ખાવાના લેવાથી ચરખી વધેછે. આ લસાઈના વખત કાહડાવાથી, ઘણી ઉંઘથી, બેસીને કામ કરવાથી તથા કસરત અને મેહેનતને પડતી મેલવાથી બદનને આ દરદ લાગુ પડેછે. પાંતલાં માણસોને ચરખી વધારતાં વખત ઘણાં લાગેછે, પણ એકવાર જે ચરખી વધવા ની વલાણ આવી ગઈ તો પછે તે વલાણ તુટતી ઘણું મુશ્કેલ પડેછે. વધારે અનઅભિજ્ઞ નરું એ છે કે જે કામોથી ચરખી વધેછે, તેમ કામોના શોખ પણ જેમ ચરખી વધે તેમ વધતો જાયછે. રોંગાં માણસ ધાનખાઉ વધારે હોયછે. ચરખી, મીઠાસ તથા મીઠાસનાં પણ તેઓને ભારી શોખ હોયછે.

ઉપલા હેવાલ ઉપરથી આ દરદના ઈલાજ શોધી કાઢી હશે મુશ્કેલ નથી. રોંગાઈના દરદને માટે જાત દવાની નરૂ નથી. જોરું રોંગાઈથી નબલાઈ વધી પડે, જોરે નરા વારના દરદી હાંફી જાય, જોરે તેનો કોઈ કમજ નાલ થા કરે, તોરે ડાકરની સલાહ તથા દવાની મદદ ન રૂની થઈ પડેછે. પણ બાકીની સઘલી વખતે આ દરદના ઉપાયમાં ઉપાય એજ છે કે જે કારણોથી ચરખી વધેછે તે કારણોથી કુર રેહવું. ઘણી બાઈઓ પોતાની ચરખી તાવવાને ખામેશખંદ હોયછે, પણ તેના ઉપાય ગમે એટલા કરવા છતાં કાંઈ વલગું નથી. તેવાં રોંગાં માણસોને માટે ચોડાક સાધારણ પણ ખરા અકસીર ઉપાયો હેલ આપીએ છઈએ. એ ઉપાયો એવા છે કે તેથી બદન પતણું ધવા વીના રેહશે નહીં, પણ શરત એટલીજ કે તે ઉપાયો ખતીને તથા પુઠે લાગીને એછામાં એછા છ મહીના સુધી જોરે રાખવા અને વચમાં ખાંચો પડવા દેવો નહીં. એ ઉપાયો કાંઈ કડવા નથી, પણ તેમા ખાતર મેચ્છાન અને સંભાલ રાખવાનીજ નરૂ છે અને અગારી ખાતરી છે કે જે કોઈ દરદી આ ઈલાજે અન્યાયો તેને ક્યારેય થવા વીના રેહશે નહીં.

ફેટલો ઉપાયતો કસરત છે. તેને માટે નીચલા કાય જા મુજબ સંભાલથી અમલ કરવો.

- ૧—પુલલી હવામાં કસરત કરવી.
- ૨—બદનને ગરમ આવે તથા દીલમાંથી પરસેવો છુટે તાંહોંર કસરત કરવી.
- ૩—ઘણી યાક ચહુડે એટલે કસરત બંધ કરવી.
- ૪—દરરોજ ઠરાવેલે વખતેજ કસરત કરવી.
- ૫—રોંગાં માણસોને સહીધી ગુલગારી કસરત માલવા ની તથા સર્વારીની છે.

ક—ચાલવાની કસરત કાંઈ ખાતર દરમીએ કીનારે ધીમે ધીમે ફરવામા નથી, પણ પેટલાં જે તરણ અને પછે ધીમે ધીમે વધારે માઈલ સુધી જહડપથી અને ઉલટથી ચાલવાની રેવ પાડવી.

૭—સવારીની કસરત આપણી બાનુએને ઘણીજ જરૂરી છે અને તેને લગતી છીટ કાહડી નાખી, જેઓની ખવસર હેથ તેઓએ ખચીત થોડે બેસીને ફરવા નીકલવું.

૮—ધરમા પણ સઘલો વખત કામમા ગુજારવો અને જનતાં સુધી વધારે કામ કરવું, તેમાં હાંડા વટીક ધસડવા.

૯—દરરોજ સહવારના સકારે ઉઠવું અને ખપોરના ખાખા પછે ઉંઘાવાની રેવ કુર કરવી.

૧૦—દરરોજ ૭ અથવા ૮ કલાકથી વધારે ઉંઘવું નહીં.

બીજો ઉપાય ખાવા પીવાના અંદાજ છે. તેને લગતા નીચલા કાયદા ઘણાં કાયદાકારક માલમ પડશે.

૧—ઘણું ખાવું નહીં તથા ઘણું પીવું નહીં.

૨—ખોરાકનો વજન ધીમે ધીમે કમતી કરતા નવું તથા તેમજ ઘણું પાણી, દાઝ, માહે વગેરે પીવાની આદત પણ એછી કરવી.

૩—માખણ, તેલ, ધી, અને બીજી સઘલી મીઠાસ વાલી વસ્તુઓ બંધ કરવી.

૪—ખાંડ, સાકર, બતાસા, ગોલ અને બીજી મીઠાસ વાલી વસ્તુઓ બંધ કરવી.

૫—મીઠાક, મીઠા પકવાન તથા મીઠાં મેવા બંધ કરવા.

૬—સઘલી જાતના ચોખા અને આદાના સત વાલી વસ્તુઓ બંધ કરવી.

૭—પટેટા, કંદ, સલગમ, સોંગિ તથા બીજી મીઠી તરકારીઓ બંધ કરવી.

૮—બીર, પોરર, શમખેત, તાડી વગેરે ફીણ વાલા પરવાહીથી પરહેજ રેહવું.

૯—ખોરાત (ચરખો વગર) ચરખી, માછલી તથા બીજે જાનવરી ખોરાક વગર ખાસતીએ લેવો.

૧૦—તરકારીમાં ભાજ, કોબીજ, રોધી, એવી જાતની ખોરાકી લેવી.

૧૧—ચોખાના કરતાં ઘણું ની રોટી, ખાંડ, બીસકીટ અથવા જીવારની રોટી ખાવામાં લેવી.

૧૨—કુંદ, માહે અંદાજસર લેવું તથા દાઝની જરૂર હોયતો શેરી વાઈત અંદાજસર લેવો.

મધરાજ ઈલાકામાં રેશમની બનાવટ.

આ સરવે (ખાંગેરોના) ગામેમાં, એ સરવે લતા તરફ, ઘણાં લોકો રેશમ બનાવનારાઓએ. આસરે પંચવાસી વરશની વાતપર, ટોપસુલતાન પુર મહીનામાં હોતો તયારે રેશમ કેમ પેદા થાયછે તેની તેને અખર પડવાથી ચીન, જપાન વીગરે સુલકોમાંથી તેણે રેશમના કીડા મંગાવી પોતાની રહ્યત લોકમાં વેહેંચવા, તેઓને રેશમ પેદા કરવાનું કામ શીખવયું અને તેઓને આ લાલકારી વેપારમાં ખનવું ઉત્તમન અ,

પથ". ઘણા વરશ સુધી એ અનભામેશ ઘણું કરીને ક્તેહમં
દ ભરેલી ગુન્થી, ઘણામો નપાહાલ થતા ચાલયાછે. પ
થ એ વરશ થયાં પોકાર ઉઠી રહ્યોછે કે એ રેશમના કીડા
ઓનાં કંઈ એવો રોગ દાખલ થયોછે કે તે જલતા નથી;
અને નાંફા બાંધવા ભેટલા મોહાટા પાથ થું કે તેની અમ્મા
ઉ તે મરણ પામેછે; તેની અમ્માઉ આમની આમ ભરીને તે
નાખી દેવા પડેછે. એથી હજારો લોકોની રોજ કમી થઈ
છે; હજારો લોકોની રોજ નાશ થવાની ધાસતી ચાલેછે.
કીડાને આવેલા નાશ અટકાવવાને ઇલાજ કોઈને સુસ્તો
નથી. પણ એક નવી અનભાપશ ચાલુ કરવામાં આવી
છે, ચીતલનાં કે માપુનાં પાંના આપણે જોયાંછે, તેમ આ
કીડાનાં ઇંડાના પાંના ચીન વીગરે નગાથી લાવવામાં આવ
પાંછે. લાકડું સાફ કરવાના રંદાના કાગળપર કાચની લુ
છી છાંટેલી હોયછે તેમ જાડા કાગળનાં પાનાંપર એ ઇંડાં
મોહાડેલાં જોવામાં આવેછે. એટલું જ પેહેલી રમજણો
સુદેદ અને બારીક; આ રમજણો કંઈ મોહાટી અને ઠાળી.
આ પાનામાંથી છ ખાસે કીડા કુટવા ભેળ્ખે. એ કીડા
કેમ કુટેછે અને જીવેછે, અને ભેળ્ખે એવા ઉપયોગમાં આ
વેછે કે કેમ, તેની અનભાપશ દેકાણે દેકાણે ચાલુ છે. જ્યાં
લોક રેશમ બનાવેછે ત્યાં તેઓને શેતુરનાં ઝાડોના બાંજ
રાખવા પડેછે, તેના પાતરાં આ કીડાઓનો ખોરાકછે. એ
વા એક બાગની પાસેનાં જીલુપડામાં ગપા તો બાજુએ એક
લાકડાંના માચડા ઉભા કરેલો જોવામાં આવેછે. તેનાં એક
એકની ઉપર આવેલાં ખાનામાં બાંચુની ઝાખો, એક એક
પછી એક, નરા નરા નગાની અંતરે, ચુકેલી હોયછે. તે
માં બારીક પંચરસીઆ રંગનાં લુકો દીડામાં આવેછે.
વાસી પાણીના પેહેલા દાહાડાનાં પોઈઆં જવા આ કીડા
પોતાની અમ્મોમાં જાયપછે—બાલ જની બારીક શેતુરના
પાતરાંની ઘણી ઝીણી લુકોઓ કરી તેમાં નાખવામાં આવે
છે તેની સાથે એ સઘલા કીડા લપટાઈ નહ પંચરસીઓ
લુકો સળવળતો નવર આવે છે. એ પાતરાંના રસ પી એ
કીડા મોહાટા થાય છે. રેશમ બનાવવાનારો જોવામાં કહી
એ કે જે આપસ દાહાડા આ હાલતમાં તેઓને રાખવામાં
આવેછે તે દરમયાન ચારેક વાર તેઓને "તપ" આવેછે;
તે દાહાડાઓપર તેઓ બીલકુંલ ખાતા નથી. પણ આ
સુદત પછી તે તેઓ રસ પીવાનું સુદલ ચુકી દીધેછે, અને
આપણી છેલી આંગળીની અડધી લંબાઈ અને પોણી જ
દાઈના હીસાને ભેટલા એ કીડા મોહાટા બની જાયછે. એ
જુનમ તપાઈર થયા કે "નાંફા" બનાવવાને સાડ તેઓને
બાહર કાટવામાં આવે છે. જે ઝાખોમાંથી તેઓ નીકળ્યા
તેના કરતાં ઘણી મોહાટી ઝાખો દેવાલ યા કંઈ તેવી ચીજ
નો આશરો આપી ટાળ પડતી મેલવામાં આવેછે. એ આ
ખી આખમાં આસપાસ ફરી વળેજા ગોળ, એક એકની પા
સે, ખુલાં ખાનાં કરી લીધેલાં, જેમાં આ તપ્યાય થયલા
કીડાઓને છોડી દેવામાં આવેછે તેવાનું તેઓ નાંફા બના
વા મંડી જાયછે, એક દીવસમાં એ નાંફા પુરા કરી મેલેછે.
એ નાંફા મલ્લીનાં ઇંડાં કરતાં મેલડા રહેછે; રંજે બદખનાં
તુરતનાં સેવનમાંથી નીકળેલાં ગચ્ચાના રંગની સાથે મળતા
હોયછે. જેમ હજારો મધખાખો પોતાનું કામ કરવામાં જ
થાઈ જાયછે તેમ આ કીડાઓની કરેછે. ફરક એટલોજ

કે હજારો મધખાખો એક ઘટ નાહાના જીલુપડામાં કામ
કરેછે, અને આ કીડાઓ વેરાઈ નહ પોતપોતાનું જીલુ ધ
ર બાંધતા જાયપછે. મોહાડામાંથી કેવા રસ કાઢેછે, તે ર
સ ઝીણા તારના જેવા ફેલા એક એકમાં આડો અવળો
ચોતરફ લપેટી દેછે, અને સરવે તારો નગા કારી કેડું ઘટ
પણ નરમ કોટલું બનાવતાં કીડો અંદર ચડત થઈ જાયછે,
એ તેની કારીગરી બારીકીથી તપાસતાં મોહાટી ગમત ઉપ
જ્યા વગર રહેતી નથી—હુતર અને તારીકમાં પડયા વીના
રહેવાનું નથી. આ રીતે બનેલાં ઘરોને નાંફાના નાખથી
ઓળખવામાં આવે છે. એક અઠવાડિયાં પછી એ નાંફો
કરતીને કીડો પાછો બાહર પડે છે. એ દરમયાન તેને પાં
ખો આવેછે; તે પાંખો નાંફો બાંધતી વેળાએ આવેલો નહીં.
એ જુનમ કીડાઓ પોતપોતાનાં ઘરોમાંથી પાંખો ફફડાવતા
પુર મસતીમાં બાહર પડયા કે નર હોય તે માદા શોધે છે;
માદા હોય તે નર શોધેછે. એ પછી એ જોડ થયલા કીડા
આ એક એકથી છુટા પાડવામાં આવે છે. નરો નાખી ર
વામાં આવેછે, યા તે ખરમાં બતકોના ખોરાક થઈ પડેછે.
તે પછી માદા ઇંડાં મેળેછે તે જાણે ખસખસના દાણા એક
એકની સાથે વળેજા ઝીણી સાંકળી જેવા હોયછે, એમાંથી
પેલાં બાલ જેવાં અચ્ચાં પેલા થાયછે. જે રેશમ કાટવું હો
પછે તો પાંખ સાધના કીડા પાછા કુટી બાહર નીકળે તેની
અમ્માઉ નાંફાને ઉપયોગમાં લઈ લેવામાં આવેછે. એ નાંફો
તેમ રેશમનું જીલુપડું, અંદરનારી ભડીપર મેલેલા ઉક
જતાં પાણીની કટામાં એ નાંફા નાખવામાં આવેછે કે અં
દર કીડાઓ બહી જાયછે, સઘળા નાંફાઓ એક એકની સા
થે વળગી જાયછે જેમાંથી રેશમના તાર બેઠવામાં આવે
છે. કલાની ઉપર આવેલાં લોહાડાંના બે પાના જે નમ્રોન
માં મડાપછી લાકડાંઓના આધારપર રહેલાં છે પાનાના છે
ડાના નાંફામાંથી રેશમનો તાર પાસેના લાકડાંના ફરતા રહે
ડીઆપર લપેટાયો જાયછે. એ તાર દસ બાર સાથે મેળેલા
હોય તોએ આ વેડેમાંથી પસાર થતાં તે ઘણો પાતળો થઈ
પેલું ચક્ર જે એક ખાણસ ફેરવેછે તેપર લપેટાયો જાયછે.

રાતનાં અર્ધનચુડી, અચીગીરહલી, ઝીસાસેલ, વલેર
ડી, મઈગાંનમ્મલી છોડી સહુવારમાં બીરડી આવી પોઈમાં
યે છીયે. બે તરજ હજાર ઘરોનું આખી ગામ છે. ગામને
છેડે એક ઇંગરજનું સંખાની મારફતે બનતાં રેશમનું, ના
હાની ચોખ્ખાની બાંધણી વાળું એક કારખાનું છે. શીડઆ
તમાં શેતુરના બાગનો બે તરફનો લાંબો પટ મેલી અંદર
જાયે છીયે કે સંખાનાં બે અને માનેજનાં રહેવાનાં શોભા
માન મહાકોની સામે કુચના બાગના સુંદર દીતાઓ આ
રાસતે કરેલાં ભેળ્ખે છીયે. માનેજરનો અંગણો તો જાણે
કુચના લેલાઓમાં ફળી ગયોછે. જ્યાં ફરિયે ત્યાં, યા તો
નાહાના નાહાના તરેહવાર આકારોના કકડાપર, કે કુંડા
ઓમાં જાત જાતનાં કુલોનાં ઝાડો અંધી રચનામાં આપણી
નજરને ભેરેછે. માનેજરની મેહેરબાનીથી આ કારખાનું
અંદરથી અમારા જોવામાં આવણું હવું. લેમાં એક ઓ
રડામાં બે બાજુએ હારદોર આસરે પોણીસો નાજુક સફા
ઈ ભરેલા સંખા ગોડવેલા છે, કે જની મારફતે દર અડવા
ડીયે ૩૦૦ રતલ રેશમ ઉતરેછે. એ સંખાનું બથાન આ
વી કંઈ રીતે થઈ શકે. એક લોહાડાનાં સયાંપર તેની વ

ચંન્નાં લોહાડાંની ઉડી લંગરી મેલેલી છે તેમાં બાફ આવવાની, થંડુ પાણી રેડાવાની, ગલીની ઘસડાઈ જવાની જુદી જુદી નળીઓ તળીમિથી ગોઠવેલી છે, જેના સંબંધ આવા સઘળા પાસે પાસે ગોઠવેલા હારેદાર સંખા સાથે લાગુ છે. અફેક્રી આવી હારની પછવાડે રેશમ વીંટલાવાનાં લાકડાં ના ચક્રોછે, તે ચક્રો પેલી લંગરીઓમાંથી રેશમ ખેંચ્યાં જાય એવી ગોઠવણ કરેલી છે. નાંફાઓમાંથી રેશમ કાઢવાની આગાઉ તેમાંના કીડાને મારી નાખવા પહેલે તેથી તેઓ ને લોહાડાંની એક મોહાટી પેટીમાં બંધ કરી આસપાસથી ગરમ બાફ લગાડવામાં આવે છે, જેથી થોડા દેરમાં ખાંડી બંધ કીડાઓ નાંફામાં નાશ પામે છે. આ કારખાના વાળાઓ નાંફા પોતાને ત્યાં બનાવે છે, પણ થલો જ્યાં વેચાતો જાય છે, અને પુરતા નાંફા મળ્યા તો વરસામાં દોઢ લાખ રૂ પીઆ સુધીનું રેશમ તેઓ ઉતારી શકે છે.

(દમ્પસીલ્ હીફસતાંની યુસાફરી.)

હોળરી.

માણસના પેટમાંના સાંખા એની એક સામટી સરવઈ કી ધા પછે હવે તેમાંના એકેક થ તરની છુટી તપાસ રૂકા કરી એ. પેહેરે હોળરીથી શરૂ કરી એ, જે અગતના અવીઅપતુ એક ચીતર ઉપર આપીલે છે. ખોરાક ગલવા પછે પેહેલ વે હોહો હોળરીના જાય છે. તે તાંહાં એકેક ધાય છે અને થા રાક પચવા અથવા હુજમ થવાનું કામ હીઆંથી શરૂ થાય છે. એટલા માટે હોળરી બાહરના કેખાવમાં કાંઈજ નહી પણ એક કોઠલી જેવી લાગે છે. તેના આકાર એક મસક અથવા પખાલને વધારે મલતા આવે છે, અને જેકે સઘળો ખોરાક તેમાં હુજમ થઈ રહેતો નથી, તોપણ ખોરાક ઉપર એ કોઠલીના એટલી બધી કીરીઆ ધાય છે કે દરએક તપાસ કરનાર તેમાં વાયરેલી કલા ઉપર આફરીન કરવા વના રહેશે નહીં.

ગયા અંકમાં આપેલા હેવાલ ઉપરથી વાંચનારી બા નુમેને માદ રહ્યું હશે કે હોળરી પેટની પીપડી આગલ દાખી પાસલીની હેક મુકેલી છે. તેનું હેકલતું તલીકું એક કોઠલીની મીશાકે ગોઠવે છે, તેની નજની બાજુપર હેથેથી ખાંચોછે તથા દાવી બાજુએ ઉપરથી ખાંચોછે. તેમાંથી એક નલી ઉપર જાય છે અને બીજી નલી હેકલ જાય છે. ઉપલાં ચીતરમાં 1 નીશાણવાલી નલી ખોરાકને હોળરીના દાખલ કરે છે, 2 આંકવાલી નલી ખોરાકને હોળરીનાથી ના હેર લઈ જાય છે. હોળરીમાંથી ખોરાક આંતરડામાં જાય છે જે આંતરડાને છેડે હોળરીને કે આગલ લાગે છે.

હોળરી સઘલી માસની બનેલી છે. તે એક માસની હેલીજ છે. તેમાં તમામ માસના સાકા મુકેલા છે. જરે તે ખોરાકથી ભરેલી હોય છે તારે તે એક છેડાથી બીજા છેડા વેર ૧૦ ઈંચથી ૧ ફુટ સુધી લાંબી થાય છે તથા તેની વધતા વધતી મોહાવાઈ ૪ ઈંચની રહે છે. પણ ભરે તે

ખાલી થાય છે તારે ચીતરાઈ જાય છે, અને તે વખતે તેનું કદ ઘણું નાહતું થઈ જાય છે. હોળરી વનના ૧૧ તોલા છે, પણ તેમાં ૪ થી ૫ રતલ પાંછી સમાઈ શકે છે. તેની ઉપરના બાગમાં પેટના પડો આવેલોછે તથા કલેજની નીચલી બાજુ છે. હોળરીના આગલાં બારે પેટની મામટી છે, જેથી પેટના ખાડામાં આમડીની હેકલ પેહેલ વેહેલીજ હોળરી આવે છે.

વાંચનારી બાનુઓ પુછશે કે આ એક માસની કોડ લીમાં કલા શું છે અને સાંખા કેવો હોય! એ કલા ઘણી અજબજાય છે. ગલાંખાના નલને રસતે હોળરીમાં જે ખોરાક દાખલ થાય છે, તે પેહેલાં જેટલો કઠણ હોય તેટલો દાંતે ચવાઈને તથા લગ સાથે ખલી નજને ઘણી નરમ અને પોચી હાલતમાં હોળરી થઈ દાખલ થાય છે. ખોરાક દાખલ થવા પછે હોળરીની બનાવટ માટેલા સાકાઓ સંકોચાવા માટે છે, જેથી ખોરાક ઉપર ઘણું દબાણ થાય છે અને તે દબાણથી હોળરીની અંદર ખોરાક આંછીગમથી પેલીગ મ દેકેલાંતે અથવા દોડતા ફરે છે. એ ખોરાક બાબતર એકસરખો ફરે છે, તે પેહેલાં હોળરીની નજાણી બાજુપરથી દાવી બાજુપર જાય છે, અને પછે દાવીથી નજાણી બાજુએ આવે છે. એ પરમાણે તરણ માર કલાક સુધી ખોરાક હોળરીના હીલવાયા અથવા દોહોવાયા કરે છે.

આટલીજ કીરીયા હોળરીના થતી નથી. હોળરીની અંદરના માસના પડની કચમલી વલી ગયલી છે તથા તેમાં નાહતના નાહાના ખાડાઓ હોય છે. એ પડમાંથી “ગાસટ રીક જુસ” નામનો એક રસ નીકળે છે. ખોરાક હોળરીના દાખલ થવા માટે એટલે હોળરીના માટેલાં પડમાંથી એ રસ પણ આગલ માટે છે, બલકે કેટલીક વારતો ખોરાક દાખલ થવા આગમન તે રસ અરે છે. ખાવાનો અસાધ્ય વખત યતાં એ રસ બને છે. કોઈવાર ખાંતાની ખુશો અથવા મસાલેદાર પકવાનના રેખાવ જેતાં એ રસ વેહેવા માટે છે અને જેને આપણે પેટમાં લુપ્ત લાગી કહીએ છઈએ તથા જેને ખાવાની રૂચી કહીએ તે આ રસના પેદા થવાથી થાય છે. એ રસને જુનારતીમાં “નયરસ” અથવા “હુજમ કરનારો રસ” કહે છે.

તે એક નલદ તેજાજ જ્યો છે, તેના રંગ લગભર સફેદાઈપર છે, તથા તેમાં “પેપસીન” નામની વસ્તુ, કેટલાક ખાર, એક જાતના તેજાજ તથા પાંછી એટલી મીનના એ રસ બને છે. હોળરીમાંના રસને દાહાડામાં ૪ થી ૫ રતલને સુમારે પેદા થાય છે. તેમાં “પેપસીન” નામની વસ્તુ છે તે ખોરાકને પ્રીગલાવા માટે અકસીર છે. જે લોહાડાંની હોળરી નખલી હોય છે, તેમાંના નયરસ થઈ આ “પેપસીન” આજુ ધાય છે અને તેથી ખોરાક પચવો મુશકેલ પડે છે. તેવાં માણસોને દવા તરીકે “પેપસીન” આપવામાં આવે છે. તે “પેપસીન” ની દવા ખુદ પરાંણીઓની હોળરી માટે હું “પેપસીન” કાહાડીને બનાવેલી હોય છે. એ દવા તરફવાર આકારમાં બને છે, જેમાંના એક સવાદાર અને મનપસંદ આકાર “પેપસીન વાઈન” છે. જેમાંની હોળરીમાં “પેપસીન” થઈ ગયું હોય તેમાંના તે પેપસીનના આવા દવા થલો વધારો કરે છે.

હવે જારે ઉપર કહ્યું તેમ હોજરીમાં ખોરાક ગોલ વ્યાંઠા ખાયછે તારે આ નયરસમાં તેને સારીપકે કાલવ વાના આવેછે. તે રસ સધણા ખોરાક સાથે ખલી નજી તે ને દોહોવેછે તથા પીગલાવેછે અને ખોરાક સાથે સપથે એકે રસ થઈ જાયછે. એ રસ ખોરાકની દરમ્યેક વસતુ સાથે બેલાઈ જાયછે અને ગોસત, બેઠાં, રોટી, અપાન, તરકારી એવી નરપત ખોરાકની આ રસનો મેળવણીથી બારીક કમરસો બનેછે તથા તેના બીજે રસાએણી ફેરફાર થાયછે. મે સધલી મેળવણી પાતલી પરવાહી થાયછે તેને ઈંગરે જમાં “કાઈન” કરીને કહેછે, જેના અર્થ “ખોરાકનો રસ” એવો થાયછે. “ખોરાક હજમ થયો” એમ જારે આપણે કહીએ તારે તેના અર્થ એ કે લોહી સાથે ખલી ગયો. લોહી સાથે ખલી નવા વગર ખોરાક પચેલા કહેવાય નહીં.

હવે હોજરીના ખોરાક ઉપર જે મજકુર કીરીઆ થાય છે તે સધલી તેને લોહી સાથે ખલી જાય એવો બતાવ્યા માં ટે થાયછે. પણ હોજરીમાંથી - સધણા ખોરાક કાંઈ પચતો નથી માને લોહી સાથે ખલી જતો નથી. ખોરાકના તત્ત્વ આ તરેહવાર આવેછે. તેમાં “સંતારમ” અથવા વ્યાંઠા ના જેવું તત્ત્વ “અલબ્યુઅન” અથવા ઈંડાંની સફેદીના જેવું તત્ત્વ, “છશેરીન” અથવા જીંદીના જેવું તત્ત્વ, “ચુગર” અથવા મીઠાસતું તત્ત્વ વગેરે હોયછે. એનાના ઈંડાંની સફેદી નવા તથા મીઠાં તત્ત્વો ઉપર હોજરીમાંથી જ પુરતી અસર થાયછે અને તેથી તે હોજરીમાંથી જ લોહી સાથે ખલી જવાને તઈઆર બની રહેછે. તે તઈઆર થવા પછે હોજરીની છાણી નેસો તેને ચુરી લીએછે અને તાંદાંથી લોહી સાથે ખલી નજી તેને લોહી શરીરના ભાગોને પોશણ આપેછે. એ પરમાણુ ખોરાકના ઉઘાં બેન મીઠાં અને સફેદી જેવાં તત્ત્વો હોજરીમાંથી પચેછે. બાકીના તત્ત્વો ઉપલી કીરીઆથી હજી હજમ થવાને લાએક બનતાં નથી. તે બાકીના ખોરાક “કાઈન” થવા પછે આંતરડાંમાં જાયછે અને તાંદાં તે પચવા આગમ્ય તેના ઉપર વધારે કીરીઆ થાયછે, પણ હવે હોજરીનું કામ સંપાદત થયુંછે, માટે આ વાત અંકમાં આંખરડા વીશે તપાસ કરીશું તારે એ બાકીના કામ ઉપર આપણે આવીશું.

ભરથારોના કાંટો.

જ્યારે એક વણકરનું પંતર માલતું નથી ત્યારે તે પોતાના પંતરના સધળા ભાગ એક પછી એક તપાસી જુવે છે, અથવા કોઈ બાઈની રેશમની લતમાં ઝુંચ આવેછે ત્યારે તે અતી સાવચેતીથી દરમ્યેક દોરો ખોલીને જોયછે અને આપણે એક નાહાને જેવા ગાંઠ અથવા ઝુમ માલમ પડેછે જે બરાબર કીધા પછે તેણીનું રેશમ આપણાનીથી કાટલાં ઉપર વીટલાયછે. એ જ પરમાણુ આપણા ઘર સંસારના કાંઈ ખલલ પડેલી માલમ પડે ત્યારે પધારી બેઠીની આ નકી બજણું કે તમારા ઘર સંસારના પંતરમાં કાંઈબી ભાગ ખરાબ થયોછે અથવા તમારી ઘેર સંસારરૂપી આંદી મા કાંઈબી નાહાની ઝુંચ ભરાઈછે. રેશમની ઝુંચ કાહાડ

વા જેટલી તમે સાવચેતી રાખોછે તેથી અરધી માતર ઘરની ગેરસમજીતી કાહાડી નાખવા માટે કાલજ બતાવે અને બેશક તમારા કુટુંબના સહુલા સંપત્તિ પોતાનું રક્ત રૂપ બતાવશે. તમારા ભરથારોના સવભાવ તમે એકબીજાની સંકષ્ટો નહીં પણ તબીબીથી તેઓના સવભાવને તમારો સવભાવ એકબલતો કરવો એ કાંઈ ઘણું યુશકલ નથી. ભરથાર તથા આપડી વચેના વીચાર ફેરને કેમ સમાધાન ઉતારવા તે વીશે નીચલી વારતા સારી સમજ આપશે એવી આશાએ.

બેહરામ અને કાંઈ નામના જેડીઆ ભાઈઆ યુગ ઈ શેરુઆ આજ આસરે પાંચ વરસ અગાઉ વસતા હતા. જેડે જેડીઆ ભાઈઆ હોવા છતાં તેઓની પેસાની એક બીજીથી કેવલ જુદી હતી પણ તેઓના સવભાવ અનન્ય રીતના એકબલતા હતા; તેઓની આદત, અબીઆસ અને વીચાર તથા દોલત મીતા પણ એક સરખાં જ હતાં. પુરતી ઉમરે આવાલા પછે બેહુ ભાઈઆએ પરજીવાનો કારવ કરી બેહરામે શીરીન નામના એક કુલવતંત આપત સાતે નેકા કર્યા અને તે જ પરમાણુ કાંઈ શીરીન નામની એક આસરે અઠાર વરસની સ્ત્રી સાથે લગન કરીઆં. બેહુ ભરથારો પોતાની દીલદારો ઉપર ઘણી પરીત રાખતા હતાં તથા કોઈ પણ બાહારનાં જોનારને તેઓનું કુટુંબ ઘણું સલાહસંપત્તિ વાહું તરત માલમ પડતું હતું. બેહુ ભાઈઆ એકે કથી થોડે જ રહેતા હતા અને વારંવાર એકેકને તાંદાં આવાજવ કરતા હતા. વરસ દાહાડે એક પછે બેહરામ ને તાંદાં એક બેરીના તથા કાંઈના તાંદાં એક બેરીના જામ થયો. બેહુ બેહનપણીઆ એકેકને પોતાના બાકીની માવજતમાં યુગ મદદ કરતી. બેહરામ અને કાંઈ પોતાની મોહરદારીની યુગીઆ સારીપકે સમજતા હતા અને તેઓનું કુટુંબ એક તદ્દરોશત રોપાની મીશાલ ખીલવા લાગું, આટલી સમૃદ્ધિથી છતાં તેઓના કુટુંબમાં નીચલી બીના કેમ બની તેના કોણ ખોલાશે કરશે! બેહુ બાકીની નવજેતને બીજે દાહાડે શીરીન, પીરોજને મજલ ગઈ અને હંમેશના યુશાલ બેહરામે બદલે તેણીને ગમગી ન અને આજે ભરેલી અંધારો શાયે દીકરી.

પીરોજે આ બાજે પોતાનાં તકરનો ખોલાશે કહી થંભાવવો. “બેહુન શીરીન, આજે માહારો દીવસ ગમગી નછે, કાંઈ આજે ઘણું ખરાબ બીજન શાયે બાહાર ગયોછે, એમ કરવાને એને યુ” શબ્દ પડ્યો હશે તે હું” સમજ સકતી નથી! પધારી બેહુન શીરીન પછે સારીપકે જાણે કે માહારી આખી છંદગી માહારા ભરથારને રાજ સંખવાની તદ્દબીશે સોધવામાં જાયછે. ગઈ કાલને માટે રેશમ શા રૂપે પોલકો શીવવામાં માહારો આજે પરત દાહાડે માલી ગયો અને માહારા આંગલાને એક બેરીની ફરજ નહીં ખલી અને એ એક અધમાખીની પહે મહત્ત કીધી કે વાડ કાંઈના યુશી થયો. ને! તે પોલકાએ રેશમ કેહવો જામને લાગતો હતો. કાંઈ બાહારથી આજે તે વેલા મહુને સીવતાં એક કાંઈ ખોલીઆ નહીં. થોડાક વખત રહીને તે બે તરજ વાર માલ ઉપરથી હેડે આવી ઘડી ઘડી રેકો કાહારી જેલને પાછો ઉપર ગયો. એકવાર તે પોલકો ઉંચકી હુશીને બતાવીઆ—પણ યુશી થવાને બદલે

લવડ મોહડું કુમલાવીને બોલયો કે ‘હજી કાંઠાં શુધી ની કે બેશી રહેશે’ મેં અજાણેથીથી જવાબ દીધો કે ‘વધી કાંઠાં શુધી ! રાતના નવ વાગ્યા શુધી, ને તેટલાંઠાંથી પાલ કો કોણ જાણે પૂરો થયો કે નહીં.’ પપારી શીરીને જોઈ માને, કાઠશ નેરથી બારણું ધાંકીને જતો રહ્યો. હું તરતજ ઉઠી અને તેહની આગલ દોડી ગઈ, અને હજી થું થું કરવાતું બાકી હતું તે સમયે વીશતારીને કહ્યું. કાઠશે જ રા હશીને માહારા મોહડાં ઉપર હાથ ચુક્યો અને બોલ્યો કે ‘પપારી પીરોજ એ સઘલી નકામી અપટલ છોડી દે અને માહારી આગલ બેશીને વાત કર.’ મેં કહ્યું કે ‘તમેમી બરા કામના છેમ્યા, અને કેટલું કરવાનું છે ને હું તમારી શાયે હમના વાત કરવા બેશું’ એમ કહી હું મારે પાછી સીવવા દોડી ગઈ—આજે સવારે મેં પુછ્યું કે ‘ગઈ કાલે નવજેત વખતે તમેમી એટલા ગ મગીન કાંચે હતા, સઘલાવ્યો જોયું તે કેવું ખરાબ લાગ્યું’ તે કેહ્યું ‘તાહરી નાદાનીની વાત મહુને પાદ ના દેવારતી’ મેં પુછ્યું ‘શું નાદાની, નાદાની તો તમે કરોછો, હું તો કાલે ખુશાલ હતી, તમારે કાઠય બોલ્યો ને ‘પીરોજ’ તું મારી મતલબ શમજેતો કેવું શારૂ’ પણ હવે બસ’ એમ કહી ચાલી ગયો. હવે બેહુન શીરીને એની મતલબ સમજવાતો જીડ વાપડવું જોઈએ તે કાંઠાંથી લાઈ ?

શીરીને નાદાની જવાબ વાલ્યો કે ‘પપારી શીરીને હેમાં જીડની કાંઈ અમત નથી, તું વખતે સાંભલીને અજાણ્ય થયો કે તારીજ માફક હું પણ પરમ દાહડે જરને માટે તોપી શુલવામા રોકાયેલી હતી અને માહારે તાંઠાં પણ એમજ બન્યું. પણ ભરથાર ભરથારમાં ફેર હોયછે કોઈ ને એક મીન ગમે તો મીનને નહી ગમે, પણ ખીરોન, પપારી મોહરકારોની કમળે કે પોતાના ભરથારને ને પસંદ પડે તે કરવાની કોરોશ કરવી પાને તેહના સવભાવનો અભીઆશ કરવો. હું તોપી શુંકેતી હતી હેવામા આહારથી બેહુરામ થાક્યો આવ્યો, મેં તરત જોયું કે તે હમેશ ના ખુશ મીજાનમાં નથી, હેવો વખતે પતાવડું, હશાવડું, એજ સરરેથી સારી ઉપાયો. મેં તરત માહારૂ કામ પડતું ચેલ્યું અને ધારયું કે બેહુરામ બીજા દાહડે ગમગીન ફેરે તે કરતાં જરને બીજી વેચાતી લીધેલી તોપી પેહડાવયું તો વધારે બેહુર. બેહુરામની હેવી રેવછે કે જ્યારે પોતાની તખીએત નાદરશત હોયે તે વેલાએ જો હું સીવવા બેશું તો કમદાલેછે. મેંતો તરત ભરવાતું ચુકી દીધું અને તેની પાસે બીજીને લીધી, તમારે મહુને ધીરથી પુછ્યે કે ‘પપારી તાહારૂ કામ છોડી દેવા તુને કોને કહ્યું.’ હું બે લીજે ને કોઈએ નહી પણ મહુને તમારી સાથે વાતચીત કરવા ગમેછે અને કામની કાંઈ ઘણી ઉતાવળ નથી. બેહુરામ બોલ્યો ને—‘બપારે હેવેતો હાથને ટંકા મારવા પડશે. તે દાહડે હું બોલ્યો ને—‘તું ઘડી ઘડી સીવવા સાનુ બેશો, તે પરથી બાજ નાહ્યોતું ચુકી દીધું કે ! વાર તારી ખરજ.’ આપરે તો કાંઈ જવાબ આપ્યો નહી. પીરોજ પોતાના ખવાશ સુખ વચમાં ડાહડો ચેલ્યો કે ‘હું’ હેતે તારે ડેકાણે તો મળતો જવાબ આપેતો, તે દાહડે બેહુરામે, તુને સીખામણ દીધી તે મહુને બાજ ન પાડે, —શીરીને ને આએ એક વખત કહ્યું’ તે હ

મેશ યાદ રાખજ, કે કોઈ દાહડેથી ભરથારને ચીથરાંતોં કુઆ, શેપ દોરો અથવા હેવી બીજી ચીજો કંડાશે આપતીના, તેની નવર આગલથી હેવી ચીજે હમેશાં કુર રાખજ અને જ્યારે તે કામથી કંડાશે આવે તમારે તરત તે હુને મીડી વાતોથી રીજવજ.”

શીરીને લગાર અધીરાઈથી અજાન દીધી “પણ મહુને સાંભલતો ખરી ! હવે બેહુરામને કેટલીક બાબતો વીશે વાત કરવા ઘણું ગમેછે ને જ્યારે એ બેચેન હોય તે વેલા હું તે વી બાબતો વાશે વાત કરું તો સઘલી બેચેની ખમીત નાહડીથી જપછે. પરમ દાહડેથી તેમજ મેં આશતે આશતે હેને પસંદ પડતી વાત છેડી. તેહના મીજન આશતે આશતે ઉતરીએ, તેહની તકારા હું સાંભલતો, તે ઉપર દીકા કરતી અને માહારા વીચારે કેહતો અને એમ કરતાં બેહુરામ પાછો હશ્યો—માહારી વાત છેડવાની મતલબ તે સમજ ગયો અને ખરા પરીતથી મહુને બોસા લઈ માહારે ઉપકાર માન્યો. મેં તોપીની ઉતાવળ નહી કીધી તેહના મહુને પુરતો બદલો મળ્યો. હમારી આખી સાંજ ખુશાલ ગઈ અને પપારી તેની જોયું હશે કે કાલે તે કેવો રમુલ હતો.”

પીરોજ—તમારે તોપીતો રહીન ગઈ કે ?
શીરીને—પીરોજ, બેહુરામની ખુશાલી શાયે સરખાવતાં તોપી ચું મીજે તોએપણ મેં તખવીનથી થોડીક મીનીટ સામવી લઈ, તેપી પુરી કરી નાખી—પણ જેહુંતો માન ને બેહુન કે કદાચ તોપી પુરી નહીથી થતે અને જરને બીજી તોપી પેહડાવવી પડતેતો તેહની કાંઈ મહુને દલગીરી નહી લાગતે.

પીરોજ—બેહુન તારૂં એવું લાપગ કે તું તાહારા મીજાને કાઠ્યોમાં રાખી શકેછે. મારાથીતો હેવી શુલામ મીરી નહી થાય, જાહારથી હું પરછી તાહરધીન હું આશા રાખતો હતો કે માહારી ખુશીનેમી કાંઈ વચન આપવામાં આવશે. માહારા આપના ઘરમાં માહારી કોઈએ ખરજ તોડી નહી અને હજીથી હું કોઈને તોડવા દઈશ નહી. શું સઘલા ભરથારો પોતાની બાપડીઓનું કહ્યું કરતા નથી ?

શીરીને—બેહુન આપડી કાંચે થાએમ—જરા થંડી પડ. તું વીચાર કર કે બેહુરામ અને કાઠશે આપણા શેહરની કનયાઓમાંથી આપણને પસંદ કરી નેકા કીધા તેથી વધારે આપણે આપનારૂં બીજી શું હોએ ! માહારીતો જ લાભજ એજ કે જેમ અને તેમ આપણા ભરથારની એ પછી ગમ પેકી ગમ નાહડીની નાહડીની ખોડ આપણ જેવા તથા સોધવાને બદલે તેઓની માન ભરેલી બીજી ખુબીએ ને પરકાએ તે ઉપર વધારે ધીઆન આપવું જોઈએ. માહારી આ શીખામણ બેહુની ધ્યાનમાં રાખજ કે જેમ અને તેમ ભરથારના શવભાવને આપણે શવભાવ એકમતો કરવાની તખવીન રહી, તેને ને બાજબી પસંદ પડતી હોએ તે ઉપર આપણું દીલ લગાડવું.

પીરોજ—વાતતો ખાસી !! વાહા શું શું કર ગુલામડી તું બની સડે.

શીરીને—તેવું કાંઈ છેજ નહી ! ને વાતમાં તું પોતાને મજબુત શમજે તેમાં તોએ થવાને ને લલામજ કહી બી કડું નહી. ખરો લગતનો મજબુત માંડતો એજ કે જેમાં બે જીદી જીદી જતતાં શવભાવ એકએક સાથ મળી

અથવા ભેલાઈ બધાં એક નવોન સવભાવ પેદા થાય. શર વે ચીનમાં રોકે હીલવવાથી મુરખમાં ઠડીએ, શરવે ચીનમાં શાંમે થવાથી હુડીમાં ઠડીએ પણ દરએક ચીનમાં ખરે વી માર નણીઆથી તથા તે ઉપર દાખલા દલીલ સાથ તક શર કરીઆથી આપણું માન તથા આખર વધે.

આ શબ્દ 'શાંભલીઆથી પીરોનના મન ઉપર અ શર ધઈ' બેહુ કુંડુમાં સલાહ શંખનના નહરો પાછો વેહુ વા લાગશે અને તેની શામેતીમાં બેહુ ભરથારોની નીચલી વાતમીત ઉતારીએ છઈએ:—

કાઠશ—પીરોન અને હું હાલ ઘણું ઠીક લાલીએ છઈએ, હમે પેહલાં પરણીઆ પછી થોડીઘણી ગેરસમજી તી થતી હતી, પણ થોડાક દીવસ થપાતા જાણે એક કુંભાર મતાડી ગમે તે આકારમાં થઈ તેમ પીરોનને મહુને ઘડી લી થોણે. હુમી ! થોડાક દાહાડા થયા હેવી પતામણી ધઈએ કે, અતીઆર શુધી તેણીની અરથી કીમત હું પીછાણતા ન હી હતા.

મેહરામ—આમણે બેહુનો મીનત કોઈવાર મકાસી થાયછે પણ તું કેહેછે તેમ આપણી બેહુની મોહરદારો આ પછી ઉપર રાન મલાયેછે. શોરીનતો મને મીનત ખોવા દેતીન નથી. તે હેતુ કરેછે કે માહારેથીતા હસાઈ નવાએછે.

કાઠશ—ભાઈ યાદે આપણે નાહાના હતા તારે કે વી મારામી કરતા હતા ?

મેહરામ—હા ! કારણ કે તું કેહતો કે હું ચેડ અને હું જાણતો કે હું ચેડ, પણ હવેતો હું ચેડ ને શીરીન ચેડાં છી એટલે લડવાનું કારણ નવું રહ્યું.

કાઠશ—ભાઈ મેહરામ તું માનવેમી નહી ! તેણીને શમજવવા હું એક નકશ પાડતો હતા, તે તેણીએ જોઈને મહુને એટલીતા મદદ કીધી કે માહરું કામ અરધું ચેહલું થઈ ગયું. હું આહારમી આપું કે, સમથો શાખણ તઈઆ ર ! આ બાબદતો નજવી લાગશે, પણ હું ધારું કે ઘર શંસારનું મોહકું ચુખ આવી દેખાઈતી નજવી બાબતે ઉ પર ધીઆન આપીઆથી વધેછે.

મેહરામ—હા ભાઈ કજઆને માટે મે જાણે આમાં માં આમાં નિયમો, પણ ભરે મે માહેનું એક જાણે કજઆ કરવા નાન પાડે તારે આ કજઆ થાએન કેન ! મહુને વા રેઘડીએ નામીઆ કવી દલપતની કવીતા યાદ આપેછે પણ તે પરમાણે દરએક બાપડી માટે તારે વલી કુનીઆમાં ફરી આદ તે સાની હેપ !

ધરમાં કુમંપ ન રાખીએ ર,
હરી હરી પતીને મીનિયારે સુધ નાર.

ધરમાં કુમંપ—હલીઆવી.

લા ૬ કું.

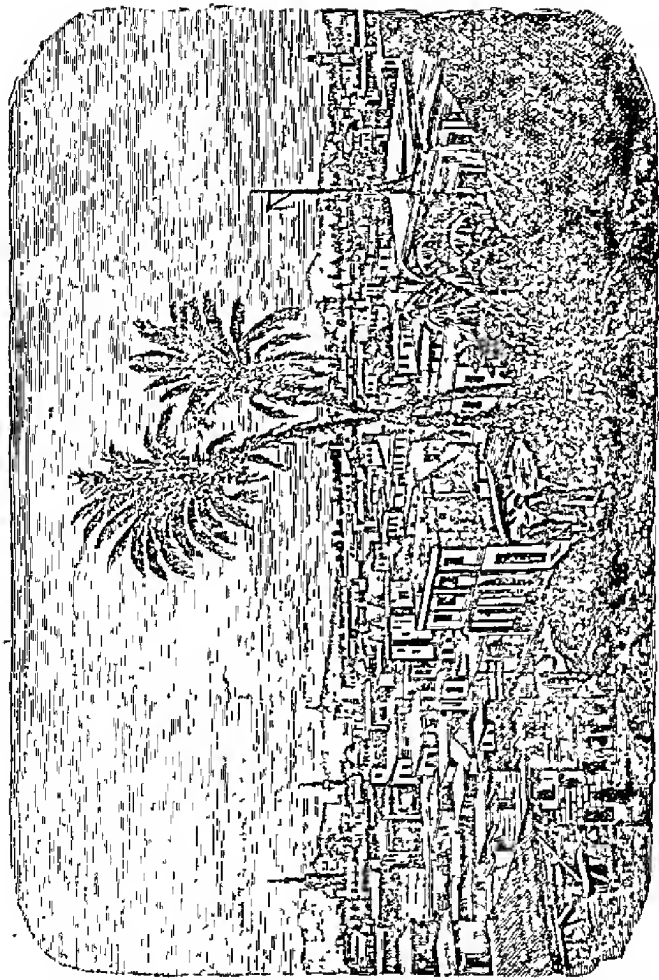
માણસ જાતના ઉપયોગમાં આવતી વસતુઓમાં લા કડું સરસાઈ જોગવેછે. જેમ વખત બદલાતે બંધે તેમ ચોક્કસ કામોમાં લાકડાંને બદલે લોહડું અથવા લોહડાંને બદલે લાકડું એ યરમાણે ફેરફાર જોવામાં આવેછે. અને એ મે અતીઉપયોગી વસતુઓ વચ્ચે હમેશની સરસાઈ વી

થે ચાલુ લડાઈ માલેછે હેતુ કહીએતો કાંઈ ખોટું કેહવારો નહી, પણ કોઈ પણ ચીનની પુરતી ખુબીઓ સોંધી કાઢાડ વાને આ સઉથી સરસ ઉપાયછે. લાકડાંના ઉપયોગ કાંઈ જોવા તેવો નથી, દરએક દેશ પોતાના લાકડાંના રક્ષકપણા ઉપર મગરૂરી રાખેછે. ઈંગલાંડ દેશને મોહોટાઈ અને નાથ લાં દેશ ઉપર સરદારી આપવામાં તથાના એક આહાડની મોહડી ખુબીછે. હજારો મનવારો અને આગમોરો દુશ મનના મેલાની ધાસતી વગર સમુદ્રની સપાતી ઉપર બેઠ કડેછે. હાલમાં વાહાણના કામમાં થોડો ભાગ લોહ ડાંમે લેવા માંડેછે પણ તોએ લાકડાં વગર ફક્ત લોહડાં ધીન તેહતું પેટ ભરાતું નથી.

આપણા રેહવાના ઘરોમાં અને ઘરસંશારના સામાણમાં સગવડ અને સોભાને અરથે તરેહવાર યુક્તિઓ લગાડવામાં આવેછે, રેખલ, ખુરશી કબટ અને પેટીએને માટે આન સો મરસ અગાઉ જ જાતનું લાકડું વાપડતા હતા તે કરતાં પચીસ ઘણુ વધારે જાતનું લાકડું હાલ વાપડવામાં આવેછે આન સો વરસ ઉપર કાણ માણતે કે આખાં મા લવાલાં ઘરો સદનતર લાકડાંનાં બનાવીઆમાં આવશે ? ઘરોન નહી પણ તેહને લગતી વખારો તમેલાઓ બખરથી ખાણા ઇતીઆથી અને હેવાં ઘરો મુંબઈમાં તો થોડાંન પણ ઈંગલાંડ તથા ફ્રાન્સમાં મુશકલ જોવામાં આવેછે અને ઇતનાં બધેલાં ઘરો કરતાં તેમની કીમતમાં નબદીક વીસ થણે ફેર પડેછે વીલાતમાં ૧૮૫૧ માં થમ્પેલાં મોહડાં યારદ શનમાં વીએના રોહરથી એક હેતુ ઘર દેખાડવા માટે મે લખું હવું તે માટે એક નમવાના ઓરડો અને તે શાયે આ વીસ માણસ મેશી થકે એવડી રેખલ તથા ખાણુ મુકવા મેલવા માટે આપવામાં કબડા ખુરશીઓ એકસો માણસો મેલો સકે એવડી લાઈબરેરી તે સાથે સોભાપમાણ 'ચુકકે સ' એક દરાર્થગ રૂમ એટલે મુલાકાત લેવાના ઓરડો એક સુવાના ઓરડો તે સાથે માહેલો પર્લંગ, સોફા, કબડાં મુકવાની પેટીઓ અને એક બાજુને ઓરડો, અને લાકડાંની મુવાલી ભોપ અને એ સઘણું ઉમી કીસમનાં લાકડાંનું અને તેથી વલી અતી સસતી કીમતનું હવું.

લાકડાંને કાંટીઆથી અગણીત નાહાની મોહડી કામ ની વસતુઓ બનેછે. જેમકે સંધના કટરાઓ, પર્લઆઓ, કાંઈ પણ ચીનના હાયા. સેતરનનાં મોહરો, દડાઓ, રમ કડાંઓ, લાકડીઓ, કાંટલાં, મગલો, જોહરી, પાલણુ અને એ વગરે બીજી હજારો મીનો. કાંટલી વખતે લાકડાંને ગો લ ફેરવડું પડેછે અને કંટારીનું ધયાન મે ગમ ખેમાયાથી તેહના પગમાં ફેરવવાનું જોર રેહતું નથી માટે લેલાતમાં એ કામ ઉપર આંધેલાં માણસોને રાખવામાં આવેછે. ઈંગલાંડના ઘરડા રાજ તરીજ જઆરનને એ સાંમે ફેરવવા નો બહુ સોખ હતા અને થોતે પોતાના મેહલમાં એવા એક યંતરથી રચુન લેતો હતો. હજારા વાંચનારાઓએ આ જ સુધીમાં કેટલી પેનસીલો ઘડીને વાપડી નાખી હશે, પણ એકકો પેનસીલ બનાવાને કેટલો ખર્ચ તથા યંતરની અગ ત પડેછે તેનો કોઈવાર વીચાર કીધો હશે.

અતી સલગવવાની હુસીફર મામીસ (લેલાતી દીવા સહી) બનાવવામાં લખે રૂમીઆનું લાકડું દર વરસ ખ પેછે એક બખરેતો હજારાં કેટલાંક વાંચનારાઓને રહ્યું.

આમલક્ય ચહેર.

આવશે, પણ એ વાત ખરી છે. વેલાતના ક્રકત એક જ બ્રહ્માનાં કારખાનાવાલાને માટે સલીઓ કાપવા દર વરસ ૪૦૦ મેહડાં ઝાડો કાપવામાં આવે છે, અને એ દખ્ખતી નજીવી બીજ બનાવવા માટે કરેલા રૂપીઆનું સાંચાકામ વડા પછે, હેવા દરએક સાંચામાં ૩૦૦૦૦ સલીઓ એક મીનીટ માં કાપા છે અને એ સલીઓના કાંઈ નાંધવાં પડીકાં વેચવામાં આવતાં નથી પણ સધલો પીપા સાથે જ હુશાખ રાખવામાં આવે છે. લંડનના એક સલી બનાવનારે, બરીસટ લના એક વેપારી ઉપર ૩૦ હાજર ૨૦૬૦૦ સલીઓમાં હતાં તે ૬ રએક હાજર ૬૩૦૦ પડીકાં, દરએક પડીકાંમાં ૨૦ દાખલી અને દરએક દાખલીમાં ૫૦ સલીઓ. હવે સધલીઓ કેટલી થઈ તેહનો હુશાખ વાંચનારાઓને સંકેતે છે. એ સલીઓ મુકવાની દાખલીઓ સરવે કાઢીએ નિર્ધારે. જરમની મોહેલું એક કારખાનું એ દાખલીઓ એક આનાની ૧૦૦ ને હુશામે પુરી પાડે છે અને ગંધક વનાની સલીઓ એક પછની ૭૦૦ ને હુશામે વેચે છે !! અીયર નામના એક જરમને એક સાંચો દેખાડયો છે, જ્યાં એક વખત હાથ હીલવીઆથી ૩૦૦ સલીઓ બને છે અને આર કલાકમાં ૧૦૦૦૦૦૦ સલીઓ બનાવે છે. બીજનર નામના એક હુસીરક માય બનાવનાર એક પછની ૧૧૨૫ સલીઓ આવે છે, અને કુશ્વ નામના એક બનાવનાર એક પછની ૧૯૨૫ સલીઓ વેચવાની ખબર આવે છે.

જરમનીમાં રમકડાં લાકડાંના બનાવે છે અને લખો રૂપીઆના રમકડાં દર વરસ વેલાત આવે છે. જરમનીના બેનુતા પોતાના કુશ્વના વખતમાં તે બનાવી વેપારીઓને વેચે છે અને તેની કીમત ઉતરતી ઉતરતી છે એક આણના એક દબન બાકસ મુધી આવે છે. જરમનીમાં સૌનજરમ કરી એક શેહર છે અને તે માટે ૪૦૦૦ માણસની વસતી છે અને મુખ્ય કરી સધલા વસનારો આતર રમકડાં બનાવવા ઉપર રોકાયા છે અને દર વરસ ને શેહરમાંથી એક લાખ મણ વળણનું રમકડું બાહર દેશાવર ખાતે જાય છે અને તેહની બનાવટમાં લાકડું અને લાહી સીવાય બીજું કંઈ આવતું નથી, કોતરકામમાં લાકડું પુશકલ ખપે છે. સ્ત્રી ધોઈ થઈ દર મારો એકડું ચીતર વાંચનારી બાળીઓને લેવામાં આવતું હશે. એ ચીતરની લાકડાંપર ન કરેલું હશે પછે અને કેટલું બારીક કોતરકામ લાકડાં ઉપર થાઈ સકે છે તેહનો એ એક અજા નમુનો છે.

ડામાસકસ શેહર.

પાસે ને ચીતર આપી છે, તે ડામાસકસ નામના શેહરનું છે. આ શેહર તુરકસતાનના સીરીઆ નામના પ્રાંતમાં એક મુશાનુમા અને મોહોલાં મેદાનની ઉપર આવેલું છે. એ શેહરને આરબ શોકે અલીશામને નામ મેલ્યું છે. ને મેદાન ઉપર એ શેહર આવેલું છે, તે મેદાનની તરફ બાજુએ ડુંગરાઓ આવવાથી તેઓ ઉપરનું પાણી તેના ઉપર આવે છે, અને તેથી તીઆં નાહનાં નાહનાં સરોવરો થયાં થઈ રહેલાં છે, તેથી કરીને તે ઘણું રલીઆમણું છે. એમાં સરોવરોને બાહાર અલખાર કરી

કહે છે. તેનો અરથ એવો થાય છે કે, મેદાનનાં સરોવરો. આ મેદાનમાં આવેલા પાણીનો મુશકલ હોવાથી તેમાં જાહાડ પાન પણ પુશકલ થાય છે. આવાં રલીઆંમણા મેદાનનો પશ્ચીમ ભાગ ને બધા કરતાં રલીઆંમણો છે, તેમાં ઉપર શેહર આવેલું છે.

આ શેહર ઘણું મોટું છે, અને તેના પેરાવો તીસ મહલ વેરનો ગણાય છે. એ શેહરમાંની ઈમારતો ઈંટની બાંધેલી છે. ઈમારતો ઘણી મોટી બાંધેલી હોય છે, પણ તેમના બાહારના દેખાવ સારો હોતો નથી; કેમકે તીઆંના લોકો સધલો શીનગાર થરની અંદરના ભાગને આવે છે, અને બાહારનાને જોવા તેવો રહેવા દે છે. આથી કરીને મોહોલાઓને અને શેહરના દેખાવ જાહેર રલીઆમણું દેખાતો નથી. મોહોલાઓ એવા અધોઅધ હોય છે કે સાંકડી ગલીઓના જવા લાગે છે, કેટલાક મોહોલાઓમાંથી પાણીનાં નાલાંઓ પસાર થાય છે. આ નાલાંઓના પાણી તીઆંના રહેવાસીઓ હુમાખનાઓમાં વાપરે છે. વાંચનારી બાળીઓને મરવ હશે કે એવા દેશોમાં હુમાખમાં નાઓ ઘણું હોય છે, અને તેને મુસલમાનો એક આશીરવાદ સરખાં સમજે છે. તેવાં હુમાખનાંઓને માટે આ ના લાંબાંજાં ઉપયોગી ગણાય છે.

આ શેહરમાં કેટલીક મુદર ઈમારતો છે, તેમાં સરવેથી સરસ તીઆંની ખસલ છે. આ ખસલ એક સવ ખરીસીઓનું એક દેવલ હતું. આ દેવલ મુસલમાનોના હાથમાં જવા પછે તેને ખસલ બનાવી મેલી છે, એટલું જ નહીં, પણ તેને તેઓ પોતાનું એટલું પવિતર મકાન ગણે છે કે, તેમાં કાંઈ ખરીસીઓને દાખલ પવા દેતા નથી. એનાથી ઉતરતી શાળીની ઈમારત બાન નામની છે. આ ઈમારત ઘણી ઉંચી છે, અને તેનું છાપડું ઘણાંક ગરેનીટ જાતના લાલ રંગના સંજેમરના ધામલાની ઉપર રાખવામાં આવેલું છે. એ ઈમારતની વચે એક ઘણો મોટો અને ઉંચો ધુમખન કરવામાં આવે છે. એ શેહરમાં ભાગભગીયા પણ ઘણા છે. એ બાગીચાં અંદર કુલ કદાલીનાં ઝાડો પુશકલ થાય છે. એ બાગીચાં પાણી મોહોલાનું કરવાને નેહરો બાંધેલી હોય છે, જેમાં બારાડો નામની નદીમાંથી પાણી લેવામાં આવે છે.

એ શેહરમાં એક લાખ માણસની વસતી છે. આ શેહરના રહેવાસીઓ પુરવ તરફના એકાંની વચે સાડાં માન ધરાવતા નથી. તેઓને સામરોની કરીને કહે છે, જેના અરથ એવો થાય છે કે, નરસી માલના ડુમાસકસ. એઓની માટી ચાલ ઉપર કહેવતો ચાલેલી છે. પરથમ એ શોક ઘણાં જનુની હતા, પણ જ્યારથી તેઓ ઈજીપ્સીઓ અથવા મીસરનાં રાજા તાબામાં આવીયા છે, તોચારથી, પાકરી માલ કેમ ચાલવું, તે તેઓ શીખીયા છે. આ શેહરમાં કેટલાક યુરોપીઓ વેપારીઓ જઈને વસેલા છે, અને તેઓ તીઆં વેપાર ચલાવે છે. તીઆં બરીટીશ રાજની તરફના એક એલચી છે, જેના મકાનપર બરીટીશ વાવડો ઉડે છે. આ પ્રાંતને માથે થઈ ગયલા કેટલાક પાદશાહોએ તેના ખેતીવાડી વચેરોના ઘણાં મુશ્કારો કરવાથી, તથા આ શેહરને રોનક, રમણ વચેરોથી વધારવાથી, આ આખાં પ્રાંતમાં એ શેહર ઘણું વખણાયેલું છે.

આગલા વખતમાં એ શેરે તલવાર બનાવવાનાં કારખાંનાંચિને માટે ઘણું વખણાવું હતું, પણ હાલના વખતમાં તેણે તે હુનર અને તે વખણ એ બધું જોડી દીધું. જોકે આ તલવાર બનાવવાના હુનરમાં તે આ પાછલ પડીઆણે, પણ તેમ બીજા હાથ ઉપર સુતરાઉ તથા રેશમી કાપડ બનાવવાના કામમાં કાપેલીઆત ધરાવે. ઉપર નજીવીઉંટે કે, એ શેરે એક પાણીથી ભરપુર અને ફલત મેદાન ઉપર આવેલું. આ મેદાન ઉપર તેઓ ફલ ફલાદીના મોટા બાગ અથવા મરા કરે, અને તેમાં ફલ એકઠાં કરી, તેમનાં મુરંબા વગેરે બતાવી, આખાં ગુરકસતાનમાં તેઓ તેના મોટા વેપાર ચલાવે.

આ શેરે ઘણું અસલતાવારાનું વસેલું. એશીઆ ખંડની પુરવથી તથા ઉતરથી, અરબસતાન માટેલી મુસલમાનોની પવોતર નગાઓ તરફ હુન કરવા ન રાસંલેકોના કાફ લાએને આ શેરેમાં એકઠાં મલવાનું મકાન હતું. આ બધા હાલઓના કાફલા તીઆના પાછાના અસરા તલે સલામ તીથી પોતાની મુસાફરી કરતા હતા. આ ઉપરથી આ શેરેનું નામ "કાબાને દરવાજા," એટલે કાબા તરફ જવાના રસતાપર દાખલ થવાની નગા એવું આપવામાં આવેલું હતું. આ શેરેમાં આ પરમાણે પુરકલ હાલઓના આવજાવ હોવાથી તીઆં વેપાર પણ ઘણે પીકતો હતો, કે મકે, તેવા હાલઓ જે પવોતર મતલબથી સાથે વેપાર પણ કરતા મુસાફરીએ ચાલતા જાયતા તેમાં તેમને તેમનાં મુસા નમાં કશી મના નથી. ઉપર લખવા પરમાણે એ શેરેની આસપાસનાં મેદાન ઉપર પાણીના નગાવ ઘણે હોવાથી ઉનાલામાં ઘણક ખર્ચોઆઓ મુકવા માટે, અને તેમ ધનાં તેમાંથી જોડેરી હવા પેદા થઈ પવનની લેડેડીની સાથે જોડેરીમાં આવે, અને તેથી કરીને તીઆં તાવ વગેરેનાં દ હા હુમેશાં પંથરાપણ રહે.

અઉરાંગઉટાંગ.

અઉરાંગઉટાંગ એ વાંદરાની જાતનું એક પરાણી, પણ માણસને ઘણું મલતું આવે. વાંચનારી બાઈઓ ને ખબર હશે કે, વાંદરાઓ ઘણાપરા માણસને મલતા આવે. સયલી જાતનાં જાનવરોમાં માતરે એ જ જાનવરો

માણસના આધારને અથવા હોલને મલતા આવે. તેથી ના હાથપગને આધાર, મોઝોડોના ચેરો, અને એ વગેરે કેટલાક શરીરના અવયવો માણસના જવાં હોય. હાલ માં એક મુરોપીઆન વીંદરાનાં એવું કહેલું કે, માણસો અસલ વાંદરાનું હતા, પણ જેમ જેમ જાનો વધતો આ ગલ ચાલતો ગયો, તેમ તેમ તેમના ઘાટ ઘટમમાં ફેર અથવા મુધારો થતો ગયો, અને સેવરે માણસ હાલના આ કારપર આવીઉં. આ વાતની સાબેતીમાં તે આન કેટલાંક વરસો થયાં સેંકડો તકરારો લાવે, અને હજી પણ પોતાની તકરાર ચલાવીઓ જાય. પણ હજી આ વાત લોકોના અને બીજા વીંદરાનાના થીઆનમાં ઉતરી નથી, અને તે ખરીએ એમ મનાતી નથી. કેમકે એમ માનવાની આ ગમમ સેંકડો જાતના વાંધા ઉઠે, જેના નીવેડા હજી આવી ઓ નથી.

આ પરમાણે માણસને મલતાં આવતાં જાનવરો અથવા વાંદરાઓમાં અઉરાંગઉટાંગતો નરદમ માણસના જિવું ન દે આપ; એટલું જ નહીં પણ માણસની માફક બે પગે તે ચાલે, અને માણસના સરખું કામકાન કરે. આ માણસ રૂપી વાંદરા આફ્રીકામાં, હાંડીસતાનના કોઈ કોઈ ભાગમાં અને ભેરનીઓના ટાપુમાં ઘણા થાય. આ વાંદરાઓ વધતામાં વધતા સાત કુટ વેર ઉંચા થાય. પણ તેઓનું સાધારણ કદ માણસનાં કદ કરતાં નરા નાહતું હોય. એ જાનવર ચાલવાની, હોડવાની અને કુદકા ચાલવાની ઝડપ ઘણી રાખે. એનું ભેરતો માણસના કરતાં ઘણું. તે હાથની એક કાપડ મારેતો માણસનું હાડકું ભાંજ નાખે. મોઝાં માણસને એક બચાંની માફક બગલમાં મારીને

હોડી જાય. એ વાંદરાઓ નંબામાં જીવારે બે પગે ચાલે તીઆ રે નરા ઘડપંજુપર આવેલા માણસો ચાલતા હોય તેવા દેખાય. તેઓ વખતે હાથમાં લોળી લાકડી રાખે, જેથી જાણે ખરાન છુદા થાવા હોય તેવા દેખાય. પણ એ છુદા થાવા ઉપર લખવા પરમાણે એવા મનજીત, જોરાવર હોય કે તેને જો નારા જીવાન કાકાને ઉંચકીને દડાની માફક ફેંકી દીએ. અઉરાંગઉટાંગને કાકટરોએ મોરીને તપાસતાં તેમનાં શરીરની અંદરના પણ સઘલા અવયવો માણસને મલતાન નજાય, ફેર માતરે પાસલીમાં નજાયો, માણસને બાર પાસલી હોય અને તેને તેર હોય. તે સીવાય બીજે કોઈ ફેર નજાયોતથી. એની જીભ તપાસતાં તેના બધે ભાં થો માણસની જીભના સરખેન નજાયો, જેથી આટલી વાતની અજાણથી મેદા ધઈ કે, તીઆરે તેમનાથી માણસની માફક લેખાતું કેમ નથી. તેમ જ વાંદરાનું લેખું તપાસતાં તે પણ માણસના લેખું સરખું નજાયું, તોપણ તેમાં વીચાર શકતો નથી. ઉપર લખીઉં કે અઉરાંગ ઉટાંગ માણસની માફક કામકાન કરે, તેના કેટલાક ઘાબ લાએ જોવામાં આવેલા. કાકટર ટાઈસન નામનો એક વીંદરાન આફ્રીકાના આંગોલા દેશ તરફથી એવો એક વાંદરો લાવીઆ હતો. તેને માટે નજાયે કે, તે ઘણું નરમ

સંવેભાગનો, ગલતાવરો અને કોઈને હરાન નહી કરે એવા હોતો, ઇંગલંડ આવતી વખતે વાહાણમાં સેલરી સાથે તે થ હો મહી ગયો. તેમની સાથે તે રમતો હતો અને તેમને વારે વાર કોઠી કસતો હતો. આ વાંદરાને ઇંગલંડમાં લાવવા પછે તેને કપડાં પેહેરવાની ટેવ પાડવામાં આવી હતી. આ ટેવ તેને ઘણી જલદીથી પડી ગઈ હતી, અને પછે સારાં સારાં કપડાં પેહેરવાની હોંસ ઘણી વધી ગઈ હતી. તે બી છાનાની ઉપર સુતો હતો, અને માથાં તસે તકોચી લેતો હતો. તેને ઠંડી લાગે તોઆરે પાલકી પોતાને હાથે લઈને લોહીને સુતો હતો.

જુદુ નામનો નામીયો વીધવાન એન. અબ્ડાં ગુઠંગની એથી વધારે નવાઈ જેવો વાત કહે છે. તે જણાવે છે કે, એક દેકાંજી એક જણના ધરમાં તેણે એ વાંદરાને જોયો હતો. તે તેના ધણીના ધરમાં જુઆરે બીરો જમવા આવવાના હોય, તોઆરે તેમને લેવાને બારણા આ ગલ આવીને ઉભો રહેતો, અને જે આવે તેને દીવાન ખાનામાં લાવતો. લેડીએને ખગલમાં લઈને લાવતો, આ વાંદરાને જુઆરે જેલપર ખાવાને બેસાડતા હતા, તોઆરે તે બીજા મેનબાંનોની માફક જ થું કરતો હતો. તે છોડી અને કાંડાએ આ તો હતો. ગલાસમાં દારૂ નામતો હતો, સલા ગતીને વખતે તેના હાથમાં ધરીને તે સાંભળતો હતો, અને બીજા આનાં ગલાસની સાથે પોતાનું ગલાસ અડાવીને પીન્તો હતો.

જેલપરના રૂખાલની તે ઘડી ઉમેડતો હતો, અને દારૂ પી રહીને તે વડે તે પોતાના હોડ નુછતો હતો. પોઆવાં ર કાંથી લાવીને અર્ધની ચાંદે કરતો હતો. પીઆવાંમાં આંડ નાખતો, તેમાં ચાંદે નામતો અને ચમચાએ હોડાવીને તથા કુપ નાગીને તે તઈઆર કરીને આપતો. તે બધી જતનો ખોરાક ખાતો હતો. તેને કુપ અને ચાંદે ઘણી ધીવા ગમતી હતી. મોઢે દારૂ હોય તે તે ખુબ ટીચતો હતો. આ વાંદરા પારીસમાં તરણ ચાર મહીના રહેવા બાદ ખરણ પા મીચી હતો. શીઆલીઅન નામની જગ્યાએ આ જતનો વાંદરાએ જુઆરે અર્ધ હોયછે તોઆરેથીજ પકડીને તેમને પાંહે, અને મોઢાં થયા પછે તેમને ઘરમાં કામ કરવા રાખે. તેઓ માણસના સરખું કામ કરે, પાણી ભરે, વાસણ ઉઝરે, સાકમુક કરે, અને એ વીગરે કેટલીક જ તનું કામકામ કરે. તે મોઢે વાસણ લઈને છેક નદી વેરે ધી પાણી લાવે. પાણીનું વાસણ તે માથાંપર મેલીને લાવે, પણ તેને તે ઉતારતાં આવડતું નથી, તેથી જો કોઈ માણસ ઉતારે નહીતો તેને જમીનપર નાખી દે છે અને તે વાસણના ભાગીને કકડા થયલા જોઈને ગભરાઈને ચીચીઆરી મેરે. આ પ્રાંસને બીજા વાંદરાની માફક પુછડી સુતી નથી.

પંજાબમાં એક જવતા દટાપલો ફકીર.

ઈસવી સને ૧૮૩૭ ના શાલમાં, એક ફકીરને જવતા દટાપલો તેની ખખર સર કમોદવેદ કહે છે કે "જેવી કે પતાન આસખરને મને કીધી તેવોજ તે બનાવ નેવાને મેં કશાવ કીધો; પણ ભોગજેને તેણે દાટયા મહી યોડા કલાકે હું તથાં જઈ લાગે, તેથી તે દેખાવ મારા નેવામાં આવશે નહીં; તોપણ રનજતસીંગની સાહેલી તથા દરબારમાંના ઘણા માનવા લાખર ગરહસયો, જેઓની હજુર ફકીરને દાટયો હતો, તેઓની શાખશી આ વાતની સમાઈ ખતાવી આપે છે, એટલુંજ નહી પણ જ્યારે તેને ધોરમાંથી ફ) અપવાડી આં પછી બાહાર કાઢ્યો અને તેને ધાસતી ભરેલી હાલતમાંથી પાછો તરોરાત કીધો, તે વખતે હું પોતે (સર કમોદવેદ) તથાં હાજર હતો; અને મારી તે ઉપરથી ખાતરી છે કે એવો અજબ જેવી બીના બજવવામાં કંઈ પણ દગો તથા જરામી કાવતરું ન હતું અને નીચે જણાવેલા હેતુલ ઉપરથી વાંચનારની તે વીસે ખાતરી થશે એવું ફ) પાઠે છે."

"ફકીરને દફનાવવા પછી ફ) અપવાડીએ પોતા દેરે લા વખતે રનજતસીંગ સાથે હું તે દેકાંજી ગયો, લાહોર મેરેના મેહલની નમદીકના બાગમાંના એક માગની હુકમમાં એક ચોરસ ઇમારત જેને "બારાદરા" કહે છે અને જેની આસપાસ ફરતો આટલો તથા વગેરેમાં એક બધે આરોહ છે તથાં હુમે આવવા, પછી રનજતસીંગ પોતાની દરબારમાંના સમજા માણસો સાથે હાથીપરથી ઉતરી જઈ મારત પોતે જાંધ કરી આવશે હતા તેમજ છે કે નહી તેની તપાસ કરવા લાગે. આરડાની મારો માણસે માણસ હતાં જેમાંના તરણ મારણા ઉટરડી તથા કરમી સુનાથી અસખર પુરી લીધાં હતાં અને ચોધાર ફકીરને અદર દાટયા પછી રનજતસીંગ પોતાની હજુર બારણું જાંધ કરાવી તથા તાલાં પર પોતાનું સીલ કરાવ્યું હતું. ખરેખર આરડામાં જવા ને કસો રાતો ન હતો કે જેમાંથી ફકીરને જરા પણ ખાવાનું અપાઈ શકાયે તથા તે આરડામાં જરામી સુરાખ ન હતું કે જેમાંથી હવા પણ નીકળે શકે.

નીચે અને દીન, જેમ અને તેમ દગજબાજ પકડી કાઢવાને રનજતસીંગ પોતાની સાથે રહેનારી સીપાઈની યો લીઓમાંની બે યોલી તથાં રાખી અને તેમાંના ચમાર મેહે રોગીરા બજે કલાકે બદલાતા હતા; અને તેજ વખતે તેણે પોતાની દરબારના વડા અમલદારને પણ તથાં મોકી કરવા તથા સવાર અને સાંહોડ તથાંને હેતુલ મોકલવા ફરમાવ્યું; તેમજ નયાંસુધી બારણું જાંધ રાખ્યું હતું તથાંસુધી રનજતસીંગ પોતાનું સીલ પોતાની પાસ રાખ્યું.

"સાહુ" બારાખર તપાસીઆ પછી હવે આટલાપર બેઠા અને એક અમલદારે તાલાંપરનું સીલ ખેડ્યું. બારણું ઉઘાડતાં એક અપારો આરડો દેખાયો કે જેમાં રનજતસીંગ તથા ફકીરના ચાકરો દાખલ થયા. તે આરડામાં ૩ ફીટ નીચું એક ભોખરું હતું તેમાં હુમે જતીની મદદથી દાખલ થયા. પછી મેં તથાં એક લાકડાંની ૪) ફીટ લાંબી તથા ૩) ફીટ યોડાલી પેટી જેમાં ફકીરને યુવાકો હતા અને જેના ધાકણના તાલાંપર પણ બાહારના જેવું સીલ કીધેલું હતું તે લીડી. પેટીનું ધાકણું ઉઘાડતાં

ન મેં સનના કોથરામાં નાખેલું એક ચુરડું માથાપરથી ડો રીએ બાંધેલું એવું.

“ચુરડું એવાને લોકો જાણ્યાં બેગા થયા હતા અને તેઓએ પોતાની તાજીબી પુરી પાડેલા પછી ફકીરના આ કશેએ પોતાના હાથ પેટીમાં બંધાવવા અને ચુરડું બાહાર કાઢી પેટીનું દાકણું પાછું લઈ કીધા પછી તે ચુરડાને તે પેટી સાથે હથેલાવી હીંદુઓની ચુરતી મોશાલ મેલવું અને તે ચુરડું બાહાર કાઢતી વખતે એક તોપ ફોડી હતી અને ત્યાર પછી રનજતસર્ગિ તથા હું ચુરડાં પાસ ભોવપર બેઠા.

“આફરે તે પર ગરમ પાણી રેડવાને શરૂ કીધું, પણ દગલબાલ ભરેલી ચુકતી સોપી કાઢવાને મારી આંચેસ થયાથી તેને સજવન કરવાને કસો પણ ઈલાન તેઓ લાગુ પાડે તે આગમય કોથરામાંથી તેને બાહાર કાઢવાને તથા થ રીરના ખરેખરો દેખાવ એવાને મેં રંજતસર્ગિને દરખાસ ત કીધી, તેમ તેઓએ કીધું. ચુરડાના હાથ પગ કરમલો વલી ગયા હતા, એડેરો છદી ગયા હતા તથા માથું બાંધ પર પડેલું હતું; ત્યાર પછી મારા વધે તે ચુરડાને તપાસી થું, પણ તેને પેટ તથા હાથની નસો હાથ લાગી નહીં અને આખા શરીર સીવાએ કુકત તે ચુરડાના કપાલ પર તે છે થોડી ગરમી માલમ પડી. ત્યાર પછી તેના આફરેએ થઈતી એક ગરમ રોટી એક ઇંચના આસરે બમી તેના કપાલપર મેલી અને તેને એ અથવા તરફ વળત કીધા પછી તેના કાન અને નસકોરામાંથી ત્રીજી અને રૂઢ જ્યોતી તેનાં આંધમાં બંધ રાખ્યાં હતાં તે કાઢી નાખીએ અને ઘણી મેહનતે તેના દાંત વચે છરી મેલી તેનું મોહોડું ઉઘાડી એક હાથે તેની જાળ બાહાર બેંચી કાઢી.

“તરીજ વખતે મેલી રોટી કપાલપર મુકીઆ પછે તે ચુરડું જોરથી કંપીયું તથા તેનાં નસકોરાં કુકવા માંડીએ અને સાંધા ખુલતી રીતે હીલવા લાગીઆ પણ નસો હજી સુધી કીમી ચાલતી હતી. જાળ બાહાર બેંચી કાઢ્યા પછી તે પર થોડું ઘોઈ મેલી તેની પાસે તે ગરાવયું. થોડા વખ તમાં ફકીરની આંખના ડોલા ફરવા લાગા અને તેમાં ખુદ રતી રંગ આવીએ.

ફકીર પોતા પાસ રનજતસર્ગિને બેઠેલા જોઈ કદાચન સંભલાએ એવું કીમી બોલ્યો—“થું હવે તમે મારી પર આકાંક્ષ લાવવા ?”

“રનજતસર્ગિ હા કહ્યું અને મોહોડી બેલાત આપી તેને નેહાવ કીધા. બેલાતમાં મોતીની એક કંઠાલા તથા હેમની પોહોચીની એક ઉમદા જોર તથા રેશમી અને મલમલના તાકા અને સાંધો હતી. પેટી ઉઘાડી તથા સાથ સંભળાએ તેટલામાં ભાએગે હરથે કલાક થયે હરો અને બીજા હરથા કલાકમાંતો ફકીરે મારો સાથે તેમજ પોતાની આસપાસના ગરહસથો સાથ ખુલી રીતે તોપણ માંદા ચાણ સ માફક વાત. કીધો અને ત્યાર પછી કસો દગો તથા કાવત રૂ ન હતું એવી ખાતરી સાથ હરો સમલા પાછા ફરીઆ.”

લો. કે.

ચી ના લોકો.

આપણા હીંદુસતાન દેશના ઈસાન ખુણામાં ચીના આવેલો. આ દેશ ઘણા અસલના વાસીની કુનીચ જાણીતા થયેલો, અને સુધારામાં મશાહર થયેલો. આ લોકો મંગોલીઅન રોલામાંથી નીકળેલા, એવું વીદવા એ શોધી કાઢીડીએ. એ લોકોના માથાં ઘણાંખરાં મ યા ઘાટના હોય. તેઓનાં નાંખ પોહોલાં હોય, અને આંખો જાણી હોય. તેઓની આમડીના રંગ સફેદ છે, પણ સાથે જરા પીલાશપર હોય. પણ વલી તેઓ એવા ઘાટમાં પણ જુદા જુદા ભાગના રેહવાસીઓમાં લોક ફેરે. ઉપર મથાલે જે ચીતર આપીડીએ તે એક માંડતી પદવીના ચીનાનું છે, જેને માંદરીન કહે છે અને ઘણા ઉંચા રેશમી પોશાક પહેરે છે તથા બાગ બગીચાઓ રહે છે. એ લોકોમાં રંગોં માણસોના મરતમે પાતળાં મ સ કરતાં વડેતા ગણવામાં આવે છે. પાતળાં માણસોને જે તેઓ એમ માને છે કે, તેનામાં જાહજી અમકલ નહીં ય. ચીના લોકો પોતાના માથાંપર બોટલા એટલા લાંબા બે છે કે, તેના છેડા પગની પાટલી સુધી આવે. પોતા માલની અંદર ખોટા બાલ અથવા બીજા દોરા મેલીને ક લાંબા બોટલા કરે છે. તેઓ નખ એટલા વધારે છે કે, જે આંગણપર બીજાં આંગણાં હોય. ચીના લોકો કદ ઘણાંખરા મપીઅમ હોય. લાંબા કદના ચીનાઓ થો ન એવામાં આવે છે. તેમાં ઘણા ઠીંગણા અથવા એવી રીતના બોટલાવાતે જવલે દીઠામાં આવે છે.

ચીના લોકો ચાલચલણમાં સુસેદ ભરેલા, મેહનતુ ને એક ઠંડાથી કામ કરનારા છે. એ લોકો પોતાનાં સ વાહલાં ઉપર ઘણો પીઆર રાખે છે. ઘરડા માણસોની રદાસત લેવી એ તેઓ મોટી ફરજ સમજે છે, અને તે જ ન અદા કરવામાં તેઓ ઘણા તતપર રહે છે. પણ જ્યારે તેઓ સર્ગાવાહલાં સાથે જલીને મથિએ, તેટલા તેઓ રકાંઓ સાથે જુદાઈથી ચાલે છે. જે પોતાના સંગે નહીં ય તથા જે પોતાના જતવાલો નહીં હોય, તે તેમની આંખ આગલ ટવલીને મરી જાય તોપણ તેને જરાએ મદદ આ તા નથી. પારકાઓ સાથની જુદાઈ તેઓ એટલે વેર રાં છે કે, પોતાના પડોસીઓ વરીકની પણ તેઓ દરકાર કરત નથી. ચીના લોકો નાહતી ઉમરમાંથી પરણે છે, અને યોને ઘણાં ઊંઘરાં થાય છે, તેથી તેમની વસતીના વધારો

દેશે બધી ધઈ બપે છે, તેમના દેશ સમઘી પરકારે કલવ
૧ હોવા છતાં, ધણીએ પોતાનું પેટ બરાબર ભરી શકત ન
થી. મીના લોકોને મીનમાંથી બાહાર બવાને શકત ન
તા હોયછે; પણ તે છતાં ઘણા મીનાઓ મોરી છુપાઈથી ની
લી આવેછે, અને પરદેશમાં નઈ વસેછે. આવી બધી
જતાં મીનાઓ આપણા દેશમાં, અને તેવાં બીજાં નજીક
ના દેશમાં આવીને વસીઓછે એટલું નહીં, પણ છેક
અમેરીકા સુધી પણ નઈ રહીઓછે.

મીના લોકોના ચાર ભાગ અથવા વરગ કરવામાં આ
વેલાછે. તેમના પેઢેલા વરગમાં શીખેલા બહેલાઓને એલ
શમાં આવેલાછે. બીજા વરગમાં ખેતુતો ગણાયછે. તરિજ
રંગમાં કારીગરો ગણાયછે, અને ચોથા વરગમાં અથવા સ
વેથી ઉતરતા વરગમાં વેપારીઓ ગણાયછે. જે કે આ પર
ગણે ચાર વરગ કરવામાં આવેલાછે ખરા, તેપણ કુનીઓ
ના રવઈઆ પરગણે, જેના પાસે ઘણા પઈસા હોયછે તે
વડતા ગણાયછે. વેપારીઓ જે કે છેલા અથવા સરવેથી ઉ
તરતા વરગના ગણાયછે. તે છતાં તેમની પાસે પઈસા ઘણા
હોવાથી તેઓ પોતાથી અહંતા વરગનાઓને પોતાની આક
ીમાં રાખી શકેછે. આટલું છતાં શીખેલાઓએ પોતાનો
દેક મોશો નથી. તેઓનો દરનજે હમેશ અહતેજ ગણાય
છે, અને તેવા શીખેલાઓને સરકારી ઓધાઓ આપવા
માં આવેછે. રાજ વંશના જેઓ હોયછે, તેઓ પોતાની પ
ઈવી વંશ પરખરા રાખતા આવેછે ખરા, પણ રાજવારી
કામમાં તેઓથી કશો ભાગ લેવાતો નથી. એવા હમેશ પો
તાની કમરે ધીલા રંગના પડો રાખેછે, અને તે ઉપરથી તે
ઓ ઓળખાયછે. જેઓ સીવાય એક બીજા વરગના રા
જવંશીઓ હોયછે, જેઓ રાજાઓના, ભાઈના, માતાના, કા
કાના વગેરેના છોકરાઓ હોયછે, જેઓ લાલ નળા ઉપરથી
ઓળખાયછે. આ બધાઓને થોડી થોડી બગીરો આવેલી
હોયછે, તેના ઉપર તેઓ આવસુપણે પડી રહીને બુજાણ
કરેછે. આવાં અવસુપણાને લીધે તેઓ તણા અબલુ, બેપ
રવાહ અને બગાડી ગણવા હોયછે. મીનાઓને એકજ બ
ધરી પરણવાના હોકમછે, પણ તેવી પરણેલી બધરી સીવાય,
બીજા ગમે એટલી ઓરતોને તેઓ વેચાતી લઈ શકેછે.

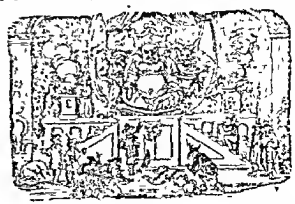
મીન દેશની ઓરતો, આપણા લીમાર પરગણે નાખ
અને આંખની બાબતમાં ખામી ભરેલીઓ હોવા છતાં સુ
ખશુરત હોયછે. તેઓ રંગે સફેદ, ગરદન લાંબી અને સર
ખાં દદની હોયછે. તેઓ ભયકાદાર પોશાક પહેરેછે, અને
તેમાં પોતાનું આખું બદન લીકેછે. એવી એક મીનીનું
ચીતર અતરે આપીલેછે. એક મીનીની આંખ જેમ નાહ

ની, હોઠ, જેમ લાંબા, બાજ કાઠા
અને પગ નાહના હોયછે, તેમ તે
ઘણી સુખશુરત ગણાયછે. આવી
એક મીની પોતાને ઘણી સુખશુરત
સમજ ઘણી મગરૂબ રહેછે. સર
વેમાં મોટી સુખશુરતી અને મોટા
ઈ નાહના પગમાં ગણવાનો આવે
છે. તેઓના પગની પાટલી અજા
યજ સરખી નાહની રાખવામાં આ
વેછે. મોટી બધરીની પાટલી ના

હતાં બમાંનાં જેટલી હોયછે, અને તેમાં નાહના બમાંનાં
જેટલાંજ છુટ પેહેરેછે. અહંતા વરગની ઓરતો કદી બાહર
ર ફરતી નથી. તેમજ તેઓ પારકા મરદને મોહાડું દેખાડ
તીઓ નથી. મીનાઓ ઓરતોના દરનજે મરદોના કરતાં
ઉતરતો ગણેછે. એક ઓરત તેના ઘણીની ગુલામ દાખલ
ગણાયછે. તે તેની બધી સેવા કરવાને અંધાયલી હોયછે, પ
ણ તેના ઘણીની જાણે તેના તરફ કરી તેવી ફરજ નહીં હો
ય એમ તેઓ સમજેછે. એક ઘણી પોતાની ઓરતને ગમે
એવી રુશન કરે કે તાર મારેતો તેને મારે તેને પુછાણું ન
થી. જે મીના પોતાની બધરીને ઘણો મારતો હોય તથા ઘ
ણો કાકમાં રાખતો હોય, તે ઘણો ડાહ્યો ગણાયછે. એ
રત જાતને આવા હલકા દરજ્જાપરથી કાઢાડીને ઉંચા દર
જ્જાપર લાવવાનું, અથવા ઓરતને ઉંચો દરજ્જો આપવા
નું કામ મીનાઓ પાપ ભરેલું ગણેછે.

મીના લોકો બુધનો ધરમ પાલેછે, અને તેઓ સુરતી
પુજા કરેછે. કોનકુશીઅશ નામનો એક ઘણો ડાહ્યો પુ
ત્રશ આગળા વખતમાં તેમનામાં ધઈ ગયોછે, તે તેમને ની
તીની બાબતમાં ઘણો ઉત્તમ મોધા આપી ગયોછે. તેના બો
ધને અથવા શીખામણોને મીનાઓ ઘણું માન આપીને ચા
લેછે. જેમ બીજા સુરતી પુત્રકોના હાલછે, તેમજ આ મી
નાઓના પણ છે; તે એકે એક ખરા મોદાની પકી સમજ
ની ગેરહાજરીમાં તેઓ હજારો જાતના મોદાઓને માનેછે,
અને લાખો જાતના વેહેરોને પાલેછે. મીનાઓમાં બધી
વસતુઓના મોદા હોયછે. આકાશના મોદા, જમીનના મો
દા, પાણીના મોદા, આતશના મોદા, પાહાડોના મોદા એ
ટલુંજ નહીં, પણ માનના મોદા, ધરના મોદા, કુંડુંબનો મો
દા, કુકાનનો મોદા, બચરથીખાંતાનો મોદા પણ માનેછે.
વળી તેઓ લાકડાંનો મોદા, અનાજનો મોદા, જનનનો
મોદા, માતના મોદા અને સ્તીત્યાનો મોદા પણ ગણેછે.
પુકમાં બોલીએતો મીનાઓ દરેક વસતુના મોદાઓ સમજ
છે, અને માનેછે. વળી તે સીવાય તેઓમાં ભુત છાનના
વેહેર પણ પુજાલ છે. તેઓ એવું માનેછે કે, પાહાડોમાં,
નદીઓમાં, સરોવરોમાં, દરીઓમાં, કાછલીઓમાં, પકથી
ઓમાં અને મોપમાં જનવરોમાં પણ ભુતો અને છતો વસે
છે. ધનતર મતર અને જડ તોણા પણ તેઓ ઘણા માનેછે.
દરેક જાણસ પાસે કંઈ નહીં ને કંઈ જડ કરવાના મોદો
હોયછે. જેમ તેઓના મોદાઓ પુજાલ છે, તેમ તેઓનાં મં
દીરો પણ અપાયછે. એ સંઘળાં મંદીરોમાં સુરતીઓ મેસાડે
લી હોયછે. આવી સુરતીઓના આકાર ઘણા બીહામનાં હોય

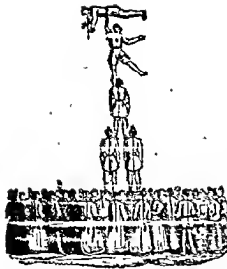

છે, એવાં એક મંદીરની અંદરની સુરતીનું ચીતરપાસે આપી ઉઠે. એખાની સુરતી જોતાં ખાલમ પડશે કે, તેનો દેખાવ કેવો બીહામજો છે. આવી બીહામજી અને બદસુરત સુરતીની સામે ચીનાઓ યુદ્ધભૂમિએ બેસીને કે જમીન પર પડીને તેની પુજા કરે છે. આવી સુરતીએ ચીનાઓ પ્રોતાનાં ઘરોમાં પણ રાખે છે. તેઓમાં ધરમ ગુરૂઓની સંખ્યા આ પણ અધ્યાગ હોય છે. ચીનાઓમાં તેહેવારના દાહાડા જહજહ હોતા નથી. તેઓ દર અઠવાડીએ કે દર ત્રીજીને એક દાહાડો તેહેવારના ગણી પોતાનું કામ બંધ કરતા નથી. માત્ર વરસનો છેલ્લો દાહાડો, અને નવાં વરસનો પહેલો દાહાડો, એ બે દાહાડોને ઘણી પવિત્ર વરસને મોટા તેહેવારના ગણી તે દાહાડાઓ પર કામ થંધો બંધ કરે છે. વરસનો છેલ્લો દાહાડો પોતાના વડાવાઓની ઈલાદમાં ગુજરે છે, અને નવાં વરસનો પહેલો દાહાડો સગાં વાહાલાંઓની બેઠેલેવામાં કાહાડે છે. દર પુનઃમી રાતને તેઓ તેહેવારની રાત ગણે છે, અને આખી રાત મસતી તોફાન કરીને કાહાડે છે. નવું વરસ બેસવા પછેની પુનઃમી અને તેનો બીજો દાહાડો એ બે દીવસોને તેઓ તેહેવારના દાહાડા ગણે છે. આ તેહેવારને ફાનસના તેહેવારને નામે ઓળખે છે. આ બે દાહાડા દરેક મોહાલામાં, દરેક ધરમાં અને દરેક જગ્યાએ તથા દરીઆમાંના દરેક વાહાણ અને મહાવામાં પર ફાનસો ઠાંગે છે. આ ફાનસો રંગબેરંગી કાગણોના બનાવેલાં હોવાથી આખાં શહેરનો દેખાવ અતી રલીઆમજો લાગે છે.

ચીના લોકોના વીચાર બીજા બાબતમાં ગમે એવા હોય, તોપણ કેળવણીની બાબતમાં તેઓ એશીઆપડના બધા દેશના લોકો કરતાં સારાં મતાને કે. કેળવણીની કે દર તેઓ ઘણી જાણે છે, અને તેને ઘણી કીમતી જાણે છે. રાજદવારી એધાઓ મેળવવાને માટેનો એક જ રસ્તો તેમની પાસે છે, અને તે માટે કેળવણી છે. ચોક્કસ દરજ્જાની કેળવણી લઈ પરીકશા આપી આ વગર કોઈબી ચીનાથી સરકારી માંકડીમાં દાખલ થવાનું નથી, અને મોટે ભાગે એક જ ધર્મા મોટે દરજ્જા પેઠેલાં માનુષી. તેઓ એવું માને છે કે જુનીઆમાં જે મોટા દરજ્જાના અને માનવતા પડું હોય તો પુરતી કેળવણી લેવી જોઈએ છે. કેળવણીની કીમત તેમની નજરમાં એવી હોવાથી, કેળવણી લેનારાઓ તથા કેળવણી પામેલાઓ ઘણા નીકે છે. તેમજ શહેરોમાં, કશા કામમાં અને ગામડાંઓમાં નીશાળો અને પાઠશાળાઓ પણ કારેકાર હોય છે. વળી તે સાથે એવી નીશાળો અને પાઠશાળાઓમાં જે કેળવણી મળે છે, તે એવી કીકાયતે મળે છે કે, ઘણાઓ તેનો લાભ લાઈ શકે. દરેક ગામનો માણસ ટરેટ તીઆની નીશાળોપર દેખરેખ રાખે છે, અને વરસમાં બે વાર તેમના છેકરાઓની પરીકશા લે છે. આ પરીકશામાં જે છેકરાઓ ઘણી મંદબાલ હતાવે તેમને છતાંમ આ પે છે. પીકીન શહેર, જે ચીન દેશની રાજધાની છે, તીઆં એક મોટી પાઠશાળા છે. આ પાઠશાળામાં ઘણે જગ્યાએ દરજ્જાની કેળવણી આપવામાં આવે છે, અને તેનો ખર્ચ સરકાર આપે છે. પણ આ પાઠશાળામાં જે કેળવણી મળે છે, તે તેમના વડાવાઓથી ઉતરતાં આવેલાં મતની જ મળે છે. જે વાત તેમના બપાવાના બપાવા પાને તેના બપાવા કહી

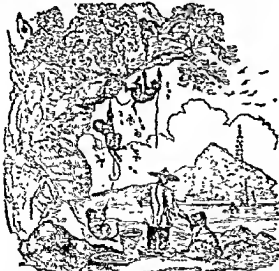
ગણવા તથા માની ગણવા તેજ વાત તેમને પણ કહેવામાં અને મનાવવામાં આવે છે. તેથી કરીને ચીના લોકોમાં કેળવણીના આગલ વધારો થતો નથી, તથા તેમના વીચાર આ ચારમાં જમાનાના આગલ વધવા પરમાણે સુધારો થતો નથી. જે વાત તેમના વડાવાઓથી ઉતરતી આવેલી છે, તે વાતમાં અને તે વીચારમાં જરા પણ ફેરફાર કરવાની કોઈની તાકાત હોતી નથી. ચીના લોકો વરતમાન પતરો પણ કાહાડે છે. જે વખતે આપણને વરતમાન પતરોના વીચારથી નહીં હોતો, તથા જે વખતે અંગરેજો સરખા એને પણ વરતમાન પતરોના વીચાર નહીં હોતો, તે વખતનાં ચીન દેશમાં વરતમાન પતરો નીકે છે. આ વરતમાન પતરોને પુરતું છુટાપછુટા આપવામાં આવેલું છે. તેમાં તેના લખનારાઓ ગમે તે લખે તેના ઉપર અટકાવ રાખવામાં આવતો નથી, પણ દરેક બાબત તેમાં પરગટ થાય છે જે તે ખરાબ, અનીતી ભરેલી અથવા ઉશ્કેરેલી ભરેલી હોય તો તેના લખનારને ભારે શસ્ત્ર થાય છે. ચીના લોકોમાં છાપેલાં પુસ્તકો અધ્યાગ છે. તેઓમાં બધી જાતના પુસ્તકો અને બધી જાતનાં લખાણો છે. બધી જાતનાં વીલીઆ હુનરનાં, તવારીખનાં, કવિતાઓનાં, વારતાઓનાં, નાટકો અને કથા કાહાણીઓનાં પુસ્તકો તથા લખાણો છે. આ ચોપડીઓ તેઓ રેશમી કાગળ ઉપર છાપે છે. આ કાગળને તેઓ એક જ બાજુએ છાપે છે, અને પછે તેમની જામતી ચોપડીઓ બાંધે છે. આ ચોપડીઓ તેઓમાં ઘણી સસતી વેમાપ છે. ચીના લોકોમાં પુસ્તકો અને લખાણો આદર્શ બધાં છે, તે છતાં તેઓ લીલી, એટલે લખવાની તથા વાંચવાની ગોઠવણ ઘણી અમગડી છે. તેઓ આપણી માફક મુલાવમકશરોની મારફતે શબ્દો કરતા નથી, પણ દરેક શબ્દને માટે બેલાવણ અકસરના જે વે અકેડો આકાર હોય છે. આવા આકારની સંખ્યા કેટલાક લખનારાઓ હેંસી લખના અને કેટલાક લખનારાઓ ચાલીશ લખની જાણે છે. અલબત્ત એક માણસને એટલી બધી એકમેકથી જુદી નીશાનીઓને શીખવાને અને ઈલાદ રાખવાને ઘણું મુશ્કેલ લાગે છે, પણ તે છતાં તેમાં એક સમયડ છે. મુલ નીશાનીઓની સંખ્યા ૨૧૪ ની છે. તેમના જુદી જુદી રીતનાં બેલભાવથી જુદી જુદી નીશાનીઓ કરવામાં આવે છે, તથા એલબધી કાહાલામાં આવે છે. આ નીશાનીઓની ભાશાને લખવાની ભાશા કહે છે. બેલવાની ભાશા દરેક પરગણાની જુદી જુદી હોય છે, પણ આ લખવાની ભાશા બધાની એક જ હોય છે. આ લખેલી ભાશામાં આખા ચીનમાં બધી બોલી બેલનારાઓ સમજ શકે છે. તેથી કરીને દરેક વાત લખીને જાણવાથી આખા દેશમાં તેને સમજવી શકાય છે.

ચીના લોકો જેવા વીલીઆના કામેલ છે, તેવા જ એ હુનરમાં અને કારીગરીમાં પણ કામેલ છે. તેઓનું વજીતકામ, ભરતકામ, ચીતરકામ અને કોતરકામ કેવાં સારાં છે, તેના નમુના આપણે જોઈએ, અને તેની વસ્તુઓ આપણે વાપરીએ. ચીનાઓ કશરત કરવામાં પણ ઘણા હુશીયાર છે. તેઓ કેટલીક કશરતો એવી કરે છે કે, બેનારાઓને હેડતઉપજાવે. તેઓની અમલ નવાઈ સરખી

પકડીઉંછે, આ કથરત ધણી બીકરહે. એમાં એક તરફથી નાર ખનનાને છે, અને બીજી તરફથી ટટાર ઉત્તર રહેવાનું છે. વલી એમ કથરત કરનારાઓની ક'અર, પગ અને બા જીનું જેર ધણું વાપરવું પડેછે. આ કથરતને ચીનાઓ ધણી ઉલટથી જોયછે.

ચીન દેશ ફલવંત ઘણોછે. તેમાં તેની માહેનો આ ખી ફનીઓની ઉપર ફરી વળીછે. માહે ને છે તે એક જાત ના રોપાનાં પાતરાંછે, જે મુકાઈને ઘડી વધી જાયછે, અને જે આકારમાં આપણે જોઈએછે તથા વાપરીએછે તે આ કારમાં આવેછે. આ માહેનો ઉપયોગ ચીનાઓ ઘણો કરેછે. તેઓના ઘરમાં કોઈ મલવાને આવે કે, પેહલાં તેની આગલ માહે લાવીને મેસેછે. ચીનાઓ પોતે એટલી માહે પીએછે કે, આઓ દાહાડો તેને પાણીની માફક વાપરતા.

તેઓ માહેમાં આપણાં પેટે ફુક કે કચું નાખતા નથી, પણ એમજ પીએછે. માહે એ જાતની થાયછે. કાલી અને ગરીન, તેમાં ગરીન માહે ચીનાઓ જવલેજ વાપરેછે. તેઓ ધણીખરો ઉપયોગ કાળી માહેનોજ કરેછે. કેટલાંક વરસની આગાઉ આ માહેની ખખર યુરોપમાં ન હતી. પરંતુ તે ને કોઈક વેપારીએ તોચ્છાં દાખલ કીધી. પેહલાં તેને કે મ બનાવવી તેની પણ તોચ્છાંના લોકોને ખખર ન હતી. તેઓ હાલમાં જિમ આપણે કરીએછે તેમ કરતા ન હતા,

કથરતનું મીતર આ હી આપીઉંછે. તે માં પરંતુ મે માણુ સો જમીનપર ઉભા છે. તેમાંના એક મેકની ખાંધપર એક માણસ ઉભોછે. તે બંનેની ખાનપર એક માણસ ઉભોછે. તેની ખાનપર એક બીજો માણસ એક પગે ઉભોછે, અને તેમ ઉભો રહીને એક હાથે એક માણસને અધર

પણ તેને ઉકાલીને તેનો કાવો બનાવીને પીતા હતા. પણ હલથી તે જુલ ભાગી, અને હાલની રીત પરખાંછે કરવા લાગા. આજકાલ આ માહે યુરોપ અને અમેરિકામાં એટલીતા ફેલાઈ ગયુંછે કે, તોચ્છાં એકબીજા માણસ એવો નહી હશે કે જેણે માહે નહી પીધી હોય. આ જનસ દરરોજ ના ઓરાકના સરખી અગતની યાદ પડીછે, અને તેનો વખત થયો કે તે નાનાં બચાંથી તે ઘરડાં હોસાં મુકીને જોઈએછે. એથીઆખરુંના પણ મોટા ભાગમાં માહે વપરાય છે. આપણા દેશમાં અને આપણા લોકમાં પણ માહેનો ખપ ઘણો વધીએછે, અને દરેક માણસને તે પીવાની ટેવ પડીછે. માહેને બરાબર રીતે અને અધીઆમસર વાપરી હોયતો તે કસી રીતનો અવગુણ ન કરતાં સાખાંછે જુલુ કરેછે, માટે એનો આવો બોહાલો વેપાર જોઈને કોઈ રીતની દલગીરી લાગતી નથી. માહેનો પાક ચીનમાં ઘણા મોટા પાયાપર કરવામાં આવેછે. જાહાડપરથી માહેનાં પાતરાં ખખેરો કાઢાડવાને વાંદરાઓ ઘણા ઉપયોગી થાઈ પડેછે. તેઓને એ કામને માટે પાતેલા હોયછે. તેઓ એ ના જાહાડોપર ચહી જાયછે, અને માહેને ખખેરો કાઢાડેછે. આ વાંદરાઓની મેહનત ઘણી કામની અને ઘણી સસતી તથા સગવડ ભરેલી થઈ પડેછે. આ વાંદરાઓ માહે કેમ પાડેછે, તેનું એક મીતર ઉપર આપીઉંછે.

ઉપર લખીઉંછે કે, ચીન દેશ ધણી ફલવંત છતાં, તો આનાં લોકોને બીરબર પેટ ભરવાને મલબું નથી. તેનો સખબ એટલોજ છે કે, ચીન દેશના વીસતારના પરખાણમાં તેમાં વસતી ઘણી થઈ ગયલીછે, આ એક દેશમાં આખી

ફનીઓના તરીકે હોસી વસતી ગણવામાં આવેછે. આટલી બધી વસતી નાસખબધી ચીનમાંને ફેલવા તે જમીન બસ થતી નથી, તેથી ઉભરો અનેલા ખો ચીનાઓ દરીઆની અંદર મઠવાઓમાં તથા તરતાં ઘરોમાં રહેછે. જ્યારે વસવાની જમીન ફાલવું નહી મળે, તોઆરે ખેતીવાડીની જમીન કીઆંથી મળે. આ સખબથી તેઓને પુરતો અન્ન ન મલતો નથી. તેથી તેઓને બધી જાતનાં જાનવરો ખાવાની ટેવ પડેલીછે. તેઓ નહી કે ગાય બકરાં સરખાંજ જાનવરો ખાયછે, પણ ઉંદર અને તેવાંજ બીજાં નજીસ જાનવરો વટીક ખાયછે. ચીનમાં ઉંદર ખાવાના ઘણા સાધારણ હોયછે. આ ઉંદરો બારણે બારણે વેચવાને ચીનાઓ લાવેછે. તેવા એક ઉંદર વેચનાર ચીનાનું મીતર આહી આપીઉંછે. ચીનાઓ ઉંદરનો મુરબો પણ કરેછે. વાંચનારી બાઈઓ કદામ કમવારો કે, એ લોક કેવા નજીસ હોરો કે, ઉંદરથી ખાતા હશે. પણ તે બાઈઓએ જ જોઈ હશે કે, ફરંચ લોકો, અને તોચ્છાંની સુંદર અખલાઓ, જેઓ તરેહવાર જાતનાં પકવાનો ખાતાં હતાં, તેઓ

એ પણ હાલની લડાઈના હીંગામમાં ઉંદરો ખાયા છે. રો સ કીયેલો ઉંદર ઘણો સવાદ લાગે છે, ખાટે નેહ્યમે તો કે ઇ પારસણ બાઈએ તપાસી નેતું !!

ધરતી ગવરનર.

અંક ૬ છે.

રાંધણીનો સાનન—વાસણ.

રાંધણીના સાનનમાં સુહુલાતો આપણે ખરીદી ચુક. હવે આપણે વાસણો ખરીદવા નહ્યો. વાસણો ખરીદવા માં તમા પસંદ કરવામાં ઘણી સાવચેતી નેહ્યમે. વાસણો એવાં નેહ્યમે કે, જેમાં ખાવાનું પકાવવાની તથા ગરમ વજેરે રાખવાની ઘણી સગવડ હોય. તેમજ વાસણ એવાં નેહ્યમે કે ઘણીવાર એકમાં બે તરફ કે વખતે ચાર કામ થાય. એમાં વાસણોથી બે જાતના કાપણ થાય છે. એક તો એકે, ઘણુને બદલે થોડાં વાસણ લેવાં પડે છે, અને તેથી ઘર માંડતી વખતના ખર્ચમાં ફરેલોક ઉગાડો થાય છે. બીજો એકે, રોન સાફસુક કરવાની મહેનત ઓછી થાય છે. વળી તરીને કાપણે ગણ્યમે તો એકે કે, રાંધણીમાં વગ થોડો રોકે છે, અને તેથી તેના રેખાવ સારો લાગે છે. એવાં વાસણો વેળાતી ઘણા આવે છે. દરેક વાસણોમાં એવી સગવડ હોતી નથી. પરમ આપણે માટેની કીટલી નેહ્યમે. સાધારણ કીટલીમાં વાંચનારી બાઈએએ નેહ્યમે, પણ એક જાતની વેળાતી કીટલી આવે છે, જે આપણી સાધારણ કીટલી કરતાં જુદી હોય છે. આ કીટલીમાં સુહુલો પણ સાથેન હોય છે. આ સુહુલો તેના નીચેના પડમાં કરવામાં આવેલા હોય છે. આમાં બાળવાનાં લાકડાંની ચોકસ રીતે બનાવેલી લાકડાંની નાહુની નાહુની જુહુડીએ આવે છે. એ કીટલીના ઉપલા ભાગમાં પાણી નામીને, નીચલા ભાગમાં પેલી એક જુહુડી મેલીને પનરાવે છે કે, થોડી મીનીટમાં પાણી ગરમ થઈ આવે છે. આ કીટલી માંદગીના વખતમાં ઘણી કામ લાગે છે. ચારડામાં મેલી રાખીઆથી રાતને વખતે શેરાવારમાં નેહ્યમે ગરમ પાણી મળી આવે છે. તેમ થતાં કચો ધુંમાર કે અગવડ થતી નથી. વળી યુસાફરીને વખતે પણ ઘણી કામ લાગે છે. આ કીટલીને “બેચલરસ કિટલ” ઇઆને વગર બઈરીનાને માટેની એટલે એખલા ખરોડને માટેની કીટલી.

બખરમીખાનાનાં વાસણમાં બીજું ઉપયોગી વાસણ, બાઈલર નામનું છે. આ બાઈલર કાંઈ નામાં સટીમ એ નામના બાઈલરના જેવું હોયું નથી. તે એક નાહુના વાસણ જેવું હોય છે. એમાં ખુબી એ છે કે, તેમાં પાણી નલવી ઠંડું પડતું નથી. વળી એ સીવાય બીજી બધી સગવડ એમાં છે. એમાં હાથે કરીને પાણી નામનું પડતું નથી. નેએ એને વાપરે છે તેએ બખરમીખાનાનાં પાણીની એક નાહુની ટાંકી રાખે છે. તે ટાંકીની બંદરીથી નળી કે લી તેમાં બાઈલર વાસણને લગાડેલી હોય છે. તેમાં એવી

યુક્તી કરવામાં આવેલી હોય છે કે, તેમાં જીઆરેખી પાણી ઘટે તીઆરે તે પોતાની જાતે ભરાય. એ વાચનામાં એની ગોડવણ કરેલી છે કે, તેનાના પાણીના બાફ બાહાર નીકળતો નથી. તેથી તે આખો ઘાડોડો ગરમ રહે છે, અને આરે નેહ્યમે તીઆરે તેમાંથી ગરમ પાણી મળી આવે છે. મોટા અરાખાના ધરમાં આવાં બાઈલરને ફીના ઇઆર એક સુહુલા ઉપર મેલી રાખવામાં આવે છે, અને તાહુ અરાખાનાં રંધાતા સુહુલાની આગને મેલી રાખે છે.

બખરમી ખાનાના તરીજી ઉપયોગી વાસણ ખરોડ રાખવાનું છે. આપણા બઈરોમાં એક બઈરોમાં તી ભરીને સુલાવી પર મેલે છે, એક ચંપુમાં તરી ભરીને ગોલા પર મેલે છે, એક દાબડામાં હલદ ભરીને ચોખાની જાણી આગળ મેલે છે. રાંધતી વખતે મીડું પાપ છે તો હલદી, અને હલદી પાપ છે તીઆરે તરી શેકવા જાય છે. લરી નથી પાતું તો એક ગમ સુલાપરતું ચરતું ઉંધાડે છે, બીજીગમ રાંધનારી બાઈના મીજાન જાય છે, અને તાહુ ગમથી મેળાથી તે એવી રીતે મેળાવું હોય તેના પર ધા આવે છે, અને તેને લીધે થોડાવાર કોકો, કોકો માલે છે આવી અગવડ મટાડવાને સેટુલી યુદ્ધની કરવામાં આવે છે હોય છે. એક બાકસ બનાવવામાં આવેલો હોય છે, જે કિટલક દાબડાએ ગોડવવામાં આવે છે. આ દાબડાએ નાંકણઆર તસાખાનાં નામ લખવામાં આવે છે, અને નામ પરમાણુ તેમાં જુદો જુદો તસાખા લગે છે. આમાં રીને ઉપર લખેલી સળી અગવડ ટલી જાય છે. રાંધતી વખતે તે આખો બાકસ આગળ લીધો, કે એકબી નાંક મે લીઆ વગર તથા એકબી ડગલું તીઆંધી ચાલીઆ વગ કે થડી થડી ઉડે થેસ કરીઆ વગર ને નેહ્યમે તે તસાખા મલી આવે છે. કામ પુરું થયું કે, તેને બંધ કરીને પાછો મેલે છે, જેથી રાંધણીમાંની અગતની વાત ને સફાઈ તે પરાખર જગવાય છે.

પાંઉ, અથવા હર કોઈ જાતનું ગોશટ જીવનના આપણે ગલેલ વાપરીએ છે. આ ગલેલને માતર થોડાક ઉભા સલીઆ હોય છે, તેને ચાર પઈઆર નડી રાખેલા હોય છે. આ ગલેલ ઘણું કરીને નીરજયોગી છે તે તાતી ગયા પછે નલવી બાહાર ફેડાડાતી નથી. પોતાં વજેરેની મદદ લેતાં કે વખતે પોતાંને થોડાં વાર લાગે છે તેટલે તેના પર મેલેલું બલી જાય છે. એના કરતાં બીજી મોટી અડચણ એ છે કે, તેનાપર જીવના મેલેલી વસતુમાંથી ઘો કે ચમચી નીચે આ તથાપર રીપાય છે અને તેથી તે જુઝાઈ જાય છે. એને બદલે વેળાતી ગલેલ ઘણી સગવડ ભરેલી છે. તેને ઉંચકવાને એ લો હાથે કરેલો હોય છે કે, તેથી તે ગમે તેવી તાતી ગઈ હોય તેથી પોતાં વગર હાથને નરા પણ ગરમી લાગા સીવાય ઉતારી શકાય છે. તેના ઉપરથી રીપાડાં મીને આતથપર પડતું અટકાવવાને ઘણી સરસ યુક્તી કરવામાં આવેલી હોય છે. તેના દરેક સળીઆમાં નીકારીની કાફક ફેડું હોય છે, અને તે બધા સળીઆને એક પોડાલા નીકારી નવા સળીઆની સાથે નેલેલા હોય છે. તે સળીઆને મે છેડે મે પીઆમાં નવાં વાસણ નેલેલાં હોય છે. તેમાં પેલું “ખુ” ધી ઉતરી જઈને એકદું થાય છે, તેથી મે કાપણ થાય છે. આપણા હોલવાતો નથી, અને સાથે પેલું ઘરદ જડું બને છે.

પરચુટણ બાબતો.

ભરપાદોને શીખામણ—સહવારના ઉડતાંવાર કરાવ કરને કે આખો દાહાડો હસીને ખુશીમાં કાઢાડવો. ત મારા કપડાં ખરાબર તઈઆર ન હોય અથવા કાંઈ તુટી ફાટી ગયું હોયતો તે જોઈ ખુબ હસજો. છોકરાંઓએ ત મારું કાંઈ સુંકેલું મેલેલું ચુંચું હોયતો મનમાં હસીને સ મનજો કે “આખરે બચાં તે બચાં” કાંઈ દલગીરીનું અથવા દરદુનું કારણ આવી પડે કે લાગણ કાંઈ ખુશતુમાં ગીત ગાવા પડી નહું. જે ખાવાનું તઈઆર ન હોયતો ઉ તાવલ કરી તથા જુઓ પાડી સામાને ઘભરાવજો નહી પણ છોકરાંઓ સાથે રમત કરવામાં વખત કાઢાડને અને તમા રે કામે ખુશી ભરીમાં દીધે જાશે.

“હવડાં”—હવડાં એ તાહાને શબ્દ હરથડીએ દર થડીઆલની ટકોરી સાથે આપણા મન ઉપર આવેછે. “હવડાં” એ શબ્દ ડાહાપણવાળાઓના પયારોછે. “હ વડાં” એ શબ્દ સમજ્યોને જીનડોછે. આ તાહાના શ બ્દ ધયાનમાં રાખજો અને નવારેખી કાંઈ કામ આવી પડે તયારે યાદ રાખવું કે તે કરવાનો વખત “હવડાં” નજો. “જોઈ લઈયું”, “થઈ રહેયું”, “ઉતાવલ થયું” હેવા વીચારોથી આ પ્રગ્રયવીમાં કદીખી આગળ વધાવાનું નથી, જે યાચ તે “હવડાં”, “પછી” કાંઈ ધનાર નથી.

બચાંઓમાં તાબેદારી—પેલુલાંથી બચાંમાં તાબેદારી શીખાડીઆથી આગલ માહતાં કેટલાં કુખ અને ઘાટકીય છાના બચાવ થાયછે. જે હોકમ વડાં કરે તે પુરત માન વો જોઈએ અને “શા માટે” અથવા “કાએ” હેવા સ વાલ પછાને પૂછવા હેવા નહી. કુમલી ડાંખલી પુરત વ લેખે પણ કડણ થયા પછી જો તેને વાલવાનું નજર કાઢીતો તે ભાગી બચેછે યાને જીવમથી બચું નાશ પામેછે યાતો તે ખ માયાથી સામે થાયછે. તમે બચાંને તાબેદારી શીખવો ત યારે યાદ રાખજો કે તેને તમે જોડા અને જોડા હુકમે આપી તીડવજો નહી અને નવારે તમે શીખસા કરી તથા રે તપાસજો કે તેને ઘણી ઇજ ન થાય અને માર મારવો તે ફરજ દાખલ મારવો પણ જુસસે થઈ મારવું નહી.

શોનાના શીકા—આજ નનદી ૧૪૦૦ વરથ ઉપર ફાંસામાં તેમજ સપેનમાં તીકલવા હતા. નવાં તેઓને આચ્છેતીસ કેહવા હતા. પછી ઇંગ્લંડમાં ૧૨૫૦ ના સાલમાં આસરે ૧૨ આંનાની કીમતના હાલની પેનીને આ કારના કાલવામાં આવ્યા હતા તેના મારર બેન નડુંના હા લ હઈયાતછે. પછી ૩ રૂપીયાની કીમતના ફ્લોરીન ૧૩૪૪ માં અને તયાર બાદ નોબલ અને ૧૪૬૫ માં મેનજલ ૩ રૂપીયા ૬ આનાની કીમતવાળા, અને તયાર પછી બીજે વરસે ૫ રૂપીયાના સુલવના રોયલ માલવા લા ગયા. પછી ૧૦ રૂપીયાની કીમતના સ્પાવેન ૧૪૮૯ માં અને ૧૫૨૭ માં ૫ રૂપીયાની કીમતના ફ્રાંકોન તીકલયા. તયાર પછી ૨૦ વરસે ૧૦૧૧ રૂપીયાના સુલવની ગીની કાઢી, અને તેનું નામ ગીની દેશના સુનાની તે બતાવામાં આ વી હતી તે ઉપરથી પાડયું હતું. આ છેલા શીવાય બધા

સોનેરી શીકાઓ ૧૭૩૩ માં ફરતા બધે થયા. હમણાને વેલાતના પાંઉડ ૧૮૧૭ માં પેલેલો પાડયો હતો.

રંગવાનો હુનર—રંગવાનો હુનર પેહલ વેહલો ટાપ ગા લોકોને માલમ હતો અને સરનાથી જીને બાણીતો રંગ યાપરના જાંજુલો રંગ કેહવાતો હતો. મધ્ય જમાના માં પાહુદીઓ રંગવાનું કામ મલાવતા હતા અને તેઓએજ તે હુનર ધરોપમાં અને રૂખ્ય કરી ઇટાલીમાં દાખલ કરીયો હતો. ઇંગ્લંડમાં રંગવાનો હુનર કોઈને ખબર ન હતો પણ કપડાંને એક બાતના રંગીને દારૂમાં મેલી કાઢા ડતા હતા, પણ રસાયણ સાસતરથી તે રંગને મનજીવત બેસા ડવાની તબવીબ કોઈના અપાલમાંથી ન હતી. ઇંગ્લેન્ડ વજીતના મોહોરો ભાગ સફેદન હાલંડ મોકલવામાં આવ તો હતો અને તયાંથી રંગવાને તે પાછો ઇંગ્લંડ આવ તો હતો.

તારના ચેડાં—ઘણા દાહાડાંવર તારના સમાચાર એક હાંસીમાં હમેશાની ઝડકથી, પણ પુશકલ જીવવાય લા મલતા હતા. તેઓમાંથી અરથ ઉપાડવાના સઘર્વા ફાં કાં રદ ગયાં, અને અતે કેડાંબોને એ બનાવનો બેદ શોધ વા પાછલ ઘણાકોનું ધયાન લાગયું. ઘણીક ખોલ કીયા થી માલમ પડ્યું કે એક એલાયથી જગા ઉપર જીવી જીવી હાંસીના તારો એક એક યાસ એલાવેલા હતા તે સાથ કેટલાક છોકરાંઓએ હીચ ખાવાને માટે હીચો બાંધ્યો હતો અને એ રીતે તારો એક એક સાથ અપડયાથી જીવા જીવા તારોના સમાચારો બધાંમાં ફરી વહીને આ જીવવણ પેદા કરતા હતા.

“ચલ્લી જેટલું ખાનાર”—ટેરેરી નામે ફ્રાંસનાં લીઓ જેટરમાં જનમેલો એક સીયાઈ પેરીસમાં આવીને એક બીતરને ધરમે પેહલાં તો એક રોપલી ભરી સફરચ ન ખાઈ ગયો. પછીકેવાર જીવ અને બીજી હજમ ન થા ય એવી ચીજો તે ખાઈ જતો હતો. એક દાહાડે એક મો હરી બીલાડીને યકડી, તેનું લોહી સુસી લઈને થોડા વાર મા તેના સાફ સુસોમાં હાંડકા સીવાય બીજું કાંઈ રાખવું નહી. તે વારવાર સવાલ લઈને આખાને આખા સાફ ગ લી જતો. એક વેલા કુષ વગેરે ચીજોને ૧૫ શખસોને માટે બીજાવેલા જોરાક તે થોડી મીનીટમાં ખાઈ ગયો. કે ટલાક અમલદારોની નજર બાહર તેજી એકાં એકાં ૩૦ રત લ કેલેન્ડ ફેક્સાં ખાયાં, અને એક ૧૪ મહીનાનું છો કડું ખાઈ જવાને શક પણ તેના ઉપર આવવો હતો. મો હત પછી તેનું પેટ ચીરતાં તેનું આંજરું ઘણું ખરાબ હા લતમાં માલમ પડ્યું.

પુદરતની અજાયબી—ખાણસને માટે કેહવામાં આવેછે કે આખી દુનીયા બનાવવા પછી સઘળી ચીજો સરસ તેને બનાવામાં આવ્યુંછે. જે આ વાત સાધારણ રીતે સાચી હોયતો તેના બદનના બાંધામતો નથી. કાંકે નવારે તેનામાં ૩૭૦ માસની ઘેરીઓછે, તયારે એક કામ કીયામાં ૪૦૦૦ છે. સાધારણ માખને ૮૦૦૦ આંખોછે, અને કેટલીક બાતના પડંગમાં ૨૫૦૦૦ વેર હોયછે. એક પલમાં માખ ૨ વાર અથવા ૬ ફીટ લાંબો રસતો કાપેછે,

અને એટલા માટે તે તેટલા વખતમા ૫૦૦ થી ૬૦૦ જેવા પોતાનાં પાંખ ફરતાવેંછે, પણ ઝડપથી ઉડતાં તેની પાંખ ૩, ૬૦૦ વાર અને તેથીથી વધારે વખત હીલતી ખાલમ પડીછે.

ધરધતુ નુસકાઓ.

૧) લાલ પાલીરા—એક વાસણમાં ચાર આઊંચ મીન એા ખવી નાખી, તે પીંધથી લાડી જેવું થાય તેટલો ઊપરથી "સીરી ૪ ઝાંચ રૂપેનકાઈન" નાખવે; પછી તેમા ૫૫ આઊંચ રાજન વા ડીને નાખવે. એ સ્થળે બરોબર પીંધવી રહે તે માંડે થોડાંક ગેર નાખવે, પછે ગુપ્ત ગ્રેલવીને જે પર લગાડવું હોય તે પર લગાડવું.

૨) લોહોડાંનો કાઠ—ગમે એવાં કીડાપણાં લોહોડાં ઊપર એક રતલ ફરતી ચરમીમાં ચરધા આઊંચ કપુર નાખી તેમને ઈ ગારપર નાખી તાહાડું પાડી એપડી ગ્રેલવું હોય અને પછે એ દાહા ડા રાખી નુછીછી હોયતો તે શાય અલક નીકરશે. રીંદી.

રતુજે કુરસત.

દોહો રા.

૧. અહાર થથી પણ લેખવું, અધીક પ્રાણુ ધારે; વહાન જે આપાનને, હામરો કરી વીચાર.
૨. થલપર જલપર ને વળી, નામે કરવા પ્રવાસ; ફને ફને પાવ કે, બદરો છવ પ્રકાસ.
૩. કાગળના વાસણ મહે, વસે કરોધી દેવ; આમા વિના પ્રગટે નહી, નાશક તેની દેવ.
૪. ચાર નીચે પ્રખાલિના મોસાને, એક ચારસ કરો કે જે બોલા ઈઆ આડો વાંચીએ તોપણ એકજ મોલ આવે.

૧ હો—એક પાણું નાંખ.

૨ જો—એક ખંડ.

૩ જો—વીઆને પડસા આપનારા.

૪ થો—એક ઈંગરેલ મીની.

M.

૫. કુ છની પણ કામની ચીજ છું અને એવાં કાંખની કે મારા વગર તમારી છ'છી નકામીછે. મારી છબ નથી તોપણ કું પોણુંકું તે મોહોડેથી નહી પણ બીજી રીતે અને મારી ભાષા સારી તથા સાચીછે. કું દલગીરી, મુશી, કરોચ, વગેરે બતાવો છ'છે. મારા પત્ર નથી તોપણ કું દોડતી રૂઝકું, પાંખ નથી તોપણ કું તરકું, અને જોક અને જડલીછે તોપણ કું ભરકુંકું. કોઈ ઉલેછે કે કું મારી છું, કોઈ ફેરેછે કું બારણું છું અને કોઈ મને ગોળો, ચાર સી, સાંકળીઓ અથવા અવીઅચ ફેરેછે. કોઈ મને રતર ફેરેછે, કોઈ હીરો ફેરેછે, કોઈ રતન ફેરેછે. કું કાલી, ઘોલી, બધુ અને બી ન રંગની છું. કું ગોલ, વાંકી, તીચી, ચપડી ઈઆ પોડેલી હો છ'છું. કું નાચુક છું તોપણ મનુષ્ય છું. કું જમની છું અને દાવી છું. કું બીની છું અને સુકી છું. કું કાલી છું પણ જલક તી છું. કું નાગી છું તોપણ હંકાયલી છું. કું અધારમાં છું તોપણ અનપણું આપું છું. રીંદી.

૬. નીચલા વાકીઆમાંથી મેવાનાં નાંગે શોધી કાઢાંડો.

૧. મારા વાંદાવાં બધાં સદા રંગતાં અને હજારાં રહેજો.
૨. વખત ન બોતાં ફરી કે લાંબી જેવી તેવી પાત કરો.
૩. પારીસની આરામી અને નાસ તેની રોતથીજ ચાલે.
૪. મારીજ બીચારો મીરન, મુરા લખમાં પડીએ.
૫. મારા ઊપર રુસો કે રીસ કરીને મું શમ્મેદો જોસો.
૬. આપણો પડોસી વનમાલી મુઠ પેરેવા લાગે.

૭. લંડન રોડેરનાં રંગીન ચીતારો માણસની અકલને હેરાંન કરેછે.

૮. આવતી ગોશન બોન બેલાડીએ લાગવા પડશે.

૯. છુપો હસદ રાખેો એ મુરા માણસનું કાંખે.

૧૦. દયાઈ માતર મુખ મારી રાખવાથી સોલ રહેછે.

૧૧. ખનુતરોને પરણવાવળું એક મહાહાવને હતું.

૧૨. આપણા દાહાડા હાથ પગ પાંજીમાં મોરવા નહી.

ખોલારો ગઈ વેલાનો.

૧. પંચંગ.	
૨. વાંદાણ.	
૩. આઈમાએ.	
૪. ૧ રાખસ.	૬ દાહારો.
૨ છમના.	૭ લેવણ.
૩ દોલો.	૮ નીડ.
૪ કાગી.	૯ ગુમરી.
૫ મોઈ.	૧૦ મુખલો.
૫. ૧ માંદારાજ સીધીઆ.	૪ પારલાંચેર.
૨ મહેવારરાવ.	૫ રીલગુજી.
૩ ખાંચસીંગર.	૬ કુપીસીંગર.

મીઠ કરશનદાર મળજ વિષે.

દોહો રા.

૧. શાણ મરદાર ડું, ગમે પ્રજ્ઞની પ્રામ; પણ નિશ્ચય અહિ નામના, કીધી કરશનદાર.
૨. પદવી ઉત્તમ પામિએ, કરિ ઉત્તમ આબાસ; મુખરેલો મુકી મરસ, કહિયે કરશનદાર.
૩. મોટો અનુભવ મેળવ્યો, કરિ પરદેશ પ્રવાસ; વડિ વિખ્યાતી વિશ્વમાં, કીધી કરશનદાર.
૪. ગુપ્ત ગુપ્ત સાંપડવાતણો, તેં નહિ રાખ્યો ત્રાસ; રવરચની શુભ વાંછના, કીધી કરશનદાર.
૫. ખાંડે રીત ખરાબીય, ઘણા જનોએ મ્હામ; અતે જગમાં છત તે, કીધી કરશનદાર.
૬. સોડા દિન વિરતા કરી, વરસો વિશ્વમાં વામ; કામ ભમાં આ કામ તે, કીધો કરશનદાર.
૭. વસી કાઠિયાડામાં, કીર્તી કરી પ્રકાસ; મુજ અનપણજી-કર્મ તે, કીધું કરશનદાર.
૮. કુજ બહાદુર બહુ બલો, મુકીમાં કીંઈ સમાસ; લાગેલો નરસ લઈ મરેો, કીધો કરશનદાર.
૯. કોઈ તારા કામમાં, કચિએ નહોં ક્યાસ; અતે જગમાં વિષ મરે, કીધો કરશનદાર.
૧૦. કીર્તી વધિને કપકની, વજતી થાય વિનાસ; પાપા તે પાતાળમાં, કીધા કરશનદાર.
૧૧. કીધો મુજના કોહિતુર, વુજ નશતણો ઉભસ; મણી અમુલ્ય ગવનરે, દાખ્યો કરશનદાર.
૧૨. વીરા તારા વચનની, મહાઅમુલ્ય નિશાસ; રહિ ગઈ દલપતરામના, દિવમાં કરશનદાર.

* નિંદા કરી.

મુંબઈ, દક્તર આચારા પરદેશમાં મેહરામજી ફરફતળી કંપનીએ છપાવું તથા પરગટ કીધુંછે. કાંઠ કાટ—મેહરામજી ફરફતળી સીર, નાં ૬ તથા ૧૧.

સ્ત્રીપાઠ.

પુસ્તક ૧૫ મું.

જુલાઈ ૧૮૭૧

આંક ૭ નો.

ધીરજનું ધન

અથવા

છુપાં શંકટપર છુપી પ્રતેહ.

એક વારતા.

પરકરણ ૧૭ મું અને છેલું.

ધીરજનો બદલો ખોદા આપેજે.

રાસામશાહના નવાન કાસદ ખોદાદાદ (બીબી સુરવારીદ) ઉપર આરજીના ફેસાદખોર માંજુસોએ એકજ વાર હોમલો કીધેલો, પણ તેઓને મનસે તેઓ બે વાર તેની સાથ વહેલા હતા.

બીજી વારનો તેઓનો હોમલો મુંદર સુરવારીદ પર ન હતી પણ તેના ભાઈ અકબર પર હતો; જને તેઓ સુરવારીદ (ખોદાદાદ) સમજ્યા હતા.

પેહેલી મારામારીમાં બાબર નાખોદાએ બીચારી સુરવારીદને ફેંટીતીઆથી બચાવી, પણ તે વેલા તે સુરવારીદને અકબર સમજેલો અને તેથી તેની સોડેથી પોતાની આપેલી કે લી પાછી મારેલી અને સુરવારીદ પાસેથી તે અલખતાં ન હતી હોવાથી સરકારના માણસોને હાથ કેદ થતી વેળા તે અકબર વીશે ધણે હલકો વીચાર લઈ ગીએલો હતો.

બીજી મારામારીમાં અકબરનો બચાવ બાનુ આરજી ના આવી પુગવાથી થયો, પણ તે વેલા તે અકબરને ખોદાદાદ (સુરવારીદ) સમજેલી અને તેથી એકદમ તેની સાથ પરજીવાની માગણી કરેલી હતી, અકબરે અમારતી તોપણ મુશહાલી સાથ તે કબુલ રાખેલી અને તેઓ પરજી ચુકે લાં હતાં.

પણ પેહેલી મારામારીમાં મામલો એટલા અંત ઉ પર ગયો હતો કે સુરવારીદથી પોતાના છુપા લેખાશમાં એ ધુંદલા મથે વધારેવાર માથું મારી શકાય નહીં. તે છીએ પોતાના આ છુપાં શંકરોનો, છુપા જુસાએનો, છુ પાં કામકામોનો કોઈ પણ અંત લાવી આ સુચવણ બરેલા મામલામાંથી છુટી જવું નેઈએ.

સમલો મામલો પણ પોતાના એવા અંત ઉપર આવે લો હતો કે હવે વધારે આગલ તે વધી શકેજ નહીં. આ રજીની મતથી તેના પેઆરથી બલતો રાસામશાહ હવે છે કે ધાકી ગયો હતો. તેના આ મુશનના એહેરેનો કાસદ જેની નજાંદરાજ આગલ હજાર મોહડાનો રાવન પણ રદ હતો અને તેના પરામણાં તથા મીઠાં નખરાં અને નાજ કસાઈની છાતોને પણ નરમ કરી નાખે એવાં હતાં, તેને આરજીનું દીલ જીતવા ઉપર કાને લગાડવા છતાં જરે તે બાનુએ રાસામશાહના પેઆરના પેગામોના કસો ઉતાર ન હોવાલે તારે હવે કાંઈ પણ બીજીન અને વધારે મનજી ત ઉપાય કરવો નેઈએ એવા વખત આવેલો હતો.

એટલા માટે આરજીના એહેલમાંથી આવતાં મારગ માં તે બીબીના છાકરા કાકા તેહેમુરે તથા તેના બેવકુફ રો સત એહરાંમે સુરવારીદને ઘેરીને જ સતાવણી કરી હતી, તે એ હીમતવાન માથુકે પાછી ફરતાંવાર રાસામશાહ આ ગલ જાહેર કીધી.

અમારને મારની ધાસતીનું વરણન એક મરદને મોહડે સાંભળતાં આપણને દયા લાગેછે તો આ દુખ કે હેનાર કાસદ માતર નામનો મરદ અને અરેખર આરત હતો તેના શુલરોખશાર એહેરા ઉપર ધાસતી અને દુખ નેઈ રાસામશાહ કેટલો વધારે પીગલયો હશે. સુરવારીદે પોતાની પતલી ગરદનમાંથી કુંભલા શરોંદે પોતાની રહેસત વરનની એટલે હવે કાંઈ પણ શેવરના ઉપાયની રાસામ શાહને ફરજ પાડવા માટે તે ખસ હતું.

હવે તેને માટે એકજ ઉપાય રહ્યો અને તે એકે પોતાની મુંદર પણ કટ્ટર દીલદાર આરજીને ઘર પોતે જવું.

તેના આ નોનવાન કાસદને સતાવાને આરજીના આદમીઓએ જ કોશેશ કરી હતી તેથી એ પાદશાહી હા કમને આરજી પાસે પોતે જતે જવાને બાહાનુ મલ્યું હતું.

અને પોતાના આ કશવ અમલના લાવવાને રાસા મે વીલમ લગાડ્યો નહીં. તે કાંઈ આરજીને મકાન મુ લતાન તરફની પોતાની સતાને લીધે જતો નહીં હતો, પણ એક આનગી રહેવાસી દાખલ જતો હતો, માટે એ સા દાં દીલને સરદાર કસી સવારીના ભપકા ઈચ્છા કાઠમક થી ગયો નહીં હતો. એવા ભપકાને કસી બીસાદમાં ન હતી ગણકાવે એટલી રાલત આરજી પાસે હતી, માટે રાસા મશાહએ સાકંડ નવાનુ પસંદ કીધું.

તેના એકલો સોખતી તેના જવાન કાસદ ખોદાદાદ હતો. અને જારે તેની મરોરદાર ગરદન ઉપર હાથ નાંખી આ હાકમ પોતાની ગાંધીના બેઠા તારે એ બધેના દીલમાં કેવા જીસાએએ ધર કીધું હતું ?

રાસામશાહનું દીલ સમગ્ર આરજી ન્પર અને ખોદા દાદ (સુરવારીદ) નું દીલ સમગ્ર રાસામશાહ પર હતું. આ રજી અકબર સાથે પરણી ચુકા બામે સુરવારીદ ના કે રાસામશાહના નેટલીન અનન્યની હતી, તે પછી તેણીની ઉમેદોના બાગ તેણીની છાતીમાં અતારથીન ખીલી રહ્યો હતો. તે વીચારની હતી કે “આરજીનું દીલ રાસામ પર છાંટી તવા નવાથી તેનું દીલ મારા પર આરા કસા વાંક વગર હું છતી આવી છઈ, એટલે તે રાસામને કોઈ કાલેખી કચુલ ક રવાની નથી.”

આવા વીચારમાં અને વાતમાં તેઓ આરજીના મેહલ તરફ આવી લાગ્યાં.

મેહલમાં જીવેછે તે કાંઈ ગડબડ, કાંઈ ધામધુમ, કાંઈ ખુશાલી નજરે પડી. સુરવારીદ અને રાસામ એકેક ના મોહમાં જેવા લાગ્યાં. જાણે કાંઈ મોટાં લગન થયાં હોય એવી આ ગડબડ અને રોડાદોડોના કાંઈ શબ્દ જ છાંયો નહી. રાસામે પોતાના ખાનીતા ખોદાદાદને પુછ્યું પછી તે કસો ખાલોસા કરી શક્યો નહી. તેણે કહ્યું કે “નામદાર સાહેબ હું કયું જાણતો નથી.”

તેઓ પુર ધનતેજરી ભરેલાં દીલે આરજીના દરવાજામાં દાખલ થતાં હતાં, તેવામાં સામેથી કેટલાક સીપાઈઓ નાખોદા બાબરને કેદી દાખલ પકડી લાવયા.

આ બતાવને લીધે તેઓથી મેહલના નવાયું નહી, પણ મેહલની બાહરન થોમડું પડ્યું.

નાખોદા બાબર શુલાનની સરકારના અગત્યના રાજકુવારી કેદી હતો. તેના જે હેવાલ આપણે આગલ આપ્યો હતો તે ઉપરથી વાંચનારી બાનુઆને યાદ રહે કે બાબર નાખોદાને પકડવા માટે મોટું ધનાન જાહેર થયું હતું. સરકારના આવેા કુશનન જરે બસરાના મોહલામાંથી અમચુમ હાથ લાગેા, તારે તેને એકદમ રાસામની આગલ લઈ નઈ તેને શું કરવું તે બાબે હુકમ મેલવવાની ત્રર હતી અને તેથી તેને હીઆં આરજીના મેહલ આગલ લાવવામાં આવ્યો હતો.

સુરવારીદ રાસામશાહના કાનમાં કહ્યું કે આરજીના ખેરીઓના હોમલાને વખતે મારી મદદ લેડી આવી મારો બચાવ કરનાર એજ હતો.

રાસામશાહે પોતાના એક જીના કુશનન તરીકે તેને તરત મોલખયો. તે મોલખો કે “જરે મેં એને છેલો જોયો તારે લડાઈના ધુંવાથી એના ચેહેરે શીહા રાતની ખી શાલે કાલે થયેલો હતો. તે એક છાલકાં અને હલકાં વાં હાંબુનો નાખોદા હતો અને આપણા બલવત કાફલા ઉપર તેણે એવો જનરદસત પસારો કીધો હતો કે અદખાઈ અને ખુવારીની જીબાને પોતેથી તેને માટે વાપ્પવાખી અને માનના પોકાર ઉઠાવયા.”

સીપાઈઓએ તેને રજી કરતાં કહ્યું કે “સાહેબ, મોહલાની અંદર શરમને એક કોરે મેળીને ખાંતી કળ પામાં લડાઈ કરતો અને એને પકડ્યોછો.”

ખોદાદાદ (સુરવારીદ) નાખોદા સાંભળે તેમ મોલો ઉઠ્યો કે “નામવર હાકમ, આ સીપાઈઓએ જ મારામારી લીધે કેહણે તે મારા બચાવની મારામારી હતી. નાખોદાએ પર મેહલખાંતી કરી મારી તરફથી સમજોહર મેચી હતી, પણ શેવટે તેમને કાંઈ એવો ગળે પડ્યો કે જે તેના દેવાના પછાં સીવાએ બીજું કયું હું ધારતો નથી.”

રાસામે તેને સવાલ કીધો કે કેમ “હુદારા સરદાર, ખારાં પાછાંતો ચોર ! ન્યેમને તું એ તારી મોલી અને લો હીજીવાન મમજીઓથી કુશનન કરેલા તેઓનીજ દયા ઉપર આપી પડવાની એવી શું બેલકુદી ભરેલી બાહાદુરી તું એ કીધી ?”

નાખોદા બાબરે હવે પોતાના દીલના ઉભરા કાઢાડી પોતાની છાતી ખોલવી કીધી. “અમે બસરાઈ હાકમ હું કચુલ કડું છઈ કે હું તારો કુશનન હતો, પણ હું કાંઈ ચોર હવ્યા હુદારો નહો હતો. હું હવ્યાં આવયો છઈ તે માતર કાંઈ અજમેજ કહોતકતું, કાંઈ જાડધતું પરીનામ છે. તારી પાસે ઉમેયો આ બદગુમાન અને નડુલો છોકરો (સુરવારીદ તરફ આંગલી કરીને બતાવેછે કે જેને હજી એ નાખોદા અકબર સમજેછે) એ છોકરાને મેં બેઅદમ દરીઆવનાં જસદાર અને કીજીદાર મોહલાથી છોડવયો. દરીઆવનાં તે એક આશાની તદન બાહર પડેછું બાહુ વાં હાંજ નેવો હતો. મેં તેને જીવ બખશયો અને તેમાં વળી મેં હુદ અને અંત વગરની મોહાબત હુમેરી. એને ખાતર મેં આ કુશનનના દેશમાં પોતાને ઉઠાડો પાડ્યો, જરે તે કસી પડેલો હતો તારે એને વાસતે મેં સમજોહર ને મેઆનથી બાહર કાઢાડી, પણ તેમાં જરે હું પકડા મે તારે એની જીડ વીલીઆએ એને શીખાડ્યું કે મારી સવલી પીછાંજ નાચુકર નથી. એક આંખના પલકારા ને ટલા વખતની તાજ દોસતીને લીસ વરસની જીદાઈ ને હું એણે રૂપ આપયું, અને અડધા કલાક અગાઉ મેં આ પેલી દેલી વીશે તે કાનપર હાથ મેળવા લાગ્યો.

સુરવારીદે હજીમાં કાનપર હાથ મેળવા.

પછી રાસામશાહે એકન સવાલ નાખોદા બાબરને પુછ્યો કે જેના નયાબ નીરદોશ સુરવારીદે ઉપરનો સમજો શું કર કરવાને બસ હતો.

રાસામના નવાબમાં બાબર મોલખો કે “આજન હું એ છોકરાને આ શેહેરમાં લઈ આવશે અને આજ તરજી મહીના થયા હું એની સાથેના સાથે હોના.”

તે કેમ અને ! સુરવારીદનો આજ ધણું ધણું રાસામશાહના મેહલમાં નોકરીએ હતી.

રાસામની હવે ખાતરી ઘઈ કે બાબર આ છોકરા ને જીદો ગમે પડતો હતો.

એ બામે રાસામશાહ બાબરને ખોટો પાડવા નતો હતો, પણ એક અચીંતા બનાવથી તે અટકી ગયો.

પોતાના દરવાજા આગળ આ ગડબડ નેહ રાસામની રીલક્યા માથુ આરજી પોતે દરવાજા બાહરે આવી. મેહલખાંતી ધામધુમ લીધે રાસામશાહ તથા સુરવારીદ પોતાના વેહેમને ઉપડી ગડબડને લીધે ભુલી ગયાં હતાં. પણ આરજીને નેહ તે વેહેમ પાછા વધારે મનજીનીથી ઉભા થયા.

આજસુધી આરજીએ પોતાના મરનાર ભાઈના શોકમાં પોતાના બદન ઉપર કાણું કંઈ નાખેલું હતું પણ આજે તે સોલે સણગાર સજીને આવી હતી. આજ સુધી તે વીધવાની હાલતમાં ફરતી હતી, પણ આજે તે સુંદર સેવા સન ઘડને આવી હતી. તેણીના શીઠા જીવકાંની ઘરે લટ મોતી પોએલાં હતાં. તેના કપાલ ઉપર સોનેરી તાજ રોશન નહેલું મારતું હતું. તેની પેચ ખાતી ગરદન ઉપર હીરાના હાર વલ ખાતા હતા, જેની દીક્રામાં તેણીના સોનેરી અને કસબી પોશાકોના ગોળા પડઘોળા હોતા. આરજીના મેહેરા ઉપર આજ સુધીના ગમ ઉડી નહીં તેને બદલે ગોલાબી સુરખી કુટી નીકલી હતી અને મેરી, કસતુરી તથા સુખડની સુગંધી લપટ તેના ગોલાબી ગાલ તથા અંતર સરખી આમડીમાંથી નીકલી હતી.

આ સમયે અચળુમ ફેરફાર રાસાનશાહના જીવનને કારી નખામ કરનારો હતો. એક હાથ ઉપર મનમોહન આરજી ઉપર તેનું દીલ વધારે રોડે એવો આ દેખાવ હતો અને બીજા હાથ ઉપર તે દીલ મેળવવાની ઉમેદ વધારે નીસફળ બધ એવો પણ તે દેખાવ હતો.

રાસાને જોઈ લીધું કે તેની દીલબર ઉઘાતો પરણી સુકીએ અથવાતો પરણવાની તક આપીમાં છે.

અને એવો કે કોણ ભાએગશાલી અને જાડુઈ હીક મતના નર હશે કે જેને આરજીએ પાઠશાહી કરનેના આ હાંમક વર્તા પણ વધારે પસંદ કીધો. તે નર તરફ જેમ તારીફ તેમજ અદેખાઈએ રાસામના જીવનમાં ઘર કીધું.

પણ આ ખોલાસો મેળવતાં કાંઈ વીલમ લાગે નહીં. આરજી આવાતનેવાર રાસાનશાહને બદલે તેના નવાન કાસદ ખોદાદાને મેટી, એટલું જ નહીં પણ તેને જે સુખના કહવા તે વધારે આપ્યા બરેલા હતા. તે મોલી કે “મારું જીવન, તારી પાસે નહીં મેરુ” તું શું માહેછે કે જેમાં હું તુને કામની યાદ” તું તારી કુશલાત રાખતો નથી. તું શું માહેછે, મારા મેહેરમાન ધણી.”

ખોદાદાદે (સુરવારી) વીચાર્યું કે આતો ગમેજ પડે છે, મારે મોલીએ કે “મારો મેહેરમાન ધણી નામદાર રાસાનશાહ કાંઈ માહેછે.”

આરજીએ ટલુકાથી નવાબ દીલે કે “અમરને આગ લોજ રાગ પાછો કાઢાડવાનો હોયતો, સાહેબ, તે ગાએજી ગાવા પછે ભોંસવાના નેટકું કથોર મારા કાનને લાગશે.”

રાસાનશાહ કંગલાઈને પુછ્યું કે “હજી એ આનું તું શું એટલી કહજી દીલની છે ?”

“હું કહજી દીલની નથી, બાંહાંપનાહ, પણ હજી હું એટલી મક્કમ છું.”

“મક્કમ શા ઉપર ? હજન ઉપર. એ સંગદેલ આરજી તારા હુનહરામ અને અપસગની ધુપડાંન ઉપર સળી વફાવારી ભરેલી ધુપ જે નમર કીધી, પણ તે સહ કોષ્ટ. હવે કેહ હું શું કર ?”

આરજી ખોદાદાદ તરફ આંગલી કરીને મોલી “જે આ રા સાહેબને વાનખી લાગે તે કરો નામવર હાકમ.”

હવે રાસામની છાતીમાં ગોળા તીર લાગ્યા. તેણે વીચાર્યું તથા માન્યું કે આ છોકરાને હું મારે વાસતે આ નાની નાન પડે તો પાન તે નાને વાસતે મારા મારી

આવશે. એ ઉપરથી અરથી નાસીપાસી અને અરમાં જહુન સાથે રાસામ બોલશે કે—“અમરને મારું દીલ માલતુ હોતેતો ખીસર દેશના મોરોની મીશાલે, જે મીનને હું માહું છું તેજ મીનને મોરોની માણી પર મારી નાખતે. જંગલી કીને કોઈવાર અમરીની કામ બનશે. પણ સાંભળ એ કાટકી મોરત—જરે મારા એતેકાદને તું એ છુકકાર પર નાખશે, અને તારો મેહેરમાનગીમાં મને મારી ઘટતી જગા ઉપરથી કીઈ હુધીઆર મને મેરી કાહાડે છે તે જરે હું સમજું છું તારે તો હવે તું ફતરની છાતીના જુલમગાર પેરે હજી જવવા કરજે. પણ આ તારો હુઈડાંનો હાર, જેને તું માહેછે અને જેને હું પણ કસમ ખાઈ કહું છું કે હું માહું છું” તે પોરેઆને હું તારો યાતકી નમર આગળથી ઉપેડી કાહાડશા, કે જે નમરમાં પોતાનાં શેઠથી ઉપરવારો ધઈ એ તાનવર ધોગે. માલ છોકરા મારી સાથે માલ. મારા વીચારો ખરાબી કરવા પર ખીટપાછો. કહજી તરની અંદર જે કાઢી પાનારું દીલ છુપાયલું છે, તે ઉપર વેર લેવા સાડું હું જે બકડીઆને માહું છું તેના ભોગ આપશ.”

આ ભય ભરેલી ધમકી ઘડને નાસીપાસ ધપલા રાસાને કુખી દીલથી માલવા માડ્યું.

ખોદાદાદે (સુરવારી) પણ પોતાનું નીરદાશપણું તેની સાથે માલી નવાથી બતાવ્યું જેમ કરતાં તે મોલી કે—“હું તારો હસતુમે, મપલ દાસ તેને સુખ આપવા મારે એક હજાર મોહતે મરવાને ખુશી યવશ.”

જરે આરજીએ જિયું કે તેના વાહાલો ધણી સુકીને માલી નવા માગેછે તારે તે ધણી અથરત રહી. અકબરને ખોદાદાદ સમજ તે તેની સાથે પરણી ગઈ, હવે સુરવારીને અકબર સમજ તેને પોતાના ભરતાર તરિકે રાખવા લાગી. તેણે તેણીને પુછ્યું કે “વાહાલો ખોદાદાદ તું મારી દાદ લેવા વના કાંઈ બપછે ?”

સુરવારીને ધણી બપથસતો ઉતર વાલશે કે “હું તેની પાછલ બાંદ છું કે જેને હું માહું છું, અને તે બીજેને તારી મશમો કરતાં વધારે માહું છું, મારા જીવ કરતાં વધારે માહું છું, એક મોરતને કહીએ માહું તે સમજવા વધારેના કરતાં વધારે માહું છું.”

આરજીએ અમરત ધઈ પુછ્યું કે “તારે તું શું મને દગો દેશે ?”

સુરવારીને પુછ્યું, “આનું પાક જદ કોણ તને દગો દીએ ? હું સા વાસતે દગો દેઈ ?”

આરજીએ મોટાં કુખ સાથે કાઢને બોલાવા મોકલ્યો કે આ નવાન સાથે તેણીએ કરેલાં લગનની તે ગવાહી પુરે.

રાસામ જતો જતો પાછો ઉભો રહ્યો. તેના યુસા ના તો પાર નહીં રહ્યો. તેણે પુછ્યું કે “એ મયમનો છોકરા તુંએ મારી મોવતને મોરી લીધી તથા મેહજીવને મોરી લીધી, તેની સાથે નેકા પણ કરવા ?”

સુરવારીને હીમતથી ના કહ્યું.

વીચારો ભુલાવો ખાતી આરજીના કુખનું હવે કોણ મેઆન કરશે ? પરણવાને હજીતો અરથો કશાક થયો નથી, જાનની કામગીરી જીતે પરી થઈ નથી, જોલાવારમાં

આરજીએ જારે જોયું કે તેના ભરતાર સ્પર્શિતો પવીતર કોલ નાચુકર જાય છે તારે તેણીના નાતવાન અંગનામાં પડેલ વેલેલો ને વીચાર આવવાય તે એજ કે એ વાહાલો જ વાન નાતર રાસામની બીહીકને લીધે પા પાડે છે.

એટલા મારે તે બોલકે “અરે, એતો તારી ધાસતી તું નીચાપણું છે કે જે તારી સમાધિને યુગલાવી મારે છે. પણ ખોદાદાદ તું નો બીહ. તારાં નસીબને તામે ધા, તુ જોવા પોતાને મનિ છે તેજ યા અને પછે તું જેતાથી બી હું છે તેના જોવા મોટા પોતાને જોયો.”

એટલામા ખીદનતગારો કાજને લઈ આવવાય અને આ રજીએ તેને સંવાલ કીધો કે “અરો પીર મરદ, તારી અશો ધના કસમ આપી હું અમર કરું છઉં કે આ નવાન અ ને હું વચે હમણાં જ કાંઈ બનયું છે, અને જે મોટો વખત રાસામથી યુગ્મ રાખવાના આપણા ઠરાવ છતાં જાહેર કરવાની હાલ વખત સંજોગે જરૂર થઈ છે, તે જન ખરેખરે તું જાણુતો ટોચ ને જ જાહેર કર.”

અલભતાં કાજ પણ મુરવારીદને અકબર સમજાવે. અને તેથી તે એ વચની પોતાને હાથે કરેલી કદખોદાધનો સ ગમેલો હેવાલ તેજે રાસામથાદને કહી સંભળાવયો.

પોતાના નવાન કાસદ ખોદાદાદની બદ દેખાનતને એથી વધારે પુરાવો થું મગી આવશે? રાસામની ખાતરી થઈ કે તેના આ પાલેલો કુતરાએ પગ કરડ્યો અને તેના ધાન સમારવાને બાંહુને ખગાડ્યો, મારે તે મોટી મરાજ મારી મોલપો કે “એ દગલખાજ કુતરા, જરે વખત તારાં ખાલી જોખાં ઉપર ઘાસ ઉગારશે તારે તું થું ફેર પેંહોંચશે? અથવા તારી દગલખાજ પોતે જ થું એટલી નહીં ઉગી નીકલશે કે તારી પોતાની હીકમત તારો નાશ કરશે? હવે તુંને છેલ્લી સલામ. તુંએ જે મેળવયું છે, તે તારી પાસે રાખ, પણ જાંહાં તારે ને મારો મેલાપ કરી બીજવાર થના ર નથી, તોહાં હવે માલ.”

મગી બીમારી મુરવારીદ પોતાની હુપી મોહવતને મારે મેહુનું છુડું શકેત મેહવેલું! પોતાના થેક અને મુર બીના પેચારને મારે પોતાના મરદના લેખાશમા તેણીએ પોતાને માથે કેટલી બધી જાંજલની બલા ખેંચી લીધી છે! પણ હજી તેને ધીરજ છે કેમકે ધીરજ તેને તેનું માહેલું ધન આપશે.

ઉપલ સધલા દપકાના નવાનમાં મુરવારીદ રાસામ આગળ થોડાક ખોલાસો કરવા જતી હતી, પણ તેવામા વળી એક બીજું વાદળ આવયું.

આરજીના કાકા કાકા મેહુમુરના દોસત મેહુરામ લો હતું મગરતું મેહુ લઈને આવશે તથા જુમ મારવા વાગે કે—“મેહુકો, મેહુ હુકીમને તેડાવીને ભલે તમારા મેહુ લમા મેહુકો. બાઈ, તમારા કાકા મેહુમુરનું માંથું ભાગી ગયું છે. રાસામથાદના કોઈ ખોદાદાદ નામના કાસદે અમેજો અને સાથ વળી નવી ઉડતી ચોધીને લકાઈ કીધી છે, તેમાં મને લોહીના મગરનો ફીલા છે અને તમારા કાકાના હાડકાં શેદારાં કીધાં છે.”

મેહુરામે ઉતાવળમાં ખોદાદાદને આ જગા પર જોયો નહીં હોતો, પણ જાહેર રાસામથાદે મુરવારીદને મોટે સાદે પૂછ્યું

કે “ખોદાદાદ તું થું કરતો કરે છે? આ લોકો સાથ મારા મારી કાંઈ કીધી?” તારે મેહુરામની પણ નજર તેના ઉપર પડી. તે લાગેલી બીબી મુરવારીદ, પાસ ગયો અને તેને પૂછવા લાગે કે “ભાઈ નકામી કાંઈ તું અમેજો લોકોની કશાં ની લઈ મેહુકો? તે મારા દાંત નકામી તોડી પાડ્યા છે. મેં જે કાંઈ કીધું તે સમજું તેહુમુરના શીખવીઆપી કીધું હું.” શાખારે ભાઈ, હુંતો તને કહ્યો હીમકારો સમજતો હતો, પણ તુતો ખાહાદુરી પોતે જ છે.”

મુરવારીદે નવાન આવેલો કે “ભાઈ તું નકામો અને ગમે પડે છે” તેટલામા જ વળી તેહુમુર રડતો, લગડાતો અ ને લઈડતો આવી પુગો અને મેહુરામની ફરીઆદને ટેકો આપવા લાગો.

તેહુમુર છાકરો હુમ બનયો હતો અને લઉનો જકર તે ને ટેકો આપી મલાવતો તારે તે માલો રાકતો હતો.

તેની આ હાલત જોઈ રાસામથાદ પોતાના નવાન કાસદ ઉપર હજી વધારે ખડા થયો. તે મોલપો કે “એ નીમખહરામ મોરેઆ મેં તારાં આટલાં મકર અને ફેલ ન હી જાણુતાં.”

નીરદોશ મુરવારીદે પોતાને તદન ખાતરી ભરેલો બ આવ કીધો. તે મોલો કે “મારા સરદાર, મારા ઉપર આ સંધર્ષ શકેત સામટું આવ્યો પડયું છે, પણ મારી કસી તક સીર નથી. પેલો નાખોદો બાબર અને ગમે પડે છે, પણ તેણે મને આજેજ આ શેહરમાં આવેલો જણાવ્યો તારે તું ના મરની ખાતરી થઈ. આ લોકો મારા ઉપર મારામારી ગ લે પડે છે, પણ કેટલો અથો વખત ધયોતો તું નામવર સાથે હું છઉં તારે તેમજો સાથ અને આ તાજ મારામારી કેમ થ હું હાય? આ મેરત મારી સાથ લગનને દાવો કરે છે અ ને આ કાજ તેને ટેકો આપે છે, પણ હું કસમ આધિને કે હું છઉં કે એ સંધર્ષ બનાવટ છે.”

આ ખોલાસો અલભતાં રાસામને મનપતોન નહીં લાગે, પણ ખરેખરો મનપતોન ખોલાસો તો એજ વખતે અમજીઅ સંધર્ષના આવી લાગવાથી થયો.

તે નવાન ઉતાવળે આવીને પાથરો આરજી સાથ વા ત કરવા લાગે. તે મોલપો કે “વાહાલી આતુ હું માફ માયું છઉં કે તું નામવરના મેશી ઉપર મેં હાથ ઉચક મે છે, પણ મારો સગો ભાઈ હતે તોમી હું તેમ કરવા વ ના રહેતે નહીં. તું ફીલમરના પેચાર અને મેહુરામન ગીધો એ લોકો મારી અમેખાઈ કરતા હતા, વાસતેજ મેં તેઓને સજ કીધી છે અને હમણાંજ આપણે સાદીના કો લ લીધા છે તે કોલની ખુબીથી હું મારી લઉં છઉં કે મ ને માફ કરજે.”

અકબરને જોઈ એકેએક જણ અમરતીથી દગ થઈ ગયું. રાસામથાદના નવાન કાસદના જવાન મેહુરામી ફલ, આકાર, કદ અને પોશાકને આ બીજો નવાન જોઈ સધલા વીચારમા પડ્યા.

અકબર આરજીની ગોડાથી છુટો મેલે પેલા કદ પ હેલા નાખોદા બાબર, જેને હજી કેદી હાલતમા જાહેર જક હેલા મેહુરામ સાથે, તેના ઉપર નજર પડવાથી તેની પાસે ગયો. તેને પોતાના મેરખાહ દોસત તરીકે હાંક મારવા લાગે, તથા તેને કેદ પડવાનું કારણ પૂછી જોવાયું કે

તારાથી છુટો પડવા પછે એટલા બધા બનાવ બન્યા કે તે ના હવાલનું મોટું દાસતાન થયું છે.”

નાખોદો બાબર અચરતીથી બોલ્યા કે “બીઆરા અ કબર તું કે તારે આ સાંભે ઉમેલો જવાન કોણ ? અગર ને એક ફલના બે સરખા પુકડા કીધા હોય, તો તેથી તમે બે જણના નેટલા મળતા આવે નહીં. - અકબર રાસામશા હતો આ જવાન કાસદ મોદાદાદ શું તારો ભાઈ થાય ?”

અકબરે સુરવારીદ પર નજર કરીને કહ્યું કે “મારો ભાઈતો એક નહીં હતો અને મારી સુરતી પણ સઘલી જ શોએ ઉભી થાય એવી નથી. મારીતો એક મેહન હતો, કે જેને તોફાની દરીઆવાના મોજ ગલી ગયાછે.” આટલું છતાં પણ અકબરે સુરવારીદ આગળ આવીને પુછ્યું કે “જવાન, તું મારો શું સંગે થાયછે ? તું કોણ છે ? કાહા નો રેહવાસી છે ? અને શું નામ ધરાવેછે.”

સુરવારીદે તુરત પોતાના ભાઈ અકબરને પોતાના મન સે પીછાંછોપે અને બોલી કે “હું અણુછોરેમાં રહેું છઉં. મારો બાપ સોદાગર સલીમ હતો, મારો ભાઈ અકબર ના મનો હતો, અને આજ પોશાકમાં તે દરીઆઈ કબર બધે ફરતો હતો. અમરને તેનું રૂહ પોશાક અને આકાર લઈ શકે તો તે ટુંબ છે.”

હીઆં સઘલો ભેદ બોલલો થયો. સુરવારીદ પોતા ના ભાઈને નિસધી ગમે વલગા અને અકબરે પોતાની મેહ ન સુરવારીદને મોઠા હરખ અને પેઆરથી પીછાંછી.

જવાન મોદાદાદતો ઓરત હતો એ બેઆલથી સઘ લોએ હેરત રહ્યા.

પણ સુરવારીદે આ શબ્દોથી સરવેની અચરતી દુર કીધી. “હું સુરવારીદ છઉં તેની સામેતો નિર્ધતી હોયતો હું તમને એક નાખોદા સોડે લઈ જવશ, કે જેની મદદથી હું દરીઆવખાથી બચી છઉં અને જેના ધરમાં મેં મારો ઓરતનો પોશાક ઉતારી મરદનો અને તેથી મારા જગર ના નેત જવા ભાઈનો પોશાક મેં પેહરપોછે.”

હવે સરવેને બોલાસી થયો.

આરજુએ જ્યું કે જેના ઉપર તેનું હેત પેહેલી આ રીમા દોરેલું તેથી જીદાન ધણી સાથે તે પરણી હતી.

તેહસુર અને મેહરામે જ્યું કે પેહેલી મારામારી ને ની સાથ કીધેલી, તેથીજ જીદાન ધણી સાથે બીજવારની આ રામારોએ થઈ હતી.

નાખોદા બાબરે જ્યું કે ને ધણીને તેણે મેહલાં ઠેલી રાખવા આપેલી તેથી જીદાન ધણી પાસે તે ઠેલી માગવા ગયો હતો.

રાસામશાહે જ્યું કે આરજુના દીલને પોતા તરફ ખડકાવી મેજવાના મોદાદાદનો વાંક નહીં હતો, કેમકે તે છોની સાથે પરજુવાનીતો તેને કદી વકીબી નહીં હોય.

હવે આરજુતો રાસામશા હાથમાંથી ગઈ, પણ આ બોલાસો ધવા પછે તેને કાંઈ પસતાવો લાગે નહીં તે હસી ને પોતાની મેહલુબ આરજુને કહ્યું કે “વાહાલી ખાતુ, જે આ મરદ મોદાદાદ સાથે તું પરણી હતો તારાં લગ ન ઓરત સાથે થયલાં ગણતો, પણ તે ઓરતને બદલે તેની જ સીકલનો અને તેનીજ સાંનનો મરદ તારે હાથ લાગોછે.”

એ પછે સુરવારીદને પોતાની મોદમા દાબીને રાસામ બોલ્યો કે “છોકરા, તારા શબ્દો હવે મને પાદે આવેછે, તું મને કહ્યો હતો કે તું મને નેટલો ચાહેછે તેટલો કાંઈ ઓરતને ચાહ્યો નહીં.”

સુરવારીદે જવાબ દીધો કે “તે સઘલા મારા શબ્દો પર હું આજે સપત લેવશ અને તે સઘલા સપતોને હું જીવ સાથે જાલવી રાખશ.”

રાસામ પોતાનો સઘલો કોંક જુલી જઈ સાંભે પરસ ન થયો. તેણે સુરવારીદને કાઠી કરી કહ્યું કે “છોકરા તુએ તારી જીતની વીરૂષ નેટ, તારી તોખમ તથા જુની આદને વીસારી તારા રોઠની નીમખહલાલીથી નોકરી કીધી તેના અવેજમા આજથી તું તારા રોઠની શોડાંછી બંધ રહેજો.”

હવે એલા નાખોદાનીજ મોટી હતી કે ને નાખોદાએ સુરવારીદને તોફાનમાથી બચાવી મરદનો લેખાશ આપ્યોહતો.

તે નાખોદાનું નામ સુરવારીદે દેતાંજ માલમ પડ્યું કે તે નાખોદા ઉપરતો આરજુના પેલા સુરખ કારભારી આ ધરનું લેહણું નીકલવાથી બાધરે તે નાખોદાને કેદ નખા વધે હતો.

પણ બાધર પોતેથી અધારી કોઠડીમા કેદ પડેલો હતા. તેહસુર, મેહરામ વગેરેએ મળીને તેને પેલામાં ઠરાવી કેદ નખાવ્યો હતો.

માટ પેહણું કામ બાધરને બોલાવી માંગવાનું હતું. તેણે આવીને પોતા ઉપર પડેલાં કુખની ફરીઆદ કીધી તથા આરજુના હાથમાં પેહું કાગળ મેળયું કે જેમાં બાધરને એવાં પેલાં કાહાડવાનું આરજુના નામ તથા આરજુના અખરે ફરમાવેલું હતું. આરજુએ તરત પીછાંછ્યું કે તે કાગળ તેના અંધા દાસી ફરંગે લખેલું હતું અને તેણેએ તેમજ તેને પેલાં કહાડવાનારાઓએ કપુષ કીધું કે મળખ ને ખાતર બીજાના બાધરને બનાવ્યો હતો.

બાધર છુટો થવા પછે તેણે માંગણું લેહણા ઉપરથી કેદ કરાવેલા નાખોદાને પણ રાસામશાહના હુકમથી તુરત છુટો કરવામા આવ્યો. તેણે આવીને સુરવારીદને ઓલખી તથા હરખથી તેની ભેટ લીધી, તેમજ બાબર નાખોદાએ અકબરની કરેલી મેહદ માવજતના બદલામા તથા ખુશાલીમા રાસામશાહે તેને પણ છુટો કીધો.

તે દીનથી સુરવારીદે પાછો પોતાનો ઓરતનો લેખાશ એખતીઆર કીધો. તેજ વખતે તેજ કેઠાંજે આરજુના મેહલમા રાસામશાહે ઉતારો કીધો અને આરજુના તરતનાં થયલાં લગનની ખુશાલીમાં સુરવારીદ સાથે તરત લગન કરી રાસામશાહે તેની ખુશહાલીને વધારી.

કેટલાક દાહાડા આરજુના મેહલમાં ધામધુમથી મોજ કીધા પછે રાસામશાહ પાછો પોતાના મેહલમા રવાને થયો અને ને કેઠાંજેથી સુરવારીદને ચાકર દાખલ લઈ ગયો હતો, તે કેઠાંજે તેને પોતાની મોહરદાર તરીકે લઈ આવ્યો.

તે દીનથી રાસામશાહ અને અકબર બાઈ તરીકે રહ્યા તંખા સુરવારીદ અને આરજુ વધે મેહનપણીનું નાતું બંધાયું. સુરવારીદે પોતાની ધીરજનું ધન મેળવ્યું અને તેની છુપી મોખતના છુપાં શંકર ઉપર છુપી રીતે થયેલી કે તેહ ફલદરૂ થઈ.

ગરીબાઈ.

કુનીઆમાં ખરી ગરીબાઈ અને ખરૂં સંકટ થોડાંજ માણસની જુનરે પડતું હશે અને તેનાં ખરા ભાગ ધણે પડ નારા પછી ઘણાંજ થોડા હશે. તોપણ આપણે ઘણાં માણસોને વારંધડીએ પોતાના હુએ વીશે અતી ઘણાં કંટાલેલાં અને એ હદ ફરીઆદ કરતાં નોઈએ. કેટલાકતો સાફ એવુજ કહેવા માગેછે કે ખરા હમારા જવા કુખી, હમારા જવા કમખખત બીનાં કોઈ મલી આવાનાર નથી. વળી કેટલાક લોકો પોતાનાં જુન સંકટને પાહાડ જવા આકાર આપેછે અને હાથે ક રી હેરાન થાયછે. ખરૂં છે કે આતો માણસ જાતને એક ખવાસન છે કે વધુ કુખ ખખવાને શક્તીવાન ન થવું. બી જાતું દેખીતું બાહારનું અને યડીભરતું શુખ જોઈ પોતાનાં બારીક કુખમાં વધારો કરવો, બીજાએ તરફ અદેખાઈથી જોતાં પોતાનાં જુન સંકટમાં વધારે લપટાતા જવું અને જ રા જરાની ફરીઆદ ઉઠાવવી. પણ ખરા સંકટમાં ખરી બા હાથુરી અને પુરો સંતોષ દેખાડનારાં ઘણાંજ થોડાં મલી આવાશે. બીજે વખત જ્યો ખરી ગરીબાઈ અને ખરા સંકટની હદથી છઠ્ઠાદા ફરીઆદ કરેછે તેનું કારણ એક કુખ, સંકટ અને કમતાલે કેટલે દરબજે વધી શકેછે તે તે જો જોઈ શકતા નથી. મોટામાં મોટું કુખ હેવુ થાએ, તે ના ઘણા કેવા જુરા લાગે તેની તેઓને સુઘલ અનખાએશ નથી અને તે ઉપરથી પોતાના વારંધડીએ નજવા કુખને બલા જવા વધારી શકેછે. તેમાં પોતે મોટો ભાગ લેછે અને તેવું બીજાએ પાસ મનાવાને બનતી તબવીજ કરેછે.

વળી બીજ ખાખી માણસોમાં એ છે કે પોતાનું કુખ, પોતાનું સંકટ, પોતા ઉપર પડતી આફત બીજનાં કુખો સાથે સરખાવવાની ટેવ નથી. એ એ આદત તેઓમાં હોયતો તેઓનું ગમે એવું ભારી કુખ હોયતો તે તરત નીકલી જાએ અને નહાતું કુખતો જરાવારમાં નાજુદ થાએ, એવી સરખાવવાની ટેવના મોટો ફાએશ એ છે કે બીજ માણસનું કુખ પોતા કરતાં કેટલું મહુછે તે તારે જોઈ શકેછે અને જરે પોતાના જાતબાઈને એક કુખી એક ખરો ગરીબ માણસ વધારે ગરીબ અને કુખી જાયછે તારે તેને એક જાતના સંતોષ ઉપજેછે. તેના જીવ જોલક્ષો થાએછે. તે એવું સમજેછે કે મારા કુખમાં જાને બીજ ભાગ લેછે મોટે હવે વધારે બડબડ નહી કરવી જાયછે. તે છતાંબી એ હું ફરીઆદ ઉઠાવશો મોઢાની નજરમાં પાખી ઠંડક છે ને હાલતમાં તુને સુકેલોછે તેનાં કરતાં વધારે ન બેહેતાર હા

લતમાં બીજાએ અને તેઓની ફરીઆદ હજુર તારી ફરીઆદ કુખ નથી.

એવી ફરીઆદ કરવાની અને જીવને કંટાલવાની અને જાંદગી રદ કરવાની માફી ટેવ ખરો કરતાં જોરતોમાં વધારે હોયછે અને તેનું કારણ છે કે ખરદ કરતાં જોરતો ઘણી બાબતમાં નાજુક હોયછે, તેઓને ખખવાની સક્તી થોડી હોય છે, અને તેવું છતાં તેઓ પોતાનું કુખ બીજનાં સંકટો સાથે સરખાવતાં નથી અને તેમ કરવાનુંબી કારણ છે. તેઓ ધર થી બાહર વધારે ફરતાં નથી અને ઘણાં લોકોનાં સંકટો ને હું શકતાં નથી. પણ તે જોવાડવાને તે ઉપર વારંધડીએ જોખ આપવાને તે જોરતોને લગતા વલગતા મરદાની ફરજ છે કે પોતાની બેહુને અને મોહારદારો પોતાના કુખો સહન કરવાને હાયા ધીરબધી દુર કરવાને શક્તીવાન થાએ એવી યુક્તી કરવી. વળી જમ આફતના જોખ વધારે હોયછે, કુખનું દરદ ભારી હોયછે તેમ તે બાજે વખતે ઘણાં મીઠાસ ભરેલું પાણ લાગેછે. મોટામાં મોટાં સંકટમાં સંતોષ ઉપજાવનારો, દીલ બેહેલવનારો એકબી નાહાને ખાતાવ અનેછે તો પેણ પાહાડ જેવું સંકટ થોડો વખત આપણી નજરમાં સપાટ જમીન જેવું થઈ જાયછે.

હમારી નેક વાંચનાર બાનુને ખરૂં સંકટ તે કેવું થાએ તે જણાવવા સાફ આ કેકાએ એક દેખીતો દાખલો દાં છી બતાવીએ છીએ. પાસે આપેલાં ચીતર તરફ ભવી બાનુ નજર કરો અને તમોને જણાશે કે ખરી ગરીબાઈ અને ખરૂં કુખ તે એકબારગી એને કહી શકીએ. એ ચીતરમાં એક મોટી નાઈક ઉઘરે પુગેલો એક માણસ છે, કુનીઆના હાંદસાથી ગડાએલો, લાંબી વધથી બેજર યએલો, સારવે કુખોથી ધરાઈ ગએલો એક જુદો આદમ છે. મોટે માણસનું બધું સુખ બાતલ કરીએ એને માતર તે નો ભારી જુદાપોછે ને ધીઆનમાં લઈએ અને તે જુદા પાની અડચણો અને એનેની ઉપર વીચાર કરીએ તો તે એક કુખ થઈ પડે. મોટે પેહેલું કુખતો આ માણસમાં તેના જુદાપોછે. એથી મહુડું અને આવી નજીકની હાલતમાં વધારે વાગે અને બેહેલ બેજર કરે એવું કુખ ને અતીઅત ગરીબાઈ તે આ પાસે આપેલાં જુદાં માણસમાં છે. એ ખરેખર એ જુદાનું બીજું મોટું કુખ અને તોજુ તથા કોઈથીબી નહી ખખાઈ શકાએ, ને કુખથી આખી માણસની જાંદગી રદ, ને વીના કુનીઆની હસતોના ચીતાર અધારો, ને વીના તમામ શુખ અધાર. તે કુખ ને માણસનો અધારો, માણસનાં આખનાં રતનની ખાખી, તે માહદરદી કુખ એ બીચારા ગરીબ જુદામાં છે.

હવે જ્યારે આવા તરણ મોટાંમાં મોટાં કુખો સાથે એકઠાં થઈ એ માણસને ધરખાર, કુટુંબ, પરીવાર વીનાં આ જગતમાં એવળો હાંદસામાં જગતો નથીએછે તારે એના કુખના ચીતાર કેવે બપભરંલો હોવો જાયએ. વાંચનાર બાનુ એ માણસ તે ખરો કુખી માણસ. એના જીવ હાલતમાં જરે ઘણા માણસો આપે તારે તેઓ ખરૂં કુખ થાએ તે સમજ. તારે તેઓ પોતાના નજવા કુખોની ફરીઆદ કરતાં હશે. તારે નાજુક, કંટાલેલી અને ના સખર બાનુએ સખજ કે ને કુખોની હોમ ફરીઆદ કરી

એણે, જે કુખી વાસતે હોયે ઘડી ઘડીમા આપવાત કરવા તથ્યાર થયએણે, જે કુખી મોટા સમજ હુમારામાંની થ છીકે એઅકલ અને પાપી બાનુઓ મીઠા છવનેા નાશ કરેણે, તે કુખી આ છુદાનાં કુખ આગલ થું બીસાદ ધરાવે છે વાઝ ?

આપણે આગલ કહીયુએ કે ગમે એવુ ભારી કુખ હોય અને તેમાં જે એકબી નાહાને જેવા સંતોષકારક બ નાવ બનેતો તે કુખ વીસરી નવામાં આવે. તેજો બનાવ સારાં ભાએગે આ કંગાલ છુદાનાં બાબમાંછે. એ છુદો એક બીખારીછે. કુનીઆને તે આકારોછે પણ એકબ છવને એ છુદો પીઆરોછે. એકબ છવ ઉપર સમુરી પાખી એ છુદો બેંદોછે. એકબ છવથી એ કોઈ કોઈ વખતે દીલાસો લેછે અને ખુસી થાયછે. એકબ છવ એ છુદાને આ કુનીઆમાં રાહબરછે. એકબ છવ એના અરો ઘોસતછે અને એની અતીઘણી ગરીબાઈમાં એકબ છવની ખરી વફાઈછે. એ છવ કીઓ વાઝ ? એ ચીતરમાં ઉપવા છુદાની પાસે બેઠેલા તેના નીમખહલાલ કુતરો. જુઓ કેવો ઈનતેજરીથી, મજતાથી અને ખરા પીઆરથી એ હુવાન, જુખી ભરેલી ખસલતનું હુવાન પોતાના ખરા ચીતર તરફ તાકી તાકી જાયછે, અને પેલા છુદો કેવો પોતાને ધુનતો હાથ એના તરફ દેખાડી બેઠો કુનીઆને નજાવેછે કે બેકદર, બેખમાન અને બેવફર કુનીઆ, તારી બેવફાઈમાં ખરી વફાઈનો અરો નખુનો હાથમાં જે તે ખારી હજુરછે, અને આ નજાતમાં ખારી કંગાલ છવે ગીને તકાવી રાખનાર જે એકબ છવ તે આ કુતરોછે.

પેઆરી વાંચનારી બાનુઓ એ કુતરો આ વખતે આપણી નજરમાં કેવો મહુડેછે. એકબારગી માણસ કરતાંમી વધારે અને મોટો દરનજે આપણે આ વખતે અને આ બનાવમાં એને માપવા આપણે ઉશકેરાઈએ છીએ. આપણે ખાતરીથી કહી શકયું કે કોઈબી આદર મળત આ છુદાને તેની આવી હાલતમાં, આવી એકીન દારીથી અને આવા ભલા પીઆરથી વલગી નહી રહેયો. હવે છેલ્લી સરવે બાનુઓને ભલામણ એણે કે તમે ઉપર ગમે એવું ભારી શકટ આવી પડે, તમે કુનીઆમાં સરવેથી એકબારગી પોતાને કુખીમાં કુખી ગણો, તોખી આ છુદા માણસનો દાખલો મનમાં ભર કરી ઈઆદર મળે અને તેથી તમારું કુખ અમરધુ આછુ ધરો અને તેથી તમે વખત નવે, તમે પોતાને તથા બીજાને પણ સા રૂ કરી શકશે. વળી તે સાથ એટલુંખી ઈઆદર રાખજે કે આવા ભારી શકટમાં આ છુદાને તખીબ નેચ આ કુતરોછે તેમ તમારા મોટા કુખમાં કોઈ એક એવો બનાવ બનશે કે જે નસવાશમાં બધુ કુખ વીસરાવી નાખશે, અને એવા કુખ પાછલ જે મુખ આવશે તે ઘણુ મીઠુ લાગશે, અને વળી તમારી ઈઆદર કોઈનીબી ખરી ગરીબાઈમાં ખરી વફાઈ કેમ કરવી, તે આ કુતરાનાં દાખલા ઉપરથી તમે મોટો ધડો લેશો.

લો કો.

નૅપાનીસ લોકો.

ગયા અંકમાં ચીનાં લોકોના યોડા હુવાલ-આપવાપણે હવે ચીનની પડોશનું નેપાન દેશ આપણું લેઆન જેવેછે. આ પાસેનું ચીતર નેપાનીસ લોકોનુંછે, નેપાન થ જુએક રાજ્યો ખળી એક દેશ થયોછે, એ ચીન દેશની પુરવ દીશા તરફ આવેલોછે. નેપાનીસ લોકોની વસતી બેક રોડ પમાસ લાખ માણસની ગણવામાં આવેછે. નેપાનની આસપાસના દરીઓ સદા તોફાની રહેછે. એ દેશનાં ધારા એવાછે કે પારકા લોકોને વધુવાર પોતાની સાથ નેલાવા દેતા નથી, જો કોઈ પારકાં લોકો વેપાર વનજને માટે નેપાન બાયછે તો તેઓને પેહલાંતો ઘણા દાહાડા મુધી દરીઆમાં પડી રહેવું પડેછે. તારખાદ સરકારથી રત મલવા પછી તેઓને દેશમાં દાખલ કરેછે અને એક ચોકસ નગી આ તેઓને આપેછે, નેપાન વીરો નેખી કંઈ લંખાણુથી આપણે જાણીએ છીએ તે વલદ લોકોથીછે. એ લોકો એ દેશ સાથે વેપારને લીધે વેહેવારમાં આવેલાછે. નેપાનનાં લોકો માખણ ઈઆદર ચરખી વાપરતાં નથી તેથી ઘણીક જાતના રોષા વાવેછે અને તેમાંથી તેલ કાઢાડેછે. એ તેલ તેઓ પોતાનાં ખોરાકમાં અને બાળવામાં વાપરેછે. નેપાનમાં મોડાઓનાં કદ અધીઅધ હોયછે પણ તેઓ નેરાવર બાંધાતા હોયછે, એ યોડાઓ અધાં લોકો વાપરતાં નથી, ખાતર શાહાજાદાઓ અને તવંગરોન તેના ઉપયોગ કરેછે, ગાપ દોરને તેઓનાં ઝાસ ઈઆદર ધુને માટે નેપાનીસ લોકો રાખતા નથી, પણ તેઓને ગાડાં જેવવા તથા જે ખેતરોની નજરીક પાણી મળી આવવું હોય તે ખેતરો જેડવા કામે લગાડેછે. નાગસાકી નામનાં ભાગ ઉપર કુકરોની વસતી છે જે ચીનાઓ તાંહાં લાવેલા નજાપછે. એ કુકરોના બખશ નેપાનીસ લોકો કરતા નથી. મર્યાદા બટક અને હાંસ કંઈક નજામથ હોયછે. એનાં ઈડાનાં નેપાનીસ લોકો ઘણાં શોખીલાં હોયછે તેથી એ જાનવરોની મોટી કીમત થાયછે. નેપાનીસ લોકો કુરોપનાં લોકોનાં જેવા મનજુત નથી, પણ તેઓનાં બાંધા સખતછે, અને તેઓનો ઘટમ અને ઘાટ સારોછે. તેઓ મોનગોલ વસનાં છે અને જે કાંઈ મુશ્કેલી તેઓનાં દેશમાં દાખલ થયોછે તે ચીનાઓથી છે. તદુરવાર ચીને બનાવવામાં તથા વીલીઆ હુનરમાં નેપાનનાં લોકો ચીનાઓની મરોખરી કરેછે અને વળી કે રહીક બાબતોમાં ચીનાઓ કરતાં મહુડેછે. કાતુઓનાં, રે

સમ, કે કામ, કાગળ અને કોતરકામનાં કારખાંતોમાં થ
ણું મોઝાં અને તેમાં તેઓની ઘણી વખાણ ચાલે. તે
ઓ સરવેથી સરસ ઘડીઆણા, દુરબીનો અને ગરમી આ
પવાનાં થતોર બનાવેછે.

મોનગોલનો ટોણા જે હાલ તારતાર દેશમાં રાજ ચ
લાવેછે તેની ઓલાદનાં એ જાપાનીસોછે. પણ તેઓ ચીના
ઈ વસનાં કહેવાવાને અપમાન ભરેલું સમજેછે, પણ તેઓ
આશમાનપરથી ઉતરી આવેલાં છે એવું જણાવવાને તેઓ
મગ્ગર રહેછે. એઓ ચીનાઓને મળતા આવવા કરતાં યુ
રોપનાં લોકોને ઘણા મળતા આવેછે. એઓનાં ધરમ અ
ને ચીનાઓનો ધરમ તદન જુદોછે. સીનતા જે યુરનને
છાકરી અને જાપાનનું પેહલું અને પુરાનું બાદશાહી ખાન
દાન ઉભું કરનાર તેના નામથી ધરમ આશકારેછે. આજ
નબદીક હુડી હજાર વરસની તેઓ પોતાની પેઢાએસ સમ
જેછે. તેઓ હીમતવાન, ભોલા દીલનાં, ઉતાવળ, સખી હો
યછે. એઓ પોતાનું રાન વધારવા અને હલકા વસ્ત્રોનાં
ચાન ફેલાવા ઘણા ખંતીલા હોયછે. આલસાઈ તથા ગરી
બાઈ પોતાના દેશમાં આવવા દેતાન નથી. મોટા ભાગ
સીનતોનાં ધરમ પાલેછે, તોથી કેટલાક જીતપરસતછે, કેટલા
ક કોનકુસીઅસ નામનાં ચીનાઈ પેગમબરનો ધરમ પાલે
છે. સતરમી સદીમાં ફીંગી લોકોએ ઇસુ ખ્રીસ્ટને ધર
મ ફેલાવીઆ હતા પણ પાછલથી તે લોકોએ રદ કીધી.

જાપાન અને ચીન વચે ૧૩ મી સદી સુધી વહેવાર
હતો નહી, પણ પાછલથી ચલાવવામાં આવીઆછે તેથી આ
તર જાપાનનાં એક ભાગ ઉપર ચીનાઓને જવાની છુટછે.
જાપાનીસ લોકો પોતાનું વસ અજબ રીતે ઉભું કરેછે. તે
ઓ જણાવેછે કે જરે સુરન અથવા સૈતાર અથવા ઘરે
હો હતા નહી તારે બોધ પોતે પેદા થયો તેજી ૨૦૦૦૦૦૦
રેબા પેદા કીધા, જેઓ ઉપર સુરીઅ નામની પોતાની બેટીને
રાન સોપીઈ, જેણે હુડી લાખ વરસ રાન ચલાવીઈ. તે
ણીની પછવાડે ચાર બીજા બોદાઓએ વીસ લાખ વરસ સુ
ધી રાન કીધું, જે ચાર બોદાઓનો છેલો ફુનીઆમાં ખાણસ
નાં આકારમાં આવ્યાઓ અને એક કુંવારી ઓરત સાથ પ
રણીઓ અને તેની જે ઓલાદ થઈ તે જાપાનીસ વંસ
કહેવાયું.

જાપાનીસો પોતાના શાહને બોદાના નેરું માન આ
પેછે. તેઓના શાહ મીકાડોને નામે ઓળખાયછે. શાહ
ને તેઓ ઇશવરની ખાફ કુજેછે, તેને સદા મહેલમાં ગો
ધી રાખેછે, તેને જમીન ઉપર ચાલવા દેતા નથી પણ આ
લવું પડેછેતો ખાણસનાં ખળાં ઉપર તેને બેસાડી લઈ જવા
માં આવેછે. તેના શરીરનાં દરએક ભાગ વધવા રહે જવા
કે બાલ, તખ, ઘંતીઆદી. તેઓ તેના સરીરને તે ઉંબાપ
લો હોયછે તારે સાફ કરેછે કે તે વખતે તેનું સરીર અપવી
તર થઈ ન કહેવાય. તેને આગલા વખતમાં સહવાર
થી સાંહાંન સુધી તખત ઉપર બેસાડતા, તે વેળા તેને જરા
બી હીલવા ચાલવાની અડચણ પડતી. જે તે પુતલાની
ખાફ બેસી રહીઓતો ઠીક, નહીતો જે જરાબી તે હીલીઓ
તો લોકો એવું ધારતા હતા કે કંઈ મોટી આફત આવી
પડશે. એવી રીતે શાહનું માન ધરાવી બીચારાને પુતલાનો
અવતાર ભોગવેલા પડતો હતા, પણ હાલ તેને બદલે ત

ખત ઉપર સુનેરી તાન પુકેછે કે તે કદી હીલે પણ નહી
અને લોકોમાં ભય પેદા થાયે નહી. પાદશાહુપર પડતાં
ફુગોને માટે ઘણા રાજાઓ પોતાનું રાન છોડી દેતા હતા,
એ બોદાઈ દરબને ૧૨ મી સદીમાં દુરો તેથી દેશની હા
કમી બે ભાગમાં વેહેવાઈ ગઈ, તેમાં એક ભાગ ઉપર રાજ
રાન ચલાવેછે અને બીજા ભાગ ઉપર ધરમનો વડો ઉપાધી
ઓ રાન ચલાવેછે. ધારાનાં સંધાટામાં શું અદના કે આ
લા સરવે એકસરખાછે, શાહ પોતે પણ સજને લાખકે.
દરએક કુટુંબનો વડો પોતાનાં કબીલાને, ચાકર નફરોનો
અને પરીણાનો જવાબદાર.

જાપાનીસોમાં આડ વરગછે. દરએક વરગનો ખાણ
સ જાંહાંસુધી કોઈ ઘણું મોટું કામ બજાવે નહી તાંહાંસુ
ધી તેમજ રહેછે, તેઓ એક બીજા તરફ હલકી નજર જુએ
છે. પેહેલા વરગમાં શાહાજાઓ, બીજામાં ઉમરાવો, ત્રી
જામાં ધરમનાં ઉપાધીઆઓ, ચોથામાં લશકરી લોકો, પાચ
મામાં વસતી, સરકારી કાનદારો અને ધંધાદારીઓછે. છ
ઠામાં મોટા કુખંનદારો અને વેચારીઓછે. સાતમા આ ફી
રીઆઓ, છુટક વેચનારા અને હલકા ધંધાદારીઓછે. આ
ઠમામાં ખેડૂતો અને મજૂરો. પેહેલા ચાર વરગો મોટા ગ
ણાછે, તેઓ બે તરવાર બાંધી શકેછે અને એક જાતનો
લીલા દગલો પહેરેછે જે બીજા વરગોથી પેહડાતો નથી.

જાપાની લોકોનાં ધારા ઘણા સખત હોયછે. દરએ
ક વાંકને માટે પોતાની સજાએ, રામની સાથે જરાબી બે
અદબીને માટે જવાદને હાથે ફાંકી ઉડી જાયછે. જાતનો
ધારો પણ શખત અને અદલછે. દરએક ખાણસ પોતા
ને માટે એક બધરી કરી શકેછે અને તેને પેટનાં છોકરાં
હકદાર ગણાયછે, પણ સાત ભાયગે જાપાનની ઓરત
ને યુરોપી ઓરતોનાં નેરું છુટાપણું ભોગવવાનું બહે
છે. તેઓને, હીડ ચીનાઈ ઇઆ યુસલખીન ઓરતોની
ખાફ સંતાડી રાખવામાં નથી આવતી, પણ રખત ગ
તમમાં, મંડલીઓ અને જાહેર મેળાવામાં તેઓ પોતાના
ઘણીઓ, લાઈઅર તથા બેટાઓ સાથે છુટથી ભાગલેછે.
ખાઈડીઓ સદા વફાદાર અને પરંબગાર રહેછે. જે તેથી
લઘુ તેમાં ખાણસ પડીઈ તો મોત શીવાયે તેણીઓને આ
ટે બીજા સજા નથી. દરએક ઘરની વડી ઓરત સરવ
કબીલા ઉપર હાકમઈ ચલાવેછે. જુવાન નાજુક છોડીઓ
પોતાનો કુરુદને વખત નીરંદોશ રખતમાં તથા નાના
ખાકસો, કાગળનાં ફુલો તથા પડીઓ, ભરેલી કોઠલીઓ,
મગરીઓ અને પંખાઓ બનાવવાના કામમાં જુતાયછે.
વસતરતીની વખતે તેઓ રોળાબંધ ખાણવામાં બેસી નરી
ઓ ઉપર લેહેર મારેછે. રાતની આંદનીમાં ખુશ વગત
તરોથી ઝીકા હલકો સાથ ગાવાન ગાયછે. આગસ્ટ મહી
નાંની આખેરીએ એક જાતનો તેહેવાર આવેછે જે તેહેવાર
તરણ દાહડા ચાલુ રહેછે. એ તેહેવારની વખતે લોકો એ
વું સમજેછે કે તેઓનાં જુએલાં સપાં વાહુલાં યેર આવેછે
તેથી તેઓ તેઓને માન આપી ઘરમાં લેવા ભારી રોસની
કરેછે અને તરણ દાહડા પુરા થાયછે એટલે એક મોટું ધા
સનું વાહણ બનાવી તેમાં રોસની કરી વાનતે ગાનતે તે
નરી કીનારે લઈ જાયછે, તેમાં તે હોખાવેછે જેથી તે પાતો
કબી જાયછે યાતો આગ સલગાવાથી બળી જાયછે.

રાતની વેલાએ સઘળી ઝીરતો સાથે મહી માહ પી તી જાય છે અને ગામ ગપાટા મલાવે છે. મોટી મેનબાની માં સરવે સામાન ઘણાનું હતુએ અને નાદર જેવામાં આવે છે. કોઈ ઘણી ઘર આગલ સહુવારનાં ગળવા આવી એ તો તેને માહ તથા હુકો આપવેળાં બેઠાં. જતી વખતે એક રંગીન કાગળમાં તેને જોડાઈ બાંધી આવે છે તે લઈ ઘેર પાંચું નંબુજ બેઠાં. જે તે લેવા પેલે ના પાડે તો આપનારને મોટું અપમાન થાય છે. જેટલું ખવાએ તેટલું ખાઈ બાંધીનું ગળવામાં મુકી ઘેર લઈ નંબુ જોઈએ. મોટાં ખાંનાં લોકો એ તરફ ચાકરો સાથે લાવે છે કે ખા તો બાકી રહે. તે ચાકરો પાસે ઘેર મોકલાવામાં આવે. મોટાં ખાંનાં આપર મરદાની ત્રાકક ઝીરતો પણ હુકો પીએ છે. મોટાં મોટાં ખાનાં હતુએ દરજબાવાળા માણસો સીવાએ બીજાની અપાએ નહીં. જોકે વેપારીઓ ગમે એવા ત વગર હોય છે તોપણ તેઓથી એક બનતું નથી તેથી લાંચ રૂસવતથી સરકારી અમલદારોનાં મોઢાંમાં દાખી તેઓ મોટાં જાન નહીં. જેવાનીઓ દારૂનાં ઘણાં જોકીનું.

આટલા બધા સારા ઝુલો છતાં તેઓમાં એક માઠો ઝુલુ એ છે કે તેઓ જરા જરામાં આપવાટ કરવા નીકળે, તેઓની આબરુ ઉપર જરાબી ડાઘ પડીએ કે તેઓ જરાવા શીવાએ બીજાં છુટકો સમજતા નથી, જરા કોઈનું સાંખી શકતા નથી, જરા જરામાં જીવ લેવા તથા જીવ આપવા તઈએનાં થાય છે.

સાકાંધી રહેવામાં, આંગ સાક રાખવામાં, ઘરબાર શુદ્ધ રાખવામાં, સાક કપડાં પહેરવામાં જેવાની લોકો ઘણાં ખતીએ. ફેલવણી થયેલ જાનને સરવે ભાગોપર પંથરાય લીધે. દરએક કુરુખ યોતાનાં બચાએને ફેલવણી આપવા વીના રહેતું નથી, સ્ત્રીઓ પણ ફેલવણી, કેટલીક ગરં થ કરતા અને કઢીમાં નામ આપે છે. સરવે જાતનું લખાણ તેઓમાં જોજીદ છે, તેઓની ભાષા ઘણી કડાળ નથી. બીજી રીતે વીડીઆમાં પણ તેઓ ચડે છે. વધેક, જેતીસ અને ગણીત શાસ્ત્રમાં તેઓ પુરવીન છે. ચીતર વીડીઆમાં તેઓ ઘણા હુશીઆર છે, પણ કેટલાક વેરેમોને લીધે તેઓ માણસોનાં ચેરેરો પાડતા નથી, પણ કુલ કુળે અને પક્ષીઓનાં આકાર ઘણા તાજીબી ભરવા ચીતાર છે. દોસતીનાં દાવો કરવામાં તેઓ કદી પછાત રહેતા નથી. દોસતને ખાતર જાન આપે એ જેવાનીઓની ખાસીઅત છે.

લીવર કમપ્લેન્ટ.

આજ ૨૦ વરસની વાત ઉપર લીવરકમપ્લેન્ટ તે થયું છે તે કોઈ જાણતું નહીં હતું. જામી ગરંટ કલેજમાં હોયી ગરાડીયુએટો આહેર પડીયા તારથી એ નામ આપણા લોકોનાં મોઢાંમાં સાધારણ થઈ પડીયું છે. પણ હજુર સુધી ફેલવાએ તેને નેવરને નામે જાણાયે, અને તેનું નામ સાંભળતાં ફીકરમાં પડે છે અને તેનું કારણ દેખાયું છે. એ દરદ કલેજનું છે, અને કલેજ બદનને એક ઘણો અગતનો અને નાજુક ભાગ છે. જે તે કામ કરતાં અટકે છે તો જાન ધાસતીમાં આવી પડે છે.

જે કે એદદ વીશે લોકો બોલે છે તોય પણ એ ભાગ બદનમાં કોઈ જાણુ તરફે તે વીશે થયું અજણપણું હોય છે. કલેજનું જમણીમાણની પાસલીની અંદર જોડેલું છે અને જારે તેના નરખે છે તારે તે મોટું થઈને પેટનાં પરાડામાંથી હોય લખાડતાં આવડત પડી આવે છે. કલેજનાં દરદ તરફવાર થાય છે, પણ ઘણું સાધારણ દરદ તેનો વરખ છે; એટલે તે તરફ લોકોનાં જિંસો થઈને તે સુઝી આવવીને કદમાં મોટું થાય છે, તેમાં દમ લેતાં, છીકતાં અથવા દાંખતાં અથવા સુતાં હડતાં દરદ થઈ આવે છે, તે દરદ છેક જમણાં ખનાં લગી લાગે છે; તે સાથે તાપ થઈ આવે છે. જેમ આવી ઉપર થડ અથવા કુલો થતી આગમન આમડી પેટેલાં લાલ થઈ તે સુઝી આવે છે અને દરદ કરે છે, તે પછી સોજે વધી ને મોડા દાઢાકામાં નરખ પડીને સઘળું જોવાલમ થઈ જાય છે અથવા તે પાક ઉપર આવે છે અને પછી પડ આહુ નીકળીને સોજે નરખ પડીને આમડી દરસત થઈ જાય છે, તેમ મીસાલે પેટેલાં કલેજનાં હાલત થઈ આવે છે, તે સુઝીને મોટું થાય છે.

જે બરાબર ઉપાથે લાગાતો તે સોજે નરખ પડીને તનદોસત હાલત થાય છે, અથવાતો જે દરદનું જોર વધુ હોયે છે તે આસતે આસતે પાક ઉપર આ વે છે અને કુટી જાય છે. આમડી ઉપર એક થડ પાકીને કુટે છે તો તેની કાંઈ ધાસતી નથી, કોયેકે પડે આહેર નીકળી જાય છે અને તરત સઘળું સમજાવીનું થઈ જાય છે; પણ જો કલેજનાં પડ બંધાયે છે અને તે આહેર મારંગ કરે છે તારે તે પડ અગતના ભાગોમાં જઈને તેઓના કામમાં ખલલ કરે છે અને તેથી તે વધારે ધાસતી ભરેલું ગણાયે છે. આમડી અથવા બદન ઉપર પંથરાયેલી અને તે તેનું એક સુથક કરવામાં આવે તો કલેજનાં કદને પા ભાગ પણ નહીં થાય. જોરે થોડી આમડી ઉપર થડ થાયે તારે દરદ અને તાપ અને અકસાટ થઈ આવવીને ખેચી કરે છે, તારે એ ટલીન નાહાની કુલો કલેજ નેવા નાજુક ભાગ ઉપર થાય તારે કેટલી ખેચી કરે તેના ખેચાલ થઈ શકે. કેટલી વેલા આમડીના મોટા ભાગ ઉપર સોજ થઈ આવે છે, તે લાલ થઈને પુશકલ દરદ કરે છે, તે સાથે તાપ આવે છે અને પાક ઉપર ચડીને જાનને ધાસતીમાં લાવી ખેલે છે, તેમ મીસાલે કલેજનાં દરદ ધાસતી ભરેલું છે, અને વધારે ધાસતી એટલા માટે થાયે છે કે જેમ ઉપર જાણવીને તેમ ને પડ બંધાયે છે તે અગતના ભાગમાં જઈને તાંહાં ઉપદરવ કરે છે.

જેમ થોડી અથવા વધતી આમડી ઉપર વરખ થાયે છે તે જ મીસાલે કલેજનાં વધતા અથવા ઓછા ભાગ ઉપર વરખ થાયે છે અને જેમ વધતો ભાગ તેમ વધારે ધાસતી રહે છે. કોઈ વેલા કલેજનાં વજોવમ ભાગમાં વરખ થઈ આવે છે તેને પાક ઉપર આવતાં ઘણું વખત લાગે છે, અને જોકે એવી વખતે સોજે અથવા દરદ સેજલ હોયે તોયપણ દરદી પીલાતો જાયે છે, ખાવા પીવાનું છોડી દે છે, સોજે દરદોજ તાપ આવે છે. એવી હાલતમાં ડાકટર વતી કલુલાવો ખાયે છે, તેઓને કલેજનાં દરદની કાંઈ પણ ની શાણી જાલમ પડતી નથી, તાપનું કારણ જાણતું નથી અને દરદ એકજમ સોજે આવવીને અથવા સોજે આવવીયા વગર થડ આસતે આસતે આહેર રસતો કરીને કુટી જાયે

છે, અથવા ઘણીવેલા તે પડ ચુસાઈ લેવારે છે અને તનદરો સત હાલત થાયછે. જરે કલેજી પાક ઉપર આવેછે તારે તે વારેઘડીએ તરજુ રસતા પકડેછે; યહુ કરીને તે બાહર પેટની આમડી તરફ રસતા કરેછે, કેટલી વેલા તે ફેક્સાં માં અથવા આતરડાંમાં ફૂટેછે. એ ઘડ ફૂટે તેની આગ મન દરદી એવીતા હાલતમાં આવી જાયછે કે તે જીવી શકતા નથી અને ને ફૂટેછે તો થોડા વખતમા તેનો અંત આવેછે. ને દરદીના આગલ બાંધે ઘણો મનચુત હોય છે તો તે એટલા વખત લગી પણ જીવી શકેછે, પણ દરદી ન પડ નતાં તે એટલા તો સોહારાઈ જાયછે કે તે ઘણું લ ટકી શકતા નથી. વારેઘડીએ પડ જરે આમડી તરફ રસતા કરેછે તે વખતે તે પેટનાં એક નાજુક પરડામાં ફૂટી જાયછે અને તે પછી જીવવાની આશા રહેતી નથી. ને ફેક્સાં તરફ રસતા કરેછે તો ફેક્સાંના પરડામાં ફૂટીને તરત દમ બંધ કરી નાખેછે. ને બાયેએ બાહર આમડી ઉપર રસતા કરેછે અને ને કુવત તકી રહેછે તો ઘણે મહીને સારો થાયછે, પણ તેવું કોઈ કદામન લાગેછે. ને ફેક્સાંમાં ફૂટેછે અને કુવત સાડું હોયછે તો સઘણું પડ ફેક્સાંને રસતા ફાંસો થઈને બાહર પડેછે અને ઘણે મહીને તનદરોસતી આવેછે. ને આંતરડાંમાં ફૂટેછે તો જાહાડાં ને રસતે પડ નીકળી જાયછે અને ને આંતરડાંને ધન પોં હોંમતી નથી તો તનદરોસતી ઘણે મહીને આવેછે.

એ ઉપરથી સમજ પડયે કે કલેજાંનું આ દરદ કેવું પાસતી ભરેજું અને જનને તુકસાનકારજું અને તેને પાક ઉપર નહી આવે તેના પેટલાંબીન ઉપાયે લેવાની જરૂર છે.

એ દરદ થવાનું કારણ બોલી હુવામાં અને યારમાં બોલું બદન રાખીને સુતાથી અથવા બોલાં બદન ઉપર જ રે પસીના પડીથી હોય તારે અથવા બોલી હુવામાં નાહાતી વેલા પવન કુકવા દીધાથી પેલા થાયછે. એ કારણ દરદ એકદમ નેસથી થઈ આવેછે પણ બરાબર ઉપાયે તરત કીપાથી સાડું પણ થઈ શકેછે. એ દરદ થવાનું બીજું કારણ ઘણે ઘડ પીવામાંછે. ઘણે દારૂ પીધાથી કલેજાંને આવસતે આવસતે કામ કરવામાં બેઝલ પડેછે અને તે એવી હાલત ઉપર આવી જાયછે, કે જરા પણ કારજુથી તેમાં દરદ થઈ આવેછે. એવી હાલતમાં તરત ચાંપતા ઉપાયે કીપાથી પણ દરદ સાડું થવાને. ઘણે ભરૂએ આવતો નથી.

ને દમ લેતાં અથવા છીકતાં જમણી પાંસલી હેડલ દરદ થાયે, તે દરદ છેક ખભાં લગી લાગે, તે સાયે તાહાડ વાગીને તાપ આવેતો સમજવું કે કલેજાંનું દરદ શરૂ થયું છે. તરત રાઈના પલાસતરની એક મોટી પોટીસ કરીને તે ભાગ ઉપર મુકવી અને ને પેટ કબજ હોયેતો તરત સુ નામકી, અને વેલાતી ખીંડાંને અથવા જાલાપને નેલાબ લેવા, અને બદન ઉપર પવન લાગે નહી તેમ બીજાનામાં સુઈ રહેવું. એ તેથી દરદ નરમ નહી પડેતો તરત ડાકટર ની સલાહ લેવી. ને ડાકટર મહી આવે નહી અને ને આં ગમાં તાપ હોયે, ને બદનમાં આગલ સાડું કુવત હોયેતો જલો લગાડવાને કદી મુકવું નહી. ઢોહાડાં, બે, અથવા તરજુ ડબન જલો લગાડી દેવી અને પછી તે ઉપર ગરમ પાં છીં અને નેલાબથી સેક કરવા. તરત વેલા કાંલ ઉપર રહેવું, સોડાવાટર, આઈસ લીધામાં કાંઈ અડચણ નથી.

કદી પણ કોઈ જાતનો દારૂ લેવો નહી. એક બાટલી પા છીમાં થોડો મુરોખાર નાખીને તે વારેઘડીએ પીધા કરવું. એ પછી દવા દારૂ ડાકટરના હાકમ મુજબ કરવી.

જરે કલેજી પાક ઉપર આવે તારે કદી પણ નારીપાસ થવું નહી; કષ્ટિને તે ઘણી વેલા બરાબર માવજત કીધાથી નરમ પડી જાયછે. કીકર ચીનાથી ઘણા જાયને કલેજાંનાં દરદ થપાંછે અને સેહજ દરદ માટેથી જન બરબાદ ગયાં, એટલા માટે કીકર ચીતા રાખવી નહો, પણ ડાકટરની કાબેલીયત અને પોતાની માવજત ઉપર સંજોરી રાખીને બોલવું, એ વેલા પુષકલ અને કુવતમંદ ખોરાક લેવાની જરૂર પડેછે, ને લેણે એ વીશેની માવજત રાખેતે તેઓને જલદીથી ફરક પડવા માંડેછે; પણ ઘણે લોકો કુવતમંદ ખોરાક ઉપર ભરૂએ લાવતાં નથી તેઓ એ સમજેછે કે શું તેથી એવું દરદ ભારી શકશે કે, પણ એવો વેલાએ ખરી દવા કુવતમંદ ખોરાક સીવાયે બીજું કાંઈ નથી અને એ ધીન ઘણા જાન બંધી ગયેલાછે, કુવતમંદ ખોરાક લેવાની મતલબન એટલી કે દરદને બદનના કુવત ઉપર ગલભો કરવા દેવાની તક આપવી નહી. ને બદનનું કુવત રહેતો તે દરદ ઉપર ફાવો શકેછે અને છેલે આશાની થાયછે.

પારસી બાનુઓ વીશે થોડાક વીચારો.

૧.

જેમ વખત જાયછે તેમ અમારી પારસી બાનુઓ પાંડી કસથાનાનાં જનાનાં જન, ધમક, હોરમતની બાબતમાં વગર કશા ભરોસાના સાવન' ઓછાં બનતાં જાયછે. એમાં આપણને ખુશાલ ને સંતોષ રહેવાનું છે, કેમકે ને રસતે આપણને ખુદરત લાવી મેલેછે, એટલે દેખાઈતા શારો ને જરૂરનો, તે રસતામાં વધારે સેહજાઈ લાવવા સાડું આપણને કેરોશ કરવાનીછે, પણ પાછલીની હાલતની મુકાબલો કરી ને કંઈ પસતાવો દાનાઈથી થઈ શકતો નથી; કેમકે આંકે બત આપણે આણસ કરતાં કંઈ ચરતા પરાણી થઈયું, કંઈ વધારે નેક અને અશો થઈયું, કંઈ ફરેશતા બની સહી ઓની લ'દંગી હાથ કરી શકીયું, એજતા ક્યું બનનાર નથી. તેમારે વખતે વખત ને જલું ચાલત પડે અને તે અખતને જાનવું જાયએ, તેની આપણે હીમાએટ કરીએ અને તેને આપણે આગલ વધારીએ. પારસી બાનુઓના મુકારાનાં જોએ કરતા વેરીએ છે તેઓ આટલી સાદી સમજ રાખેતો તેઓનું નેહર ઘણું ઓછું થાય.

તેમારે તેઓની આપણી સામે ખુશી થાયે કે પારસી દેખાવની ખુબી, નાજુકાઈ, કે મનની મોહારાઈ, સાવ ધયા મનચુતપણના બાબમાં કંઈ આગલ વધતાં જાયએ છે. એની નીશાને ધરખાંબી અને ઘર બાહારમાં આપણે નોંધ્યે છીએ. ને જ ઘરમાં મનનું, સાદી સમજનું, ખરી આદાનું, કે બીલ ખુબીઓનું ખીંચવું થયું છે તાંહાં પારસીને એ જાહાડાંમાં અને મોહારાઈના થવાને દેખાઈતા ઈલાલે કામે લગાડીઆછે. એવાં ધરોમાંથી પારસીનાની કેટલીક કંઈ લાવા ભરેલી એઓ મુમ થઈએ. એવા ધરમાં માહનોના

કહવા ને મરાવાં ફર પયાંછે. એવે ઘેરે “મુઝ્યા ભરતે ગીઝ્યા”, “કાળા છીનાલ, ઢોટલાં ભાગી”, “તારે ભરતો રોજખમાં જાય”, “મારા પાપમાં ગઈ, મુઝ્યાની તેરેલી” એવા એવા કુલની ખુશખોઈ અને નાજીકાઈના શરપાવાના નામ રેતાંબ પારસી બાનુએના રૂએ રૂઆં ઉભાં યશે. એ વે યરે કામકાજે આવેલા બાહરના માટીડાએયો પારસી બાનુએ મોહાડું ફેરવી મેલ્યો નહી, પણ સહકાઈના સવાલ જવાબ કરશે અને કામકાજની બનતી મદદગારી કરશે. એ વા ઘરમાં, ખડકીમાં, કે ઓટલાપર જરની જતના મેલા ગાર” જેવા સદરા સાથે, પેટી કે વાસકુત વગર, સુરેલના જેવા બાલ વીખરાએલા સાથે, પારસને આપણી નજરે પડવાની નથી. પણ અડકાપલી ઢોલકીપર હશે તાંહાંબી જી હાં રાખેલાં સોજાં અને પુરાં કપડાં સાથે તેને તમે જોયો. એવે યર તે વરના “હાલ” માં તરકારીતું કંઠોડીયું લઈ સમારવા કુસડાઈ પડી નહી હશે. એવે યર મેસવા ઉડવાની, ગીઝ્યાં આપ્યાંને મલવાની જગાપર, હુએ ખુમીના પીયાબ ના કારાં કે બીજ નજસાત તમે જોયો નહી; કે ભાંચિપર ધાનદાર”ના અજીબ ને કાંસીઆ લઈ જુક યેરતાં ને ઉઘાર તાં માલમ પડશે નહી. જાંહાં શારા ફેરફાર યયાછે તાંહાં ઘરના માકરડાં સાથે ભાઈબીંધીની પડે વાતચીત અને જાજાખ મજદારી કરે, અને આજુદાર ચાનવાલા માટીડાએને એરિબી નહી જાય, એવાં પારસને દીડામાં આવશે નહી. કે ત્રાદી બદરશિયરે જવે જન યયું હુએજો. સામુ નરજુ તેની ખાંજીએડાં કે અરેખાઈ હુનેસાઈ કાવામાં મજાલ યશે નહી. એવાં યરે સઘલી યાંતીના સુધક, રીતબાત ને રાહાવાટ વાલાં, એક બીજાંની ખામી તપાસી લેનાર, હસદ કે આકલા સવભાવના રહેદે કરનારા, મીઠાં સહીઆરાં ભરેલાંછે. એવે કે કાંજી કંઈ અનજનાવ કે કહેસ યવા પામીએ તો તે વાત આસરીની બાહર જશે નહી, અને બને તેમ જાહીથી સખાધાન યઈ જશે. એવા કંઈબાં ઘરતું કામ સરવે ખુશી અને એક સંપીથી જનાથી જ યયું તે કરશે. એકએકના સુખની કે કંઈ શારી મીલની રકાર યશે નહી. પેરેવાસતર બાબ માંબી જોઈયુંતો કપડાંના રંગ કે ભાતમાં પેરેનારી બાનુને છાલતાંબ જણશે. સારીને કુખાસ કે રંગ તેની કોર સાથે, પોલકાના રંગ સાથે, ઈઆ પેરેનારીના રંગ સાથે બી હામને લાગતો નથી. એ સરવેનો કુસ્તી દોલખસદ મેલાપ છે. ચીતલને રંગ મગાલ નાજીક હાઈની ચામડી સાથે આ મેલ યઈ ગપલા જણાએછે; અને એવી પારસી બાનુની સહુ થી ચટની અને પરીતી બેઅનાર કળા એ છે કે ખાવે પીવે, પેરેરવે ઓટલે, વાતચીત, ચાલચલો—સારે મહીરની, સામુ સસારાની, કે રેર રેરાંની નહી—એ બધી વાતોમાં કંઈબી ખામી વગરની ને ખુશી ભરેલી સુંદરી યવાને તે હમેચ ત કબીર અને કોથેશમાં રહેછે. પણ તેના ચેરેશપરથી, તેની વાનીપરથી, કે તેની કોઈબી હીલચાલ પરથી તમે એક ન હી દેરેશો કે એ તદબીરે અને કોથેશો તે સામા માહુસ ને બતલાવા યકી કરેછે, યા એ તદબીરે અને કોથેશોથી તે પોતે જાણીતીબીએ એ વઢીક અપણે કહી શકીયું નહી.

અને જે બાબત લઈ બેઠા છઈએ તે પારસી બાનુએ ની છઈગીના આનવા વખતના પરકાશ અને વધારા વી

રોતીછે તો તમાં જે મોહાટી-ખોડા માલમ પડેછે તે અંચે આવાતામાં કહીયું.

માટીડાની મીઠજારીમાં બદરશિયો.

શરીરનાઈ—કેમ સુનામાએ શું કરોય, બારીએ બે કાંચકે ! એહો રતનબાઈ, કુંવરબાઈ, તમે ક્યાં આવે કાં હાંથી આવી લાગાં ! તમારી ખરકી સુતી પડતી હોયોની ! માહુકબાઈ તનેબી આએઆએ કે ! એહો, આજેતો અહીં કીક મંડલી મલીમ.

સુનામાએ—આવ શરીરનાઈ, આવ; કાંહાંથી આવી ! તું થલે દાહાડે કાંહાંથી દેખાઈ ! મરેરે, ઘેરમાની ઘેર માં રહે ને જાણે ગામથી આવી હોએ તેવું લાગેય. આવ, મેસ ખુસરીપર.

માહુકબાઈ—અરે માએ એવજીતો સુધરેલાં, ને જુટ ઈસ્ટાકીનવાલાં તે કંઈ આપરી આગલ મેસ ને વાત કરે ! એવજીતો માએ મોટી મંડલીમાં મેસનારાં ને સુધરેલી વા તો કરનારાં. આપરી વાતતો એવજીતે કુડલા કંહાંજીની લાગે, અને તેથીતો દરીઆમાં આગ લાગે.

રતનબાઈ—મરેરે માહુકબાઈ, તમે વેચાવું લેવા ખા ગોચ કે ?

કુંવરબાઈ—રતનબાઈ, વરી તમેબી હોતક ના ગારો રે, એમાં વરી વેચાવું લેવાવું શાનુ યઈ ?

શી૦—નહીરે રતનબાઈ, તમે કંઈ ગભરાતાંનાં. એ વલુનેતો એવીજ રેવ છે. અને જોઈને એવજીતો બારબ વાગી જાયછે.

મા૦—હા માએ કાંચકે તમે જુટ ઈસ્ટાકીનવાલાં પ રીઆં કેની, તેથી.

શી૦—તે મારાં જુટ ઈસ્ટાકીન એઈનેજ તમારા પેટ માં મહરેય ઉતરેયતો; પણ તમેબી કાંચકે નહી પેરેરતાં, તમુને કોણ અડકાયે ?

સુ૦—જા, એના વરના પગમાં સામે. જરો નહી જ લે, તે એને જુટ પેરેસવશે !

મા૦—અરે જમોરે સુનામાએ, આજે જુટની શું ન વાઈ પરીય; પેરેરવા માણુતો આજે પેરેર, પણ મરેઆ સુના જેવા પગને એવજીતમાહુક કોણ કરે ?

શી૦—અરે તમુને પેરેરવાતો ઘણીબી ગમે, પણ આ ને તમુને પેરેરવાજ કોણ દે તેની વાત કરોની, અન્યામાં દ મ શું કરોય ?

મા૦—અરે જમોરે મેસી રહે.

શી૦—એમાં નથી તો ઉમેલાં કાંહાંછે, તમારી ટીકરી એ જાહરવું નહી કે ?

મા૦—નહી બાકીને તમેજ પેરેરતાં હોશો.

કું૦—મરેરે આ મે જાણુ વેહીથી લેશે કે શું, આવ ની બાપા હું અહીંથી ઉડી જઈ.

સુ૦—નહી રે કુંવરબાઈ, અન્યામાં તમે જ્ઞાનાં બીડા મને. એ મે જનતો જાહરે મને તાહારે એજન વાત કે રે. એ મેજનતો બારમા યંદરમાંછે તે બનેજ નહી. પણ

તેથી કંઈ કહ્યો. થાએ એમ નો સંમતતા, એતા હસવા
ડું કરેછે.

શી૦—કુંવરબાઈ તમે કાંચે બોહાય, એવણેતા એ
વાંનછે, જે કહીલની, કે મને જોઈને તો એવણેતા બારન
વાગી બાંધે.

મા૦—માએ, હમારાતો બાર નથી વાગતા પણ ત
મારાતો બાર વાગી ગીઆય. બંધી બુંદવરીએને શેઠા
વારીએ બંધીએ કાંહાં ગેઈએ, હવે તો કંઈ સાહારાતનંઈ
દેખાયા કરેય ? છુટે હસાકીન પેટરીને, પોલકાંચે એરે
લીને, અરથે માથે માથાંખાં કરીને, માટીડાની માફક છુટે
હાથે માલીને બંધીએ કરવા આવતી હતીએ તમેાંતું થું
થયું. હવે તો કાંઈ તેવી દેખાંતી નહીં ?

સુ૦—અરે ખૂસરૂ શીરીનબાઈ, એવેણ કહેય તે બ
રોબરછે. હવે થું થઈએ, એ બંધી ચુપરોએ કાંહાં ગેઈ
એ, હવે તો કેયે દેખાતીએ નહીં. અગાઉતો મીટીનામાં,
ફેનસી બજારમાં ને અંધાઈ દેખાતીએ હતી; ને હવેતો જ
છે કોઈ મને નહીં. એ થું થઈએ ?

શી૦—નહીરે સુનામાએ થાય થું ? હુમણા કંઈ તે
વી તકો આવતી નથી, તેથી કરીને કોઈ બાહાર આવવું
નણાવું નથી.

સુ૦—નહી, નહી, એમ કંઈ માનવામાં આવવું ન
હી. થું કંઈ તક આવતીન નથી ? હુમણાં છોકરીઓની
પરોક્ષા હો, તેમાં દંર વખતે બંધીએ આવતી હતી, ને
આ વરસેતો કહેય કે કોઈ આવીતીએ નહીં. તે કેમ ?

શી૦—તેતો સુનામાએ, કાંઈ તેરેતાંહાં નળ્યેકેની ?
આ વરસે કોઈએ તેરેઆંન નહીં તાહારે કોઈ ગઈન નહીં.

સુ૦—કાંચે એમ કાંચે, એમ લોકાંચે એમ કાંચે છી
યું હોય ?

શ૦—વરી સુનામાએ, એ મનેતું કીધું, વરી જાંહાં
બધા માટીડાએ આવે તાંહાં બધાંએ શાનાં જાએ, હાંલ
ઉં નકારું નહીં લાગે ?

સુ૦—તે માટીડાએ હાએ તાહારે અગત હાએ તી
હારેબી બધારાંએ નહીં જાએ કે ? એમતો તેવી અગતના
વખતે આપસ માટીડા બધારાં એકકાં ભેરાતાં નહીં કે ?

કું૦—સુનામાએ, આપરે કાહારે માટીડાએ હાએય
તાહારે નળ્યેય ?

સુ૦—કાંચે, લગનમાં અને એવેન વખતે માટીડાએ
ની વચે આપરે નથી જતાં, અને આણીગમ માટીડા ને પે
લીગમ બધારાં નથી મેસતાં ?

શ૦—પણ તેતો જાણે લગન વેહાછે, આ છોકરીએ
ની પરોક્ષાબી લગન વેહાછે કે ?

મા૦—અરે સુનામાએ, આને તણુને શીરીનબાઈ
નો વા કાંહાંથી લાગે ? તપેબી આનેતો કંઈ ઘણાં મુષરે
લાં ધઈ ગેલાં લાગેય ? તમે આવાં ઘરડાં થયાં ને તમારા
આને એવા વીમાર કેમ ધઈ ગીઆ, શીરીનબાઈએ કંઈ
ડોહાવીને પાયાં કે ?

સુ૦—માએ જો, છોકરીઓની પરોક્ષા કંઈ લગન વે
હા નથી એતો ખરી વાતછે, પણ લગન વેહામાં બધારાં ન
હીં જાપેતો માતે. પણ આવે વખતેતો જનું જોઈએ. જાં
હાં આપરી દીકરીએ જાએ તાંહાં આપરે કાંચે નહીં નળ

એ. જો એવે વખતે આપરું જવાતું; એમલાહજા ભરેલું.
હાય, તો પછી આપરી જાહરૂ માથાં ઉપરવારી દીકરીએ
જાએ તે મેલજાળ ભરેલું નહીં ગણાયે ?

શ૦—હા મરે ખરી. વાતછે, સુનામાએ તમે કેહાય
તેથી ખરુંછે. જોતોની મારી અખરૂ રહી પરોક્ષાબીને ૨
૨૫ વરસ માલેય; ને તેથી તે દારે પરોક્ષામાં ગેઈતી. ૫
રેખર જાંહાં આખરૂ રહી આવી મોટી છોકરીએ જાએ
તાંહાં આપરે કાંચે નહીં નળ્યે.
કું૦—હા માએ, હુંબી કેહુંયકે તાહારેતો જનુંન
જોઈએ.

મા૦—અરે મનેતો તાહારેતો કંઈ વીચારન નહીં
જોતાં. જાહરૂ મારી મેનની છોકરીબી બાર તેર વરસની
ધરકોલમાં જાએય. ખરેખર જાંહાં તેવી છોકરીએ જાએ
તાંહાં આપરે કાંચે નહીં નળ્યે. પણ સુનામાએ, આપરે
તાં જાને કરીએ થું ?

સુ૦—કાંચે, આપરી છોકરીએ કેહું શીખેલીએછે,
પરોક્ષામાં કેવા નર્વાલ દેછે, ઈનામે કેમ મહેલે તે બધું
જોઈએતો આપરી આંખમાં તાહારક નહીં વરે ? ને જ્યાં
ને બે વરસ વધારે શીખવા મોકલવાતું મન નહીં થાએ ?

મા૦—અરે માલિ સુનામાએ, તાહારેતો બીજ વખ
ત પરોક્ષા થાએ તાહારે આપરેબી નળ્યે. માટીડા હોય
તો તેને થુંછે, માટીડા માટીડાને મેલજા મેસેય ને આપ
રે આપરે મલાજ મેસય.

શી૦—આ હા માણકબાઈ, એ થું થયું ? એ અન
ચીતા તમારા વીમાર કેમ મદલાઈ ગીઆ. તમારૂં તો છી
ટાઈને ખય ધઈ ગયલું મગન તે એકાએક મદલજું કેમ
ધઈ ગીલું ? એ થું થયું ? તમે હુમણાંતો સુનામાએની મ
શકરી કરતાં હતાં કે ઘરડાં ધઈને એકદમ મુષરી કેમ ગી
યાં ? તેતો મેલેઆં કે શીરીનબાઈએ કંઈ ડોહાવીને પા
યાં કે થું ? તે હવે તથુને કોણ ડોહાવીને પાયાં ?

મા૦—અરે, તે હું થું જાણું કે તાંહાં હાવી હાવી
મોટી છોકરીએ આવેય. એમ જાણેતો હું એમ મેલતે
જ નહીં. એતો વરી બરોબરજા. હુંતો ખર્ચાતે હવે નવથ.

શી૦—પણ તમે કાંહાંથી જાઓ, તમેનો કોઈ તેરો
તાહારે જાશે કે, એમજ સોરીએ વારીને જાને મેસશે ?

મા૦—કાંચે નહીં કાંચે તેરે ? અલખત તેરે. જાંહાં
આપરી અખરૂ રહી માથાં ઉપરવારી છોકરીએને લઈ જા
એ, તાંહાં આપણને કાંચે નહીં તેરે ? લે જો; એ તે વરી
કંઈ વાત હાય કે ?

શી૦—તેતો ખરી વાતછે, પણ તે લોકોની ખુશી ન
હી હાય ને નહીં તેરે તાહારે આપરે થું કરીએ.

મા૦—પણ નહીં કાંચે તેરે ? હરવામા બધા માટીડા
જાને તેરે ને આપણને કાંચે નહીં તેરે ? આપણને નહીં
તેરે તો પછી આપરી છોકરીએને કેમ તાંહાં લઈ જાય ?

શ૦—તાં માટીડાએ આવેય તે કોણ કોણ આવેય ?
શી૦—માએ તેતો જાહેર સભા થાએ તે ગમે તે આ
વે ને ગમે તેરવા આવે.

શ૦—થું જોને ગમે તે તાંહાં આવીને જોએ ?

શી૦—હા; યોડાક સારા માણસોને માટીએ મોકલે
લી હાય તેમજ આવે, ને ખાકીના જોને ગમે તે આવે.

મા૦—એ માએ, મરેરે, જને ગમે તે માટીડાં આં વે ! મરેરે તાંહાં આપરી અખઈ રહી મોટી મોટી છોકરી આ જાએ ને તાંહાં બધરાંમો નહી હાએ ? બલા જાણે તા હારે, કાલે મારી મેનને ઘેર જઈતો તેને કેહું કે ખખરદાર છોકરીને પરીકથા બરીકથામાં મોકલે નહી.

૨૦—મરેરે તાહારેતા હું મારી પરીજાણનેબી ન હી મોકલું.

૨૧૦—હવે છેક એવું કારણ નથી કે, આપરે નહી હાઈએ તાંહાં આપરી છોકરીએને નહી મોકલાય. તાં હાં કેઈ કુચા, રોંગા લોકો આવતા નથી.

મા૦—ગમે તે પણ બધા માટીડાંતો આવેમકેની, ૨૧૦—હા, તેતો ખરી વાતછે, પણ તેમાં કંઈ તમે પારોચ તેટલી બધી અડચણ નથી.

મા૦—તારે શું તમે એમ કેહોચ કે તાંહાં બધરાંમો ને નહી તેરવાં ?

૨૧૦—માણકબાઈ તમેતો કંઈ એટલાં બધાં સુધરી ગીઆં, કે શાંમળા મનેજ સવાર કરોચ, હું કાંહાં કેહુંચ કે નહી તેરવાં જોઈએ ?

મા૦—તારે તમે એમ કાએ બોલોચ ? એમ પાથ રૂં બોલો.

કુ૦—પણ શીરીનબાઈ, પરીકથામાં માટીડાંએને ન હી બોલાવે ને બધરાંમોનેજ બોલાવેતો કેવું સારું.

૨૧૦—કુવરબાઈ, એમતો ચાલેન નહી. પણ મી ડીડાંએની સાથે બધરાંમોને અથવા છોકરીએની માએ બે નોનેબી તેરાવવામાં આવેતો સાર.

૨૦—તારે આવતી પરીકથામાં તેરાં આવશે કેની ?

૨૧૦—કોણ જાણે તેતો.

(બધાં જણ એકઠા આવ્યાને) જો તેરાં આવેતો આપરે બધાં જણ.

લગન ઉપર નરીમિત.

(અંગરેજ જનનારાંમો ઉપરથી.)

પરણેલી હાલતના કાવદા—પરણેલી હાલતમાં કે મારી હાલત થાને એાછી ખુબસુરતી, પણ વધારે સલામતી હોયછે. તેમાં વધારે કરાર હોતો નથી, પણ એાછી ધાસ તી હોયછે. એ હાલત વધારે આનંદીને વધારે ગમગીન હોયછે. કુખોથી તેમજ વધી સુખેથી તે વધારે ભરપૂર હોયછે. એ હાલત ઉપર વધારે બોજે હોયછે, પણ પીઆ ર તથા ખુલનાં સધલાં ભરેનો તેને ટેકો મહેલો હોયછે, અ ને તેથી એ બોજએા ખુશનુમાં લાગેછે.

લગનનું સુખ—એાતના પીઆરમાં બંધ કીધેલું મરદનું સુખ જેટલું કીમતી હોયછે, તેટલાં કીમતી સમૃદ્ધ રમાના રતનોબી નથી રેહતાં.

લગનનાં કામમાં માથું ઘાલવું—માણસનાં બધાં કામની અંદર જે કામમાં બીજાંએને સઉથી થોડું લાગે

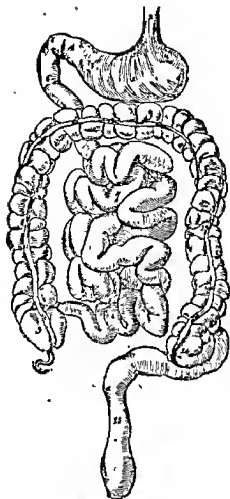
વલણે તે કામ લગનનું છે, તોપણ પારકાં લોકો બધાં કામ થાને એ કામમાં સઉથી વધારે માથું ખોસેછે.

લગન હમેશા સુધીનો એક ગાંઠ—સદાની હાસતી ને સઉથી મજબુત ગાંઠ તે લગનછે, ને કંઈ પણ હાસતી વીસવાસ વગર થતી નથી, ને પ્રમાણીકપણું વગર વીસવા સ કદો આવતો નથી જે ધમ્માન સદગુણ તથા પાકોનગી ઉપર આપવું જોઈએ તે જ્યો રોલત અથવા ખુબસુરતી ઉપર આવેછે તેએએ ખચીત દુખી થવાની આશા રાખતી.

સુખી લગન—ખુબસુરતી અથવા પદસાની બાબદ ઉપર ખુબઅ ધીઆન નહી આપતાં, જાહાં બેનજાં મલાએ ક મેકને પોતાની મરજીથી પસંદ કરેછે, તાંહાં લગન સુ ખી નીપજેછે. એ રીતે બંધાએજું જેડું ગરીબાઈ અથવા આભારીપણું ઉપરાંત એકમેકને માહેછે; પણ બંને બાજુ ના પદસા અથવા બીલકતની ગણતરી કરી, જે મોડાવણ માએ બાપ અથવા બીજાં વડે આવનારાંએ કીક ધારેછે તેવી મોડાવણ ઉપર, એકમેકને વાસતે બુધી અથવા હોંસ વગરનાં બેનજાં હાં સાથે મહેછે, તાંહાં પરણેલાંએની છ' દમી રસ વગરની થાયછે.

ઉપલા વીચારોનાં છેલ્લા વીચાર નામીઆ ગરંથ ક રતા સીલનોછે. એ વીચાર પરમાણે હુમારી વાંચનારી બાઈએાનાંની કેટલીનાં લગન થતી વખતે ચાલવામાં આ વીધુંછે, અથવા આપશે ? હુમે ધારીએ છઈએ કે એક બે દાખલાવાલી ભાએએન મહે, લગનની વખતે હાલ ઘણુ કરી છોકરાએનીતો મરજ પુછવામાં આવેછે, પણ છોકરીએ વીજે એટલું કેહવાની હુમારી હીમત નથી. તેએાની મર જ પરમાણે તેએાના લગન કરવાને વખત હજી પારસી એામાં આવોએા નથી. ગરીબ બીચારી છોકરીએ ! શું એ દલગીરી ભરેલી વાત નથી કે લગન જેએ એક મોટો કરાર થતાં, કરાર કરનારની પોતાની મરજ ઘણી નજીવી ગણાયે ? ને અવકાશ લોકો—માએ બાપ અથવા બીજાં એાવાવેશ—જેએાને તે કરાર પરમાણે ચાલીઆના કાએ દા અથવા તેથી ઉલટું ચાલીઆના ગેરકાવદા થોડાન ચા ખવા પડેછે, તેએા તેમાં ખુબપ લાગ લીએ ? લગનનું કામ તદન મરજનું રાખવું જોઈએ, ને તેમાં દમાન બીલકલ યવું નહી જોઈએ; એટલું છતાં એ અલકાવ લોકો પદ સા અથવા એવી બીજ નાજી ચીમિતું મોડું જોઈ, ઘણી વાર પરણનારની મરજથી ઉલટાં ચાલેછે અને આગલ ચાલતાં એવાં કરોડી રીતે બંધાએલાં જીડાંને કેટલું દુખ સોસવું પડેછે, તેતો વીચાર કરતાં નથી. વાંચનારી બાઈ એ ! તમેામાંની કાઇને તમારી બેટીનાં લગન કરવાં હોયતો તમે જેને નમાઈ કરવા ધારતાં હોએ તેના પદસા અથવા આનંદાન અથવા એવી બીજ થોડી અગતની બાબદ ઉપ ર નંની ધીઆન રાખતાં નાં, પણ તેની માલમલત, હુશી ચારી તથા બીજ એવા સદગુણો જોએ, કે જેથી તમારી બેટીને ખરેખર સુખ મહે, ને એ બધાં ઉપરાંત તમારી છોકરીની પોતાની મરજ જોએ.

આંતરડાં.

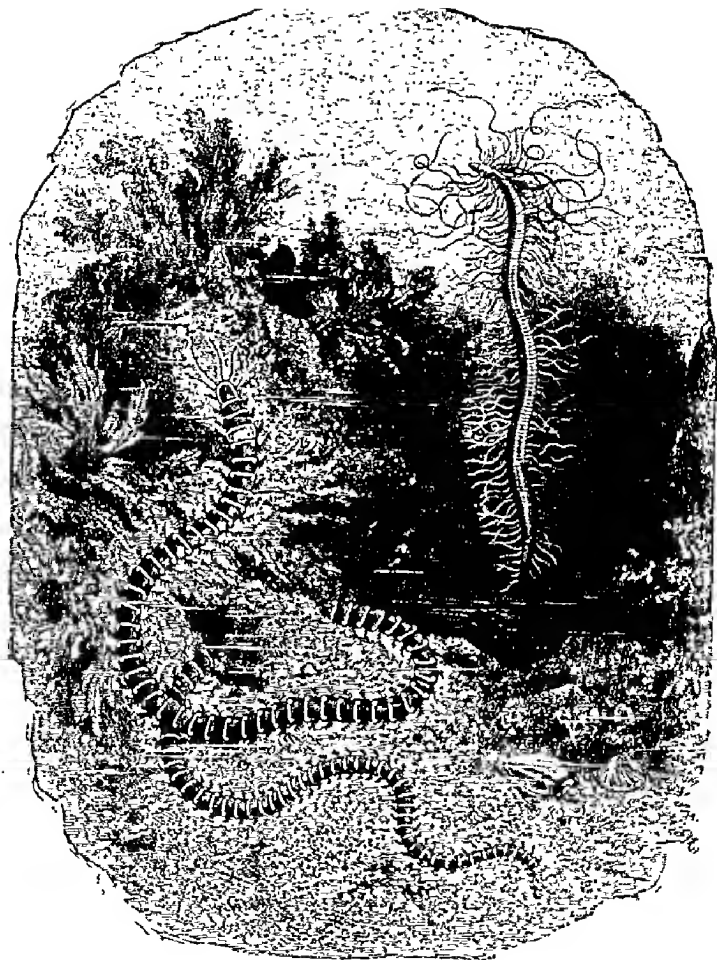
હૅનરીમાં ખોરાક નું પાચન થયા પછી તે આંતરડાંમાં ઉતરે છે. પેટ માટેલા સાં ચાના પાક પેદાના ક રનારની ક્રામત વીણે બેહુદ અચરતી ઉપજાવનારો સંચો છે. તે નો પેહલો દાખલોતો આનછે કે આંતરડાં નનદીક આખા પેટ માં ગોઠવાયેલો, અને નનદીક રપ ફીટ લાંબો, પણ ગોલ સાં પની ત્રીસાંયે કરંચલી વલેલાં હોવાથી થોડા ભાગમાં સમાઈ શકે છે. આંતરડાં પોક્ક નલી જવાં; એના પરડો નરમછે અને તેમાં વાસતુ એક પડ આવીયાથી તેમાં જોરાક આવેછે તે ઉપર દબાન કરીને તે ને આગલ કાહાડેછે. આપણુ જોરાક હો

રીમાં પચીયા પછી તેનું શુ થાયેછે તે આંતરડાંની નાવટ ઉપરથી સમજ પડી શકેછે. જ્વો હૅનરી માટેથી જોરાક આંતરડાંમાં દાખલ થયો એટલે તે બીજા જાના રસ સાથે મલી જાયેછે; તેમાં મુખીય રસ કલેનું તીતછે. એ પીત અને બીજા રસથી જોરાકના બે ભાગ થઈ તથે. ઉપરના ભાગમાં ફપના જેવું પર બંધાયેલ, અને હેલક છુટો અને કચરો પડેછે. એ પછી તે આગલ ચાલેછે અને આંતરડાંના અંદરના પરડામાં બારીક ગાંઠો આવેછે તે પે જોરો વસતુને મુસી લેછે. એ પરમાણુ આંતરડાંની આ બંધાઈ લગી ચાલેછે, સધલો ફપ જેવો ભાગ મુસાપેછે અને છુટો એકદો થઈને આગલ વહેછે. એ સધલું કામ નનદીક ૨૦ ફીટ લંબાઈના આંતરડાંના કટકામાં બનેછે અને નાહાના આંતરડાં કહેછે, એ પછી એક દાંડણ આવે છે જે માટેથી જોરાક આંતરડાંના બીજા ભાગમાં ઈઆને મોઝાં આંતરડાંમાં જાયેછે. એ આંતરડું નનદીક પાંચ ફીટ લંબાઈનુંછે. તેનો વીસતાર મોટોછે અને પેહલાં આંતરડાંની ત્રીસાંયે પેટમાં એણીગમ પેલીગમ ફરી શકતું નથી પણ એક જગા ઉપર બંધાઈ રહેલુંછે. એ ભાગમાં છુટા માટેથી કાંઈ પણ લેવા લાએક ચીજ હોયેછે તે મુસાપે છે. ઘણું કરીને પાણી અને ખારનો ભાગ એ ભાગમાં મુસાપેછે અને છુટો ઘટ થતો જાયેછે, જે છેલે સફારને વાટે માટે નીકસેછે. ઉપલાં ચીતરમાં નાના અને મોટાં

આંતરડાંની ગોઠવણ માલમ પડશે. એ આંતરડાંની ઉપર એક બારીક કોઠલીના જેવું પર ફરી વલેલું હોયેછે અને તેમાં નેસ, રગ, અને બીજા ગાંઠો હોયેછે, જે આંતરડાં માટેથી મુસાપેલા જોરાક લોહીમાં દાખલ કરેછે. આંતરડાં પેટના જેવી નરમ પેટીમાં રાખીયાંછે તેનું કારણ એ છે કે તે સધલી તરફ ફરી શકે અને જરૂર પડેતાં તે ઉપર પેટના માસતું દબાન પણ થઈ શકે. સફાર આગલ એ માસની વીટીછે જે ખંચાયાથી જાહાડાને અંદર રાખી શકે અને જોહું થયાથી માટેર પસાર થવા દેછે.

છાંન વરો.

તે ખાવીદની અપાર અને અનબલેવી ક્રામતથી; નીઆની સપાડી ઉપર હેવી હેરાત ભરી ચીમિછે કે જે ને આપણી જાણમાં આવેછે તારે આપણે ખરાબ અનબલે થયા વીના રહેતા નથી. તે સરવે શક્તીવાન કીરતારે પેતાની તમામ પેદાએસો, પછી શુ છાંન કે મોટી એ બર્ખાં બનાવટમાં હમેશાં બેહુદ ડાહુપણ, અપારશક્તી અને સલાલ બતાવેલો. તેની ઉતમ ક્રામતોમાંની એક અનબલેવી ક્રામત આ પોસેના ચીતરમાં જાહેર થઈછે. એ ચીરમાં જે જાનવરોના આકાર પાડેલોછે તે જોરાકી આંખે મોટલાં મોટાં દેખાતાં નથી. એએનાં આકાર અતીથણો ન હોના હોપછે પણ શુભમદરશક નવા એ કીમતી પંતરન મદદથી એએનો આંખો મોટો આકાર જાણમાં આવેછે પાણીમાં, પનીર જેવી ખાવાની પદારથમાં અને બીજા પવાઈ પદારથોમાં એટલાં છાંન જાનવરો હોપછે કે તેઓ અપણી જોલલી આંખે મુનચક અનબર પડતાં નથી. પણ જે નાહુની અને મેમાલમ ચીમિને મોટી કરી દેખાડનાર આ પંતરની મદદથી નાંખેછે છાંન તારે પાંણીના એક દંધામાં તરેહવાર કદબીહામણુ કદ અને આકારના લગે અને કરોડો જાનવરો નરરે પડેછે. બલકે આ પરાંણીએ ની તે સંચલ-સંકતીવાન કીરતારે એક બીજા દુનીઆં બનવીછે. આપણે આ દુનીઆંનો વીમાર કરીએ છાંન તારે આપણને અચરતી ઉપજેછે, પણ એતા દેખીતી દુનીઆં છે, જોદાતાલાએ બીજા મેમાલુમ દુનીઆંઓ આસનાનજ જેમ મોટી બનાવીછે અને જેની દુરબીને શોધો કરીછે, મન મેમાલુમ જાનવરોની એક બીજા દુનીઆં ઉપલ પંતરે લંબાડી આપીછે. જે એવાં પરાણીઓની ઉલાં પંતરથી તપાસ કરી હોપતા તેઓ ખરીબ અનબેબી પેદા કરેછે. એવી રીતે તપાસ કરતાં માલુમ પડેછે કે એવા પરાણીઓને આંખ, મોઝું, દંઢડી તરોજે તેઓનું સરીર આરપાર જોવાઈ શકાયે એવું હોયેછે એવા પરાણીઓનાં સરીર ઉપર બીજા વખને લાંબા નીમાર જોલા જાણાયેછે. આ પશિના ચીતરમાંનાં પરાણીઓ આખરમાં કીડાઓનાં વરગમાં મેલાઈ શકાયેછે ઈઆ પાણીમાં તેઓ મલી આવેછે. તેઓનું માંધું તેઓના સરીરથ તદન જુદુ હોપછે. તેઓમાં જે આંખો દીશેછે, મોઝું કે સંવાલું હોપછે અને પધારે ઈઆ જોહું લાંબુ ઈઆ દુકું થઈ શકેછે. પણ તે મોહાડામાં દાંત દીશતા નથી. માથ

અહાં નામરો.

ના પાછલા ભાગમાં મુઠ્ઠા હોતી નથી અને જેમ સરીર ઉપર રેશમી વાલ હોય છે તેમ ગાયો ઉપર હોતા નથી. આ ચીતરમાં જે ચાલસોઆનાં આકારનું નાહાનું પરાણી છે તેને પરાણી વીધોઆમાં યુનીસ કહી કહેછે. એ જાનવરને શું મજીદાર મુઠ્ઠા હોય છે અને પર આગલ શીંગદાંદાર નડમાં હોય છે. એના દરએક પગ સાથે બાલનાં જુનખા લાગેલા હોય છે. ગાયો ઉપર બે ઈંદરી હોય છે અને બે ગરદન ઉપર હોય છે. એ જાનનાં જાનવર એકથી ચાર ફીટ લાંબાં હોય છે, પેશાં સરખાં નેવાં લાંબાં જનાવરને સીરેતુલ કહી કહે છે અને એ બંનેનાં તકાવત પાગેનાં ચીતર ઉપરથી માણુમ પડી આવે છે, એનાં ગાયો આગલ ઈઆ આખાં શરીર ઉપર જુદે જુદે ફેંકાણે ઈંદરીઓ હોય છે કે જે વાતે એ પરાણી દમ લઈ શકે છે, એ ઈંદરીનાં આકાર વીચીતર હોય છે અને બાજે વખતે તેઓ રંગબેરંગી દીશે છે, એ જાનનાં જાનવરો દરીઆ કીનારાની રેતીમાં ઘણાં મલી આવે છે પણ આપણી બોલથી આંખે તેઓ રેખાતાં નથી. આ કેવી તાણુમી ઉપજાવનારી અને ધાસતી પેલા કરનારો બાબત છે કે જે પાણી આપણે પીવામાં લાવીએ છીએ તેમાં ઉપલી કીસમનાં તલુરેવાર પરાણીઓનાં જન્મવડે અને તેઓ પાણી સાથે આપણાં પેટમાં જાય છે પણ કરી રીતની ઈજા કરી શકતાં નથી. ખરેખર એમાં ખોટાવંદનું મોટું દાહાપણ છે અને તેની અપાર શક્તીની ખરી પારખ થાય છે. તે ખાલીના ડાહાપણને અને તેની ભેષુલ પેદાશને જોઈએ તો ધરવા માણસનાં જવા મજાસદ મજાને એવાં હુડીઆરો અને યંત્રો સોપી કાઢાડીઆં છે કે જેની મદદથી બારીકમાં બારીક ચીજ પણ મોટા આકારમાં આપણી નજરે પડે છે અને આપણને રમુજ સાથે ચાનાક આવે છે.

બંદુકીઆ રૂઢ.

આપણા પેહરવાના કપડાંમાં આપણું પોતા સાથે હંમેશા એક એવી વસ્તુ લઈ ફરીએ છઈએ કે જે નાચનું મોટું હુબોઆર છે. લાંબાની બાનુએ અમરત ધરે કે તે એના નેટના તથા આગાખાનુના સદરા અને મજમલના માંધાખાંનામાં તેઓ એવી વસ્તુ લઈ ફરે છે કે, જે મુઠ્ઠામાં રૂચીઆન ઈઆ પડીઆન મરી આવેતો કુત તો લીજ વસતુથી દુશમનનો નાશ તથા રેશનો અચાવ કરવાને આપણી શક્તી ઘણી વધી જાય. તે વસ્તુ રૂઢ છે. જે રૂઆપણે કપડાંમાં પેહરીએ છઈએ, જે રૂઆપણે દીવામાં બાલીએ છઈએ, જે રૂઆને નવો ઉપયોગ એ જાલમ પડે છે કે બંદુક, તોપ ઈઆ મુરંગ ફેડવામાં દાંગોલાની માફ જન એ રૂઢ કામ લાગી શકે છે, અને શું કોઈ દાહાડો એ તો નહીં આવે કે જેમ પુરાતન કારદેનીની આસરોએ પોતાના બાલની તીર કામને બનાવી હતી, તેમ આપણી બાનુએ દુશમનના વાહાણો અથવા કીલાઓ ઉરાડી મેળવા સાથે પોતાનો પોશાક અરપણ કરે ?

આ અની ઉપયોગી જીજીસ રૂબંદુક વગેરે ફેડવામાં આરેનની જગા લેવાને કેમ લાગે કરી શકે છે, તે દુકાના હીઆં સમજાવા માગીએ છઈએ. સને ૧૮૬૪ માં ચોનબેન

નામના એક જરમને એવી શોધ કીધી કે રૂઢને જે રશાપણ શાસની મદદથી ચોક્કસ રીતે પાકવશે હોયતો તે બાગેટની ઝીરાણે ફાટવાની શક્તી પરાવે છે. આ શુણ માતર રૂઢના જ નથી, પણ સૂણ, ઘામે વગેરે સરવેના છે, મગર રૂઢ એ કામને ઘણાં લાએક માલમ પડે છે. એ રવેસે જે જીજીસ બનાવામાં આવી તેને "ગનકાટન" નું નામ આપી છે અને તેને આપણે અતરે સમજાવને ખાતર "બંદુકીઆ રૂઢ" એવું નામ આપીએ છઈએ. એ રૂઢના બનાવનારે એવી આશા રાખી છે કે એ જીજીસ કોઈ દીને આન. ૫૦૦ વરસ થયાં વપરાતા આવેલા બાગેટ ઈઆને બંદુકીઆ દારૂની જગા લેશે. એ આશા ખરી પડશે કે નહીં તે આપણે કહી શકતા નથી, પણ આરજી "અર" છે કે ૫૦૦ વરસે બંદુકના દારૂમાં નેટરો મુશારો થયો છે તે કરતાં છેલ્લાં ૨૦ વરસમાં બંદુકીઆ રૂઢની બનાવટમાં થયેલા વધારે મુશારો માલમ પડે છે. ઈંગ્લંડના એ જીજીસ ઉપર ઘણો શક બનાવાથી તથા પેહલી બારીમાં બનેલા કેટલાક ચાક્કસખાતીનો તેના રોજમાર ઉપર જાણુ ઈઆન આપણું નથી, પણ આસરની પાની સરકારેતો એ જીજીસને તોપખાતાનાં લશકરમાં દાખલ કીધી છે અને બારનલયુક નામના એક આસરનીઅને તેમાં ઘણો મુશારો પણ કરાયે છે.

એ નાશકારક રૂઢ આ પરમાણુ બનાવવામાં આવે છે. જે રૂઢને પાકવશે હોય, તે રૂઢ પેહલાં ઘણી સારી જાનનો, કપાસીઆથી તદન સાફ અને છુટો, તથા મીઠાસ વગરનો લેવામાં આવે છે. તાર બાદ તેને વજીને વજાણુમાં આસરે ૮ અંકસના તેના પોહોરીઆં બનાવામાં આવે છે. એ પોહોરીઆંને સાફ કરવા માટે થોડો વખત "કાર્બોનેટ આફ પોટાશ" નામના ખાર સાથે ઉકાલવામાં આવે છે, જે પછે તેને એક કરતા સાંચામાં ૫૦૦ થી ૬૦૦ આંકમાં આવે છે. આ સાંચો એક મીનીટમાં ૫૦૦ થી ૬૦૦ આંકમાં આવે છે, જેથી રૂઢ સચળો મુકો થાય છે તથા ખારનું તમામ તત્વ તેનાથી છુટું પડે છે. આરજી છતાંબી પાંચોના ચોક્કસ જહાસમાં તે રૂઢને ફરીથી મોપ છે, તથા પેહલાં એજ સાંચામાં આવે છે અને છેલે તડકામાં તે રૂઢને પુરતો મુકવવામાં આવે છે. તાર બાદ "નાઈટ્રીક" અને "સલ્ફ્યુરિક આસીડ" નામના તેજબોખા રૂઢને બોરી કાઢાડે છે. એ તેજબોખાથી નીકળતા ધુવો ઘણો ધાસતી બરેલા હોય છે, પણ તેમાં કામ કરનારાં માણસો વચણી બાજુએ ઉભાં રહેવાથી અથવા તે જામના પીપો અને તે માણસો વચે આડાં પાટીયાં રાખવાથી સચળી ધાસતી મરી જાય છે. તાર બાદ તેજબ સાથે પુરતી રીતે મજો નવા સાથે તે રૂઢને તેવીજ હાલતમાં ૪૮ કલાક મુકી ખરતીઆમાં ભરી રાખે છે, પણ તે તેજબ ઘણી મરમીથી સચળી નહીં ઉઠે એટલા માટે હુનાલામાં તે બરહીઆને પાંચોમાં રાખે છે. ૪૮ કલાક પછે રૂઢને પાછો મેલા કરતા સાંચામાં નાખે છે, જે પછે લાકડાની મારણીઆમાં મેળી તેને દોડતાં પાંચોમાં તરણ અડવાડીયાં મુકી રાખી મેળે છે અને એ રીતે મનકાટન તરખાર થાય છે.

આ હેવાલ ઉપરથી બંદુકના દારૂની બનાવટ કરતાં આ રૂઢની બનાવટ વધારે સુચરી માલમ પડે છે. તેની બનાવટમાં કાંઈબી કામના લાગ ધાસતી બરેલા હોય તારે રૂઢને પાણીમાં રાખવાથી સચળી ધાસતી દુર થઈ શકે છે, પણ બંદુકનો દારૂ

ભીણાસ ખતી શકતો નથી, તેને સુકોળ રાખવો પડે છે. બારી સાંચા તથા મોટા શેલરોથી તેને બનાવતાં તેના નરા ધુલ ધમ્મા તેવી બીજી વસતુ દાખલ થતાં તે દારૂ ફરે છે. ઈ ગલ'ડમા પેટલી બારીના બં'દુકીઓ રૂઢ બનાવાતું એક ધા રખાંતું ઉડી ગયું હતું, જેથી તેના ખાલેકોએ કાદખાંતું બંધ કરી સળળો રૂઢ ૧૮૪૭ ના જુલાઈ મહીનાના જાનીન મધે દારૂથી હતો. તે રૂઢને પાછળથી પાછો યોધી કાઢાડતાં તે એટલો રકાઈ ભાલમ પડ્યો કે દારૂવાથી પણ તે રૂઢ જાળે બગડ્યો નહીં હતો. જેમ દારૂવાથી એ રૂઢ બગડતો નથી, તેમજ ભીણાસથી પણ તે બગડતો નથી. બારૂત કરતાં એ રૂઢ બગડતો ભીણાસ સુસા પછે બારૂત બરે વધારે ભાણાસ સુસાને લાહી અથવા ખીર જેવો નકામો થાય છે તારે આ રૂઢ વધારે ભીણાસ નહીં સુસાને જેમના તેમ રહે છે. ફેર ડવાના રૂઢની બીજી ખુબી એ છે કે તે રદ નતો નથી. તે ને જરૂરો સલગાવશે હોય તેટલો સળળો હુવાઈ ધુમાડાને આકાર પકડે છે, પણ બં'દુકનો દારૂ સળળો એમ ધુમાડો થતો નથી, તેના ઘણું ભાગ મોટાં અને રાખના આકારના ગા કી રહી જાય છે. કેહ છે કે ૧૦૦ રતલ બારૂતે ૫૦ થી ૬૦ રતલ રદ જાય છે ધમ્માને ગોલાને ફેંકવાના માતર અરથે દારૂ ધુમાડો થઈને કામ લાગે છે અને તેથી જરૂરો જોઈએ તે કરતાં બગડતો દારૂ ભરવો પડે છે, પણ આ રૂઢ સળળો હુવાઈ આકાર પકડી ગોલો ફેંકવાના કામ લાગે છે. હજી એક વધારે ખુબી "ગનકાટન" ની જણાવવાની રહી છે. તે એ છે કે જેમ થોડી જગાના તેને દાખલો હોય તેમ વધારે જોડાથી તે ફરે છે. એક વખતે પેટીના બંધ કરેલા ૨૫ રતલ રૂઢથી એક મનસુત બાંધકામ ઉડી ગયું હતું, પણ તે કરતાં તરણ થયું વધારે રૂઢને છુટો સલગાવવાથી કમ્પ થયું નહીં હતું.

આ સળળી ખુબીઓથી બં'દુકીઓ રૂઢ બારૂતના કર તાં વધારે કાયદા કરી આપે છે. પેટલું તો એકે તેથી કીકાએ ત થાય છે. ખપ જોગળ રૂઢ વાપરી શકાય છે તથા રદ નવા ના બદલાયા વધારે રૂઢ મેળવો પડતો નથી. કેહ છે કે જે રૂઢ કામ બારૂતથી બને છે તેટલું જ કામ તેના તરીજ ધમ્મા થોથા ભાગ જેટલા રૂઢથી બને છે. બીજી એક એ રૂઢ થો ડી જગા રોકી શકે છે. ગળની અને દીલીલી ચેરો ઉપર ના મેરાની વખતે કીલાના રસતો કરવા સાડું ભાગળ ઉરા ડી મેળવાની જરૂર પડી, જેથી રુશમનના જબરદસ્ત મારા વમે ઘણાક બાહુદર સીપાહને ભાગળ આગળ દારૂ લઈ જ ધને સલગાવતો પડ્યો હતો અને તેટલાના કીલવા ત્રે ભ રાયલાઓથી તેઓને ઘણું ખમયું પડ્યું હતું. કેહ છે કે આ વખતે જે દારૂને બદલે રૂઢ વાપર્યો હોતો એક ધમ્મા બે આદની નહીં જણાય તેમ જાંને કામ કરી આવા હોત. વળી સલગાવા પછે રાખ ધમ્મા કચરો આ રૂઢથી થતો ન થી, તેથી ફેડવાના હુધીઆરોને કાયદો થાય છે. બારૂતથી તેઓ મેળા થાય છે અને બગડે છે પણ આ રૂઢથી ૧૦૦ વખ ત ફેડવા છતાં તે બગડતો નથી. ઘણા ધુમાડો નહીં રહે વાધી ફેડતી વેળા ધુમાધાર અને ગોદલ યતું પણ તેથી બ મે છે. પાંણીના નહીં બગડવાથી જે ઘડીભર એક એ રૂઢથી લાધેલાં બારકસના આગ લાગે તો આખાં બારકસને પાંણીએ ધોતાંથી રૂઢ ખરાબ થવાની ધાસતી રહેતી નથી.

આ સળળી ખુબીઓ વમે બં'દુકીઓ રૂઢની ખાતી આ બે છે. એક તો એ કે તે ખટાસ પકડે છે અને કોઈવાર પોતે સલગી ઉડવાની ધાસતી રહે છે, અને બીજી એ કે રૂઢે તારે તેને કેટલાં જોડાથી ફેડવો તે મુકર કરી શકતું નથી, પણ ધુરોપીઅન વીદીઆની આગળ એ બે ખાતીઓ સેંદે જમા દુર થશે અને આપણ આશા રાખીયું કે હાલ "રૂઢ રાજ" માતર વેપારના રાજને નામે જોળખાય છે, પણ એક દાહાડે તે ખરેખરો રાજધારનો રાજ તથા મોટાનાં મોટાં લ શકરોનો રાજ થઈ પડે.

બાહુદર સ્ત્રી ગરેસ ડારલિંગ.

(દોહરા.)

૧. બહી બેને મુલુજો, દરમાયું હું માર; એક તમારી બેનિના, વિર રમોના ચીતાર.
૨. (તે) કેવાં પરડેપર ને, હિંમતના ફરિ કાળ; અંજણી થઈ જાણીતી, અંજેણ અંધાં રાજ.
૩. અગર સો અડનીમના, નવમે માસે જાણ; "હુદય" થઈ "ડંડી" જતા, "ફીદીયો" ને વ્હાણ.
૪. "નર્થેમખરલંડ" આપતો, સિંહ રાતને વન; કુક્રો એકાએક ત્હાં, પવન ત્હાંની મજા.
૫. જોજા લાગા ઉજળવા, જેમ જમિનના પહાડ; ખલાયિને ઉતારના, જેમી પૂળ્યાં હાડ.
૬. વળિ વાદળ ગગડાર ને, વીજતણિ તહિં થાગ; એવાં મંકર ભારિમાં, ખમવાનો ચું લાગ ?

* "હુદય" તથા "ડંડી" એ બંધ બંધોનાનામ છે.

† વાહાણું નામ.

કલજુગનો આરંભ થયો છે કે નહીં ? તારે તેને હાથ ભેડી ને કહીયું, માહારાજ કલીકાલ ચાલુ થયેલો છે, કેમકે સંસારના જીવંત વધીયું છે અને સત વધીયું છે. લોકો મોઢાં ઉપર મીઠી મીઠી વાતો કરીએ અને પેટમાં કપટ રાખે છે. પરમ જાતો રહ્યો અને પાપ વધીઈ. પરથવી ક્લ કંન દેવા લાગી, રાજા જીવન કરવા લાગા, બસાહનજી લા લગુ થયા, સીમિએ લાલ છોડી દીધી. છોકરો બાપની આગળ નથી માનતો, ભાઈ ભાઈના એતબાર નથી કરતો, મીતરોથી મીતરાઈ જાતી રહી, ખાવ દોઝાંથી વફાઈ ઉડી ગઈ, સેવકોએ સેવા છોડી દીધી અને જેટલી નાલાયિક વા તો હતી તે સરવે નબર પડે છે.

જરે રાજાને એ સરવે કહી સંભલાવીયું તારે રાજા ઉડી મેહુલમાં ગયો અને હરીદાસ પોતાના યુકાન ઉપર આવી બેઠો, તેવામાં એક બરાહજી તેની પાસે આવી કેલ વા લાગે કે હું તારી પાસે કાંઈ આંગવા આવીપાછું. હરીદાસે કહીયું મારા થું મંગેછું ? તેને કહીયું તારી બેઠી અને આપ. હરીદાસે કહીયું કે જ્યારના સંઘવા જીણે હરે તેને આપશ. બરાજી બોલીએ કે હું સરવે વીદીયા જાણુ છું. તારે તેને કહીયું કાંઈથી તારી વીદીયા અને કે ખલાવ કે હું જાણુ કે તુને વીદીયા આવડે છે. તારે તે બરાજીને કહીયું કે મેં એક ગાડી બનાવી છે તેમાં એવી ક રામત છે કે જ્યાં જવાના ઈરાદો કરીએ ત્યાં તે એક પ લકારામાં લઈ જઈ પોલાંમાડે. હરીદાસે કહીયું કે તે ગાડીને સવારના મારી પાસે લઈ આવજો.

બીજી દીને સવારમાં ગાડી લઈને બરાજી આવે એ પછી બંધો જાડીપર સવાર થાઈ ઉઠ્યો નગરીમાં આવી પોહ્યો. પણ હજીઆંતો તેઓને આવીઆ આવ્યાં એવું બનીઈ કે કોઈ બીજા બરાજીના છોકરાએ હરીદાસના વડા છોકરાને આવી કહીયું હવે કે તું તારી મેહુન અને આપ અને તેનેથી એમન જવાબ દીધો હતો કે જે કોઈ સરવે વીદીયા જાણતો હશે તેને આપશ. અને તે બરાજીના છોકરાએ આવી કહીયું હવે કે હું સરવે જ નાન વીદીયા જાણુ છું. એ સાંભલાવીને તેને કહીયું હવે કે તારે એ જોરત તુને મલશે. વલો એક તોજ બરાજીના પુતરે પેલી છોકરીની જાને કહું હવે કે તું તારી બેઠી અને આપ. તેનેથી એવોજ જવાબ દીધો હતો કે જે કોઈ સઘલી વીદયા જાણતો હશે તેને મારી દીકરી આપશ. તે બરાજીના છોકરાએ આવી કહીયું હવે કે હું સંમગજી શાસ્ત્ર વીદયા જાણુ છું અને શાક ઉપર તો મારું છે. એ શાંભલી તેનેથી કણલત આપી હતી કે છોકરી તેને આપશ.

એવી રીતે તરણે વરો આવીને એકકા થયા. હરીદાસ પોતાના મનમાં ચીનતા કરવા લાગે કે એક બાપડી અને તરણ વર તો એમાંથી કોણને આપું અને કોણને નહીં. એવામાં રાતના એક રાખશ આવીને પેલી છોકરીને ઉઠાવે વીંતીઆમલ પરવત ઉપર લઈ ગયો. કેવાત છે કે માંથી ચીનનું જાદાપણું સાડ નથી. સીતા કુંડની ખતી રૂપાલી હતી તો રાવજી તેને ચોરી ગયો. રાજા બહીએ અતીસ દાન દીધું તો દલદર થયો. રાવજી અતીસે ગરવ દીધાથી પોતાના કુલનો ભોગ કીધો.

જરે સવાર પડી અને ધરમાના સરવે લોકોએ છોકરીને નહીં જોઈ તારે તરેહવાર ચીનતા કરવા લાગા. કેવાત પેલા તરણે વરોની સાંભલીને તાંઠાં આવીઆ, એમાં એક જે ગનીઆની હતો તેને હરીદાસે પુછીયું કે તુ જતાવ કે કનીઆ કાંઠાં ગઈ ? તેને વીચાર કરીને હીઈ કે તમારી છોકરીને રાખશે પરવતમાં લઈ જાઈને રખી છે. તેવામાં બીજી બોલીએ કે રાખશને મારીને હું તેને લઈ આવશ. પછી તરીએ બોલીએ મારી ગાડીપર સવાર થઈ જાયો અને તેને લઈ આવ્યો. એ સાંભલાંતો તે જટ તેની ગાડીપર સવાર થઈ ત્યાં પોહ્યો પેલા દેવને મારી તરત છોકરીને લઈ પાછો આવીએ. હવે તરણે જાણા પોતપોતામાં લડવા લાગા અને દરએકે તેનો દાવો કરવા લાગે તારે તેના બાપે મનમાં ચીનતા કરીને કહીઈ કે સઘલાઓએ એહસાંનતો એકસરખું કીધું છે. હવે એ છોકરી કોણને આપું ને કોણને નહીં.

આટલી વાત રાજા વીકરમજીને કહીને વેતાલ બોલીએ કે અમે રાજા વીકરમ, એ તરણેમોંધી તે છોકરી કોણની શ્રી થઈ ? રાજા બોલીએ તે જોરત તેની થઈ કે જે રાખશને મારી લઈ આવીએ. વેતાલ બોલીએ સઘલાઓને તો જીણ બરાબર છે, તારે કેવી રીતે તે એની જોરત થઈ. રાજાએ કહીઈ કે મેં બંધોએ એહસાંન કીધું તેના બદલામાં તેઓને સવાબ થયો અને જે લડીને તેને લાવીએ છે તેને જ તે જોરત થઈ છે.

ધરના ગવર્નર.

અંક ૭ મો.

સંધ્યેની પરચુટલ સામાણ.

આટલીએના ફેટલોકવાર ભરેલા પદારથ બાહાર બે લાઈને બાટલી ખરાબ કરે છે, અને ને બાટલી ધરનાં હાથ ખરાબ થાય છે, તેમજ વલો કોઈવાર બાટલીને હાથ લાગે થી તેના ભરેલા પદારથ હાથની ગરમીથી ગરમ થઈ આવે છે, તેટલા માટે એક કલા કરવામાં આવેલી છે, કે જેથી બાટલીએને હાથ લગાડવો પડતો નથી. એક નાહાતું વડું કરવામાં આવે છે, જે બાટલીનાં ફાંટાની આસપાસ બે સી શકાય છે અને તે વધાને દુધના વાસણ ધ્રુઆ કીટલીના નેવો ગોલ હાથે કરેલો છે, તે હાથે હાથમાં જાલવાથી બાટલી વધાંતો બેસાઈ રહે છે અને પછે તેમાંનો પદારથ કીટલીનો મીશાએ નામવામાં આવે છે.

ગોસતના નાહાના ટુકડાએ "રોસટ" કરવા માટે "બાટલજી" નામનું વાસણ નહીં પણ હથોઆર બનાવેલું હોય છે, તે ઘણું હીકમતી અને સગવડ ભરણું છે. વજન તોલવાના કામના ને વેલાતી લાંબાં તારાંજાં આવે છે, અને જેને ઉપરના હુકે ધરી ધ્રુઆ લટકાવી નીચેના હુકે સાથે તોલવાના વજન બાંધવામાં આવે છે તેને મલતો આકાર એ "બાટલજી" નો હોય છે. તેમાં એક જાંલ ન લાની અંદર કાન હોય છે, તે કાન સાથે નીચે હુક ન

હેલા હાથે અને તે હુકમાં ગેસતને ભેરવીને એ આખાં
ધીઆરને લડીને ઉપર લટકવું રાખેછે, જેમ ગેસત તે કા
પાછે તેમ તેના વધતા યોજા વગર મુજબ તે કા
પે નીચે ઉતરવું નહયે. આ હુધીઆરને બામ
લાલીને ઉંચું રાખવું નહયે તથા તેને થોડા દી
ખંતરે તેલ થોપડવું નહયે.

રોડીને ખમણીને તેના સથલા થોપરા છોલી કાઢાડ
વાની પુડીંગ તથા બીજાં ફેટલાક પકવાનામાં નરૂર પડેછે.
એ કામ સવલ કરવા માટે “બરેડ ગરેટર” ધખાને રો
ડીની ખમણી જુદી બનાવેલી હોયછે. એ એક વાસણના
આકારનીછે. તે વાસણ ધીબરં જેવું લાંબુ ને ડુંગ્રું હોય
છે તથા તેની આસપાસ થોપરા છોલીવાની કુંદીઆ ક
રેલી હોયછે. એ વાસણની બાહરની સપાટી ઘણી ખબ
રાયલી હોયછે, તથા તેમાં આંધરં પાંડેલાં હોયછે જે ઉપર
રોડીને ઘસડવાથી તેના સથલા થોપરા ખરી પડીને કુંદીઆ
એકડા થાયછે.

પરોની અંદર જાહડુ અને જુતારા થણા હલકો ત
થા સાધારણ સાબના ગણાયછે, પણ તેમાંથી મુશરેલા થો
એ ઘણા સુધારે કિયેલોછે. જેવી નગાપર જાહડુ ફરવાની
હોય તેને બરની વસતુની તે બનાવામાં આવેછે. જેમકે
ગાલીઆની જાહડુ એક જાતના સફેદ ઘાસની બનાવેલી હો
યછે; નાહુના ચોરડા સાક ફરવાની જાહડુ ડુકરના બાલ
ના પીસતાંઆની બનાવામાં આવેછે; આરસીઆ, ચીતરો
વજેરે તાજુક બીજે ઉપર ફરતી જાહડુ પીળી બનાવામાં
આવેછે. કેટલેક દેશોએ સફાઈને માટે ઘડીએ ઘડી જાહડુ
ફેરવવી પડેછે અને તેથી તે જાહડુને તાંદાં રાખી મેલવી
પડેછે. તેમ કરતાં જે તે નગાપર લોકોની આવજાવ હોય
તે તે ખરાબ દીસે, એ ઉપરથી એક જાહડુ એવી બના
વામાં આવેલી કે જેના લાકડાંના દાંડાં ફરખીતની મીશાલે
એકમા બીજે સેરની શકાયછે અને જાહડુનાં પીસતાં પણ
જે દાખાને નહેલાં હોય તે દાખામાં ખેંચાઈ રહેછે, જે
પછે ને જાહડુને આકારન તદન બદલાઈ જાયછે.

“ચીસોસાટર” નામનું વાસણ પતીર લુંનવા માટે
બનાવેલું છે, કે જે અતીઘણી સગવડ કરી આવેછે. વેલા
તી પતીરની યાદી અછી “ટોસટ” વગર વખત મોહોવે
તરત અને સુતરી એ વાસણમાં ઘઈ થકેછે. એ એક પા
તળા દાખડા જેવું લોહડાંનું વાસણછે, જેના ઉપર થાંકલ
કરેલું હોયછે તથા તેની પાછલી બાજુએથી તેને ફરવાના
હાથો હોયછે, આ વાસણમાં પતીર સુકીને આતસપર થોડો
વાર ફરી રાખવાથી પતીર “ટોસટ” ઘઈ રહેછે.

એન પરમાણે “કાફી રોસટર” પણ કાફી લુંનવા
માટે એક ઘણું અગતીયું યોજાર છે. એ સાંચા લોહનાં
બનેલોછે, અને એક પેટી તથા તેની ઉપર એક નવા નિયો
લાગેછે. એ સાંચાની તરેની પેટીમાં કોલસો નાખીને આ
મ સવગાવેછે તથા ઉપરના નવાનું થાંકલું ઉઘાડતાં તેમાં એ
ક બીજે નવો મુકેલો દેખાયછે. તે અંદરના નવો અડધો
કાફીથો ભરેછે, અને એક હાથાની આરકતે તરેના આતસ
ઉપર તે નશાને ફેરવવામાં આવેછે. જરે કાફી ગરમ થઈ
રહેછે તથા તેમાંથી અખંવાસ નીકળવા માંડેછે તારે તે નવા

ને વધારે જોસથી ફેરવવામાં આવેછે. આ સાંચાના કાફી
લુંનવાથી તેના ખવાય થણા સારા નક્કવાઈ રહેછે.

“કાફી પાટ” માં “ટોપાટ” ની મીશાલે થણા સુ
ધારો કરવામાં આવેલોછે. “પરકોમેટર” અને “કેફેટીઅ
ર” નામના વાસણો કાફી કરવા માટે બનાવવામાં છે, તે પાં
છી ગાલવાના જે ફીલટરો આવેછે તેના સરખાં બનાવેલાં
હોયછે. તેમાં એક ઉપર અને બીજું ટૂંકે એમ બે વાસ
ણો હોયછે. ઉપરનાં વાસણમાં તેના કદ પરમાંજી કાફી એ
કસરખી સપાટી ઉપર નાખીને તેને દાખેછે, તથા પછે તેને
નીચવતાં થાંકણાથી થાંકી તેની આસપાસ ઉકલવું પાંછી રે
ડવામાં આવેછે. એમ કરતાં કરતાં કાફી ગલાઈને બીજાં
વાસણમાં તદ્દખ્યાર બનેલી એકડી થાયછે. આ વાસણમાં
કાફી, પાંછી સફ ચોક્સ માપ પરમાણેન લેવાં પડેછે.”

“હાટ કસોસેટ” નામનું એક ઉપયોગી વાસણ ખા
નાને ગરમાગરમ રાખવામાં ઘણુંન કામ લાગેછે. તે થણું
કરીને લોહડાંનું બનાવેલું હોયછે. તેના આકાર કબટની
જેવાછે, અને તેની અંદર ખાનાની રકાબીઆ મેળવા મા
ટે ફરકાંઆ કરેલાં હોયછે. એ કબટની અંદર રાખેલું ખાં
નું વાપરવામાં લેપ તાંદાંવેર ગરમ રહેછે. તે ગરમીને મા
ટે કબટની આસપાસ મે પડ હોયછે, જે પડની વચે નલી
ની આરકતે બાફ પોંડોઆડવામાં આવેછે, તથા તે બાફ કર
તાં થોડા પડીને તેનું ને પાંછી બને, તેને કાહડાડી નાખવા
માટે કબટની નીચે કાક કરેલો હોયછે. આ કબટ કોઈવા
ર વેલાતી સુહુલાઓપર રાખી મેજેએ અને કોઈવાર બાઈલ
રના બાફ પોંડોઆડવાની નલી સાથ જોડીને તેને જુદી પ
ણ રાખેછે.

એમ પરમાણે રકાબીઆને ગરમ રાખવા માટે એક
બીજ કબટ બનાવેલી હોયછે, જેને “પેલેટ વારમર” કહે
છે. તે કબટ ઘણું કરીને લાકડાંની હોયછે તથા અંદર
પતરાંનું અસતર કરેલું હોયછે. તે કબટને ચાર પદ્ધત્યા
ઉપર રાખેછે તથા તેને સુહુલા આગલ મેલવાથી તે અધે
મેજેલી રકાબીઆ ગરમને ગરમ રહેછે.

તરકારી, મેવો, ભાજ પાણી વગેરે ખોરાકીને પકાવા
અગાઉ થોઈ કાહડાડવા માટે “વેલ્ટરબલ વાશર” નામની
એક અછી કલા કરવામાં આવીછે. ચાર પદ્ધત્યાની ઉપર
એક લાકડું ઉભું કરવામાં આવેછે, જેના અધામાંથી એક
આડું લાકડું બાહાર કાહડાડવામાં આવેછે. તે લાકડાંને
બીજે છેડે દારી વડે એક તોપલી બાંધેછે તથા તે તોપલી ન
મીન ઉપર એક પાંછોના ટખના ભેરેલી હોયછે. જે બીજ
ને થોવી હોય તે બીજને પેલો રોપલીના મેજેએ અને પછે
થાંમજાને બીજે છેડે જાંડાં લાકડી ખોસીછે તાંદાંથી એક
બીજ દારી ખેંચેછે, તારે તે આડી લાકડી ઉપર નીચે થાય
છે અને તેથી કરીને તેની સાથ બાંધેલી રોપલી પણ પાંછી
ના ટખનાં ઉચ્છાપછે તથા પડેછે અને તે રોપલીમાં મેજે
લી ભાજ તરકારી અછી રીતે થોવાઈ રહેછે, કેહછે કે
ભાજ પાલા સાથ ને કચરો અને છનાં નનાવરો હોયછે
તે થોઈ કાહડાડવાના સઘળો સરસ ઉપાય એનછે.

ચોરી કરવાનું ઘેલાપણું.

ડાકટર ગાલ એવું કહે છે કે તેણે બંદીખાનામાં એક બંધવાને જોયો હતો કે જાને વારંબવાર ચાર વખત પોતાના ધરને આગ લગાડી હતી અને તે આગ લગાડીઆ પછી જીવની નાખવાની કોશિસ પોતે કરતો હતો. એ જ ડાકટર એવું કહે છે કે, સંવીડનના પેટેલા રાજાને નજીવી ચીજ ચોરી કરવાની રેવ હતી. એક જરમન વીસે એવું કહે છે કે તે વારંબવાર નાહાની ચોરી કરતો હતો. અને એક બીજાને વાસ્તેતો એવું કહે છે કે તેને ચોરી કરવાની ખામેશ થયા કરતો હતો તેથી તે રીજમીટમાં પોતાનું નામ નોંધાવી દે કે તાંહાની શખત શી કશાની ધાસતીથી ચોરી કરવા ગમે નહીં પણ તાંહાંબી પોતાની આગલી ચાલના ભાગ થયા અને એક વખત કુંસી જતો જતો બન્યો ગયો, તારપછી તે ભગત થયા અને મક્કા જઈને રહ્યો કે તાંહાં ચોરી કરવાનું ગમે નહીં, પણ તાંહાંબી તેને આગલી ખામેશ થઈ અને પોતાથી લઈ જવાએ એવી દરએક ચીજ પોતાના ભાગેરામાં લઈ ગયા. એ જ ડાકટર, વામેનાના એક રેડવાસી વીસે એવું જણાવે છે કે તેને ચોરી કરવાની રેવ હતી તેથી તેને એક ઘેર ભાડે લીધું હતું, તેના પોતે ચોરેલી દરએક ચીજ નેલતો હતો અને જાહરે તે ધર જરાવું હતું તારે વેચી નાખતો હતો. તે ધર સંનરમની માલિકની ચોરી કરતો હતો. લીડનના એક જાણીતા ડાકટરની બધી વીસે એવું કહે છે કે કાંઈ પણ ચીજ ચોરી નહીં કરવાની મતલબ વગર કોઈબી દુકાનમાં ખરીદ કરવા જતો ન હતો, અને ફ્રાનકફર્ટમાં રેડનારી એક કાઉન્ટેસની પણ એવી જ ચાલ હતી. એક બીજા લેડી, કે જેને ઉધારવામાં અને શીખવવામાં કાંઈ પણ કસુર કરવામાં આવી ન હતી અને તેની પાસે સારા પર્ણસા હતા તેપણ તેને નાહાની ચોરી કરવાની રેવ હતી. એક ડાકટર વીસે સાંભળીયું હશે કે તેની ઓરતને દર સાં હાંજે તેનાં ગળવાં તપાસવાં પડતાં હતાં કે કોઈ ધરાકને તાંહાંથી કાંઈ ચોરીયું હોય તો તેને ધર પાછું મોકલી આપે. તે પોતાની ફીની સાથે કાંઈનું કાંઈ લાવતો હતો. ચેરી ટ્રક એવું કહે છે કે એક બંધવા, જેને કોડા વખતમાં કુંસી દેવામાં આવનાર હતો, તેને પોતાના પાદરીની તપકીરની એક દાખડી ચોરી હતી. ડાકટર બરનર, જે મેવેરીઆના રાજાને એક વર્ષ હતો તે એક માનસ વીસે એવું કહે છે કે તેના બાપે તેને સારી કેળવની આપી હતી તથા પદશી ટ્રક પણ આપીઆ હતા તેપણ તે ચોરી કરતો હતો. તેના બાપે તેને રીજમીટમાં મોકલીએ કે જાંહાં ચોરી કરવાના વાંકસર તેને કુંસી દેવામાં આવ્યો હતો. એક વીદવાન અને વખણીએલા ખાજુસનો છોકરો, કે જે પોતે પણ હુસીઆર અને શારી મંડલીમાં ફરતો હતો તેને પણ આવી છુરી રેવ હતી, અને આ વતરોએ ઘણાએક ખાજુસના હું દાખલા આપી ચૂકું કે જેવા આવા ઘેલાપણાબીજ આજુબું નીચ કામ કરતા હતા. તેઓની મતલબ ચોરી કરવાની નહીં હતી, પણ આંધલી ખામેશને આધીન થઈ તેઓ આજુબું કામ કરતા હતા. (ડાકટર ઇલીઅટસન.)

પરચુટણ બાબતો.

ચેતે સરસ—બીજાં નરસ—જેમ છાકટા માનસ પોતે સાવધ છે એવું સમજીએ, તે જ પરમાણુ જીવાનીઆ એ પોતે શહાયાએ એમ સમજીએ.

બચું—એક બચાં વીસે બોલતાં, હાલ તે કેવું છે વીસે આપણે બોલતા નથી પણ આજળ ચાલતાં આપણે ના વીસે કેવી આશા રાખીએ છે તે વીસે બોલીએ.

હાજર જવાબી—એક વખતે વરસાદ ઘણો આવ્યો હતો તે વખતે એક છોકરો નીચાળમાં મોડો ગયો, થી તેના માસતરે પુણ્ય “કેમ છોકરા આજે તું મોડો ગયો” છોકરાએ જવાબ દીધો “સાહેબ હું થું કટું, રસ એટલો કાવધી ભરેલો અને ચીકણો છે કે એક ડાણું” ગલ ચાહું” કે એ ડગલાં પછવાડે સરી જાઉં” માસતરે મેયા “તારે તું હુંઆં કેમ આવી શક્યો” છોકરો ધમર ગયો કે જવાબ થું દેઉ, પણ પછી હીમત ધરી બોલીયો “મોની સાહેબ હું ફરી જઈને પાછો પગે ચાલી હીમ આપો.”

મરદો વીસે એક ઓરતના બીચાર—એક ઓરતે કુંજીયું કે “વીસ વરસની ઉંમરના મરદ વીસે તમારું બીચારું” તેણીએ જવાબ આપીયો કે “તે મરદ ના કુલનો એક તોરો.”

“અને તરીસ વરસના વીસે?”

“તે પાકેલો અને સવાદદાર મેવો છે.”

“અને ચાલીસ વરસના વીસે?”

“તે છોકરા અને છોકરીઓના આપણે.”

“અને પચાસ વરસના વીસે?”

“તે એક વાહેજ કરનાર છે.”

“અને સાહાક વરસના વીસે?”

“તે કંઈ નહીં પણ રેડવા અને હાંસવાને લામેકે.”

સોનાંને મુલની કેલવતો—જેમ લાકડું કાઢ્યું, તેના પર પાલીસ વધારે જોઈએ.

એક ખાજુસ કુવો જોઈને રહે છે અને બીજો આસાં રહી બીચાર ફરી તેમાં જીમ્મો મુકે.

બંદગી અને ખોરાક કોઈ પણ ખાજુસની ચુસાઈમાં હરકત નાખતો નથી.

અનખામેશ અને ચતુરાઈ સરવેથી સરસ ભવીશ કે હેનાર છે.

ચોરી કીરતી એક કુલ છે જેની ઉપર કપી પણ મોવો આવતો નથી.

તમારા હેસતો જે તમને કહી શકતા નથી તે તમારી આપસી તમને કહી શકશે.

દરરોજ થતી બેવકુફાઈ—ગરીબાઈનું માહાનુ કાણી નાણા ઉછીના લેવાં. એક દારૂવારાને પુણ્યું કે કીમી દારૂ સારો છે. જીગરાના નાણા ગુનાવવા અને પછી ચીજન મોઈ દેવો. છાકટા થયું અને પછી બીજા દાહાં

માથુ કુખવાની કુરીઆદ કરવી. જાત્ર ઘાંક ચડી હોય અ
ને ઉંધ આવતી હોય તારે શુભા નહીં જવું; કારણ કે તે
સુવાને વખત નથી. એક વસંદ પડતી ચીન સસતી
ધારવી કારણ કે તેની કીમત આપણને હવેસાં સસતો
લાગે છે.

એક કીમતી “લેનસ” —ઈંગ્લંડના નામીયા
“આપટીશીઅન” ઈઆને રોશની એકઠી કરવાના કામ
બનાવનારાઓએ ૨૦૦૦ રૂપીઆની કીમતનો એક “લેન
સ” ઈઆને તસવીર પાડવાનો કામ બનાવપોટે જ્યો
પાણસના આખા કદ જેવડી તસવીર ખાતર સેજ વખત
માં લેવાય છે. ૧૦ X ૧૨ ઈઆનાં ફોટોગ્રાફ ૧૦ સેકંડના
લેવાય છે તથા ૧૫ થી ૨૦ આદમીનું “ગ્રાફ” દરએક
નો એરેરો ૦૫ રૂપીઆ જેવડો લેતાંથી તથા આખા ફોટો
ગ્રાફનું કદ ૨૪ X ૨૪ ઈઆ રાખતાંથી તે “ગ્રાફ” ૧૦
સેકંડનાં લેવાય છે.

સેજનો સવાસેર — જે ખલાસીઓ પોતાની મુસાફરી
માં જે અનુભવે બનાવો બનીઆ તેની વાતો કરતા હતા.
તેમાંથી એક જણ બોલીએ કે “હું” તો એવી ગરમી વાલા
દેશમાં ગયો છું કે જ્યાં આપણી આંખો પાણી મુકવાને
આતશની ગરમ પડતી હતી નહીં અને સરયે ચીન વ્રત
ક ઉપર જે તડકું પડતું હતું તેની ગરમીમાં સંખતા હતા.”
બીજે બોલે, “આવી ગરમી વાલા દેશમાં હું” તો ગયો
નથી પણ ઠંડી વાળા દેશમાં ગયો છું કે જ્યાં આપણા મો
હોડાંમાંથી નીકળતા શબરો બંનધાઈ જતા હતા અને તેથી
સામે ધણી થું મોઢે છે તે સમજી શકતા ન હતા. પણ જા
રે જરા ગરમી વાળા દેશ તરફ આપણે તારે થું વાત કેઈ,
અમારા શબરો જે બંનધાઈ ગયા હતા તેઓએ પોગમાં જઈ
એક મોઢાંટા ગંગાકાંઈની ત્રીસાંલે શેહીર કરી નાખીયા અ
ને તે શબરો એક બીજા સાથે એવાંતો ગુચવાઈ ગયા કે
અમુનેતો શબજની નહીં પડી.”

બરેજીલના સરપો — બરેજીલ દેશમાં એક જાતના
જેહીરો સરપ મળી આવે છે, જેને વીસે એવું કહેવાય છે કે
તે આતશને પોતાના મોઢા કુશન ગણે છે. જંગલો સાક
કરવા માટે જારે નંગલમાં આગ લગાડવામાં આવે છે તારે
આ સઘલા સરપો નીકળી આવી તે આતસમાં ધસી જાય
છે તથા પોતે અડધા જીવવા છતાં પોતાની પુછડી વટે સ
ઘલા આતસને વીખરીને જીવવી નાખે છે. જે કોઈ માણસ
રાતને વખતે મસાલ લઈ ચાલે છે તથા સરપો તેની આ
સપાસ ફરતા ફરે છે અને તે હાથમાંથી મસાલ નાખી ન
હી દીધે તાંહાંસુધી તેને પુછડી વટે નપેટાએ લગાવે છે. મ
સાલ હાથમાંથી મુકી દેતાં સરપ તે મસાલની આસપાસ
વીટલાઈ જાય છે તથા તેને જીવવી નાખે છે.

માછલી પકડનારાં ચીનાઈ પખરીઓ — ચીનાઈ
સમુદ્રોમાં માછલી પકડવાના કામ ઉપર પખરીઓ રાખ
વામાં આવે છે. તે પખરીઓને એ કાંમ સાકું કેળવેલાં
હોય છે. તે પખરીઓ મોટાં અને ખાધમાં હોય છે. દરએ
ક માછી તેમાં ચાર પાંચને પોતાની સાથે રાખે છે, જેઓ

કોઈવાર પોતાના કદ કરતાં અડધાં કદની માછલીને ઉપર
ખેંચી લાવે છે. ખેંચી લાવતાં વાર માછલી ગલી ભવાની
તેઓની ધારણા હોય છે, પણ તેમનાં ધણી તેમને કાવવા દે
તા નથી. તે પખરીઓની ગરદને દોરી બાંધીને ચીપટા
વી મેળવામાં આવે છે, કે જ્યો તેઓ પોતાના શેકારને ગ
લી શકે નહીં.

શીખવામાં મોડું — હોયજ નહીં — જરેબી શીખવા
બેઠા હોય, ગમે તે ઉમર હોય, તોપણ એ કામ એવું છે કે
કોઈ ઠપકો આપીને એમ નહીં કહી શકે કે તમે મોડા બેઠા
છો. સાકરેસ જેવો ફીલચુક છેક ઘડપણમાં વાજતો
વગાડતાં શીખ્યા હતા. વખનાયેલા ફોટો ૮૦ વરસની ઉ
મરે હજીવાની ભાશા શીખવા બેઠો હતો. પછુયારકે જારે
લાટીન શીખવા માંડી તારે તેની ઉમર ૭૦ અને ૮૦ વર
સની વચે હતી. સર હેનરી સ્પેલમેન મોઢો વીદવાન થો
ઈ ગયો છે, પણ ૫૦ વરસની ઉમર પછે તેને એલમેનો થો
ખ થયો હતો. નામાકીત ડાકટર જાનસન પોતાના મોઢા
તની મોડાંન વરસ અમાઉ કમ લોકોની ભાશા શીખવા
લાગે તથા ફ્રાંકલીન ૫૦ વરસના થયો તાંહાંસુધી ફીલચુ
કોનાં અભીઆસમાં પડ્યો નહીં હોતો.

ગોલાબના ફુલ — જ્યે ગોલાબ કાણને નાપસંદ હશે ?
ઈરાનીઓ અને બીજા એશીયાટીકો ગોલાબના ઘણા શોકી
ન કેહેવાય છે, પણ ફેલ શંકિલા એઆન વીશે થું કારણો ?
આગલા વખતમાં યુરોપના આનાની દેબલ ઉપર ખુશબોને
માટે ગોલાબનાં ફુલોને ફીલચુક કરતા હતા. એક હીકન
તથી ખાનું ખાતાં વખતે તેઓ ઉપરથી પહોરાણાઓપર પડ
તાં હતાં. રોમના એક શાનશાહે પોતાના પહોરાણાપર એ
રવેસે એટલાં બધાં ફુલોના અથાગ વરસાદ વરસાવ્યો હતો
કે કેટલાક પહોરાણાઓ તેમાં દહાઈને શુંગલાઈ ગયા હતા.
કલેઓપાટરા રાણીએ જીઆકત આપી તે વેળાએ ભારી
ખરમ કરીને તેણીએ ગાડે ગાડે ગોલાબ મંગાવ્યો તથા ફી
વાનખાનાંઓની નમીન ઉપર તે ગોલાબનું લે ક્યુબીટ જ
કું પડ કરી તે ઉપર સુનારી સાદરી બીઠાવી કે પહોરાણા
ઓને ચાલતો વખતે નરમ આપચકા લાગે.

કાફી — યુરોપના કાફી પેહેલ વેહલી આ પરચાંણે ઠા
ખ થઈ. ૧૭૧૦ માં વલદા (દમ) લોકોએ હીડીસતાન
તરફના પોતાના મુલકમાંથી કાફીનું એક જહાડ મોકલ્યું
જે હાલંડ દેશમાં આખસતરડામ આતે રોપવામાં આવ્યું,
તાંહાંથી એક કલમ કાપીને પારીસમાં ૧૪ માં જુલૈયર મોક
લવાને સરકારી બાગમાં રોપવામાં આવી. આ જહાડ ઘ
ણું અણું ઉગ્યું, પણ તેમાંથી બીજા કલમો અબેરોકમાં
મારદીબક તરફ મોકલતાં મરી ગઈ. ૧૭૨૦ માં પારીસથી
તરણ બીજા રોપા લઈ જતાં બે મરણ પામ્યા. જે વાંહાંજી
મયે તે રોપા લઈ જવામાં આવ્યા તો વાંહાંજીની બોરાકો
ઘડી ગઈ અને પાંહીના ખાતર થોડોન જ્યો દરરોન અપ
વામાં આવ્યો, તોમી કપટાને જેમ આદમીઓને કરકસર
થી પાંહી વેંચી આપણું તે મયે આ ઊંડવાનો દાવો
લુલચો નહીં. એ રીતે મોટી મેડેનતથી તે ઊંડવાને ખાર

ટીન્ક લઈ જવામાં આવ્યો, અને અમેરીકામાં હાલ જે હજારો કાફીના ખેતરો ખનયાં તે આ એક બહાડની જાણી આલાદે.

ખોલાસો મઈ વેલાનો.

જેલી—જેલીના ખોરાક સવાદદાર છે, પણ પોશણદાર નથી. “જેલીટીન” નામની જે પોશણ આપનારે તત્તવ હાથે તેનો માતર ૧ ચમચો જેલીના ૧૦૦ ચમચામાંથી ખળી આવે છે. ઘણી જેલી ખાવાથી પેટનો ખરબ ધવાની ધાસતી રહે છે.

રમુજે કુરસત.

ગુપ્તોત્તર સમસ્યા.

મનહરખંદ.

૧. વાંકાણુ.
૨. આગમીટ.
૩. શાપર બાકસ (દીવાસલીની પેટી.)
૪. આ છ માં એ.
છ છી ૨ પ.
મા ૨ વા રી.
એ ૫ રી લ.
૫. આખ.
૬. ગેવાના નાગો.
૧ દારમ. ૭ નારંગી.
૨ દેવાં. ૮ જોસમખી.
૩ અનેનાસ. ૯ દેવાં.
૪ બંબુર. ૧૦ તરબુચ.
૫ કેરી. ૧૧ કમળ.
૬ લીલુ. ૧૨ ખીર.

એક વીધવા સ્ત્રીના વીલાપ.

૫૬.

બાળાપણે રમતા વીલું, ઉપજું જોખન અંગ;
મન માર કમળમાં ન રહે, શરિર ધણું નુશરંગ.
સૂખી વધળી મારી કૈરો, કંઈ કંઈની વાતો;
તે ઝાંખળતાં બિરહ વધે તે, મિત્ર કહી નયિ જાતો.
મંઝારી લેકાનાં સુખમાં, નેમ નેમ જોતો જાતો;
તેમ તેમ તન પરિતાપ વધે ને, અંતરમાં અકળાશે.
કાંઈ પતિ ગાયે પ્રીતે ભાણે, તેના જોન તમામ;
એકતિ નમ આંસુ પાડે, નાખું બહ નિશામ.
રોષ રોષ ને આંખો યદ રાતી, પછિ કોઈ કારણ પૂછે;
તો ઉત્તર એવો આપું ને, દુષ્ટ દરદ ધણું છે.
મેલી કાંઈ અજણ કંઈ, ઉત્તર દેહ તૂટે તૂટે;
જાળો લોકો એમ ભાણે ને, એને વળગું જોત.
અંતરની મત કંઈ જાણે, બાકિ ન જાણે બીજું;
કોઈનું જોલું ગમે નહિ મને, જોલાવે તો પીજું.
દિલના કુખની વાત કહેતાં, જીન ન ઉપડે મારી;
કહેવાથી કંઈ કંઈ મટે નહિ, એમ હું જોઉં વિચારી.
કંઈ કેસર કે કેતકી, જોતાં ઉપજે માળ;
બધું મોહરતે યુગ્મે બાસે, વન ઉગડ વિકરાળ.
અંદર ઉગેતા ચિતમાં જાણું, ઉગ્યો આગળો બડકા;
શુભલા ભાણે તે શુભતાં મને, યડે પેટમાં કંડકા.
જો પર દેશે હોય પતિ તો, કદિ અંદરો કહાણો;
આશાએ આવરણ નિકળે, ધીરજ ચિત ધરાણે.
આતો એક ધડીભતાં, જુગ તુલ્ય જાણુપ જરેર;
કઈ રીતે દહાડાં કાઢુ મારે, જોખન જાણ બરપૂર.

(વિનમ્રીતરમા)

શાયે ચેલવીઆથી સંધ્યા, યોગેનું હું એક નામ.
જેનું પારસી ને હીંદુ સ્ત્રીમાં છે સદા સુકામ.

A.

સુખાર્, દરેકર આશકારા પરેશમાં મેહરોમજી કરકુટ
કંપનીએ જાણું તથા પરગટ કોપુછે. કાંડ કાર—મેહરાર
હોરમજી સ્ત્રી, નાં ૧ તથા ૧૧.

સ્ત્રીઓ

પ્રકાશક ૧૫ મું.

આગસ્ટ ૧૯૭૧

આંક ૮ જો.

ભોલો દોલો

અપવા

ભોલો ભોલો—ભુંડાનો ભાઈ.

એક વારતા.*

પ્રકાશ ૧ હું.

કામને લેખું મારવું, સુલતાનું ઉલટું કરવું, આરતુ દોહો કરવું એ ભોલા દોલાનું કામ હતું. કામના કામ વધારવા અને વધતાં કામને બંધ પાડવા, સુવચનને ધુંડા લો નહીં જોઈએ તાંહાં કરવા અને હોય તાંહાં મટાડવા, નહીં કેહેવા છતાં કામ કરવા અને કેહેવા છતાં નહીં કરવા, નહીં સમજે તેમાં માંડું મારવા અને સમજે તેમાં વધારે સમજવું હોય ધાલવા વગેરેમાં ભોલા દોલાની ભરોબ રીતો કોઈ અજનાર નથી.

આ માલને ખોડ કહો કે ખુબી કહો, પણ ભોલા દોલામાં ગોપા તે ખુદરતીજ હતી. દરએક કામમાં વચે પડવા અને જોની વચે પડે તેને ઉલટાવાની ગોપા તેના નસીબની સરજતજ હતી. એક કાંમ ઉડાવવું તો નહીં પારેલો તેના અંત લાવવા માટેજ ગોપા તે આ બે પલની ડુનીઆમાં જનમ્યો હતો.

ડુનીઆમાં દોલાની જાંઘી સથળાં આદમીની જાંઘી ત્રીસાથે બે પલની ગણાયે, પણ તેણે કીધેલાં કામો બે પલમાં જુલો નવાયે નહીં. તેણે કીધેલાં કામો માઠાં થયાં, તેમજ સારાં પણ થયાં. તેણે ધાન બગાડ્યો તેમજ ધાન સમારથો પણ છે. તેને હાથે ભાથું છે તેમ આપું પણ થયું છે, છુટું છે તેમ સંધાયું પણ છે.

અને તેના પરિનામ જોયું તો જેમ નજવાં નીપજ્યાં છે તેમ માહાભારત પણ નીપજ્યાં. ભોલા દોલાના એક કામથી મોટા તંટા, કીસાદ બલકે હુલડ થયાં, તેમજ તેની એક જુલધી લડાઈએ બંધ પણ પડેલી. ધનરાટ, અક્ષવા, નાહસા નાહસ એવું પણ ભોલો દોલો અજબી

શક્તિ છે અને સમાધાની ભરેલી સમાધો, ખસલતો, મુલાકાતો પણ દોલાના એક જ કામથી નીપજ્યાં.

અલબત્ત આ સાડું તેમજ માડું દોલાના અનંતજન પાછાથી નીપજી છે. તેની ધારણા સંઘલી મુલે હતી, તે જ રેખી કરવા જતો તારે કાંઈ કામજ કરવા જતો હતો, અને તે સાડું કરવા જતો હતો, પણ તે કામ માડું થઈ જશે એ તે જોઈ જાણતો નહીં હતો, તેટલું જ તે કામ સાડું થઈ જાય તે પણ સમજતો નહીં હતો.

એવો ભોલો દોલો થઈ ગયો, જેના કાંમોની નોખ આ સદુઓમાં આપણ લઈએ.

દોલાનો ખુદ જનમજ આવા ગરબાટ અને ધનરાટ વચે થયો હતો. મુરતની પડોશના ભાડાં ગામના તે જ નમો હતો અને તેના જનમની વખતે તેની માં વીલર લગભગ ખરણ પાત્રી હતી, પણ ઘણી મેહનતે તે નો જન બચ્યો, તે પાછળથી દોલાને ભોલાના લઈને રખાડતી વેલા તેના નખરીઆં તથા ખવરીઆંથી ગોપા હોસન થવા માટેજ બધી હતી. પોતાની માના બાલને યુડીમાં લઈને પડોસી રોડી આવે એટલી તે બીમારીને છુંખ પડાવા સાડું ચોટલાવું ચુંછડું વાલવા વગર નાહસો દોલ માતા ના ધાનને મોહમાં લેતો નહીં હતો, અને બીજા હાથે મા ના હાથમાંથી લોહી નીકરે તાંહાંમુથી તેને નખરીઆં દેવા વગર રહેતો નહીં હતો.

પણ બધાં દુખ રીતે તે માતાને પેચાડું હોય છે. દોલની મા પોતાના દોલને ઘણા હેતથી ચાહતી હતી અને પોતાના પડોસી તરવરીઆં તોડી છેજને થર પાછા ફરતી વેળા વીલર કેહતી કે આમાં ભાડાં ગામના દોલના જેવો બીજો એક વીકરો નહીં હતો.

એ રીતે ગામડાંના થઈ શકે એવા લાડથી અને પેચારથી દોલો ઉચરીને મોટો થયો હતો. તેની મોટામાં મોટી ખુબીજ એ હતી કે તે ઘણો ભોલો હતો. તેનું દીલ ખોલડું અને સાડું હતું. તેના જનમા કપટલાવ કાંઈ નહીં હતો. તે મોટાં દીલનો અને સખી છવનો હતો. સથળાં સાડું કરવા અને સાચું બોલવાનો તેના જીવ હતો.

દુકમાં તે ભોલો હતો તેટલો બોલો હતો, પણ ભોલા મા ભલાઈ તે કોઈવાર ભુંડાઈમા અપે છે અને સાદાં દીલ ના દોલાની ભલાઈ પણ તેવીજ કીસમની હતી.

ભાડાં ગામમાં બને ભોલો દોલાની પડોશના રહેતો હ

* આ વારતા એક અતીઅંત રમુલ ઈંગરેજ વારતા લેખક રમી લાથ પાડીને સ્ત્રીધર્મનાં વાંચનારોએને ખાટ ખાચ રીતે લીધી છે.

“સાહેબ, પીપતો એક ફાલતું નથી.” ધનલશાહએ કંઠા લીને નવાબ દીશે કે “મને પીપ નથી જોઈતું; હમણા તું જે ખાણી લઈ ગયો તેમ લાવ.” દોહો ગુરત દોડપો અને પેલો હાંડો પાછો લાવે તો પુછવા લાગે કે “એ પાંછી સોખા નાણું?” ધનલશાહએ ક્યાંના એક થુંદર કાંસાએ બતાવે, કે જેમાં મેલું પાણી હતું, અને કહ્યું કે “પેટું લાંબા નાખીરે.” દોહો સમજ્યા કે શેઠે કાંસાએ નાખી દેવા ફરમાવ્યું છે, મારે આખોને આપો કાંસાએ બારીવા દેથી કેંડી દીશે. હવે ધનલશાહનો મીઠાન રહ્યો નહી, તેણે દોહાને એક લપડાક જાહાડીને પોતાની આગળથી કા હાડી મેળયો, પણ તેના એ ગુસ્તાનું કારણ દોહો સમજી શક્યો નહી, મારે એટલું ન વીચારીને પોતાના એરડામાં ગયો કે આ પારસી મારા ઉપર અનસથો જીલમ કરે છે.

તે દીનથી ધનલશાહએ દોહાને ઘરની અંદર નહી પણ ઘરની બાહરનું કામ સોંપ્યું, પણ તેવામાં ધનલશાહને તાંડી સુંબઈથી એક મોટો શેડ પહરાણું દાખલ આવવાનું આવ્યું. તેની ખુશાલીમાં ધનલશાહએ એક મોટી મેનબાની આપી, જે વખતે ઘરનાં કે બાહરના કામ ઉપરના સંઘવા નો કરોને ખાંતાની ટેબલ ઉપર ખીનમત બજવા સાડું એક ઠાકીયા.

ઈગરેજ ટપ પરમાણે માફરો જારે ટેબલ ઉપર ટેબલ કલાક પાંચવા લાગ્યા, તારે તે ખાંતાની ટેબલ હોય એમ દોહાના માનવામાં આવ્યું નહી. તેણે ધારયું કે એ તો મુલાના બાંક છે ને તેપર માંદર પાંચરી છે. પણ વળી ટેબલની ઉપર નાહાની નાહની રકાબીએ ચુકવામાં આવી તારે તેણે ખાંતાની વાત માની મગર યાલી ભરીને બેઠન નમનારા દોહાએ વીચાર્યું કે “શેઠ ઘણું કે જીસુંછે, આટલી નાહની વાટકીની અંદર પહરાણાએના ભોણાં કેમ કરી આપશે અ તેમણેનું પેટ કેમ ભરીશે?” જારે ટેબલ ઉપર વચમાં કુલો ભરેલાં થુંદર “વાસ” ગોઠવવામાં આવ્યાં તારે તો દોહાની અમરતીનો પારખ નહી રહ્યો, તે ખતરે હસવા લાગે કે “શેઠેના લોકો કુલબી ખાવા સાડું ખાતા પર મેળતા દેખું.”

ટેબલપરની વસતુએ સંબંધી દોહાની અમરતી તરખ પડી તારે પહરાણાએની વાતચીત, હુકમો વગેરેથી તેને અમરતી ઉત્તર. કોઈ પહરાણાએ માંગેલી ચીજ લેવા જતાં બીજા એ પહરાણા કરતા શરબના બાહારમાં કાંઈ વાત કરતા તો દોહો તે સાંભળવા ઉગે રહેતો અને પેલા પહરાણાને હુકમ તદન લુલી જતો. પણ વળી મેહેમાનોના હુકમ નહી સંમતવાથી ભોલા દોહાની ધતી જીલ વધારે રચુલ હતી. જેમકે એક પહરાણાએ થોડા વાલ માંગ્યા તારે દોહાએ બાલ લાવી આપ્યા, કેમકે બાલને ગામડાંમાં તથા મુખ ગુજરાતીમાં વાલ કેહે છે. એક ગરહસથે રાંધેલા ખડીયાની રકાબી માંગી તારે દોહાએ લખવાના ખડીયા લાવી આપ્યા. એક બીજા ગરહસથે મુડી માંગી તારે ઘર નો કારભારી જેને મોદી કેહેના હતા, તેને દોહો તેડી લાવે. એકજણે “આઈસ” માંગ્યું, તે દોહો પેહેલાં તો સમજ્યા નહી. તેણે ફરીથી પુછ્યું કે “સાહેબ થુંદર માંગે છે?” અને જારે જોયું કે તે ગરહસથ કંઠાથી ચીરડાઈ ગયો છે, તારે જાણે સમજ્યો હોય તેમ “લાવો સાહેબ” એવા નવાજ

આપી ઝુગો ઝુગો તાંડાંથી ગયો. તોપણ પુછી ગયો કે “સાહેબ ગરમ લાંબ કે ઠંડું?” જતાં નવાર વડા કારભારીને તે મીનની પીછાણ પુછવા ઉગ્યા, પણ કારભારી એટલો કામમાં હતો કે તેણે નવાબ આપ્યો નહી. દોહાએ નવાર થોભી ને વળી પાછું પુછ્યું કે “ભાઈ—તાંડાં એક ગરહસથ” —

“અરે ભલા આદમી જેતા નથી? હું કામમાં છઉં ને મને કંઠાશે તો આપ” —

“પણ સાંભળતો ખરો?” —

“જે મારા કામના વમે આવશે તે મારા ખારો, નહીતો મારો માલખો જા.”

“પણ પેલો ગરહસથ કાંઈ ચીજ માંગે છે.”

“માંગે છે તે આપતો કાંઈ નહી, મને સાવાસતે કેહેલું?”

“પણ તેવણ થુંદર માંગે છે તે હું જાણતો નથી.”

“તારે જઈને પુછી આવ.”

લોહી દોહો બીહતો બીહતો વળી પાછો તે ગરહસથ આગળ ગયો અને બીહતો બીહતો પુછ્યું કે “સાહેબ, એ અદમી માફે, જરા ફરીથી કેહેજો, તમેને થુંદર જોઈએ?” મેહેમાન કંઠાથી ગયો ને જીમ પાડી બોલ્યો—“આઈસ—આઈસ—આઈસ.”

એકે દોહો હજી સમજ્યા નહી તોપણ તે વસતુના નામ જીલી દોહી જાય એટલા મારે “આઈસ, આઈસ, આઈસ” એ પરમાણે બોલતો બોલતો દોડ્યો. નમવાના એટલાથી તે છેડા તલક પેહેલાંમાં દોહાના મેહોમાં “આઈસ, આઈસ, આઈસ” બોલ ઝડપથી બોલતાં બોલતાં. “આઈસ—સાઈ—સાઈ”—ઘઈ ગયું, અને હવે દોહાને સમજણ પડી ખરી. તેને ઘરમાં ધનલશાહ રોકના જીવો બપાઈ બપરચીખાનામાં કારભાર કરતાં તેવણ આગલ નઈ દોહો બોલવા લાગે કે “આઈ, સાઈ, સાઈ, આપો.”

“હરવાયો પેલો બંકે છે થું?”

“અરે મારાં મમાઈ એક શેઠ ટેબલપર બેસીને ફરે માવે છે કે “આઈ, સાઈ, સાઈ” વાસતે હું અરજ કરું છઉં કે મારાં આઈ, સાઈ, સાઈ, આપો.”

“તો ગરથેઆ પેલા સાંડી, સાંડી જેઈતી હોય તારે પેલા લખવાના એરડામાં સાંડીનો બાટલો છે તે માથી ગમે એટલી લઈ જતો કાંઈ નહી?”

હવે દોહો ખુશી થયો કેમકે તેને જેઈતી ચીજ અતે મળી આવી. ખાંતાની ટેબલપર સાંડી લઈ જવી તે ખાંતાની રીતને લઈ જવી, વાસતે તે સાંડીનો બાટલો તેણે રકાબીમાં ઉઘે વાલી ખાલી કીધો, તેની અંદર અમરતો મેલ્યો અને તેની ઉપર રકાબી ધાંકીને આઈસ માંગનારા ગરહસથની પાસે લઈ ગયો.

તે ગરહસથ વાતમાં મચ્યણ હતો મારે તે રકાબી ઠંકેલીને ઠંકેલી થોડોવાર પડી રહી. તે ગરહસથને આઈસ લેવાની અગત પડી તારેથી તકારારમાં એટલો અકચુર હતો કે રકાબી તરફ જોવા વગર અમરતો ભરીને પોતાના ગલાસમાં નાખી દીધો. આ બન્યું ને તે ગરહસથની નજરથી પડી. તે અમરતી અને ગુસ્તાથી લીસો ને પીસો થવા લાગે અને દોહો પાસેથી પસાર થતો હતો તેને એક દમ ધમકાવી કાઢી દોહો. દોહાએ જોવાસો કીધો કે “શેઠ

તમે આઈ, સાઈ, સાઈ આગી તારે હું. આઈની પાસેથી સાઈ લાવવો. આ પાક મેહાઈના શેખરો શાંભળી પેલા ગરહસંધને ઘણેજ કષ્ટે ઉપજ્યા અને જોકે સાહીની રકા બી છુટી આરાવતી તેની ચારણ નહી હતી, તોપણ અમર સમી ધનદી આપવા સાઈ રકાબી ઉચકી. રોલો સમજાવ્યો કે ખરેખર રકાબી છુટી મારેછે, માટે પોતાના બચાવને સાઈ તાંબીથી ખીસતો જવાને બદલે તેણે પોતાનો હાથ આડો કીધો. તેના આંચકાથી ગરહસંધના હાથના અલગી ધરેલી રકાબી છુટી ગઈ અને રેખલપર પડી, જેથી ખાંતાની ઘણી રકાબીઓના સાહી થોલાઈ, રેખલ ઉપર સાહીના રેલા ચાલવા લાગ્યા, આસપાસ થોલા ગરહસંધોના દીલપર તે રેલા ઉતરી ગયા અને બીજા ગરહસંધો છંદાઈ ગયા.

હવે રેખલ ઉપર મોટો ઘભરાટ થઈ ગયો. જો મેહા અને આઈસ માંગીઈ હતું તેનીતો પાઘડી, ચેહરો, કપડાં, સરવે સાહી, સાહી થઈ ગયાં. ધનજીશાહ પોતાના ખાસ મેહેમાન આગળ થોલા હતા તિહાંથી, રોડી આપવા અને પેહલી ખબર દોલાએ કહી કે “સાહેબ બધું તમારું ખાંતું ખરાબ થઈ ગઈ.” ખાંતાની વસતુઓ ખરાબ થઈ તેથી રોલોતો ખરાં દીલથી બોલ્યો, પણ “તમારું ખાંતું ખરાબ થયું” એના ધનજીશાહ શેઠ ગાલ સમજાવ્યા અને રોલાને એક થમડાક મારીને પોતાની આગળથી દૂર કીધો તથા તે ગરહસંધ જોડે અને બીજાઓ આગળ હજારે હજાર આક્ર આગવા લાગ્યા.

હજી રોલો પોતાનો વાંક જોઈ શક્યો નહી. શેઠની થમડાકથી તેની આંખના આંજી આવી ગયાં અને બખડ તો બખડતો ચાલી ગયો. તેની આ હાલત જોઈ એક તેના ભાઈબંધ માકરને દયા આવી. તે માકર પાંછીની એક તરામીના નાખવા સાઈ થોડું આઈસ લઈ જતો હતો, તેણે રોલાને ઉભો રાખીને તે આઈસ રેખાડું તથા બોલ્યો કે “જો ભણાં ખાજીસ, આઈસ તે આ મીઠને કેહો.”

રોલાએ અચરત ધધને પેહલિતો ખાંતીઈ નહી, અને બોલ્યો કે “ભાઈ તું ખરાખરી ના કર. આ કામના ગાંગડાએને કોણ ખાવું હશે ?”

“આરે ગણેડા નરા હાથના લઈને તપાસી જો કે એ શું છે ?”

રોલાએ એક ગાંગડો હાથના લેતાંવારજ, તેના હાથને એટલો કંડી લાગી કે તે કપડો નાખી દીધો, હવે માકર બોલ્યો “પાંછીના કંડું કરવા સાઈ હું એ મીઠ નાખ્યા. તુમી નરા રોડ ને પાસેના ગોડાંવંતના ઓરડાના એક રકા બી ભરીને બીજું આઈસ છે, તે થોડું થોડું પાંછીના કલશીઆઓના ભર.”

હવે રોલાની ખાતરી થઈ કે “આઈસ એબી કાંઈ મીઠ છે.” પણ તે એવું સમજાવ્યો કે “એ મીઠ કામની બનાવેછે.”

તે જમવાના ઓરડાની બે બાજુએ બે ઓરડા હતા. માકરે રોલાને જો ગોડાંવંત વાળા ઓરડાના જવા ફરમાવી ઈ, તેને બદલે રોલો બીજા ઓરડાના ગયો. તેમાં બાજેડો ઘરેલો સામન એકઠો કરેલો હતો. તાંબાં એક રોપલીની અંદર

જીખરના બીડોરના ગોલ તથા ચપડાં હાથમાં એકડાં કરેલાં હતાં. રોલાએ તેને આઈસના ગાંગડા ધારી રકાબીના નાખ્યા. તેને વીચાર આપ્યો ખરો કે “એ કંડા કેમ નથી ?” પણ વહી તેણે પોતાના મનથીજ એ સવાલનો ચુકાદો કીધો કે “પાંછીમાં નાખવાથી તે કંડા યશે. માકરે કહેલું છે કે કંડું થવા સાઈ તેને પાંછીમાં નાખવું.” એ ઉપરથી થોડાક કલશીયાના પાણી ભરી તે ત્રણ થોડાં થોડાં છાંચના હાથમાં નાખ્યાં અને પછે તે કલશીયા પેલા માકર આગલ લઈ ગયો. તેણે પુછ્યું કે “કેમ હવે તો આઈસ નાખવું કે ?” રોલાએ કલશીયામાં નાખેલાં હાથના ખખડા વખાં અને માકરે માન્યું કે આઈસ નાખેલું છે ખરું. હી. આંથી રોલાને ધનજીશાહ શેઠે પાછો હાંકી માર્યો તાંબાં તે ગયો, પણ પેણે માકર કલશીયા કંડા થવાની રાહ જોતો બેસી રહ્યો. ઘણેવાર છતાં જારે પાંછી કંડું નહી થયું તારે તેણે તે પાંછી તપાસી જોયું તો તેમાંથી આઈસને બદલે કામના હાથના નીકળ્યાં.

મકરણ ૯ જી.

• ભોલો રોલો ખરેખર આ મેજબાનીની મીઠવશને બીલકુલ લાએક નોકર નહી હતો. માટે જારે તેને તાંબાં થીજ બીજું બાહારવું કામ સોંપવામાં આપવું તારે તેના શેઠ અને રોલો બંને જણ ખુશી થયા.

તેને આ બીજું કામ સોંપનાર ધનજીશાહ શેઠ હતા. રોલાની અમકમારીથી તેવજીને ઉપજિલો થુસો થોડો વખતના નરમ પડ્યો હતો, જે નરમ પાડવામાં અલગતાં ના ચરંગની ખુશાલી, ખાંતું પીતું, વગેરેએ મોટો ભાગ લીધો હતો. ધનજીશાહને મીઠાન જમ નરમ પડ્યો, તેમ બીચારા ભોલા રોલાપર તેના અનજનપણે થયેલી ભલે નાટે હાથ ઉચકવા માટે ધનજીશાહને ઘણો પસંદા થો ઉપજ્યો. શરાબખાજીની મસતીથી તેવજી ખુશીના લાહરના ઉતરેલા હતા તથા પોતાના એક દોસત સાથે કાંઈ ઘણી અમગતની વાત તરતના કરી રહેલા હતા, તેવામાં તેવજીની નજર રોલાપર પડી અને તેને પોતાની પાસે બોલાવી કહેલું કે “રોલા, જો આ કુશીથી આજના જીવી કાંઈ ભુલ ના કરતો, હું જો કામ નહી સમજાવે તે કોઈને પછીને પછે કરીએ. ચાલ હાંકણું વું થું કરેછે ?”

“સાહેબ કલશીઆઓમાં આઈસ નાખીઈ છે તે કંડું કરે છે.”

“વારું તારે એ તારું કામ નથી, વાસતે રેહવાર. હામણી તું જ ને જલદી સુઈજ કેમકે સહુવારના પોહ હરમા મારે હવે ઉડાડવું પડશે.”

“સાહેબ, કાંઈ હુકમ ?”

“હા, હામણા મારા એક દોસત સાથે અમગતની વાત થયેલી છે, તે ઉપરથી હું પાંચ કાંઈ કે સહુવારના દવાલમાં મારે વાસતે એક અમગતના કામલ આપશે, તે તુને આ મદદના ઉડીને લેવા સાઈ થોડેરમા જવું પડશે.”

“વારું સાહેબ ?” રોલો ચાલતો થયો.
“પણ તું સમજાવ્યો કે ? કાંઈ નથી ?”

“શેઠરમા નવશ, સાહેબ.”

“પણ શેઠરમા કાંહાં ?”

“તને કેહેરો તાંહાં, સાહેબ.”

“તો એવકું, ચાલી ગયો તારે પુછીએ કેની કે કાંહાં નવાતું.” એ શેઠરમા ટપાલ ખાતું છે કેની તાંહાં જાણે. કાંહાં ? ટપાલ ખાતું સમજીએ કે શું ?”

“હા સાહેબ સમજી છઉં. જાંહાં દારૂ વેચેછે તાંહાં.”

“દારૂ ? દારૂ સાંભા ?”

“આ પીઠાંમા એકેક દોહડીયાંના ટપાલ થોડીએ છ ધમ્મે તાંહાં નવશ.”

“અરે એા ખુરખ, દારૂની ટપાલ નહી. ટપાલ ખાતું, એટલે કે જાંહાં દારૂના કાગળો આવેછે તાંહાં.”

“હાં, હાં, હું સમજીએ સાહેબ. તાંહાં જઈને શું કરવાતું સાહેબ ?”

“તાંહાં જઈને દારૂ ખાસ્ટરને મારો સલામ કેહજે ને મારે નામના કોઈ કાગળો આવવાં હોય તે માગી લાવજે.”

બીજવાર “વારૂ સાહેબ” કરીને દોહો ચાલતો થયો તે બરાબર સમજીને ચાલતો થયો.

ધનલશ્યાહ શેઠ બીજી દોહડે સહવારના ટપાલમાંથી કાગળ મેળવવાને ઘણા ખંતી હતા. તેવજીને સરકાર તરફથી ખાન બાહાદુરના ખેતાખ મેળવવાની મોટી ઉમેદ હતી. તેવજી સરકારની કેટલીક નોકરી બજાવી હતી અને તે આવી ઉમેદને ખાતરજી બજાવી. ધનલશ્યાહ શેઠ માન બધક રામના ઘણા ભુખા હતા અને મોહડે માંગીને લાન લેતા હતા. તેમજ ખાન બાહાદુર ધવાને તેવજી ખંતી હતા.

પેઆરાં વાંચનારાંએ કેહશે કે ખાન બાહાદુરના ખેતાખમા દમ શું ? એ ખેતાખતો પોલીસના દરેદારો અને જમાદારોને વરીક મળેછે, પણ જાંહાંજી નિધમ્મેક કે આગ લા વખતમાં એ ખેતાખ વધારે મોળાદાર ગણાતો હતો.

પણ આ માન લેવાને ઉમેદવાર તેવજી એકલાજ ન હી હતા. સુરતમા બેહરામશ્યાહ કરીને એક બીજી શેઠીયો હતો અને જેમ ધનલશ્યાહ શેઠ એક છેડે સીગનપોરમા રહેતા તેમ બેહરામશ્યાહ શેઠ બીજી છેડે અમલવા ઉમરાના પરાં મા તેવાજ દમામ અને દોલશીરે રહેતા હતા. તેવજી પણ ખાન બાહાદુર ધવાને આલેશન દે હતા અને તેથી પોતાનો ખતતો વગ લગાડતા હતા.

આ માન મેળવવાના કામમા પોતાના આડતીઆ લે એ ધનલશ્યાહ શેઠે પુણેમચંદ નામના એક વકીલને વચમા નાખયો હતો. પુણેમચંદ ઇનસાફ દરબારના ધારા સારી રીતે સમજતો હતો તથા સતાવાળાએમા તેને વગ પણ ઘણો સારો હતો. જે વખતની વાત આપણ લખીએ છઈ એ તે વખતે સુરતના વડા સતાવાળાએ હજારે હુવા ખાવા નજ રહેલા હતા અને પુણેમચંદ પણ તાંહાંજી હતા, જેથી ધનલશ્યાહ શેઠે તેની ઘણી મારફત અને લલામણુ લગાડી હતી. ધનલશ્યાહને તાંહાંની રાતની મેળબાનીમા એક દેસત પુણેમચંદને તરતનોજ મળીને આવેલો હતો, જેની સાથે છુપી વાત તથા મસલતમા મશગુલ થવા ઉપરથી ધનલશ્યાહને ખાલમ પડ્યું કે પુણેમચંદ તરફથી કાગળ આ

વવો નિધમ્મે. તે અગતનો કાગળ લેવા તેવજી દોહાને ટપાલ આપીસમા મોકલીએ.

પીસવાસુ દોહો સહવારના પોહરમા ઉઠીને તથા જોડાની બેડે ચહડાવીને ડડપથી સીગનપોરથી નીકલી પડયો અને સીગનપોરના ખજુરાંના મોટા વનમા તરતની ઉતારે લી તાડીના મીઠા પંચરાટે તથા ગરમ ગરમ ઘડુંના પોંદે તેને ઘણેભી લલચાવયો, તોપણ પોતાના શેઠની નોકરી તથા પોતાની ફરજને ખાતર આ સઘળી લાલમની ઉપરવારો થઈને તે ટપાલ ખાતાંમા નજ પોંદિયયો તાંહાં સુધી રસતા મા ક્યે થોઅરો નહી.

ટપાલ ખાતાંમાં જઈને દોહો જુવેછે તો ડાક ખાસ્ટર તરતનીજ આપીસ ઉંઘાડીને મેડેલો હતો. દોહો લાગ્યો તેની પાસે ગયો અને બોલયો “સાહેબ, મને કાગળ નિધમ્મે.”

પોસ્ટ ખાસ્ટરે સવાલ કીધો કે “અલેઆ તને સેતુ કાગળ નિધમ્મે ?” આ પોસ્ટ ખાસ્ટર એક અમદાવાદી વાંહીઓ હતો.

દોહાને આ સવાલ પસંદ આવયો નહી. પોસ્ટ ખાસ્ટરતુ કામજી હતુ કે જે કાગળ લેવા આવે તેને આપણું તારે તે પુછવા સાંભા નીકલયો “કે સાતુ કાગળ નિધમ્મે ?” એ સવાલ દોહાને ખાનગી લાગ્યો, મારે પોસ્ટ ટ ખાસ્ટર તરફ થીકાર બતાવા સાડું દોહાએ કસો બોલા શો કીધો નહી, પણ પાછો અરજ કીધો કે “સાહેબ મને કાગળ નિધમ્મે.”

“પણ સેતુ” કાગળ નિધમ્મે ?”

“તેતુ તમારે શું ? તને તમારે મને કાગળ આપો.”

“પણ વેલા ભાઈ બાલુવા વગર હું ચેમ આણું ? મને કેહે તને કહયું” કાગળ નિધમ્મે ?

“વલી લખેલું” કાગળ બીજું કીઉ ? કોઈ કોઈ કાગળ તો નથી માગતું.”

“લખેલું તો ખરું, પણ કોને વાસતે નિધમ્મે ?

“જેતુ હોંધ તને વાસતે એ સવાલ તમોને કેવો પુછવાનો ?”

“અલેઆ, એ સવાલ પુછ્યા સીવા મારેથી કાગળ અલાયો નહી.”

“પણ એ સવાલ ખાનગી છે. હું તો ફરમાવેલો ખં દો છઉં ને પુછમ પરમાણુ આણું છઉ.”

“તને શું હુકમ થીએછે ?”

“મસ એટલેજ કે કાગળ લઈ જવું, કોણને વાસતે તે કાંઈ તમોને કેહવાને મને ફરમાવેલું નથી.”

“પણ એ હુકમ તને કોણે કરયો ?”

“મારો શેઠ.”

“અને તમારો શેઠ કોણ છે ?”

“તેતું તમારે શું ?”

“પણ મેર અલયા ઢાંડેડાડા, જો તું નામ નહી કેહે શે તો તને કાગળ નહી મલશે.”

“કાગળ આપણું હોયતો આપો. વધારે પટપટ નહી નિધમ્મે. હું જાંહાંજી છઉં કે મને ભોલો ધારીને તને ખાનગી સવાલો પુછી દોહા.”

“હીઆંથી નીકલ, એ મારા ઉપ જીવે તું યુરખો છે, તેવજ તુને મોકલનાર શેઠની ઉંધરો હશે.”

“શું ? સીંગનપોરવાલા ધનજીશાહ શેઠને તું ઉંધરો કહી છે ?”

“તારે ધનજીશાહ તારો શેઠ થીએ છે કે ? તો આમ બાંધી મરને.”

“હા, ધનજીશાહ મારો શેઠ. તમે કાંઈ તેની પાસે માગો છો ?”

પોસ્ટ માસ્ટરે આ સવાલનો જવાબ કાંઈ આપ્યો નહીં, કેમકે તેવામાં એક બીજો ઘરાક કાગલ લેવા આવ્યો. જે પોસ્ટરેજનો એક આલો આપીને કાગલ લઈ ગયો.

આ ઘરાક જવા પછે ટપાલ માસ્ટરે ધનજીશાહ શેઠ તુ કાગલ કાઢાડ્યું અને બોલ્યો—“લે આ તારા શેઠને ના મનું” કાગલ છે, પણ પેઢેલાં ચાર આલો લાવ્યેવ.

“ચાર આલો સા વાસતે ?”

“પોસ્ટરેજના. સરકારનો ધારો છે.”

“શું ધારો છે કે મારે ચાર આલો આપવા ?”

“હા—ચાલ વેહોલા થા.”

“તે ધારાના માફ નામ લખેલું છે કે મારી પાસેથી ચારેખ તમે ચાર આલો માગો છો ?”

“ચાલ, પંચાત છોક, ને લાવ્યેવ પધ્યા લાવ્યેવ.”

“પણ કાંઈ ? હમણા આ ઘરાક આવી ગયો તેને તમે એક આલો કાગલ લેયાવું આપયું” ને તેની વળી કેવ

કું મોઢું કાગળ હવું, ને આ નાહતા પરબીડાંને માટે મારી પાસેથી ચાર આલો માગો છો ? હું નથી આપવાના. તમે

શું મને કોઈ ગયો સમજો છે ?”

“હા, મારીતો તેમજ ખાતરી છે.”

“વારું જેમ તારે મને તેમ, પણ બીજાની પાસેથી એક આલો ને મારી પાસેથી ચાર આલો માગો છો તે હું તો

નથી આપવાના.”

“ચાલ નહીં તો રસતો પકડ” આમ કહીને પોસ્ટ

માસ્ટર બીજા ઘરાકોને કાગળ આપવા લાંચો.

આ અરસામાં રોડો એક કલાક સુધી મોટી રહેલો

અને જારે કોઈ ઘરાક કાગળ લઈને જાય કે રોડો પોસ્ટ

માસ્ટર આગળ જઈને “મને કાગળ આપે છે નહીં ?”

એમ દાવો કરે, તેના ઘણો વખત ગયો. અંતે રોડો સમ

જીએ કે “આ પોસ્ટ માસ્ટર હુએ છે. તે એક આલો

સરકારના બરશે ને તરણ આલો પોતે મોટી ખારો, પણ મારા

શેઠની મોટી શા માટે થવા દઈ ? બેહુતર કે હું જઈને

તેને ખબર કરું, કે પછે તેવણ સરકારપર લખી મોકલું.”

આ લીઆરથી રોડો રોડ મારતોકે પોતાના શેઠ પા

સ ખાલી હાથે પાછો ગયો.

ધનજીશાહ શેઠ કાગળની વાટ મોટી ધનતેજરીથી ને

તા હતા, પણ રોડાને કાગળ વગર આવતાં જોઈને તેવણ

નાસીપાસ થયા તથા પુછ્યું કે “કેમ કાગળ નથી ?”

“છે—સાહેબ, કાગળ છે.”

“લાવ તારે મને આપ.”

“સાહેબ, તે મારી પાસે નથી.”

“એટલે ?”

“મને તે કાગળ આપતો નથી.”

“કોણ નથી આપતો ?”

“પેલા પોતીઆંદાસ પોસ્ટ માસ્ટર. કાગળપર એ

મહો લાવ માગે છે.”

“તેણે લાવ માગ્યો તે આપ્યો કાંઈ નહીં ? કાગળ બેવડું હશે.”

“અરે શું સાહેબ ! જમનું કોણું ? એક ઘરાક એક આલો કાગળ લઈ ગયો તેના કરતાં કદના વ્યડું બી નથી.”

“જા, જા, અને જે માંગે તે આપીને કાગળ લાવ.”

“પણ સાહેબ તમને તે કહે છે. કાગળ રેહવા દેવો,

ને તમે સરકારના ફરીઆદ લખો.”

રોડાની બલી મતલબે જે ધનજીશાહના મેડર નહીં

ઉતારી હતે, તો આ વખત ધનજીશાહને હાથે દોલો પાછો

માર આધા વગર રહેતે નહીં, પણ ધનજીશાહએ તેને ધમ

કાર્વીનેજ પાછો પોસ્ટ આફીસના મોકલ્યો.

રોડો બીજવાર પોસ્ટ આફીસના ગયો, તારે ઘણાક

લોકો કાગળો લેવા આવેલાં હતાં, માટે પોસ્ટ માસ્ટરે રો

ડાને ગણકાવ્યો નહીં તથા તરત કાગળ આપ્યું નહીં. એ

ઉપરથી પોસ્ટ માસ્ટર રોકાવ્યો હતાં તેવામાં રોડાએ

જોતા ટમલાની અંદરથી ઉપરના બે કાગળો હડસેથી ઉંચ

કી લઈને ગળવામાં મેળ્યાં અને પછે પોસ્ટ માસ્ટરે ધનજી

શાહ શેઠને નામનું કાગળ આપ્યું તેની લીધું તથા માર

આંણ આપી ઘર તરફ ખુશી થતા કર્યો કે જેકે ખરચ

માર આંણનો ધણે છે તેમ શેઠને એકને બદલે ચાર કાગળો

ના ફાપડો કોષો છે.

ગઈદાન.

ગઈદાનનો બીજો બોલ જા

નવરો ઉપર પેઆર એવો

આપણ સમજ્યું. ગઈદાન

બોલના અરથને જે વધારે

છુટથી લંબાવીએ તથા તેની

મતલબને જે વધારે છુટથી

વીચાર કરીએ તો એ બોલની

ધાતુ ખતાવે છે તેમ કૂત ગા

ય ઉપર ધરમ કરવો એટલીજ

તેની મતલબ નથી, પણ પ

સાંણી માતર ઉપર ધરમ કરવાની મતલબ તેમાંથી ઉઠે છે.

આપણા હિંદુસતાનના દેશીએ ગાપને ધરમના જેટલું માન

આપે છે. એ બાબતની બે તરેહથી તપાસ થઈ શકે. તેને

લગતા વેહેતો તરફ નજર કરીશું તથા તેને લગતી કીરીઆ

એને લેઆનના લઈશું તો તેના ઘણું દાહાપણ જેવું જણા

શે નહીં, પણ તેને લગતી ફીલસુફીની તપાસ કરીશું તો બેહુદ

દાહાપણ અને અક્ષલ ખરચેલી તાલમ પડશે. ગાપને મા

ન આપવાના સંબળા ધરમના હુકમોની ફીલસુફી આપણ

એટલીજ સમજ્યું કે પસાંજી માતરપર દયા કરવી. પણ

દોરોમા ગાય જેમ ઉપયોગ સંબંધી, તેમજ ગરોબાઈ અને રાંકપણામા એક નમુનો છે. તે નમુણાને દાખલા તરીકે આગળ ધરીને ધરમ રાત દીવસ આપણને પાદ આપે છે કે આ જાનવરને નહીં પણ જાનવરના આખા વરગ તરફ ઇન્સાને ધરમ કરવો જોઈએ.

આ પરમાણુ ભરે સમગ્ર ઉદાડોએ છઈએ, તારે આ પાણુને માલમ પડે છે કે ગઈદાન કાંઈ એક ધરમની ઇચ્છા એ કે કોમનીન ખુબી હોય નહીં. ગઈદાનનું કુરમાન મા તર હીંકુ ધરમમાં હોય, અથવા ગઈદાનની કુરમ એકલા પારસીઓને હોય, એવું કાંઈ નથી. પાર સી કહે, હીંકુ કહે, ખરીસદી કહે ઇચ્છા બીજી ગમે તે ધરમ કહે, પણ જે તે ધરમનું નામ ધારણ કરતો હોય અને જેથી ખોદાતાવા તરફથી માણસને નીતી શીખાડવા નો દાવો કરતો હોય તે દરએક ધરમમા ગઈદાન અથવા પ રાંછીદાન કુરમાવેલું હોયું જોઈએ અને તે દરએક ધરમ પાલનાર ઇચ્છાને દરએક કોમને માથે નીતીની એ મોટી કુ રમ ખોદાતાવા તરફથી ઉતરવી જોઈએ. જોનસ આકે નેચોડા નામની એક ખરીસદી સાહાદત આ પરમાણુ છે "જાનવરો ઉપર જીવભાત ગુજરવો એ ખોદાવ'ંદના દા હાપણુ અને દબદબાને એક મોટાં અપમાન તરીકે ધરમ ના પાડે છે તથા કીકરે છે." આ સાહાદત ખરીસદી મન હુબની છે અને તે ઉપરથી આપણે સમજીએ છઈએ કે ગ ઇદાન કાંઈ એક નહીં પણ સઘલા ધરમોની નીતી છે.

આ બાબતને મથાલે ગઈદાનનું એક ચીતર આપણું છે. તેમાં એક પેચાસી ગાયને કેટલાંક બાલકો પાછી પા યછે. એ બાલકો નથી પારસોના કે નથી હીંકુના પણ ઈંગરેજ બાલકો છે અને તોપણ તેમણે જે ધરમ કરે છે તે હીંકુ મનહુબનો કુરમાવેલો ગઈદાનનો ધરમ છે અને તે સીવાએ બીજું કાંઈ નથી. આ ચીતરમા ચીતરેલી ગાય જેટલી નીરદોષ છે, તેટલાંજ તેની બરદાસત લેનારાં બાલકો પણ નીરદોષ છે, અને એ બંનેમાં ખુદાસત તે જે જીવ પ્રેરેલા છે તેના બધા ખવારો ગોપા એકેક તરફ ખેંચાઈને આ ખુશ દેખાવ નીપજાવે છે. આ બાલકોના ચેહરા ઉપર મીઠો પેચાર નજરે પડે છે અને આ ગાયના ચેહરા ઉપર ઉપકાર અથવા હેશાનની ગોપા નીશાણ નજરે પડે છે. આ ગરીબ પસુની પેચારસ મઠાડવા એકજ બાલક બસ છે, તો પણ આ બીજું બાલક પોતાના ખુદરતી ખવાશથી આ કામ તરફ ખેંચાય છે અને જો કે તેનું કામ નહીં છતાં માતર પોતાની હાનરીથી આ કાંમને ટેકો આપે છે. આ ચીતરને મોટો ધડોળ એ છે કે ગઈદાન કરવું એ આદ બી માતરમાં ખુદરતી છે.

પરંતુ તરફ પેચાર કરવાની આ કુરમ જેટલી મોટી છે, તેટલી વીચાર કરતાં બાલકો પણ બાલમ પડે છે. માણસને તો વાચા આપેલી છે અને પોતાની હુબત તથા જુસાએને જાહેર કરી શકે છે. તે છતાંબી નબળાં માણસ પર દયા કરવા, તેને મદદ કરવા, તેનો બચાવ કરવાની આપણી કુરમ છે, તો તેથીબી વધારે નબળાં જાનવરો જેમ ની વાચા નથી અને જેમણે માણસને તાપે તથા માણસ ને આપારે છે, તેમના ઉપર માણસે દયા કરવી કેટલી વધા

રે થટમાન છે ! વળી આ પસુ જાનવરો ખોદાના પેદા કે રેલાં છે અને જે તેમણે કોઈને પણ જવાબદાર હોયતો પેદા ના કરનાર ખોદાનેજ જવાબદાર હોવાં જોઈએ; માણસ પ લખ પેદાતાલાનેજ જવાબદાર છે અને જે માણસની બુધી તથા બલને બાદ કરીએ તો ખોદાવ'ંદની પેદાસ તરીકે તે એ જાનવરો સાથે એકસરખી પદવીએ છે અને તેથી ખોદાની એક પેદાસ બીજી પેદાસપર નજરો મથાવે તે હી વાનબી ગણાય નહીં.

આપણી તકરારને હજી આગળ ચલાવીએ તો આ યુ જાનવરોને જીવ આપેલાં છે અને તે જીવ તેમને પેચારે છે. પોતાની ઉપર જીવભાતને જેટલા માણસ કીકરે છે તે લેા એ બીચારાં દોરો કીકરે છે. જીવ બચાવાને જેમ માલ સ નાહાસે છે તેમજ એ દોરો નાહાસે છે અને તે છતાં માલ સ ન પોતે કુખ ખતવાને અશકત છે, તે જાનવરો પર કુખ પાડે એ પણ નાલાયક છે. છેલી એક તકરાર એ છે કે અ યુમાં જાનવરો માણસના ઉપયોગને માટે આપેલાં છે. (પયોગની ચીમને સંભાલી રાખવો એ કુરમ માણસને પુર તરી છે, પણ નહીં ચીમિને સંભાલી રાખવા બાદ આ જ વધાર ચીમવર જીવભાત ગુજરવો એ માણસે પોતે પોતાને કસાન કીધા બરાબર છે. ફુનીઆંમા કોઈબી ચીમ ઉપયોગ વચરતી નથી. છતાંમા છતાં કીકાનેથી ખોદાતાલાએ ઉ પયોગને વાસતે પેદા કીધા છે. ઉંદર જેવું ગંધીલું પરંતુ પણ ગલીની સાફ કરવાને ઉપયોગી છે. માટે પરંતુએ ઉપર બીન જરૂર જીવભાત ગુજરવો તે ખોદાતાલાને અપમા ન સરીકું છે.

જાનવરોથી ઇજ્જ થતો હોય તેમને માણસે ખારવાં ન હી અથવા કુર કરવાં નહીં એવી ઉપકું કેહેવાની મતલબ નથી. જાનવરો ઉપર નકામે જીવભાત ઇચ્છા બઝા ઘાટકં પણ ગુજરવાની સાંમેજ ઉપલી તકરાર ઉભી રહી શકશે. તેમજ વળી ને માણસે પોતાથી ઉતરતાં પરંતુએ ઉપર, તેમણે ઉતરતાંજ એટલા વાસતેજ, પોતાના શોખ ઇ આ પ્રમત ઇચ્છા એવાંજ કારણસર નકામી અને બીન જરૂર હેરાનગતી ગુજરે છે તેમોનીજ સાંમે આ તકરારને તાકી છે. એવાં ઘાટકી માણસો, એક લખનારના બોલેમાં, "હલકામા હલકા તથા નીચમા નીચ છે." તે માણસ "આ હુરથી દોલત, દબદબા ઇચ્છા દરજથી પોતાની એમને ગમે એટલી દંડવા માંગે, પણ તે બાહરે સઘળાં દંડક છતાં તે નીચપણું દંડવાનું નથી." તેવા દરએક માણસે પોતાની છાતીમા આ અબરો કોરી રાખવા જોઈએ કે ને ધણી નીચ મા નીચ કીકાને નકામું કુખ દીએ તે ધણી તે કીકા કરતાં બી નીચ હોવો જોઈએ.

કવી કાઉપર કેહે છે કે "ને ધણી વગર કારણે એક કી ડાપર પગ એજ તેને હું" મારા દોસતની ટીપર લખ્ય ન હી. જે ગોલકવળ સાંને વખતે રસતા ઉપર કસડીયાં જ રે છે, તે જીવમા મુકેલાં એક પગલાંથી કમડાઈ જાય છે, પણ જેનામા ઇનસાનીએત પેહુલેથી ઉતરેલી છે તે નરા માણુએ થી ચાલશે અને તે પચુને જીવવા રહે." આ વીચાર ઇન સાનીએત ભરેલા છે, અને એ નશીએત દરએક ઇનસાન નેજ માટે આપેલી છે. ઇનસાન જે પોતાથી ચડતાં સોંકે

દયા આહીતો હોયતો પોતાથી ઉતરતાપર તેણે દયા કરવીજ નહિએ કેમકે આતો કુનીઆનો કાયદો છે કે ઘાતકી માણસ પર કોઈકાલે દયા થનાર નથી, પણ દયા તેનેજ થશે કે ને દયા કરતો હોય અને તેથી દયાની ખુબી સમજતો હોય.

લો કો.

ઈરાની લોકો.

આપણા હિંદુસતાન રેશની પુરવ તરફના લોકોની મુલાકાત લીધા પછે હવે પશ્ચીમ તરફના રેશોના નગર કરીએ તો ઈરાન રેશના રહેવાસીઓ આપણું ધેખ્યાન પેહલાં બેઝે—ઈરાનનો, પારસીઓનો પોતાનો અને પેઆરો મુલક, ઈરાની ઈઆને ફારસી ભાશામા “નીશકે છહાન” એટલે કે અમરી કુનીઆના નામથી ઓલખાતો મુલક, કાહ ની ઈસાઓ વાળા જુલકે અલબરોન પાહાડવાળો અને ખીણો તથા અુદરતી આતશખાનાઓવાળો મુલક, અંજલ અને ખરબુચાં તથા ઝહેગેલાબના બાગેલાળો મુલક, ઈસત ખરની અને ખીજ નામીથી પણ નાશ પામેલી ઈનારતોના મુલક, નરતોશતી ખનહુબને બનખ આપનારો મુલક, યુનાનીઓ અને રુખીઓ જેવી પરજઓને હુકાવનારો મુલક, શી કંદર અને સોનર જેવા નામથીન શાનશાહીએસે લડનારો મુલક. એ રેશના હાલના રહેવાસીઓને આપણે મોગલને નામે ઓળખીએ છઈએ, પણ પુસતકોગા તેઓ ઈરાની દાખલ લખાયછે અને બરોબર તપાસીયુતો હાલના ઈરાની લોકો તેઓજ છે.

ઈરાન નામ અસલી આરીઅન ઉપરથી નીકળેલું લાગે, અને આરીઅ જુમી તે થઈ ગઈ છે, કે જાહું પારસીઓ, હીંદુઓ, આરબો અને યુરોપીઅનોના વડવાઓ સાથે રહેતા હતા અને જાહુંથી તેઓ છુટા પડ્યા હતા. એ રેસે ઈરાન રેશનું નામજ તેના પુરાતનપણાની ગવાહી આપે છે. યુરોપીઅન ભાશામા તેને “પરશીઆ” કહેછે ને તાં હાંનાં ફારસ નામનાં પરગણા ઉપરથી નામ નીકળેલું લાગે છે, ફારસ ઉપરથી પારસ, પરસીસ, પારસી અને પરશીયા થયુ છે. કેમુશરો અને સાઈરસના વખતથી તે સાસાની અન પાદશાહઓના વખત સુધી ઈરાનીઓએ છેક ટાઈગરી સધી ઈનદસ નદીઓવેર વખતે વખત પાદશાહાત ચલાવી હતી. ૧૬ મી સદીમા શાહ અબાસના વખતમા ઈરાનીઓએ ઘણી જાહેરાતલાવી પાછી મેળવી હતી. તેની દરખા

રે સર આનહની અને સર રાખર શરવી નામના બે ઈંગ્લેન્ડ બાઈઓ ભટકતા બંધ લાગા, તેઓને શાહ અબાસે મોટા માનથી રાખ્યા, તેઓએ ઈરાનીઓને યુરોપીઅન કાયદે લશકરી કવાઓદ શીખાડી, તથા તેમ અને હાઝેગેલા ઈરાન મા દાખલ કીધો અને ઈરાનીઓ ને પેહલાં માતર સમશેહ રથીન તરફીઓ સાથે બખર લડાઈ ચલાવતા હતા તેઓ હવે તોપથી લડતાં શીખ્યા. ઉધલા ઈંગ્લેન્ડની મદદથી ઈરાનીઓએ પોરટગીસ તથા તુરકીઓના દોર ઘણો તોડયો. શાહ અબાસ પછે નાદીરશાહ ઈરાનીઓનો મોટો શાનશાહ થઈ ગયોછે, નજી પાછો હીંદુસતાન સુધી પોતાનો દસત ચલાવયો હતો.

સાસાનીઅન તખ્તકાની શાનશાહાત સુધી ઈરાનીઓ નરતોશતી પરખ પાલતા હતા, પણ છેલા મનદબરદના વખતમા નરતોશતીઓનું રાન પડી ભાગા પછે આરબોનો ખુસલખીન દોર ઈરાનીઓ વચે ફેલાયો, જેઓએ કોરાન અને સમશેહર હાથમા રાખી સરવે લોકોને વડલાવા માડ્યા અને ને થોડાક ઈરાનીઓ નાહાસી ગયા તથા ને થોડાકો સધલો જીવજાત છતાં પોતાની અસલી દીનને વલગી રહ્યા તેઓ સીવાયે સધલા ઈરાનીઓ ખુસલખાન થયા. હાલના મોગલો ઘણાખરા અસલી પારસી ઓલાદના છે. તેઓમાના ફેટલાકોતો હજુખી નરતોશતી ખનહુબને બાતેતમા માનેછે, એ મોગલો સધલા ઈરાનની અસલી પારસીઓનો તવારીખને પોતાની તવારીખ ગણેછે તથા કેમુશરો અને ખીજ નામીમા પાદશાહઓના હવાલો ને ઈરાન રેશના અખરગ કવા ફોરદોશીએ જલવી રાખ્યાછે તે હવાલો ઉપર તેઓ ગોપા છવ આપેછે. અલખતાં પારસીઓ તરફનો ખીજે સધલો પેઆર અને પારસી તરીકેનાં સધલા જુઆ તેઓના દીલ માધી મરી ગયાછે અને ઈરાની લોકોની આજે એક જુદીન કોમ થઈ પડીછે.

આ બાબતને મથાલે હાલના ઈરાનીઓનું એક જુદું ચીતારયુ છે. તેઓના ચેહરો અને અંગત કરીને તેઓની ઈરાની ઓરતના ચેહરો આપણા નરતોશતી ઈરાનીઓને બરાબર જલતો આપેછે. એ ઈરાની લોકો બદને લંબા અને કઢાવર હોયછે. તેઓની આગડીને રંગ સફેદ અને સોહામજોછે, તેઓના હાથ પગ જડા અને બરેલા છે. તેઓના ચેહરા લગાર ગોલ અને લાંબાછે તથા કાકીસીઅન ઓલાદના તેઓ ગોપા નમુજા છે. ઉપરના ચોતરના તેઓ ને પોશાક ચીતારયો છે તે ઘણું કરીને ઘરમા પેહરી ફરવાના છે. તેઓ ઘણું કરીને આંગામા એક હુકો દગલો પેહરેછે, પગમા લીલી ઈનરો પેહરેછે, માથે લાંબી રુખાંની ટોપી પેહરેછે તથા પગમાં રંગીન પોલકી સપાટો પેહરેછે. બાહુર બરવાસ જતો વેલા તેઓ બદન ઉપર મોટા ભભા નવું પેહરુજા નાખેછે. ઓરતોના પોશાક માથાના લેખાર સીવાયે ખીજ બાબતોમા ખરેખરા પોશાકથી જામે જુદા નથી. તેઓ ઘણીખરા પદદોશ રહેછે, કેળવણીથી બેન સીખ છે, પણ ઈરાની ખરેખરા તેઓ ઘણો પેઆર ધરાવેછે. ઈરાની લોકો મેહનદુ, ખરતલ અને માલાક છે પણ નેઓ ગલીબ, નજસ અને કુવડ છે. એકના એક પોશાક વખતે એક વરસવેર પેહરી રાખેછે અને તે તદન કોહી

બાપ તાંડાંશુધી બદલતા નથી. તેઓને મોટો ભાગ ખેતી વાડી કરેછે. આપું ઇરાન દેશ કાંઈ ફલવંત નથી. તે ના એક મોટો ભાગ તે ઉત્તર અને નીમખના મેદાનના છે, પણ વળી જે ભાગે ફલવંત છે તાંડાં એટલે પાક થાય છે તેમા સઘલા ઉત્તર ભાગ કરતાં વધારે ખંચ વધી રહે છે. એ ભાગેમાં ઇરાનીઓ ઘણીજ અછી ખેતીવાડી કરી જાય છે. જાંહાં નજર કરીએ તાંડાં અખંને તાહાડક આપનારી લોકાતરાના બાગે અને કેઆસાએના ગોપાએ કે માલોએ બીજાવી દીધા છે. અકબી યુરોપીઅન ફલ એ પું નહી હશે કે જે ઇરાનમાં મઠી નહી આવે. અગત કરીને અંજર, તરબુચ, દરાખ, બદામ, અને પીચ વગેરે જેવા ઉપર તે લોકોને મોટો મુજબરો ચાલે છે. એ રીતે ઇરાનીઓ બાગાએત અને છરાએતમા ઘણા પાહાવરદા છે. તેઓ એવા તોફા ગોલાખ ઉગારે છે કે ૧૫ ફીટ ઉંચાં તેમ ના જાહાડ થાય છે.

ઇરાનીઓ બાગબગીચાના ઘણાંજ શોકોન છે અને અગત કરીને ગોલાખ ઉપર મોટી પડેલા છે. ગોલાખમાથી તેઓ નાદર અરક બનાવે છે તથા બીજા અતરો તથા ખુશ બા પછુ ઘણી સરસ બનાવી શકે છે. તેઓ શીરાનની દરાખમાથી ઘણો તોફા દાડ ગાલે છે. હુધીઆરા, માલીના, ઘણા દીપતા રંગોની છીટ, વગેરે બનાવીને તેને નમેા વેપાર પણ ચલાવે છે. તેઓના વેપાર ઘણું કરીને અરખસ તાન, હીંડુસતાન, ટુરકસતાન, રૂશીયા અને યુરોપના થેકાં દેશો સાથ ચાલે છે. હજુ તેઓમા અકબીએના વેપાર વધી પડ્યો છે. ચીન દેશને અકબીએ પૂરે પાડવામા ઇરાનીઓ આપણા દેશ સાથ હરીફાઈ ચલાવા લાગા છે, જે વસતુના પાક તેઓના બાગોમા દર વરસ વધતો ચાલે છે. ઇરાનીઓ યોડાને વેપાર કરે છે. તે મુલકના થેકાં સભાગોમાં જેમકે આનરબાદજાનની ઉતરે તથા જાગરે સના હારેકશાર પાહાડોની વચે ઘણાં ફલવંત ચરાધા આવેલા છે. તે ઉપર જાનવરનો ચારો ઘણો અછો છે અને અગત કરીને મેંદાં તથા યોડાની તોખમ ઉપર તાહુના ઇરાનીઓ અતીચાય ધેખાના આવે છે. છેક અસલી નમાનાઓ થી એ ચરાધા આખાં ઇરાનનેજ નહી પણ હુનીઆના બીજા ભાગોને ઉંચો તોખમના યોડા પુરા પાડે છે.

ઇરાની લોકો કસરતખાન છે. તેઓ સવારી કરવા મા હુશીયાર છે, અને જે પરદેશીને સવારી કરતાં નહી આવડે તેને તેઓ સઠ કરતાં વધારે ધીકારે છે. ઇરાન દેશ ની બાંધણીજ એવી છે કે આગળવ કરવા માટે સવારી જે વો બીજે ઉપાધન નથી. ઇરાની લોકો કેળવણીથી ઘણા બેનસીબ છે. તેઓની કેળવણી કોરાંન પઢવામા તથા વાંચવા લખવામા આવી રહી છે, પણ વાંચવા લખવાનુ ઘણાખરા સઘલાએ જાહે છે. તેઓની ભાશા ફારસી છે, પણ ગાનડાંએમા તે અગડી મઠઈ અને દરે નામથી એ વખાય છે. એ ભાશામા કવીતા, કાંડાંની કીસા, સહુરાગાત અને નશીએતો પુશકલ છે, પણ જે વીદીઆ હોનરે થી માલુસનુ મગજ ખીએ તથા લુલદીએ પોહુએ તેનું કમું રાન એ ભાશામાં સાચવેનું નથી. તોપણ યુરોપીઅનોના સંબંધમા આવવાથી ઇરાનીઓમા એલખ હોનરોનુ રાન વધવા માડશે એવું લાગે છે. અગત કરીને ફરેઅ

લોકો ઇરાનીઓ સાથ સારી મીતરાચારી બાંધે છે અને ઇરાનમા અમીર ઉમરાઓ પોતાના મેટાએને ફરાનસ દેશમા કેળવણી લેવા સાટે મોકલવા લાગા છે. ઇરાનમા હુમણા હુમણા કલેખ પણ થવા લાગી છે, છાપાને હોનર દાખલ થયે છે, વીનવીને તાર દાખલ થયે છે અને બીજ કલાઓ દાખલ થતાંજ મુધારો ચાલુ થશે એવી આશા છે. વરસો વરસ ધરતીકંપથી નાશ પામતા તખરીન શેહેરથી ૧૮ માં ઈલ દુર મારાધા નામનું શેહેર નવીસખાનના રોતરા હુલાયુના વખતમા વીખ્યાત હતું, કે જાંહાં તે શાહજાદા જે પંદીતોને ભેગા કીધા હતા અને જાંહાં એક કુંગરને મથાલે “આબસરવેટરી” ની નીશાણુ હુજી નજરે આવે છે.

ફારસી ભાશા જેને યુરોપીઅનો “મેશોપાખાંડનીઈ ટાલીઅન ભાશા” કહે છે, ને મીકી અને ફ્રાહાહત ભરેલી છે. એ ભાશામા શહુરાગાત એટલી થઈ શકે છે કે સંખો ઘણી ખુશાલીમાં ગરક થાય છે. એ ભાશાના મીડાસથી તેને એ વતારા ઇરાનીઓની ચાલચલગતમા પણ મીડાસ ચાલી ગયો છે અને એ લોકોમાં તાજમતવાનું તથા અદ્ય અધના જેટલા કાયદા જાએજ છે, તેટલા બીજા કોઈ લોકોમા નહી હશે. માન અકરામતા એ કાયદા તે ઇરાનીઓમા ગોપા એક વીદીઆ થઈ પડી છે અને તેને “કાયદે નીશીયત વ બરખાશત” ઈઆને “મેસવા તથા ઉકાવા કાપદા” એવું નામ આપેલું છે. બખપણુથી કે કાપદાની તાલીમ આપવામા આવે છે અને તેથી એક બાલ કે પણ પોતાના બાપની ગેરહુજરીમા તમારી એવી નમન તાઈમી મુલાકાત લેશે, તથા એવી અદા અને કુતનશ ખજા વશે અને એવા મીડા રાખેમા તમારી તારીફ કરશે કે તમે ખુશી થઈનેજ ધર નવાના. કેઈ મીનલશમા મેસડું, કેઈ મીનલશમા ઉના રેડું, સરખસમા કેટલી હાજમા ચાલુ, અથવા પહુરાણને લેવા કાંડાંમુધી નવું, કેરે અને કેમ હુકો પીચે અથવા કાફી પીવી, એ સમગી કીરીઆમા તમારી હાજરી એક ઇરાનીને પસંદ છે કે નહી તેની નીશાણુ છે, પણ વધતી સહુરાગાત તે ખુસામતની મેહન છે અને ખુસામત સાથ જુડું, રંગો, તથા કામદાં જોડાયેલી રહે છે. ઇરાનીઓ જેટલા મીડાએ તેટલા તેઓ જુઠાંથી વેગ લા નથી.

અગત કરીને દરબારમા આ ઉક મેસની રીતખાંત ઘણી કંટાણે ઉપજવનારી થઈ પડી છે અને યુરોપીઅન એ લખીએ તે સઘણા કંટાલામાથી પસાર થવા કરતાં પાદશાહના તખતની આગળ નવાનુંજ માડી વાલે છે. પાદશાહને “કેબલે આલમ” કહે છે. ઇરાનના હાલના શાહ પાસે એક બાંગડીની બેડ છે, જેની કીમત એક કરોર રૂબીઆની ચલવામા આવે છે. એક બાંગડીમા હોરો છે, તેને “દરી આઈ નુર” કહે છે અને તેના જેવો જલકાટ બીજ કોઈ હીરામા નથી. બીજ બાંગડીમા હોરો “તાબે નાહુ” નામથી એજખાપાયે છે અને તે પણ જલકાટમા કોઈ બીજા હીરાથી બરોબરી થઈ શકે એવો નથી. ઇરાનના શાહનું ના દર કારોારીનું તખત હીંડુસતાનથી નાદરશાહએ કરેલી ઉઠામી મળયું છે. એ તખત સોનાનું અને હીરાનું છે, તથા તેને હેઠળી મોરનું રૂપ આપેલું છે. એ તખત અતી ઘણું વખણાય છે.

ઈરાની લોકોની વસતી ૧ કરોર માણસની ગણાય છે. તેઓના બે ભાગ છે. પેહેલા હરીકામ વસનારો ભાગ લા લાખ માણસોના છે, બીજો ભટકતા ભાગ બાકીના રા લાખ ઈરાનીઓના બનેલો છે. હુમેયના રેહનારાઓથી થોડે રો અને ગામડાંઓ વસેલાં છે, અને વેપાર તથા ઉદ્યોગ તે ઓના હાથમાં છે. ભટકતા લોકો નોસમ અને વખત પર માણે પોતાના રેહડાણ મદલતા ફરે છે. બીજા ભાગના ત રેહોમાન, આદિવાન, અને બીજા કોમોની ભેલસેલ થયેલી છે. એ ભટકતા લોકોના ઘણાક રેલા થયેલા છે, જેમાના કેટલાક રેલાઓ એકેકથી તદન સવતંત્ર છે, પોતાનું સમગ્ર રાજ પોતાની નંગલી રીત પરમાણે પોતે મલવે છે અને તોપણ સરકારને ખાત આપે છે જેઓથી સરકારને હુમેય મોટી મદદ મળે છે. તેઓ ઘણાખરા ભરવાડનું કામ કરે છે અને તે પરમ છવે છે. એ ભટકતા ઈરાનીઓના પછુ બે ભાગ થયા છે. કેટલાક ભટકવાની આવડત મુકી બેઠા છે, જેથી બીજાઓ તેમને ઉત્તરી ગણવા લીધારે છે. એ ભટકવાની આ પછુ વસત ઉત્તરીઓના કાહાડે છે અને ઘરોમા વસણું તથા મુકું પાકું સીવાયે વંધારે ખાણું તેમને ખતસે હુસમ છે.

સંઘળા ઈરાનીઓ ઇસલામી ધરમ પાલે છે, પણ તેમના ઉપલા બે ભાગ વચે ફરક પડી ગયો છે. “થોરેનશીન” ઈરાનીઓ શીહુ ગણાય છે. તેઓ મહમદના પેહલા તરણ કલીફ અબુબેકર, ઉમર અને ઉત્તરાનાને ના પસંદ કરે તે પછી તેમને માત્ર ધરમની ઘડીના હુકામો ગણે છે, જે ઉપરથી તેઓ માત્ર ચોખા અલોક અલીનોલ દાવો ઘટતો લીધારે છે. ઈરાની લોકોની પોણી વસતીના એતેકાદ એ પરમાણે છે, પણ ભટકતા લોકોથી બનેલા બાકીના પા ભાગ મુની મુસલમાનોના છે, જેઓ ઉપલા તરણકે અરીફીને ખરા માને છે તથા ઘણા માહે છે અને તેથી ઈરાની લોકોના આ બે તરફ વચે ઘણીવાર ભઠો.માથપા કરે છે.

સોજનું દરદ.

બદનના ભાગે ઉપર સોજો ચહો છે, તે તરેહવાર ના તનો હોય છે અને તરહવાર કારણોથી થાય છે. નખલા ઈનો સોજો ચહો છે, લોહીમાંથી પાંચી થાય છે તો સોજો ચહો છે, ઘણાક દરદોની આગળ ઈઆ પાછળ સોજો ચહો છે. કેટલાક દરદો નેગકે ભાગેલાં હાહકાંના છેડા ઉપર સોજો ચહો છે કાપકો કરે છે અને કેટલાક દરદોમાં ફાટી કરવા તા ૩ સોજો ચહોડાવાની દવા વાપરવી પડે છે. પણ અતરે જે સોજા વોશે બોલીએ છઈએ તે સાધારણ સોજનું દરદ છે, જે સોજો બીજા દરદોને કારણે આપે છે, જે સોજો લોહી ધાઈ આવવાથી થાય છે. કદામ એને ચારે ઈંગરેલ શબદ વાપરવાથી વધારે સમજ પડે. જેને ઈંગરેલમાં “ઈનફલેમેશન” કહે છે, તે બદનના સાધારણ બતાવ ઉપર અત્રે અતરે યોડુંક લખવા તાંગીએ છઈએ.

આ જાતનો સોજો બદનના કોઈ પણ ભાગ ઉપર આવી શકે છે. બદનની ઉપરના ભાગોમાં, જેમકે હાંપ પગ વગેરે, તેમજ બદનની ઉંદરીઓપર જેમકે આંખ, કાંન, વગેરે પર અને તેમજ બદનના આડેલા ભાગોમાં જેમકે બે

જી, કાલજી, ગલું, ફેફસું વગેરે પર એ સોજનું દરદ લાગુ પડે છે. એ રીતે જોતાં બદનના કોઈ ભાગ એવો નહોતો હશે કે જે કોઈ પણ વખતે આ મરનને આધીન નહી હોય. તેમ કોઈજ એવો મરન પણ હશે કે જે માણસજાતના બદન ઉપર આના જેટલી અસર મલાવતો નહી હોય. કોઈ વાર આ સોજો નલદી ઉતરી જાય છે અને કોઈવાર તે વધી પડી બીજા દરદોપર નાખે છે. બદનના કોઈ ભાગ ઉપર તે યોડીન ઈજા કરે છે, પણ બેજા અથવા ફેફસાં જેવા કોઈ ભાગ ઉપર લાગુ પડતાં તે મોટી યાસતી પેદા કરે છે.

કોઈ પણ કોઈએ આ “ઈનફલેમેશન” અથવા સોજો કેમ થાય છે તેની યોડીક સમજ આપણે ધરાવવી જોઈએ. આ દરદના બનમ મામતી તલેની બારીક નકીલીરી” ઈઆને બાલ બરોબરની નલીઓમાં થાય છે, કે જે નલીઓ તનદરે સત હાલતમાં લોહીથી પેશન કરવા તથા પરસેવ વગેરેને બાહર કાહડવાનું કામ બજાવે છે. પણ તે નલીઓમાં બીગાડ થવાથી તેઓ રાતાં લોહીથી ભરાઈ જાય છે, જેથી તે ઉપરી આવે છે અને તે ઉપર સોજો ચહો છે. લોહી ભરાઈ જવા છતાં વધુ લોહી તાંબાં આવવા કરે છે, જેથી તે સોજા વાલો ભાગ બાહારથી લાલ થઈ આવે છે તથા ગરમ થઈ આવે છે. અને છેલે તે નલીઓ તાંગ, કડક તથા ભારી થઈ હલની રાનતંત્રી ઉપર દબાણ કરે છે તેથી આ સોજામાં જેવા બદનના ભાગ તે પરમાણે ઘટકા ભરવાનું, અથવા હેંસા ચારવા અથવા બીજું કુખ થાય છે. આ દરદી હાલતમાં સોજાવાલા ભાગના લોહી મધે થયેલ ફેફસાર થાય છે. તેમાં “કાઈબરીન” નામની વસતુ તથા પાંચીનો ભાગ થયો વશે છે અને લોહીની બનાવટમા જે લાલ ઘાંચા આવે છે, તે ઘણા ઓછા થઈ જાય છે.

સોજાના દરદની સાધારણ સમજ એટલોન છે. પછે તે સોજો એક આંગળાંપર હોય ઈઆ બદનના છેક અંદરના ભાગ ઉપર હોય, તોપણ તેનો સમજ અને સંધીતી ઉપર જ આવવા પરમાણે છે. ઉપલી સમજણથી એમ નહી લીધારું કે હુમેય આ સોજો લોહીમાં બીગાડ થવાથી આવવા તો હોય, લોહીના ફરવાના તથા હાલતમાં ઉપરો ફેફસાર બીજા કારણોથી પણ થાય છે. ઢાગોવાથી, નખમ થવાથી, જોડાવાથી, દાનવાથી, હવાનાં અથવા બદનની ગરમીના અચલુમા ફેફસારથી પણ લોહી એ પરમાણે ચોક્સ ભાગ ઉપર ધાઈ આવવીને સોજો પેદા કરે છે. એ વખતે તે આખા ભાગ ઉપર લોહી ઓછું વધતું કરે છે; કોઈ કોઈએ ધોને અમે કોઈ કોઈએ નલદી કરે છે.

ઉપલી હકીકત ઉપરથી “ઈનફલેમેશન” ને પીછાણવાની નીચાણે તરતજ વાંચનારી ખાનુઓના ધેઆનમાં ઉતરશે. પેહેલાંતો સોજાવાલો ભાગ લાલ થાય, પછે તે મુજ આવે, તરીજ નીચાણે એકે તે ગરમ થાય અને યોડું તે મા બહુ આગ બીજે, ઘટકા ભરે અથવા બે આંગળે અને કુખા લે થાય. ભાગનું લાલ થયું, બીજા દરદોમાથી થાય છે, પણ જરે આ “ઈનફલેમેશન” ના સોજાથી લાલ થયું હોય, તારે આંગળાં દાખવાથી તે જગા સરદ થાય છે અને આં અંબા કાહડવાથી પાછી લાલ થાય છે, તે ઉપરથી આ સોજો ગાલમ પડે છે. બદનની બાહારનાં અવદીઓ ઉપર સોજો લાગુ પડે તો આ નીચાણેથી તેની સેટુલા પરીખશા

થાય છે, પણ બદનની અંદરના ભાગે ઉપરના સોને એ પ
રમાંણે દેખાતા નથી અને તેથી જલદીથી ઓળખાતા નથી.
નખલાં માણસોને આ દરદ વધારે લાગુ પડે છે અને પોઆ
ખવાશના આશ્ચર્યજનિ હિરાનગતી વધારે ખાલમ પડે છે.

વર્ષક સાક્ષતા આ દરદના બે ભાગ કરેલા છે. એ
ક “લોકલ” ઇચ્છાને બદનના કોઈ ચોક્કસ ભાગ અથવા
સાંવાને થતા સોળિછે. પણ જારે ઘણું લાગે એવા કોઈ
ભાગ ઉપર “ઇનફ્લેમેશન” થાય છે તારે બદનની ઓવી
હાલત બને છે કે જે સાધારણ રીતે તાવને નામે ઓલખાય
છે અને જારે ચોક્કસ રોગના એ દરદ લાગુ પડે છે તારે
“ઇનફ્લેમેટરી ફીવર” થાય છે. એ બીજી જાતના સોળને
“નેનરલ ઇનફ્લેમેશન” કહે છે. વળી આ સોને જુદા
જુદા ભાગ ઉપર વધતા કે ઓછા વખતમાં ચડે છે ઇચ્છા
ઉતરે છે, તેમજ જ્યે બદનના ભાગ તેથી વધતા કે ઓછા
વખત તે ટકા રહે છે. દરદના તે પરમાણુ પરમાણુ આ દરદ
ના બોળ બે ભાગ કરવામાં આવ્યા છે, એક તીખચણ અ
થવા જોરાવર સોને અને બીજી જુના અથવા નખલાં સો
ને. દરમિયાન દરદની હાલતમાં ખુદરત પોતે જ તે દરદને જ
ટાડવાની તબવીજ કરે છે અને તે જ પરમાણુ આ દરદની
વેળા બદનમાં તેને દુર કરવા માટે પોતાની મેળે હેઠલ ટાંક
લા ઉપાયે થાય છે.

૧ લો ઉપાય “રેસોલ્યુશન” ના નામથી ઓલખાય
છે, ઇચ્છાને ધાંપ આવેલું લોહી ધીમે ધીમે પાછું વીખરા
વું જાય છે અને સોને બેસી જાય છે. સાધારણ થડ, ધુનડાં
તથા કુલા એ પરમાણુ બેસી જાય છે. ૨ નો ઉપાય જે ખુદ
રત કરે છે તે “હેમરેજ” નામથી ઓળખાય છે ઇચ્છાને કુલે
લો ભાગ ફાટે અને તેમાંથી લોહી બહાર નીકળી જાય.
એ પરમાણુ ઘણાક સોળના સાધારણ દરદ કાઢીને સાળું
થાય છે. ૩ નો ખુદરતનો ઉપાય “સુપરરેશન” નામનો
છે, જેમાં લોહીનું ૫૩% બને છે અને તે માનડી ઉપર ધીમે
ધીમે દબાવું કરી ચામડીને પોતામાં સુસી લીએ છે અને પ
છે ચામડીની ઉપર મોહડું કરી બહાર નીકળે છે. ૪ થો ખુ
દરતી ઉપાય “ગાંગરેન” નામનો છે, તે એ જ કામ કરે છે કે
સુજેલો ભાગ અતીઘણું સુજી આવેલીને પછે કોહવા કહે
અને તે સુકું બારી જાય છે, જેથી તનદરોસત ભાગ સુવેલા
ભાગથી વેગેલા રહે છે અને દરદ સોજ ભાગપર જવું નથી.
એ પરમાણુ આ દરદ સાચું કરવાને ખુદરત પોતે જ કોરોશ
કરે છે અને કોહવાર બાહારની દવા વગર દરદીને ખુદરતના
આધાર ઉપર સંભાલથી રાખી મેળવમાં આવે છે, અથવા
જો દવા દાઢી અગત પડે છે તો માત્ર ખુદરતના કામને
મદદ આપવાને જ તે દવા કામ લાગે છે.

આ દરદના ઈલાજે દરદી ભાગ તથા દરદની હાલત
પરમાણુના હોમ છે. જુદા જુદા ભાગ પરમાણુ જુદી જુદી
દવા વાપરવામાં આવે છે અને તે દવા આપણે જ્યારે લખ
વા બેઠા નથી. તેવી દવા કરવાનું કામ ડાક્ટરોનું છે.
પણ આ દરદના ઈલાજમાં જે સાધારણ કાપડા વેચાનમાં
રાખવા નેહ્યે છે, તેની ટુક સામન આપીને આ વીચા અ
પણ પુરી કરાયું. એક કાપડો તો એ છે કે જે બાહરના કા
રણથી દરદ થયું હોય, તે કારણ પેહલાં દુર કરવું, જેમકે
ઝાઝો વાગવાથી સોને ચડેલો હોય તો પેહલાં તે ગોલીને

દુર કરવી. બીજા કાપડો એ છે કે દરદી ભાગને જેમ બને
તેમ આસાએસ આપવી અને તે ભાગને કોઈ પણ મેદેન
ત ઇચ્છા હીલચાલ કરવા દેવી નહી. તરીકે કાપડો એ છે
કે દરદી ભાગ ઉપરથી લોહીને ઓછું કરવું. જે દરદી કુ
વતમદ હોય તો ડાક્ટરની સલાહ લઈને સંઘરાથી અથવા
જોથી લોહી કાઢાડવામાં કાપડો છે. તેમજ લોહીનું નેસ
ઓછું કરવા માટે જોલાખ પણ ઉપયોગી છે અને અકસર
કરીને કબજ પેટવાલા દરદીને તો જોલાખ જરૂરના છે. જે
દરદી નખલો હોય તો સંભાલ એ લેવો નેહ્યે કે તેનું લો
હી કાઢાડવાને બદલે તેને કઢતીના ખોરાક આપવો, ધા
ઈ આવેલાં લોહીપર જેમ જોરાવર માણસના લોહીનું ઘણું
નેસ થતું લગાર અટકાવવું નેહ્યે; તેમજ નખલાં માણસ
ના લોહી ધીમે ફરે છે, તેના ધાઈ આવેલાં લોહીને નીકળી
જવા માટે ધુસતીકારકર ખોરાકથી કુવત પણ આપવું નેહ્યે.

બે જવાહરેની કાંઠાંની.

યુરોપમાં ડાંખાં રસોઆ દેશના શાનશાહા પાસ ઘણું
જવાહર છે, પણ તેના બે સરવેના સરસ હીરા છે, તેની
તવારીખ જાણવા નેહ્યે. એ બે હીરામાં એક કબુતરના
ડાંખાં જેવા છે, અને તેને રસીઅન લોકો “ઓરમુક” કરી
કેહે છે બીજો આપણી નાહાની આંગલીના નેરેલો છે અને
તેનું નામ શાહા છે. એ બે નંગે પેહલા સોફીસ લોકો
પાસ હતાં. તારબાદ તે નાદીશાહાના તાજમાં ખીરાજવા
લાગા, જેને ઇરાનીઓ “દરીઆની આકતાય” અને
“પાહાડોને માહાતાય” ને નામે ઓલખતા હતા, જારે
નાદીશાહાને મારી નાખવામાં આવેલો, તારે તેનું જવેરા
ત હુદાઈ ગયું અને તેના જે કીમતી હીરાઓ હતા તે કે
ટલાએક સીપાઈઓને હાથ ગયા, જેઓએ ઘણી સંભાલ
થી છુપાવી રાખીયા.

એ પછે શા ફરાસ નામનો એક આરમીનીઅન પોતા
ના બે ભાઈઓની સાથે તે વખતે જુસોરામાં રહેતા હતા. એક
દાહો એક આક્રાન તેની પાસ આવીયો, અને એક હી
રા જે “પાહાડોને માહાતાય” હતા તે એક પાનું એક
ઘણું મોહોરા કદનું માણુક, એક સરસ પાણીનું સતીસ
અર જેને મોહોરા “અલ્લાની આંખ” કહેતા હતા, તથા બી
જું કેટલુંક જવાહરી વેચવા જાણવીઈ. પણ આ જવાહરીની
કીમત એટલી તો થોડી પોતી કે શાફરાસને શક ગયો કે એ
બે કાંઈ દગો છે તેથી માંગી પાસ ધરમાં પહોંચ નથી કરી
બાહાનું કાહાડી તે આક્રાનને બીજી દીને આવવા બધા
વીઈ. શાફરાસ કોઈ દગો રમે એવો શક તે આક્રાનને
ગયાથી તે શેરે છોડી બીજી શેરે નીકળી ગયો. શાફરાસ
અને તેના ભાઈઓએ પેલી આક્રાનની ઘણી પણ તલાસ
કીધી પણ તેને જાલમ પડીયા નહી. થોડાંકે વરસ જુનર
વા બાદ એક દીવસ પેલો આક્રાન પેલા તરણ ભાઈઓના
ના એકને મગદાદમાં મળીયો, તેને ખુબરખ કરવાથી જ
જાણવીઈ કે તેણે એક ઘણું સરસ મોહાની જડ અને
પાંસટ હજાર પીએસતરે તે સરવે જવેરાત વેચીયું.

એ ઉપરથી શાફરાસે તે જવેરાત ખરીદ કરનારનું જા

સોધી કાઢાંડીયું કે જે એક જુ બધવા પાહુદી હતો. શાક્રાસ તે જુની પાસ ગયો અને તેણે જે કીમત પેલા નવેરાતની આપી હતી તેના કરતાં બમની સાક્રાસે આપવા નજીવીયું પછુ તે જુએ આટલી કેમ તે વેચવા ના કહ્યું. પેલા તરણે બાઈએએ પેલા જુને મારી નાખી તેની પાસનું નવા હીર ચોરી નવાનો ફેરાવ કીધો. એ પરમાણે એક દીવસે પેલા જુને ફેર કરી તેની સરવે ખાલ મતા ચોરી ગયા અને બીજી દીવસે તેના અસલ ધણી આક્રાશને પછુ ફેર કીધો કે આ ખુન વીસે કાંઈ પણ પતતો મને નહી. તાર પછે એ નજીના યોખાને નદીમા નેકાવી દીધાં. યોડા દીવસ પછે આ ચોરેલા ખાલના ભાગ કરતી વેળા તરણે બાઈએ વચે કહ્યોએ ધયો, તે ઉપરથી શાક્રાસે પોતાનાં બે બાઈએને નજીર દઈ ખુન કીધું.

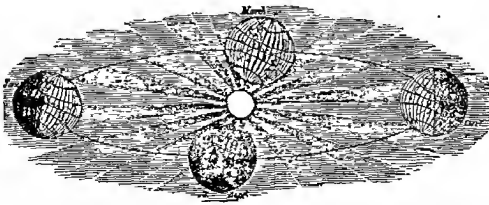
તાર પછી આ બે નવેરાતની ચોરીને સાડાં નાતરસ ખુન કરનારો શાક્રાસ કાંનસદાનદીનાપલ નાહારી ગયો, તાં હાંધી હોલકું દેશમા ગયો, તે દેશમા રહી પોતાની પાસનું નવેરાત ધીરોપખંડની ચોડી દરખારો વેચવા મોકલીયું. રૂચીયાની રોહી બીજ ક્યેરાઈને એકલો “પાહાડોનો મહા તાખ” ન ખરોદ કરવા નવાવીયું, એ ઉપરથી શાક્રાસ રસીઆ દેશ ગયો અને તેને દરખારમા રાણીની હજીર દા ખલ કીધો. આ એક હીરાની કીમત શાક્રાસે નીચે પર માણે માંગી—તેની જંગમની સુધી દર વરસે દસ હજીર રૂબલશનું વરસાન આપવું, પાંચ લાખ રૂબલશ દર વરસે પચાસ હજીર રૂબલસના અક્તાએ દસ વરસમાં પુરા કરી આપવા અને અમીરી પેતાએ આપવા. કાઉન્ટ કેનીન કે જે તે વખતે પરધાન હતા તેણે આ સાડું કરવાને જે અ અને તેમ વીલમ લગાડીએ. એટલામાં શાક્રાસ ધણા લખણુદ ખરચથી કરનમાં આવી પડીયો. એ ઉપરથી લાભ લઈ કેનીને આ હીરો ખરીદ કરવાનું સાડું એકદમ માડી વાલીયું.

રસીઆ દેશના ધારા પરમાણે શાક્રાસથી પોતાનું જે વું અદા કીધા સીવાએ આ દેશ છોડી નવાએ નહીં અને તેની પાસ પડીસા ન હોવાથી દરખારના નવેરીએએ પે લો હીરો ધણીન જીન કીમતે પડાવી લેવાનો ફેરાવ કીધો. આ સંધણું તરકટ શાક્રાસને ખાલમ પડવાથી તેની પાસ નું બીજું નવેરાત જે હુવું તે આ શેહેરમાં વેચી નાખી પોતાનું રૂબું અદા કીધું અને શેહેર છોડી કેમે નતો રહ્યો, એની પછવાડે નજીસો મોકલવામાં આવેઆ પછુ તેમને હા થ એ આવીયો નહી. દસ વરસ પછી પેણું સાડું પાણું જરી કરવામાં આવીયું તે વખતે શાક્રાસ એસદરાખાનમાં રહેતા હતા. એ વખતે શાક્રાસે નરા ભારી ધઈ રાણીને નજીવીઈ કે અગરમે તમારે આ હીરો લેવો હાએતો હું સમીરનામાં આપું અને તાંહાં તમારો એક આડતીએ મોકલીને સાડું તકી કરવું. ક્યેરાઈને એ પરમાણે કરવા ને કબુલ કીધું. અને તે હીરો આ રાણીએ છ લાખ રૂબલસ રોકડા, એક લાખ સીતેર હજીર રૂબલસની નોટ અને અમીરી પેતાએ એ સરવે મલી નનદીક પચીસ લાખ ફરાનકસે વેચાતો લીધો.

સાક્રાસે પોતાના બે બાઈએના ખુન તથા એક જુ અને એક આક્રાશના ખુન કીધાથી પોતાને વતન નઈ શકીએ નહી તેથી આશદરાખાનમાંજ રહ્યો અને પોતાની જાતવાલી એક આરત સાથ નેકા કીધા. તેએને સાત છો કરીએ ધઈ. તારપછે તેના એક નજાઈએ પોતાના વારસો નલદીથી મલવાની ધારણથી પોતાના સસરાનું ખુન કીધું. આ ખુની સાક્રાસે જે મોહોટી દોલત એકડી કીધી હતી તે શરવે નજાઈએ વચે વેડુંચવામાં આવી. એ દોલત નનદીક પચાસ લાખ ફરાનકસની હતી તે શરવે નજાઈએએ ઉડાવી નાખી, અને આજે આ શાક્રાસના કુટુંબ કળીલા આશદરાખાનમાં ભીખારી હાલતે રહેછે. (ક)

રાત અને રૂત.

“ફુનીયાંના દોડ” ના મથા લાં હેકલ આપણે આ પૃથ્વીના ગોલાની ગતી વી ચે મોડીક તપાસ કીધીછે. પૃથ્વી ફરેછે કે ધંખછે, તે કેમ ફરેછે અને કેટલી ઝડપથી ફરેછે તે સધલાં નો કુક સાર એ છેલ્લી બીનામા આપણે વાંચ્યોછે. હવે ફુનીયાંની એ દોડના પરીનામનો આપણે થોડોક વીચાર કરીએ. સુરજને ધંખ રાખી પૃથ્વીને દોડતી કરવામાં શું કાયદો થાયછે ? શું ગરન સરેછે ? કોણની ગરન સરેછે ?

એ અગતના સ વાલો છે. આ બાબતની સમજ ધણી સહેલ છે, તે હેકલ આપી એ છઈએ, જે ઉપરથી નજીચે કે રાત અને દીસ નો ફુનીઆમા દરરોજ નેખનાવ બનેછે અને વર

શમા જે ચાર રૂત બનેછે તે આ પૃથ્વીની ગતીનું પરીનામ છે, અને એ દોડ ફુનીઆને કાયદો કરનારી છે.

આગલી બાબતમાં લખેલી તરણુ બીના આ વખતે યાદ કરવી જોઈએ. એકલો એકે પૃથ્વી પોતાની ધરી

ઉપર દરેક બાજુએ ૨૪ કલાકમાં ફરી રહે છે. બીજી બીના એકે એ ગતી ઉપરાંત પૃથ્વી બાજુએ ૩૬૫ દાહા કે સુરજની આસપાસ ફરી આવે છે. અને તરીજ બીના એકે બા બેડુ ગતી વધે પૃથ્વીની ધરી સુરજની સાંમે બરાબર સીધી રહેતી નથી, પણ હંમેશા નજીક આવકારી રહે છે. આ પાછલી બાનાની વાંચનારી બાનુએને આગ લ સમજ પાડેલી છે, પણ ઉપલી આકૃત્તીથી એ બીના ફરી વધારે સારી રીતે સમજ પડશે.

એ આકૃત્તીના પૃથ્વીના ગોલાને એક કુડાંમાંનાં સુરજની આસપાસ ફરતો મેલશે છે. તેમાં ઉતરથી દખલ તેની ધરી પાડેલી છે અને મધ્યરેસા (ઇક્વેટર) નો છેડો સુરજની તરફ છે. પૃથ્વીની ધરી ઉતરથી દખલ હોવાથી તેની આસપાસ પૃથ્વી પુરવથી પશ્ચિમ અથવા એક બાજુથી બીજી બાજુએ ફરે છે, જેથી પૃથ્વીના ભાગો ૨૪ કલાકમાં સુરજની બાજુએ એકવાર ફરે જાય છે અને તે બાજુના ભાગ ઉપર દીસ અને યહવાડેના ભાગ ઉપર રાત રહે છે. પણ આ ધરી ફરતી બાજુ દરેક બાજુની વધે હોવાને બદલે પુરવ અને પશ્ચિમ છેડાની અથવા મધ્યરેસાની વધે હોવાને તેથી જ પૃથ્વી પુરવ અને પશ્ચિમ વધે અથવા એ આસપાસની બાજુએ વધે ફરવાને બદલે ઉતરથી દખલ અથવા ઉપરથી હેઠે ફરવા છીંકી હોતો તે જ ઉતરથી પશ્ચિમ ફરવાથી સમજા ભાગ સુરજ આગલ આવી જાય છે તેમ બનતો નહીં, પણ માત્ર અડધાના ગોલાવરના ભાગ ઉપરથી હેઠે ફરવા કરીને હંમેશા સુરજની બાજુએ રહેતો તથા બાકીના અરેસા ગોળા ઉપરથી હેઠે ફરવા છતાં તે જ રજ ગતિ આવી શકતો નહીં.

તેનું પરીનામ એ યાત્રે કે ફરીઆના અડધા ભાગ ઉપર હંમેશા દીસ અને બાકીના અડધા ભાગ ઉપર હંમેશા રાત રહેત. પણ એ પરમાણુ ધરતીને ઉપરથી હેઠે ફરતો મેલી નથી, મગર એક બાજુથી બીજી બાજુ ફરતો મેલી છે તેથી જ રાત અને દીસ સરવે જગતે સરખાં પરમાણુના થઈ શકે છે. પણ વળી ચોક્કસ વખત સુધી ઈમાને શીયા લાગા રાત લાંબી રહે છે અને ચોક્કસ વખત સુધી ઈમાને હુનાલાના દીવસ લાંબા હોય છે. તે ઉપરથી મેલેથી જ અડધા કરી શકાય છે કે ફરીઆ એક બાજુથી બીજી બાજુએ ફરતાં તેની ધરી સુરજની સાંમે સરખી નહીં પણ નજીક આડી અથવા એક તરફ ધસેલી હોવી જાય છે. તે કેટલી દેવા વદાર છે, તે ઉપલી આકૃત્તીના જાય છે. આ કુંદાલાના ઉતર અને દખલ ફરતી લીટી સીધી નથી પણ કલમતરસ છે, તે લાંબી દુકી રાત અને દીસનું કારણ છે.

ઉપલાં કુંદાલાના ઉપર અને હેઠે મારમ તથા સપટે મખર મહીનાના પૃથ્વીની ફરવાની જ નજા બતાવી છે, તાંહાં પૃથ્વીની આડી ધરી સુરજની સાંમે બરાબર આવે છે તથા તેના સમજા ભાગપર દીસે સરખાં પડે છે, જેથી વરસના એ બેવાર દાહાડો અને રાત સરખી થાય છે, પણ કુંદાલાના આપણા જમના હાથ ઉપર ફરીઆની ડીજનખર માસની હાલત મીતારી છે, જે વેળા કરીને ઉતર છેડો સમજા જો આંધારામાં થકાઈ ગયે છે તથા દખલ છેડો સમજા અજ વાળા રહ્યો છે. એ છેડાએ ઉપરથી જમ ધરતીની વચેની લીટીએ ભેળાં જાય છે છતાં તે તે લીટીએ વધતાં જાય

છાં અજવાળાં તથા આંધારાના માલમ પડે છે. એ જ પરણે વળી કુંદાલાના દાવા હાથ ઉપર જુનમાસના ફરીઆ ઉતર છેડો સમજા ઉતરડાના રહે છે અને દખલ છેડો કાગા લપેટાયે છે. એ પરમાણુ જમ પૃથ્વી સુરજની સપાસ ફરતી જાય છે તેમ તેની ધરી આડી હોવાથી ધરતી ચોક્કસ ભાગે સુરજની તરફ વધતો જાય છે વખત જ રહી છે એ અને તે જુનમ વધતો જાય છે દીવસ અથવા રાત થાય પણ હવે એ જ સમજાએ કે આ ધરી એટલી આતરી રાખવાને બદલે કુંદાલાના સીધી જ રાખી હોતો પનામ એ નીપજત કે ફરીઆના સમજા ભાગોમાં હંમેશા સરખો દાહાડો અને સરખી રાત રહેતો, પણ તેમ થતાં રસની માર ફરતી હાલતી ગોડવણના ફેરફાર થતો. ૨ લાંબી હાથ એટલે ધરતી એવે કેટલાંક જાય છે કે તેના કસ ભાગ સુરજ આગલ જાય છે વખત ફરે તાંહાં સુરજ ધીરણ પણ તેના ઉપર જાય છે અથવા અરેસામાં પડે છે. તેથી તેલા ભાગ ઉપર ફરી વધારે લાય છે. તેમજ બી ધરતી એવે કેટલાંક હાથ કે ચોક્કસ ભાગ સુરજની ત વધારેવાર રહે છે તો તાંહાં મગરી વધારે માલમ પડે છે. પરમાણુ ફરીઆની દર વરસની મુસાફરીના ધરતીની જુલુદી નજા જુનમ જુલુદી જુલુદી આપણા એકસરખી આવાયા કરે છે, રાત અને રૂતના એટલા સંબંધ આપણે છતાં એ આશા રાખીએ છતાં કે રાત અને રૂત કેમ થાય છે તેની વાંચનારી બાનુએને ચોક્કસ સમજાડી હશે.

અન્યથા જોવી કસર.

ડયુક એવ માલખરે જરે ધરડો થયો અને આલ ને અથકત હોતો, તારે પણ પોતાની કલમમાંથી યેરવેરે ડતો થડોમાં અને આંધારી રાતે એક પાવલી અમાવવા સાડ પડે આંધારી નતો હોતો. અગરને આ ડયુકને એ પૂ માલમ હોત. કે તેની રોડાડ કરોડની રોલત તથા તેના ખેતાએ તેના કદા વેરી લારડ ટરેવરના નબીરાને મલસે તો તે આવી રીતે નાણું એકદું કરતે ?

સર જમસ બુધર એક દાહાડો “સેંટ જોસફ કોફી હાલસ” માં ગયો હોતો. તાંહાં પોતે ને કાંઈ ખાણું તથા કાફી પીધી તેના પર્સના આપવા સાડ એક રૂપાનો સીકા વડાવીયો અને બાકીના પર્સના પાછા લીધા. પછી માકરો એ તેને ઉંચકીને ગાડીમાં બેસાડીયો, કારણ કે તે લંગડો હતો. તે પોતાને યેર જમને નેમેજેતો પેલા વર્ષામાંના સીકા માં એક સીકા સારો ન હોતો, તેથી પાછો “ગાફી હાલસ” માં આવયો અને પેલા ખરાબ સીકા બદલી લીધો. આ સર જમસને વરસ દાહાડે સાડામાર લાખની આવક હતી. અને પોતાના મરણ પછી કોણને વારસ નેમયો તે તેને માલમ ન હતું.

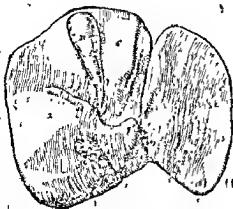
સર જોસફ કોલમ્બી ને ફીનસીંગટનમાં રહેતો હોતો તે એક વખત ધરમશાલામાં જમને રહ્યો હોતો. તે એક વખત સીક હોતો તેથી પરસેવા પડે એવી દવા ડાકરે આપી અને જણાવીયું કે એ પીયા પછી બીજાનું હોડડું નહીં

અને હવા નરા પછુ આંગપર લાગવા દેવી નહી. આ દ વાઈ લઈને તે સુતે, પછુ હુંગમાં તેને યાદ આવ્યું કે તે પોતાનાં દાદરા મોડાઉનની કુંચી હેઠના ચોરડામાં ભુલી આવેલીશે, તેથી લાગેલો ઉડીયો, કારણકે રખેને તે કુંચી સાકરેના હાથમાં જાએ અને તેઓ એકાદ બારલી પોરટવા ઇતની ચોરી કરે, આ તેના હડવાથી અને ચોરડા બાહુ ર ગંધાથી તેને પવન લાગે અને તેથી આખેરસ તે ખરણ પાંખીયો, આ માણસની દોલત બાર કરોડની હતી, તે વગર વીલે મરી ગયો જ્યો તેની સધલી દોલત ચાર પાંચ બેગારીઓ, જેઓ તેના નજદીકના સગા હતા તેમને વેહેં ની આપવામાં આવે.

સર વીલોઅમ સમાધય જરે સીતેર વરસની ઉમરે આવેલો તારે તે બંધે આંખે અપંગ થયો હતો. આ સં માધયને, દેલ તાનના ડાકરે શંખજવિધી કે જો તે નરા નરા દેખતો થાએતો તેની મેડનતના બદલામાં શાહક ગી ની આપવી, આ વાત સમાધયે ક્યુલ કીરી અને દેલે ડાક ડરને કમવાની એક યુક્તિ સોપી કાઢાડી, તે એકે તેણે એક વધુ મંડીને પોતાની આંખે પારો બાંધી રાખીયો, અને ડા કરને કહું કે મને બરાબર દેખાતું નથી, વાસ્તે ગમેતો તમારી મેડનતના બદલામાં વીસ ગીની લેવો, બાપડા ડાક ડરે તે વાત ક્યુલ કીરી.

લોભી માણસો પોતાના પદસા બનમાવવાને ગમે તે વી યુક્તિ કામે લગાડે તેને તેઓ ખોટું સમજતા નથી. (ક)

કલેજી.

પેટ, પેટના પદો અને તેમાના કીમતી સાંચાઓની તપાસ કરતાં કલેજી ઓછું કીમતી અવીઅમ ચાલત પડ તું નથી. હોનરીમાં ખોરાક યોડા ઘણે પહેલે તથા પીગલે છે, તાર પહે આંતરડાંના તે ખોરાકનું છેક છેલ્લો તુજાં ઉપ ર જે દેશકર બનેછે તેમા કલેજી લાગ લીએછે. વાંચનારી બાનુઓને યાદ હશે કે ખોરાક હોનરીમાંથી પસાર થાયછે,

આંતરડાંમાંથી તેમજ પસાર થાયછે, પણ કલેજીમાં કોઈ ખોરાક દાખલ થતો નથી તે છતાં ખાંતું પચાવાની કીરીઆ મા કલેજી કામ લાગે છે. જેમ જુસાઓને દીલ અથવા જ ગર સાથે મેડવામાં આવેછે તેમ કલેજી પણ પચાર અને મોહાબતના એઆલ સાથે મેડાયછું છે. એ સાંચો બદનત્રા કેટલું કામ કરેછે તે તેના નીચલા હવાલ ઉપરથી ખાલત પડશે.

પેટમાના સાંચાઓની આગળ અમે જે જગા બતાવી હતી, તે જે વાંચનારી બાનુઓને યાદ હશે, તેઓ કહેશે કે કલેજી પેટના ઉપરના ભાગમા નજીકી પાંસલીની હેલ યુકે, હું છે અથવા બરાબર બોલીએતો (કરેનીઅમ) પેટના પ દડા સાથે તેને બાંધી રાખેછું છે. એ મોટું ગુબન અને ધમન જેવા પદો સાથે કલેજી પાંચ જુદા જુદા સાંચાઓથી વલગેલું છે. કલેજી ઉપરથી ઉપસેલું અને ગોલ છે, પણ તલીઓથી તમા નરા ખાડો છે અને એ તલીઆંમાંથી તેના પાંચ ભાગ થયલાછે. કલેજી ૧૦ થી ૧૨ ઈંચ લાંબું, ૬ ઈંચ પોહલું તથા ઉપરથી હેલ ડા ઈંચ જડું છે. ઉમરે પાં હોએલાં માણસના કલેજીના વચન ૩ થી ૪ રતલ થાયછે.

એ યંતર પેટમા હાવા છતાં ઉંચી બે પાંસલીઓ તેને ઢાંકે તથા બચાવેછે. તે પેટમા જેમ ગોઠવાયછું છે, તેને દેવતા તલીઓથી એ યંતર કેવું લાગેછે તેના એક દેખાવ મુધાલેના મીતરમા આપયોછે. એ મીતરમા કલેજીના તલી આમા થયલા પાંચ ભાગ બતાવયાછે, અને તેમા જાંજુવ જેમ માતર એકજ ભાગ છે, જે ઉપલાં મીતરમા 10 નીચાં જુધી ઓળખાયો. તે પીતા છે, જેમા પીત એકડું થાયછે. પીતા કલેજીના આ તલીઆંને વલગેલોછે. તે પેટના આ કારની માસની એક કોથલી જેવો છે અને કદમા માતર ૪ ઈંચ લાંબો ને ૩ ઈંચ પોહલો છે. કલેજીમા પીત પેદા થાયછે, તે આ પીતામા એકડું થઈ રહેછે અને જરે આંતર ડામા અડધો પીગલેલો ખોરાક દાખલ થાયછે તારે તે ખોરાકને મદદ આપવા પીતામાંથી પીત તેહાં ખાંલી થાયછે.

કલેજીની બનાવટ લગાર નવાઈ નવીછે. તે રેતીના દાંણ કરતાંબી ખારીક કમરસીતું બનેલું છે. એક કલેજીમા એવા હજારો દાંણનો નથો એકડો થાયછે, પણ તે દરએક દાંણની અંદર અને બહાર લોહીની જાણી જાણી નેસોની જાલ પાંચરેલી છે. કલેજીનું એક મોટું કામ લોહી સાક કરવાનું છે. તેમાં હજારો બારીક નેસોને રસતે લોહી દાખલ થવા પછે જાણે કે ચારણીમાં ગલાતું હોય તેમ સાક થઈને તથા તેમાં મીડું અને મીકજી તતવ હુમેરાઈને તે પાણું નીકલેછે. કલેજીનું બીજું મોટું કામ ઉપર કહયું તેમ પીત પેદા કરવાનું છે. જેમ હોનરીમાં ખોરાક પીગલાવાને રસ પેદા થાય છે, જેમ આંતરડાંની બાજુઓમાંથી પણ એજ કારણસર રસ નીકલેછે, તેવો પીત પણ એક ખોરાક પચાવનારો રસ છે. એ રસ પાતલો પાંચી જેવો છે, રંગના અડધો લીલો તથા અડધો પીશી છે અને સવાદમાં કડેલો છે.

આંતરડાંમા બાકી વધેલા ખોરાકને એ રસ પીગલાવે છે, એટલું જ નહી પણ આંતરડાં હીલવવા અને તેની આ રક્તે ખોરાકને આગળ હકેલવામા પણ એ પીત કામ લાગેછે. હોનરીમાંથી આગલેલો તથા બાકી વધેલો ખોરાક આંતરડાં

મા આપવા પછે, તરણ જાતના રસ તેના ઉપર લાગુ પડે છે. એક રસ “વેનકરીઆસ” નામના એક ગાંઠાથી નીકલી આવેછે, બીજો રસ આંતરડાંને લગતા ખારોક ગાંઠા થાથી પેદા થાયછે અને તરીનો રસ કલેન્ના પીત છે. આ રસોથી ખોરાકનો પમવા ભેગ સમથો ભાગ આંતરડાં આ હેલી નેસો મધે સુસાધને પછે તેનું લોહી બનેછે. એ રી તે ખોરાક ફરેતા ફરેતા નાહુના આંતરડાંથી મોટાં આં તરડાંમા આવેછે, તેટલાં તેનું પાંણી વતીક સુસાધ જાયછે અને બાકી છુટો વથેછે તે આંતરડાંમાં બંધાયછે અને સ ફાવવાટે નીકલી પડેછે. નહી પથેલો ખોરાક ને રંગમા નીકલી પડેછે, તે રંગ પીતને લીધે મહડેછે. એ પીત દર રોજ બદલમા તરણ રતલને આસરે પેદા થાયછે.

સમેદાની રોકાં ઝાડો.

પુદરતની બળભેખીઓના અંતજ કાંહું ? પાસેના સફા ઉપર એક જાતનું જાહાડ ચીતરાયું છે કે જે આપણે ઇઆ આવણુ વડવાઓએતો કદી જોયું નહી હશે એટલું જ નહી, પણ જે જોવા પછેખી ખરેખર જાહાડજ છે કે કાંઈ બીજું તે તરત વાંચનારી બાનુઓના ખેઆલમાં પણ નહી આવશે. આસપાસના દેખાવથી જો આ જાહાડને છુટું પાડ્યું હોપતો મીનખતી બાલવાની ઘણી દાહાલેવા લી જે સમેદાની આવેછે, તેવી કોઈ મોટી સમેદાની યુદ્ધી હોય તેમ લાગે, અથવા જો તેને જાહાડ ગણીએતો ફની આના હાલતા પોપડા તથા પેદાસની આગમ્ય રાખશી ક દના જનવરો તથા રાખશી કદના જાહાડોની જે વસતી થઈ ગયલી ભુરમના શાસ્ત્રે બતાવીછે, તે વખતનાં કાંઈ જાહાડનું આ ચીતર હોય એમ લાગેછે. પણ તેમ નથી. તે ખરેખર આપણી ફનીઆનું, હાલના જમાનાનું એક ઉગ્ગુ—અને તેના દેખાવ ગમે એવો નવાઈ જોવા છે, તોપણ પોતાના વનમાં સાધારણ રીતે ઉગ્ગુ—દગેદગ હાઈ જતું જાહાડ છે.

આ જાહાડ “ફરન” અથવા પાલાની જાતનું છે. જે જાતમાંથી નાહુના “મથામ” (ટોપીઆ) થાયછે, તેજ જાત આ મોટાં જાહાડમા પાય છે. એ જાહાડ અમેરો કાખડમા મેકસીકો દેશનું વતની છે. કાલીશિરનીઆ દેશ છોડી નતાં તથા તેને લગતી કોલેરાડો જામની નદી વડા વા પછે, મેકસીકોને લગતું “ગલાડસન પરમેશ” નામનું મોટું પરાંત આવેછે. એ પરાંત પાહાડી અને સ ઘણું ફેરવતું છે, અને તેના દેખાવમાં આ જાહાડથી અ ભવેખ જોવા હુમેરો થાયછે. ઉંચી કે નીચી સઘલી જગા આમાં કારેકાર મોટા સાટકાની મીશાલે જુદાં જુદાં કદના આ જાહાડ ઉગી નીકરેછે અને આખાં સુલકને નવાઈ જોવા દેખાવ આપેછે.

એ જાહાડને “સેરીઅસ જાહાડાનસ” ઇઆને “રાખશી સેરીઅસ” કહેછે. જેને આપણુ સાધારણ રી તે પાતરાં કહીએ છઈએ, તેવાં પાતરાં આ જાહાડ ઉપર યુ દલ નથી, પણ સેસ અને બારીક રૂઆં જેવું કાંઈ ઉગેછે. એ જાહાડ યેરા લીલા રંગનું છે. તે આપણું સીધું ને સી

ધું વીસથી પચાસ ફીટની ઉંચાઈ સુધી ઉગેછે અને સઘલી ગમથી એકજ સરખું જતુ છે, જે જાહાડ એકથી બે ફીટ ની આવેછે. કોઈ સીધું ને સીધું એકજ થામવાની મીશા લે ઉગેછે, અને કોઈમા દાહાલીઆ ઉગેછે. તે ઘણીખરી દાહાલીઆ જાહાડના વચલા ભાગથી વથે, અને કોઈમા જાહાડને તલીએથી તો કોઈમા તેને મથાલેથા એ દાહાલી આ પુરેછે.

પેટલાં ચાર અથવા બે અથવા એક જાળુએથી આ ડી દાહાલ નીકલેછે અને પછે તેમાંથી વલી ઉભી દાહાલી આ અસલ જાહાડનીજ મીશાલે સીધીને સીધી ઉપર વથે છે. એ દાહાલી પણ જાહાડના જેટલીજ જાડી હોપછે અ ને તે પણ થામવાની મીશાલે ઉગાપ કરેછે. કોઈવાર આ જાહાડના દેખાવ દુરથી કોઈ તાશ પામેલી ઇમારતના થા મલાએ રહી ગયા હોય તેવો લાગેછે. કોઈવાર મોટી રા ખરી સમેદાનીઆ આસમાનને લાગી હોય તેમ લાગેછે અને કોઈવાર એક માણસ હાથ આડા કરીને ઉભું હોય તે મ લાગેછે. એ જાહાડોના દેખાવ, તેના કદ તથા તેની દા હાલીઓના આકાર પરખાંતો છે.

આ જાહાડને મથાલે એક જાતના સફેદ ફુલોનો જુ મજો ઉગેછે, જે કુલ ખરી નવા પછે એક મીડું ફળ થાય છે. એ ફળ કદમા અને ખવારામા અજરના જેવું લાગે છે અને તાંહાંના નંગલી અપામી તથા નવેએ જાતના લો કોને એ ફળ સારો ખોરાક પુરો પાડેછે. જે લુમી ઉપર આ જાહાડ ઉગેછે, તાંહાંની હવા સીતલ, જમીન ઘુલ વ ગરની અને આસમાન ઘણુંકરીને ખોલવું રહેછે અને તેમ ની વચે આ જાહાડોનું એક વન ઘણી મજાલ આપેછે.

પચાર ઉપર નરીએત.

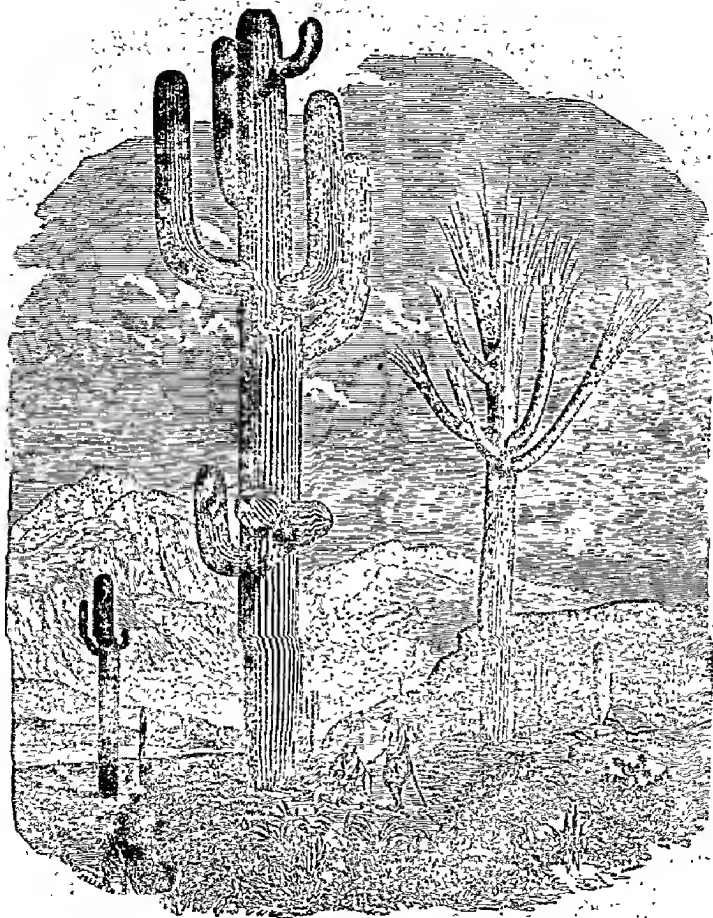
(અંગરેજ લખનારાએ ઉપરથી.)

પચારનું શુખ—એ શુખી પીયાર ! કાંહા મલે એવો પચાર ! પુશારી, જેની હલ નહી ! શુખ, જેની જોડ નહી ! ફનીઆના આએ કંઠાલાથી ભરેલા ગોલા ઉપર હું ઘણો ફ રખાણું, અને અનુભવી ડહાપણ મારી પાસ જાહેર કરાવે છે જે, જો ઇશવર, આ ઉદાસી ખીલુમાં—આ દલદરી છં દશીમાં આકાશી મુખના શરાબને એકાદ ગોટ ચખાડેતો હોય, તો તે તપારને છે કે નપારે એક નરમાસ વાલું, એક મેકને છવેજનથી માહણું જુવાન જોડું એક મેકના હાથ મા બંધ થઈ પોતાની નાજુક વાત જાહેર કરેછે.

પચારમાં સુખી—પચારમાં તેજ સુખી જે વરસોનાં વસસ સુધી પચાર જારી રાખેછે, તથા એકજ જાતને માહેછે.

ખરો પચાર—જેમ વખતસરના વરસાદથી ફુલાં ક રખાતાં નથી, તેમ ખરો પચાર કુખતા મોટા અપાટાઓથી પણ કમી થતા નથી.

પચારની સુખી હાલત—પચાર કરવો એ જનસાની વીચારોથી એક મંદીર બાંધવા બરાબરછે, ન્યાં એક સુંદ ર અજુતરની મીસાલ આશા મેસેછે, ન્યાં આપણી છં

મુમિદાની રામ અડા.

ગી એક ખોદાઈ ચીન જવી તથા જીવાન દીસેછે, જને સઘલી મગાઓ, સઘલી મોમે તથા સઘલી ધમજાઓ એકઠી મલી પવીતર કરેછે, જની ઉપર તારાઓ, વાદલથી ટંકાયા વીના ખુબસુરતીમા પરકાશેછે, તથા આસપાસ ઝરોઓ પોતાની કુલથી ભરેલી કોનારીઓને ખોસા લીએછે, અને જે કુનીઆ ઉપર બેહસત હોય, તો તે બેહસત એજછે.

કબુલેલા પચારનું જોડું—દીલ નરા પણ હાલીઆ વગર, કાંઈ પણ વીકાર થયા વગર તેઓ એક ઘરમા સાથે રહી શકતાં નથી; એકમેકની પાસે હોવાથી દરેકને કેટલેક કાર થાયછે, તે લાગીઆ વગર તેઓ સાથે ખેસી જમી શકતાં નથી; એકમેકને વાસતે સખના આવીઆ વગર, દરસતે આંધુ પાડયા વગર એક છાપરાં હરે તેઓ નીંદ લેઈ શકતાં નથી. દરેક નવી સવાર તેઓના પધારને વધારે નાજુક બનાવેછે, તથા દરેક નવી સાંજ તેને એથી પણ વધારે નાજુક, ને વધારે ઉઠા બનાવતી.

પચારના ગુણ—એક ઠંડીથી ભરેલી ગરમી, કવડા સધી ભરેલા મીઠાસા, મોનથી ભરેલું કુખ, ને વીચારોને આંખ, કાન તથા દીલ આપેછે; ને ઈછાથી પળાયછે, ખુશીથી મોશાયછે, અદેખાઈથી છુડું પડેછે, ઢોંગ કરવાથી મરી જાયછે, તથા અપકારથી દરાયછે.

પચારમાં નાસરીપાસરી—કુનીઆના સઘળાં કુખોમા ને કુખ સઘથી તાંબું, સઘથી હરડવું ને કુખ છાતીના વુકડા કરેછે, તથા અંકલને નાશ કરેછે, તે કુખ આપણને તપારેજ લાગેછે ને જ્યારે આપણી ખાતરી થાયછે કે ન્યાં આપણે પચારને સઘળો વીસવાસ મુકયો, ત્યાં આપણે ક ગાયા છઈએ.

સદગુણી પચાર—ને પચાર ઉપર સદગુણના કાપદાની સતા ચાલેછે, તેજ પચાર માણસની છાતીમાં દાખલ કરવા લાયકછે.

પચારને માટે પરણવું—પરણવું હોયતો પચારનેજ માટે પરણવું, પણ તે આગલ જેને કે જનાં ઉપર વું પચાર રાખેછે, તે રમણીય છે નહીં !

• A.

કા ચ બો .

જનવરોને લગતી વીદીઆમા કાચબો “પેટે ચાલના રાં પરાંણી” ના વરગ મહે આવેછે. એટલે કે તેઓના પગ મુદલ નથી એજ નથી, પણ તેઓના પગ જળ મોરા નથી અને જળ કામના નથી, અને ચાલવામા તેઓ સઘલી મદદ બદલની લીએછે. જમ સરખ પેટે ચાલ

નારૂં જનવર કહેવાયછે, તેમજ દેડકો એ વરગમા આવેછે, ઘણોડી અને સોસવાટ પણ એજ વરગમાં છે અને કાચબાને પણ વીદવાનેએ એજ વરગમા મેલેયા છે. એ વરગના સઘળાં જનાવરોને, કાચબાથી સરખ મુખી બદન ઉપર ભીંગરાં અથવા કોટલાં જડેલાં હોયછે, તેઓ છડાં મેલેછે અને તે છડાંમાંથી તેમનો જનમ થાયછે, અને તેઓનું લોહી માછલીની મીશાલે ઠંડું હોયછે. માછલી કરતાં આ જનવરોમા તફાવત એ છે કે માછલીને ફેફસાં નથી, પણ આ જનવરો ફેફસાંને દમમાં હવા લીએછે. તેમજ લોહીને ફેરવવા માટે માછલીના બદનમા ને દીલ મેલેછું છે, તેમા એ ખાડાછે, પણ આ વરગના જનવરોનું “દીલ” તરણ ખાડાનું છે, જેથી પરીનામ એ નીપજેછે કે લોહી બદનમા ફરીને દીલમા પાછું આવવા પડે, તે સા. ક થયા માટે તેનો ખાતર એકજ ભાગ ફેફસાંમા જાયછે અને બાકીનું લોહી સાફ થવા વગર પાછું ફરવા નીકરેછે. આ પરાંણીઓનું લોહી ઠંડું રહેવાના સમય એ છે અને તેઓ ખાદ્યને સુસત પડી રહેછે તથા ખાધેનું જલદી હજમ થવું નથી તેનું પણ એજ કારણ છે.

ઉપલાં પેટે ચાલનારાં પરાંણીઓના વરગમાં સઘથી પે હોમો ભાગ કાચબાના છે. તેઓનાં હાડકાંનું પાંચરૂં તેઓ નો અચાવ કરવા માટે ખાટા રીતે ઘડેલું હોવાથી એ જાતનાં સઘળાં પરાંણીઓના ઉપલા વરગમા એક આખો જીરો વીભાગ કરી નાખાયેછે. કાચબાની પાંસલીઓ ખબાં આગલથી પોહાલીછે તથા પીથ ઉપરની પાંસલીઓને કદમા વધારી તથા પોહાલી કરીને એવી રીતે જોડેલી છે કે છાંટી પાંસલીઓને બદલે ગોપા એક આખું હાડકાંનું કોટલું બનાવેલું હોય તેજ લાગેછે. એ પાંસલીની બાહરે ચામડું નથી, પણ ભીંગરાં અથવા કોટલાંનું પડ કરેલું છે. જેમ આપણા લોહીપ્રાથી નખ અને બાલ ઉગે છે, તેજ કાચબાઓનાં લોહીપ્રાથી પાંસલીનાં કોટલાંની ઉપર આ ભીંગરાં ઉગેછે. હેડલની ઈઆને કાચબાની છાતી આગલની પાંસલીઓ પણ ઉપરની પાંસલી માફક હાડકાંની પહેરતી મીશાલે એકઠી થઈ ગઈછે તથા ઉપરની અને હેડની એ બેહુ પહેરેડો બાજુઓથી સાથે જોડાઈ જવાને લીધે હાડકાંની ગોપા એક પેટી બનીછે અને કાચબાનું આખું શરીર તે પેટીમાં જોડવાયું છે.

એ પાંસલીઓનાં પીનરાંમાં કાચબો ધાસતોને વખતે પોતાનું હોડું અને પગ વટીક એ મી લઇને આખો પેટીમા જાય થઈ અથવા ખુપાઈ શકેછે. કાચબાની જાતને દાંત, પંજા ઇઆ એવાં જાંઘાં અચાવનાં સાંધેના ખુદરતે આ પેલાં નથી, તારે તેને ભરાઈ જવાની આ હાડકાંની પેટી બનાવી આપવામા કુદરતનું મોટું દાહપણ દીસેછે. કાચબાના જડાંની આસપાસ પખશીઓની ચાંચ જવાં સી ગડાંનું પડ કરેલું છે, પણ તેમને હેડલથી માંચ કીધેલાં, જેથી એ પરાંણીઓ પોતાના દાંયા વટે ફરડી શકતાં નથી, પણ ખાતર ભયડી શકેછે. ને કાચબાઓને પાંછીમા તરવા સાફ બતાવવાયે, તેઓના હોય, પગ એક આગળાટ ના “પાડલ” ની મીશાલે કામ કરેછે. કાચબા કાંઈ સઘલા પાંછીમાં તરતા નથી. પાંછીમાં વસનારા કાચબાની જાત જીદી અને ખુસકીપર વસનારા કાચબા જીદા છે. પ

હેલા "ટરટલ" અને બીજા "ટારટાઈસ" ના નામથી ઓલખાય છે.

પેલુલી જાતના ઇચ્છાને પાંછીમા વસતનારા કાચબાનું એક ચીતર ઉપર આપયું છે. એ પરાંછીચ્છીની પાંચ જુદી જુદી જાત છે. એ પરાંછીચ્છી દરોઆઈ પાલા ઉપર જીવ રો ચલાવે છે, અને માતર પોતાના ઇડાં મેલવા સાટે જ માત્ર ઉપર આવે છે. એ પરમાણુ વરશમા તરજુવાર તેઓ ઇડાં મેળે છે અને દર વખતે આસરે ૧૦૦ ઇડાં મેળે છે. એ કાચબાની કેટલીક જાતનાં પરાંછીચ્છી ઘણા કદાવર હોય છે; કોઈવાર લખાઈમાં પાંચ ફીટથી વધારે અને વજનમાં ૮૦૦ રતલ હોય છે. જમીન ઉપરના કાચબામાં ભીં ગડાં ઘણાં શખત ભેરેલાં હોય છે, પણ આ પાંછીમાંના કાચબાના ભીંગડાં ભરા દીલાં હોવાથી તે વધારે વધી શકે છે.

પાંછીમા વસનારા કાચબાના એક "લોલો કાચબો" નામની જાત છે. એ જાનવરોના મોઝાં રોલાંને રોલાં અમેરીકાના ગરમ યુજીકોને દરોઆવોને તલીએ ઉગતા રોપા આ પર પડી રહે છે અને વખતે વખત દમ લેવા સાટે ન સપાટી ઉપર આવે છે અને પોતાના ઇડાં મેળવા લાએક છુટી રેલીના કીનારાઓની શોધને માટે તેઓ સેંકડો માઈલ ની યુસાફરી કરે છે. એ કાચબો ખાધામા ઘણો લેહેનતદાર છે. બીજી જાત "ખલીરોકો કાચબો" કહેવાય છે. તે ઉપલાં ચીતરના પાડેલા કાચબો છે. એ જાનવરનું યુકું બલીના રોકાં જેવું કદાચ અને અચ્છીદાર છે. તેની પીંચ ઉપરના કોટલાં વધારે કદાચ, સુમરાં અને ચુંદર રીતે રંગ બેરંગી હોવાથી, કાંસકી, નીખીઆ, દાબડીઆ વગેરે એક કોટલાંમાંથી બને છે. દરેક જાનવરમાંથી ૧૨ રતલ કોટલાં નીકરે છે. એ કોટલાં કીનારી આગળથી એકેક સાચા મેડાપાઈ નથી, પણ એકની ઉપર બીજાં પડતી મીશાળે ગોઠવેલાં છે.

ઉપલી જાતનો એક કાચબો "કોડ કાચબો" ને નામે ઓળખાતો જુમથીઅ સમુદ્રમા તથા આટલાનટીક અમેરીકાની કીક માહાસાગરોમા વસે છે. તેની પીંચ ઉપર કોટલાંને બદલે જીંડું માંડું આવે છે. "તાળ" પાંછીનો કાચબો વળી એક બીજી જાત છે, જેમા અમેરીકાની એકજાત લગાર નાશકારક અને કુવતરું છે. તેના પંજા અચ્છીદાર તથા ખુબ્બું લાંબું હોય છે અને તે અરધો ઇંચ જીંડી લાકડાંને કરડી ખાય છે. જમીન ઉપરના કાચબાના બદલે પરનું કોટલાં વધારે ભારી, જીંડું અને કદાચ હોય છે. તેના પગ દુકા અને જડા અને હાથીના પગને મળતા આ કારના હોય છે. એ કાચબો ખન્યુત જમીન ઉપરના માલી શકે છે. તે કોઈને ઇજા હેતો નથી, તથા યુલીઆં, ખાતરાં અને જાના જાનવરો ઉપર જીવરાજ ચલાવે છે. તે શીયાલામા રહેવા માટે જમીનમા ખાડા ખોલે છે. એ જાનવર લાંબી યુલત સુધી, તબીક સો દોહાડો વરસ સુધી જીવે છે.

ધરના ગવર્નર.

અંક ૮ મો.

બજાર કરવું.

આપણા ધરના ગવર્નરને ધર માંડવાનો ઘણોખરો સામાન આપવાયો છે અને હવે એ જવાન રોડાંથી ધર માંડવાને તઈઆર થાયો છે. ધર માંડનારો નવી ધર ધની આંછીએ અગત જોગ સામાન થું, કેવો અને કેમ ખરીદ કરવો તે આપણે થોડુંક દેખાડયું છે અને હવે તેવજુ ધરનું કામ ચલાવાનું શરૂ કરે છે.

પેલુલી કામ સહવારના પોઠારમા બજાર મંગાવાનું છે અને હીઆં પણ આપણા ધરના ગવર્નરને ઘણું શીખવાનું છે. ધરને માટે બજાર કરવું એ કેટલીક જવાન આનુઓ લીઆરે છે તેટલું નહીં કે સેહેલ કામ નથી, ઘણી આનુઓ આકરને એઈતાં બજારના નાણાં આપે છે અને ઘણી તબવીજ રાખેતો એટલી જ કે તેની પાસેથી હીસાંબ લીએ છે.

પણ બજાર કરવાનું કામ એટલું જ નથી. પોતાના ભરતાર તથા કુટુંબને માટે સારો ખોરાક દરરોજ પુરો પાડવો એ બજાર કરવાની ગતલખ છે. એ કામ ને બરાબર કીધું હોયતો કુટુંબના સુખમા તથા શાંતિમા ઘણો વધારો થાય છે. એટલા માટે બજાર સોજી, તથા તનદરોસતી અને સુખાકારી આપનારું મંગાવવું પડે છે. વળી તે સાથે જ બજારમા લખજુદ ખરચ નહીં થાય તેને માટે કીકાએત તથા કરકસરીની સંભાલ રાખવી પડે છે.

પણ કેટલી વાંચનારી આનુઓને દરરોજ બજાર બામે કંટાલો થાય છે. એ બજાર સાટે નહીં આવવું હોય, ને ખોરાકો ખરાબ જાતની આવી હોય, ને જોસન ચરવું નહીં હોય ઇંચા તરકારી કામી રહી ગઈ હોયતો ધરમા કેટલો જવાબો થાય છે? સરવે જી જમતી વખતે કેટલી બડબડ કરે છે? તેવું બજાર કુટુંબની તનદરોસતીને કેટલું આડે આવે છે? કુટુંબની સલાહા સંપન અને શાંતિમા કેટલો અગાડ કરે છે?

વળી ખરચની બાબતમા દરરોજના બજારથી કેટલી આનુઓને બલાપો થાય છે? બરાબર ખરચ ચલાવતાં નહીં આપડવાથી, ખરચ ખુટી જવાથી, ભરતારે આપેલાં નાણાં કરકસરીથી નહીં વાપરવાને લીધે પુરાં થઈ જવાથી જીવને કેટલો કુદરારો થાય છે? તેમજ કેટલી આનુઓ આકરોને હાથે ઠમાય છે? કેટલીવાર ભાવ તાલ નહીં જાંજુવાથી એકના બમના ભાવ આકરોને લેવા ફાં પડે પસતાવો અને કંકાસ થાય છે?

આ સઘળું ને અટકાવવું હોયતો બજાર કરવા બામે આપણા ધર માંડનારો ગવર્નરજીએ થોડીક તાલીમ લેવી જોઈએ. વાંચનારી આનુ ખુબ્બો કે વળી બજાર કરવાની તાલીમ કેવી જોઈએ. અમે કહીયું કે "બજાર કરવું એ એક વીઠીઆ જેવી વીઠીઆ છે, અને તેનાથી કાપદા જાણવાના છે, વારે વાંચનારી આનુઓ અચરત થયો, પણ તે કાપદાઓ તો દુક સમજ હેલ જતારી છે, તે ઉપરથી ખાતરી થયો.

એક અગતને કાપદો આ ઘર ખાડનારી નવી પરચુટણ વહુએ એ ધેખ્યાનના રાખવો કે બનતાં સુધી બજાર લેવા પોતે નહીં. પોતે જાતે બજાર કરવાથી નેટરો કાપદો થાયછે, તેટલો બીજાઓ પાસે મંગાવવાથી થતો નથી. પોતે જવાથી ઘણી રીતે નજર ખોલેછે, અકલ હંધડેછે અને ફુની આના વેહેવારને અનુભવ મળેછે. પોતે જવાથી પોતાને મનમગતો માલ લેવાને બનેછે, તથા પોતાને મનલાવતો અસ્થ કરી શકાયછે. હમણા આપણા મેદાનના એવું થુંદર બજાર બંધાયુંછે કે તાંડાં પોતે જવાને કોઈબી બાંનુને કરી ગલોચીની ઈચ્છા બીજી હરકત રહી નથી.

પણ બજારમાં પોતે જાય અથવા બીજાને મોકલે તોપણ કાંઈ ખાલી હાથે જવાતું નથી. ખરચ નેટરો રોકડ નાણું સાથે રાખીને બજારમાં જવાથી જ સગવડ થાયછે તે ઉપાર ખરીદી કરવાથી થતો નથી. જેની પાસે રોકડ નાણું હોય તેને ને એક ફુકાને નહીં પરવડે તો તે બીજી ફુકાને બાળે. પણ તે ઉપાર માલ લેવો હોયતો ઘણું કરીને એકની એક એલખીતી ફુકાને વલગી રહેતું પડેછે, તેમ ઉપાર ખરીદીથી ઘણોવાર માલ ખરાબ મહેલે, એટલું જ નહીં પણ દસ પંદર ટકા મોલો ભાવ આપવો પડેછે. રોકડાં ધરાક ઉપર ફુકાનદાર પોતેજ વધારે ધેખ્યાન આપેછે, કેમકે રોકડા પછીના બલવાની લાલચ તેને મોટી છે અને તેવાં ધરાકને તે ખોડાવા માહાતો નથી.

બજારમાં જતો વેશ થું થું નેઈએછે, તે સમયે આ ગમમથી તપાસી તથા જાણી લેવું એ બજાર કરવાના એક બીજો અગતને કાપદો છે. આજે થું થું નેઈએ તેમ નહીં, પણ હંમેસા જરી રાખવા જોગ સામાનમાં થું ચુટે અને થું કરવાનું છે, તે પણ આગમમથી નહીં કરવાથી પછાડાંને કાંઈ કંટાળો આપેછે. બજારવેર ફેરો ખાધા પછે કોઈ નવી હાલત નીકળી આવે એ ખીનવનારી બીજા છે. વહી આ સમયે બજાર મોહડેથી યાદ રાખવા કે રતાં કાગલપર લખી લેવાથી પણ કમ્મો કંટાળો આપે છે, બજારવેર ફેરો ખાધા પછે કોઈ ચીન લુલો આપવું એ આજીવની બાવડ ભરેલું નથી.

ઘરના ગણતર બાઈ પોતે બજારમાં ગયાં, પુરતા પછી સા પાસે લીધા, થું નેઈએછે તે લખી લીધું, પણ હજી તે વણ બજાર કરવાને પુરતાં લાંબેક થયાં નથી. બજાર ભાવની વાકેફગારી જોલવવી એ એક બીજો અગતની શરતછે, અને એ શરત ધેખ્યાનના રાખવા વગર અજબજ બજાર કરતાં આપડશે નહીં. બજારના બલતી સઘલી ચીજોનાં ભાવ બજારના ખરીદીપર જનારે જાણવા નેઈએ, નહીં તો માલ વેચનારને હાથ તે ડગાવા લીટા રહેશે નહીં. તે ભાવ તાલથી વાકેફ હો કે નહીં તે ફુકાનદાર સેનમાં પીછાંછી લેશે. જારે તે જોશે કે તમે ભાવો સારીપડે જાણીછો, તારે વધારે ભાવ કેહેવામાં તે પોતાનું જ નુકસાન વીચારશે, પણ જારે તે જોશે કે તમેને ભાવની કાંઈ અજર નથી તારે ગમે એવા ભાવ અસાવામાં તે પોતાને નફો જોશે.

છેલે ભાવ તાલ જાણવા ઉપરાંત માલની પરીખજા કરતાં આપડવો નેઈએ, બજાર કરવામાં એ સફળી છેવો, પણ સફળી અગતને કાપદો છે. બજારમાં જવુંતો માલ સારો લાવવો નેઈએ. સઘલી ખોરાકી તાજ, નરમ, અ

ને સોજ નેઈએ. પણ જુદો જુદો માલ સારો છે કે નરમો તે પારખવાની જુદી જુદી રીતી આવેછે. જોસત તાજું છે કે વાસી, મરઘાં ફરે છે મુકાં, માછલી તાજી છે કે કોટલી તે સઘડું પીછાણવાના કાપદા હોયછે. તે કાપદાથી દરએક ઘરના ગવરનરે વાકેફ રહેવું નેઈએ. તેવા યોગ્ય કાપદા હવે મળેના અંકોમાં આપણી ઉપરની રોડાં જીવિંગે ખાટે પરગટ કરીયું.

પરચુટણ બાબતો.

તરકારી—તરકારી અથવા વનસપતીના ખોરાકમાં કે હં ચીન વધારે અને કેઈ ચીન ઓછું પોશણ આપેછે, તે માલે ફૂંડાંસના એક રસાએછીએ પોતાના અખતરાઓનું પરીનામ હેડલ જુનબ આપયુછે. ઘડુના આદાના બનાવેલાં પોંડિના ૧૦૦ ભાગમાં ૮૦ ભાગ પોશણ કરનારી ચીજો ના છે, ફરંચબીનામાં ૧૦૦ એ ૮૨ ભાગ, બીજી શીંગોમાં ૮૮ ભાગ, મણામાં ૮૩ ભાગ, અને મસુરમાં ૮૪ ભાગ પોશણારક છે. ૧૦૦ રતલ કોળીન અને સલગમના સંગીન ભાગ માતર ૮ રતલ છે, ગાજરમાં ૧૦૦ એ ૧૪ રતલ અને પટેલમાં ૧૦૦ એ ૨૫ રતલ મુકો ભાગ છે, બાકીનું ખાંણું અને એવીજ બીજી પરવાળી છે. સાઈ પાંઈ અથવા રોટી માતર ૧ રતલ હોયતો તે ૨૫ થી ૩ રતલ પટેલની અરખર પોશણ કરેછે.

લાગણીઓ—આપણને જારે દરદ થાયછે તારે તેનું કુખ ઘણું લાગેછે, અસાધ્યશીએ એ ઉપરથી વીચારતા હશે કે આપણને એવી લાગણી મેળીન નહીં હોતતો કેવું સાઈ, કે કુખ લાગતન નહીં, પણ તેઓ લુલો જાયછે કે જેમ કુખ જલદી લાગેછે, તેમ જલદી તેનો ઉપાય થાયછે. અજર જે દરદ લાગતાં નહીં હોતતો કાંડાં સુધી તે ઉપાય કરવા વના વધવા કરત ?

લારદ બેકનની નરીએતો—આપાદોની વચે ને કી, ખરીઅખપણું છે; શંકટ વચે નેકી, હીમત છે."

"પુસતકખાંના તે મંદીરો છે, કે જાંડાં ખરી નેકીથી ભરેલા આગળા ગુરૂઓની બાકી વધેલી ચીન ડગાઈ કે ખોડાં ડોલ વગર મેલીછે તથા જલવી રાખીછે."

ચોરી જગામાં બંધ કરેલી હવા માહાભારત કામ બજાવી શકેછે. જેમ બાકની મદદથી સાંચા ચાલેછે, તેમ આ હવાની મદદથી સાંચા ચલાવા પાછલ વીદવાને ઘણુ ધેખ્યાન આપેછે અને હમણાંથીજ બુખના, ગાડીઓ, અને છત્રો વગેરે બંધ કરેલી તથા દાલેલી હવાના જરૂરથી ચલાવના આવેછે. એરીકસન નામના ઈન્જનેરે અમેરીકા અને ઈંગ્લેન્ડ વચે મુસાફરી કરનારી આગાઓડેને બાકને મદદે હવાથી ચલાવા ખાટે એક મોટું એનજીન બનાવ્યું હતું, પણ તે કામ કરી નહીં શક્યું હતું; મજર અમેરીકામાં બેધો ચાર મોડાના બલના નાહુના એનજીનને અને પર્શિંગ હવાથી કામ કરનારાં ઘણાં સાધારણ છે, પાછલ

ધી કપડાં વણવાના કારખાનાના બાકને બદલે દાબેલી હવા ને કામના લેવા ઉપર ઈજનેરો મંડપાછે અને એવો સાંચો બનાવોના આપવેણી કે જેમાં કાંટલાને એકધી બીજ ગમ ફેરવવા માટે ચામડાના પાટા, તેલ વગેરેની જરૂર પડતી નથી, પણ હવાના કુંકારોન તે કાંટલાને ફેરવવા કરેછે. હા લના સાંચામાં કાંટલા એક મીનીટમાં ૧૮૦ ફેરા ફરેછે, પણ આ હવાઈ સાંચામાં કાંટલાને દર મીનીટે ૨૫૦ થી ૨૬૦ કુંકર અથવા કુંકારા લાગેછે.

સચાઈ—પકી મજબુતીથી રાસતીને વલગી રહેજો. પણ જરે સચાઈ જાહેર કરો, તારે ખુશી કરે એવા આ કારમા જાહેર કરજો. સચાઈ તે એક ચીતરછે, પણ તેને કેહેવાની રીત તેની આસપાસ છે, જેમા મુકવાથી સચાઈ વધારે શોભેછે. અમકલાતુન કેહતો હોતો કે સાચું સાંભળવું અથવા બોલવું એના નવું ખુશી ઉપજવનારૂં બીજું કાંઈ નથી. તેવું કારણ એ છે કે એક ઈમાનદાર આદમીના જે વી બીજા મનપસંદ વાત એકે નથી, કે જે આદમી કાંઈ પણ દગાની ધારણા વગર સાંભળેછે અને કાંઈ પણ ઠગાઈની ધારણા વગર બોલેછે. (ફેમીલી ફરેડ.)

મોજ વીરો ઈંગ્રેજ કેહવતો—“મોજ—ધણને વાસતે આપેલાં કુશમાથી થોડા નણને મળતો કીમતી મલાહી.”
“મોજ—સુકેહના વપતમા લડાઈના કારભારી.”
“મોજ—એકલપેટા ખુલીઆ રેવોનું દોનખ, જેના ધરમે હજી નાથ કીધો નથી.”
“મોજ—ખડીથી ખવાતી એક પરજના રોગીશટ એહરા ઉપર લોહીના ધસારો.”

સ્વાલ—ટાઈમસ આફ ઈંડયા છાપખાનું મજબુત કેમ છે ? જવાબ—કારણ કે તેનો માલિક મલ છે.

ઈંગલંડનો કોલસો—ઈંગલંડના ઉદ્યોગ અને આ બાંદીની બલકે દરરોજના ગુમરાણુનો આધાર તાહુનાં કોલસા ઉપર છે, કેમકે તાંહાં લાકડાં બાલવામા આવતાં નથી પણ લોકો કોલસો ખાયછે. આન કેટલુંક થયું વીદવાનો ધાસતી બતાવેછે કે ઈંગલંડની કોલસાની મોટી ખાંડા ખ પી નવા આવીછે અને બસો તરણસો વરચમા તે પુરી થ વે. આ બાબત ઉપર મોટી તકરાર ચાલેછે. ઈંગલંડના યોડા પરધાન મીંગ ગલાડસ્ટનનું એવું મતછે કે વેલસ પ રગજાની કોલસાની ખાંડોમાં ૧૦૦૦ વરચા સુધી ચાલે એ ટકો કોલસો છે. વડી ઈંગલંડમાં ગેઆસનો ખપ એ વે વધેછે અને તે એટલી સસતી થઈછે કે માતર રોશ નીને માટેનું નહી પણ ગરમી અને ખાનુ પકાવાને માટે પણ ગેઆસ કોલસાની જગા લીધેછે.

વેચવાનોછે—બાનુએને માટે ઉંચો માલ કે જે વના કોઈબી બાનુએ બજાર રહેવું નહી એઈએ, તેની વીગત—ઉંચું અતર, કે જેની ખુશખો કોઈબી રૂપમાં ઉડી જ રો નહી—નેત્રી.

ખુબચુરતી આપનારી દવા—તરખાશ અને વશદારી.

હોટને સુધારવાનો ઉંચો મલમ—સખી છવનો હુસ તો મેહુરો.

મગજની સઉથી સંરસ તરી અથવા પાખ—હેશાન મંદો.

કંડીની મોસમનું સુકાંતું—મીડાસ અને માપા.

આલને જેમ દેનારૂં તેલ—મલાહનું.

“કોલકકરીમ”—દાહાપણ.

મામડીને નરમ રાખવાનું “મીલક આફ રોસ”

પેઆર.

ઉંચામાં ઉંચું પોમેટમ—સચ્ચરી.

લવંડર, કે જે જલદી ઉડી જાયછે માટે મજબુત સુખ

દઈ રાખવું—રોસતી.

મેહુરા ઉપરની કરચલી અટકાવાની દવા—ખુશ

મીજાન.

આસસ પાહુન અથવા સંગેમરમરનો કુતર હોનરધી બનાવાની કળા નીકડીછે. વીદવાનોએ એવું બતાવયુંછે કે ખુદતી જે સંગેમરમર જે બનેછોછે, તેની એક જાતમા કાંઈજ નહી પણ પાખ છે, જેમાથી કારખાનીક આસોદનો ગરમ ધપેલા બાક પસાર થવાથી તે ચાખનો સંગેમરમર બને છે. એ ઉપરથી ખુદતની નકલ કરીને આદમી સંગેમરમર બનાવા માગેછે. તે બનાવાની રીત એ છે કે એક કોડીના વાસણમાથી હવાને કાઢાડી નાખી તેમા પાખ અને લાઈમસ્ટોન કુતરની લુકીને ગરમ કરવામા આવેછે, જેથી સંગેમરમર બનેછે.

બોલતી વેળા ઉઠવું મોલાઈ જવાથી ઘણીવાર રમુજ લુતો ધાયછે. “પારો ભારીછે,” તેને બદલે “પારો ભારો છે,” એમ એક ભાશાણ કરતાં મોલપોછે. આડ કાંદાને બદલે “કાંડુ આદો” કેટલીવાર ઘર ઘણીઆંતીમીના મોહુ માથી નીકલેછે ! ગલીમા ગાડી આવી એમ કેહતાં “ગાડી મા ગલી આવી” કેહેવાઈ જાયછે. નાટકકારોમા એવી ભુલ ઘણી અમથુચ રમુજ વેદા કરેછે. “બાપ બરા કે મે ટા ?” ને બદલે “બાપ મેટા કે બરા ?” એમ બોલતાં એ કે મીતરને સાંભળપોછે. એક નાટકકાર મોલવા મા ગતો હોતો કે “તેણે બારણું બંધ કરો કુંમી ખીસા મા મેળી” તેને બદલે તેનાથી મોલાઈ ગયું કે, “તેણે કુંમી બંધ કરો બારણું ખીસામા મેળયું.” એજ પરમાણે “ગાલરીપરથી હાથમા બતી લઈને એક માણસ પસાર થયો” એમ કેહેવાને બદલે “ગાલરીપરથી હાથમાં માણસ લઈને એક બતી પસાર થઈ” એમ એક નાટકકાર મોલવો હોતો.

ધરમ યુસતક, એ ધારાની ચોપડીછે, કે જે ખરૂં અ ને ખોટું બતાવેછે; એ, અકલની ચોપડીછે, કે જે વેલાને ડા હુપો બતાવેછે; એ, સચાઈની ચોપડીછે, કે જે દરએક માન વીની લુતો શોધી કાઢાડેછે; એ, જાંદગીની ચોપડીછે, કે જે જાવેદાન સુધી દોનખમાં જવું કેમ તીપાગ કરવું તે દે ખાડેછે. એમા, સઉથી સરસ ભરૂસો રાખવા નેગ અને મ નોરનંક તવારીખો સખાવેલીછે. એ, ઈશવર ચાનની એ કે સખખુશ કેતાબછે એ જાંદગીના ક્રેતાબછે. એ ખુસા

કરીની કેતાબછે, એ સફરીની કેતાબછે. એ સફરી સરસ ધકારનાયુંછે. એ સફરી સરસ કબાણેછે. એ જુવાની આંખોના સરવેથી સરસ રાસતછે. એ નીચાલીઆંખોના સરવેથી સરસ ચીસછે. એ સીખેલા માનસનું મોહારી કારીગીરીનું કામછે. એ અનન્યનીઆ માણસનો કોચછે, અને દરએક માણસને રસતો દેખાડનાર છે. એ નીમખાલ લાવી અને વીસવાસુને ઈનામની કબુલાત આપેછે. ક.

જનવરોની ઉંમર—રીઠ ઘણામા ઘણું વીસ વરસ છેવેછે. કુતરો વીસ વરસ છેવેછે. કોહલું મદદથી તે સો લ વરસ છેવેછે. સીંહ લામખી લ'દગી ભોગવેછે, બીલાડી સાસરી મદદ વરસ છેવેછે. ખસેરી અને રાસો સાત થી તે આઠ વરસ. હાથી ચારસો વરસ. કુકર વોરો એવું કહેવામા આવેછે કે તે તોવ વસવેર છેવેછે. એનડો વીસ વરસ. એક થોડાને સાત એવું કહેવામા આવેછે કે તે આ સટ વરસવેર જીવીશ હુનો, પણ સાસરી ૨૫ થી તે ૨૦. કોઈ કોઈ ઉઠ સો વરસ છેવેછે. સાબર ઘણી લામખી ઉંમર વેર છેવેછે. મેંદો દસથી વધારે જીવતો નથી. આ ૫ ૫૫ દર વરસ છેવેછે. કુલીયાર એવું કારેછે કે કોઈ મ ગરમજ એક હજાર વરસ છેવેછે. ડોલફીન નામની માછલી તોવ વરસ છેવેછે. વીએનામાં એક ગરૂડ પછી મરણ પાંચીયું તેની ઉંમર ૧૦૪ વરસની હતી. જંગલી કામડો ઘણામા ઘણો સો વરસ છેવેછે. રામહંસ તરતથોને સાઠ વરસ છેવેલાછે. ખીઠ મેકરટ નામના સંખસ પાસ એક હંસનું પાંચગ્ર હવું, તે હંસ ૨૮૦) વરસની ઉંમરે મરણ પા પાંચું હતું. કામખા એકરોને સાત વરસ છેવેલાછે. ક.

ધરઘટુ તુસકાઓ.

મરખીની કરી—મરખીના પીઠ કાઢાડવા પછે તથા તેને આર કરવા પછે, તેના નાકના કપડા કરીને તેમને એક કલાક ઘણી ઈંડાં પાંજીના રાખી મેલવા. એક જુદા "સાસ પેન" માં એક કાંદાને ઝીરે કરીને નાખી, તેમ મે નાખી, તેમ મે નાખી નાખવું અને થોડાક મેંદો નાખી, ને પછે કાંદો, મેંદો અને નાખજીને ધીમે ધીમે કાલવવા કરવું. આખી મેલવણીને રંગ બરલાવા પછે મરખીના કપડાને તેના નાખવા, એક થોડો મગસો મરીને કરી પાઠીકાર નાખી તથા તરણ પેંડ પાંજી નાખીને સુકાવવા મેલવું. મરખી તરત નરખ થાય તાંકાંમુથી પકાવવું, ને પછે સુકાવેથી ડોના રવા બાદ લીધુના થોડાક રસ છાંડીને એ કરીને વાપરવામા લેવી.

આઈસક્રેકે—આઈસ ૨ રતજ, અંખજુ તાણું શા રતજ, ખાંડ ૨ રતજ, ઈંડાં ૧૦, કુદા ના પેંડ, સંતસ અને લીધુની છાલ (લેસેવી) શા રતજ, બપરજ ૧, સારીઆ ૧ વાઈન મગસ મર, આરેન્ રજાવર વાઈર ૧ વાઈન મગસ મર, માન ૨ મેડા મગસ મર.

આઘાને સાંતીકે મુકવે, ખાંડને સારીપકે વાડીને મુકી કરવી, ઇંડાંને સારીપકે કાલવવા, સંતસ અને લીધુની છાલની છણી કાતરીએ કરવી, અને બપરજને મગસવું. પેડેમાં નાખજીને લાકડાના મગસ વરે કાલરોને નાખી મેલું કરવું, ને પછે કાલવવા થાય તો વડાણ, કુપ, રાસરીઆ તથા અરંજવાલર મુગં તેમાં દુધેર વાં. તેમને સારીપકે એકરસ કીધા પછે માન નાખવું. અપધિ કલાક ઘણી તેને અપતજ બીર બેલવવા દેવું, ને પછે નાખજુ જગા ઉપાં નીનખા તેને ૧ કલાક ઘણી મુગવું. ખીંચાંથી બાહાર કાઢા

ડાવં વારજ તેમ જથાલાં બીર ઇંડાંની સરેરી આપડીને તેનો પાક ડા કરવો, ને પછે માનની મુકી તે બીર પ્રયત્નજ નમરાવવી અને તે બીર પોકરી કરવી.

લીધુના પકે—ખાંડ ૧૧ રતજ, છાલ ૨ લીધુની, સરેરી ૩ ઇંડાંની.

પેડેમાં થોજ ૧૧ રતજ ખાંડને આરવી તથા એકરસ કરવી, ને પછે લીધુની છાલને સારીપકે મગસીને તે ખાંડ સાથ મેલવવી, તરવેછે ઇંડાંની સરેરીને છુટી કાલવીને તે ખાંડ તથા છાલ સાથ મેલવવી અને તે સંધાને એક કલાક ઘણી કાલવવા કરવું. એ ૫ ઇ મેલવણીને ડીનની પડેડોમા કાગજ પાંચરીને તેમાં ૧૨મા આકારમાં રેડવું તથા મધોમખ મરીમાં મુગવું.

રમુજે કુરસત.

૧. પીસી પણ નહીં મેપક, કાંદો પણ નહીં નામ, પ'ખાલો પણ નહીં પ'ખી, બીડ પણ નહીં કામ.
૨. કાંદો છે, પણ કામ નહીં, લાંબો છે, પણ સાંપ નહીં, તેમ મારે, હરખાન નહીં, કુલ મકે, માકદેવ નહીં, બોલો બોલું મ' લાઈએ? નામ કામ મ' કહીએ?
૩. ઉઠોં કું કંઆનીઆન આરતનું એક નામ, મારો પેડેનો અરધો માગીએ લોક તમામ. મારા પેડેના બીજાથી રેડેછે સારે સગાઈ, ડોહો જેની પાસે તેની કાચું વડાઈ, મારે વાસતે થાય સાંમાં માદાં કામ, મારા પેડેના અરધાથીજ સકી કીરીતો નામ. મારો પેડેનો અને તરીએછે સાકાડાને એક નામ, ને આરતમા તે પહેા તેના માદીનામ અમામ.
૪. આપણું ૪૨ શાળ બોક્સ તમાથાની માદ, લાણુકું કોઈવાર ક'કાસ અને કોઈ વખત પીસાદ. પેડેના બે અરધાથીજ સરીનો એક નામ, ને બોલવને ખાવા કરેછે પેડેનત આઘા. ઉઠા મે બોલેથી ઉ એક લાણુ નામ, ને પીવા તેમજ નરવામાં આવેછે બકુ કામ. પેડેલા અને નીચાથી છું કું પછી વાંચતાર! દેનાવ બકુ રંગીલોને જુમસુરતી અપાર! પેડેના, બીજા, તરીખથી વળી છું કું ચીકડો એક, વડાડામા થોડો વારવા બેડેનો નેક.

R. E. D.

૫. મારો પેડેનો અરધો કાકાડી તાખવા છતાં મારો અરધ જેને નેજ રહે. પેડેનો અને બીજો મરી કું એક બનતો અમાન છું, અને પેડેનો અને છોસ મરી કું એક બનતો ખસાસો છું. રો નના વસાસની ચીજ ઉઠાં.

R. E. D.

૬. પેડાની ખાંડોમા નવારથી તેમા માર વરસમા મેપાંડો તમારથી કું તમારી સાંધીયું તે ઉઠે તમારી લંદગીમા ઉઠા મરી રેડેવાની. મારો જનમ ચીનળા મરી રતા અને પછે મેલામા પણ મારી મેકરો જનમે. કું સરેદ છળો, કાચી છળો, લાગ, મોલી, લીલી, બજુ ને બીજા દરએક રંગની છળો. જુગીમા કે મગીમા તમારી સંધીજ છળો ને કું મરે તેવી જામ ઉઠોં તેમની તેમા અને સારીજ ઉઠાં.

૧૭. 'હું' સઘળાં ત્રાણસેને પેઠમાં રાખું છું' સદાકાળ—અને હું
આરે 'જરાક તેમના પેઠમાં હું' બાંધું ત્યારે તેઓ અને આંધકો
નારીને કાઢી રહેછે, તે પછી હું 'એવી હલીલી' કે દર પક્ષે જ્યાં
વગર રહેતી નથી. 'જો કે મારા વગર કોઈને એક પલવાર પણ આ
લગુ' નથી, તોપણ અને ચેલવાને કોઈ કાલજી રાખું' નથી કેમકે હું
જે એવી સોખ છછી કે પોતે તેમને જઈ મળું છછી.

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

૧—કર, એટલે હાથ. દસ આંધકા હાથની આંગળી લેવ
૨ જીવલઆઈ. હાથમાંથી ધન પસાર થાયછે. ધનની સખી આં
૩ જેમ પ'દર રૂપીઆની સખી ૧૫ છે.

૨—દ અખચાર.

૩—તરસ—સરત—તસ—રસ.

૪—ખનુતર—ખર—ખુત—તર.

૫—કુંવરબાઈ.

મી૦ ટી. સી. હોપ.

દો હર

(નવસારીના રૂપેય રેયન ઉપર જગાલપોરના
એક રેલ્વેસ્ટેશન ગાંધ મંબળાવેલા.)

દેશી જાણુની યુજની, પારખને લેનાર,
રૂપતપોરા લાંચિયા, ધુલવી દેનાર,
બાપા યુજની બણી, લીપીછે ભરપૂર,
ચાળાઓમાં સંચરી, પચવી મુરેપૂર.
લોકમાં દેખતી દયા, કરે નહી તે કોપ,
બરતખંડમાં બાળિયા, હેતે ટી. સી. હોપ.
આગસો' મનાવને, નીચી નેરમલ કલાસ,
હેતેથી હોપે રચી, રાખી નહી કયાસ.
એજરૂચન ઉપર, નીમાધાતા હોપ,
તે અવચરતે તેમણે, વાવયા વિદ્યા રાપ.
સુરત થો'ર મુધારીને, હંદપુરી અનુસાર,
કીયું કોડ કારતું, મુશાભિત આ વાર.
ગરીબ યુરખાઓ તણું, થયાં દુઃખ મહોપ,
કોપ ગયે કહલામમાં, આવેયે મીસર હોપ.
રેલવીનીધુની રીતના, રયાં પુરતક જોર,
હાલાકા આખા વિષે, પુરી પારી ઓર.
જળથી જુદી જઈ પડે, મીન કહી કો વાર,
અવચર એ આવી અડચો, સુરતની મોચાર.
મગાટ રસ્તા, પુલને, નિરમલ તારી નીર,
હૃદયેથી રૂદન કરે, ધારી ન શકે પીર.
ધમારત ગેંચી આવી, ધરી જાણુવા કાલ,
તે તો કંપારી કરે, મુખી મનની માલ.
લેખા બતીઓ ડોનીઓ, લીચરવા કંધ વિદેશ,
રૂપાળી રાતને, ધારણ ધરિયા વેશ,
મુંગધવાસી માનવી, આખા રાખે હોપ,
તે જઈ પુરી પાડને, અડચણ કરને લોપ.
કરી કાપેલું દુરને, તેડવા ઉલટ ભેર,
ખટ માચાની અંદર, કરને લીધા લેર.

મી૦ કરસનદાસ મુલજી વીશે કવિતા.

૫૬ (રાગ વિરાલખ).

દેવ અરે તે 'આ શું કરયું' ? કિંયા અમરારે કરે,
કરમનદાસ ને વિરને, લેતાં ઉપજ ન મરે. દેવ અરે૦
મીન તણા સ્વામી વામનાં, જ્યારે મંબળાં વેણ,
પેઠમાં પડીયારે પ્રામકો, મળવા માંડ્યારે નેણ. દેવ અરે૦
મિત્ર તણા પત્ર આપતા, બિને ત્રીને હમેશ,
કોણ હવે લખનારે, રહી આશ ન લેશ. દેવ અરે૦
પ્યારા બાઈ કરી મને પત્રો, લખજો કોણે મીન,
હેત બાઈ તારે અંબરે, ખરા મીન પત્રીન. દેવ અરે૦
કુર વશ્યા જઈ તેવપણ, મોતી જરા જુદાઈ,
નિયતપટ્ટીપણે પત્રો, લખના લાલક બાઈ. દેવ અરે૦
મનસુખા મો મારા મન તણા, રહ્યા મનડારે માંબ,
આશાતો પુરી નવ યઈ, ધારણું ધણીનું યાપ. દેવ અરે૦
બર ચામાચામાં પછીઓ, માળા મુકે ન બાઈ,
રાજ વેભવ મુખી કપમ ગયા, કરી કુટાંબ જુદાઈ. દેવ અરે૦
કુર દેશથીરે આવતા, મળતા હજારે મુખ,
અમારા મનનીરે વાતો, કેહનાં બાઈ મુખ કુખ. દેવ અરે૦
મિત્ર તારીતો માયા ઘણી, નવ વિચરે મગાર,
વિચારીએ પણ તોવ તે, આવે એજ વિચાર. દેવ અરે૦
અમે અમારા મન વિષે, રાખના અભીમાન,
મોડા અમારે મીનજો, રેડો રાજ મનાન. દેવ અરે૦
વિશેક વર્ષ આ વિષમાં, રહ્યા હોત ને બાઈ,
પરમારથી અવિમાં કરી, કરતે જાની ભાઈ. દેવ અરે૦
મળતા રૂપભાવના મીનને, હરે ધારે હું જોડે,
ગણનાં ખરા અમે બાઈ તને, નામે મંબારી રાકે. દેવ અરે૦
બાંડું નેચા અમને ગણી, રાખના ઘણી રવાર,
ધીરજતાની રીતીને, લખના વારમવાર. દેવ અરે૦
કુટાંબ અમે મંચારનું, નવ પામી આ મુખ,
કરવા પરમાર દેહમાં, ઘણું લેણું દુઃખ. દેવ અરે૦
નાનાં બાળક નાની વય તણા, મુક્યા ચારે અપુત્ર.
દેવને દયા આપી નહી, બાપડું, તારે શર મુત્ર. દેવ અરે૦
તારા નેચા તારા પુત્રને, કોણ કરશે વીર,
હીમતવાન ને મદુજી, ધારે ઘણીજ ધીર. દેવ અરે૦
નાનાં બાળક ને તમતણાં, પ્યારી તારી ને તાર;
તેને નોધારે દેખતાં, યાએ દુઃખ અપાર. દેવ અરે૦
પરમેશ્વર પરીવારે, રાખો મુખીયા હમેશ,
તેને પણ તારા નેચા કરે, વધું શું રે વિશેશ. દેવ અરે૦
મીન છશીરમી તારીએ, પડયો દેર લગાર,
રાણી ને મો રાજ યયાં, દોષાં દાન તે વાર. દેવ અરે૦
પણ અગામીમતીને દીને, ક્યાંથી આઓ કયાઈ,
નવ કપાકમાં કાળડે, લીધા કરીને ધાઈ. દેવ અરે૦
અંતર ઉભરા છે ઘણા, લખું કેટલા આંહી,
લખતાં લેખણ નથી ચાલતી, આંસુ આંખે રૂ બાઈ. દેવ અરે૦

મુંગઈ, દૂતર આચકારા પરમમાં મેહરામજી કરકુનજીની
કંપનીએ છાતીયું તથા પરગટ કીધુંછે. કાંઠે દોર :—મેહરામજી
દેરમજી અટી, નાં ૧ તથા ૧૨.

સ્ત્રીબોધ.

પુરાતક ૧૫ મું.

સપ્ટેમ્બર ૧૯૭૨

આંક ૯ મો.

ભાલો દોલો

અથવા

ભાલો ભલો—લુંકાનો ભાઈ.

એક વારતા.

પ્રકરણ ૪ મું.

ભાલા દોલાની હેમકાત ઉપર તેનો શેઠ ધનછાહુ અ તીસપ હેરાત રહ્યો.

જરે એ નીરંદોશ ગામડીઆએ ભેધું કે ચાર વ્યાછા આપવા વગર ટપાલ ખાસ્ટરતો શેઠનું કાગળ નધી આપ તો, તારે પોતાના શેઠને તેના નાણાંનો પુરતો બદલો મળે એવી આશાથી તે શેઠના કાગળ ઉપરોત બીજા બે કાગળો મોરી લાવ્યો, એટી તેની અકલ ઉપર ધનછાહુ શેઠને એ ક હાથ ઉપર હસવું અને બીજા હાથ ઉપર ધીકાર ઉપન્યો, તોપણ પોતાના શેઠનું લખું કરવાની તેની ભલો નમને આ દે તેને દયા પણ ઉપજ.

પણ હુમણા તેને કપડો આપવાનો વખત નહી હ તો. હુમણાતો ધનછાહુને પોતાનો રોખા તનાવનરો કા ગળ વાંચવાની વધારે ઉતાવળ હતી, ખાટે બીજા કાગળો તરફ તેવણે નજરની નહી કીધી, પણ પેહેલાં પોતાને નામ નો કાગળ ઉમેડીને નીચે પરખાણે વાંચી જ્યો.

"સરસ્વતી શ્રી, પુનરાધી માંડામુલસંધને સરવ ઊપર ખાસ્ટરો ન શેઠ ધનછાહુ પેસાતનશાહ કોટરાજના, એતાનથી લાઁ પુલેખચ દ ખાલુચંદ વસીલના જોગાવાલ હજામંદરથી લખાયેલ કે કુચુર ર રખાવલો. નત અતરે પુચી છે, તખારી પુચીના કાગળો લખના રે રંગોલ, પેલી ખાતખાહુરના બેતાબ આપત કલેકટર સાહેબ ઊપર બંધામણ અને તારત્રત બીરી રાખીએ અને આપ બહુવાથી પુચી ચ શો કે સંધી મેહેનત રજે એમ ભલેલે. પરંતુ તખારા હરીર જી— વાલા મેહરામયાહનો વગ પણ નારી પોંડેલેલે અને કેડી સાહેબ પણ તેવણની વખત બેચના ડોપ ક્યોલે અને સંખ બ પછે. મેહરામયાહની વખતવાલા એવું કહેલે કે તખારી આગમય તે ને એ બેતાબ ઊપર કંક પોંડેલેલે અને કલેકટર સાહેબ હલ એક સ ઠરાવપર આપતા નથી ને ધડીમાં આપ દલેલે અને કોઠવાર પે લી ખાલુ દલેલે. તેમ્મી સાહેબ કહેલે કે એકજ વેળા બેનીતો બજા મણ ચપ થકયે નહી, તારે પેકમાં કોની મજામણ કરવી તે વીધે તે ઝોનું નમ બદ્ આગુર ને શંકાથીલ થયું છે. તખારી ધારણા પે

લા થેલા મોરીના કુટુંબવાલા મંજલાઈ બહુ નડયે, તેની સંખાલ લે જોલ. આપતો કંઠના કે મંજલાઈ તખારી વખતે છે, પણ ના, તથે કમરો. તેલેલો મેહરામયાહની વખતમાં મજામણ લગાડવાને પોતાના લાગવગવાલા સંધને કહી ચુક્યું છે. આપ ધારેલો કે આ પે મનછાહુને નાણાંની મદદ કરેલી છે, ખાટે તે તખારો થયો. પ લ એ મેહરામયાહ શેઠની તેનાવર મેહરવાની છે અને તોંધી નાણા મળવાની તેને લાલચ છે, ખાટે મનછાહુતો આપના હરીર ની પુચામત કરશે. તોપણ બીના કરશેમાં, પરજેવર કરશેતો તખારી જીવેલ વાર પડશે. એકાદ રીવચમાં મજીલ તારે વધારે વાત કે રીધ, એજ વીનંતી.

લાઁ પુલેખચંદ ખાલુચંદના જોગાવાલ વાંચલો.

ધનછાહુને ઘણી રાહા જોવાડનારો કાગળ તે આ હતો અને પુચીના કરતાં વધુ દલગીરીથી સોગમપોરના એ શેઠીપાએ આ લાખોટો વાંચ્યો. મેહરામયાહની હરીફાઈ વીધે વાંચતાંતો તેને કંકત નાઉમેદી પેદા થઈ; પણ મનછાહુ ધની મેવકાઈ વીધે વાંચીનેતો ધનછાહુને મોટો ગુસ્સો ઉપ ન્યો. સુતતના થેલા મોરીના કુટુંબના મનછાહુ સરકાર દરખાસ્તે વગવાલો હતો. પણ તેના ખાતદાનનો પડતો વખત આવતો હતો અને ખાતર અસલ પેહડીની આમરુ ન રહેલી હતી. પછલા ટકાની ગરીબાઈ વચે વળી મન છાહુ ખાંડો ને કાચેર આવડા કરતો હતો અને લુકમાનજ નામના સુરતના પરખેઆત લોહારા વધેલો દવા ચાહુ ન હતી.

મનછાહુની માઠી અવસથાના ધનછાહુ તેના ઉપર મેહરબાની રાખતો હતો અને તેણે તેને નાણાંની સારી રક મ ફીરેલી હતી, જ્યો તે મનછાહુને એક મોટી રકમનો ખાગનાર પપણો હતો. એટલા ખાટે ધનછાહુની ખાતરી હતી કે મનછાહુ પોતાના સઘલા વગથી ખારા દાવાને દે કો આપશે. તે મેહરામયાહની તરફેલ ધાપ એવું સાંભળ વાની ધનછાહુને મુદલ વકી નહી હતો, ખાટે આ અ ચલુચ અખરથી તે ઘણે ખીનવાઈ ગયો તથા તેના ઉપર શ ખત થવાનો ઠરાવ કર્યો. તે બોલ્યો કે "વાંસધી સેલડી ની આશા રાખવી બેજ છે. થેલો મોટો તે દાહાણો થવા નો નધી. ખારાં નાણાંની ચાંપતી ઉધરાંણી હું કરતો નધી, ને હું એ કંગાલને નવા રેઉધું, તેથી એ અનેજ દજો દી એછે. પણ હવેતો પુણ્યચંદ મળવા આવે કે તરત એ ક

વાળતા હાડકાંને જર કરવાનો વીચાર કરવો પડ્યો. પણ હવે આ બીજાં કાગળોનું શું કરવું ? ”

આ કેકાણે ભોલા દોલાએ ચોરી લાવેલાં બીજાં કાગળો ધનજીશાહને પાઠ આપ્યાં, જે હાથમાં ધરીને તે વીચારવા લાગે કે “આ સુરખ દોલો કોઈ વખત કુંસી નરો અ ને માડું દોડું ઉડાવશે. આ પાઠકાં કાગળોની તે કોષ્ટની વેઠ લાવશે.”

આ કાગળોનું કરવું કેમ ?
જે ટપાલ આફ્રીસમાં પાછાં મોકલેછે તેા દોલા ઉપર લાગેલા ચોરીના વાંક આવેછે.

એ ઉપરથી વીચાર કરતાં ધનજીશાહ શેઠ શેવટ એવું બાવણ કે આ કાગળો જીને નામના હોય તેમના ઉપર મો કલવાં અને તેઓ જોડે આ “ભુલ” ને માટે દરજીનર માહાવી.

એટલા માટે ધનજીશાહ તે બીજાં કાગળો ઉપરના સરનામા વાંચવા લાગા.

પણ કેવો અળભેળ સમાગમ ! દાક આફ્રીસમાંથી જે કાગળ દોલો ચોરી લાવેલા હતા તેમાંનું એકતો પેલા મનજી ભાઈ પેલા મોદીનાને નામનું હતું ! જે ધણી ઉપર હમ છાન ધનજીશાહ શેઠ ખીનવાયા હતા, તેનેજ નોગ તે લો મોદી હતા !

ધનજીશાહ શેઠ તે કાગળને હાથમાં ધરી ઉપર તલે કે રવા લાગા. એ વખતે જે કોઈએ તેનો ચેહરો જોયો હો તો તે તરત કહી શકત કે “જાણે હમણાં ઉપેડોને વાંચું” એવો તે ચેહરો હતો.

તે કાગળપર લાખે કરીને મોહુર કરેલી હતી અને ધનજીશાહએ જરા દાબી કે ઉપેડાઈ આવી. હવે ધર બેઠાં આવેલું, પોતાની મેળે ઉપડી ગયલું અને વળી પોતાના કુશનનનું કાગળ ધનજીશાહ કેમ નહી વાંચે ?

અલબત્ત જરા બીહીકથી તથા એક પોલીસને સી પાઈ પીઠાંમા દાડ પીતાં આસપાસ જેમ જાય તેમ જોઈને ધનજીશાહ શેઠ મનજીભાઈના કાગલ વાંચવા લાગા. તે કાગલ ધનજીશાહ વીચીજ હતો અને વળી પેલા ખેતાખ ની બાબત ઉપરજ લખેલો હતો.

આ કાગલ જેમ વાંચતાં ગયા, તેમ ધનજીશાહનો ચેહરો લાલ અને લીંછી ધતો ગયો. પણ તે કાગલના લખનારે મનજીભાઈ ઉપર આ રવેસે લખેલો વાકીય આવ થો કે—“પેઆરા મનજી, તમે કહેછો તેમ ધનજીશાહ કોઈ ખરો ભુલખ છે.” તારે તો ધનજીશાહથી શુસો તમો સ યવાયો નહી અને તે મોલી ઉઠશે કે “વાડું મનજી હું તુને ભુલખ બનાવી આપશ.”

ધનજીશાહએ આતશની નેઆશ કરવા માટે મંગાવેલાં આફ્રગાનીયામાંના આતશ પાસેજ એક ટેબલ ઉપર લગભગ ભુલવાઈ જવા આવેલો હતો, તેમજ ધનજીશાહ એ કેહેરમાં કેહેરમાં પેલાં ચોરાઈ આવેલાં બેહુ કાગલો આ બી નાખ્યાં અને પછે ભુમો મારીને દોલાને મોલાવેલો.

દોસો આવતાંજ સમજ્યો કે કોઈ પાર આવેલી છે ખરી. “એ કમ અકલ ગેઈડ” એમ ધનજીશાહ મોલવા.

“હા સાહેબ—કાંઈ હુકમ ?”

“તું કુંસી નરો કુંસી. તું જાણે છે કે આજે તે શું કીધું છે ?”

“હા, સાહેબ, આજે મેં ઘણું કામ કીધું છે.”

“અરે તે ચોરી કીધી છે. દાક આફ્રીસની ચોર કીધે.”

“સાહેબ, પછસાની ચોરી થાય, માલની ચોરી પણ દાક આફ્રીસની આવેડી મોદી ઇમારત તેની ચોર મ થાય ?”

“એ સુરખ, આખી ઇમારતની ચોરી કોણ કેહ તાંહાંના કાગલો તે ચોરપાંછે.”

“જેટલું નાણું આપીએ તેના ખંગા લેવામાં નહી કેહેવાય સાહેબ.”

“સુગો રેહ નાંદાનું, તું મેં કુંસીની શીખસાને લક તકસીર કીધી છે.”

“સાહેબ અને ખચર નહી હતી કે એકેક કાગલ વલાતું પાયછે. એમન છે તારે તો આઝીતા” બેહુ કાહું પાછાં જઈ બળ.”

“અરે હવેતો સુગો મરીરેહ. વાડું એ વીચો ! આગલ તું મોલયો છે ?”

“કેયે નહી સાહેબ.”

“તારે હવે જા—તે કાગલોને મેં બાલી તાખ્યાં પણ જે કોઈની આગલ એક હુરફ કાઢાડતો ના.”

દોલો ગમે અને માથેથી એક મોદી બલા ગાઈને એવી રીતે ધનજીશાહ પુશી થયા. જેટલી દોલાની સીર હતી તે કરતાં ધનજીશાહએ વધારે તકસીર કરી તી. દોલાએતો કાગલ ચોરપાં તે પોતાના ભોલાપણ ચોરપાં હતાં, પણ ધનજીશાહએ જાણીજોઈને તે ચોર કાગલમાંનું એક વાંચ્યું તથા તે કાગલોને બાલી નાખ અને વળી તે છુપું રાખવાને ભોલા દોલાને શીખાડ્યું.

ધનજીશાહ શેઠ આખરદારમાં ખપતા હતા અને ન તથા ખેતાખોના ઉપેદવાર હતા, પણ તેવણી આ મ કેવી હતી !

તેવણ બીજાઓને શીખામણ હતા હતા, પણ પોતે વા હતા !

કુનીઆમાં કેટલાં બધાં માણસો એવી ખોડવાલાં હોય

પ્રકરણ ૫ યુ.

યેલા મોદીવાળા મનજીભાઈની આવી દગલખાલ ને નીમખહુશમાં જોઈ ધનજીશાહ શેઠ પકો ઠરાવ કર્યો. તેને ધીરેલાં જે તાણાંની ઉઘરાણી વકીક દયા કરીને દીલ નાખી હતી, તે તાણાંને માટે મનજી ઉપર હવે એકદમ રીઆદી માંડવી, તેને ખુવાર કરવો, તેને હસાન કરવો ને પોતાનું લજુ કરનાર તરફની તેની આ બેવકાઈની શ શખત શીખસાથી તેને બતાવી આપવો.

એટલા માટે પોતાના માનીતા વકીલ પુલખચં આવી મળવાની ધનજીશાહ શેઠ ઘણી ઇનતેજારીથી ર નેતા હતા.

ઉપેલો કાગળ મોકલવા પછે બે દીવસમાં પુલખચં હલરે ઇંગરેજોને હવા ખાવાના અયક ખાતેથી પાછો ફર

અને સુરત આવશે, તેવો સીંગતપોરમાં શેઠ ધનજીશાહને મળી ગયો.

ધનજીશાહ હજી ઘણાં વ્યાકલા ધાનરા હતા. મનજી બાઈપર જીઆદી માડવાની તેણે એકદમ વાત ઉઠી અને પુલેમચંદને પુછ્યું કે તે દગાબોરની પાસેથી તરતના તરત નાણાં કહડાવને ધારામાં કાંઈ ઉપાયો છે ?

વકીલ પુલેમચંદે ખાતરી કીધી કે તે ઉપાયો ઘણાંથી છે, પણ મનજીબાઈ સામે એટલા શખત ધવાની એ વકીલે સલાહ આપી નહીં, કેમકે તે બોલ્યો કે “મનજીબાઈ હજી બોલેલી રીતે આપની ખામોશની વીરૂધ્ધ ગયો નથી, તેટલામાં તેની સામે ધડું દરસત નથી.”

ધનજીશાહને એ સલાહ સુધ્ધ પસંદ આવી નહીં. તે બોલ્યો કે “વકીલ સાહેબ, તમેને તમારાં કાગળમાં લખ્યો છે કે મારે બદલે બેટરામશાહને ખાનખાહાડર બતાવા માટે તે કોરોશ કરેછે અને તેથી વીરૂધ્ધ બવાનું થું પુછોછો ?”

“અને એવું લાગેછે. પણ બેટરામશાહ પાસેથી તેને સારો છાંદ મળવાની આશા હોયતોને તે આપની વીરૂધ્ધ થવાનો.”

“થવાનો કે થયો તે બધું સરખું છે. તેણે મારા તરફ દુશમની બોલેલી બતાવીછે.”

“અરે સાહેબ એટલા બધા નો ધામ્યો. તેણે દુશમની હજી જાહેરમાં બતાવી નથી.”

“હું કહું છઉં કે તે હુલો છે.”

“અલબત્ત—પણ તેણેજ છે, મારેને આપને કામ નો છે અને મારેને આપે તેને સાહેબની બોરડુએ રાખ્યો, નહીંતો બીજી બોરડુએ તેના જવાબી પંચાત ધરો.”

“ના—ના—એવું હું કાંઈ સમજવાનો નથી. મારેતો! બસ તેને શીખસા કરવીછે. હું એકદમ તેનું મોંઘું ભાંજી શકું, પુલેમચંદ તરતના તરત ઉપાય થું બનશે ? વારંત—કેપીઅસ—ઈન્ટરીમ આરડર—કે બીજું થું હુકમનાંજી મેળવશે ?”

“અર—પેચારા શેઠ તમેતો કાંઈ ખુબ રસપર ચડ પાછો. પણ કાંઈ દીલા ઉપાયથી ધમકી આલોને ? કે સાંભી બોરડુએ તે જામ્યો નહીં.”

“તે તરને કહણું ની કે તે સામે જાપ ઈઆ નહીં જાય તેની અને દરકાર નથી. બસ તેણે મારી સામે થવા મ નમાં ધાર્યું એટલેતે તે મારો શતરૂ થઈ ચુકો.”

ધનજીશાહનો આ કરાવ નેઈ વકીલ બહુ અચરત થયો અને તેવણ એટલા બધા કેમ ચીરડાઈ ગયાછે તે સમજી શક્યો નહીં.

અલબત્ત એ કરાવનું કારણ પેલું છુપું કાગલ હતું, કે જે બોલા દોલાની ચોરીથી ધનજીશાહએ વાંચ્યું હતું, પણ જે કાગલની આ વકીલને ખબર નહીં હતી. મનજી બાઈએ ધનજીશાહને જીબબ કહેલો તે કાગલમાં આવમ પડ્યું અને તેને ઉસકરવાને તે થોડું નહીં હતું.

“બસ રોસત પુલેમચંદ હવે વધારે પંચાત ના કર. હુંતો એનું લોહી પીવાને, એને બલીસટર મારવાનો. ત મારા આટલા બધા લાહમાં એને શેફડીઆ ઉઠે એવું કોઈ ધારાનું બલીસટર નથી !”

અને વકીલને હા કહેવાની ફરજ પડી. “શીકે તારે મનજીબાઈપર હું તમારે નામે એકદમ ફરીઆવીનું કામ ચાલુ કરું છઉં, પણ બહુ આપદા છે. મનજીબાઈપર સોમન લાગુ પાડાયા બહુ સુશકેલ છે.”

“તમે તેની ચીંતા ના કરો પુલેમચંદ, બસ તમે ત મારે નોટીસ, સમન જે હોય તે મારા ઉપર બીડી દેજો તે નેજો કે તે હુનેહમારને હું એ ધારાનું બલીસટર કેવું લગાડું છઉં.”

“અરે પણ શેઠ એવાતો તેના માગનારા ઘણા છે ને તે આગમચુધીન ભરાઈ બેઠેલો છે, તેણે પોતાનું ધર કોલાના જેવું મૂળજીત કીધું છે અને જેવાના જેવું બંધાવ્યાર કીધું છે.”

“સો—હો—હોઆ કાંઈ વકીલને પંચાત લાગીછે ! અરે પણ બાપુ, તે મને તેમ રહેલો હોય તેની તારે કાંઈ શીકે ? તું તારે તારી નોટીસ, સમન જે હોય તે મારાપર મોકલવી, હું તેને એ બલીસટર કેવું લગાડું છઉં તે ને.”

“શીકે છે, શીકે છે. બીજી કાંઈ અબર બાદ ? આપ હો અરેસ્ટર આગા કેમ છે ? તેતો પેલી વીધવા સગીની પુઠે બહુ લાગેછે.”

“પુલેમચંદ હમણું બીજી વાત કરવાને વખત નથી મે મરજીથી નથી. હમાણીતો તમે વખત ના બોલ્યો. બસ એકદમ જામ્યો ને તમારા ધારાના જાનથી તમે મનજીને વાસતે ધારાનું કેવું બલીસટર મોકલોછો તે દેખાડો. હા—હું એના દીલને તે બલીસટના આતશથી ગોપા હુલમડી દેવશ અને એના દીલમાં આગેઆગ લગાડશ.”

“વારૂ તારે બપોરે ખાણસને લેવા મોકલજો. તમે જે બલીસટર ચાહોછો તે પેહલાંતો એક નોટીસના રૂપમાં તમે પર આપજો. સાહેબજી.”

વકીલ સલામ કરીને ચાલતો થયો અને ધનજીશાહએ સહવારનો નાસતો તથા ચાહે પાંચી કીધા પછે બપોરનાં બોલા દોલાને હુકમ કીધો કે પુલેમચંદની આફીસમાં જવું અને તે જે દસ્તાવેજ આપે તે લઈ આવવો.

આ કામમાં કાંઈ દોલાને વધારે હાશીઆર કરવાની નરૂ નહીં હતી. બસ કાગલ આપે તે લાવવાનું—ને થું રોલાને એટલુંથી નહીં આવવડો ?

રોલો સુપરાં જેવો પોતાનો જોડો પેહરીને બાહર ની કલતો હતો તેવામાં ધનજીશાહના ધનીઆંછીએ તેને બોલાવ્યો. રોલાની એ શેઠાંનીને છેલી મોટી મેન્યાનીથી ખાસે હતું નરખું નહીં હતું, અને મરદો થયેલો હતો, જાટે રોહર માના પેલા લુકમાનજી હકીમ પાસેથી એક નેલાખ મંગાવા નો હતો. તેણીએ દોલાને પુછ્યું કે “તું કાંઈ બપછે ?”

“હા, પુલેમચંદ વકીલને તાંહાં શેઠના હુકમથી એક કાગલ લેવા જઈ છઉં.”

“અરે તારે તો લુકમાન હકીમ પુલેમચંદની પડોશ માન રહેછે તાંહાં નજે ને મારે વાસતે એક નેલાખ લેતો આવવને.”

“કેવો નેલાખ લાઉં બાઈ ?”

“તુંને વળી યાદ રહેવાનું ? લે આ કાગલ ઉપર તે નેલાખ લખેલો છે તે લેતો જા. જો સંભાલીને લાવજે. સી સીઆ આપેતો ભાંજતોના, ને જે પડીજીઆપે—”

“મીઠાઈનું પડીકું કે ?”

“નહી ખુવા ખેડ સાંભલ, જોલાબનું પડીકું આપેતા ગઈ કાલે ખાંડ ને પાંખોમાં ભીજીવીને લાવેા તેમ ભીનવતો ના. જા. સંભાલીને કામ કરજે.”

દોલો ચાલેથો. તેની ધારણા પેલ્યાં હકીમજીને દવા ખાનેથી દવા લઈ, પછે વકીલને તાંહાં કાગલ લેવા નવાની હતી, પણ શેહરની રચના જોવાના ધેઆનમાં તે રસતો છુલી ગયો અને તેથી પુણેમયદ વકીલને તાંહાં બીજી રસતે નઈ લાગેા અને હુકમાન હકીમનું ઘર પછવાડે રહી ગયું.

“હવે તેમાં શું થયું?” જોલાએ વીચારયું કે “વકીલને તાંહાંથી નતી વખત આઈની દવા લેતો નવશ.”

પુણેમયદ ધનજીશાહના માણસની રાહા જોતો બેઠો હતો. તેણે મનજીભાઈપર ફરીઆદી ખાડવાની નોટીસ લખી રાખેલી હતી અને વળી તે ધનજીશાહપર જે તરજુ ચીઝીઆ જીરી હતી. તે સઘલાં કાગલીયાં વકીલે રોલાને આપયાં.

રોલા તે કાગળોને ગળવામાં મેળી, સલામ કરી હુકમાનજી હકીમને તાંહાં ગયો અને તેને કહ્યું કે “સાહેબ, મને જોલાબ આપો.”

“કેમ ભાઈ, તને શું છે? જેઠું તારી નાડી લાવ.”

“નહી હકીમજી, મને મારે વાસતે જોલાબ નહી જોઈતો, મારાં ઘરને વાસતે લેવા આપવો છઉં.”

“અરે સારી સમી વાતો કર. હુંઈ ઘણા ધરાક આવાંછે, પણ તારા જિવેતો આદમ કોઈ આપો નથી. ધર આજની પડુંછે કે ધરને વાસતે જોલાબ જોઈએછે?”

“ઘેરને વાસતે એટલે કે મારી આઈને વાસતે. મારાં આઈને વાસતે એટલેકે ધનજીશાહ શેડનાં બધાંજિરને વાસતે.”

“તેવણુ કેવો જોલાબ માગેછે?”

“તેતો હું નથી જાણતો. તમારે ગમે તે આપોની. પણ અરે સખર, તેવણુ જોલાબનું કાગળ લખી આપેલુંછે.”

આમ કહીને રોલાએ પોતાના ખીસામાં હાથ નાખ્યો અને જોલાબના કાગળની શોધ કરવા લાગેા. પણ વકીલે આપેલાં કાગળોથી તેમ ખીસામાં ભરેલાં હતાં, જેની સાથ જોલાબનું કાગળ એવું જોલાઈ ગયું કે તેને નડ્યું નહી. એ ઉપરથી હકીમજી બીજાં ધરાક સાથ વાત કરતા હતા તેટલાં રોલાએ પોતાનો આપો ખીસો હકીમજીની ટેબલપર ખાલી કીધો અને સઘલાં કાગળો બાહાર કાઢીને જોલાબનું કાગળ જોલવા લાગેા. આમ કીધાથી જોલાબનું કાગળ તેને તરત નડ્યું જે લઈને તેણે હકીમજીને આપયું.

હકીમજી સીસીમાં દવા બનાવેછે, તેટલાં રોલાએ ગળવામાંથી કાઢેલાં સઘલાં કાગલીયાં પાછાં ગળવામાં મેળવા માંડયાં. પણ તેન ટેબલ ઉપર હકીમજીના પણ કેટલાંક કાગળો મેળેલાં હતાં. તે કાગળો પોતાના શેડને લગતાં કાગળો સાથ જોલાઈ નહી જાય, તેને મારે રોજાએ થણી ચોક્કસી રાખી તોપણ એક જુલ તેનાથી થવા વના રહી નહી.

ટેબલની ઉપર એક પરખીડાંમાં બલીસદર બીડીને હકીમજીએ પોતાના ધરાકને મારે તરતનું જ મેળેલું હવું. હવે એવું નડ્યું કે પુણેમયદ વકીલે ધનજીશાહને મારે રોલાને “નોટીસ” તું જે પરખીડું આપયું હવું, તે આ

ટેબલપરના બલીસદરના પરખીડાંને બરાબર મળવું હવું. મારે રોલાએ તે નોટીસવાલું પરખીડું ટેબલપરને રેહવા દીધું અને તેને બદલે બલીસદરવાલું પરખીડું ગળવામાં મેળવ્યું, જે પછે “આજ સઘલું કામ સંભાલથી કીધુંછે” એમ ખુશી થતો થતો ધનજીશાહના ઘર તરફ ગયો.

પોડા વખતમાં હકીમજીને તાંહાં એક માણસ આવી પુછવા લાગું કે “યેલા મોદીના મનજીભાઈ શેડની દવા ત હવેમારે?”

હકીમજીએ નવાંબ દીધો કે “હા પેલી ટેબલ ઉપર પરખીડાંમાં તાઈઆર બાંધીને મુકેલાંછે. એમાં એક પરખીડાંમાં બલીસદર મેળેલુંછે તેથી લઈ નજે.”

બલીસદરનું પરખીડુંતો દોલો જુલથી લઈ ગયો હતો, મારે મનજીભાઈનો આકર જે પરખીડું લઈ ગયો તે તેને બદલે રોલાને હાથે રહી ગયલું વકીલની યેલા મનજીભાઈને જ નામની નોટીસનું પરખીડું હવું !!

પ્રકરણ-૧ હું.

મનજીભાઈ મારો ચાલવા કરતો હતો અને અક્ષર કરીને માગનારાઓના કુખથી વધારે મારે પડયો હતો.

તે માંગનારાઓના સમન, વારંદ, નોટીસ વગેરે લાગુ નહી પડે એટલા મારે મનજીભાઈ પોતાના બંગલાના છેક કાતરીઆંપર રેહતો હતો અને તોખી છેક હેઠેથી બારીમારણા બંધ રાખતો હતો એટલુંજ નહી, પણ વળી માગનારાઓ જે “નોટીસ” મોકલે તેમના ઉપર ભો સવા બલકે તેમને કરડીખાવા મનજીભાઈએ પોતાના કમ પોર્ટડમાં મોટા નંગલી કુતરા વરીક રાખ્યા હતા.

એટલું છતાં પણ મનજીભાઈને પોતાનો નોકર દવાની સીસી અને પડીકાં સાથે બલીસદરને બદલે વકીલની નોટીસનું પરખીડું લઈ ગયો અને એ રીતે જે નોટીસો સદરના માણસોથી મનજીને નહી પોંડીમતી હતી, તે તેના જ માણસ સોડે ઘર મેઠાં તેને પોંડેલી !

યેલા રોલાની જુલન એ કેવું પરીનામ !

મનજીભાઈ એક અટલવાની ખુરસી ઉપર પગમાં ગરમ મોજાં અને માથે કાતીયાંની ટોપી પેહરીને બેઠેલા હતા, તથા તેની આસપાસ તેની પાસે બેસીને તેને દીવાસો દેતી હતી, તેવામાં મનજીભાઈના નોકરે દવાની સીસી, પડીકાં તથા પરખીડું આઈના હાથમાં મેળ્યાં.

મનજીભાઈ ઘણો આકલા સવભાવનો હતો, તેમાં વળી માંગનારાઓથી અને માંદગીથી તેનો સવભાવ છેકજ બગડી ગયો હતો. તે સરવે જુલ સાથ ચીડાં ફાડતો હતો અને ગાલમેર તથા મારફાર કરતો હતો.

હકીમજીને તાંહાંની ચીજે આકરે લાવી આપયા પછે મનજીભાઈની આસપાસ ધીરે રહીને બોલી કે “આ શું?” આતો પડીકાં. જ એ જમાં મેળું, હકીમજી રાતનાં શુતી વખત લેવા કહી ગયાછે.”

“હકીમજી ને તું” બેલું જુલ કુવામાં નળને પડેા. જ પડીકાંવાલી જ હુંઈથી, નહીંતો માર આરો. પડીકાં પાવા આપીદો.”

“વળી તમોને કહું તમે એક મેઠાં ના કાહડો. હ

મણી કોણ તનેને પડીકાં પાપછે ? રાતનાં એક પડીકું ગલી નવાનું. હમણાંતે આ દવાને એક ગોટ પીએ. મરે, ફેવી મોડી દવા છે ?

“તારી મીઠી બોલોતો છે, લાવ જોઈ.”

મનજીભાઈને દવા પીધા વગર કાંઈ સાલે ? એક ગોટ પીધા, પણ તેની આપડીની ઠગાઈ માલમ પડી. દવા કડરી નહેર હતી અને મનજીભાઈએ મીઠાના આવીને ગલાસ, દવા તથા પાસેના કુટલોક સામાન ફેંકી દીધા.

હજી બીમારી સુનાં—મનજીભાઈની આપડીએ કી ના રાખી. તે નરા ધમકાવીને બોલી કે “તને એમ ના હોન થું થાએછા ? વાએ વાએ—તમારી આગળતો બધું બી હતી ગણું. એ બલાપો તે હાંજીએ કેમ જોવાય ? જો હા મોત આપેતો તમારાં કુખથી છુટું.”

“પણ અકલા નાં—તારી આગમમતો હું મોત માં થું છઉં.”

“વારૂં હશે હશે, યુંગા બેસો ને હવે વખત ધઈ ગી એાંજે વેરેલા થાએ.”

“સાંનો વખત ધઈ ગયો ?”

“તમારી છાતીપર નરા બલીસટરની આગરી મેળવા નીછે. હુકીમજી બે વાગતે મેળવા કહી ગયા તેતા તરણ વાગાછે. મોડું મેલશે તો પછે તે ઉઠશે કારે ?”

“મુગી મુગી રેહુને, નહીતો તારાં દીલપર હમણા ઉડીને છાગરા ઉડાડશે.”

“એવાએ, પણ પોપટજીની ખીસાલે કુખ લઈને ફરવા કરશે કે ઉપાય કરવા રશે ?”

“ના હું બલીસટરનો નથી મેલવાનો. તારી જીભ લી થયી માલેછે, વાસતે નેઈએ તો તારી નજાંપર બલીસટર મેલ.”

“વારૂં તેમજી કરશું. પણ તમેતો લેલો. સાલો બદીઆન ઉમકો. હીરાં નરા એવણું બદીઆન થર.”

હીરાં ભરૂચી મનજીભાઈની માકરી કરવા માટે રહેલી માકરી હતી. “ભાપ મનજીભાઈ, આ બીલીસટર આએમ્પુછે તે લગાડવા રવો.”

“જા, ભરૂચી ભાલ જા, નહીતો હમણા મુરશી છુટી મારશ.”

“પણ હોવારે—કાંજી મુલાપર દાઆજી માએલી-વેકો-વેકો.”

મનજીભાઈએ એમ્પુ કે એ લોકો બલીસટર મેલવા વના રહેશે નહી. માટે નરમ પડી ગયો અને માંગી લીધું કે “લાલો, એ બલીસટરનું પરખીડું મારા હાથમાં આપો.”

“લાલો ભાવા, લાલો મારા ભાપ” એમ કહીને હીરાં ભરૂચીએ તે પરખીડું બીરોડું બેઠેલી વેઢેલી લાલોઆપયું.

મનજીભાઈએ મોહોડું કુખલાવી તથા બલીસટરની આગની બીલીકે અતાવીને આનાકાંનીથી પરખીડું ઉખેડયું. પછે તે થું જુવેછે ? બલીસટરને બદલે તો લખે છું કાગળ નીકલ્યું ? અને કાગળખી કેવું ? વકીલને હાથની નોટીસ !

આ નોટીસ નેઈને મનજીભાઈને જહનુનનું ને જોસ થયું તેનું કેઆન કરવાને લખનારની કલમ અચકત છે. એરજીનું બેહુડું બસ છે કે તે આ નોટીસ નેઈને જંગલી બની ગયો, કુખ તથા માંદગી સઘલી લુલી ગયો,

તેની આંખોમાં ખુન મટ્યું, વાથની મીચાણે તેણે બરાડ મારી અને ને પેહલું. હાથમાં આવશે તેને ફાડી નાખશે એવું સરવે જણ પારવા લાગ્યાં.

હીલા જેવાં થર છતાં, કુતરાએના અટકાવ છતાં, બંધમસત બારી બારણામાથી થઈને આ નોટીસે આચાન મારગ કીધા અને તેના પોતાના માલુશને હામીહાથ તેને નોટીસ પોહોંચાડવામા આવી, એ મનજી જેવા મીંજાજી આ દમીથી કેમ ખમાય ?

તેની આપડી સુનાં તો પલંગની પછવાડે કુરહીનના પદકામા છુપાઈ ગઈ અને હીરાં ભરૂચી નાહાસતાં પડી ગઈ તથા દાદર ઉપરથી ગગડી ગઈ તોખી પાછી ઉડીને રાંધણીમાં મોરીની પછવાડે સંતાઈ ગઈ.

મનજીભાઈ એકદમ બીજાંનાપરથી ઉઠયો, હાથમા જોડે સોડો લીધો અને ને હુકીમને તાંહીંથી બલીસટરને બદલે આ નોટીસ મળી ને હુકીમની ફેટ પકડી તેને પુછવા તથા તેનું ખુન કરવાના એસદાથી વખતમાં ને આવણું તે ભાંજેડા કરતો ધસારાખંધ ધરની બાહર નીકલી પડયો.

પેલીમગથી બીજા હાથ ઉપર દોલાના રેડ ધનજીશાહ ના મગમની હાલત કાંઈ એાંછી ઉસકેરાપલી નહી હતી.

“દેલાએ લઈ જઈને બીરોડું પરખીડું શેકના હાથમાં મેળયું” અને ધનજીશાહ મોટી ઉલટથી ઉઠેલી નેઈએતો તેમાંથી વકીલનો નોટીસને બદલે ખરેખર બલીસટર નીકલ્યું !

ધનજીશાહ પેહલેતો અચરત થયો, અને એકદમ વકીલની મીડી ઉખેડીને વાંચી, તે આ પરખીડું હતી.

“નત શેકજીની ખીમજમાં લખવા અરન એછ ને આપ સાદે મનજીભાઈને માટે ને બલીસટર” આજ સંકરનાં મા ગયું હતું તે આ મીડી સાથ મોકલ્યું છે તે જાલાવી લેજો.”

હવે આનો ધનજીશાહ થું વીમાર કરે ? દોલો ડાકરને થર યતો આવશે ખરો, પણ ધનજીશાહએ વીમારયું કે આ કાંઈ દોલાની લુલ નહી હોય. આ બલીસટરનો પ્રજેમમંદ વકીલે પોતે મોકલ્યું અને વળી વકીલે સાક્ર મોડું લખીને મોકલ્યું. સહવારનાં શેઠે વકીલ સેડે બલીસટર માંગ્યું હતું ખરું, પણ તે કાંઈ ખરેખર બલીસટર માં ગયું નહી હતું. તેતો ટકોરમાં માંગ્યું હતું. તેતો ધારાનું બલીસટર એવા અલકારમાં માંગ્યું હતું, તેતો વકીલની નોટીસને બલીસટરનું નામ આપયું હતું. તેમ સમજવા છતાં પ્રજેમમંદે ખરેખર બલીસટર મોકલ્યું, તે કાંઈ ન નહી પણ ધનજીશાહની ખશખરી હતી, તેને આ વકીલે સમજ અનાવશે અને તેખી વળી ને વખતે મનજીભાઈપર ફરીઆદી માડવાની મોટી ઉલટમાં તે વખતે અનાવશે !

આવા આવા વીમારોથી ધનજીશાહને અતીવણો શુસો ઉપજ્યો. તેણે એકદમ એ વકીલને પકડવા, પુછવા તથા શીખસા કરવાનો દરાવ કીધો. અને તે શીખસા કેવી ?

દેરાવન મગમના ને દોલોઆ ધંગરોને પોતાને અપમાન આપનારને “ડાગ વીહીપ” કરેછે, એટલેકે માલુકે મારી આવેછે, તેમ ધનજીશાહએ આ વાંછીયા વકીલને આબકા મારી આવવાનો દરાવ કીધો. એટલા માટે તેણે એકદમ ગાડી નેડાવાનો હુકમ કીધો અને મોટો માલુક લઈને મોડા મુરતી અલદના માકામા દોલતા દોલતા તેવજી નીકલી પડયો.

એકગમથી મનજાબાઈ લુકમાન હકીમને મારવા ગયો, બીજીગમથી ધનજીજી હુ તેજ લતાપર પુરોચનચંદ્ર લકીલ ને મારવા ગયો અને હવે આપણુ જોઈશું કે શું થાય છે? અલબત્ત આ સમજી જોવા રોલાની એક ભુલથી હતું!

“ડાનસ.”

કસરતના કાદયા વીધે આ અને બીજાં ચોપાંનીઆંઆ માં ઘણું મોલાયું છે. કસરત ને પડતો મેળવાથી બદન કેટલું નબળું પડી જાય છે, જોઈ લાં કેટલાં નરમ થઈ જાય છે, સાંધા કેવા કેવા થાય છે, આ પું આંગ કેવું સુસત અને સુરલાળ બને છે અને તેથી બદન કેવી અશુભાકારી અને દર દોને આધીન થાય છે, તેમજ વધી કસરત કરવાથી બદન કેવું ખીલે છે, તનદરોસત અને કુવતમંદ થાય છે, મન વધારે મયલ થાય છે, હીમત અને હાશીઆરી વધે છે તે સમજી જો અતરે જીજીવવા બેસીએ તો એક નજીપણી બનાધી વાંચના રી માંનુઓને કદાચ કંઈકા ઉપલવા વત્તા રહે નહી. એટલા માટે કસરતના ઉત્તમ કાવદાને ન પેઆરી મેહુના કચલ કરે તેઓને કસરત, ચાલુ કરવાને બની આવે એટલા માટે આ બાબતની તપાસના આને આપણુ આગળ આવીએ અને બદન ખીલવનારી યોડીજી જુદી જુદી કસરતો ઉપર ન જર પોડીંઆડીએ. કસરતો ઘણી જુદી આવી છે, પણ પસીને ગરકાવ થઈ દંડ ખેલવા અથવા કુસતીના બાજુ દો કવા અથવા ઉપડા સુકડા મોલાંસીની કસરતો વીધે આપણુ હીઆં લખવા બેઠા નથી. કેટલીક સેડેજ કસરતો જેમાં અંગની મેહુત સાથ મેળ અને રમુજ ભેગાયલી છે, અને ને ઘટતા મહાહાજ સાથ સરવેને છાજે છે, તેવી સેહલ અને બાનુઓને લાએક કસરતો ઉપર આપણુ ધેઆન આપીશું.

એવી કસરતોમાં એક “ડાનસીંગ” છે. આ બાબતને ત્રણાએ એક “ડાનસ” અથવા નામનુ સીતર આપ્યું છે. તે માતર એક એઆલી સીતર છે. તે માતર પરીઆંઓના નાચ નેવું છે, અથવા કોઈ ગામડાંના ટોલાંઓની વધારે છુટી ઝોરતો માહોમાહ પોતા વધે રમત કરે તેમાંનો એ “ડાનસ” છે. ને ધંધાદારી તરફ ઝોર તો હોય છે, તેમના નાચ તરીકે પણ કદાચ એ ચાલી શકે, પણ આપણુ એવા “ડાનસ” વીધે લખતા નથી. ગરકુ સથ આલસી અને ધંધાદારીઓના “ડાનસ” વધે સમજી તકાવત માતર બાહેરની ટપછપમાં છે. બાકી “ડાનસ” તો ગમે તે જાતનો હોય તોપણ તેમાં કસરતો થાયજી. એ કસરત મોહાવદના પેલા કરેલાં પરાણીઓમાં જુદીથી હોય તેમ લાગે છે. મોરનુ નાચવું કેહેવતની રીશાલે જણાયું છે, બીજાં પરાણીઓ વજંતરનાશ રોદ ઉપર ડાનસ કરે છે. હાથીથી તે સરખ સુધી એ અસર માલમ પડી છે. વાંદર અને યોડા ડાનસ

શીખી શકે છે. આદમીઓમાં શું નંગલી કે શું સુપેલાં સમજાં દેશોમાં જુદી જુદી પરકારનો “ડાનસ” હોય છે અને ખુશાલી ઇઆ ગમતને વખતે તેઓ કુદવાની એકશરત કરે છે. એવી રીતે હલકા પગે કુદવામાં કેવી ખુશાલી હશે તે માણસના કે પરાણીઓના બચાંની ખુશાલીને વખતે આપણુ જોઈએ છઈએ.

એ કસરતના મુખીઆ તસદી પગને કુદવામાં પડે છે અને વજંતરના શરોદ તથા તાલ ઉપર પગની સરખી રીતે છલાંગ લેવામાં એ કસરત સમાવેલી છે. તેમાં શરોદની રાહ, વલાંજુ તથા ટપ અને ખાપ શોખવું પડે છે. તેમજ જુદી જુદી જાતના ગાયેજીમાં “ડાનસ” ની ટપ પણ જુદી આવી છે. જો કે આ કસરતમાં મુખીઆ કામ કરનારા પગ છે, તોયણ એમાં આખાં બદનને કસરત મેળે છે. બદનના સમજા ભાગે ગમીના રહે છે તથા સમજાં સાંકાએને મેહુત પડે છે. લોહીનું ફરપું વધારે ઉતારવું થાય છે. તનના વધારે ગરમી આવે છે. મગજ ઉત્તરેપડે તથા આનંદ પામે છે, સમજી ને દીજ પેહલાં મોજા સરખું અથવા ને જંગો ભારી લાગતી હતી તેને બદલે તન મન સમજી હલકું હલકું લાગે છે. “ડાનસ” નીજ કસરતમાં એજ થાય છે એવું અને કેટલા નથી. ઘણી કસરતોમાં બદન આડું હલકું થાય છે, પણ “ડાનસ” માં એ અસર વધારે માલમ પડે છે.

માઠાં ભાએજે કેટલાંક માણસજાતે જેમ ઘણી સારી સીએને બગાડી છે, તેમજ આ “ડાનસ” ની કસરતને પણ આડે મારો લઈ જવામાં આવે છે તથા તેને ઘણીવાર બીગાડનું હુધીઆર કરી મેળવામાં આવ્યું છે. પણ તેમાં એ ખુદ કસરતનો વાંક નથી; તેવાં માંજીયોને વાંક છે. જો ઇબી કામ હુદની બાહેર જવાથી ખરાબ થાય છે. “ડાનસ” ની કસરતને બદનાથી લગાડવામાં આવે છે, તે મે શખો થી છે. એકતો એ ખુદ કસરતમાં અંદાજની બાહેર જવા નો શખજ છે. દરએક કસરતનો આતો કાપે છે કે તે મા કસરત કરવી, બદનને ઘણી યાક નહી મહુડાવવી, ખરાબ નેમલાં દંડા વખતે કરવી, તે વખતે બદનને દંકેજી રાખવું. એ સમજા કાપલા તોડીને “ડાનસ” થી મળી મોજને ખાતર આખી રાત સુધી એ કસરતમાં પડવું, તેથી દીલને યાકવી નાખવું; તેમાં મોડી રાતને ઉજગરો કરવી અને તેથી બીજે દાહુડે કામકાજ સુકીને સુસત પડવું; બદનને દંકેજી નહી અને તેથી શરીરને હુરાન કરવું; એ કસરતને બાંકીને પોશાક વગેરે ઉપર જીજી ખરચ કરવી, અને તેથી આડ દાહુડા આગમયથી તદ્દખારી કરવી એ સારે “ડાનસ” ની બદનામીનું એક જાતનું કારણ છે. બીજું કારણ “ડાનસ” કરનારાં માણસો જુરાં હોય અને જુરાં કરે તેથી બદનામી મેળે.

એ સમજી હુદની બાહેર જનારાઓનું કામ છે. પણ એક કુટુંબ પોતપોતામાં અથવા પોતાના અતલગના સમાં વાહલાં અને દોસત આશાનાઓના મહીને કંઈક કસરતને ખાતર જો યોડો વખત “ડાનસ” મા જુગરે તો તે મા કાંઈન હુરકા નથી. ઈંગરેજ લોકોના “બાલ” વીધે આપણા લોકોમાં થેજો હલકો વીમાર આલે છે અને તેમાં ઉપર જણાવવા તેવા વાંધા નીકળી શકે છે. પણ આખર

૪ લોકોમાં “બાલ” ને માટે ખુદ કાપદા યોગ્ય છે. તેમાં મરદ, બોરતોએ કેમ બેસવું, કેમ ઉડવું, કેમ ચાલવું, એ કેક વચે કેટલો વહેવાર શખવો, “ડાંસ” કરતો વખતે એકેકને કેમ ધરવું, એકેકથી કેટલા તકાવતે રહેવું, વાતચીત કેવી પરકારના કરવી એ સરવેના કાપદા, ઘડેલા છે અને તેથી આબરુદાર રોલીમાં જો ખરેખર સારાં માણસો હોય છે તો “બાલ” ની બાહરેની રખીતી છુટ છતાં યહો અટકાવ થઈ શકે છે. પણ અને-આ-કેકોએ એના “બાલો” ની હીમાએત કરવા બેઠા નથી. અને આપણા લોકોમાં ખાખખ “બાલો” દાખલ કરવા માગતા નથી અને માહોતાની નથી.

પણ વર બધાંએ, ભાઈ બેહુનો, વગેરે સનેહ સંબંધીએ એકમેકમાં ફક્ત બદનની શુખાકારીને માટે “ડાંસ” ની કશરતનો માહોલેરો રાખે તેમાં કોઈની સમજી માણસ વાંધો લઈ શકે નહીં. એક લખનારના-આ શબ્દો છે કે “આલવા, દોડવા, લડવા વગેરેના કશરતખાંનાં આ માણસની એકેક શક્તિ તથા ગોટલાંને લોકો જોવા શખત બનાવે છે, પણ ‘ડાંસ’ બદનની બાશમાં કલોનાની ત્રી શાળે સરવે ગોટલાંએને એકજ વખતે સરખાં કરે છે, માહોલેરો પાડે છે અને સોભા રહે.” તેની મતલબ આપણી હી લખાલ તથા ગતીને પુર સોભા આપવાની છે, અને સોભાની સખજ કરાવવી એ આપણા માણસખતમાં જોદાએ ને જોશ એક શુણ છે તે કોણ ના પાડે ? ઈંગરેજોના પણ કેટલા કો આ કશરત વીણે છીટ કરાવે છે, પણ તે બાબે રીયલના વીચારો હેડલ ઉતારી આ વીશપ સખાપત કરીએ છઈએ.

“ડાંસ” ની રખતને આપણા દેશમાં યહાં સારાં માણસો તોડતા આવાપાછે અને તે કંઈ તદનજ વગર કારણે નથી. તેઓના મગજમાં ‘ડાંસ’ ‘બાલ’ સાથે જોવાઈ ગયે છે અને ‘બાલ’ સંસારી મોજ ખજાહને એક શુરો આકાર છે. ‘બાલ’ ને માટે તઈઆરી કરવામાં શુભાવેશો વખત, તેમાં ઉપર શુભાવેલી મનશાંતી, રાતનો ઉતખરો, કુવતને ચહડતી યાક, એ અને બીજ ખરાબીએ ‘બાલ’ ને આ દેશમાંથી દુર કરવા માટે-મજબુત કારણ આપે છે. પણ ‘બાલ’ તરફના ધીકારને માટે ‘ડાંસ’ ને ધીકારવો નહીં જોઈએ. તેથી ઉવડું ‘બાલ’ ના રેવાંને તોડવાનું આતા એક કારણ સખજી નેઈએ કે ‘બાલ’ નીકડી જ વાધી ‘ડાંસ’ ને હમણા નવાઈના અને કોઈજ વખતના થપાછે, તે હમેશામાં યઈ પડે અને જે ખરમાણ થપાછે તે આ પણ દરરોજનાં સંસારમા સસતા અને સાધારણ યઈ રહે.”

ગાસ લાઈટની સોધ.

આ દુનીઆમાં કેટલીએક મીજિનો આપણે ઉપયોગ કરીએ છઈએ, પણ તેના પેહેલ વેહેલે બનાવનાર તથા સોધી કાઢાડનાર કોણ તે બાણ્યાની આપણુ જરા પણ ખાએસ રખતા નથી એ કેવું અજમેજા છે. જો કે ગાસ લાઈટ અથવા આપણ મોશિમાં જોવાયે તે “ગાસ લાઈટ” ની આપણ રસતાપર, પદસાવાકામીના વેરોમાં, દુકાનોપર

અને તેડવારને દીને કેટલાંએક બહાર મકાનોપર રોશની દેઠાંમાં આવે છે; પણ બેહુનો તમોએ કોઈ દાહાડેથી એવો વોચાર કીધો છે, અથવા કોઈને શવાલ કીધો છે કે આ ગાસ લાઈટ પેહેલાં કોણે સોધી કાઢાડી ? હું ‘વારજી’ કે તમો ના કહેશો. વાસતે તખારી બાણને માટે આ ગાસ લાઈટ કોં હાં, કોણે અને કેવારે સોધી કાઢાડી તેનો દુક હવાલ ની એ આપણું.

ગાસ લાઈટને પેહેલાં સોધી કાઢાડનાર ફીલીપી-લી-બો નામનો એક ફરેનચમેન હતો, તે રસતા અને પુરો બાંધના રઈનેર હતો, જેણે ૧૭૮૫ માં લાકડાં બાલી તેમાંથી ગાસ એ કડી કરી તેડવારના દાહાડાપર રોશની કરવાનો વીચાર કીધો, આ તેનો કાચી સોધને સંખપુરણ કરવાના ફાંફાંમાં ઘણોએક વખત કાઢાડીયો, અને છેક ૧૭૯૮ ના વરસમા પોતાનો આ વીચાર બહારમા લાધો. શને ૧૮૦૦ ના સપ્ટેમ્બર મહીનામા તેને સનદ મલી અને ૧૮૦૧ ના પોતાની સોધ નો એક રસાણો છપાવી બાહર પાડીયો. લીબને લાકડાં બાલી તેમાંથી ગાસ, તેલ અને તાર કાઢાડવા માંડીયો, પણ આ તેના અખતરા ઉપરથી તેલવાળો અને ચરબદાર મીજી માંથીથી આવી ગાસ નીકડી શકે એવો તેને જરા પણ વીચાર આપો. શને ૧૭૯૮ થીતે ૧૮૦૨ સુધીમા લીબને ધણોએક અખતરા કરી જ્યા. તેને પોતાની બડી પેહેલાં ઉંચરમાં કાઢાડી, તેમાંથી જે ગાસ નીકડતી હતો તે કાંઈ સવચ્છ ન હતો. રોશની જાંબી આપતી હતી, અને નહી ખમાએ એવો બદલો નીકડતો હતો અને તેનું પરીના મ એ નીપજીવું કે આ નવો સોધને પુરતો મદદ મલી નહી. છેવે લીબોન આવા અખતરા કરવાના ફાંફાંમાજ મરણ પામીયો.

લીબોનની આવી કાચી સોધને ઈંગરેજોએ તરત ઉચકી લીધી. ૧૮૦૪ માં ગાસથી રોશની કરવાના કામની સોધની કીરતીનો દાવો ઉત્રોનડસર નામનો એક ઈંગરેજ કીધો અને સનદ પ્રેલવયો. ૧૮૦૫ માં ખરખોગામ થોડેરમા ઉત્રોનડસર અને મારદોકની રીતે બનાવેલી ગાસથી રોશની કરવામા આવી. ‘પેહેલાં જોએએ એ ગાસ વાપરી તેમાં બાકથી બાલતો સાંચો થોઈ કાઢાડનાર મીઠ ઉત્રોટ હતો. ૧૮૧૬ માં લનડન થોડેરમાં પેહેલવેહેલી ગાસથી રોશની યઈ અને છેક ૧૮૧૮ માં આ શોધ, કે જે ખરેખર ફરેનચોની તે ફ્રાન્સમાં ગઈ અને તાંહાં ગાસથી રોશની થવા લાગી.

ક.

જલંદરના મરજ.

પેટમાં અથવા બદનના બીજા ભાગોમાં પાંછી જોવા પરવાહી પદધર એકકો થવાના મરજને જલંદર કેહવું છે. બદનમાત્રી સોહીની લાવ લઈજવ કરનારી રડો તથા પાંછી વગેરે ચુસી લેનારા અરયવો ઉપર ચોક્કસ દવાણુ થવાથી, લોહી બરાબર ફરવું નથી અને પાછપાંચી બરાબર કામ થવું નથી, તારે સોહીમાંથી પાંછી ઝડકરફેડે અને એકડું થાય છે તે જલંદર છે. એ પાંછી બદનના ખુદ ખુદ ભાગો જોવાકે હાથ, પગ, થોડેશ વગેરેપર એકડું થાય છે, પણ મુખીએ ક

રીને પેટમાં એકદુરૂ ધવાનું એ મરનમાં સાધારણ છે. એ પાંખી પેટમાં કાંઈ એકદુરૂ થાય છે, તે બાબે વીદવાની એકમ ત થતા નથી. પણ આતો ચોક્કસ કે કે હેનરી, ઈઆ આ તરફ, ઈઆ કલેજી નેવાં પેટ માંડેલાં અવીઅયીમાં આ પાંખી જમાવ થતું નથી. તેમજ વળી પેટની ચામડી તલે જે મંદશને નથી હોય છે તેમા પણ આ પાંખી એકદુરૂ થ તું નથી. પેટમાંનાં ઉપલાં ધતેરોની ઉપર પણ માચના પ હોતી નીચે એક નાજુક અસતર કરેલું છે, અને એ અસત ર કુલીને તથા પોકલ થઈને તેમા અંદર આ પાંખી ભેડુ થાય છે. બદનમાં પાંખી જમા થવું સાધારણ છે. કોઈવાર જેમ મગજમાં પાંખી હોય છે, જેમ ગોલામાં પાંખી ભરાય છે, તેમ આ નવંદરથી અગત કરીને પેટમાં પાંખી એકદુરૂ થાય છે.

એ નવંદરના મરનની સમજ છે, પણ બાજુનું બેઈ એ કે એ મરન પોતે એક જુદા રોગનાં કરતાં બીજા મર નોની નીશાણ દાખલ તથા બીજા મરનના પરીનામ દાખ લ વધારે ગણાય છે. નવંદર ઘણી જાતનાં હોય છે, અને જેકે તેને એક ખાશ દર દર તરીકે ગણવામાં આવે છે, તેપણ કહેજું, અથવા ગુરદા, જેવા સાંચાઓના રોગથી અથવા બ દનની નબલાઈથી એ મરન ઉત્પન્ન થાય છે. સાધારણ ન વંદરની ઘણી સાધારણ નીશાણ લુખનું મરી નવું, છબનું લાલ થડું, ચામડીનું સુકાઈ થવું, સવાસ લેવાનું મુશકેલ થડું, હાંફનું અને કંઈક ધવો, પરસેવા બધ પડવો તથા પે ટ ઉપર અથવા બદનના બીજા ભાગે ઉપર એવા સોજા મ હડવો કે જે ઉપર આંગણું દાખવાથી તેમા ખાડો પડે અને તે ખાડો જરાવાર રહીને પોતાની મેળે પાછો પુરાય. આ સાધારણ નીશાણોની સાથે અતીઘણી તરસ, અને ચામડીને યજોન કીકા રંગ એ પણ નવંદરને પીઠાનવાના ચીનહો છે.

નવંદરમાં પાંખી થતું પાંખી એક બધીમાત્ર મસક મા ભરેલાં પાંખીની મીશાણે બોલખાઈ આવે છે. પેટને આંચકો લાગાથી તેનાના પાંખીનું હીલવું, દગદગનું અથ વા આંચકો લાગવો એક પખાલના જેટલી સેહલાઈથી આ રોગમા બને છે. દરદીની એ તપાસ એ કરવી હોય છે તે પેહ લાં તેને મેસાડવામાં આવે છે, અને પછે તેના પેટની એક બાજુએ હાથ મેળી બીજી બાજુએ બીજા હાથનાં આંગણાં વડે ટકોરા મારવામા આવે છે અને જેટલા ટકોરા મારવા મા આવે તેટલા બીજા હાથને આંચકા લાગેતા પેટમાં પાં છી માલમ પડે છે. તે ભરેલાં પાંખીપર ટકોરા લાગાથી પાં છી હીલે છે અને હીલીને બીજા હાથને આંચકા આપે છે તથા તે હીલવું લાગે છે. પેટની જુદી જુદી બાજુએથી તરણ માર વાર એ પરમાણે તપાસ કીધાથી પાંખી ભરાયું છે કે ન હી તે તખીબીને માલમ પડે છે.

નવંદર પારખવા માટે એ ઉપરાંત બીજી રીત મલ કરવી પડે છે. એકે રોગ પીછાણવાના ભેખ ભરેલાં કામ મા આવી એકન તપસ બસ નથી, પણ જેટલી બીજ થ ઈ શકે એટલી બધી તપાસ કરવી જરૂરની છે, કે જ્યે સંધ્યા શક દુર થાય. તે બીજ તપાસ એ છે કે દરદીને ચતો સુવાડીને તેના પેટની બેહુ બાજુ ઉપર દાવા હાંખનું આંગણું મેલી મરના હાથનાં આંગણાંને તે ઉપર ફોકે છે એ પરમાણે કરવાથી બેહુ બાજુએ આંગણથી સંગીન અ થવા બદ આવાન નીકે છે, અને હતી આંગણથી પેટ પા

કલ થીલની મીશાણે આવાન કરે છે. પણ હવે ચતા મુ તેલા દરદી પાસે કોરવલાવે છે તે, પછે કોંકવા છતાં પેટનાં બેહુ બાજુએથી બદ આવાન થતો નહી, પણ હેકેની બા મુ ભરેલા અથવા બદ અને ઉપરનાં બાજુ પોકલ આવાન કરે છે. જરે દરદી ચતો મુતો હોય તારે તેના પેટમાનું પાંખી બેહુ બાજુએ ઢગી જાય છે, જ્યે પેટ ઉપરથી પોહુ અને બાજુએથી બદ બોલે છે; પણ જરે દરદી કોરવાવે છે, તારે પાંખી સથળું હેકલ ઉતરી જાય છે, અને તેથી તે ભરેલા ભાગ બદ અને ઉપરના ખાલી ભાગ પોકલ સંભાળાય છે.

આંગણું દાખવાથી ખાડો પડવાની નીશાણ, નવંદરના સોજા પેટ ઉપરાંત હાથ પગપર મહડયા હોય તારે કામની છે. એ પીછાણતને માટે આંગણું જોરથી દાખે છે અને જો ખા ડો પડે તથા ધીરે રહીને પાછો પુરાયતો તે નવંદરના નવથી સોજા મહડેલા મુકરર હરે છે. ચાખીથી કુલેનું પેટ સથળી બાજુએથી બદ આવાન કરે છે તેમજ ખાનું હજમ નહી થ વાને લીધે પવનથી કુલેનું પેટ સથળી તરફથી થેલની મીશા ણે પોકલ આવાન કરે છે, અને તે ઉપરથી પાંખીથી મુજેનું પેટ પીછાણવું મુશકેલ નથી. પાંખીથી મુજેનું પેટ દરદીની હાલત વીધે જેટલી ધામતી પેદા કરે છે, તથા તેની તનરો સતીમા જેટલા બીગાડ કરે છે, તેટલી ધામતી અથવા તેટલો બીગાડ ચરખીથી ઈઆ પવનથી કુલેલાં પડે થતો નથી.

આંજી જુદાં દરદી ઉપરથી નવંદર પેદા થી હોય, તે પરમાણે ઉપલાં સાધારણ નીશાણ ઉપરાંત બીજા ખાશ નીશાણોએથી પણ તખીબો એ મરનની પીછાણ કરે છે. એ નીશાણો ઘણી વીગતવાર તથા ચારીકીથી તપાસવામા આવે છે, અને એ જુદા જુદા નવંદરોની જુદી જુદી નીશાણો અનજનાને ગુમચવાળા નાખે તથા લુલલો ખવાડે એવો છે. કહેજું ના દરદી નવંદર નનમ પાંખે છે, તારે જમણી પાંસ લી આંગણ નાં હાં કહેજું આવેલું છે તાંડાં પેહલાં કુખારો થાય છે અને જુદી જુદી પરકારનું દુખ થવા પછે છેલે પેટ મોટું થવા માડે છે, તે એટલું ઉપસે છે કે તે ઉપરની બજ નેસા ખેંચાઈ આવે છે. પેટ જેકે મહડતું જાય છે, તેપણ બદન સુકાતું અને લેવાતું જાય છે, અને દરદીના મોઢાં પેટ સાચ ખાલી હાંકાને દેખાવ થઈ પડે છે. શુરદાના દરદી જરે નવંદર ઉત્પન્ન થાય છે, તારે કોઈવાર માતર તાવ આ વવા પછે નવંદર માલમ પડે છે, અને ઘણીક ન શાંણો સા થે પીસાય ઘણી થોડી આવે છે તથા તેના રંગ બદલાઈને લો હી જેવો લાલ થાય છે. કોઈવાર તાવ ચટવા વગર ગુરદા ના રોગને નવંદર થાય છે, તે વખતે પીશાણ હંમેશની થી શાલે થાય છે. પણ આ શુરદાના નવંદરમા કોઈવાર માતર આંખના તોપચાંન મુજેલાં હોય છે તથા માતર મેહરા ઉપ રન થોયરો મહડે છે અને પેટ ઈઆ ખાકીનું બદન મુજનું નથી; એ વખતે પીશાણ ઘણી વધારે થાય છે, અને તેનાં મ ગ સરેદ હોય છે, જે પછે પાછળથી પીશાણ બધ થાય છે.

શુરદાના નવંદરવાલા દરદીની પીશાણને એક કામ ની નલીમાં નાખીને ઇસપીરીટના દીવા ઉપર ધરાવાથી તે મા ગોગડા બંધાય છે, જે ગોગડા બીજ દવાથી અમલ મુખન નાખની વસતુના કરે છે, તે શુરદાના નવંદરની તે એક ચોક્કસ નીશાણ ગણાય છે. એ ઉપરાંત દીલ ઈઆને લોહી દોડાવનારાં ધતેરના દરદી પણ નવંદર થાય છે, એ સાં

ચો છાતીના દાવી બાજુએ આવેલો, તેની તરફવાર ની શાણી વચે દરરોજ સહવારના આંખનાં રોપયાં મુજ આ વેછે, તે હીઆંમુધી કે કોઈવાર ઉઘાઈ ઉડવા પછે તરત આંખ ઉઘડી શકતો નથી. એજ નીશાલે નમવાઈનો ન લંદર જુલે થાયછે. તેમાં તાકલ્લી, કામકાનની સુસતી અને આવસની સાથે ફીકો મેહરો, સંદેહ હોટ, વગેરે ની શાણીઓથી એ મરન માણ થાયછે. તેમાં પેટ ઘણું કુલ તું નથી પણ બદનના બીજા ભાગે વધારે કુલેછે. આ સઘલી જુદી જુદી નીશાણીઓ ખાતર વાંચનારની સેન સ મળજીને માટે તથા એ દરદ બદન ઉપર કેવી બીહામણી અ ને ભયંકાર અસર કરેછે તે દેખાડવા માટે આપીછે. જે એને દરદ પારખવાનો અનુભવ નથી તેઓએ એવી નીશાં છીઓ ઉપરથી નલંદર પીછાંણવાની કોરોશ કરવી નહી. એ જુદી જુદી નીશાણી વચે એટલી બારીકોઓ કે છે તેથી નસા અનજાનપણાંથી અથવા ગફલતથી એક જાતનું દરદ બીજાં સાથે ભેલાઈ નવા વના રહે નહીં અને દરદને વગ ર કારણે ઘભરાટ પેઢ થાયે.

આ નીશાણીઓ કરતાં એ મરનના સખોએ આવપ છું વધારે શેઆન ખેમતું જોઈએ. નલંદરનો મુખીઅ અને મોટો સખ અમલાઈ છે. પછે તે નમલાઈ કલેજા નાં, દીલના ઈઆ ગુરદાના રોગમાં યઈ હોપ ઈઆ તેથી ઉલ ટું નમલાઈથી એ રોગો પેદા થયા હોય, પછે તે નમલાઈ દા રૂથી, ઘણા બોરાકરી, બદલનનીથી, ઘણી યાકરી, આવસથી, કસરત નહીં રાખવાથી ઈઆ ગમે તે શબ્દથી ઉત્પન યઈ હોય. કલેજાના સોજનો રોગ મુખીઅ કરીને દાડના લ ખથી પેદા થાયછે. નલદ દાડ પીવાનો માહાવેરો અને આ દત રાખવાથી કલેજાં ગોપા ખવાઈ જાયછે. તેના જે ભા ગમાંથી બોરાકને હુલમ કરનાડું પીત પેદા થાયછે, તે ભાગ

બીગડી જાયછે એટલું નહીં પણ તેની બાંધણી અને રંગ વરીક બદલાઈ જાયછે. એ પછે કલેજાં ધીમે ધીમે નાહ નું યતું જાયછે અને છેક તલલીના જેટલાં કદનું થાયછે, તેમાંથી લોહી બરાબર ફરતું નથી પણ એક દેકાણું નમા ય ઈ રહેછે અને પછે તેમાંથી પાંણી ઝરેછે. ગુરદાના નલં દરમાં પણ દાડ અને બીજા કેક એક મુખીઅ શબ્દછે. દાડથી અથવા બીજા નમલાઈથી ગુરદાની બાંધણીમાં પણ ફેરફાર થાયછે, મગર તે કલેજાંની ખીશાળે નાહુના યતા ન થી, પણ કુલીને મોટા થાયછે. દીલ અથવા અંતરજી એ કન રોગને આધીન નથી, પણ તેમાંના એક રોગ નથી દીલ ઘણું ધીમું ચાલેછે, તે નલંદરને કારણે આવેછે.

નલંદરની દવા અને ઉપાય કરવાનું કામ મોટું અ ને ઘણી સંભાલનું છે. એ કામ ડાકટરનું છે, પણ અત રે એટલું ન જાણવાનું છે કે આ ઉપાય કરતાં એક મુખી અ નીઅમ થેઆનના રાખવામા આવેછે, તે એકે જે રો ગથી નલંદર થયો હોય તે રોગને પેહલાં કુર કરવો. નલં દરની દવા કરતાં બદનમાંથી પાંણીને બાહર કાઢાડવા માટે દરદીની હાલત તરફ સંભાલ રાખીને પરસેવ અને પીસાબ વધારનારી દવાઓ આપવાની જરૂર છે. તે સઘલા ઉપા રેત્તી અતલમ મે હોયછે, એક એ છે કે લોહીના ફેલાવો સ થવા ભાગ ઉપર એકસરખો કરવો તથા બીજા અતલમ એકે નમા યતા પરવાહને મુસી લેવો. જરે પેટ ઉપર પાંણીનો ઉપસાર અતીઘણો થાયછે, તારે નસતર મેલીને પાંણી કાહા ડી નાખવાના ઉપાય ઘણા લાભકારી છે. જો પાંણી વારે ઘડીએ નજાં થાયતો ફરી ફરીથી તેને ફોડીને બાહર કાહા ડવામા આવેછે અને તેમ યતાં ઘણીવાર દરદીને આરા મ થાયછે.

દોહોડ કરોરના મેહલ.

ઈંગલંડની મુશાફરીના બીઠ ડોસાભાઈ ફરોમજી ક રાકા તથા બીઠ કરસનદાસ ગુલજનાં કીમતી પુસ્તકો જે આનુઓએ વાંચ્યાં હશે તેઓ આ ચીતરમા ચીતારેલા મેહ

લને તરત ઓલખી કાઢાડશે. એ લંડન રોટ્ટરમા એક મે હલ છે, જેની પાછળ દોહોડ કરોર રૂપીઆનો ખરમ મેહો છે. પણ તે કોણનો મેહલ છે? કુનીઆના એક મોહા

ભાગ ઉપર કાચુ ધરાવનાર ઈંગલંડની બખતાવર રાંછીનો થું એ મેહલ છે ! નહીં. રોલતખંદ લંડન ચેલુરના ખજ ને પુર કોઈ ઉમરાવોને રહેવાનો થું એ મેહલ છે ! નહીં. સુધરેલાં દેશોના વડા અને આગેવાંની ચલાવનાર વીલાએ તો સરકારનો થું એ મેહલ છે ! નહીં. એતો ઈંગલંડના લોકોનો મેહલ છે. એ બલવંત દેશના લોકો ને મેહલના બેગા યદ્ય પોતાનું રાજ પોતેન ચલાવેછે, તે એ મેહલ છે. ને મેહલમાં સવતંત્ર ઈંગરેજ આપને પોતાના વધીસને પોતાના હક જાલવવા સારું મોકલયાછે, જાંહાં પોતાના વ કીસીની મારફતે તેમ્નો રાંછી થીતે રંક સુધી દેખરેખ અને સરવે કામેનો રાજ કારોબાર ચલાવેછે, તે એ મેહલ છે. રાંછીને આટલોજ પગાર આપવો, શાહાજાદા અથવા શાહ જલીએને આટલુંજ સાલીઆનું આપવું, સરકારે આટલોજ ખર્ચ કરવો, રદ્દિયતપર આટલાજ કર નાખવા વીગેરે બાબતોમાં ઈંગલંડના લોકોને મનપસંદ બં દોખસત કરી આપવાનો મેહલ એ છે. દેશને માટે ધારા બાંધવા આગમ્ય ને મેહલમાં પરધાનો લોકોની સલાહ પુછેછે, લડાઈ ચલાવા આગમ્ય ને મેહલના સરકાર લોકોની રજા પુછેછે, અને દરએક નવી મોસમમાં રાજ ચલાવા આગમ્ય ને મેહલના રાંછી પોતાની ધારણા લોકો આગળ જાહેર કરેછે તે આ મેહલ છે. સરકારના આડં કામેને માટે લોકોએ ઇષકો આપવાનો આ મેહલ છે. સરકારની રાજીની બાંધે લોકો તરફથી સલાહો પુછવાનો આ મેહલ છે; આપખુદ અમલદારો ઉપર ધીકાર નાખવા અને તેમને સજા કરાવવાનો આ મેહલ છે. મોડાં મોડાં રાજ્યોના મામલા ઉપર તકરાર ચલાવાનો આ મેહલ છે, એટલુંજ નહીં, પણ હાંકુસતાન અને બીજાં દુરના દેશોની ફરીઆરો સાંભળવા અને દાદ મેળવવાનો પણ એજ શેવ ટનો મેહલ છે. હુંકમા એ ઈંગલંડની પારલામેંટનો મોટો, થુંદર અને નામીયા મેહલ છે.

જરે આપણે જોઈએ છઈએ કે આ મેહલ પછવાડે દોહડ લાખ નેક, કે દસ લાખ નહીં, કે પચાસ લાખ નહીં ઈચ્છાએ એક કરોબી નહીં, પણ રોહડ કરોર રૂપીઆનો ખર્ચ થયેછે, તારે એકે આપણે એ ઈમારત નહીં જોઈ હોય તોપણ આપણુ કહી શકયું કે એ કાંઈ મેહલ નહીં પણ મેહલોનો મેહલ હોયો જોઈએ. દોહડ કરોર રૂપીઆ ! યુબદ્ધા ઈંગ્લિંડના આવી સોભીતી ઈમારત છે, પણ તેની પાછળ માંતર ૧૫ લાખ રૂપીઆનો ખર્ચ થયેછે. મેહલનાનું મોડું બજાર બાંધવાનો ખર્ચ ઘણો લખચુટ થયો તોપણ ૧૬ લાખ રૂપીઆનો થયેછે. એલફ્રીડસટન કાલેજ આટલી નાદર બંધાઈછે, તે છતાં તેનો ખર્ચ માતર તરણ લાખ રૂપીઆ થયેછે. યુબદ્ધાં યુનીવર્સીટીનો “હાલ” બંધાયે તે ઘણો રોણકદાર છતાં તેનો ખર્ચ માર પાંચ લાખ રૂપીઆ ધરાવના ચલાવેછે. પછુ માર પાંચ લાખમાં ને અતરે આવા મેહલ બંધાયેછે તો તેના કરતાં પચાસ ઈચ્છા મોણસો ઘણો વધારે ખર્ચ કરીને લંડનના આ પારલામેંટનો મેહલ બંધાયો તારે તે કેવી નાદર કારીગરીનો, કેવી થુંદર રચનાનો, કેવા બપકદાર દેખાવ નો હશે તેનો આપણુ મનમાં એઆલ પણ ઉતરશે નહીં. એ એઆલ મનમાં ઉતારવાને આટલી વીગત થીડીથણી કા

મ લાગશે. એ મેહલે ૮ એકર જમીન રોકી છે. તે આ સરે ૧૦૦૦ ફુટ લાંબો છે. તેમાં ૧૧ મોટા મોક છે. તેમાં મેટા અને બીજા ઘણા નાહુના મીનારાઓ છે. તેમાં મોટાં દીવાનખાનાં સીવાય ૫૦૦ એરડા છે. તેમાં ૪૫૦ પુતલાં છે. તેમા હ લાખ દન ક્તર ખપયોછે, ૨ કરોડ ૪૦ લાખ ઇતરડીઓ ખપીછે, અને પ હજાર દન લોડું ખપયુછે. એ મેહલનો નકસો પાડવામાં ૯૦ મીનારાઓ કામે લાગેલા હતા, જેમાના એકનો નકસો પસંદ આપવો અને તેને નાઈટનો ખેતાબ મળયો. આવો એક નામીયા મેહલ કોણને જિવા નહીં ગમશે ? પણ આપણુ સરવેધી એ જિવાને અને એવું નથી, તોપણ કોણને તેનો થોડોક હેવાલ બી વાંચવા નહીં ગમશે ?

ને જગાપર આ મેહલ લંડનની ટેમસ નદીને કીનારે હાલ બાંધેલો છે તાંહાં આજ ૯૦૦ વરસ થયાં ઈંગલંડની મોટી રાજ સભા મળતી આવીછે, પણ આ મેહલ પોતે ૯૦૦ વરસનો જુનો નથી. હાલનો મેહલનો માંતર ૩૦ વરસ થયાં સને ૧૮૩૬ માં બાંધેલો છે, જેની આગમ્ય તે એકવાર (સને ૧૨૩૮ માં) નદીની રેલથી ફોલા હતો અને તેના દીવાનખાનામાં મોટો ચાલી -હતી, અને તરણ વાર તે આગમાં બલી ગયો હતો. દર વખત નવો બાંધતાં તે સરસ બનતો ગયો અને છેલ્લે હાલના નામીયાં રૂપમાં તે ઉભો છે. આટલું છતાં પણ આ મેહલમાં અસલી મેહલનો એક એરડો અનામત રાખેલો છે, તે “વેસ્ટ મીનસટર હાલ” ના નામથી આલખાયે, અને તે આજ ૯૦૦ વરસનો પુરાનો છે. એ દીવાનખાનું પુરાનું છે, તો પણ તેની ખુબસૂરતી થોડી નથી. તે ૨૩૮ ફુટ લાંબું, ૯૮ ફુટ પોહલું અને ૬૦ ફુટ ઈંચુછે, અને આવાડાં રાખરી કદ છતાં તેના છાપરાંને દેઘાલ માટે એક પણ ધામણ આપેલો નથી. તેના લાકડાંના છાપરાંપર ફરેસતાઓના આકાર અને બીજા નકસો કોરેલો છે, તે છાપરાં સીવાયે આ રલીઆમણ મેહલના બીજા કોઈ ભાગ ઉપર બાંધકામમાં લાકડું વાપર્યું નથી. કહીએ કે આ મોટાં દીવાનખાનાંમાં આગળ એક પાદશાહ તરફથી ખરીસતમાસના તેહવાર ઉપર ખાંતું થતું હતું, ને વેળાએ દરરોજ બેહતર માણશે તેમા જમતાં હતાં અને દરરોજ ૨૮ બલદ, ૩૦૦ મેંદાં અને મરઘાં બટકોંતો સુમાર વગરના ખપતાં હતાં. આ તાં મીયુ અને તવારીખની છવતી યાદાસત જેવું દીવાનખાનું ઉપલાં ચીતરમાં વચોવચમાં ચીતારેલા મીનારાની પડોશમાં આંધેલું છે, જાંહોરથી એ વચલા મીનારાની હેલ આજ ખુશુના મોટા એરડામા નવાપડે. એ એરડો ૬૦ ફુટ પોહલો છે, તેમા એક ગંજવર જુનર જમીનથી ૩૨ ફીટની ઈંચાઈએ ડાંગેલું છે. એ એરડાની જમની બાજુએ થી ઉમરાવોની સભાના એરડામા તથા દાવી બાજુએથી આમની સભાના એરડામાં નવાપડે. ને વચલા મીનારા તલે એ આજ ખુશુનું દીવાનખાનું બાંધેલું છે, તે મીનારાની ઈંચાઈ ૩૦૦ ફીટ છે.

પણ ઉપલાં ચીતરપર એકવાર ફરી નજર પેહિંચાડો એ. તેમા કારેકારના મીનારાઓ, તેના હુરેકદાર કંઠરાઓ, તેના જલેહદાર બારી બારણાઓ, તેની ખુશનુમા અગાસોઓ ઇતીઆદીથી નદીની પડોશમાં કેવો રલીઆમણ

દેખાવ થતો હશે તેનો ખેઆલ વાંચનારી બાનુઓની કુર સતપર રાખી, માથે આપણે એ મેહલનાં બીજા અંદરના ભાગોમાં એક ફેરા મારી આવીએ. એ મેહલના ઉપલાં દીવાનખાંનાંઓતો આપણે જ્યાં અને હવે તેમને બાજુએ મેળીએ. પણ એકવાર ફરી ને દરવાજા નામદાર રાંછી પોતે આ મેહલમાં દાખલ થાયછે તેજ દરવાજા આપણે પણ દાખલ થઈએ. એ દરવાજા ઉપલાં ચીતરમાં ઘાવા હાથ ઉપરના ઉપા અને મોઢા મીનારા તરે છે. એ દરવાજાનું આરકું નં ૬૫ કુટ ઉંચું છે, આખો બીનારો ૩૪૦ કુટની ઉંચાઈનો છે, તથા તેની ચારે બાજુ ૭૫ કુટ પોહલી છે. એ બીનારાનું નામ “વીકટરીયા ટાવર” છે. તેના આ દરવાજામાં આગલા મોઢા પાક માણુઓના પુતલાં ઝોડવેલાં છે અને તેઓની સાથે “ઇનસાફ” તથા “દયા” ના બાવલાંની વચે નામદાર રાંછી વીકટરીયાનું બાવલું મેળવું છે. આ દરવાજામાં દાખલ થવા પછે શુંદર ચીતરો પસાર કરવા બાદ નામદાર રાંછીનો “રોબીંગ રૂમ” ઈયાને તખત ઉપર બેસતી વખતે. તાજ અને નલો પેહરવાના ચોરડા આવેછે. એમાં પણ ભલા શુભોને લગતાં ઘણાક ચીતરો પસાર કરી, ૧૧૦ કુટ લાંબાં, ૪૫ કુટ પોહલાં અને ૪૫ કુટ ઉંચાં એક બીજાં દીવાનખાનામાં નઈએ છઈએ, કે જાં હાંની બારીઓમાં રંગીન કાચો ઘણી સોભા આપેછે. હી આંધી “શાહાબદીઓનું” દીવાનખાનું” આવેછે, કે જેમાં નામદાર રાંછીને એક બીજાં ઘણાં રોજકદાર બાવલાંમાં એક હાથમાં રાજદંડ અને બીજા હાથમાં બખરોશ કરવાના કુઓનો હાર આપી ઉભી રાખીછે, અને તેના તાકની બાજુ આપર વેપાર, વીરીઆ, હોનર ઈતીઆદી વીશે શુંદર ચીતરો છે. આ મોઢા ચોરડામાંથી થઈને ઉમરાવોની દરબારના દીવાનખાનામાં આપણે નઈએ છઈએ, જાં હાં નામદાર રાંછીનું તખત મેળવું છે અને રાંછી પારલામેંટ ઉંઘાડવાની ફીરીઆ એજ દીવાનખાનામાં કરેછે. નામદાર રાંછીને આપવાનેજ રસતે આપણુ હીઆં આવી પુગાં છઈએ.

એ દીવાનખાનું આ મેહલનો ગોખા સરતાજ છે. તે ૯૧ કુટ લાંબુ, ૪૫ કુટ પોહલું અને તેહલું ઉંચું છે, તથા તેના ૧૨૦૦ માણુસો સમાપ એટલી નગાછે. એ દીવાનખાનાંની બે બાજુએ બાર મોટી બારીયર બાર મોટા પાદશાહીઓની કામગીરી બનાવેલી તસવીર મુકી છે, તે દરએક તસવીર જુદા જુદા રંગના કાચોને એકઠા મેળવીને બનાવેલી છે. રાતના બારીઓની પાછળ શુંદર રોશની કરવાથી એ ચીતરો ઘણા દીપેછે. દીવાનખાનાના પે છેડાની દેવાલપર આરકાં પાડીને શુંદર ચીતરો મેળવ્યાં છે અને ઉપલી બારીઓ તથા આરકાંઓની વચેના યામલાઓ ઉપર આગલા વખતના ૧૮ નામોયા ઉમરાવોના કાંસામાં એટલાં બાવલાં ઝોડવેલાં છે. આ દીવાનખાનામાં ફરતી ગેઆ

લરી કીધી અને આખાં દીવાનખાનામાં જાં હાં નજરે કરી એ તાંહાં સોનેરી રૂપેરી દોરનો મધમકાર દીસેછે. ચોરડાને છેડે નામદાર રાંછીનું તખત છે. સીંહ અને કુઓના ચીતરવાલા સુનેરી કસબની કીનારી સાથના લાલ ગાલીયા ઉપર, સોનાંનો દોર ચહાડવેલાં માથનીના લાકડાંના તરણ તખતો મેળેલાં છે, જેમાંની વચલી ઈયાને રાંછીની ખુરસીપર તરેહવાર મતલબ દેખાડનારી નકશી છે, ખુરસીને મથાલે તાજ, પીથી હીરા નડેલાં છે, અને આગળ પગ મેલવાને તોફાં દુલ મુકેલું છે. આ તખતની ઉપર અતી શુંદર છતર છે. આ દીવાનખાનામાં ચાર બાજુએ ૧૭ કુટની ઉંચાઈનાં ચાર મોઢાં જુહુમર નજીન ઉપર નડી લીધાં છે. દીવાનખાનાની સીલીંગ અને છાપરાં વચે ૩૦ કુટનો ખાંચો છે, તેના નજર પરખાણે ઠંડી ઈયા ગરમ હવા દાખલ કરી શકાયછે, તેમજ દીવાનખાનાની તલીએ પણ ગરમ હવા રાખવા સા રું બેંએડું કરેલું છે, અને રાજા ઈયા રાંછી પારલામેંટમાં આપવાની બે કલાક આગમય તે બેંએરાંની અંદરથી તપાસ કરવાનો રવાના આગલા નખાનાથી આવતો આવેલો છે. આ દીવાનખાનાને ફરતી ગલેરી છે, તથા તેની બાહર ઉમરાવોને આસાએસ લેવાની નગા કરેલી છે.

હવે આમની સલાખો ચોરડા રહ્યાં છે, કે જાં હાં અતરેથી દાખી બાજુએ વચલા મીનારા તરેના આડ પુણવાલા ચોરડામાંથી પસાર થઈ નઈ પોંદિંચીએ છઈએ. એ દીવાનખાનું પણ ઘણું શુંદર છે. તે ૭૫ કુટ લાંબુ, ૪૫ કુટ પોહલું અને ૪૧ કુટ ઉંચું છે. તેની મેહુ બાજુએ કામની રંગીન બારીઓ, જુદાં જુદાં પરગણાની નીશાણુના ચીતરો સાથે નડેલાં છે. એ ચોરડાની આસપાસ બાહરના લોકોને માટે ગેઆલરી છે, જેમાં ચોરડાની ગેઆલરી પર પીતલની જાલી કરી લીધી છે. સલાખા વડાની ખુરસી ઘણી ભપકારા છે. આ દીવાનખાનાની સીલીંગમાં સમસો કામ નડેલો છે અને તેની બાહર રોશની થવા પછે સમસો રોશની અંદર આવેછે. આ ચોરડાની બાહર એક કહું છે. સલાખાં જુરે તકરાર થવા પછે મત લેવાનું હોય છે, તારે તે કહું પેચેછે, કે જેથી સમસા ચોરડાઓમાં થઈ વાગેછે અને ને સલાસદો ચોરડાઓમાં આસાએસ લેવા ગયા હોય તેઓ તરત મત આપવા સાકું નેગા થાય છે. આ દીવાનખાના ઉપરાંત ઉપલા મેહલમાં મોઢાં અને શુંદર પુસતકખાંનાં તથા એ મેહલને લગતા વીજલીના તારના અને બીજા ચોરડાઓ છે તથા ઇનસાફના કેટલાંક મોઢાં ખાતાં વગેરેની નગા આ મેહલમાં કીધી છે. પારલામેંટનો મેહલ લંડન ચેહરની સોભા છે, પણ તેના વધારે વી મતવાર હવાલ જાણવો હોયતો ચેડ કોસાભાઈ કરાકાવાલાં નાદર પુસતકનો વાંચનારી બાનુઓને હવાલો આપીએ છઈએ.

લો કો.

આ પ્રધાન લોકો.

આપણા ઇરાની પડોશીઓની હાલત તથા રીતભાંત ઉપર આપણે ગયા અંકમાં ધેઆન પોઢેંયાડયું છે, પણ આપણે હાડિસતાનીઓના વધારે અતલગના પડોશી આફ્રિકાના લોકો છે. તે લોકો, કે જેઓ આજ લાંબી સુદત થઈ પોતપોતાનાં લહે, જેઓમાં રાજની ગાદી વીધે ભાઈ ભાઈ ઇચ્છોમા નહોડો ચાલે છે અને મેટાએ બાપ સાંમે બલવા ક રવાના બનાવ હનજીવન વહી ગયે છે, તે લોકોની લગાર ત પાસ લીધા વગર બીજાં કુરના લોકો ઉપર આપણુ નઈ શક્યું નહીં. આફ્રિકાન અથવા સાધારણ રીતે વપરાયું કાણુથી નામન તરાસ પેદા કરે છે—કાણુલી લોકો એ શબ્દન ક તથ અને યુનાનરકીને એઆલ ઉપજવે છે. ઈંગરેનેને એ નામ આગલી યુનાન તવારીખની યાદ આપે છે, જે તવારીખમાં ઈંગરેલ લોભ અને ઉત્તરવે આફ્રિકાના લોકોના સંબંધમાં ઈંગરેલ નામને દાઢ લાગેલો છે. આફ્રિકા ન લોકો તરફના માહેલા સુલક ઈંગરેને સાંમે બંધ કરેલો છે. તાંહાં ઈંગરેનેએ છવ આપયો છે અને છવ આપી આ વેલાએ છુટાઈ આપયા છે. આ બાબતને મધાલે મેલેલાં ચીતરમાં નંગલી આફ્રિકાને વચે એક ઈંગરેને ફસી પડે લો દેખાડયો છે. બહારીની અંદર ભરાઈ બેઠેલા હુબીઆ રખંધ છુટારાએ અચણ્ય નીકલી આવી આ સુસાફર ઉપર હોખરો કરે છે અને તે એકલા ઈંગરેનેને યુબ ઘનરા વી ચેલવાથી તેના માથાં ઉપરથી ટોપી વરીક ઉડી ગઈ છે.

હાડિસતાંથી નકસા ઉપર આફ્રિકાનીસતાન તરફ નજર કરતાં પેઢેલાં આપણી વધારે નનદીકનું જે નાહડું બહુચીસતાન સુલક આવે છે, તાંહાંના બહુચી લોકોને એક દમ પસાર કરી દેવાને બદલે તેઓની પણ નરા ખબર આજ વીશયમાં લેવી જોઈએ, કેમકે તેઓ વીધે જળુ બેલવા નેવું કાંઈ નથી અને વળી તેઓ આફ્રિકાના લોકોથી ઘણુ જુદા પણ નથી. આપણા આ સુલજર શેહરમાં કાણુલી તરિક જે લોકોને આપણે પીછાનીએ છઈએ તેમાં મોટો ભાગ આવા બહુચીઓના તથા હજારાના અડધા નંગલી રહેવાસીઓ વગેરેના છે. બહુચી લોકોના સુલક પુરાતન તવારીખમાં વખતાયેલા ગેરેશીઆ દેશ છે, કે જાંહાંથી પાદશાહ સીકંદર હાડિસતાનથી પાછો ફરતેવેલા પોતાના લશકર સમેત પસાર થયે હોતા અને જાંહાં તેના

ઉપર ઘણાં હાડેસા પડયા હતા. ઈંગરેલ લશકર પણ આ બહુચીઓના સુલકમાંથી થઈને કાણુલ ખાતે સને ૧૮૩૨ માં ગયું હતું. હમણા ઈંગલંડ અને હાડિસતાન વચેના દરીઆઈ તારના ઘેરડાંને ઇરાની આખાતમાંથી આ સુલક માં મકરાનના કોસતા ઉપર આણુયું છે અને તાંહાં ઈંગરેલ તાર આફ્રીસ સધાપેલી છે, તે ઉપરથી બહુચી લોકો સાથે આપણને વધારે પીછાંણ થવાની આશા રાખવામાં આવે છે.

સીકંદરના અસલી વખતમાં આ બહુચી લોકોને જે હેવાલ પરસીધ થયે હોતે તેનેજ મળતી ચાલચલણ અને રીતભાંત આખેહુબ આજનાં જમાના સુધી તેઓએ જ લવી રાખી છે. પોતાના સુલકમાં પારકો પગ દાખલ નહી કરવા માટે સીકંદરના વખતમાં તેઓ જેમ લડયા તેમજ ૧૮૩૯ માં ઈંગરેલ સાંમે તેઓ ખાડાફરીથી લડયા હતા. તેઓનું સુખીઅ શેહર ખેલાત જાંહાં તેઓની ૧૨૦૦૦ માણસની વસતી છે, તાંહાંના ખાંને ઈંગરેલ સાંમે લડતાં હોતથી છવ આપયો હતો, પણ ૧૮૪૦ માં તે શેહર બહુચી લોકોએ પાછું ઝીતી લીધું હતું. એ બહુચી લોકો ઘણુ ખરા ભરકતા છે અને સંઘલા મહમદીઆન ધરમ પાલે છે; પણ તેઓની સુખીઅ બે ચાત કરેલી છે. એક જાત બહુચી નામની છે, તે કઢાવર અને લડાએક છે. તેઓ આજ તો રનદાન છે અને રોકારના ઘણા ચોખી છે. તેઓ છુટારાના ધધો કરે છે અને ફારસી ભાશાને બગાડી નાખીને તેઓ બેલે છે. બીજા જાત બરાહુ નામની છે. તેઓ કદમાં મધી અમ, તથા વધારે નરમ ખવાશના છે, અને સંસ્કૃતીતમાંથી ઉત્તપન થયલી એક ભાશા બેલે છે. તેઓના અને અમત કરીને કોસતા ઉપરના લોકોના સંઘલો જુજારો માખલીપર અને તેથી કરચલાં, કાણુ, વગેરે હલકી જાતની માછલીપર છે. તેઓને દરીઆ ખેડતાં અને માછી મારતાં વરીક આપવડું નથી, માટે યોરની વખતે ઉડા ખાડાઓમાં જે ખોરાક રહી જાય તે તેઓ ખાપે છે. ગરે યુનાની લોકો અજુરના જાહડો લઈ તેમના દેશમાં ગયા હતા તારે જાંહાંડ પાંનને ખોરાક મલવાથી તેઓની ખુશાલી અનંત હતી.

ખરા આફ્રિકાના લોકો સંસારી હાલતમાં બહુચી લોકો કરતાં ચહડતા છે. વધારે મોટો દેશ, વધારે વસતી, વધારે ખેતી, વધારે પેદાસ અને વધારે સારાં પડોશીને લીધે તેઓની હાલત બહુચી કરતાં વધારે સુખરતી જાય અને અગત કરીને ઈંગરેનના સંબંધમાં આવયા

પછે તેઓ વધારે સારો દેખાવ આપે છે, જેના નચણુ તરિકે એક અડધા સુધરેલા આફ્રિકાનું ચીતર હીઆં આપીએ છઈ એ. એ શેહરોમાં વસનારા રાજ દરખા આફ્રિકાના લોકો પોતાના બદનને વધારે સારીવેસે લંકે છે તથા વધારે અદ્ય અદાથી કરે છે. આફ્રિકાના લોકો કદમાં ઘણાં ઉચા નથી પણ ઘણાજ સખત અને તાલીમખાન હાય છે. તારતાર લોકોથી તેઓ પોતાનાં જાંબા નાકથી અને માલના ઉપસો આવેલાં હાડકાંથી એજ ખાપે છે. તેઓના મેહરોના રંગ તહરેવાર હોય છે. કોઈ ધરોપનાં લોકોનાં જેવા યુબસુરત અને વળી કોઈ હાડિ જેવા

સામ્રા હોયછે. તેઓનાં બાલ અને દાહાલી ઘણીખરી કાલો હોયછે. 'કોઈનં વખત તપકીરીઆ' રંગીની ઈઆ સતી હોયછે. તેઓના હુમેસના પોસકા એક પોણાલી કાલી સુતરીની ઈખર અને ગુણવેર આવે એવાં ખમીસી હોયછે. માથાં ઉપર બપરી ટૂકી ટોપી મેલેછે અને તેને કુમરાં હોયછે. પગમાં અરધાં બુટ પહેરેછે.

એ લોકો પોતાને આફઘાન નામ નથી આપવા દેતા, તેઓ પોતાને "પશતેના" કહેછે, અને "પશતુ" નામની ભાશા બોલેછે. જેમ અરબા દેશ, ચીન અને હાંદુસતાનની વચે આવવાથી ખરમીસ ભાશા અરબી સંસ્કૃત અને અરબી બીનાઈછે, તેમ આ આફઘાન લોકો ઈરાન તથા હાંદુસતાન વચે આવવાથી તેઓની ભાશામાં અરબા ફારસી અને અરબા સંસ્કૃત શબ્દો આવેલા છે. એ ભાશામાં રંગીન કવીતાઓ અને ગામ્મેણતા પ્રસતકો તરી આવેછે, જેમા કેટલાકો નીતી સંબંધી છે અને તેમાંની નીતીનાં એ કાઠમે નાદર નસુલા અતરે ઉતારીએ છઈએ—

"જે તુ" અરબાધર કાન રાખવામાં શોકાયેલા રહેતા ખખનાના ઘણી થવા છતાં પણ" એક બીખારી છે."

"તુ" જોમા પોચાક પડેર, મીથરાંન લાંબીઆ ખાપ અને સરસાક કુરે તેથી કાંઈ દોનખનાં મલતા આતથખાથી સલામત આપના નથી."

આ સઘળું થોડોક સુધરેલી હાલત બતાવેછે. આફઘાનીસતાન દેશની વસતી ૫૦૦૦૦૦૦ માણસની ગણવામાં આવેછે, પણ તેમા સુધ આફઘાનો ઉપરાંત ઉપલા બહુમી તથા ઈરાની અને હન્દા લોકો પણ ગણાયછે. અધ આફઘાનોના જુદા જુદા રોલામાં વેહેંચાઈ ગયલાછે, અને ખુદ રોલાની સરદારી એક જણને સોંપી તેની તાબેદારી કરવાને બદલે સરવેને એકસરખા ગણી તે આખા રોલા તરફનો તેઓના ચાહા વધારે છે. આફઘાન લોકો પોતાની એલાહ અને છુનીઆદને ખાદે ઘણા મગરૂર હોયછે. તેઓ પોતાનો પેહુડી દર પેહુડીની ઘણી સંભાલથી નાક રાખેછે અને જે પછી પોતાની છ પેહુડીખી નહી ગણાવી શકે તે ઘણી વીરો તેઓ ઘણું હલકું વીચારેછે. તેઓ પોતાને ઘણી પુરાતન તોખમના સમજેછે, તે હીઆં સુધી કે અસલી પેહલવાને રસતમ અને શોહરાખની એલાહના તેઓ પોતાને સમજેછે!! રસતમ પેહલવાન શાહુના મા યરખાણે રીસતાનમાં થઈ ગયેા અને તે સુલક આફઘાનોના પોતાના હોવાથી રસતમ, શોહરાખ, ખરજી વગેરેને આફઘાનો ઘણું માન આપેછે. જે મીશાલે કંબોશરો અને મીજ પાદશાહ્યોને ખાદે ધરાનતા મોગલો મગરૂર છે, તેજ મીશાલે જાણવાના આ પેહલવાનો સાંરું હાલના કાણુ લીઆ શાહુનામાં ઉપર કીદા-ધાયછે, હજીબી માલકમના જણાવવા મુજબતેઓના દેશમાં એક ચોરુર નામ શોહરાખ કરીને આપેલું છે.

આફઘાન લોકોનેા ધરમ મહમ્મદી છે, પણ બીજા મહમ્મદીઆનો નિહા આફઘાનો નહુનું નથી. તેઓ આપત શતા જેવા ગરમ બીજાન રાખેછે અને જે ઉસકેરાયછે તે સઘળું ધુલખાંતી કરેછે; તેઓ જુદાં જુદાં માલકમની જુદી જુદી પદવો આપેલું ઘણાં બેદરકાર છે. તેઓની એક

ખુબી એ છે કે આરત જતને બીજા મુસલમાનો કરતાં તેઓ વધારે માન આપેછે અને ધરડાં માણસોનું પણ તેઓમાં ઘણું માન છે. તેઓના ચોરુરો ઘાટકી લાગેછે. તેઓ શોકારના ઘણા શોકીન છે. તેઓ ઘણાખરા તબુઓ મા રહેછે, તથા ભરવાડનો ધધો કરેછે, પણ વસતીના એક ભાગ ચોરુરોમાં વસી બીજાં ધધો ચલાવેછે. આફઘાનો વેપાર વતન કરતા નથી ઈઆ કુદાન માડતા નથી. સરકારી અમલદારો, શીયાઈઓ, ધરખાચારીઓ અને કદાચ થોડાક જન્મરો આફઘાનો હોયછે. તવગરોનાં ઘેરોની આસપાસ ફરતી ઉંચી દેવાલો હોયછે. ધર આગલ તરણ ચાર ચોક હોયછે. હુમેરાં દરએક ઘેરમાં ખાગ અને પુવારા હોયછે. દરએક ચોકમાં ચઢકી આપણીની ઈમારત હોયછે, એ ઈમારતમાં મોટાં મોટાં દીવાનખાના હોયછે, છાપરાં લાકડાંનાં ધોખાઓથી તેજાવેલાં હોયછે અને તે ધોખાઓને રંગેલા ઈઆ કોરેલા હોયછે. મેરદાની અંદરની દેવાલો એને ખારણુ શીતગરેલાં હોયછે. નમીન ઉપર ગાલીયા પાપરી ઉંચી મખમલ તથા રેસમી કપડુ નાખેલું હોયછે. તેમજ અથવા ખુરસી વાયડવાને બદલે જડી સેતરલ અને મોટા તકીઆ વાપરેછે.

આફઘાન લોકો ઘણા ભોલા અને મોલલા દીલનાં હોયછે, તેઓ ઘણાં બીલનસારછે અને વારંધડીએ ખાનાં આપેછે જે સાથે નાખવાનું, ગાવાનું અને વળકડવાનું જરી રહેછે. ખાના અગાઉ ઘણી રમત રમેછે તેમાં કોઈ કોઈતા બ્યાંને લાયકની ને હસી કાઢાડવા જવી હોયછે, જવી કે લખોટા દાવ, નાસેગોસો અને એવી બીજી રમતો. તેઓ વાત સાંભલવાનાં ઘણાં શોકીન હોયછે અને કુદાઈ વાલી વાત કરનારની આસપાસ બેસી બેસે. ધરોણાગત કરવામાં તેઓ અજીતાછે. પોતાના ધરોણાપર કીદા કીદા થઈ જાયછે અને એક ધણીના ધરોણાને બીજાએ મોલાવી લેધી તો તે ધણી પોતાને મોટું અથમાન સમજેછે. આફઘાની સતાનનાં એક છેડાથી તે બીજા છેડા સુધી તમેા પાઈસ વગર નસુસારી કરીને નરાખી આડચલુ નહી કારણુ લોકો દરરોજ તમેો પોતાના ધરમાં ઉતારી તમારી બનતી ચાકરી બજવરો અને એવાં દેશમાં એક ગમે એવો કરો હુરકી હોયછે તેથી ધરોણાગતના આસરો પકડી પોતાના અનુપર તપેલા વેરીનાં ધરમોન આખરૂ તથા માન સાથ ખાઈ આવેછે. જે કોઈને બીજા પાસથી કંઈ માગણી કરવી હોયછે તો તે તેને ધેર જાયછે અને જ્યાંસુધી તેની માગણી પુરી પાડીઆમાં નથી આવતી તાંહાંસુધી તે ખાતો નથી ઈઆ નમીન ઉપર બેસતોખી નથી. આએ રસમને તેઓ "ના નાવદી" કરી કહેછે અને કોઈ બીજો એ રસમની ઉલતો ચાલીએલો તેના ઉપર મોટી બદનામી આપેછે.

પણ જેમ ધરોણા ચાકરી કરવામાં તેઓ વખણાવવા છે તેમ તેઓ આરખ લોકોની માફક મોટા મોરોછે. કોઈ બી મુસાફર સરકારનો આસરો લાંબા વગર એક પરગણેથી બીજા પરગણે સલામત નહી શકતા નથી, આવી ચોરીએ સાધ કદાચમ ખુત થાયછે. આફઘાનોમાં કેળવણી ઘણી પસરેલી છે. દર માનડામાં એક કાઠ ઈઆ ઉપાધીઆનાં હાથ હેલા નીશાળ હોયછે. ખાજે વખતે આફઘાનોની એક ટોલીને બીજા રોલી સાથ બનતું નથી. બનતાં સુધી ઈ

નસાફ દર રોલીનો વડો ચુકવે છે તેથી નહીં બનેતો પછી ૬૨ પરગણામાં કાજ કેડવીએ હોય છે તેની પાસ જાય છે. ખંદાર અને હીરાતમાં ખાહાર મોકલવાની જનસો બનાવી આમાં આવે છે અને તે જનસોમાં રેસમ, ઉન અને તરવાર નાં પટા હોય છે જે ધરાન જતાં તરત ખપી જાય છે. ખંદારમાં જે બધી મીઝેનો મોરો ખપ હોય છે, ખંદારમાં જ વેરીની, સોનીની, ચોપડી વેચનારાઓની, ચોપડી બાંધનારાઓની, કાગદીની, હમીયારો વેચનારાઓની, સરખતવાલાઓની, અતરવાલાઓની અને બીજા તહરેવાર પંથાઓની દુકાન હોય છે. હમણાં આફગાનીસતાનમાં કેટલાક અસલ નાં વારાનાં બાંધકાંમો જણાય છે અને તે હાફસતાનનાં કોતરી કાહડેલા પાહડેને ગલના આવે છે તે ઉપરાંત જુના સીક કા જડેલા છે તે ઉપર તહરેવાર લેખો અને માણસોનાં ચીતારો જણાય છે. આટલું બધું જે દેશ આપણી નજર આગલ ધરે છે તે દેશ હાલ નહીંતો આગલા વખતમાં ઘણું પંકા ધણું અને જહોનલાં હોયું જોઈએ એવી આપણી કેટલેક દરનજે ખાતરી થાય છે.

તલ્લી, ગુરદા, ઈતીઆદી.

પેટમાના સખલા ગુખીઅ અવીઅયોની સખજણ આ ગલા અંકોમાં આપણે આપી ચુક્યા છઈએ. હોનરી, અં તરડાં, કહેજાં વગેરેનાં બાંધા, આકાર, કદ, કામકામ, માલ્યમ ઈતીઆદીની થોડીક તપાસ આપણુ કરી ચુક્યા છઈએ, પણ હવે કેટલોક નાહુનો સાંચો તપાસવાનો ખાકી ર હોયો છે. તે તલ્લી, ગુરદા અથવા યુક્ષા વગેરે છે.

તલ્લીનું ચીતાર પાસે આવેલું છે. એ એક નવાઈ જેવા આકારનું નાહાનું અવીઅય છે. તે હોનરીની દાવો જોરડેએ હોનરીને વલગેલી રહે છે તથા બીજા બાજુએથી દાબી તરફના બુકાને વલગેલી છે. તલ્લી પેટમાં જે બાજુએ છે તાંહાં પાંસલીના દાવી બાજુના છેડા તેને લકે છે, અને તેથી તે હાથની તપાસ કરતાં તલ્લી આપણને લાગતી નથી. એ

સાંચો અરપ ગોલ છે, બાહરથી ઉપસેલો અને અંદરથી બેઠેલો છે તથા અંદરથી હોનરી સાથ અંદરની બાજુએથી ને જે છેડા સાથ વલગેલો છે, તે છેડામાં એક નાહાનો જેવો દાંડો અને તેને ફરતો દાહાલીએ જણાય છે, જે એ સાંચામાં લોહી ફેલાવનારી નલીએ છે જેવી તલ્લી ઉપલાં ચીતરમાં ઉભી મોતારી છે, તેને બદલે ને તેને આડી લઈએ તો તેના આકાર એક ભાગી ગયલા દાંડાવાલી છતરીને મળતો આવે છે. તલ્લી નમજે, તોપણ કડકી અને જલદી ભાગી જાય તેવી છે. તે માતર ૫ થી ૧૫ ઈંચ લાંબી છે, તે ૩ થી ૪ ઈંચ પોહલી છે, ૧ થી ૧૫ ઈંચ જાડી છે અને ૧૦ થી ૧૫ તોલા વજનમાં છે.

તલ્લીનો ઉપયોગ શું છે? વાંમનારી બાજુએ સાંભળીને અમરત ધરો કે આ સવાંબીનો મનબાનતો નવાબ હુલુ મુધી વધક સાસે આપણને નથી. પેટમાં મોટા સો

આમોનો ઉપયોગ આપણુ જાણી શક્યા છઈએ, પણ તલ્લી પેટમાં શું કામ બજાવે છે, તે જાણવાને હું આપણુ અસક્ત છઈએ અને તેને માટે માતર ખાલી અટકલોઅ કરવામાં આવે છે. આપણા લોકોમાં "તલ્લી સેકવી" એવું જ શબ્દોમાં સાંધાયેલું છે અને તેનો અરથ ખાર મારવા થાય છે તથા મારના સંબંધમાં એ અવીઅયને લેવામાં આવે છે. ઘણું માલવાથી અથવા ઘણું દોડવાથી અથવા ઘણું મેહનત કરવાથી તલ્લીમાં કુખારો થાય છે, એટલું જ આપણુ જાણીએ છઈએ, પણ તેનો ઉપયોગ માલમ નહીં હોવાથી એક વખત એવોબી હોતો કે જારે પેટમાંના એ સાંચાને માણસો ધીકારતાં હતાં. રોમન લોકો વીશે એવું કહેવાય છે કે ને વખત ઉપર તેઓ અંગ્રજની કશરતોના મોઝા અખાડા કરતા હતા, તે વખતે તલ્લી નકામી છે, તથા એ ર વધારે કશરતને આડે આવે છે, એવા પ્રેઆલથી તાલીમ ખાલ પેહલવાંને તલ્લીને પેટમાંથી કાઢાડી લેવાની કોશિષ કરતા હતા; મગર તેનું પરીનામ શું થયું તે જાણવામાં આવ્યું નથી.

આજ લાંબી મુદત થઈ એવો પ્રેઆલ માલે છે એ રડાઉ અને આકરો સખભાવ તથા મીલાવલાપણું તલ્લીથી થાય છે અને જે માણસ ખાંઉ કરડુ કરતો ફરે તેને વીશે એવું કહેવામાં આવે છે કે તેની તલ્લી ખરાબ ("બાડ સખલી ન") છે. પણ એ સમજું હસવા સરખું છે. જેમ હોનરી, કહેજાં ઈતીઆદીને દરદો થાય છે, તેમજ તલ્લીના પુલુ દરદો હોય છે અને કોઈ પણ દરદી સખભાવ બીજાં શકે છે, પણ તલ્લીને આ ખાજુ બદનામી લાગુ પાડવાનો કાંઈ સખબ નથી. એટલું છે કે બીજાં દરદો ઈજા કરે છે, પણ તલ્લીનું દરદ પોતે એટલી ઈજા કરવું નથી, પણ લાંબો વખત મુધી ચાલ્યા કરે છે. કોણેવાર એક તાવના દરદીની તલ્લી ઘણી મોટી થઈ આવે છે, જે વેળા પેટમાં મોટાં દેશની મીશાળે કડણ પર્થ રહે છે તથા ૧૦ કે ૧૫ તોલાના તેના સરસેતાના વજનને બદલે તે ૩૦ થી ૪૦ રતલના ભયંકાર વજનની થાય છે. તોપણ ઘણીવાર આપણુ આવી મોટી તલ્લી લઈને ફરતા ફરીએ છઈએ અને સમજું કામ કાજ કરી શકીએ છઈએ. તલ્લી લોહી ઘાઈ આવવાના સો જતા મરનને પણ આધીન છે, તેમજ વળી તે તવાનું નાહતીનું પાણુ થાય છે, જારે તે વજનમાં માતર ૧ તોલા જેલો થાય છે !

ગુરદો અને બુકી એકતું એકજ નામ છે. પણ એ બુકી પેટમાં બે છે અને કમરના પાછલા ભાગ ઉપર બે બાજુએથી તે મને ચુકેલા છે. એક ગુરદા અથવા બુકીનું ચીતર પાસે આવ્યું છે. નમની બાજુનાં બુકી કહેવાને લાગેલો છે. અને દાવી બાજુના બુકી ઉપર તલ્લી આવેલી છે. તેના આકાર ઈડાં રોકો છે જેની એક બાજુએ વચમાંથી ખારો છે જે મધેથી એક નલી હેડલ ઉતરે છે. એ બુકીની અંધણી વીશે એટલું જ કહેવાનું છે કે તે સમગ્રો મારીક નલીએ મને લો, જેના ઉપર લોહીની નસો એક જાલીની મીશા

લે પંચરાયલી છે. એકેક ગુરદાની લંબાઈ ૪ ઈંચની, પો હોવાઈ ૨ ઈંચની, જાડાઈ ૧ ઈંચની અને વજન ૧૦ થી ૧૨ તોલાના છે. બારીક નલોંઓના બનવા છતાં અને લોહીની નેસેની તે પર જલ છતાં, આ સાંચાની બાહુની સમાધી સુમારી છે.

ગુરદા પીસાબ બનાવાને કામ લાગે છે, અથવા બાંજા બોલોના બોલીએ તો જેમ આતરડાંમાંથી ખોરાકના ખરાબ ભાગને છુટો પાડે છે, તેમ ખોરાકનું લોહી થવા પછે તેના નાભી ગલીય ભાગને ગુરદા બાહાર કાઢાડે છે. લોહીના ને નકામાં ભાગ લોહી સાથે ફરવાથી નુકસાન કરે, તે હી આં સુધી કે જે તેનાથી પીસાબ નહી બને અને જે તે ભાગ, લોહી સાથે ફરવા દીધા હોવાનો શરીરને “પુરીઆ” નામનું જેઠર લાગે છે, તે ખરાબ ભાગને પીસાબના આ કારના ગુરદા બાહાર કાઢાડે છે અને એ રીતે લોહીના જે હર ચઢકડું અડકાવે છે. જેમ આ છુકાની ઉપર પાંચરેલી જલમાં લોહી ફરવું જપછે, તેમ તેમ તેનાથી રીપે રીપે પીસાબ બનીને છુકાની નલોંઓના ઉતરતી જપછે અને એ રીતે લોહીનાથી એકક રીપું ટપકાવાની કીરીઆ આ કીમતી સાંચાના સદા માલ્યું જપછે. એહુ ગુરદા નલોને આપે દાહડે ૨ થી ૩ રતલ પીસાબ બનાવે છે.

આ દરએક ગુરદામાંથી એકેક નલી હેલ ઉતરે છે, જે દરએક નલી આસરે ૧૫ કુટ લાંબી અને આસરે ૦૪ થ જડી હોય છે. કમરમાં મુકેલા છુકા આગવધી એ બે હુ નલોંમાં પીડની અંદર પીસાબના કુકો છે, તેમાં આ વીને નેડાપછે તથા ખસે છે અને એહુ છુકાઓમાંથી બન તી પીસાબ આ કુકાના રેડાપછે. એ કુકો ઈંડોરોકા આ કારની માથની એક કોઢલી છે, પણ તે મધ્યસ્થી નરા પો હોસા અને તલીએથી નરા સાંકડો છે. કુકાના પોહલાં ત થા જડાં હાડકાંની વચે જે ખાડો છે, તેના પીડની આગ લે એ કોઢલી ગોઢવેલી છે, તેના પીસાબ એકડી થાય છે, તારે એ કોઢલી થણી ઉપરની છેક પેટના નીચલા ભાગ સુ થી આવે છે. સારોપદે કુકો ભરાયલી પીસાબથી ઉપસવા પછે, તે સથલી બાજુએથી દબાવા માંડે છે, જેથી તેનાની પીસાબ કુકા સાથ નેડેલી હેલવી પીસાબની નલો વારે બાહાર નીકલી પડે છે, અને એ રીતે ખાલી થવા પછે કુ કો ચીમરાઇને પાછો પોતાનાં અસલી કદ ઉપર આવે છે.

આપણા પેટના પેટારામાં પોદાતાલાએ મુકેલાં યંત રેની તપાસ હવે આપણ પુરી કરીએ છઈએ. મોહડાં વારે ખોરાક દાખલ થયો, તારથી તે હજમ થાય, તેનુ લો હી બને, તથા બાકીના ભાગ નીકલી જાય તાંહાંસુધીની આખી કીરીઆ આપણ જેઈ વલવા છઈએ. એ કીરી આને વાસતે પોદાતાલાએ કેવો બારીક, કેવો સમપુરણ સારો ગોઠવેલા છે, તે આપણે જોઈએ છઈ, અને તેમજ વલો એ સાંચો પોતાનુ નેમેડું કામ રાત અને દીસ ક્રેવું બજા વયો જપછે તે પણ આપણે જોઈએ. એ સથડું જોવા પ છે કોણ વાંચનારી બાનુ અમારી સાથે પોદાર મારીને નહી કહેરો કે “ઓ ! દાદગર, સથડું બલ, સથલી ચકતી, સ થડું દાહડાપણ તે સથલા ભેલતા ઉંજનાં છે અને અમે આદમીની મગરૂરી સથલી પુલ બરામણ છે.”

ચંદન રાજની વાત.

એક રાજે અને રાંછી સાત છોકરા અને એક છોક રીને મેળીને ખરણ પામ્યાં. તે સાતે છોકરાઓ પરણીને સાત બધરી લાવવા, જેનાની છ બધરીઓ પોતાની એકપુરી નણુંદની અદેખાઈ કરવા લાગો પણ સાતમા છોકરાની બ ધરી તે બીચારીપર થણી દયા કરતી હતી. છએ રાંછીએ પોતાની નણુંદ ઉપર લુખમરો ગુજારતી, તારે સાતમી રાં છી પોતાથી બને તેમ તેણીનું પેટ ભરતી પણ તેનું ચાલતું નહી હતું. છએ રાંછીએએ પોતાની નણુંદ વીશે પોતાના ભરતારોને જીવું સમજાવતી તેઓએ પોતાની આ ચેડાને આમ બાહાર કાઢાડી મેળી અને સાતમી રાંછી એટલું જ કરી શકી કે તે બીચારીને ખુસાફરીના ચાલે એટલું ભાતી ઉં બાંધી આપયું, જતી વેળા આ શાહજાદીએ પોતાનું બેચુનાહુપણું જાહેર કરીયું, પણ છ રાંછીએએ તેને જવાબ દીધો કે “નીકલ રાંડ નીકલ, અને ચંદન રાજ સાથ પરજો તાંહાંસુધી અમેને તારી નીકલ દેખાડતી ના. જારે તેની સાધના લગનમાં અમેને તેડાં કરશે અને તાંહાં જારે અમે છ જણને હલકા લાકડાંના પાટલાપર બેસાડી અમારી આ કુાતમી દેશનીને સોનેરી પાટશો બેસવા આપશે તારે અને જણયું કે તું બેચુનાહુ છે.” એમ કહી તેઓ શાહજાદીને કાઢાડી મેળીને મનમાં મલકાયાં કે આપણો પડોરી ચંદન રાજનો ખરણ પામેજો, તેની સાથે પરજશે નહી ને બેચુ નાહ કરશેમી નહી.

ગરીબ બીચારી શાહજાદી કપ્પી દીસે નંગસે નંગલ લકવા લાગી અને તેનો દયાહુ નાહાનો ભોંજાઈએ બાંધી આપેલું ભાતીડું પણ ખપી ગયું. એમ દરતાં તે એક ત્રોટા તથાવને કીનારે આવી પુગી અને પોતાનું બાકીનું ભાતીડું છોડીને ખાવા લ ગી. તે તથાવનો વચે એક રાખસશનો મેડેલ હતો અને શાહજાદીએ વીચારયું કે હવે એ રાખસશ આવીને મને ગતી નશે. પણ સારાં ભાએજો રાખસશ તે વેળા બાહરે ગયો હોતો અને તેના મેડેળના મે રખેવાલ, એક કુતરો અને એક બીલાડીન તે મેડેલમાં હતાં. તેઓ શાહજાદીને જમતી જેઈને કીનારે આવ્યાં અને તેને કહયું કે “અમે લુખાં છઈએ અમેને કાંઈ ખાનું આપ” શાહ જાદીએ કહયું કે “તમેને ભાગ આપુતો પછે હું લુખી રેહું. પણ તોમો તમેને હું આપું તેના બદલામાં તમે મને થું આપશો.” કુતરાએ જવાબ દીધો કે “મારો રાખ સશ જે કેસરથી પોતાનું મોહડું રંગે છે, તે કેસરના હું રખે વાલ છઈ.” બીલાડીએ કહયું કે “રાખસશની આંખના આંજનાયાં સુરમારી હું રખેવાલ છઈ.” એમ કહીને તે ઓએ થોડે સમય અને સુરમે શાહજાદીને લાવી આપયો, જેના બદલામાં તેણીએ તે કુતરા અને બીલાડીને ખાંતું ખચાડયું અને પછે તેઓ રાખસશના મેડેલ તરફ ગયાં અને શાહજાદીએ નંગલના રસતો ધરયો.

તરણ ચાર દીવસ પછે એક રાતને વખતે શાહજાદી એક ધુબન આગળ આવી પુગી. તે શાહજાદીને ખબર નહી હતી કે તે ધુબનમાં પેલા ચંદન રાજની કબર હતી. ચંદન રાજે ખરણ પામેજો તારે તેના મા બાપ તથા એથી

એએ તેને જમીનના દારવાનું પસંદ કીધું નહીં, માટે તે એએ એક ધુબન બાંધ્યો તથા તેને ચંદરથી આરાસતે કરીને તેમાં એક બીજાના ઉપર ચંદન રાજની લાસને સુવાડી અને તેના રાજનું ચંદન તાણું તથા સંભાવત રહ્યું હતું, તે હીઆં સુધી કે ચંદન રાજને જાણે બીજાનાપર અમરથી ઉઘાડેલા હોય એમ દીસતો હતો. એટલા માટે રાજના મા બાપ, વગેરે લોકો તેની આ કબર આગળ દર રોજ આવીને ધુબનની ચંદર આપેા દાહડો રેહતાં અને રાતે પાછાં જતાં. વળી તેઓએ ધુબનની પરોસમાં એક મંદીર બંધાવ્યું તથા રખેવાલીને માટે એક બરામજી રાખેલા હતા. શાહજાદી જરે આ ધુબન આગળ આવી પુગી, તારે તે સઘલાં સગાં વાહલાં ધર ગપલાં હતાં અને ધુબનની બાહિર જેસમાં તોફાન ચાલતું હતું તથા એટલા વર સાદ પડવા લાગે કે શાહજાદી તમામ ભીંજી ગઈ. આ વખતે ધુબનમાં જવાને રસતા નરે પડવાથી તોફાનથી બચવા માટે તે ધુબનમાં ભરાઈ અને એક ગોખલાપર સુ કેલી દીવીથી તે જાણે તો કીમતી છતર પલંગ ઉપર કોઈ રાજ ઉઘાડે હોય તેમ સુતેલો નર પડ્યો.

આ દેખાવથી શાહજાદી બોધી નહીં, પણ હીમતથી બેસી રહી. રાતના બાર વાગા તારે રાજ જવતો થયો અને આ છાકરીને જતાં વાર હાથમા દીવો લઈ તેણીની પાસે આવી પુછવા લાગે. શાહજાદીએ પોતાની સઘલી બીવા કહી સંભળાવી તથા તેની ભેંજાઈએએ તેણીને મરણ પામેલા ચંદન રાજ સાથે પરણવા બાબે બોલીનું મારણ હતું, તે પણ કહી સંભળાવ્યું. આ છાકરીના દેખાવ ઉપરથી અને વળી તેણીએ ચેડેરાપર કેસર લગાડેલા તથા આંખમા સુરજો આંજેલા, તે ઉપરથી રાજએ માન્યું કે તે કોઈ ઠંઠાં કુલની શાહજાદી છે. તે બોલશે કે “બાઈ તું બોલીના, હું તારી સંભાલ લેવશ” એમ કહી તેણીને ગરમી આપવા તેણે પોતાના બીજાના ઉપરથી કસબી ચાદર કાઢીને તેણે શાહજાદીને હોરાડી તથા બરામજીને ધર જઈ તેણીને માટે ખાવાનું લાવ્યો. તે જમતી તેટલાં રાત્રે બે વગેરે કે “ચંદન રાજ હું જ છું. હું મરી જવા પછે મારી લાસને હીઆં મેળી, પણ હું દરરોજ મરી જાઉં છું” અને રાતના યેડો વખત જવતો થાઉં છું. એવી મારી દરરોજની થોડા વખતની જાણે મારે કામની નથી અને એમ મારાં સગાં વાહલાં મને દરરોજ સુવેલો જીવેતો તેમના દુખના વધારો થાય, એટલા માટે આ વાત તેઓથી મેં છુપી રાખીએ અને એકલો હીઆં બરામજી જાણે.” એ પછે રાજએ બરામજીને બોલાવ્યો તથા આ શાહજાદીને તેણીનાં સંભાલમા આપી ફરમાવ્યું કે તેની પુરતી જતન લેવી અને તેને કરતી તંગી રાખવી નહીં. એટલું કહી રાજ પાછો મરણ પામે.

બરામજી શાહજાદીને પોતાના મંદીરમાં લઈ ગયો અને સઘળું સુખ આપ્યું. દીસતાં રાજના માંબાપ આ વખતે, પણ કાંઈજ બન્યું નહીં હોય તેમ હંમેશની મીસાલે તેઓ પાછાં ગયાં. રાતનાં રાજ પાછો જવતો થયો તારે બરામજીને બોલાવ્યો શાહજાદીની ખબર પુછી અને પોતાનું ધરમાર નહીં હોવાથી તાંડાંજ રેહવાની મરણ માંબાપ પડ

તાંજ રાજએ તેની સાથે લગન કરવા માંગ્યાં અને બરામજી તે બેડને પરણાવી આપ્યાં. આ લગનથી શાહજાદી ખુશાલ થઈ. એક દાહડે તેણીએ પોતાના ભરતારને કહ્યું કે “જેકે તમારી સાથે વાત કરવાના મને મેં તરણ લાક મળે, તોમી એકસો વરસ સુધી એક રાજની સાથે જાવ જાવ હું જરે સુખી છું, તારે જ તમારી જાદ તમામ પાછી મળેતો કેટલું બધું સુખ થાય !” રાજએ વાળ દીધો કે “તે બને એવું નથી, મારાં ગલાંમાં એ ચંદન હારે હતાં, તેમાં મારો જીવ હતો, પણ એક પ મુજબર મોહીત થઈ અને જરે મેં તેનીસે પરણવા ના પડ્યું, તારે તે મારાં ગળાંમાંથી હાર કાઢી લઈ પોતાનાં લાખાં પેહરે, જેથી માટે મોત થયું. હીઆં દર રાત ૧૨ કલાકે તે પરી આવેએ અને પોતાનાં ગલાંમાંથી હાર હાડે, એટલે હું જીવતો થાઉં છું, પણ મને કુસલ છે અને હું ના પાડું છું, તારે તે ચંદન હાર ગલાંમાં છો પેહરેએ અને હું મરણ પાડું છું. અગરને એ હાર મને હવાલે થાયતો મારી જાદો પાછી મળે, માટે એ રાત્રી લેવાને મેં બધાં કાંકાં માર્યાં, પણ તે પરી બે થઈ જાયે અને તેથી હું નીચકુળ થાઉં છું.” આટલા વાત કીધા પછે ચંદન રાજ પાછો મરણ પામે અને તે આ રાંછી કુખી થઈને પાછી મંદીરમાં ગઈ.

એ દીવસથી આ શાહજાદી થણી ઉદાસ થઈ, અમેકે બાર મહીના પછે તેને પેટે એક બેટો આવતરશે તે જ તે આજની ન કામેલી માલવા કીધી. એ ઉપરથી ચંદન રાજએ તેણીને કહ્યું કે “તું આજની માલવા કરે, સતે બમાં લઈને મારા મેહલમાં જ. તારાં માગમાં મેમરમરનો એક તકીઆ છે, તે ઉપર મેસવાનો અને થઈ શોખ હતો, માટે મારાં મા બાપે તે તકીઆને મારી મારામાં સંભાલી રાખ્યોએ અને તેપર કોઈને મેસવા દે નથી. તે તકીઆપર લઈ જઈને તું આપણા મેઠાને મેરે ઉપરથી મારાં મા બાપે તુને હાંકી કાઢાડવા આવશે. વખતે જે તું કેહશે કે તું આજની છે, તો તેઓ તારાપર થા લાવશે અને તુને સુખી કરશે.” રાંછી પોતાના ભરતારના લુકમ મુજબ માલી. ચંદન રાજના માગમાં ન પોતાના બમાં પેલા તકીઆપર મેસાડયો અને પોતે જ મળ રમાડવા પેલા ચંદન રાજની મેહલ પોતાની મારીથી આ બતાવ જઈ, તકીઆ તરફ દોડી આવી, પણ યુ તો તેણીના મરનાર ભાઈ ચંદન રાજની આંખેબુખ સુર પેલાં બમાંના ચેડેરામા હતી. એ વાતની તેણીએ પોતાના મા બાપને ખબર કીધી, જેઓએ આવીને તે બમાંપર થઈ પેચ્ચાર કીધો તથા તે પેચ્ચારને ખાતર તેને અને તેની તને રેહવા માટે એક ઘર આપ્યું.

આ ઘરમાં ચંદન રાજી થણું સુખ પામવા લાગી ચંદન રાજ પોતે દર રાતે તરણ માર કલાક જવતો એટલે તેણીને મળવા આવતો અને મરવાને વખતે પાછો જતો એમ કરતાં તેનું બહુ મોલતું થયું અને એક દાહડે રાત્રી મેહલ ચંદન રાંછીના ઘરમા આવી તારે રોજ રાતન એક મેટો મારણ આવીને તેને કેવો રમાડે, તે તે બચે રાજની મેહલને કહ્યું. તેણીએ મેહલમા જઈ પોત

મીં ૧૧૧ બીચડ.

ના મા બાપને ખબર કીધી અને પોતાની તરફથી પણ કહી
યું કે “ધરમાં મોટી રાતે વાતચીતના આવાજ તથા દીવા
ના ઉજાસ અને પણ નજીકથી” એ ઉપરથી તે કાહડે રા
તના છુપી રીતે સંઘલાંચો મંદન રાણીના ઘરના ગયાં અને
જુલેજો તો તેમના વાહાણો મંદન રાજ પોતે બેઠેલાં છે અને
અચાને હુસાહુસ કરીને રમાડે છે. હવે સંઘલાંચો બેઠે પોતાના
મા બાપ તથા બેહનને કહેવાની મંદન રાજને ફરજ પડી,
તથા પોતાની રાણીને તેણે જાહેર કીધી. સંઘલાંચો મંદન
રાજને જિવાયો ખુશી થયાં અને દરરોજ રાતના ૧૨
કલાકે તેને જગવા આવતાં, પણ રાત્રે બાકીની વખત મ
રણ પાંખતો, માટે દલગીર હતાં અને તેના છવ બખ્શના
રા મંદનહાર પેલી પરીના ગલાંમાંથી કેમ કાહડાવે તે બાબે
થણી ઈનતેજાર હતાં.

એક રાતે મંદન રાજ પોતાના અચાને રમાડતાં હતાં
તેટલાં પરીઆનું એક દોહું તેની આસપાસ ફરી વલયું, તે
પરીઆ એકલા રાજને જ દેખાતી હતી. જે પરીઆ તેના
મંદનહાર છુટી લીધી હતો, તે પરીઆ આ બાલક ઘણું જ
લાવડું હતું અને તેથી તે બાલકને દેખાવ આપતી હતી
તથા એ બાલક તેની સાથે બહુ રમતું હતું. ઉપલી રાતે તે
બાલકને હાથે રમતાં રમતાં પરીઆ ગલાંમાંના મંદન હાર છુટી
ગયો, જે તરત મંદન રાજએ ઉંચકી લીધી એટલે પરી ના
હારી ગઈ અને રાજને છવતરાન પાછું મળ્યું. હવે જે
હવેમાં મોટી ખુશાલી થઈ. આખાં ગામને ખબર થઈ કે
મંદન રાજ છવતો થઈ પાછો આવ્યો છે. તેના માબાપે તે
ને તેની રાણી સાથે ધુમધમક પરજાવાની ફીરીઆ કીધી. તે
ફીરીઆમાં મંદનરાણીના પેલા સાત ભાઈઓ અને તેમની
બધીઓને તેડાં કરવામાં આવ્યાં અને જરે તે સાત શા
હુલદાંચો પોતાની બધીઓ સાથે લગનમાં આવ્યા, તારે
મંદન રાણીએ તેમના છની બધીઓને લાકડાંના પાટલા
પર બેસાડી તથા સાતમાં ભાઈની મોરતને બેસવા માટે ચો
નાના પાટલા આવ્યા, એ ઉપરથી તેની છમે જોળાઈઓ
એ ફીરીઆદ કીધી, તારે મંદન રાણીએ તેમની નાહુંદ તરીકે
પોતાને જાહેર કીધી તથા તેમને આગલી સંઘલી બીના પા
દ દેવાડી. પોતાની બેહન તરફ તેમની આ અદેખાઈ મા
લમ પડવાથી તેમના ભરતારોએ તેમને ગરદન ચારી, અ
ને પછે મંદન રાજની છ બેહનો સાથ લગન કરી સંઘલાં
ચો હમેશગી તલક ખુશખુશાલ રહ્યાં.

મીઠો જાન બરાઈટ.

બેહનો, પાસેના સફા ઉપર એક એવા માહાપુરુષની
તસવીર તમને ભેટ કરીએ છઠ્ઠી કે જને અને કદાચ
પીછાંનતાં નહીં હોવો. તોપણ તે તમારો અને આપણું સ
રવેનો એક ખેરખાહુ મીતર છે. મીઠો જાન બરાઈટનું
નામ આખી દુનીઆમાં મશહુર છે, અને તે એક નામો
આ રાજદુવારી તરીકે, રાજ સુધારના આગેવાન તરીકે ત
થા ન્યાંદાશ, હીમતવાન અને સવતંત્ર ભાષણકા
ર તરીકે પરસીધ છે. ખરેખરા વીમારોને બેઠેહસતપ

ણે જાહેર કરીને ગમે એવા મોટાની મરવત વગર સ
રવેની એકસરખી ધુલ કાહડાવાની તેની જાહેર હીમ
ત અને સવલાવની તેના બેહરો પેહલા દેખાવે જ ગ
વાહી પુરે છે. મીઠો બરાઈટના શુખ્તો આતશી છે, તે
ના વીચારો તીખા છે અને તેવીજ કડણ નીચાણો તેના
બેહરા ઉપરથી તબી આવે છે. તેણીની કડણાઈ છતાં
મીઠો બરાઈટના બેહરો મીલનસાર માલમ પડે છે. તે પલ
વરશની ઉમરનો, ફરે કીંગણ, પણ બદને ખાતેલો અને
કદાવર છે. આજ કુદરુક થયું તે માદગીથી હેરાંન થા
ય છે, પણ મીઠો બરાઈટ પારલામેંટમાં જલદીથી પાછો દેખા
વ દેશે એ ખબર તેને પીછાણનારઆએ પાછી ખુશાલી
સાથે તારમાં વાંચો છે.

જાન બરાઈટ રાજદેલ પરગણામાં રહેનાર મીઠો જ
કબ બરાઈટ નામના આખરુદાર ગરુહસથનો બેરો થાય છે.
તે સન ૧૮૧૧ માં જનમ્યો હતો અને બાલપણ તેણે
સારી કેળવણીના ગુજર્યું હતું. તેણે ખુખત ઉમરે પેં
હોંમવા આગમમથીજ રાજદુવારી બાબતો ઉપર ઘેમ્માન
આપવા માડ્યું હતું. એને ૧૮૩૧ માં ખાતર ૨૦ વ
રશની ઉમરમાં “કારન લાસ” ની ભાંનગડમાં તેણે મોટો
ભાગ લીધો હતો. એ ભાંનગડ ઘણું વરથવેર માણુ રહી
હતી. ઉપલા પારા ૨૬ કરાવા માટે ૧૮૩૬ માં ઈંગલંડ
ખાતે એક મોટી મંડળી ઉભી થઈ, તે ઉપરથી “કારનલા
સ” ની સાંમે નજરો ચલાવાને કરેલી એક રાજદુવારી રો
લીમાં મીઠો બરાઈટ પેહલ વેહલો સામેલ થયો. તારખાદ
તેણે પારલામેંટના દાખલ થવાની ઉલ્લેખ કરી. ૧૮૪૩
ના અપરેલ મહીનામાં ડરહામ થેટરના વફીલ તરીકે
રલામેંટમાં જવાની તેણે ઉમેદવારી બતાવી, પણ કોલેજીએ
વધતાં મતથી એક બીજા ધણીને ચુટી કાહડાયો, તે વ ત
ને જે મહીના ગયા નહીં એટલાખાતે તેજ વરથના
ગુલાઈ મહીનાથી મીઠો બરાઈટ તેજ થેટર તરફથી પારલા
મેંટમાં બીરાજતો થયો.

આ વખતથી જાન બરાઈટનું નામ પારલામેંટના સં
ખંધા પરખેખાત થયું આવ્યું છે. મીઠો બરાઈટ કાંઈ
મોટો પરથાન થયો નથી ઈઆ રાજદુવારી મોટા હોધાઓ
નો ઉમેદવાર નથી. તેનો ખાતર એક વેપારી છે અથવા
ખરાબર ખેલોએતો માનવેસરના એક મોટાં રૂના કારખા
નામાં મીઠો બરાઈટ ખાતર એક ભાગીઓ છે. તે કારખાનું
મીઠો બરાઈટ અને તેના ભાઈઓના આલેકપણું તલે આજ
ઘણા વરથ થયાં ચાલે છે. એ રીતે પોતાના ધંધાની વલોણ
તદન જુદીજ હોવા છતાં મીઠો જાન બરાઈટ આખી જાંદ
ગી રાજદુવારી ભાંનગડોના ગુજારો છે અને હજુ સુધી તે
એજ ભાંનગડોમાં ચુંતાપલો રહ્યો છે. કારખાંનાં કામકા
મની રોકાણ ઉપરાંત રાત અને કાહડો રાજદુવારી સવાલો
ઉપર તે ઘેમ્માન આપી શકે એ જેમ એક હાથપર તેના અ
ધાજ અબીઆસની તેમજ બીજા હાથ ઉપર પોતાના ખુદ
નકાના કામ તરફ તેના ખેરકારપણીની નીચાણી છે. ૧૮૪૩
માં મીઠો બરાઈટ પારલામેંટના દાખલ થયો તારથી ૨૮ વ
રથ થયાં તે એ મોટી સભાના રહેઠાં છે. ૧૮૪૩ માં તે જે
હેલ વેહલો માનવેસર છવાના વફીલ તરીકે બીરાજતો જે

પછે ૧૮૫૦ થી આબનસુધી તે બરમીધામ રોડરતુ' આ મોટું' માન ધરાવે છે.

આ ત્રીસ વરસમાં ઈંગ્લંડના રાજકુવારી સવાલોના માહાબારત રેફરોર થયાછે, તે સરવેમાં મીઠો બરાઈટ આગેવાની કરીછે. તેણે હમેશા એક જ બોરડું પકડીછે અને તે છુટાપણાની, સચાઈની તથા ગરીબ ઉદ્યોગી વરગેનો બોરડું છે. ગરીબોના હક વધારવા અને તે વગરોનો દારૂ તોડવા, નબલાની શક્તિ વધારવા સતવાલાઓની આપસુદી તોડવાની મીઠો બરાઈટ આબનસુધી ફોરેશ કરેલી છે. તેની સુખીઅ શક્તિ એ કે તે એક વ્યસરકારક ભાશણ કરનાર છે. કલાકના કલાક સુધી બોલવા ઉભા રહેતાં તે થાકતો નથી, એટલું જ નહીં પણ તે ના શમુનોનો મારો એછો થતો નથી, તેના વીમારોનો પરવાહ બંધ થતો નથી, તેની ભાશાનું બંડોલ ખુલ્લું નથી, કે તેની બોલવાની દબધબ અને ફસાહત ફેરવાતી નથી. આવી રીતે આ કાબેલ વાક્યાવુરીઅ થણી સભા છુટીતી ગયેછે અને જેમ એક બીજાગણ અને સુધા તથા પરદુખ ભંભન ઈંગરેન તરીકે તેમજ ઈંગ્લંડની પારલામેન્ટના એક સંજુગાર તરીકે તેણે માન મેળવ્યું છે.

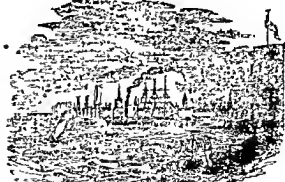
ઈંગ્લંડના રાજકુવારી રેફરોરમાં મીઠો જન બરાઈટ કરેલી આગેવાની સઘલી વાંચનારી બેનુનીઓના ધેઆનમાં ઉતરેય નહીં. તોપણ તેના સુખીઅ કાંચેની એક નાહાની દીપ્તિ અતરે આપવી નેઈએ. ૧૮૪૩ માં મીઠો બરાઈટ પારલામેન્ટ મધે ને મેહલ વેહલું ભાશણ કર્યું, તે વેપારને કરોના બોજાથી છુટો કરવા બાબે હતું. આપરલાંડમાં મોટો ફકાળ પડ્યો તે વેળા તાંહાંને મારે પણ તેણે એવાજ કાતુનની હીમાએત કીધી હતી. ઈંગ્લંડના લશકરી અને દરીઆવારધી અરમ્નોના કાઠોડી કરવા મારે તે દેશના નાણાં સંબંધી કારોબારમાં સુધારો દાખલ કરવાને મરનાર મીઠો કાબડન જે અધાગ મેહનત કરતો હતો, તેમાં મીઠો બરાઈટ તેનો એક નેડીશ હતો. ૧૮૫૧ માં પાર્લીમેન્ટને લગતાં સુધારામાં મરનાર પરધાન લારડ પામરસ્ટનને કપકો આપવાના ઠરાવમાં બરાઈટ સામેલ હતો. હંગરી દેશનો નાગરિક મેહલવાન કાસક, જેણે તે દેશના લોકોપરથી જીવલ દાલવા સાડું સરકારથી દુખ ખમ્યું છે, તે ૧૮૫૨ માં ઈંગ્લંડ આવશે તારે તેને પુરતું આદરમાન આપવાની મીઠો બરાઈટ આગેવાની કરી હતી. રૂશીઅન લડાઈની વખતે મીઠો બરાઈટ મનુષ્યતીથી સરકારની સામે થયો હતો. ચીનની લડાઈની વખતે તે પણ લારડ પામરસ્ટન જેવા પરધાનની સામે થઈ તેને હરાવામાં બરાઈટ સામેલ હતો. પારલામેન્ટની અંદર અધી કારીએને સુધી કાહાડવાનો રુખ્તિતો હક વધારવા તથા ગરીબ ઉદ્યોગી વરગેને તે હકો આપવાના મારે મીઠો બરાઈટ આબનસુધી વરસ થયાં બાપ ભાંડેછે. એ અને ઉપલા સઘલા સવાલોમાં થોડેજ વખત નહીં પણ હમેશા એકી ટગર મીઠો બરાઈટ ચરચા જારી રાખીછે અને એ સઘલી બાબતોમાં જે કાંઈ બન્યું છે તેને મારે એ બધા નરને મોટું' માન મહેલે.

મીઠો બરાઈટ ફ્રાન્સ, આપરલાંડ અને અમેરીકા બંધ આપવોછે, જાંહાં છુટાપણાના હીમાએતી દાખલ તેણે

ધણી હેરમત મેળવીછે. આપરલાંડમાં જે ઘણું અંધેર માહેલે, તે બાબે ફરીઆદ ઉઠાવામાં અને તાંહાંના લોકોને મારે, વધતા હકોના દાવો કરવામાં મીઠો બરાઈટ ક્યું બાકી રાખ્યું નથી. અમેરીકાની છેલી વડાઈમાં ગેલામેનોની તરફેણ કરવા તથા તે બીમારાઓની તરફવાળાં રાજયોને ટેકો આપવામાં મીઠો બરાઈટ એકસરખી રીતે આગળ પડ્યો હતો. જમેકાના બલવાની વખતે તાંહાંના બીમારા દેશીઓ ઉપર ઈંગરેન સતવાલાઓના જીલમતનો અદલો લેટ્રાને ઈંગ્લંડના બધા નરોએ જે દાવો કીધો હતો તેમાં મીઠો બરાઈટનો ટેકો હતો.

પણ હવે વાંચનારી બાતુઓ પુછશે કે આપણે હાંડુસ તાનીઓની મીઠો બરાઈટ કેવી સેવા બજાવી છે? આ સવાલનો જવાબ પણ એટલેજ મનમાનતો આપી શકાય છે, પારલામેન્ટમાં મીઠો બરાઈટ હાંડુસતાનનો એક ખરો ખેરખાહ છે. આબ થોડાંક વરસ થયાં ઈંગ્લંડના રાજકુવારી સુધા રામ્યોમાં મીઠો બરાઈટ રોકાઈ જવાને લીધે હાંડુસતાન ઉપર તે બોહુ' ધેઆન આપેછે. પણ દસ બાર વરસ ઉપર જ રે હાંડુસતાન ઉપર પારલામેન્ટમાં ધેઆન આપનારાઓ મોટા હતા, તારે અને અંગત કરીને ૧૮૫૦ ના બલવાના વખત ઉપર મીઠો બરાઈટ હાંડુસતાનના સતવાલાઓ સામે એવો પુખરો ચલાવ્યો હતો, સરકારના અંધેર સામે એવો પોકારો ઉઠાવ્યો હતો, સરકારના મોટા ખરચો બાબે, રસ તા વગેરેની તગી બાબે, કેળવણીની ખાટી હાલત બાબે મીઠો બરાઈટ એવી ફરીઆદ ચલાવી હતી કે કોઈ અનજનો કદાચ એમજ વીમારી શકે કે મીઠો જન બરાઈટ ગોપા હાંડુસતાનનોજ રેહવાસી હોય.

ભરતી અને ઝોટ.

દરેઆના કીનારા ઉપર આપણે એક બે કલાક ઉભા રહીએ છઈએ તો કેવો નવાઈ જેવો દેખાવ આપણી નજરે પડેછે. જાંહાં થોડા વખત ઉપર સુલસું પાંણી નહીં હતાં તાંહાં પાણી ભરાયછે; જાંહાં આપણે ચાલ્યાં નતાં હતાં, તાંહાં પાંણી ચાલ્યું આવેછે; જાંહાં આપણે સલામત ઉભાં રહેતાં હતાં, તાંહાં આપણે દુખી બઈએ છઈએ; અને જાંહાં સઘણું ચપચપ અને સમાધાન હતું તાંહાં મોટા સુસવાટાના અવાજ સાથે જોસબર મેળાઓ એક ઉપર એક ઉઠેછે. આ ઉદ્યોગી રોડરતુ' બંદર પાંણીના મેળખી છલાછલ ઉભાઈ ગયું છે અને આગળેટો સરસાર

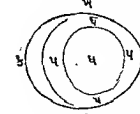
છેક વધુ સુધી ખાલી આવેછે. થોડો વખત પાંછીની ભરતી થવા પછે તે પાછું એસરી જાયછે અને સઘલી નગા પાછલ ખાલી મેલી જાયછે.

દરોળ ચંદ્રને કરીને આસમાનમાં આપણે માથે આવતાં રજા કલાક લાગેછે, તેટલા વખતમાં બેવાર ભરતી અને બેવાર યોગ થાયછે. કુનીઆના દરેકોના કરતાં વધુ લાગે તરફના દરીઆવખા ભરતી યોગ વધારે થાયછે કેમકે પૃથ્વીના ગોલાના વધુ ઉપરેલા ભાગના પાંછી ચંદ્રની નરા નબદીકતા છે. આદમી જાતની સપરેહલી તપાસમાં ભરતી અને યોગ સાથ ચંદ્રનો સંબંધ માલમ પડી આવેછે. અગત કરીને દરીએ કીનારે રહેનારી કોઈ પણ વાંચનારી આતુ ને ઘેઆનથી તપાસ કરશે તેા માલમ પડશે કે દરોળ જેમ ચંદ્ર ફરતો જાયછે, તેમ ભરતી યોગનો વખત જરાબર તેનાં સુમારખરજ કરતો જાયછે.

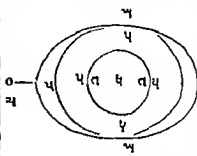
ઉપાંચુ ઈઆને અમાસ અને પુલમ ઉપર ભરતીનું નેસ વધારે છે તેથી પણ ચંદ્ર સાથનો સંબંધ પુરવાર થાયછે. તથાના સુમાર ઉપરથી ભરતી અને યોગનો સંબંધ સાધારણ ખલાસીઆ સમજીએ. ક્લાંતી તથીપર ક્લાંતિ વખતે ચંદ્ર ઉગે તેા ક્લાંતિ વખતે ભરતી થાય, એ પરમાણેની ગણતરી રાત દીસના માહવેરાથી વીઢીઆ બધવા વગર દરેકા ખેડનારાઓ થોડો શકાયછે. એ જ આખત અસહી વખતના ફીલસુફે ભણાવી ગયાછે. દરીઆવખાં પાંછીને માહતાય જેએ છે એ ખીતા પેહલ વેહલી નાખીઆ ન્યોતીય કેપરે જણાવી હતી. નાખાં કીત ગાલીલીઆએ તેનો ઇનકાર કીધો તથા કહયું કે કુનીઆના ફરવાથી તથા મગડવાથી તે પરનાં પાંછી એક બાજુથી બીજા બાજુએ ગોલાવાથી ભરતી યોગ થાયછે. આ દરીઆઈ તહેસમાતમાં ચંદ્રનું જે માણ બતાવી આપવાનું માન સર અધજનક નીચુટને મેલવયુછે.

અગરએ ધરતીના ગોલાપર ચોતરફ પાંછી ફરી વહેલું સમજાએ, તે તે પાંછી પાસેની આકરતીમાં (પ) ધરતીની આસપાસ પ નીચાણથી બતાવા સુખ્ય ગોલાની મારે બાજુએ એકસરખી મોહાલાઈ, મોહાલાઈ અને સપાટીપર રહેશે. પણ પાંછી એક બીજી, તથા ગમે એટલાં સેહલ દબાછેને તામે થાયછે અને તેથી કારકાર ખોસી જાયછે. હવે એવી એક ચીજનું કુનીઆની આસપાસ ચોતરફ એક સરખું પડ થવા પછે, તેની એક બાજુએથી ને તેને જે માણ થાયતે ઉપલી એકસરખી સપાટીને બદલે તે કેવો આકાર પડે તે દીસાયું છે. આ આકરતીના કની બાજુથી ને જે માણ થાયતા ઉપર તથા હેઠેની બાજુ ખ અગલથી તે ખીસી જાય અને ક આગલ એકડું થઈ ઉપરી આવે.

હવે પૃથ્વીનાં ગોલાને ને ઉપર સુખ્ય પાંછીના વપેટલા હોયતે, તેની ન બાજુએ ચંદ્ર આવે તે બાજુએ એક મોટા સુદરતી કાયદા સુખ્ય કામ થાયછે, તે કાયદો અ છે કે કુનીઆમાં દરેક ચીજ એક ખીતને ખેએ, જે મોટી ચીજ નાહતીને વધારે ખેએ. એ અકરશીના કાયદા સુખ્ય ચંદ્ર ગોલાની આસપાસના ચોતાની તરફના પાંછીને ખેએ, તારે ચંદ્રની બાજુએ પાંછી હલી આવતીને તેના મોટા નયો ઉપરેલા બેધએ એ પાસેની આકરતીમાં બતાવયુછે. ધરતીના ગોલાના (પ) પાંછીને ચંદ્ર (અ) ખેએ, તેને આપણ ભરતી કહીએ છઈએ. પણ ભરતી એટલી જ થતી નથી. તેમાં અ આગળથી પ પાંછી ખેઆય, એટલું જ નહીં પણ તેજ વખતે સામેની બાજુ ક આગલ પણ પાંછી વધારે નગા થાયછે. ખ ની બાજુજ ખાલી થાયછે, ઈઆને ચંદ્રના ખેઆંચી પાંછી ભરાય છે તે એક બાજુએ નહીં પણ આખત સામનની બેડ બાજુએ ભરાયછે. આ ની સમજ દીસતી છે. ચંદ્રની બાજુએ (પ) પાંછીના લીઆં (ત) આગળ ચંદ્રનું નેટલું ખેઆય છે, તે કરતાં સાંખી બાજુ (ક) આગળના પાંછીનાં તલીઆં (ત) માં ખેઆંચુ મોયુછે. પણ વળી તે બાજુએ પાંછી (પ) ને તલીએ (ત) માં નેટલું ખેઆંચુ છે તે કરતાંથી તેની સપાટી (ક) તરફનું ખેઆંચુ હજા મોયુ છે, અને ખેઆંચુ એટલું નીકલી નવાથી પાંછી છુટું અથવા ડીલું પડી તે બાજુએ પણ એકડું મળે. બીજા મોહોમાં બોલીએતા ચંદ્રની બાજુએ જારે પાંછી ખેઆંચી ભરાયછે તારે સામેની બાજુએ ખેઆંચુ નહીં હોવાથી ભરાયછે, એક ગોલ કમાનને ખેઆંચથી તે એકજ તરફ ખેઆંચી તથા પણ બેડ બાજુએ ઉપરીને ઇડારીકો આકાર પ્રકટે, તેજ મીસાલે ધરતીના ગોલાની ન બાજુએ ચંદ્ર આવે તે તથા સામેની બાજુએ ભરતી થાયછે.

પણ ભરતી એટલી જ થતી નથી. તેમાં અ આગળથી પ પાંછી ખેઆય, એટલું જ નહીં પણ તેજ વખતે સામેની બાજુ ક આગલ પણ પાંછી વધારે નગા થાયછે. ખ ની બાજુજ ખાલી થાયછે, ઈઆને ચંદ્રના ખેઆંચી પાંછી ભરાય છે તે એક બાજુએ નહીં પણ આખત સામનની બેડ બાજુએ ભરાયછે. આ ની સમજ દીસતી છે. ચંદ્રની બાજુએ (પ) પાંછીના લીઆં (ત) આગળ ચંદ્રનું નેટલું ખેઆય છે, તે કરતાં સાંખી બાજુ (ક) આગળના પાંછીનાં તલીઆં (ત) માં ખેઆંચુ મોયુછે. પણ વળી તે બાજુએ પાંછી (પ) ને તલીએ (ત) માં નેટલું ખેઆંચુ છે તે કરતાંથી તેની સપાટી (ક) તરફનું ખેઆંચુ હજા મોયુ છે, અને ખેઆંચુ એટલું નીકલી નવાથી પાંછી છુટું અથવા ડીલું પડી તે બાજુએ પણ એકડું મળે. બીજા મોહોમાં બોલીએતા ચંદ્રની બાજુએ જારે પાંછી ખેઆંચી ભરાયછે તારે સામેની બાજુએ ખેઆંચુ નહીં હોવાથી ભરાયછે, એક ગોલ કમાનને ખેઆંચથી તે એકજ તરફ ખેઆંચી તથા પણ બેડ બાજુએ ઉપરીને ઇડારીકો આકાર પ્રકટે, તેજ મીસાલે ધરતીના ગોલાની ન બાજુએ ચંદ્ર આવે તે તથા સામેની બાજુએ ભરતી થાયછે.

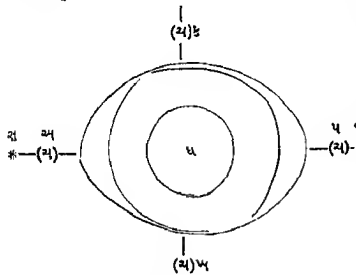

પણ વળી ઉપાંચુપર ભરતીનું જેર વધારે કેમ થાય છે ? તે દીવસોપર પાંછી ઘણું વધારે ભરાયછે તથા વધારે ખાલી થાયછે તેનો શખ્ય થું છે ? આ સવાલની તપાસ કરતાં દરીઆના પાંછી ઉપર એક નડું ખેઆંચ માલમ પડે છે. તે સુરજનું ખેઆંચ છે. પાંછી જેવી હલકી ચીજ ને ચંદ્ર જેવા નાહુના ગોળાથી ખેઆપતો સુરજ જેવા તેથી કરીર પણ મોટા ગોળાએ નહીં કાંએ ખેઆપ ? પણ સુરજ લાખા ખાઈલ દૂર પડેછોએ અને તેથી ચંદ્ર નેકે નાહુના છે, તેપણ નબદીક હોવાથી સુરજ કરતાં તરફ ઘણું વધારે ખેઆંચ કરેછે. હવે ને વાંચનારી આંતુઆએ ચારાત અ ને પુનમ થવાના કારણે આ ચોપાનીપોખા વાંચમાં હશે તે એને માદ હશે કે ચારાત અને પુનમપર ચંદ્ર તથા સુરજ એક સીધી લીટીમાં આવેછે. તે વખતે બેડ ગોળાઆંતુ જેર એકડું થવાથી પાંછીપર વધારે ખેઆંચ થાયછે. પણ જારે સુરજ એક બાજુએ અને ચંદ્ર બીજા બાજુએ થાય છે તારે બે બાજુએથી આખત સામન બે ખેઆંચ થવાને

પણ ભરતી એટલી જ થતી નથી. તેમાં અ આગળથી પ પાંછી ખેઆય, એટલું જ નહીં પણ તેજ વખતે સામેની બાજુ ક આગલ પણ પાંછી વધારે નગા થાયછે. ખ ની બાજુજ ખાલી થાયછે, ઈઆને ચંદ્રના ખેઆંચી પાંછી ભરાય છે તે એક બાજુએ નહીં પણ આખત સામનની બેડ બાજુએ ભરાયછે. આ ની સમજ દીસતી છે. ચંદ્રની બાજુએ (પ) પાંછીના લીઆં (ત) આગળ ચંદ્રનું નેટલું ખેઆય છે, તે કરતાં સાંખી બાજુ (ક) આગળના પાંછીનાં તલીઆં (ત) માં ખેઆંચુ મોયુછે. પણ વળી તે બાજુએ પાંછી (પ) ને તલીએ (ત) માં નેટલું ખેઆંચુ છે તે કરતાંથી તેની સપાટી (ક) તરફનું ખેઆંચુ હજા મોયુ છે, અને ખેઆંચુ એટલું નીકલી નવાથી પાંછી છુટું અથવા ડીલું પડી તે બાજુએ પણ એકડું મળે. બીજા મોહોમાં બોલીએતા ચંદ્રની બાજુએ જારે પાંછી ખેઆંચી ભરાયછે તારે સામેની બાજુએ ખેઆંચુ નહીં હોવાથી ભરાયછે, એક ગોલ કમાનને ખેઆંચથી તે એકજ તરફ ખેઆંચી તથા પણ બેડ બાજુએ ઉપરીને ઇડારીકો આકાર પ્રકટે, તેજ મીસાલે ધરતીના ગોલાની ન બાજુએ ચંદ્ર આવે તે તથા સામેની બાજુએ ભરતી થાયછે.

પણ વળી ઉપાંચુપર ભરતીનું જેર વધારે કેમ થાય છે ? તે દીવસોપર પાંછી ઘણું વધારે ભરાયછે તથા વધારે ખાલી થાયછે તેનો શખ્ય થું છે ? આ સવાલની તપાસ કરતાં દરીઆના પાંછી ઉપર એક નડું ખેઆંચ માલમ પડે છે. તે સુરજનું ખેઆંચ છે. પાંછી જેવી હલકી ચીજ ને ચંદ્ર જેવા નાહુના ગોળાથી ખેઆપતો સુરજ જેવા તેથી કરીર પણ મોટા ગોળાએ નહીં કાંએ ખેઆપ ? પણ સુરજ લાખા ખાઈલ દૂર પડેછોએ અને તેથી ચંદ્ર નેકે નાહુના છે, તેપણ નબદીક હોવાથી સુરજ કરતાં તરફ ઘણું વધારે ખેઆંચ કરેછે. હવે ને વાંચનારી આંતુઆએ ચારાત અ ને પુનમ થવાના કારણે આ ચોપાનીપોખા વાંચમાં હશે તે એને માદ હશે કે ચારાત અને પુનમપર ચંદ્ર તથા સુરજ એક સીધી લીટીમાં આવેછે. તે વખતે બેડ ગોળાઆંતુ જેર એકડું થવાથી પાંછીપર વધારે ખેઆંચ થાયછે. પણ જારે સુરજ એક બાજુએ અને ચંદ્ર બીજા બાજુએ થાય છે તારે બે બાજુએથી આખત સામન બે ખેઆંચ થવાને

લીધે, એકના ખેંચાણનું જોર બીજાના ખેંચાણથી તુરંતે
અને તેથી ભરતી એટલે એટલો થાયછે. એ બાબતની વ
ધારે સમજ નીચલી આકૃતિથી પડશે, જેમાં પરતીના ગોળા
(૫) ની આસપાસ ચાર બાજુએ ચંદર (ચ) પાડયોછે તથા
કુર એક બાજુએ સુરજ (સ) છે. હવે ચંદર જોરે આસપાસ
ની જગા (અ) પર આવેછે તથા તેમજ જોરે પુણેમની જગા
(૫) પર આવેછે તારે (સ) સુરજ સાથે એક લીટીમાં રહેવા
થી એ બેહુ નુરાંની ગોળાએ એકકું ખેંચાણ કરી શકેછે
તે તેથી ખેંચાણ વધારે થાયછે ને ભરતીનું જોર વધેછે.
પણ ક અ ની બાજુએ ચંદર છુટો નાખે તારે સુર
જ એક તરફ અને ચંદર બીજી તરફ ખેંચાણ કરવાથી
એકેકના ખેંચાણ થોડાં થોડાં તુરંતે ને ભરતીના પાંચી
એટલું રહેછે.

ધરતી ગવરનર.

અંક ૯ ગો.

બજાર—ગોસત.

બજારમાં ખરીદી કરતી વખતે ધેખાનંદા રાખવાના
થોડાંક સાધારણ કાનુને નોંધી લેવા પછે, હવે આપણે તે ખ
રીદીએ કરવા માડીએ. માલ તાળે અને સોને લેવો છે.
સોનું બજાર ઉપર તનદોરોસતીના ધણે આધાર છે. માટે
અપભ્રંશી વસતુએને સારી માઠી કેમ ખીણીવતી તે બાબ
થોડીક સમજ મેળવીશું. પેહલાં ગોસત અથવા મંડેશ
એટલેજે જાનંવરી ખોરાકની પરખશાથી આપણ શરૂ કરીશું.

જાનંવરી ખોરાકમાં તે જાનંવરનાં ગોસત, ચાંચડાં,
લોહી, હાડકાં, સાંધા, સાકા, કુધ, ઇતીઆદીના પરમાણુ પર
માણે ખોરાક તરીકેની વધુ જાણી શકતી ગણાયછે અને એ
જ પરમાણુ મુજબ જાનંવરી ખોરાકની જુદી જુદી જાત ક
રવામાં આવેછે. તેમજ વળી તે જાનંવરના પોશણ, આ
લચલણ, આદત, તથા તેને ઉધારવાની રીત ઉપર પણ એ
શક દાખલ તેના સારા નરસા ગુણને આધારછે.

જેમકે કુમલાં અથવા નવાન પરાંણીએનું ગોસત જી
લં પરાંણીએ કરતાં વધારે કુમળું હોયછે. તેમજ નરનુ ગો
સત માદાના ગોસત કરતાં વધારે જડું અને ચીકટ હોય
છે. વળી જાનંવરને જોવા ખોરાક આપયો હોય, જોવા
મારાપર તેઓ ચરખાં હોય, જોવી આંગોળવામાં તેઓ રહ્યાં
હોય, જોવા પાહાડી ઈઆ મેદાનની જાડી તેઓએ ગુજ
રી હોય, તે પરમાણુ તેઓનું ગોસત નરમ બધા કણ હો
યછે. તે સઘળાની વીગત નજીવવાને બદલે આટલું જ કે
પડું બસ છે કે જેમ ગોસતના સાકા ઢીલા અને નરમ હો
ય તેમ તે ગોસત વધારે જલદી જરખત થાયછે, પણ જેમ
તે વધારે જનજીત ને કણ હોય તેમ તે વધારે કઠોટી આપેછે.

“મટન” અથવા મેંદાનાં ગોસતની પરખ કરતી વે
ળા નહી કગાવા માટે ઘણી અનુમાશ અને સમજ જોઈ
એછે. આપણુ લોકો “મટન” નો માતર એકજ ભાગ
આધાર લીએછે, પણ તેના હજુ વધારે ભાગો ઈંગરેજોના
ખોરાકના જાણે અને તે સઘલી ખરીદી કરતાં ઉપર કેહ
વા મુજબ અનુભવની અગત પડેછે. “મટન” માં સફેદી
સરસ ભાગ થાપાનો છે, જેમાં લઠાંગરી (“લેગ”) આપ
ણું સાધારણ વપરાસમાં આવેછે, તે ઉપરાંત એજ ભાગમાં
પેટ અને કેડ તરફ બીજા ભાગો (“શાંક,” “ફલાપ,” ઈ
તીઆદી) આવેછે તથા આખા મેંદાના બીજા જુદા જુદા
ભાગો પણ ઈંગરેજોના સારીપકે વપરાયછે.

મેંદાની પાંચ વરશની ઉમરમાં તેનું ગોસત સફેદી સ
રસ ગણાયછે, જે વખતે તે વધારે રસીડું, યુગાંધી, લેહન
તદાર અને પુશટ થાયછે, પણ જડું અને ચીકટ થતું નથી.
તેની ચરખી પણ એજ વખતે સારીપકે બંધાયછે. તે ગોસ
તને આંગડી અને અંગોડા વગે દાખતાં તે કુમળું લાગેછે,
તે સોજી અને લાલ હોયછે તથા ચરખી સઘલી સફેદ હોય
છે. જે ગોસતનો રંગ ફીકડા હોય તથા ચરખીનો રંગ પી
લાસપર હોયતો તે ગોસત વાસી જાંબુનું. મેંદાના નાહા
ની ગુડનું ગોસત સફેદી સરસ ગણાયછે.

તરણ વરશની અંદરનું મટન કુઆ જીનું હો
યછે અને ફીકડા રંગથી માલમ પડી આવેછે. પાંચ
થી વધારે વરશનું મટન પણ જીતરનું હોયછે. અ
ગરજે ગોસતપર હોય દાખવા છતાં કરમલી વલી રે
હ તથા જે ચરખી ચીકડાસા લપટાપણી અને સા
કા સાકાવાલી હોય તે મટન વધારે જીનું અથવા થરડું જ
હયું. પેદાનાં તાજાં ગોસતનો દાનો પેરા રાતા રંગનો હો
યછે તથા તે ચીકટ અને લગાર કરવાદ છે. મેંદાના ગોસ
તનો રંગ ફીકડા હોયછે. જે બે વરશની અંદરનું ગોસત
હોયતો તે ખાખામાં સાડું છે, પણ તારમાદ ને કણ અને
ચીકટ થાયછે.

હલવાંનું ગોસત મટનના કરતાં વધારે નરમ છે, પ
ણ જલદીથી જરખત થતું નથી. ઘણું કુમળું અને નાહું
નું હલવાનું એક કુટુંબમાં કદી બસ પડે નહી. પાંચ મહી
નાંનાં હલવાંનું સાડું કદ હોયછે. હલવાંનું સાડું નરમું
ખીણીવાની પરખશા મટનના જીવન છે. તેમાં પણ ચ
રખી સફેદ અને બંધાયલી, ગોસત લાલ, અને આંગણાં ત
થા અંગોડા વગે દાખતાં કુમળું દીસે તે લાજી અણુડું.
તાજાં હલવાંનમાં ગરદન મંધેની નેસ લાલ અથવા નજી બ

દુરંગની નેહએ, પાછલા પગનાં રાંચાં રાખત નેહએ ત
થા છુકો નાહુનો અને તાગે નેહએ. પણ હલવાનની
સહથી સરસ પરીખાશ તેની મુદીની આંખ ઉપરથી યદ
શકે છે, જાંહાંમુખી તે આંખ ભરેલી અને ચલકતી હોય, તાં
હાંમુખી ખરીદદારે ખાતરી રાખવી કે તે હલવાન તાજુ છે.

પરચુટણ બાબતો.

પરિવા કમાવા વીશેના ઉપાયો—“પરની સંભાલ
રાખજો, કે પરણા તમારી રાખજો”. “ઉદયોગ સારાં નસી
બની તમારછે”. “વગર મેહનતે ન હોય લેહનત”. “કદ
વારા વીના મીઠાશ કાંહાંયી?” “મેહનત કર, તુને મલયા
વીના રેહશે નહી”. “દુનીયા એ સંતોશી અને ઉદયોગી
ખાણસને કીજીએ”. “કરબી માયું સહુવારે ભારી લેહને
ઉડયા કરતાં વગર ખાનું ખાવે ખાખ કરવો મેહનતરછે”.
“શીડી યાસે જા, અને આલયુ અને તેણી કેમ કામ કરે છે તે
તપાસ, અને ડાહ્યાપણ વાળો થા”. “જે મેહનત કરવામાં
આણયુ છે તે મોટા ઉદાહ (હીલાલીયા) નો ભાઈ”. પા.

દરીયાના પાણીનું વજણ!—નવસારીનો એક મો
મેદ પોતાના બે નાહાના ઉકારાઓનાં લગત કરીને તેમને ઉ
દવારાના આતશમેહરાંમને પડે લગાડવા લેઈ ગયો, અને
તાંહાંથી બીબીઅમરજાણીના દરીયાને સેનસ કરવા ગયો.
હઈઆં કુંકાલ દરીયાને જોશમાં આવેલો નેહને એક છેક
રાએ પુછ્યું કે—“બાવા એ દરીયામાં કેટલાં બધાં પાણી
હયે?” બાપે જવાબ દીધો કે—“હોરો સાત આઠ હજાર
મણ! કાંએકે મુંબઈના દરીયામાં બાર હજાર મણ છે, ને તેથી
તો એ દરીયા નાના છે”!

એક આંધલો કુવામાં ૧૬યો તાર પાસે ઉઢેલાએ
ને ધમધી આપવા લાગો કે—“અરે કોઈ મને કાહીડોહ
કે? કાહાડોતો નલદી દરી નહીતો કેયો ચાલી નવરા ને!”
પાસે એક લગડો ઉઢેલો હુતો તેણે કહ્યું—“અરે ભાઈ
તું કુવામાં પડયો તે ખરવા બરાબરછે; તું કેયો ચાલી જાય
તે કરતાં મેહનતર એકે તારા પગ અને આપા કે પું સાળે
યદને નાયતો કુદતો ફરે”. પા૦

“છાબ માઈ” નામ લખો; બાપનું જીલો!”—
એક દાહાડે નવસારી કસબા મહે એક જાણીતા જમીનદાર
ને તાંહાં એક નવો સાંકીયો જમીનનો પડો કરાવો આવયો.
અલબત્ત તેની સાથે તે જમીનદારનો જીવે સાંકીયો હાજર
હતો. બંધે મેહનત વચે સમજીતી ધવાળી જમીનદારે પડો
લખવો શરૂ કીધો, અને જો કેંકાં છે તે પડાવાર સાંકીયાનું
નામ લખવાનું તાંહાં જરે તેવણ આવવા તારે તેનું નામ
પુછ્યું. પડાવાર ખેડુતે કહ્યું કે—“છાબ, માઈ” નામ
લખો. “જમીનદાર—“યું તારું નામ?” ખેડુત—“છા
બ, માઈ” નામ લખો. “જમીનદાર—“પણ તે યું લખું?”
ખેડુત—“લખો છાબ, ને મારા બાપનું નામ જીલો!”

આ કેંકાં છે જમીનદારનો મીજન ગયો અને પુકારી ઉડયો
કે—“પણ વગર નામ જાણવે યું લખું” ને વગર લખવે યું
લખું?” “લખો, છાબ, ને બાપ જીલો.” ફરીથી પેલો સાં
કીયો એમજ મોલ્યો. “જેહાનમમાં જાએ તુંને તારો બા
પ બંધે! લુસો ને લખો, લખો ને લુસો, યું તારું કપાલ!”
એમ બોલીને જમીનદારે હાપમાંથી કાગળ, કલમ વીગરે તાં
ખી ફેઈ, મોહાડું ફેરવ્યું. અંતે પેલા સાથે આવેલા જી
ના સાંકીયાએ સમજ પાડી કે, એ નવા સાંકીયાનું નામ
“લખો” યાને લખુભાઈ છે, અને એના બાપનું નામ
“જીલો” (જીલો) યાને જીલાભાઈ છે, તારે જમીનદાર સમજ
યો અને પડો લખવો શરૂ કીધો. પા૦

ધરધતુ નુસકાઓ.

“ટરાંસપેરંટ પુરીંગ” —નાજી માખણ ના રતલ; ખાં
ડ ના રતલ; છાંડ ટ; બપરલ ખાણિયું ૧ અખીજર.
એક નાહના પેનામાં માંખણ, ખાંડ તથા શારીપકે કાલવીને
છાંડ નાખ્યાં તથા તે યાઈ થાય તાંહાંથી તેને સુકુલાપર કાલવવા
કર્યું. એ પછે તે ચેલવણીને કુંડું રાખવા કડા પાંછીના તે પ
છે મોરી સેવરી તથા તેમાં બપરલની જીડી નાખવી. પછે એ
જીડી રાખીમાં પરતુ માંખ માંખરીને તથા જીપરી ચેલવણીને તેમાં ર
ડીને મુંજ્યું, તથા ખતી વખતે લોચશરની ખાંડ જાલવીને ખા
વામાં લેવું.

નાલીએરના મકરન—નાલીએર ના; ખાંડ ૧) રતલ
સરી ૮ છાંડીની.
નાલીએરને ઘાલી તથા જાંછને એક જીંડી રાખીમાં
માંખરું તથા બે રાહડા થથી તેને ધીમે ધીમે સુકાવા દેવું. એ
પછે ખાંડ શારીપકે ચાલીને તથા સરી મજાન કાલવીને તેમાં કું
પરતુ. એ ચેલવણીના નાહના લાડવા કરવા તથા તેમને માખ
ણ જોખરેલા એક જીનપર ચેલીને ધીમી બકીપર ૨૦ મીનીટ થથી
મુંજ્યો. તે ગરમ હોય તેજાંજ તેમને જીનપરથી રાહડી લઈ તે
કડા પડે તેવાજ એક સુકા કાનીસરના બરવા.

મટનના કટલેટ—એક લાંઘાંની બેંકાંથી ખરાબ નહી
વાય તાંહાંથી ડાંમી રાખવી. પછે તેમાંથી આડી કાતરીએ કા
પીને તે એક કાતરીને ખરી તથા મીઠાંમાં આપવી; તેમના જીપર
પોડો આજો છાંડ, પડેરે ભમરાવયો; તેમને આઠામાં ખમેરવા અને
પછે શાંકડ માખણ સાથે તેમને તેજ આતશવાલા સુકુલાપર ચેલવા.
૧ કલાક કાંચ ૨૦ મીનીટમાં આ કટલેટ તઈઆર થયે, જે ૫
છે તેપર ના પાંછડ આંગમચથી તઈઆર રાખેલી ગરેલી તથા બી
જો ગચે તે મજાસો નાખી તેને ખડખડાવીને ખાધામાં લેવા.

કટલીદાર કસર—કુદ ૧ પેટ; ખાંડ ૧ રતલ; દાર ૪
ડાંમી; બસી ૨ અખીજર; મર; મર; ૨ અખીજર; મર; નીખ મુગા
૨ અખીજર.

બસીની અંદર મરો, ઘાંડાંની દાર, તથા નીખ ચેલવું;
શારીપકે ચેલવા પછે ખાંડ તથા કુદને તેપર નાખનાં જવું અને
કાલવાત જવું; જે પછે માખણ લગાડેલાં, દાર બનાવાના વાસણમાં
તે સચડી ચેલવણીને રેડી એક મધીઅમ મકીપર ના કલાક જવું
વું; તથા ખતી વખતે તેપર બીજાં ખાંડ છાંડવી.

જરદ્યાજીનું કીલાવાનું શરખત—મરેલાં જરદ્યાજીનો
૨૨ ૧ પેટ ના લાંછને તથા ગાલીને તેમાં ના રતલ બેંકાં નાખી
સીસે બનાવયો તથા પછે તેમાં ૧ આંજીસ દારદારીક આસીડ ના

ખીને નેને વાટલીમાં ભરી મગ્નુત બુચ મારવો. એ પછી બરે પીપુ હોય તારે પાણી ઇંબલરમાં પાંછી ભરી ઊપસો સીરો ૨ ચમ આ ભરી નાખવો તથા " કારમિનેટ આપ સોડા " ૧ સકરપલ ના ખીને ડીલવવાથી નેપુ શીણ ચકર કે પીપુ નેપુ.

રમુજે કુરસત.

૧. મારે શલ પણ મુરગ નહી, નહીં સસલો ને સંધાન, દોઢ ઊંચી પણ નહી ઊંટ, નહી વાંદરો, હેધાન.
૨. જાંબી પુછ નહી વાંદરો, માર પગ નહી ઢોર, સીર ચંમર અને ચપરી, પણ નહી હંચ નહી ચોર.
૩. મારો પેડેલો અને છલેલો અકશર લેવોતો તે એવી ઝીન થયો કે તેને લેવાને કાઢખી લોક ના નહી પાડ થો—મારો પેડેલો ને ખીન્નો અકશર લેવોતો તે એ વી ઝીન થયો કે તે હરેક ખાનથને જરૂરીઆતની ત થા ઇલાવરની એક ચોરી ખખચીયછ. મારો ઝોષો અને પાંચવો અકશર લેવોતો એક રેડુશણ થયો કે જે માં કાઢખી ખાણુ રેડવાને ના પાડશે. મારો તરીન્નો અને પાંચવો બોલ લેવોતો તે એવો બોલ થયો કે જેમાં ખપવાને સજી ખુશી થયો, પણ મારે આખો બોલ લેવો તો તે એક રોગ થયો જે મારા પેડેલા ને ખીન પરથી જ ઊસો થયોછે તોપણ એ પેડેલા ખીનને પસંદ કરી આખાને તથા નાપસંદ કરશે.

૪. ઊલસરેલાં નાખો.

- ૧ ગોશને ૫ સ્વચ્છ રસ તતાતી અચ્ચકા.
- ૨ જાંબ જેલે દમ.
- ૩ ખસ માર મા મુછ.
- ૪ મુછ મુછ બચા.
- ૫ બાગ ખરે સો અપરા.
- ૬ માણસપર માદર.
- ૭ તખ્તી રસીઆ.
- ૮ તરાતર નેપુમાં.
- ૯ કુમરે હરસ બાહાર.
- ૧૦ પીડીએ અને નીવન.
- ૧૧ કાકુર ઇંસપ.
- ૧૨ શકુર મરી રી.
- ૧૩ પાદ આઈ રામ રસાઈ.
- ૧૪ એ બાંજીરો ગો.
- ૧૫ ઇંડર આ પાર ઇંસપાસ.

ખાસારો ગઈ વેલાનો.

- ૧—ભમરો.
- ૨—ગોસલો.
- ૩—જરખાંત—જર—જરખાં—ખાંત.

૪—ગોસરખ—ગોસો—રખ—ગાર—ગોસાર.

૫—ગગડી—ગડી—મગ—મરી.

૬—સારી.

૭—હવા.

શેઠ કાવસણ બાંહાંગીર રેડીમની.

રાગ ચોરક—(૫૬.)

શુનો પ્રમ ઇઆર પરદશી: બચન કેશે' નીબાવિગે. (એ રાહાપર.)

એવો થય ખીનકે ગાયો, ઉમેંગયે એ ખીન બાનઆ હમે.

ધન ધન માંત પીતા પ્રમકુ, કે જાએઓ એશે શયુત છનકુ; જગાએઓ રેડીમની વંકચકુ, જે ધાએઓ હમે થદા પ્રનકુ. શેઠ કાવસણ નામ પાએઓ હમે, દાનશુર દાતા કહાએ હમે; જમમે છનકો જય છાએઓ હમે, એશે તે' ધરમ. બહાએ હમે.

બંહાં બંહાં ભીર પરીધનકી, પુરી હમે આથ થખી જાંતકી; નહી ગીનતી બચો બપકી, ધન ઉદારતા તેરે દીલકી.

એ ધરમકી મેલ છંગલંડ પેમી. માહારાણીને દીલને' શેમી; એશે નર પરઉપકારી જાંન, દીએ શી. એથ. આઈ. કે બહુ માન.

કાંઈ કરાંચ શુની પુરશીઆ કાને, કુખીઆ રંણ બુમકો ને; કુખ જાંને;

દમાકર કીની શહીતા બહુદાને, જાત કુલ બરંન કચુ નાંહી મતિ.

બરંન બરંન ને જદ જાંની કીરતી, થકલ થબા બરેકે કીની શુરતી; બરી થખને ઉમેંગયે રકમ પ્રતી, મંગાને એ નેક નરકી શુદર સુરતી.

ચીરકાલ રહે એશે શાહાશીક નામ, રથાપનાં ઉચ બાવેલકુ બાંહાં શુભ ધામ;

બચો જેએ જેએકાર બુખપંડપર, ધન ભરપોશતીને પ્રમએ એશે નર.

શેઠ જાંગીરજ હમે પીતાકો નામ, છન બેકુદમી કીએ હમે ધામ; માંતાજ નેકનામ મેરખાઈ, ને નીત થદાપરત ધાઈ.

કરતાયે એઈ ખરમગી, થદા એશે નર છએ જાગે; અમલ પુટી નીરોગ કાએઆ, અખંડ શુખકો છવ છએઆ.

રહો કાએમ કાએમ તેરા હેરેશ, થકલ કુટૂંબ પરીવાર;

બંહાં રતનાંગર સે રહી લેહેરા, ઉતો હમે રાંગકા પેઆરા.

કીરત છથ નરકી ગાધએ, અખંતને જન શુખ પાધએ;

થદા ઉચ પંથકુ ધાધએ, નીર ભાદતિ બેકુકુ જાધએ.

અશીય હંમ દીલયે' સાએઆ, શુનીજન કે મન થદા બાએઆ; નામતો હંમ દાયકા પાએઆ, શયુત જાંનકે એ જય ગાએઆ.

કુ. ને પારસી ગરકસયે આમલ પરકુમ સર જમયેદલ પી થે રીંદુસતાની બાથામા " હોરી " નોકી હતી, તેજ ગરકસયે બીધ કું ૫૬ બનાવયુછે.

ચુંખાઈ, રૂતર આચકાશ પરચમાં બેહરાંમજ દુરકુનજની કંપનીએ જાવીયું તથા પરગટ કીયુકે. કો. કોટ.—બેહરાંમજ હેરમજજ સીક, ના. ૧ તથા ૧૧.

સ્ત્રી વ્યાધ.

પુરાતક ૧૫ સું.

અક્ટોબર ૧૯૭૧

આંક ૧૦ મો.

ભોલો દોલો

અથવા

ભોલો ભલો-ભુંડાનો ભાઈ.

એક વારતા.

પ્રકરણ ૭ સું.

પુણેમયંદ વકીલને કોરડે કોરડે શખત માર મારવા ના એકજ ખેખાલે ધનજીશાહ શેઠના મંગળના મનજીત ધ ર કીધું હતું.

યેલા મોદોના મનજીભાઈ પર ફરીઆદી માડવાના સમન ધ્યા નોટીસને બદલે ભોલો દોલો એ વાંછીયા વ કીલને તાંહાંધી બલીસદર લઈ આવશે એ શું અપમાન થોડું હતું?

માટે સીગનયોરના પોતાના બંગલાંમાંથી એ પારેખને સજા કરવા સાડું ધનજીશાહ શેઠ પોતાના માફમા બેસી નીકળી પડયાં, તે વખતે માફે સુરત શેઠેરના દરાર માનના બજાર-અને બીજા ઘણા ભાગેમાથી પસાર થવા છતાં ધ નજીશાહ શેઠના મંગળનાથી આ અપમાનનો શુસો નરા નરમ પડ્યો નહીં.

આ દુક મંજલ વચે રસતા મધે તરેહવાર વસતી ન ભરે પડી, તરેહવાર દેખાવો આંખ આગળ ફરતા અને બ દલાતા ગપા, તરેહવાર બતાવેથી ઘેખાંન ખેમાટું ગયું, પ છુ તોખી પુણેમયંદે મોકલેલાં બલીસદર ઉપરથી ધનજીશાહ છુ ઘેખાંન એક પલવાર ખીસીઈ નહીં. આ વાંછીયા વકીલ ના પર આગળ માફે કરે નહીં પુણે તેનીજ ખાતર એ શેઠ ને ધનતેજરી હતી.

માફમા ધનજીશાહ શેઠ એકલા નહીં હતા, તેવેલે રૂસ તમ આગા નામના પોતાના સંગને પોતાની સાથે લીધો હ તો અને તેવણેના ભેલો દોલો પણ શેઠ નહીં જાણે તેવી રી તે માફની બાહુર હાંકનારની પાસે ચહડી બેઠો હતો. ધ લેકે દુર નવા પછે ધનજીશાહની તમર દેલા પર પડી, પણ તેની તેવણે કાંધ પરવા કીધી નહીં.

તેવણની સાથે બેઠેલો તેવણેના સગો રૂસતમ આગો સુરત શેઠેરના ઘણે બાંછીતો, નંગીનો હતો. તે કાંઈ છુ ચો ચોટો નહીં હતો, પણ તોફાંની તાલીમબાળ હતો. જી

દી જીદી કશરતોના તે અજો ખેલાડી હતો, તે જોરેનંદ તે મ ચપરખંદો અને ફેસાદીઓ હતો. દરરોજ એકબી કુસ તી લડવા વગર તેને આરામ થતો નહીં હતો અને એકબી જણ સાથ મારામારી નહીં કીધો હોય તો તેના હાથ ચપર યા કરતા હતા.

તેના આ અચરખંડ કુવત ઉપરથી તથા નરા નરામાં બાહે ચહડાવીને ઉતરી પડવાના તેના નહનુન ઉપરથી લો કોઈ તેનું નામ રૂસતમ આગો કરીને પાડ્યું હતું. તેણે શેઠેરના જીદા જીદા ભાગે ઉપર ઘણીક તાલીમો કાઢાડી હ તી અને તેમાં કુસતીનાં ઘણાક અખાડાઓ થતા હતા, તે અખાડાઓમાં સારા સારા ખાનદાની પારસીઓ લડવા ઉ તરતા હતા, કે જેઓ ઘણાખરા રૂસતમ આગાના ચેલા હ તા. હાલના આપલાપણના વખતની ખીશાલે તે વખત ઉ પર મરદાંનગીની કશરતો સાંમે આપરદાર લેકેકેને છીદ ન હી હતી અને તેથી રૂસતમ આગો તાલીમબાળ છતાં આ અરદારમા અપતો હતો.

પુણેમયંદ વકીલ ઉપર લડાઈ લઈ નતી વખતે તાલી મબાળ રૂસતમ આગાને પોતાની સાથે રાખવામા ધનજીશા હની કાંઈ બીહીક ઈઆ બીજી મતલબ નહીં હતી. રૂસ તમ આગાએ પોતેજ ધનજીશાહ તથા પુણેમયંદ વચેની મારામારીની તજાહા જોવાની ખાએશ બતાવી હતી અને તેને પોતાની સાથે આવવા દેતાં ધનજીશાહએ ખાતર એ દેલોજ વીચાર કીધો હતો કે “કદાચ તે અને દામ લાગશે.”

ગાડીની અંદર ધનજીશાહએ જાજ વાત પછે કીધી નહીં. તે એકેનો એક વાકીઅ ઘણી વખત બોલશે અને તે એકે “હું હવે જોવશ કે અરૂં બલીસદર કોણ હાડેછે અને વધારે મોટા ફેકઈઆ કોણ પાડેછે.”

રૂસતમ આગાએ ટકોરમા કહ્યું કે “ધનજીશાહ ચે ઈ બીચારા પુણેમયંદને છેક જવથી નો મારતા. ગમે તે પણ બીચારો પોતીઆંદસ વાંછીઆ છે.”

ધનજીશાહએ પોતાના મળપર વીસવાસ રાખી નવા બ દીધો કે ગમે તે પણ એ વકીલ સુવેચો છે. જો કોઈ બીજા આદમીને સવાદ અખાડેલા હોપતો, હું તેને નરામાં નતો મળું; પણ આતો વકીલ છે. હું જાણું છું કે તે મારાં ઉપર મારામારીની ફરીઆદ ચલાવના ન અને દંડા વાનો, તારે દંડ ભરવા આગાઉ આ કોરડા વટે તે દંડનો પુ રો બદલેજ એની સોડે લઈની.”

આમ કરતાં પુણિમચંદનું ધર જે ગોઈપરાંના હવું તાંહાં ધનજીશાહની ગાડી આવી પુગી. ધનજીશાહ અને રૂસતમ દુરધીન ઉતરયા અને વકીલના ધરમાં જોવાડ્યું. તે તે બાહર ગયેલા હતા. ગોઈપરાંની પાસેના ચકલાવર તે વખતે હાલના જેટલી વસતી નહીં હતી, માટે આ વાણીયા વકીલને કોરડાનો સવાદ દેખાડવા એ નગા ધનજીશાહને ઘણી પસંદ આવી અને હાથમાં કોરડો તઈઆર રાખી ધનજીશાહ શેઠ તાંહાંન ચોખ્યા.

થોડા વખતમાં પુણિમચંદ પોતાના દોસત અરદેસર સાથ વાત કરતો આવી પહોંતો. વાંચનારી બાંનુએને યાદ હશે કે આ અરદેસર વીશે પુણિમચંદે આગળ એકવાર ધનજીશાહ આગળ વાત કીધી હતી, તે અરદેસર ધનજીશાહને પણ આગળીતો હતો અને તે આલોખાઈ નામની એક વધવા સાથ પરણવાના ફાંફાં મારતો હતો. પુણિમચંદ અરદેસર સાથ તે વીધવાનીન વાત કરતો આવતો હતો અને ખુશ લાહુટપર આવીને હસતો હતો.

તે નનદીક આવશે એટલે ધનજીશાહ એકદમ બાહર નીકળી તેની રૂઝખર ગયો. પુણિમચંદ તેને જોઈને અચર ત મયો, તોપણ પોતાના નીરદોશપણથી પોતાની મુશાલી બતાવી કે “એ-હો ભાઈ શાહાબ, કારે પધારયા ?” પણ ધનજીશાહ એક સવાલ પૂછવા ઈઆ નવાબ આપવા થો બયો. હી. તે બોલશે કે “ભાઈ શાહાબના બમા ભીખારી, બલીસટર કેમ મોઢલણું તે હું તુંને શીખાડું છઉ.” આમ કહીને ધનજીશાહએ સપોસપ કોરડાના ફટકા લગાવા માંડયા. પુણિમચંદ છુમે મારવા લાગો, અરદેસર ઘભરાઈ માં પડયો, રૂસતમ આગાને હસવાનું થયું અને બોલો દોલો તો એટલો દબાઈ ગયો કે નાહાસોને માફની બીદર ભરાયો.

થોડાક શખત અપેરા ખાખા તાંહાંસુધી આગરશે પુણિમચંદ આ સઘળા માર વીશે કસો વીમાર કરી શકશે નહીં, પણ અતે રૂસતમ આગાએ આસરે દબળુ ફટકા ગણવા પછે અરદેસર ચીરડાઈને વચે પડયો, રૂસતમ આગાએ ધનજીશાહને હાથ પકડયો અને પુણિમચંદે છુમે પાડી તારે આ શીગવતેના શેડીયા પોતાનું નેર ચલાવતો અટકયો.

જે કે પુણિમચંદની ધીક ઉપર કસો કસો ઘણા પડયા નહીં, તો પણ તે મજબુત પડયા હતા અને એકગમથી પુણિમચંદ મચમતની મામડીને પસવારતો ગયો તથા બીજીગમ થી પોતાનું પોતીઈ સંભાલતો સંભાલતો ગડબડ ઉઠાવી બેઠો અને આ અપમાનનું કારણ પૂછવા લાગો.

અરદેસરે બેઠુંને ઠંડા પાડ્યા અને પછે પુણિમચંદની તરફથી ધનજીશાહને ઠપકો આપયો. પણ આ હાથ ચલાવીઆથી તેને કોઈ ધીરજ આવી નહીં, માટે અરદેસરે સમજૂતી કરવા નતાં ચેવટતો એ આવયું કે ધનજીશાહએ પુણિમચંદ સાથ કુસતી રમવા માંગી.

અલબત્ત રૂસતમ આગાને એ વીમાર ઘણું પસંદ આપયો. કેટલા દાહડા થયા કુસતી જોવા વગર તે અધીરો બનશે હતા અને તેના વળી આનના આ કોરડાપાખ થી તેના હાથ ચવરી રહ્યા હતા, વાસતે આગો પોતે લડે નહીંતો કોઈની લડતમાં મદદની શું નહીં આપે ?

ધનજીશાહએ પોતાના અપમાનના બદલામાં વકીલ સાથ કુસતી માંગી, તે આગણી બાહાલ રાખવાને વકીલની

જાજ મજલ નહીં હતી, તો પણ આગાએ સમજાવવાને કાંઈ બાકી રાખ્યું નહીં. તેણે કહ્યું કે “મારા સાહેબ તમારો વાંક નથી તારે તમે બીહીછો શા માટે ? તમેતો તાલીમ ખેલેલીછો, તારે તમારા ઉસતાદના નામને ખાતરતો બાહર નીકલો.”

પુણિમચંદે એક અણું બાહાનું કાઢાડ્યું, તે બોલશે કે “મારા બરદા ઉપર શખત સડ ઉઠયાછે, માટે મારાથી ઉંઘાડાં દીલે કુસતી કરાશે નહીં, હુંતો ખાતર ધારાની મદદથી બદલો લઈશ.” રૂસતમ આગાએ એ વાંધાથી તરત રદ કીધો. તે બોલશે કે “તમે ઉંઘાડાં દીલે નો રમતા, પણ બરીઆન પેહેરો.” ધનજીશાહએ કહ્યું કે “હું પણ માફ જાડીદાર રીનનું આકા પરા પરાની તરોહવાણું બદો આન પેહેરીને રમવાનો છઉ.”

અતે ધનજીશાહએ માગેલી કુસતી બાહાલ રાખવા ની પુણિમચંદને ફરજ પડી. એ વખતે લોકોના દેખતાં બાહર નગામાં આવી મારામારી ઠીક નહીં હતી, માટે ધનજીશાહએ પોતેન અચલ ખરમીને દરખાસત કીધી કે સાંન પડવા આવેલીછે, તેટલાં થોડોવાર થોળીને નહીના કીનારા પર રાતના ૮ કલાકે આ લડત કરવી.

એ દરખાસત સાંખી તરફથી બાહાલ રહી. પુણિમચંદે ચવરતી મામડી સાથ અરદેસરને લઈને પોતાને ધર ગયો; ધનજીશાહને આસાએસ આપવા સાફ રૂસતમ આગો તે તરફના પોતાના એક તાલીમખાનામાં લઈ ગયો અને બોલા દોલને હુકમ થયો કે રોહનું પટાપટાની તરોહવાણું બરીઆન તથા સુરવાલ લઈ નહીના કીનારા પર ફરવેલી ન ગાએ સફારેથી બંધને બેસવું.

પેલા હુકમાનજ હકીમનું ધર તથા કુકાન પણ, વાંચનાર જાણેછે કે, એન મોહુલામાં હતાં. પુણિમચંદ પોતાના દોસત સાથ અફસોસ કરતો આ વર્ષની કુકાન આગળથી નતો હતો, તેવાના તેઓએ જોયુંતો એ વર્ષની કુકાનમાંથી મોટી અફાડત છખ્ખના આવ્યાન આવયો. રેખેલો ઉધી વલવાને, દવાની સીસીઓ ઉડી નવાનો અને ખારી ખારણા ફેટ થવાનો તે ભેજો આવ્યાન હતો અને તે અવાજ થતાં તરતન કુકાન બાહરનું ખારણું જોસથી અફસાડું તથા હકીમજી ઉંઘાડે પગે અને ઉંઘાડે માથે બાહર નીકળીને જોસથી બાહારસતા નજીપણ, જેની પાછળ વેલા મોદીના મનજીભાઈ કુંખાલે રોહનો ગાલમ પડયો. આ નવી મારામારીનો શબ્દ પુણિમચંદે ઈઆ અરદેસરને કસો સમજાવ્યો નહીં. માતર મનજીના મોહુલાથી તેઓએ એટલાજ શબ્દો શાંભળ્યા કે “બમા તુંએ બલીસટરને બાંહાંને પડીકાંમાં મારાપર નો ટીસ મોઢલાવો.”

આ બતાવનાં બોલાસો પૂછવાને પુણિમચંદે બોલ્યો નહીં. તેણે જોયું કે મનજી ખુનપર ચડેલોજે ને પુણિમચંદે પરખી તે ખીરેલોજ હતા, વાસતે ગોપા સેતાન દુર કરવા આ વગર વકી માર ખાનારો વકીલ બીલાડીની ખીશાળે રોડીને પોતાના ધરમાં ભરાયો.

પોતાના મુરખીના હુકમ મુજબ કુસતોના મેદાન તરફ બોલો દોલો રોહને લડવાનાં પોશાક લઈને નજી બેઠો. એ વખતે પાંચમ ઈઆ છઠની સેન ચંદની પડતી હતી, તેની

કાનારે સમઘડું એકાંત અને ગુપ્તગુપ્ત હુડું તથા પવણની ઠંડી લેહડી દીલને તાહાંડક આપતી હતી.

દેવાને સમઘો વીચાર પેલા પટાપટાના બદીઆન તથા સુરવાલ ઉપર રેકાઈ રહ્યો. ઘણાક વીચારો કીધા પછે એ પોશાક પેહરહે હું કેવો લાડું છઉં, તે બાંધવાની તેને આમેશ થઈ. માટે તેણે પોતાના કપડાં ઉતારી પટા પટાનું બદીઆન પેહરયું, તથા કાનના રેતી નહીં બાપ, એટલા માટે કાંનીયાંની રોપી પેહરી અને પછે સુરવાલ લટકાવી તે ઉપર તંગ કાછો બાંધ્યો. આ તંગ અને હીમત આપનારો પોશાક દેવાને અતીશય પસંદ આવ્યો અને કોઈ સાથ કુસતી રખવાની તેને પોતાને આમેશ થઈ. આ વાતના વીચાર ઉપરથી તેને બીજે એઆલ એ સુન પડ્યો કે “પુણેમય”દે વાંછીયા સાથ કુસતી રખવાની થોડ મેહનત લીએ, તે કરતાં થોડને થોડાડી હુંન તેવણને બદલે કુસતી રમશો તો થોડ ઘણાં મુશી થશે ને મારો ઉપકાર માં નથી. મારા નિવા કામ કરનારા નોકરો છતાં થોડે શા વા સતે કામ કરવું નેહમ્મે ? હું તેવણની વતી લડનાર કેવો છઉં, વાસતે હુંન લડશ અને તેવણને કીતાવી આપશ.” આ વીચારથી થોડનો પોશાક પેહરી રોલો ઉલટાને ઉલટમાં રેતીપર બેસી રહ્યો.

કુસતીના આ અપાડામાં અરદેસર સાથ પુણેમય”દે પેહલ વેહલો આવવો, અને આવાતનેવાર દેવાને લડતના પોશાકના બેહેલો નેહત તે સમજ્યો કે ધનજીશાહ છે. તેણે હાંક મારી પુછ્યું કે “કેમ એ સીગનપેરીઆ તદ્દઅર છે કે ?” આતો એકદમ ભીડી પડવાની દેવાને ગોષા સી ગનલ હતી. તે એક બોલ બોલવા વગર દેડાંને પુણેમય”દેને વલગી પડ્યો અને પુણેમય”દેના સોબતી અરદેસર ને ફર ઉભો રહીને જોતો હતો, તેને નવાઈ નેહતું એટલું જ લાડું કે “ધનજીશાહ નેહલે માણુશ આનિ એટલા જીવપર કેમ આવવોછે કે લડતી વેલા એક બોલ પણ એમચરતો નથી?” આ સવાલનો જવાબ પણ અરદેસર નાજ મને આપ્યો કે “સાંને કોરડા મારવાબી એ ધણી અમજીય બોલવા વગર નીકવી પડ્યો હતો, તેમ હમણાં પણ કરેછે.”

પુણેમય”દેને જમીન ઉપર અમજ પડતાં કરાવર દેવાને નજા વીલજ લાગો નહીં. એ કામ એટલા થોડા વખતના થયું કે પુણેમય”દે પોતાના હમનઅરદેને બોલખી વડીક ચક્રો નહીં. જમીનદોસત થવા પછે, પુણેમય”દે રેતીમાં અમજ પડ્યો પડ્યો દેવાને અતીશય હુંકાર્યો અને કુસતીના કાપણ. પરમાણુ યતો થયો નહીં, તેમાં જ ગાર વધારે વખત ગયો.

પણ આ રસાકસી ભરેલી કનબેડેસી માલેછે તેવામાં ધનજીશાહ રૂસતમ આગાની સાથે આવી લાગા. તેણે બા રી અચરતી સાથ જોયું તો તેને બદલે દોહાજ આ વાંછી આ સાથ ભીડી ગપલો અને ખુબ હાંકતો તથા કુંકારા મારતો હતો.

ધનજીશાહએ અને રૂસતમ આગાએ જીમ મારી રોલાને ઉડાડ્યો. આ બે જણએને જોતાં પુણેમય”દે અચરતીના ગરક ગયો અને અરદેસર પણ ફર બેસીને તમાસો જોતો હતો તાંહાંથી રોડી આવવો.

અગત કરીને પોતાના હમનઅરદેને આ સુરખ નોક

રે આગમયથી રોકી રાખવાથી તેનીસે લડવાની ધનજીશાહની બાજુ ગઈ માટે તેને ઘણી નાસોપાસી ઉપજી; પણ પોતાના જીના સાગરોદનુ બલ તપાસવાની તક હાથથી ગઈ તે માટે રૂસતમ આગાના સુનાની તો હુદન નહીં હતી.

પણ હવે શું ચાલે ? બીચારા પુણેમય”દેને હુલ્લ વધારે કાંઈ હેરાંન કરાય નહીં. ધનજીશાહએ સાફ જોયું કે હવે ઘણું થયું અને તેથી તેણે મોટી નાસોપાસી સાથ કુસતીના દાવો જતો મેળવ્યો. ધનજીશાહને તરમ પરેશો જોઈને પુણેમય”દે પણ નજા નાખતો કરો અને અરદેસરે વચે પડી સાંભળનાં માર વિશીની ફરીઆદ માડીવલાવી તેઓ વચે સલાહ કરાવી.

આ જોસપર ચઢેલા હમનઅરદેએ લડવા આગમય એકેકથી ને બોલાસો મેલવેલો હતો, તે હવે મુકેલ કરવા પછે તેઓ એકેકને પુછવા લાગા. પુણેમય”દેની તરફથી અરદેસરે ધનજીશાહને હુસે યવાનો સબખ પુછ્યો. રૂસતમ આગો, જેને દેવાની લુલથી આ કુસતી બંધ થવા ઉપર અગત કરીને હુસો લાગો હોતો, તેણે જવાબ દીધો કે પુણેમય”દે નોટીસને બદલે બલોસર મોકલી થોડને અપમાન આપ્યું. પુણેમય”દે આ વાતનો તદન ઈનકાર કીધો, ધનજીશાહ બોલવા કે “દેવાને હાથોહાથ મને તે બલોસરે મલ્યું.”

આ અપમાનના નહીં કીનારે આવાતાં જતાં પોડાંક આદમીઓ એકઠાં થયાં હતાં. ઉપલી બીનાં સાંભલવાથી “દેવાને પુછી જુવો” એવો પોકાર નીકળવાથી દેવાને નામની જીમ પડી રહી. દોહો બીહતો બીહતો આગ લ આવ્યો, તેને ધનજીશાહએ પુછ્યું કે “પુણેમય”દે તુ ને મારે નાગનું પરખીડું આપ્યું હુડું તેવું તે શું કીધું ?”

“મેં લાવીને તમે સાહમને આપ્યું.”

“ના-ના-” વડીલે જીમ પાડી “તે પરખીડાંની તે કાંઈ જીલ કીધી છે.”

“સાંની જીલ સાહબ ! મને તમે આપ્યું તેવું હું ધર લઈ ગયો.”

“તું મારે ઈચ્છી તારા થોડને ઘર પાછરો ગયો હતો ?”

“હા સાહબ, હું પાછરોજ ગયો, અને રસતામાં હુ કમાનજી હકીમને તાંહાં યદને ગયો.”

હવે બોલાસો થયો. વડીલે ધનજીશાહને કહ્યું કે “હીઆં આ સુરખે જીલ કીધીછે. નોટીસના પરખીડાંને બદલે તે વડેદને તાંહાંથી બલોસરનું પરખીડું લઈ ગયો.”

“પણ તારે” ધનજીશાહએ પુછ્યું કે “નોટીસનું પરખીડું કાંહાં છે ?” વડીલે પુણેમય”દેને આ સવાલનો ઉત્તર વાલ્યો કે “હવે મને સમજ પડેછે. હમજીઆ થોડા વખત ઉપર જીકમાન નાહાસતો હતો અને મનજીઆઈને તે ની પુઠે ઘડતો મેં જોયો, ને દોડતાં બોલના કે આ વડેદ તેને બલોસરને કેહાણે નોટીસ મોકલાવી દેવાની જીલથી પરખીડાં બદલ બદલ થયાંછે અને વડેદને તાંહાંથી મનજીઆઈનું બલોસર ધનજીશાહને ને ધનજીશાહની નોટીસ મનજીને પેંહતીછે.”

હવે ધનજીશાહએ પુણેમય”દેને મોટે માફ માંગી અને હીઆં મોટી હાહાડત થઈ રહી. આ સમયે મારામારી અને ઘમણાટ ફોટ્ટને સાથેત થયો અને ધનજીશાહએ વ

ગર તેહકીકે આ કીતનો ઉઠાડવા માટે તે ઘણા સુરખ ગણાયો. તોપણ ધનજીસાહતો ખુશીન થયો. સાહે થયું કે દોહાએ લુલ કીધી, જેથી પોતાની નીકસે મનજીભાઈને જ બળી હતી તે મળી અને સાહે થયું કે દોહાએ બીજી લુલ કીધી, જેથી પુણેમયંદ વકીલ ધનજીસાહને હાથ બીજીવાર માર ખાતાં બચી ગયો.

પણ આ કુસતીનો દાવ બંધ પડ્યો તે રૂસતમ આ ગાને નહીં ગમ્યું. તે દોહા પર અતીશય ગુસ્સે ઘડને ધ સથે, તથા આવા એક જેમંદ ખેલાડીને પોતા પર આવતો જોઈ દોહાએ તેમાં પોતાનું મોહોતજ વીચાર્યું.

એટલા માટે દોહાએ નાહાસવા માડ્યું. એ ભોલો ગામડીઓ ચાલવે અને દોહાને જમરો હતો. રૂસતમ આ ગો ઘણાં જોસપી તેની પુકે દોહાએ, પણ દોહો એક સપાટા મા ફર નીકલી ગયો અને રૂસતમને દોહાતાં એક દોહડ એ વી લાગી કે નહીને કીનારે કીચલની અંદર ચતોપાટ પડી ગયો ! હવે સરવે લોકો તેને હુસવા લાગ્યાં. તેની મગરૂરી તથા શુભાનને ઘણો ધા લાગે કેમકે બીજીઓની મદદ વગર તેનાથી કીચલમાંથી નીકલાયું નહીં અને નીકલશે તારે આ ધાંધી પગ સુધી કાઢવના લપટાઈ ગયો હતો.

પણ માહીકી બાવરો બની ગયેલો દોહો પછવાડેની આ મગરૂરો જોવાને ઉભોબી રહ્યો નહીં. તે દોહાપોતો આ બ વીચાને દોહાન કીધો અને તેવામાં કીનારાપરથી નહીં એલમાં પેલી પાર જવાને તઈઆર થયેલી એક તર ઉપર ચઢી પેઠો. તે બીજી કીનારે પોતાના ગામખા ઉતરશે તેવો તાહાંના કીનારા પરથી પાછો દોહવા લાગે અને પોતાના ધર આગળ આવશે તાહાંસુધી કે છે એમ રહ્યો નહીં. પોતાના ધરમાળી તે દોહીન ગયો અને પોતાની માં ઈચ્છા બે હેનને જોવા વગર ઈચ્છા તેમને મોહુકું દેખાડવા વગર લા ગયો માતા આરડામાં ખાટલાની તલે જઈને ભરાઈ રહ્યો.

વાંચનારી બાનુઓ જાણે છે જરે દોહાને ઘણી બી હીક લાગતી તારે પોતાની માતા ખાટલા તલે સંતાઈ જવા ની તેને રેવ હતી.

હમણા પણ તે ખાટલા તલે ભરાવાની તેની માને મુ દલ ખબર નહીં હતી.

પ્રકરણ ૮ મું.

જરે ભોલો દોહો રૂસતમ આગાથી પોતાને જમાવા સાહે પોતાના ધરમા નાહાસીને પોતાની માતાના ખાટલા ની તલે ભરાયો, તારે દોહાની મા વીલર ધરની પછવાડેના પોતાના ખેતરમાં ગયેલી હતી અને દોહાની માસીની ઠાક રી રતન ગામખા ઈડાં વેચવા ગઈ હતી.

રતન એક મા આપ વગરની જવાન છોડી હતી. તે ની માસી વીલરનું તેના ઉપર ઘણું હેત હતું અને તેથી તેણીએ તેને પોતાના ધરમા રાખી હતી, જહાં જવાન અ ને શુંદર દેખાવની રતન ધરનું વહીતરૂં કરી આધા બદલે રહેલી હતી.

વીલરે પોતાના નાહુના ખેતરને પોતાના સંભાલખા રાખ્યું હતું, જહાં તે દરરોજ પોતાને હાથે કામ કરવા નતી હતી. તે મોસમ ઉપર જમીનના મુકા તરગચ પોતા

ને હાથે બાંધતી, પોતાને હાથે હોળ ખેડતી, અને વાવણીથી કાપણી સુધી પોતાને હાથે કરતી. તેની મેહેનતના બદલા માં મોડું પોતાના અમતમેગ અનાજ અને તરકારી તે મે જવતી હતી.

રતનને ધરના જન જનાવરોની સંભાળ સોંપેલી હતી. બે ચાર બકરી તથા ગાપાને ચારન ઉપર લઈ જવા, નાલાંખા ખાંણી પાવા, નહવાડવા, ફક દોહોવા, તથા ખવાડવાનું કામ. તેમજ થોડીક પાલેલી મરઘીઓને ફાંણે આપવા, સહવારના છુટી મેળવા, સાંનના એકડી કરવા, તેમની સેવણ ખેસાડવા, અથવા નહીતો તેમના ઈડાંને બજારમા વેચી આવવાનું ના હતી રતનનું કામ હતું.

વીલરનું આ ધર પાકી બાંધણીનું નહીં હતું. તેની દેવાલો કાદવ અને કામરોની બનાવેલી હતી, તેના છાપસં પર જવથી નાખેલી હતી અને તેની મજબી છાનથી લીપેલી હતી. આ ધર નહીં પણ મુપડું હતું, મગર વીલરને મન સેતો તે તેનો મેહેલ હતો અને તેના ધડપણમાં દોહો પછ વારેથી સારીપટે પછસા કમાવી આપીને આથી સરસ મેહેલમાં તેના બાકીના ફાંહાડા શુભારો એવી વીલરને ઉમેઢ હતી !

હમણાતો દોહાએ પોતાના ધરની અંદર દોહા છે, ને બાહાર દોહા છે તે જાણવાની મી રકાર નહીં કીધી. જાં હાંસુધી રૂસતમ આગાની બીહીકથી તે માતા ખાટલા તલે ગયો નહીં, તાંહાંસુધી તેને ધીરજ આવી નહીં. પણ ખાટ લા તલે ભરાવા પછે તે કીલામાં ભરાવા જરૂરો પોતાને સલા મત સમજવા લાગે. આ પાટીના પલંગ તલે તેને એવી આસાએસ મળી કે જે છતર પલંગમાં મપમલના તકીઆ અને સાટીનાની બીજાનાપર સુનારાઓને પણ મળતી નથી.

માટે રૂસતમ આગાના ખેઆલમાને ખેઆલમાં દોહો ઉપર કેડેલા મુનજ દોહીયા તલે ઉઠાઈ ગયો.

દોહાવારમાં વીલર પોતાના મેઠાની હાંમરી વીશીના તમામ અનજનપણામાં દોહાક વેંગણ અને મુલાને એક ટોપલીમાં ભરીને ઘર આવી તથા બીજગમથી રતનબી આ વી લાગી, જેને આ તરકારી ધાવાના હુકમ કીધો. રતન કુવા પરથી બાલકી ભરો લાવી તરકારી ધાપછે તથા વીલર સુહોલો કુંકે, તેવામાં બમે મોઝો નામનો બાડામાં રેહના રો એક પડોશી મળવા આવશે. આજી વીલર તથા રત ને ઘરમાં આવતાં મીકા જુડાના પીડાંમાં તાડી પીવા જ વાધી વધારે મોડું થયું હતું, પણ ખાંણું પકાવેલું તઈઆર હતું, માતર ગરમ કરવાની ખોટી હતી.

આવે મોઝે વખતે બમે મોઝો મળવા આવશે તેથી વીલર જરા તાજુબ ઘડને મોઝી બચાવરે ખાપા બજા, બે સ, મેસ, ખુશીતો છે ? તારો બગલી કેમ છે ?

“હુ હારી પખીન છે.”

હીઆં રતને સવાલ કરશે કે “ભાઈ બજા આજે છેક અતારે કીકાધી ભુલો પરેલો ?”

બજાએ પોતાની સાથ લાવેલાં એક બાંડાની અંદરથી એક વાટકામાં ભકભક તાડી રેડીને વીલર તથા રતનને પી વા આપી, જવાબ દીધો કે “ખરેખતર આજતો હું ભુલો જ પચોસે ધાર. મને કોઈ હુમનું નથી, ને ચાલવાની તાકાતબી નથી, તે હાડું જરા તમારા ધરમાં પગ મેહાડીઓ.”

વીલરે તેને આસાએસ લેવા સાહે તકીઓ લાવી આ

પણ, તથા રતને તેને સથલું સુન પડવા સાડું નીકા જુકા ના પીકાંખો લાવેલી પોતાની તાડી બજને પીવા આપી, ને પોતાં બંને બેઠાં પાંચે કે, "હું કહું" આઈ વીલર, આજ્ઞેતો મને જુલે ઘેરેલો."

જુલતું નામ સાંભળતાં વીલરે હલતીને "હું" ક રી પોકાર મારશે અને રતન સુધી માછલી જુલવા નતી હતી તે ઘાઘરન તેના હાથમાંથી પડી ગયું.

"હું? શું? ભન જુલ? બજ, તુને જુલે ઘ-ઘ-ઘ-ઘે રેલો? જુલ ક-ક-ક કીકા છે?"

બજએ જુલતની વાત સલાવી અને વીલર તથા રતન બીહીઠયા દાયાં વકાસીને સાંભલવા લાગ્યાં.

બજે બેઠાં "અરે કોકા હજમના વાડા પાછલથી હું હમણા આવતોતો, તાંહાં મેં એક નજરો આકાર દીકે લો, તે એણ કોણુને જુલતા નેવો લાગેલો, પણ જુલ નહી હોય હું, પણ તોએ મને ઘેરેલો."

આ બેઆંન એવું હતું કે બજે બોલે ને બજેન સ મને. "જુલે ઘેરેલો," "તે જુલ નહી હતો" ! "તો પણ ઘેરેલો" !!

પણ વીલરતો એટલાંધીન બીહી જુકો. તેણીએ હીમ ત પકડીને ધીરન આપી કે "પેલા રે જુલ કાઈ અતારે બા હાર નીકલે? તેતો રાતના બાર વાગતે પાવરી પેહરીને ફરે."

"જેન હું વધી. હું તે નથી જાણુનો કે? હું કાંહાં કહું કે તે જુલન હતો, પણ હું પેસશે. બાપરે મને બહુ બીહીક લાગેલી, એ! આ! બરા તાડી લાવતો."

રતને આજુ બાંડું યાસે મેલયું અને બજે બોલો એ ક ઠાંસે તેમની બાકોની તાડી સથલી પી ગયો.

વીલરે ફરી પુછ્યું કે ને આકારથી તે બોધે તે આ કાર કેવો હતો.

બજએ બોલાસો કીધો કે તેમા ભેંસતું માયું હતું, તે પર ગાયના સીંગડાં હતાં, તેનાં માથાંપર પાઘડી પેહેરેલી હતી, તલોએથી એક બજો જુલુલતો હતોને તેના હાથ લાકડાંના હતા, ને પર જમનાની આંઠે પોહલી કોથેલી હતો. ખરે કહું મેરેન વીલર કે તું જેનેકેની તો જીવતી ના ફરતે."

"અરે તારે એ કાંઈ જુલ નહી." વીલરે ધીરન આપી. "એતો પેલું પરમ દાહડે જુન ધપલુંની, તાંહાં ની શાણ કરેલી."

"જુન! કોણું જુન? કોણ કોથેલું? એ બાપરે."

"તુંને ખબર નહી કે?"

"ના હુંતો વલહાડ ગીએલો, આજ્ઞેન આએવો."

"અરે પેલા નજી બાંહાને તરવારો કેની તે પરમ દાહડે તાડી છેજને આવતો, તેવામાં બાંહા જુહાડની ભેં સે થીંગડું મારીને તેનું જુન કરેલું. બાંહેલાએ આવોને ભેંસતું જુન કીધું. તેનું ઠોકું પરેલું તે પર કોઈએ જે તરમા જન નવરને બીહીવાડવા સાડું આ એડાં કાહડેલાં"

"હાએ હાએ—નજીમે તરવારો મરી ગયો. આઠ દાહડામાં કેલાં બધાં જુન થયાં! આડમે દાહડે ચાર બલ દ મારયા ગયા; પાંચ દાહડાની વાતપર કોઈ પીંધારાએએ પીમા કનીઆની કુકાન ફાડીને તે કનીઆને મારી નાખેલો તે તમે હાંભલેલું કે."

જેમ આ વાત સાંભતી ગઈ તેમ બીચારી રતન બીહી તી ગઈ અને વીલરના પાસાંમાં વધારે ને વધારે ભરાતો ગઈ.

પણ બજ મોગાએતો આ બીહીવાડનારો વાત માણુ રા ખી. "એ કનીઆનાલ કાકાને તેની કુકાનમા કોઈ ચોર આં ધીને તેની બાપડીને ચોરી લઈ ગયા તે યાદ છે કે? બીચારા કનીઆના હાથ યગ બાંધીને ગાંડેલો કીધો, તે ગાંડાને ગા ડામા લાખી નહીમા નખાએવો ને તેની બજરીને ઉંચકો ગી યા. બાપરે! મનેતો બહુ ધુનરાં છુટેલાં, હું ઘેરે કેમ જવાહ."

એક મરદ આટલી બીહીક બતાવે તો, આ બીહીમ ની વાતો સાંભળનારી ચોરતો નહી કાંએ બીહી? અગત ક રીને તાડી પીધા પછેતો એની વધારે વકો રાખી શકાય.

વીલરે બજને અચન કીધો કે તેણે આજની રાત હી આંન કાહાડવી. પણ તેમ કાંઈ અને? તેની બજાલી ઘર મા એકલી બીહીને લાકડું ધઈ જાય? વાસતે હવેતો બજે ઉઠશે, પણ એક મોડું દીકાણું હાથમા રાખીઈ. વખત છે રસતામા કામ પડેબી.

નેવો બજે વરેઆ થશે તેવાન "આપા બજ આવજન" એ થબડીની સાથેન વીલરે વેહલું વેહલું બારણું બંધ કરી લીધું. કોઈ દાહડે વીલર પાછળ બારણું પાંકતા નહી હતો, પણ આજે તેમો પાંકયું અને કોઈ દાહડે વીલર આ રીને સાંકળ રેતી નહી હતો પણ આજે તેમી દીધી

જેટલી વીલર બોધી હતો, તે કરતાં રતન વધારે બી ધેલી હતી અને વીલરનો બીહીક રતનની ધાસતીમાં ઘણો વધારો કરી મેળયો. વાડાનું બારણું તપાસી આવવા સા કે વીલરે ધારયું કે રતન જાય અને રતને ધારયું કે વીલર જાય; ને પછે અંતે બેહુ નજી સાથે આંને ધાંકી આવવાં અને તેમી એવાં જોસથી ધાંકયું કે ગોપા પછવાડે ખમીત ચોર આવેલાન હાથ—તો એ કે તે રાતબી રોનના નેચીન વગર ધાસતીની હતી.

હવે વીલરે બોણું કીધું, પણ ખાવા કોણુને ગમે? વીલરેતો નરાખી માયું, પણ રતન બીચારી મોહમા એકે ક છુક લીએ ને કયા વલી જાય અંતે તે રતન ખાતો ખા તો ઉડી ગઈ અને બીહીકને બરસે બાહનુ કાહાડયું કે મો ડી રાત દવાથી જુમ મરી ગઈ.

વીલરને પણ એવુંજ બાહાનુ મેઈતું હતું. જુન અને જુલતની બીહીકમા તેઓ જુખાં ઉડ્યાં અને દરરોજ રાતના વાસણ ઉઘરીને સુનાં હતાં, પણ આજ્ઞેતો વાસણ ઉઘરવાનું સહવારપર રાખી નલોથી સુહુડો જલવાંને તેઓ ખાટલાપર મુવા ગયાં.

વીલર અને રતનનો સુવાનો ખાટલો એકજ હતો, અને તેઓ આંધીને કોડી કરોને ઉંઘાવા ગયાં, પણ ઉંઘ કો હુને આવે? રતનના મનમા જુલતા અને જુનનાં વીચારો આવવા કીધા અને અંતે તે બેલો કે "મરેરે, જુ તો બજે બોલો આજે કાંહાં આવી લાગે? જનુતા તરવા રાની, ને ખીમા કનીઆની વાતન નહી કોપી હવેતો સા રું, તેની તેજ વાત મનેતો યાદ આવ્યા કહેરે."

"ને મને ખીમાના કાકાની વાત યાદ આવેછે. જુ વા ચોરો તેની બજરે ને ચોરી લઈ ગયા હશે તારે મરે બી ચારીએ કેવી ચીચારી પાડી હશે."

રતન હવેતો ઘણીજ બીધી “ઓ, માંસી તમે એ વાત ના કરોરે.”

પણ ના કરો, ના કરો, કરતાંજ તે વાતો વધારે યાદ રહી અને હજુ વધારે બીહીક થવા લાગી. વીલરની છાતીમાં જાંજી મેસી જતી હોય તેમ થતી હતી; તોબી પોતાને હીમત આપવા રતનને ધમકાવતી કે “ચાલ હવે ઝુગી ઝુગી પોટ, એનું એ શું” યાદ કર્યા કરે છે ?”

વીલરને પોતાને યાદ આવતું તેથીજ તે રતનને ધમકાવતો. પણ રાતના બાર વાગા, બારબાર જુલને બાહાર ફરવાનો વખત પધો ! તોબી ઉઘટો નહીં આવી. હવે બીચારી રતનના મનમાં ચોર અને ખુનના વીચારમાં હજુ તબી હુમેરાયો અને તે ઘણીજ ઈનતેજરીથી બોલવા લાગી કે “બોદા સહવાર કારે પડશે !”

વીલરે પચાસ વખત આંખ વીચી હશે, પણ દર વખત તે પાછી ઉંઘાડી. ગામના કુતરાં દર રાતે ભોંસતાં હતાં તે વખતે વીલરનું ધેઆનબી નહીં હતું, પણ આજે વીલર બોલવા લાગી કે “મરે આ કુતરાં કેમ ભાંસે છે !” આ વાતથી રતનનું ધેઆન વળી તે પર્નમા બીચારી અને જિમ કુતરાં ભાંસતાં તેમ રતન પોતાની ખાસીને વધારે જ લગતી અને તે બીચારીને આવતી ઉંઘ પાછી જતી.

એવામાં રતનની નજર પડી કે ખાટલાની સાંમેની બારી બંધ કીધેલી હતી, તે નજા ઉંઘડેલી નહોતી ! હવે !! રતને વીલરને કહ્યું. વીલરે પુછ્યું કે સાંકલ દીધી તી કે નહીં ? રતને જવાબ દીધો કે સાંકલ કીટાપલી હોવાથી આવતી નહીં હતી તોપણ બારીને ચપટાવેલી હતી, તે ઉંઘડી કેમ ? બીચારીને એટલો ખેમાલ નહોતો આવ્યો કે પવણથી કદાચ ઉંઘડી હશે અથવા છેક ચપટાવાને લીધે પોતાની મેથે ખેમાલને ઉંઘડી હશે. વીચારને વીચાર તે તે એજ આવતો કે રખે પછવાડે કોઈ ખાણસ હોય.

પણ વળી બારીને મથાલે એક બેલકો તીરકસ હતો. તે આજિજ નહીં પણ હંમેશા બેલકો રહેતો હતો, મગર રતનને આજિજ મુજ પડ્યું કે “આ તીરકસ બંધ કીધેલો હતોતો કેવું સાહે” આ ખેમાલખાને ખેમાલખા જિમ રતન બીહતી ગઈ, જિમ કુતરાં ભાંસતાં ગયાં, જિમ સામેની બારી વધારે ને વધારે ઉંઘડતી ગઈ, તેમ રતનનાં હાથ પગ જાંજી ટાટ પતા ગયા.

વીલર આ સંઘર્ષો વખત જગતી હતી, તોપણ ઉંઘ વાનું હોલ ધાવીને પડી રહી હતી. પણ તેને ઉંઘાપલો સમજીને તથા પોતાને એકલી પડેલી જોઈને રતન વધારે બીહીતો હતી. તેણીએ બે વખત પોતાની ખાસીને ઉઠાડી કહ્યું કે “ખાસી, ખાસી, તમે ઉંઘાઈ જાઓજ, ને મને તો બીહીક લાગે છે”

વીલરે કંઠાલીને ધમકાવી કે “કોઈ આવીબી અભાધથી દુકતી છે ? ઝુગી ઝુગી પડી રહેતી. એટીને સુઈજ. બારી ને તીરકસગમ જોયા શું ખામ કરે છે ?”

રતને મોહડાવેર હોટ્યું, પણ તેથી કાંઈ ઉંઘ આવે ? જરા ખખડાટ થાગ કે રતન ચાદરખાથી દોકું બાહાર કાઢાડીને જોતી. એજ કરતાં કરતાં રતનની બીહીક એટલી વધી ગઈ કે હવેતો-તેના અચરમાં ઉંઘરેમાં મગનના બી

હામના આકારો ઉભા થયા. તેણે ધારણ કે તીરકસખાધી કોઈ દોકું કરીને જાય છે, એટલા માટે પોતાની જગતી પણ ઢોંગ કરીને સુઈ રહેલી ખાસીને વળી પાછી જગાડી અને ખાસીએ જગી ને વળી પાછી બેચાર ગાલ ઘઈ કપકો આપીએ.

પણ આ વખતે વીલરે આંખ ઉંઘાડી હતી, તેવામાં એક એવો બનાવ બન્યો કે વીલરનો ઢોંગ ઉડી ગયો અને પોતાની બીહીક જાહેર કરવાની તેને ફરજ પડી.

વીલર રતનને ઠપકો આપે છે, તેવામાં સાંમેની બારી બેરમી અફસાઈને ઉંઘડી ગઈ, ઠંડા પવણનો એક ઝપાટો આવ્યો અને તેજ ઝપાટા સાથે બેરડામાં દીવીયર મેલેલાં કોડીયાંખાંનો દીવો જે જુલો હતો તે એકદમ છુન્નવાઈ ગયો.

આ બારીના આવાજ સાથે ખાસી ભાંજીજ બને તેમાં ક્યાં અને હવે બેરડામાં સઘળું અંધારું થઈ ગયું એટલે તેઓનો જીવ ઉડી ગયો. રતને ખાસીને ઠપકો આપ્યો કે “હું તારની તમોને કહું છઉં કે કોઈ ચોરનું મોહડું તાકમાંથી દેખાય છે.”

આ પાછળજતી વાત વીલરે માનવાને ના પાડી અને દીવો પાછો સલગાવાની પોતાની છાતી ચાલી નહીં મારે રતનને તે કામ સોંપ્યું. રતને ખાટલાપરથી ઉઠવાને ના કહ્યું, તેમજ વીલરે તેને ઠપકો આપવા સીવાએ વધારે કર્યાં હીમત ચલાવી નહીં.

હવે આ બેહુ જલ્દી અગતાં રહ્યાં, પણ બેહુ જલ્દી અંધારામાં રહ્યાં અને બારી ઉંઘાડી હોવાથી બેહુ જલ્દી લાગુ કે કોઈથી ખાણસને અંદર કુદો આવવાને હવે અડમણ રહી નથી.

આ કેવો બપોર બેઆવ !

પણ વળી એજ વખતે આગમાં તેલ નાખવા દોલો જાગ્યો !

તે આજ ખાટલાની તરે સુતેલો હતો, તેની બારીના ખખડાટથી ઉંઘ ગઈ અને તે જગી ઉઠ્યો.

પણ હજુ ઘણો ઉઘરેટો હોવાથી આ વખતેતો માત્ર નજા હાથ લાંબા કરીને તેણે કોર વાલી. તેના હાથ લાંબા કરતાં ઢોલીયાના તલીઆંને અડક્યા, કોરવાલતાં તેનું માથું વાગ્યું અને તેના પગથી ખાટલાના પગને લાત વાગી. રતને હજુસેધો ખાસીને પુછ્યું કે “ખાસી હેનકા દો લીયાને કોઈનો લાત વાગી, તે તમારી લાત હતી ?”

“નહી, રતન, મેં તમારી પગથી નયો હીલવ્યો.”

“પણ તમોને લાગું કે નહીં ?”

“શું દોકરી ?”

એજ વખતે દોલોએ બીજી કોર વાલી અને વળી ખાટલાને આંચકો લાગ્યો.

“હે ! ખાસી જીયું કે ?”

વીલરની હવે ધમકાઈ ખરી અને રતન અડધી બંધ થયેલી છાતીએ જિમ તેમ બોલી કે “ખાસી, ખાસી ધોલીઆની તરે કોઈ ભાગ્યકુદ છે.”

હવે શું કરવું ? કોઈ તરે હોવા વગર પર્વગને આટલા જો

દા કેમ લાગે ? ઇઆનો કોઈ ખાણસ હોય અથવા જુલ હોય.

દોલોની આંખો ઉંઘમાં તે દાહડાના બનેલા બનાવ

નો સવપનો આવેલો હતો. તે દાહડાનો કોરડાનો ખાર

અને કુસતી અને રૂસંતમ આગાનુ દોલાપર ધસવું તથા દોલાએ તાંહાંથી નાહાસી આવવું, એ સમયે આખાં બે ઈ સંભગરૂ થવા નતાં રોલાથી ઉંઘમાં બેલાયું ગયું કે "રૂ સતમ, રૂસંતમ, અને કોરડો આપ."

રતને રૂસસ થઈ પેતાની ખાંસીના કાનમાં કુક્રારી કે "નિયુ" કે કોઈ બે નજી ભરાયલાએ ને તેમ્ને વાત કરેછે ને વળી કોરડો મંગેછે."

"અપર—રતન નરા અપ."

રતન યુપ રહી અને વળી જરાવાર રહીને દોડો સ વખનામાં બેલવે કે "અરે લાવરે યાર લાવ. માણુક કો રોડો, લાકડી, સોરો, કાંઈની લાવ."

"ઓ ખોદા ! ખાંસી, સાંભલયુ" કે ! આપણને ખારવા સાડ સોરો મંગાવેછ."

વીલરનું તે ગણું ન જુગલાઈ ગયું. તેણીએ રતન ને કહ્યું કે "ર-ર-ર-રતન બ-બ-બ-બ-બ-બ પાડ-બુમ, બુમ, બુમ, બુમ પાડ."

"મ-મ-મ-મ-મ-મ, મારીથી તે બ-બ-બ-બ-બ-બ" નથી બેલવતા રતનથી બેલાયો નહી.

પણ વળી ખાટલાતલેથી દોલાનો સાદ નીકલ્યો "રૂસ તમ, તું મને જવારે ને હું તુને સોંક કહું છું, તું મને જવારે." રતન પાછું બોલી "માસી આપણને મારી નાખવા એક નજી પેહેલે આપવા મંગેછે."

"રતન, આપણે ઉડીને નાહાસી નહ્યો."

"પણ મારીથી તે પગની નથી હીલવાતો."

હીઆં દોડો સવખનામા બુમ પાડી ઉડ્યો કે "પક ડ-પકડ-પકડ-" અને એટલાં નિરથી કોરવાલી કે ખાટલો તલે થી બુમ અકડાયો.

"માસી હું તો હવે મરી જઈ છું. ઓ ! મોત નજી કે આપણું. વીલર ઉડ, ખોદાની છેલી બંદગી કરી લે." આ દોડો દોલાએ આખાં એવું નિયુ" કે રૂસતમ આગાએ તેને અંતે પકડયો, એ ઉપરથી દોલા ખાટલા તલે ઉંઘમાં બુમ પાડવા લાગે કે "મારે છે રે ! મારે છે રે !"

આ બુમની સાથે વીલર અને રતન પણ બુમ પાડી ઉડી કે "ઓ ! મારે છે રે ! મારે છે રે ! મારી નાંખપર ! ઓ કોઈ આલો રે ! આપ રે ! માએ રે !"

દોલાનું પણ બેલવું જરી રહ્યું. "રૂસતમ મને ના મારે ! રૂસતમ મને જવા રે ! જયા તારો જાન લેવય."

આમ બેલવતા ગયો ને દોલો અપરથી ઉંઘમાં ઉડતો ગયો. જરેબી ઉડતો તારે તેના બાંધામાં ખાટલો વાગતો ને તે પાછો જમીન પર પડતો; તથા જરેબી ખાટલો અકડી તો તારે વીલર અને રતન એકેકે ચીસ વધતી પાડતાં.

પણ ખારણી સમયે અંદરથી બંધ કરેલાં હતાં, તારે ચીસ ખાટરે સંભળાપ કેમ ને લોકોની મદદ અંદર આવે કેમ ?

આ વખતે જવાન રતનને એક ઉપાય મુજ પડ્યો. ઘરમા હીરા નામનો રતનનો મોહીતો કુતરો હતો અને રતને વીચા રયું કે કોઈ માણસની નહીં તે એ કુતરાની તો મદદ લેઉ. એ દલા માટે રતને બુમ પાડી કે "હીરા દોડ, હીરા દોડ, પકડ." પોતાની બાઈનો આ સાદ સાંભળીને નીમખહલાય

હીરા લાગ્યો દોડ્યો. પણ કંઈ ? જરેબી વીલરના ટોર એકડાં નહીં થતાં હતાં, તારે હીરા તેમની પાછળ નહીં તે મને દોડાવી, લકડાવી તથા બુમ પડાવીને એકડાં કરતો હતો. માટે હીરા પોતાની જવાન બાઈનો હુકમ સાંભળતાં વાર મંદરાત છતાં વાડાનો ચોરમા જઈ બકરાં, વગેરે દોરો મુલેલાં હતાં તાંહાં દોડ્યો અને પછે માલીઆ પર જઈ મંદરાં થઈ બકરાં સંતાડેલાં હતાં, તાંહાં દોડ્યો અને એ બેડુ ન ગામા એ નીરદોષ પરણીએને જમાડીને એટલાં ઘસારાવી માર્યાં કે તેમ્ને દોડાદોડી, કલાબકોર અને બુમબુમ કરવા લાગ્યાં. જરેબીઆના કચકચાટ અને બકરાંના બકારા વગે ખાટલાની તલે દોલાની બુમ તથા ખાટલાની ઉપર વીલર અને રતનની બુમનો ટંકોઈ મળ્યું, પણ સરવેની બુમ મળી ને કાંઈ રોજમ ઉલટ્યું હોય એવો શોહાર થઈ રહ્યો.

દોલો ખાટલાની બાહર નીકલવા માટે એક બાજુએ થી દોલીયાનો પગ પકડવા ગયો, પણ દોલીઆને બદલે રતનના બાહર મુલાતો પગ તેના હાથે પકડાઈ ગયો, અને રતન તથા વીલર બંનેએ બુમો મારી કે "ઓ મુલા છૂટાં, હવેતો ઉપર આવવાપ. ઓ રતન ! ઓ વીલર !"

આ અપરાધના રતન અને વીલર નામ સંભળવાથી દોલાની મુખ આવી, ને ઉભો પડીને પોતાની માં પાસ ગયો અને બેલવો કે "માએ મુ" છે, માએ મુ" છે ?"

એન વખતે હીરા કુતરો માળીયા પર નહીં લાગે હતા અને તેનાં ઘસારાથી પીડું કોકકોક કરતું ઉડી ને નીચે દોલાના માથાપર પડ્યું, અને દોલાએ કંટાળીને બુમ મારી "હી ! કુ ! કુ ! આ મુ" થયું !"

વીલરે અંધારામાં મુતાં મુતાં પુછવાની હીમત ફીધી કે "તમે લોક કોણો, યારો ?"

દોલાએ પુછ્યું "મા, તું મને નથી ઓળખતો."

વીલરે અલખતાં કાનપર હાથ મેળયા. હું તમોને નથી ઓળખતો. ખોદાને વાસતે, હમોને કુખ ના રેવો પણ મુગા મુગા આ ધુની બાહરે જલોતો ઘણી મેહરબાંની થયો."

આન વખતે એક જરેબી એક અલકાઈ ઉપર નહીં પડી જતા આમકાથી ખરતી, ખાટલી અને રકબી, પીઆ લાં સઉ મોઢા કડાકા સાથ જમીન પર પડીને લાગી ગયાં.

વીલરે આ ચોરોનું કામ સાંભળીને બીહીતાં બીહીતાં અજન કીધી કે "પારો મારો સામાન નો લાગે. એક ગરીબ સંડોરીને કુખ દેવાથી તમારા હાથમાં મુ" આપવાનું છે"

દોલાએ કંટાળીને પુછ્યું કે "તું તેને કોણ કુખ દીએ છે ? તમે લોકો આપલાં છે ? હીઆં કોણ છે ? મોતાં નથી એતો હું દોલો છું."

હવે આ બંધે અજલાએને મુખ આવી. 'વીલર ઉડી ને બેલો "મુ" દોલો ? અરે તારેતો અપ્રોને અચાવ ?"

"પણ હાથે ! તમોને મારે છે કોણ ?"

"આ તારી સાથે આવેલા છે, તે લોકો. હમબુન સોટાની વાત કરતા હતા."

"ઓ મેલી ધામટ હીઆં કોણ હોય ?"

"ખાટલાની તલે ભરાયલા છે."

"પણ ખાટલા તલેનો હું એકડો હતો."

"તારે તે લોકો મોટો લેવા ગયા હશે."

એવામા વળી એક બીજી મરઘીના આમકાથી બીજી અમરાઈ પુરી પડી.

“હું! નેયું” દોલા નેયું! હું” કહું છતાં કે કોઈ ભરા પધાએ.”

“અરે ધાર મેડું, એતો મરઘી તોફાન કરેછ.”

“ને બકરાંબી થેવાં થયાં છે.”

હવે વળી જરા સમાધાન થયું. દોલાએ ધીરજ આપી કે તમે લોકો ધમરાવો ના. વીલરે દોલાને પોતાની પાસે બેસાડ્યો અને રતનને દીવો સલગાવો કહ્યું. દોલાની હાનરીથી રતનને જરા હીમત આવી, તોપણ દોડતી જઈને ઝુલુલામા દીવાસલો ખોસી દીવો સલગાવો લાવો. તે કોડી યુ લાવીને દીવીપર મેળેછે, તેવામાજ તેનો નગર પાછો પલંગ તલે ગઈ અને વળી પાછી “માપ રે!” કરીને જીમ પાડી તે બીજાંનાંપર ગોદારંતી તલે ભરાઈ ગઈ.

વીલરે અને દોલાએ બંને નજીક પુછ્યું કે વળી શું થયું?

“છે, છે—હજી ચાર ભરાએલો.”

“કાંડાં છે!”

“દોલાંયાની તલે.”

“પણ હજી સુધી દોલાંયા તલે કોણ ભરાઈ બેસે. તમે મો લોકોને થયું શું? હંમે?”

“છે કોઈ ભરાપલો. મેં નગરે નગર નેયું. કોઈ માણસ છે, તેના દીલમા કપડાંબી નથી.”

દોલાએ નેયું” કે આ બીડીકણએતી ખાતરી કરવી નેઈએ, માટે યુલુલાવાડી પરથી એક મોટી બાવળની ચોર ઉંચકી લાવશે અને ગેયા કોઈ પહેલવાન સાથે લડતો હોય તેમ લાકડું હાથમા ধরী તથા કોલાલા આગળ જનજીત ઉભા રહી બોલવો “આ દોલાંયા તલે કોણ છે? નીકલ, અતરસી બાહાર નીકલ.”

દોલાનો આ હુકમ થતાં તલીએથી પલંગ હોલવો અને વીલરની ખાતરી થઈ કે તલે કોઈ ભરાપલું છે.

પણ તલેયોતી એક બકરાં નીકલશે? દોલો પલંગ તલેથી બાહર આવશે કે તરત આ બકરાં ને હીરા કુતરાના ધોરથી કંટાલો ગયો હોતો તે આવીને દોલાંયા તલે ભરાયો. રતનને નગરે પડેલો કપડાં વગરના ચોરતો આ બકરાં હોતો!

પણ હજી રતનની ખાતરી થઈ નહીં. તે બોલી કે “એતો ભૂત હશે તે આપણને ખાવા આવશે, ને આપણ જાગ્યાં તારે બકરાં થઈ ગયો.”

પણ દોલાએ દીવો લાવીને દેખાડ્યું કે એતો ધરમા પાલેલો બકરાં હોતો. હવે દોલાએ ચારણાં ઉંધાડી નાખ્યાં અને વીલર તથા રતન દોલાંયા પરથી ઉતર્યાં.

ઉતરીને નેપછેતો આપ્પા ચોરડામાં સામાન વીખરાઈ પડેલો, મસાલો વેરાઈ ગયો, દારૂ દોલાઈ ચાલેલો. પાં છીના માટલાં કુંડો ગયલાં, અનાનની બરણીઓ ઉધી વળેલી.

વીલરે દીવો લઈને આપ્પા ધરમા શોધ કરી અને જરે કામન નહીં મળ્યું અને જરે ખાતરી થઈ કે દોલાંયા તલેતો દોલો ભરાપલો હોતો તારે જીમ પાડો ઉડો કે “યુવા, ચોર, તું” રાતને વખતે આવી ખાટલા તલે ભરાપલો કંઈ?”

“મારો જીવ બચાવવા, હું” નાહાસી નહીં આપતે તો માડું” પુન થતે.”

પુનના બોલ સાંભળતાં રતનને રાત વાલી સઘલી વાત થાદ આવી. પણ હવેતો વધારે હીમત હતી. તેણે એ પુછ્યું કે “તાડું” પુન કોણ કરવાનો હતો?”

અરે “પેલો રૂસતમ આગો.”

“પણ રૂસતમ આગો તો સાડું” માણસ દેખું. ખચી ત માસો આ કાંઈ દોલાંની લુલ થયલી.”

હવે વીલરથી ચોખાપું નહીં. તે સાવરની લઈને દોલા પર ધસી આવતાં બોલી કે “કમબખત, તું” તારો જીવ બચાવવા સાડું દોલાંયા તલે ભરાઈને હુમરા જીવને ધમરાવે કે?” આમ કહી દોલાંની પોક ઉપર બપાંબપ એટલા લીધા અને બી ચારો બોલો દોલો આ મારના કુખથી કંટાલી અને થાકી ગયો.

સવારી.

“ડાનસ” નો કશરત વીધે ગયાં અંકમા આપણે થોડું લેખાન પેહોંમાડ્યું છે. આપણે નેયું” છે કે કશરત અકસર કરીને બાંનુએને છાનતી છે, અને ને અધાંબમ હુદમા રહીને કીધા હોયતો એથી બદન સારો રીતે રગડાય છે, તથા તેથી લોહીનું ફરડું, પરસેવ અને બીજી ગલીમાંનું બાહર નીકલવું, આંગમા ગરમી આવવી, જે હાંમેએને કુવ ત વધુ” તથા સાંપાએનું છુટું થયું વગેરે બીજા કામદા થાય છે. ચોરત જાતને “ડાનસાંગ” જેવી કશરતની આપણ અકસર કરીને એટલા માટે ભલામણ કરીએ છઈએ કે તેએને અરદોની મીશાલે ધરની બાહર, ખાલવાં મેદાંનામા બીજી રજતો બાહરમા ચલાવાને બનતું નથી. મરદો બો તલી નગામા દોડવાની, દડા ખેલવા ઈઆ બીજી કશરતો કરી શકેછે, તેટલી જોગવાઈ ચોરતોને મળતી નથી. તેએને પોતાના ધરોના દુક મડંગમાં પોતાના સનેહોની સાથે ખેલવા જોગ રખત અને કશરત “ડાનસાંગ” છે.

પણ ધરની બાહર ખાલલી હુવામા બાંનુએને છાન તી એક કશરત છે અને તે સવારીની કશરત છે. કશરતોનો પુરતો લાભ મેળવવા માટે એક મોટો અને અગતનો કામ છે એ છે કે જેમ ખાલલી હુવામા કશરત બની શકે તેમ સાડું. આ કામદા ઉપરથી સવારીના કશરત એકનમે “ડાનસ” કરતાં પણ ચલડતી છે. કશરત કરતી વેળા આપણ ફેંકસાં વાટે જોરથી દમ માટેછે, અને જેટલો જોરથી દમ માલે તેટલાં ફેંકસાં વધારે ઉંચકાયછે તથા તેટલી વધારે દમ દમમા જાયછે અને તેટલો વધારે ગુણ થાયછે. જેટલો માટે ધરમા અથવા બંધીઆર ચોરડાના કરતાં ખાલલી છે

યાપ એવું ગણાવું આવધુ છે અને તેનું કુખ એટલું છુટું છે કે જેથી ધણી એને ઇલાજ બતાવે તે માણસ જત ઉપર એક મોટો આસીરવાદ બખરો અને મોટો ઉપકાર કરે એટલો તેનાં ગુણ જાણવામાં આવે છે. કાકર ભાઈ દાણ પોતાના એલાજ ઉપર ઘણો વીસવાસ રાખે છે અને કેટલાક દરદીઓ તેથી પોતાને આરામ થયેલો જાણે છે. પણ જાંડું સુધી એ ઇલાજ છુપા રહ્યા છે, તાંડું સુધી તેમની ખુબી એ કસ પુવાર થતી નથી.

અગત કરોને એશીયાખંડના લોકોના રગતપીત વીરો ઘણો ભય માલે છે અને તે પુરાતન વખતથી છે. અસલી જાનાનાઓથી આ રોગ ખાકી ખાણુજ જત ઉપર વાર લા દાખલ ઉતરેલો છે અને તે એટલી દરામની સુરતે ખાણુજ ના બદન ઉપર પરગટ પડે છે કે છેક તે વખતથી તેના તરફ મોટો ધીકાર બતાવામાં આવે છે. એક મરફી અથવા એક આકૃતથી જેમ લોકો દરે તેમ આ રોગ વીરો અસલના લોકો દર બતાવી ગયાં છે અને ગોપા એ રોગ કાંઈ પરજ તરફનો અપરાધ હોય અથવા કાંઈ અપરાધની સજા હોય તે લા ધીકારથી અસલના લોકો તેને ગણી ગયાં છે. બાઈબલ અને બીજાં અસલી ધરમ પુસ્તકોમાં એ રોગને ઘણું બીડા જના આકારમાં મેળવે છે અને રોગવાલાં ખાણુજને મંડલીથી દુર કરવા, તેને નહીં અડકવા અને તેની આગલથી નાહાસી જવા જરૂર છે બતાવેલો છે. જરેબી ખાણુસેને શરાપ દેવા હોય તારે કોહાર અને રગતપીતના શરાપ આપવામાં આવે છે. કાંઈવાર એ દરદીઓના એકઠા આખા રોલા દેશ બાહાર નઈ વસેલા જાણવા હતા. આજના વખતથી એ રોગના ભોગ જે ઘણાખરા ગરીબો હોય છે, તેમને હેલા એટલી હાસપોટાલ ખર્ચ રાખવાની ભલામણ કરવામાં આવે છે.

પણ આ રોગ સંબંધી આગણે ધીકાર હાલના વખતમાં ઘણો ઓછો થયો છે. તેવાસે રગતપીત સંબંધી હાલના જાનાનાં વંધારે સારી સમજને લીધે હોય અથવા એ રોગ હાલના કરતાં અસલ કાંઈ વધારે જન્યુન આકાર પકડેલો હોય. પેટલી અટકલ વધારે ખરી છે. રગતપીત વીરોની સમજ જે કે પુરતી નહીં તોપણ સારી વર્ધ છે. ખાણુસ સમજવા લાગું છે કે આપણુ દરએક જણ ખાખીવા લાં છઈએ અને આપણું કાંતી તન કાંઈને કાંઈ છૂપાં દરદને આધીન છે. મારે એક ખુદરતી દરદને ખાતર આ પાણુજ સરખા એક બાઈબલને હીનવે તે આપણે પોતાને હીનવા બરાબર છે. એવા આપણુ બાઈબલ ઉપર તો આપણી વધારે દયા લાગવી જોઈએ, તેના કુખમાં આપણે વધારે ભાગ લેવો જોઈએ, તેની આપણે વધારે ખા વજત કરવી જોઈએ. રગતપીતના દરદીને સારો ખોરાક, સારી હવા, સારાં કપડાં, તનની સફાઈ વગેરેથી ઘણો ફાયરો થાય છે અને આજના વખતમાં વધેક શાલ એટલું પણ શીખારે છે કે જે એ રોગ શરૂઆતમાં હોયતો માંપના ઉપાયો, પાહેલ અને સફાઈથી તે દુર વરીક થઈ શકે છે આ અનુભવ પછે જે ખાણુસ આગણે વેહેમને વલગી રહી આ માકાં ભાએગના દરદને હીનવે તે પાપી ઠરે છે અને ખોદાતાલાને અપમાન કરે છે.

રગતપીત ખાતર એક આશીરો રોગ છે અને તેનું

સુખ બગડેલું લોહી છે. “ઈસકરાફેલા” નામની બદનની દરદી હાલત, જે દરદી લોહી અને બદનના બાંધાની નબલાઈ સાથે નીશખત રાખે છે અને જે હાલતમાંથી ખડી તથા બીજાં તેને મળતાં દરદી થાય છે, તેજ હાલતનું એક પરીનામ રગતપીત છે. બદનને પુરતી પુશટી નહીં મળે, ખોરાક પુરતો નહીં હોય અથવા હોવા છતાં તે સારી પટે ન રપત થઈ લોહીને પોશન નહીં કરે તેથી લોહી બગડેલી અને રોગીયત હાલતમાં રહવા પછે રગતપીત ઉત્પન્ન થાય છે. તેમજ મેળું શરીર, મેળાં કપડાં, તથા જીલ્લ મલોમીથી પણ લોહી બગડીને આ રોગ થઈ આવે છે. ઘણા મુકેશો લોકો, જેવા કે બીખારી, કુકીર ઇતીઆદીમાં એ રોગનો ફેલાવો વધારે જોવામાં આવે છે, તે એટલાજ શબ્દથી છે. પણ બીજાં હાથ ઉપર કેટલીકવાર સારી હાલતવાલા તવંગરોમાં પણ એ રોગ ન જરે પડે છે, તે અલબત્ત ગરીબાઈ અથવા અપુરા ખોરાક સીવાએ બીજાં શબ્દોથી લોહીના બીગાડ થવાથી હોય છે. એ રોગ વલી હોય ઉતરતો છે, ખા ખાપને થયો હોયતો ખાંપને પણ થાય છે. કાંઈવાર રસી લાગવાથી એ રોગ બીજાં ને થાય છે, પણ તોખી તેને ઉડતા રોગમાં ગણવાને ઘણા ડાકરો ના પાડે છે.

હવે લોહીના બીગાડ થવાથી આ રોગમાં બદન ઉપર શું ફેરફાર થાય છે? ઉપર કહ્યું તેમ એ આમડોનો રોગ છે અને તેનું ઘણું ખર્ચ કુખ સધળું બદનની બાહેરી શરૂ થાય છે. એ રોગ ૧૫ થી ૩૦ વરસ થયેલી વયે આ રોગ થારે થાય છે અને કેહવખત ખાતર જે ચારતો કાંઈવાર ૨૦ વરસ થયે તે જરી રહે છે. કેહવે કે મેળું કરતાં મરદ મા તે વધારે થાય છે અને દેશના માહેલા ભાગ કરતાં કાસ રાખે ઉપર તેનો વધારે ફેલાવો હોય છે. એ સધલી હાલતમાં તેની ખુખીઅ અસર આમડોને લગતી પતલી ઝીંધી ઉપર થાય છે. આમડોનું એકજ પડ નથી. એમાં જે પતલું ઝીંધીનું પડ છે, તે આ રોગમાં શખત થાય છે અને તેના નાહુના નાહુના છુટા કકડા બંધાઈ અથવા મંકાઈ જાય છે અને એકેકની ઉપર એ સુકા ગાંઠ એકકા થઈ ખાણુસની આમડી માહેલીના લીંગમાં જેવો આકાર પકડે છે. રગતપીતથી આમડીમાં થતો પેટુલી ફેરફાર એ છે, પણ તાર પછે તે ઘણો દરામનો આકાર પકડે છે. આમડી કાંઈવાર સુજીને તે પર ગાંઠ અને રેકડા બંધાય છે અને કાંઈવાર રગ અલવાઈ આમડી સુહુન મારી જાય છે. આ પછે એ રોગ જે ભયંકાર દેખાવ પકડે છે તે જાણીતો છે અને તેનું અતરે બેઆન કરવાનું દરસત નથી. એટલું કે તેમાં શેવટે બદનના ભાગો ખરી જાય છે અને અતીશય પીડાકારી દરદી મરણ પામે છે.

અજબતાં આવા એક રોગમાં સંભાલ અને નતન ઘણી જરૂરની છે. એને મારે ચોક્કસ ઉપાય નથી, તોપણ વધેક જે ઉપાય કરાવે છે તેની મતલબ એ રોગમાં બદનના માહેલા બીગાડને સુધારવાની છે. લોહી તથા બીજાં માહેલા પરવાહીની અપવોતરાઈ દુર કરવા, ખોરાકને ખરી ખર પચતો કરવા, અને આમડોની ખોહીલી શક્તી તેમાં પાછી લાવવાની મતલબ કરાવવાની દવાઓ આપવામાં આવે છે. એટલા બારે મરખ પાંખીએ નાહાણું, કઠોતીનો દવાઓ

કચરત, અને ચામડી ગુણવાના ખરશ વગેરેની મુખીઅ મ
૬૬ લેવી પડેછે. જેમ અને તેમ તાગે અને યુરદીકારક
ખોરાક, તેમ મુખીઅ કરોને ગોસત; કુધ, ગાખલુ, ધી,
ઘઉં, મેડાં અને પરદા વગેરેની ખાવાદાર તરકારોની ભલા
મણ કરવામાં આવેછે. તોખી, ખાદી, વીસરી, ઘણી મી
ઠી, વાસી અને કેફી મીનેની શખત મના કરવામાં આવે
છે. બીજા ને ઘણી મોટી ભતન આ દરદીખા નેહમિએ
તે સહાઈનીછે. દરરોજ અંગને ગરમ પાણીએ સાફ કર
વું અને દરરોજ સોજાં કપડાં બદલવાં એ વગરતો ચાલેન
નહી. તેમજ વળી આ રોગના ખાણુશને કસરત પણ ન
રૂનીએ અને કસરત વગર પણ ઉપલી સઘલી ભતન રોકે
છે. ઘણી શખત કસરતની કાંઈ નરૂર નથી, પણ દરરોજ
સહવાર સાંજ ચાલવાની કસરતનેતો દરદીએ પડતો મેજ
વી નહી નેહમિ. આવી પરહેજ અને ભતન ઘણી મુદ
ત મુધો નજાબી અટકવા વગર જારી રાખવાથી રમતપીત
શરૂઆતમાં હોયછે તો તદન દુર થાયછે અથવા કોઈવાર તે
વધતો અટકી પડેછે.

માહારાણીને રેહવાના એક મેહલ.

જો મોઢની વાંચનારો આનુઆ આગલ ગયા અંક
માં લંડન શેરના રહમિતના એક મેહલનું ચીતરં તથા
મેઆન આપણું હતું; હવે આ અંકમાં લંડનની આગલ
માહારાણીના એક મેહલનું ચીતરં અને મેઆન આપી
એ છઈએ. તે મેહલને બાંધતાં ૧૧ કરોર રૂપીઆનો ખ
રચ લાગે હતો. આ મેહલને બાંધતાં નહી પણ તે બ
ધવા પછે આનુઆની તેને કુત સમારતાં ૧ કરોર રૂપીઆ
લાગા છે. તે મેહલને એક ભાગ ૬૦૦ વરસનો જુનો હ
તો; આ મેહલ મેહલો બાંધવાને ૮૦૦ વરસ થયાંછે. તે
ખારલાંદેને મેહલ હતો, આ વીડસર કસરતને મેહલ છે.
માહારાણીના જારે લંડનમાં રહેછે, તારે આ મેહલએ મો
કસ મોસમપર ઉતારો કરેછે. ને કે તે મેહલ છે તોપણ
તેને કીલવા (કાસટલ) નુ નામ આપણુંછે, અને મેહલના
નેટલી ખુબસુરતી છતાં ખરેખર તેમાં કીલવાના નેટલી
અનુભવી પણ છે. ને કે મેહલ તરિકે તેમાં રેહવાપર,
તોપણ કીલવા તરિકે તેમાં અચાવ કરી શકાય એવો રીતે તે
ને બંધાયેછે અને વહી જારે અગત પડે તારે કામ લાગે
તેવી સારી હાલતમાં તેને રાખાયેછે. પણ આનુ ઘણા જ

માના થયા એ મેહલ કીલવા તરિકે અપમાં આવશે નથી
અને મોટા તેનો એ મહુડતો મોતારો જારી રાખે !

લંડનથી ૨૧ માઈલ દુર વીડસર નામનું ગામ આવે
છુંછે, તે ગામમાં આ મેહલ બાંધાયેછે. વીડસરથી આસ
રે ૪ માઈલને તકુવને રેઅસ નદી ઉપર "માગનાચારા"
નામનુ ટાપુછે, એ નામ તેને "માંગનાચારા" ("માહા
નારત ખત") ઉપરથી મળ્યુંછે, કે જે સનદ ઉપર સને
૧૨૧૫ માં સહી કરવાની ઈંગલંડના રાજા જાનને ફ્રાન્સ
પાડવામાં આવ્યો હતો, અને જ્યાં ઈંગરેજોને છુટાપણું મ
લ્યું હતું. તે ખત આવક ઉપર ધવાથી તેને એ નામ
આપવામાં આવ્યોછે. આ ગામ પડોશમાં પાંચ માઈલ
ઉપર "વરજનોયા વાટર" નામની એક બીજા જગાને મા
ટે પણ જાણીતું થય્યુંછે, કે જે જગા ઉપર નાલાં હોનાર
થી બનાવેલાં નાલાં, ખડક, વગેરેથી ખુરતને મલતો પણ
ઘણા ખુશનુમા દેખાવ આપવામાં આવેયોછે. વહી એ
વાડસર ગામમાં એક મોટું અને નામીયું નંગલ આવેલું
છે, કે જેનો ૧૮૦૦ એકરના વીસનાર છે. એ રહમાં
મુખીઅ એકના જાહાડ છે.

આ વીડસર ગામમાં જાંહાંથી રેઅસ નદી વહેછે, તે
ની નજીકમાજ ઉપરો વીડસરનો મેહલ બાંધેયોછે. આ
મેહલમાં દાખલ થવા આગમ્ય તેનો જે ભાગ આવેછે,
તે કુત ભાગન ૫૦૦ એકરનો વીસનાર ધરાવેછે. એ ઉ
પરથી તેમજ એ મેહલને બાંધવામાં નહી પણ કે
હત તેની મરામતનો ખરચ (જે ૩૧) કરોડનો ગ
હોયછે તે ઉપરથી આ મેહલ કેવો નાખીયા હોવો
જોઈએ તેના પુરતો મેઆલ પણ મના ઉતરશે નહી.
એ મેહલને દેખાવ આટ્ટેશીન ગંજવર લાગેછે, તે ઉપરથી
હવામાં એક મસ મોટી જગા રોકનારી હવેલોનાં નેવેછે,
અને તેના જુરમે તથા કંચુરા ભારી ઉંચાઈએ વાદલાંએ
સાથે વાત કરતા હોય તેમ કમળાથી ઉત્તેજા દેખાયછે. ઉપ
લાં ચીતરંમાં એ મેહલને ખાતર એક છંડા તરફનો દેખાવ
ચોતારાયેછે, પણ તે કાંઈ તેની ઘડાનો મેઆલ મના ઉતાર
વાને બસ નથી. એ મેહલ છેક ૮૦૦ વરસ પર "વોલોઅ
મ કો કાનકર" રાજાએ બંધાયેયોછે, તાર પછે તેમાં ઘણા
રેફાર થતા આવયાછે, પણ સહી મોટો રેફાર તેમાં મા
હારાણી વોલોરોયાની આગમ્ય થઈ ગયલા રાજા મોયા જ
રજે કરશે હતો.

આ મેહલમાં લંડનથી ૧ કલાકમાં રેલવેથી ભવાયછે,
જ્યાં તે લંડનમાં હોય તેમ લાગેછે. એ મેહલમાં ઘણાક
શુદ્ધ દીવાનખાનાંઓ છે, જેમાંના મુખીઅઓને શોટક હે
વાલ હીઆં ઉતારીએ છઈએ. "સેંટ જાર્જસહાલ" ના
મના દીવાનખાનામાં નામદાર રાંછો મેતાના ઉમરાવોને
નાઈટના મેતાબને આન પેરારાયેછે. એ દીવાનખાનુ
૨૦૦ ફુટ લાંબુ અને ૩૪ ફુટ પેહલું છે. હીઆં
રાંછોને માટે શુદ્ધ તખત છે, તથા તેની દેવાલ ઉ
પર ઈંગલંડના આગલા પાદશાહઓની તસવીરો તેમજ
નામદાર રાંછોનાં નામ અલગત વગેરે લટકાવયાંછે. ના
મદાર રાંછોને ખસેલી કેટલીક કીમતી મેટો પણ હીઆંજ
મેલીછે, જે મધે દરાવનકોરના રાજાએ મોકલાવેલી શુદ્ધ

અમારી, પાલકી તથા ગાડી, તથા ટીપુ સુલતાનની વખતની એક ટોપ આ દીવાનખાનાના ગોઠવી છે. જરે માહારાણી ખાનુ આપે છે, તારે આ દીવાનખાનાના ખાનુ થાય છે, અને પાસે એક મોઢાં તથા શુદર દીવાનખાનામાં "ખાલ" થાય છે, કે જેની સઘલી દેવાલ નાદર તસવીરથી ભરેલી છે.

વીડસર કાસટલનું એક બીજું મોઢું દીવાનખાનુ તે છે કે જેમા માહારાણી સાહેબ લોકોની મુલાકાત લેખે છે. તેની સીલિંગ, જે ઉપર ફરેશામી વગેરેની તસવીરો પાડેલી છે, તાંહાંથી તે તેની જમાન સુધી સઘલા બપકા અને સલુગારમા કરી મના નથી. તેનો દેવાલ ઉપર "ગાબલી" જતના ભરતના શેણકદાર ચીતરો છે. તેની પાસેના એક ચોરડામાં રંગીન કાચ ઉપરની તસવીર છે. એક દીવાનખાનુ આખું "વાટરલુ" નામનું છે. "વાટરલુ"ની નોમીયી લડાઈ કે જેમાં, ઈંગ્લેન્ડ બચામ્મે આખાં યુરોપને પુલવનાર નેપોલીઅનને ચીકસત ખવાડી હતી, તે લડાઈની વખતના સઘલા પાદશાહીઓ, સરદારો, વગેરેના ચીતરો આ દીવાનખાનામાં છે જે મધે તે લડાઈ અંતનારા નામાંકીત ડચુક આફ વેલીંગટનની ક્તેહુના પોશાક સાથની તસવીર છે. "શાહાબદી" ને નામનું દીવાનખાનુ વહી જુદાન કાઠથી દીધે છે.

"ગરડ" ના દીવાનખાનામાં સઘલી લડામ્મેક ની શાને ભરી છે. વેલીંગટન અને નેલસન જેવા ઈંગ્લેન્ડ સુશ્રોતાના ખાવલાં તથા આખાં બખતર સાથના મોઢાં આ કારી હોયાં છે, નેલસનનું ખાવલું તેનાન વાહાણના ડેવલ ઉપર ગોઠવેલું છે તથા તેનો આજુ બાજુએ પંજમની લડાઈમાં અંતેલી ટોપો છે. આન મેહેલમાં રાંછીનું રૂપાંકન મે ચોરડાઓમાં ગોઠવેલું છે અને એ ચોરડા આગમના નહી બલે એવી રીતે બનાવવા છે, એ ઉપરાંત "વીડસર કાસલ" માં બીજી ઘણી ચોરડાઓ છે. એકેક ચોરડાને ચોક સ જમાનનું નામ આપી છે, તે ચોરડાની બાંધણી તેન જ જમાનાની રાખી છે, તથા તે ચોરડાને સલુગાર પછુ તેન જ જમાનાની ટપમા કરેલો છે, જેથી આ મેહેલમા આગલા વખતના ચોરડાઓનો ગોપા એક સંગરહ કરેલો છે. આ મેહેલને પેહલ પેહલો દાદરન, તે ઉપરના ખાવલાં તથા હાંથીઆરોના સલુગાર સાથ અતોચાણ ભપકા મારે છે, મેહેલના છેક ઉપરના ખજાનાપરથી બીજું ૧૦૦ પગતી ચઢડવા પછે છેક ઉપરના જુદાનપર જવાપછે, જાંહાં અસલ રાજકુવારી કદીઓને રાખતા હતા. આ મેહેલને લગતું એક ખાસ દેવાલ જુદું બાંધેલું છે.

લોહડાં ઉપર "લોહરાં."

સી મોખના એક છેલા અંકમા "કોરોની કાંઠાંની" એ વાં મથાં હેઠલ ચીનાનાં કોરો મેહેલમેહેલી યુરોપમા દાખન પછ તારે તેના ઉપર કેવી કાઠાંની વીંતી હતી તેનું બેઆન આપવું હતું. હવે આ અંકમા એવોન રીતે લોહાં ઉપર વીતેલા ગમચ અને કાંઠાંનું શેણક દાસતાન આપીએ છું, જે બાંધનારી આંખોએ કહવા વના રહેશે નહીં કે લોહ

ડાં પરખો થોડાં "લોહરાં" પડ્યાં નથી. આજે કુનોઆના ઉદ્દેશગત લોહાંએ મોટો ભાગ લીધો છે. આપણે આ બાંધનાં સાથ લોહું-જોડાયેલું છે. દરમ્મેક કામમા લોહાંને ખપ પડે છે. લોકડાં કરતા લોહાંને ઉપયોગ વધતો બપ છે. ખાવા, પીના, પેહેરવાના હોનરોમા—મેતીવાડો, યુસફરી ઇ આ રહેલા કરવાના ઉદ્દેશોગમા જાંહાં જેઈએ તાંહાં લોહાં કામ વધતું જાય છે. એક છાણ ખોલાથી તે મોઢાં આ ઇલરો અને બાકના સાંચા લોહાંના બને છે. મનવારો અ ને વાંહાંજો લોકડાંને જલે લોહાંના બને છે. ટુકમા આન ને કાચતો લોહું ઉદ્દેશોગનો રાજ છે અને આ જમાનાને "લોહાંને જમાના" કહે છે, પણ એ માહ કીમતી વસતુને આટલો ઉપયોગ સહેલ સુદનું થયો નથી. ફક્ત ઈંગલંડ દેશ નો દાખલો લઈયું તો જણશે કે તાંહાં કારખાંઓને ઉદ્દેશોગ કેટલો બધો વધ્યો છે, તો પણ તાંહાં વટીક લોહાં ઉપર થોડાં "લોહરાં" પડ્યાં નથી.

સાધારણ વીચાર હેવો છે કે ઈંગલંડમા રોમન લોકો ચઢડી આચર, તે વખતથી લોહાંની ખાન મોખવાને ઉદ્દેશ મલતો હતો, એ બેઆલ મોટો છે. છેક પાછલા જમાના સુધી લોહાંના ઉદ્દેશગતી એ બખવત દેશમા નવાઈ હતી. તે હાંઆંસુધી કે કે જ. એક વરડ રાજના બખરાખાંના મ પેતી તપોલો, કહડા વગેરે લોહાંના વાસણો પાદશાહાં ઋદુ વેશત લેખે નોધેલાં હતાં. ઇસપાંનીઅરડ લોકો જે વખતે જાહોનલાલો હતા, તે વખતે "આરમેડા" ના લડામ્મેક કાશમા ઈંગલંડના લોહાં કરતાં સવેન દેશના લોહાંની વધારે કીમત ઉપજ હતી. ૧૪ મી અને ૧૫ મી સદીમા સવેન તથા જરમની દેશોથી લોહું ઈંગલંડ આપવું હતું. તાર પછે સુવોડન દેસે એ બાળે મોટાઈ મેચરી હતી અને છેક ૧૮ મી સદીની અધવચ સુધી ઈંગલંડમા ખપતાં હતાં પોણે ભાગ સુવોડન દેશથી આવતો હતો, એ રીતે જોતાં લોખંડી થધામા ઈંગલંડે હાલ ને જુનરમી મેચરી છે તે માતર તરતની અને થોડા વખતની છે. ઘણું તો એક સદીમા ઈંગલંડ દેશના લોહાંના કારખાંઓએ આટલો બધો સરસાઈ મેળવી છે.

લોહાંના ઉદ્દેશોગ ઈંગલંડમા આટલી લાંબી મુદત સુધી પડતો રહેવાના શબ્દ દાસતા છે. લોહું ખાનમાથી મોટાવા પછે તેને ગાડવાની ભડોઓમા આગમના વખત ઉપર લોકડાંનો ઘણો ખપ પડતો હતો. લોહાંનો એક લાથો બનાવા માટે હાલ જેટલો કોલસો ખપે છે તે કરતાં ચાર ઘણું લોકડું ખપતું હતું અને લોહાંના "ખાર" બનાવા પાછળ કોલસા કરતાં સાત ઘણું વધારે લોકડું જેઈવું હતું. એ કતો આગલા વખતમા કાંઈ રેલવે નહીં હતો, તેમજ વળી ઈંગલંડના જંગમો થોડાં જેટલે લોહું ઉપજાતાના ઉદ્દેશોગમા આ લોકડાંને લોથે મેટી અગવડ થતી હતી. લોહાંની ભડો જંગમોની નજીકમા બધવી પડતી હતી, પણ જાંહાં આ એ લોકડાંએ બધાં તોડાં થોળું વરસમા આપ્યું જંગલને જંગલ કપાઈને સકા થઈ જતું હતું. લાંબુસકાના જંગલમાંથી દર અઠવાડાંએ માતર પાંચ ટન લોકડું કાપતાં બી દર વરસે એ લાખ મોટા ભાડાંનો ખપ થતો હતો. એ ખરાખું લેતાં કેટ, સરે અને સરેકસ નામના વગજો આમાના મોઢાં રણ તદ્દન તારા પામવાને વખત આવશે

હતો. ઘણીખરી લોહાંતો ભડીઓ એ નંગલો આગળ બાંધી હતો અને તેથી ઈંગલંડના એ મોટા નંગલોના કોરા ડીના મુખ મારો પડ્યો હતો.

પણ નંગલોના નાશ કરવાના ઈંગલંડને એક બીજી ક્ષતિ હતી. આગળી સદીઓના ઈંગલંડ એક મોટું દરી આવરથી રાજ હતું અને દરીઆઈ લડાઈના તેની બરોબર બીજું કોઈ ગણાતું ન હતું. તેની એ સઘળી ખનવારો લાકડાંની હતી, જેને લાકડાંના કીલ્લા કેહેવાને ઈંગરેએ જ ગરૂર હતા. ઈંગલંડની એ દરીઆવરથી મોટાઈને ટેકવી રાખવા માટે તાંહાંના નાખીયાં લાકડાંના નંગલોને આના ખત જાલવી રાખવાની જરૂર હતી; માટે લોહાંની ભડીઓ થી નંગલોના નાશ જોવો માલખ પડીયો કે આ ભડીઓ ઉપર બદનામી આવી પડી. લોહાંના કારખાંના ઈંગલંડની મોટી આફત અને શરાપની ખીસાકે ગણાવા લાગ્યાં અને જેમ અને તેમ એ કારખાંનાઓને બંધ પાડવા ઉપર દેશ હીતકારી લોકોતું તથા સરકારતું થેખાન લાગુ. એટલા માટે ૧૬ થી સદીની આખરોએ ઘણાક કારાઓ પસાર થયા, જેના એક એવો હતો કે લંડનથી રેર માઈલ સુધીના તક્ષતના કોઈએ લોહાંની ભડી કાઢાડવી નહી. આ હુકમથી સસેકસ ખાતેના ઘણા કારખાંનાઓ બંધ પડ્યા. ૧૭ થી સદીના ઈંગલંડ અધે જે માટેમાહેની લડાઈ માલી, તે વખતે પાદશાહી રોલીવાળાઓના સઘળાં લોહાંના કારખાંનાઓના નાશ કરવાના આવાવે, પણ તેથી કોઈ તે વખતે ધણીઓ સીવાએ બીજીઓ દલગીર થયા નહી. તે એટલે સુધી કે પાદશાહી પાછી ચાલુ થવા પછેથી સરકારે મો તે રાજની તરફના મોટાં લોહાંના કારખાંનાઓને ઉપલીન કાસતીને લીધે બંધ કર્યાં.

એ વખતથી ઈંગલંડના છુહાડને રોનગર તદન બંધ પડતો ગયો. સને ૧૭૪૦ મા આખાં ઈંગલંડ દેશ અધે સઘળી જમીને માતર પદ ભડીઓ હતી, જેના માતર ૧૦ ભડીઓ સસેકસના મુખીઅ અધક ખાતે હતી. મો હાં વસ પછે સસેકસના એક પણ ભડી રહી નહી અને એ કારખાંના બીસમારે ઘઈ ગયાં. લોહાડના હુયોડાને રા ત દીસ જે આવાજ ચાલતો હતો તે મુખ ઘઈ ગયો; ભડી ઓના આતથ છુનવાઈ ગયા. ધનનના કુંકારા બંધ પડ્યા અને તે પરગણું ખેતીવાડીની પોતાની આગળી હાલત ઉપર પાછું આવી ગયું. ભડીઓને લગતા કેટલાક અભારાઓ મા જવ વગેરેના પાક ઉગારો; એક અભારાઓ આસ પાસના બગીચાઓના શુંદર સરોવર જોવા ઘઈ પડ્યા; અને બાકીની ભડીઓના કુંવા તથાવના પાંજીધી રેહેંડ અને ચકીઓ ચાલતી ઘઈ. તાર પછે લોહાંના ઉદયોગ પાછો સ છવન થયો, અને લોહાંનાં કારખાના તથા કારીગરીમાં ઈંગલંડ પેહેલી પદવી મેળવી. ઈંગલંડમાં કારખાંનાં એ ટલાં વધી પડીયો કે બંધે હજારો વરસથી એ ઉદ્યોગ ચાલતો આવેયો હોય. પણ ઉપલા ઉવાલથી જાણે કે આ તર મે સદીનાથી એ ઉદ્યોગ નથી. તે કેમ થયો તેની ત પાસ બીજા અંકના કરીયું.

લો કો.

દારદાર લોકો.

એશીયાખંડના અષીઅ ભાગનો મોટો મુલક જેને આપણુ દારદાર કહીએ છઈએ અને જેને તાંહાંના લોકો તુરકસતાન કેહેછે, તે દેશના લોકોની તપાસ ઉપર હવે આપણુ આવીએ છઈએ. પારસીઓની પેહલી પાદશાહાત એ દેશ ત્રી એક ભાગ ઉપર હતી. નમચેદ અને ફરેડન પાદશાહોએના રાજ હીઆં ઘઈ ગયાં હતાં અને જરતોશાત પેશાખર્ને પોતાની દીન પણ એ દેશમા જોહેર કીધી હતી. હીઆંથી હેકલ ઉતરી આવ્યાં મીડીયા અને ઈરાંનના રાજ્યોને આપણા પુરાતન વડવાઓએ પાંચો નાખ્યા હતા. પણ વકી તે બાકતરોયાની પાદશાહાતને કુખ આપવાના તુરાનીઓ, જે ઈરાંનના પાદશાહાતની વેલા "સાઈફઅનસ" ને નામે એલખાના અને જે પાઠગ્રથો "તુરાંની" ગણાતા હતા તે ઓની અસલ જુમી પણ એજ મુલકની ઉતરે હતી, અને આજેથી સર અલેક્સંડર બરનસ આપણને કેહેછે કે મો ખારા થેરેની હાલતી તવારીખમાં પણ "અફરાશીઆખ ના મજહૂર નામ" સાથે એ પુરાતન થેરેને નેડવામા આવ્યું છે. આ દારદાર લોકો તે ઈરાંનીઓના કુશખન તુરાનીઓ છે અને અસલ તુરાંનીઓની જે આદત અને ખવાથ હતા તે આજે એ દારદાર લોકોમા જતવાઈ રહ્યાછે.

તુરકસતાન દેશ ઘણા ભાગોમાં વેહેંમાઈ ગયો છે અને તે જુદા જુદા ભાગો ઉપર જુદા જુદા ખાતેના અખલ ચાલેછે. સમરકંદ, મોખારા અને બક્રમ થેરે રા, તેમજ પાર્કંદ, કારાધર, કોકંદ, કુકુરા, અખખાન અને બીજાં મુકો પછે એશીયાના એજ ભાગમા ગણાયછે. તે મા વસનારા લોકો પણ ઘણી જાતના વેહેંમાઈ ગયાછે, માર તે ઘણાખરા તારતાર અથવા તુરકસતાંનીના આખાં કુંકરમા સમાવરે. મોખારા, બક્રમ વગેરે ભાગના તારતાર અખખોને નામે એલખાયછે અને તે ઉપરાંત ટરકોખાન, અને બીજાં જાતો અને તેના વીખાંમા કરેલાછે. કેટલાકો ના કારવામોએ તુરકોખાન નામ "તુરક ઈમામ" ઉપરથી નીકલ્યુંછે, પણ સર એ. બરનસના કારવા મુજબ તુરકખી ઈઆને "ભકેટા" એ મોલ ઉપરથી ખતરૂર નામ નીકલ્યુંછે. તેઓ સરવે મુકમલીઆન ધરમ માનેછે, મુકમદ ના ખલીફ સાંધ મઝી મઝંબેલી પાદશાહાતનું ખર પે હેલ વેહેંડુ વધારનારા તેઓ છે, અને પછે તેઓમાથી હા

લતા તરફી દેશનું રાજ યુરોપ અને એશીયાખંડ વચ્ચે ઉભું થયું છે. દારદાર લોકો હાલ ઘણી સવતંત્ર હાલતમાં છે, તોપણ તેઓ તરફી દેશના સુલતાનને માન આપે છે અને બોખારાની મોર તે સુલતાનના ખેતાઓને મારે મગરૂર છે.

મુઘલ દારદાર અથવા તારકોમાન ઉપર આવવા આગમ્ય દારદારી દેશની નાહાની નાહાની સવતંત્ર કો મોની થોડી તપાસ લઈએ. બદખશાનના રેહવાસીઓને તાનક લોકો કહે છે. તેઓ મંડળીઓના રેહવાને ઘણું પસંદ કરે છે, અને પહોરોગમતના એટલા ખામ્યેશનક છે કે બરનસ કહે છે કે તેઓના સુકમાં રોડી અને નાન લેવા તો ખજાની નથી. આ લોકો બીજા દારદારો કરતાં મુઘલ રેલા છે, જેકે તેઓ મહમદીઆન છે, તોપણ મહમુદની વેગલા છે. તેઓ ફરસી ભાષા બોલે છે, તથા ફરતારને “મોદા” બોલથી પીછાંને છે, અને એવું પણ કહેવાય છે કે તેઓ અસલ ઇરાની હતા, તથા દારદારોને તેમના ઉપર હોમકો થવા આગમ્ય તેઓ બળબળી પારસી પાદશાહી તમાથી હીઆં આવવા હતા. બદખશાન અને પારકંદની વચ્ચે પાઝીર નામના પાહાડી દેશ આવેલો છે, તાંહાંના દારદારોને ફીરલીસ કહે છે. તાંહાં હંમેશ પાહાડોપર બસ રહે છે અને એટલી ઠંડી પડે છે કે ફીરલીસ લોકો આખા બદખશાન નહીં પણ મોહાડાં અને હાથે ઉપર પણ મેંઠાંનું આમતું પહેરે છે. તાંહાં અનાન ઉગે નથી. ફીરલીસ લોકો સઘલા ગોસત અને કુષ ઉપર જીવે છે. તેઓ આઠા નો ઉપયોગ પણ કરી જાણતા નથી અને જો તેમને લોટ આવે તો હોય તો તેની રોડી બતાવતા નથી, પણ તેને પકવા નખા નાખીને ખાય છે. આ લોકો ભરકતા છે.

બદખશાનની પહોરોગા કાકરીસતાંના સુલક આવે લોકો. તેમાં વસનારા દારદારો તેઓ બકરાંના કાલાં ચાંચાં પહેરે છે, તે ઉપરથી તેમને “શીહાપોશ કુકરો” કહે છે. તેઓ મહમદી ધરમને મળતા મનહુબ પાલે છે, પણ બીજા મહમદીઓના તેમને કુકર કહે છે. તેઓ હાંડ કુશને લગતાં હંચાં પાહાડી સુલકના વસે છે અને તેઓ ઘણીજ નંગ લી હાલતમાં છે. તેઓ રીંછ અને વાંદરાને ખાય છે, તોરોથી લઈને લાલે લે છે, તથા પોતાના દુધમનોનું માથું આમડું ઉમેડી કાઢાડે છે. તેઓ અતીઘણી કેક કરે છે તથા પોતાના દેશમાં સોતાની ખાન મળી આવે છે તેના વાસણો બતાવે છે. કેટલાક એ લોકોને યુનાની ઓલાદના ધારે છે. તેમની ઓરો ધરની માહર એટલું વહીટું કરે છે કે હોળ જે ઉવાના તેણીઓને બલદની મીસાલે જોતવાના આવે છે.

પારકંદનો સુલક દારદારી અને ચીનની સરહદ ઉપર આવેલો છે અને ચીનને તામે છે. ચીનના ચીનાઓ તથા દારદાર સુલકના વેપારને મારે પારકંદ ખાતે લેખા મળે છે કે જાંહાંથી એકેકની શરહદના દાખલ થવાની તેમને રજા નથી. પારકંદના ચીનાઓની વસતી ૫૦૦૦૦ની નથી, પણ આસપાસ ૧૨૦૦૦ દારદાર કુટુંબો વસે છે, કે જેઓના હાથના ચીનાઈ સરકારે રાજના હોધા રેહવા દીધા છે. પુનગાની નામના દારદારો સીકંદરના લશ્કરની ઓલાદના ખપવાને દાવો કરે છે, પણ તે સુલકના ચીનાઈ પોશાક પહેરે છે, તેમથી પારકંદી લશ્કર બનેલું છે. એ લશ્કર ૧૪ અને ૧૫ વરસના છાંશ્રીઓમાંથી ઉભું કરે છે અને બીજા

તેલવાં વરસ મુધી તેમની નોકરી લીધા પછે તેમને રજા આપવાના આવે છે. આ દારદાર લશ્કરના પરલુવાની મના કરેલી છે અને જેઓ પરલુવા હોય તેઓને ચેરેશી ૧૫ મનલ મુધીના પોતાની બાપડીઓને લાવવાની મના કરેલી છે.

દારદારોની કાલકર નામની એક જાત પારકંદ અને તેની આસપાસ વસે છે. તેઓના મોઝાં માણસો પોતાની પીછાંને મારે નવાઈ જીવી તીચાણ પહેરે છે. વડા તરીકે ઓળખાઈ આવવા સાગ્ર તેઓ પોતાની ટોપી ઉપર સાથર ના સીંગડાં બેસે છે ! જેમ એક દારદારની પદવી વધતી, તેમ તે વધારે મોઝાં ને સોભીતાં સીંગડાં પહેરે છે. પારકંદના દારદારો બીજા સુલકના કરતાં એક વાતે મુશ્કેલા છે અને તે એકે તેઓ પોતાની ઓરો ઉપર જાપતી રાખતા નથી. તેમની ઓરો મરદના રોસત મળવા આવે તારે ઓરોડાના બેસે છે, છુરો પહેરતી નથી, હંચી એડીના સોભીતાં જુટ પહેરે છે. તેઓના માથાના પોશાક પણ શુંદર હોય છે અને તે ઓરોડા પોતે એકે ઘણી ખુબસુરત છે. બોખારાના વેપારીઓ જારે પારકંદ આવે છે, તારે દરેક વેપારી ઉપલી જાતની એકેક ઓરોડાને ૧૫ કે ૨૦ રૂપીએ ખરીદ કરે છે, તેની સાથ પરલે છે, તેના ઉપર ઘણા પેચાર કરે છે, અને જારે તે વેપારી પાછો પોતાને વતન જવા નીકળે તારે તે જારે ઓરોડા રાજપુશીથી તથા પેચાર ભરી મુલાકાત લઈ છુટાં પડે છે. “દારદાર લોકો ઓરોડા જાતને માંડે છે તથા કેટલાકોતા માન આપે છે. એવો એક દારદાર પોતાનું પાં છેડી પોતાના ભરકતા ધંધા ઉપર જતી વેળાની તેની બાપડી સાથની મુલાકાતનું એક ચીતર આ બાબતને મથાલે મેળવે છે.

તરકોમાન જાતના મુઘલ દારદારો આખું વરસ ભરકતા કરે છે. તેઓની મોટી મગરૂરી એ છે કે “અમે કરી એક જાહડાં તલે અથવા એક રાજ તલે આચાર લેતા નથી.” તેઓના આ હંકાર ઓરોડા નથી. વારી કે બાગ બગીચા જુડું કસું તેઓ સમજતા નથી. તેઓ કોઈની રાજને તામે રહેતા નથી, તેઓની આખી જીંદગી છુટ અને ખુન કરવામાં જીવે છે અને તેઓ કરનદોને પણ ખચપણથી એક તરખીજીત આપે છે. તેઓના એક બીજા હંકાર એ છે કે “થોડેસવાર દારદાર જાને કે બાપને ઓ લખતા નથી.” તેઓ છેક અસલી જમાનાથી દખલના દેશો ઉપર વખતે વખતે ધસારો કરતા આવવાય છે અને નંદી સખાં નથા તેમના છેલા દાખલા તેની ગવાહી આપે છે. જે ખરા દારદારોની કુલે વસતી ૧૫ લાખ કુટુંબની ગણવામાં આવે છે, પણ તેમાંથી જુદી જુદી રાતો થયવી છે. તેઓ જેકે અસલા જવા રહ્યા છે, તોપણ બીજા રાતો સાથ પરલુવાથી તેઓના અસલ રંગ રૂપના ફેકાર થયે છે. તુરકસતાંની દારદાર ઓરોડાની ખુબસુરતી આખાં એશીયા ખંડમાં મથાલુર છે અને ઇરાનના નામીયા શાહર હાંદીની આ બેતા તેની સીકતમાં છે—

“અચર આં તુરક શીરાલ બદખશાનર દેલે મારા, બખાલે હીંઆશ બખશમ સમરકંદે બોખારા.”
 હમાને “અચરને હું સીરાલની તે તુરકી ઓરોડાને મેળવી શકું, તો તેના રોખશારા ઉપરના એક તલને મારે સમરકંદ અને બોખારા ચેરેશીની તમામ લેખત આવી દઈ.” દારદાર ઓરોડાની આ તારીક ખરી હોય એના

નવાઈ નથી, કેમકે આપણે વાંચ્યું છે કે ટારટરી દેશમાં રો કસાના નામની ઓરત સાથે સીકંદર જેવો જહાનશાહ પ રહ્યો હોતો અને તેણે કબુલ કીધું હતું કે ધરાનના પાદશા હા દારાની રાણી સીવાએ તેની આ માથુસની બરોબરની કાંઈ ઓરત તેણે એથીઆખંડમાં નેહ નથી.

ટારટર અને ચીન દેશ વચ્ચે કાષ્ઠાસર અને માફક સર વેહેવાર મલાવા માટે મજબુત તેમજ નવાઈ જેવા બં રોબસતો કરેલા છે. ટારટરોને ઉપર કેહવા મુજબ ચીનમાં દાખલ થવાને હુકમ નથી, પણ જો અગતને સર કોઈને જ પુત્રો પડે તો તેના ઉપર તકેદારી રાખવા માટે ખાસ ટારટરો ની ચોકીઓ રાખી છે, તેને બાંધ્યાં નવું હોય તાંહાંથી વધા રે આગળ જવા દેતા નથી, તેનું કામ પુરું થતાં જ તે જ રસતે આવશે તે જ રસતે તેને પાછો જવાની ઉપલા ચોકીવા બાંધ્યાં કરવા પાડે છે. વળી ચીન મધે દાખલ થનારા દરમિયાં ટારટરની આ ચોકીઓ મધે તસવીર ઉતારી લીએ છે તથા તેમની નકલો બીજી ચોકીઓમાં મોકલે છે કે જ્યો તે ટાર ટાર આડે ફાટે તો પકડાઈ આવે. પારકંદી વંજર સાથે પીકીન ભતાં પાંચ મહીના લાગે છે, પણ ખાસ દાક કાહડાયા હોય તો ૩૫ દાહડા લાગે છે, અને અગતને વખતે તો ૧૫ કે ૧૦ દીવસમાંથી કાસદ નહીં પુગે છે. એટલા માટે આખે રસતે દર ૮ કે ૧૦ માઈલ થોડા બદલવાની ચોકીઓ કરેલી છે અને એક કાસદને બીજા કાસદ સાથે વાત કરવાની પણ મનાઈ છે. વળી આ દરમિયાં ચોકી આગળ લાકડાંની ચોકી ચેહુ તઈઆર રાખે છે અને બંને કોઈ બલવા કે બી જા બખેડાની ખબર પોહ્યાં માડવી હોય તારે આ ચેહુ સવ માવાથી પીકીન ખાતે નહીં ખબર પોહ્યાં છે. એક ચોકી વાળાએ ચેહુ સવગાવી, તો બીજી ચોકીવાળો નેહ શકે છે અને પોતાની ચેહુ સવગાવે છે, તેને નેહને તરીને આગ લ ગાડે છે અને એ પરમાણુ આગ લગાડતાં લગાડતાં ચીનના, પામિતખત સુધી ખબર પોહ્યાં માડી શકાય છે !

નડી—ગલામાનું વાજું.

માણુથના પેટમાં બોદાતાલાએ શું શું અવીઓ ને લેવાં છે જ્યો તેના બદનના સંજો ચાલે છે, તેની તપાસ પુરી કરવા ઉપર આપણુ માણુની છાતીની તપાસ ઉપર આવીએ છઈએ. છાતીની બીના કાંઈ ઓછી જાણવા જોઈએ રસીલી નથી, કેમકે છાતીના આ હાડ પોતરાં ની અંદર માલતો સંજો પેટમાંના સંજો કરતાં થોડો અ જાએ જ નેહો અને કસમત ભરેલો નથી. પેટમાંના સંજો છઈ કરીને ખોરાકને પમાવી તેમાંથી લોહી બનાવતું કામ કરે છે, છાતીમાંના સંજો તે લોહીને દોડાવા તથા તાજુ હવા થી સાફ કરવાનું કામ કરે છે. પેટમાં હોજરી, આંતરડાં, ક લેન, પોતો, બુકો વગેરે છે. છાતીમાં ફેફસું અને “દીલ” બે સુખીઅ ભાગ છે, કે જે ભાગોની તપાસ આપણુ હવે શ કરીયું.

પણુ છાતીની અંદર તપાસ કીધા આગમન્ય એક અ ગતના સંજો તરફ ઘેઆન પોહ્યાં માડું નેહએ છે, તે છાતી

અને મોહડાં વચેની નથી છે. જેમ મોહડાંમાં લીધેલો ખોરાક હોજરીમાં જવા માટે ગર્ભાની અંદર પહોંચેથી એક લાંબી નવી બોદાતાલાએ મુકેલી આપણુ નેહ છે, તેમ જ એક બીજી નવી મોહડાંથી ફેફસાં સુધી નડેલી છે, કે જે નવી વારે ફેફસાંમાં દમ લેવાની હવા જાય છે. એ રીતે ગ લાંબાં બે નલ મેસેલા છે. હોજરી સાથે જોડેલા નંબને પાછ વાડે અને ફેફસાંને લગતો નલ આગળ મુકેલો છે. પેટવા ને “અનનાલ” કેહે છે, પણ બીજાને નડી કહીએ છઈએ. ઈંગ્લેન્ડમાં તેને “ટરેમી” અથવા “વીડ પાઇપ” કેહે છે. “ટરેમી” નો અર્થ અજબપણું થાય છે અને એ નડીને નલ હરેકેટર કહીએ અથવા વલંઓના બનવાથી તે ખ બરાખેલો છે, તે ઉપરથી તેને મુતાની ભાશામાં એ નામ આ મુકું છે.

આ ચેહુ નલ મોહડાંમાં હોવાથી, મોહડાંમાં લી થેલો ખોરાક હોજરીના નલમાં જવાને બદલે કદાચ દમ લે વાના નલમાં ભરી રહે અને તેથી દમ લેવાનો નલ બંધ પડવાથી માણુસ શુંગલાઈને મરણ પામે. આ ખરાબી અટકાવા માટે ખુદરતે નાદર ઉપાય કીધા છે હવા દમમાં જવાના નલ ઉપર બોદાતાલાએ એક પત્રું અને મોલ થાં કંણુ કીધું છે. એ થાંકણુ રાત દીસ દમ લેવા સારું ઉંધા હું રહે છે. મોહડાં ખોરાક લેવા પછી તે ઉંધાનું રહે છે અને દમ લાલ્યા કરે છે, પણ ખોરાક માવવા પછે જ્યો મલવાને વખત થાય છે તરત તે ગલાવા આગમન જ ભના આમકાથી દમનાવતું આ થાંકણુ થાંકાઈ જાય છે અને પછે ખોરાક તેના ઉપરથી થઈને હોજરીના નલમાં જ પછે તોપણ તે હવાના નલમાં ભરાતો નથી, કાંઈવાર આ પછેને બુક ખુટે છે, તેની સમજ એ છે કે ખોરાકનો કાંઈ ભાગ અચચુચ દમ લેવાના નલ ઉપર પડે છે અને હવાની આવજાત બંધ પડવાથી આપણુ શુચવાઈએ છઈએ. કો ઉવાર બુક ખુટવાથી માણુસનો જીવ જાય છે, તેનું કારણ પ લું એન છે. જે હવાની નવી કસાંબી કારણથી બંધ થઈ જાય તો માણુસની જીવાત નહી. મલાંપર દાહડીની હેડ લ હાય ફેરવતાં હાયને જ કંઠણ કાણુ લાગે છે, તે આ ન ડી અથવા સવાસ નલ છે.

નડીમાં નહ કીમતી છે. તે બે કામ કરે છે. જે ચી ન વના આપણને એક ઘડી નહીં ચાલે તેવી કીમતો ચી ન ન હવા તેને ફેફસાંમાં લઈ જવાનું તે કામ કરે છે, પ લું તે સાથે ગર્ભાંથી નીકળતો આવાન પણ એન નલમાં થાય છે. એ રીતે નડી જેમ દમ લેવાની તેમજ મોલવા ની પણ નથી છે. એ મોટા નલના બે ભાગ કરેલા છે. તે નો હેડનો ઈઆને ફેફસાં સાથે લાગેલો સીધો ભાગ માત ર હવાની જ આવજાતને માટે છે, પણ ઉપરના ભાગમાં આ પછે આવાન દાહડાવાનું વાજતાર મુકેલું છે. નડીના એ ભાગ તરફિનાકાર અથવા તરણ ખુણાનો છે, અ ન તેની બાહરની સપાટીના વચલા ભાગ આગળથી એ ક છરા જુડું હાડકું નીકળી આવેલું છે, જેને આપણે થાંટી નું હાડકું કહીએ છઈએ. આખી નડી કુમવાં હાડકાંના વલં અથવા કહીએની બનેલી છે, જે નડીઓની એક ઉપર એક ચોર કરવામાં આવેલી. આ મોટા નલના ઉપલા ઈ આને વાજવાળા ભાગમાં ૮ કુમવાં હાડકાં અને નીચલા

અથવા સવાસ લેવાના ભાગમાં ૧૫ થી ૨૦ કડીઓ છે. એ નીચલા ભાગ ૫ ઈંચ લાંબા અને ૧ ઈંચ જાડા છે. હવે આ નડીના ઉપલા ભાગમાંથી અવાજ શી રીતે નીકળે છે, તેના બરાબર કહીએ. વાંચનારી બાનુઓ જાણે છે કે અવાજ થાય છે તે હવામાં થાય છે. એક સારાં ગીતા તાર હીલવાથી હવા હીલે છે અને તેમાંથી આપણને અવાજ માલમ પડે છે. એજ મીશણે નાડીની અંદરથી હવા ફેંકામાં આવતી અને જતી વેળા નડીના ગળાંના ઉપલા ભાગમાં અવાજને માટે કામ લાગતી આવે છે અને જાય છે. એક વાજની પેટીમાં જ્યાં પડ હોય છે તેવાં પડ આ અવાજના નળમાં છે, અને એક સારાં ગીતાં જેમ તાંત મેળેલી હોય છે તેવી તાંત પણ તેમાં ખેંચીને બાંધેલી છે. વીંદવાં આપણાં ગાંઠાંને એક હાથપર અથવા તથુરા સાથે સરખાવે છે. એ તલ માટેલી તાંતની બે જોડ છે. જરૂર અવાજ કાઢાડવા હોય તારે એ તલને લગતાં ગોટલાંઓની હીલવા લાગી ઉપલી તાંત ખેંચાય છે અથવા લીલી થાય છે તેથી ગમે એટલો અવાજ નીકળે છે. અવાજમાં જુન, સોહોર, મીસ, હસપું, અને રડવાના સાદ્યથી તે ગાંધેજીના સદલા રાગો અને યુરો નીકળે છે. ગાંઠાંમાંની આ ચાર તાંત એકસ જુદી જુદી રીતે ખેંચાવાથી એ સદ્યો તરેહવાર અવાજ નીકળે છે. પણ પાદ રાખવું કે ગાંઠાંમાંથી આવજવ કરતી હવા તાંતના ખેંચાણથી અવાજ આવે છે તે માત્ર સુર અથવા રાગ છે. ગાંઠાંમાંથી કાંઈ બેળો નીકળતા નથી. જેઓ અવાજ નીકળે છે તેઓ જામે કરીને તેના બેલ અને છે અને તેથી આપણી લાશાઓને જીવાન કહીએ છઈએ. બોધતા લાતી આ કેવી ફરામત કે માત્ર ચાર તાંતને ગોટલાંઓની મદદે હીલવવાથી આટલો તરેહવાર અવાજ નીકળે છે.

મીઠ ગલાડસટન.

ઈંગલંડના જે એક રાજકુવારીનું મીતર ગયા અંક સાથે વાંચનારી બાનુઓને અને નેટ કરવું હવું, તે કરતાં એક વધારે મોટા રાજઅધીકારીની તસવીર આ અંક સાથે આપીએ છઈએ. જાન બરાઈટના જગ પરસીધ નામ કરતાં ગલાડસટનનું નામ વધારે મશહૂર છે એજ આપણે કહીયું નહીં, પણ જન બરાઈટ કરતા ગલાડસટન પછીથી વધારે મહાડતા છે. તે હાલ ઈંગલંડની પરધાન ટોલીના વડો છે. ઈંગલંડનાં આખાં રાજપાટને માટે એ વડો પરધાન છે, અને ઈંગલંડની અખતાવર રાંછીના મુખીઅ રાજ કારભારી તથા સલાહનો આપનાર છે. હાલુસતાં ઉપર એ રાજઅધીકારી જાણું થેઆન આપતો નથી. તેજનું કુની આના બીજા ભાગે તરફ પણ જન બરાઈટની મીશણે તે આંદા નથી. તેની સમક્ષ મેઈન્ટ ઈંગલંડના રાજકરભારો રોકાઈ છે, પણ ઈંગલંડ સાથે આપણે સરવે તાણુ કોઈ અને તેથી આપણે સરવેના એ વડા પરધાનની આપણે પીછાણે થરાવવી ધટે છે.

રાઈટ હાનરએબલ વીલીઅમ ઇવરટ ગલાડસટન ખરનાર સર જન ગલાડસટન મેરોનેટનો દીકરો થાય છે. એ સર જન લીવરપુલમાં એક માતબર વેપારી હોયો, જે શેડ

રમાં ગલાડસટનનો જનમ તા. ૨૯ મી ડિસેમ્બર ૧૮૦૯ ને દીને થયો હતો. તેમ ગણતાં મીઠ ગલાડસટનની ઉંમર હાલ ૬૨ વરશની છે, પણ એટલી જુનમ વયે તે યુર મુખી અને તેજરોસત છે તથા તેની મન શક્તી એવર વધારે ચાલાક અને તેણે હાલતમાં રહી છે. તેણે અપજાયું ઈટનની જાણીતી કલેજમાં તથા આક્સફર્ડમાં કેળવણી લીધી હતી અને નાહાનપણના પાલનામાંથી જ તે પનોતો માલમ પડ્યો હતો. ૧૮૩૧ માં તેણે પોતાની ઉંચી પછી યુનીવર્સીટીમાં લીધી, જે પછે તે યુરોપખંડમાં યુસાફરીએ ગયા અને માત્ર ૨૩ વરશની જવાન વયેથી, ૧૮૩૨ માં તે મીઠ ગલાડસટનને ઈંગલંડની મોટી પાદશાહી પારલામેન્ટને માટે સુટી કાઢાડવામાં આવ્યો.

તે વખતથી આજ સુધી મીઠ ગલાડસટન પોતાની આખી જીંદગી રાજકુવારી ખટપટ અને યુદ્ધાગાઓમાં જીજી રી છે. ૩૯ વરશની લાંબી મુદત સુધી પારલામેન્ટના નયડા મેં ચલાવપાછે અને હવે અધાગ ઉલટીને તે એજ નય ડામોના પડેલો છે. પારલામેન્ટના નયડા તે શું તે બાબે વાંચનારી બાનુઓને હુક સમજ આવવી જઈએ. ઈંગલંડની એ મોટી દરબારો સભામાં મુખીઅ કરીને બે ટોલોએ છે અને તે એડુ ટોલીવાળાઓ એકેકને હરાવા તથા પારલામેન્ટના તેમનો કાણુ ઓછો કરી પોતાનો કાણુ વધારવાની કોશિશ કરે છે. ઈંગલંડનું રાજ પારલામેન્ટના હાથમાં છે, એ ઠલે પરધાનો ઉપર પારલામેન્ટ ગમે તેમ સતા ચલાવી શકે છે અને તેમાં રાજ રાંછીને વમે પડવાનો હુક નથી.

જે મીશણે અતરે સુધારાવાળા અને જેમ માલગુ આવવું તેમજ માલનારા એવાં બે તડાં પડેલાં છે, તેવી કીસ મની ઈંગલંડની પારલામેન્ટની ઉપલી બે ટોલીઓ છે. તાં હાં સુધારા સંબંધી સમણું મતદાર રાજકુવારી સુધારા ઉપર એકસી રહ્યો છે. જેઓ સુધારાવાળા છે, તેઓ “લીબ” અથવા “લીબરલ” અને તેની સામે વાળાં “ટોરી” અથવા “કાનસર્વેટીવ” કહેવાય છે. અમલ ચલાવનાર પરધાનો આ મેનાની એક ટોલીના હોય છે અને તેઓ પોતાની ટોલીને મળતા વીમારો જુનમ રાજનામણે ચલાવે છે. સાચી ટોલીવાળાઓ તેમના તે કામેને તોડવાના કુંડાં બા રહે છે. આવે વખતે પરધાન ટોલીની ફેરોડો આધાર પારલામેન્ટના અધીકારીઓના વધતા ભાગ જે તરફ હોય તે ઉપર રહે છે અને તેટલા માટે પારલામેન્ટના અધીકારીઓ પુ કરર કરતી વેળા પોતાની સંકુતને મેળવવાને એડુ ટોલીવાળાઓ દીનેજર રહે છે. જરૂર પરધાનોના એકસ કામની સામે હરાવ કરવામાં હરીફ ટોલી કાંચે છે, તારે પરધાનોને એવો છોડવાની ફરજ પડે છે અને તે વખતે રાજ અથવા રાંછી રાજની લગામ સાચી ટોલીવાળાઓને આવે છે.

આવી રીતને નયડા પારલામેન્ટના હુનેશ એવે છે અને મીઠ ગલાડસટન આજ નવમી ૪૦ વરશ થયાં એવા સુધારાગ્રોમાં પડેલો છે. આમાંકીત રાજકુવારી સુધારાવાળા “લીબ” ની ટોલીના છે, પણ એ ટોલીમાં તે પાછળથી આવ્યો છે. ઉપર જણાવવા મુજબ ૧૮૩૨ માં તેને ની ઉમારકના લોકોએ પોતાના “ટોરી” અધીકારી દાખલ કરી કાઢાડ્યો હતો, તે ૧૮૫૨ સુધી એ ટોલીમાં હતો, પણ તાર પછે તે નીકળી નહીં “લીબ” ટોલીમાં આવ્યો, જે

મી० ગલાડમટી.

ના જીવનમાં આજ સુધી તેના હાથના છે. પારલામેન્ટમાં તે દાખલ થયા તે વેળા સર ચમ્પરન પીલ પરધાન હતા, જે મીંગલ ગલાડસ્ટનની કામેલીઅતથી એટલા સુધી થયા કે થોડાજ વખતના તેણે ગલાડસ્ટનને પરધાન રાખીને દાખલ કરાયા. ૧૮૪૪ માં સર ચમ્પરનની પરધાન રાખીએ હોવા છતાં, તેની સાથ મીંગલ ગલાડસ્ટન પણ ગયા અને ૧૮૪૧ સુધી એ પરધાન રાખી આવત રહી. એ વરસના સર ચમ્પરન પીલ પાછો પરધાન થયા, તેની સાથ મીંગલ ગલાડસ્ટન પાછો હોવા પર આવયા. ૧૮૪૬ માં અનાબને લગતા ધારાની તકરારની વેળા મીંગલ ગલાડસ્ટનને નીડિમારક ચેલર તરફની યોતાની વફીલાત છોડી દઈ કેટલાક અહીના પારલામેન્ટની બેઠક વગર ગુજાર્યા. ૧૮૪૭ માં નવી પારલામેન્ટ થવા પછે, માહુલી લોકોના હક તથા યુનીવર્સિટીના સુધારા બાબે ઘણી બાબતોમાં ચાલી, તે વખતથી મીંગલ ગલાડસ્ટનને યોતાની "રેલી" તરફના થોડા થોડા વીચાર ફેરવવા માડ્યા અને ૧૮૫૨ માં લારડ ડરબી સાથે એ રેલીની પરધાન રાખીને જવાને તેણે ના પાડ્યું.

આ લાંબા અવસામાં મીંગલ ગલાડસ્ટનને તીવ્રરોના લારડ, સંવિસધાનના અંડર સેક્રેટરી, મેડર આફ ટરેન્ડના સરનસી, ટ્રેસાલ માસ્ટર, પરીવી કાઉન્સિલના મેમ્બર, સંવિસધાનના પરધાન, અને બીજા હોવા મલાવવા હતા. એ ઘણાખરા યોધાઓના બેધાર વનન સાથે વધારે કામ લેવું હતું અને તે સમયે મીંગલ ગલાડસ્ટનને પારલામેન્ટની આ તરી ભરેલી રીતે બળવયું હતું. ૧૮૪૨ માં તેણે નગાત ના નવા દર રજુ કર્યા તે પારલામેન્ટે એકદમ બાહુલ્ય રાખ્યા. મીંગલ ગલાડસ્ટન બેધાર વેલેવારનાં અતીથિય અનુભવ વાણ છે, અને હીસાબ, આંકડા, મેટ્રીકલ, આવક, ખર્ચ વગેરેની બાબતો તેને મનસી બધાંની રમત જેવી છે. યોતાની જીની રેલીને તબલા પછે નવી પારલામેન્ટ માં નવી રેલી સાથે દાખલ થતાં વારન ૧૮૫૨ માં મીંગલ ગલાડસ્ટનને સાંચી રેલીને પેટુલીની કોથેયના હરાવી નાખી. લારડ ડરબીની પરધાન રાખી તલે અનન્ય મીંગલ ડીસરાયેલીએ રજુ કરેલા રાજના હીસાબના મીંગલ ગલાડસ્ટનને વાવટે વાવટા દેરાયા અને તે હીસાબ રદ થવાથી આખી પરધાન રેલીને નીકલી જવાની ફરજ પડી. એ પછે અમલ આફ આબરડીને બેહુ પખશને જેલીને નવી પરધાન રાખી ("કેમ્પાલીયન ખીનીસરડી") બનાવી, તે માં મીંગલ ગલાડસ્ટન દેશના અનન્ય દાખલ પેટલે તે હોવા નેમ્યા.

એ હોવા ઉપર ગલાડસ્ટનને યોતાની મુખીઅ આજ વધારી છે. આબરડીની પરધાન રાખી જાહેવાર રેલી નહીં અને ૧૮૫૫ માં લારડ પામરસ્ટનને "વીથ" ની નવી રેલી બનાવી, તાંહાંસુધી ગલાડસ્ટનને અનન્ય મીંગલ હો જોરી રાખ્યા, પણ ૧૮૫૫ માં સીપાસરેયોલ આગલ ઈંગરેલ લશકરની માડી હાલત બાબે તપાસ મલાવાની છક નીકલી, તારે લારડ પામરસ્ટનને તેની સામે થવાને ના પાડ્યું, તે ઉપરથી મીંગલ ગલાડસ્ટનને હોધો છોડી કીધા. આટલું છતાં પણ તેણે કેટલીક સુધત સુધી પામરસ્ટનને મદદ આપવા કીધી. ૧૮૫૯ માં આરોનીઆના ટાપુ ખા

તે ઉડેલો સુચવાડો મહાડવા સાડે ગલાડસ્ટનને મોકલવા મા આવ્યા, જાંહાંધી તેમ વરસમાં પાછો આવવા માટે તેને પાછો ઈંગલડના અનન્ય મીંગલ પદવી મલી, જે પદવી આસરે દસ વરસ સુધી તેણે યોતાના હાથમાં જાવવી રાખી. આટલાં વરસે એ પરખાણે એકદમ અનન્ય ઈંગલડમાં કદામન રહેલો, પણ મીંગલ ગલાડસ્ટન રકયો તથા પામરસ્ટનની પરધાન રાખીને તેણે રેલી રાખી તેમજ ગલાડસ્ટનની જાતી હોશીઆરિના બાબ મોટો હતો.

ઈંગલડના અનન્ય મીંગલ પદવી ઉપર ગલાડસ્ટનના જેલી મોટાઈ કોઈ અનન્ય મીંગલ ગયા નથી. મીંગલ ગલાડસ્ટન જેલી કામેલ તેટલો અનાંદરાન છે અને તે ભાસ લુ કરવાને એટલો શક્તિવાન છે કે આવક પરચના વારસીક હીસાબો પારલામેન્ટમાં બીજા અનન્ય મીંગલ રજુ કરતા તારે કંઠસો ઉપનતો હતો, પણ મીંગલ ગલાડસ્ટનને મોહડે એ હી સાથ સાંભળવાને લોકો ઘણી આગુતા રાખેલો. બીજા એ કદામલો આ છે કે ઈનકમ ટાસેના કર ઈંગલડના લોકો ઉપર લાજુ પાડવાને આગળ કોઈ અનન્ય મીંગલ પાંચ થો નહીં હતો, પણ મીંગલ ગલાડસ્ટન ફાવેલો, કર તથા નગાત સંબંધી તેણે ઘણા સુધારો કરેલો, જેના કાગળ ઉપરની નગાત એક છે, જે કાહાડી નાખવા પછે વાંચવા તથા લખવાના હોનર અને એકમને મોટો રેલો મળેલો. ફ્રાંસ સામના ઈંગલડના વેપારને છુડે કરવાની કાગળ અને અચાઈની કોથેયને મીંગલ ગલાડસ્ટનથી હુમેય રેલો મળેલો.

વડા પરધાનના હોવા ઉપર મીંગલ ગલાડસ્ટનને ખાતર તરખન વરસ થયેલો. લારડ પામરસ્ટનનાં મરણ પછે એ ખાતર લારડ રસલને મળ્યું હતું અને તારપછે ગલાડસ્ટન વડો પરધાન થયેલો. તેણે પારલામેન્ટને લગતા ધારા યોગ્ય ઘણા સુધારો કરેલો. એ સુધારાની બાબત ઉપર ડીસરાયેલીની પરધાન રાખીને હુરાવા પછે ગલાડસ્ટન પરધાન થયેલો. આસરેયા અને પડશીયા વગેરેની લડાઈને રોકેલો પરધાનની રાજનીતી ઉપર ડીસરાયેલીની રેલીએ જમ્બર ધરાયો કીધો હતો, પણ તે વખતે ગલાડસ્ટનના માં આકલ બધાવથી પરધાનની નીભવા હતા. પારકાં રાજ્યો વગેરે સામનાની અને યોતાની દરજે હાલ ઈંગલડ જેમ જલ વો રાખેલો, તે ગલાડસ્ટનની સલાહ અને રાહતુપાઈયો.

કોલાકુર્બના કાગળ.

સવત્રતી શી, મુંબઈ બંરે, માહાસુલસંધાને, મુંબઈ રાજે, સરવે ઉપર માહાસુલ, અસતરી મેધકના અધીપતીય સાહેબને ખાલમ થાય જે લાંબા તમારા હકમા તમેને કુવા ની માગનારી કોલાકુર્બના કુવા વાંચલેલ. જાત લખવા અમલ એ છે જે આજે ઘણા અહીના થયા તમારી ઉપર કા અન લખ્યો નથી તે તસકી માફ કરમેલ. તમારા અસતરી મેધક મેધાનીઅં નામના અહીના દાહડાના નુસમાં મા રૂં કાગળ છાપાને દાખીને છાપી કાહાડી તેને વાત કરતાં વરસેક થયું હોય. મરે વખત જામેલ કે જાણી પાણી

ના રેલો. એટલા વખતના મારીથી કાગળ નહીં લખાયો, તે વાસતે તમે કેહેશે ને કોલીકુર્બ પદસાવાલી થઈ હોય, તે વાસતે આમ કાગળ હુખાયો ઘણે મહીને લખવું પડેછ, તે વાસતે તમે કેહેશે ને કોલીકુર્બ રહી રહીને કાંઈથી જાગી, પણ તે વાસતે ભુલ ચુક માફ કરીને આમ કાગળની તમારા છાપામાં ઘણી કાહડમેજ ને તમારા અસતરી બે પદ નામના નુસની વાંચનારી આઈ બાઈએ પર મોકલવો છ; કારણ કે મારી અરજ ઘણી અગતની છેજ, એનઅરજ.

હવે લખવા અરજ એજ ને તમે કેહેશે ને કોલીકુર્બ મોઝાં લોક થઈ, પણ વાઝ મરે એજતોએજ, તમારે મો હડે સાકર. તમે થું જાણો ને સાત મહીના ખાટલે અહીને કોલીકુર્બના માદામાં ગીઆ? તમે પુછશે ને બા કીના મહીના થું કરીઆ કીધું ને કાગળ લખીઈ નહી, તેતું જાણવું એજ મરે હું ઘણી વખત મં ન કરીને બેઠી ને માલ બે માતરા લખું ને નરા જવને મળીઆ જ્યો ધીરજ આવે ને પછે તપને બોલવા તું રહે નહી, પણ પરવાર કોણને આવે ને અંક હુકમી વખે ને તેમની નરા જાણે ને કોલીકુર્બ તમોને લુલી બે ધ નથી. "કોલીની જાત કુલે, લખે લખેને લુલે" તેમ મરે લખું લખું ને લુલી જાઉં, કોઈ વખતે એક બે લી ટી લખી રહે કે મુઠ સહીતો ફેર માઝ કામ તે એવો ડપ કો પડે કે તલેના તરણ ચાર કાગળો વેર દાઘ પડે. કોઈ વખત લખવા બેસીને નેઈતો કારમખાં ફુકતાંઆએ કલમ બાંધ નાખેલો ને અખઈ રહેઓ આદરજ આવે તારે ઘડી આપેકેની? એકતો મુવો જવ વીસરકામતો તે લખેજું વીસરી જાઉં ને નહીં લખેજું બી વીસરી જાઉં, ને યાદ કરું તારે લુલી જમણું યાદ નહીં આવે ને યાદ આવેજું લુલી નહીં નવાએ, ને આદરજ ગરમી વધશે કામ લાગે નહી, ને તેતો ઉનીવરસોમાં પરીખશા લઈને પસાર યવાનો, તે પસાર યાવ જાઉં જ લખી નજાવશ તેનેથી તમારા છાપામાં ઘણી કાહડમેજ.

પણ લખવા અરજ એજ તમે હુસરો ને એજું ટીકે પારે લખવા વગર થું જવ રરતોતો? પણ હું તો આમ કાગળ લખી નેથી તમોને તસકી નહીં આપતે, પણ નરૂની અરજ એજ તે વાસતે આઈ બાઈએને લખી નજાઈ જઈ. તમારું અસતરી બોધકતું કાગળ છપાયું તારીધું વાંચજું, ને કોઈ વખતતો તેમો એજું એજું વાંચવું પડેછ કે લખીઆ વગર મુવો જવથી નથી માનતો. આમ કલજગના કોત ક કાંઈ થોડાં વધીઆં જામ્યે? હરવાયા છાપાવાળાઓનેથી રોજ નુસતું દીપરું છાપવાનું તે લાવેથી કાંઈથી ને બરી બરીને છાપેતો તે થું? તે વાસતે હમણાંતો ધરતી ફારે એ વાં કોતક એજમિજ ને વાંચવું પડેછ તારે થોડું લખીને બે ચાર વીચાર આપવા વગર મુવો મારો જવ રહેતો નથી, ને તમે વળી મારાં કાગળ છાપીને ઉતેજન ઘણું આપોછ તેથી લખવાનો જવ થાએજ. નેમકે પેલી પારસોજા "લેસન" લાવી તારે શેડીઆએ નાતાખાહર મેળવા બેઠા, તારે જાન માઝ લખવાનું મન હું કે હંઈઆવાએ એ શેડીઆ એ તો પારસોજા કે કાંઈ? નામ નીસાજ કે કાર કેકાજું તો શેડીઆએનેજ ખખર નહીં ને લાગલા આંતજુખનું જ

રીને મડખડ કીધી ને પારસીની ઉમજાતને દરવંદ લોકમાં નરજું લગાડીઈ, પણ તે વખતેતો હું મુગી બેઠી ને મુઠ લખવાની પરવાર નહીં મળી.

છેજું કોતક જોવાની કે પુણામાં કોઈ શેડીઆના ની બધરી અંગરેજ લોકના નામમાં નજ આવી, તારે થે રસતાગોપતાવાલાએ તે છાપીઈ, તારે તે કેહેને તેને નામ લ નહીં લખાએ પણ તારે કેહેને એને "ડાન" કેહેવો જમ્યે, તારે વળી પેલો જામ જમશેદજ નુસવાલો નીકલીએ કેહેને કોણ જાતું "દાનસી" આવી તે નજાવ, તે પરા "સાસ ગેક્ટર" ને "જામાલ જમશેદ" ના નુસવાલાએ વસલગીઈ. હરવાયા પાંચ બે નજાએને હોલે દીઠું વેર છે, બારમાં મંદરમાં છે, તેનાએને સાથે આનતું નથી, સાસ ગોપતરની સાસ જામાવાલા સાથ નથી લાગતી, તે મણુ છેડાઈ પડીએજ, ને વળી જામાવાળોની ફારેની ન મ પીતો હોપ તેમ છેડાપોજ ને બેહુ નજ લડેજ, પ એજ કોઈની બધરીને વાસતે એટલા કાંએ લડતા હોં મ પારસજ બાઈ "ડાનસી" આવી તે કોતકતો છે. રી માલસ ને પાંચ ઉપર વરચાની ઉમરમાં એ એ કોતક મેં નથી દીડું. પણ જમાનાજ ઉઘટાપોજ ને આં એજું કોતક કાંઈ આએ પેહેજું બનીઈ? આને તો થાએ તે મુઠે મોઝાડે જોવાનું, તારે જલાં માલસ જા જ જમશેદજના નુસવાલો અમસયો કાંએ ખીનવાઈને માઈ બપાઈના જવ કાહડતો હોશે? સાસ ગોપતારવાલા બી કાંઈ છાપવાનું કે નહીં કે એજું એજ જમરીઆ જ છે? ને જમશેદજના જમાવાલાનો અધીપતીજ હોહી પાંચ ખાલેજ તેથી મારો જવ બધી જાએજ, તારે મુઠું લખ વગર માલતું નથી, એજઅરજ.

હવે લખવા અરજ એજ ને તમે કેહેશે ને કોલીકુર્બ ખાખાવરખી અમથી લખું લખું કરીને માથું હુખ ને લખતી નથી. હા.ખાવા મારીતો ખાંચી થઈ કે ન ને ઘણે મહીના, ઘણા તમોને મારીથી લખાયું નહી. જ અધીપતી સાહેબ, લાલાજ તમે મને ઠપકો આપો વાસતે તમોને હમે અસતરી બોધકની વાંચનારીએ કેટ લો ઠપકો આપાયું? તમારા પગ તલે બલેજ ને અધીપ તીજ લંકાં હોલવાં કાંઈ જાએજ? તમે અસતરી બોધ કતું નુસ કેટલે કેટલે મહીને છાપોજ તે યાદ છે કે? હમેજો જાણે કે બધરાં માલસ, લખીએખી, નહીંથી લખીએ તે સડ ચાલે. હમારો કાંઈ થશે લખવાનો નથી, પણ ત મારો તો થશેજ લખવાનો છે ને તેમતો કેહે ને હવેથી મહીને મહીને ચોખાંતોઈ કાહડતાં જમ્યું તે કાંઈ છે? માર મહીના થવા પછે તમે મોઝાડું દખાડો તો હમે લખતાં મહીનાના મહીના કાહડો નાખીએ તેની થું નવાઈ? વ મગાં તો તમારીપર એવી ચીડ લાગીતી કે કરીથી તમારી પર લખુથી નહી ને તમારું મોઝાડું બી નહીં નેઈ. પણ મુવો જવ નહીં માનતો, તે વાસતે એક અગતની અરજ કરવાની છે તેથી આએ કાગળ લખેએજ, તેથી ત મારાં નુસમાં તમે છાપને, તેથી આઈબાઈએ વાંચવો, તેથી તમોને હસદીર થયો તેથી માફ કરને. એજઅરજ.

હવે લખવા અરજ એજ ને તમે અરજ કરશે કે

મારી અંધારા થઈ; તેનું જાણવું એ જ બધી વાંચનારી આંધળાઈએને હું અરજ કરું જ આપણી માહારાણી વીક્ટોરીયા-બાઈની ઉપર બધી કુતીઆની પારસણ તરફથી એક માન પંતર મોકલવું, ને યોદા સલામત રાખે, તેવણની ઉપર એક લખવું કે તમારો જીભરાયો વડો દીકરો સામે થયેલ તેથી હમે ઘણા ખુશાલ છઈએ, એક લખીને માહારાણીએ માથેને દીવાસો આપવો ને અરજ કરવી કે તમારો દીકરો અખઈ રહ્યો પમોડી નાખીને સામે ઘડને રહે ને ઉડીને ઉભો થાય પછે હમુને મલવા સાઈ તેને હમારા મુંબઈ ગામ તરફ મોકલવું. એક રાંછીબાઈ પર લખવું તો આપણે બધી પારસણોને સોભા મલશે, એ મારી બે માર લીસોટી છાપામા દાખી કાઢાડજેલ. પછી તો જેમ તમારી મરજ, કામકાજ ફરમાવજેલ, થોડે લખવે ઘણું કરી જાણજેલ. એનઅરબ.

લાંબુચાં પખશીઓના

ઘણા ઘણા હવા વાંચજેલ.

લંબુચાં પખશીઓ.

પખશીઓના વરગમાં વીદવાં નામે લંબુચાં પખશીઓના એક આપો ભાગ જે જુરો કરશે છે. તેઓને જનવરો વીદીઆમા “ગ રાહોર” અથવા “રહીલટ” કહેલું. કેટલાક મદારીઓ લાંબી લાકડીઓ ઉપર ઉંચા ઉભા રહી ને માંડે છે, તેમ આ પખશીઓ ગોપા કોઈ લાકડી (“રહીલટ”) પર આવતાં હોય એવાં રેખાપછે તે ઉપરથી તેમને ઉપલાં નામ આપવામાં આવ્યાં છે. તેમને ઉંચાં માલવાની એ લાકડી તે તેમના પગ છે, જે બીજાં પખશીઓ કરતાં ઘણા લાંબાં છે. તેમને એ પખશીઓના દોકાં પણ કુદરતે લાંબાં મેળ્યાં છે તથા વળી તેમને લાંબી પાંખો આપી છે, પણ તેઓના પુછાં હંમેશા નાહુના માલમ પછે. આ લંબુચાં પખશીઓની ઘણી જાત આવે છે, પણ તે સઘળી જાતને બાંધે ઉપલાંને મળતાં છે. લાંબા પગ, લાંબી દોક, લાંબી પાંખ, પણ દુકું પુછું સરવેમા છે.

આ પખશીઓના લાંબા પગથી તેઓના બદન ઘણા ઉંચાં જાય છે, જેથી કરીને તેઓ નદી ઈઆ દરીઆવને કીનારે ઉભાં રહી પાણીની અંદરની જાણી મળીએ તથા નાવરોના ભખા કરી શકે છે. કીનારેથી ફરવેર ચાંમ ધોરી તે ખોરાક ઉંચકવાને તેમની લાંબી દોકી તેમને મદદ કરે છે. લાંબી પાંખ મોટા તકાવતો મુખી ઉડવાને તેમને શક્તિવાન કરે છે. તેઓ મોસમ પરમાણે પોતાના વતન બદલે છે અને એક ગામથી બીજા ગામ વાસે કરે છે, તારે તેમને લાંબી મુસાફરી કરવી પડે છે. આ વરગના એક બગલાંની જાત મુરોપખંડમાં વસે છે, તે હજારો પખશીઓ જરે જુમખીઅ

સમુદ્ર ઉપર ઉડીને ઉતરથી દખલ જાય છે તારે તેમના દખાવ ઘણો જોવા લામિક થઈ પડે છે. તેઓ ૨૦ ઈઆ ૨૫ ના રોલાં ધડને નીકરે છે તથા તેઓનું એક વડું પખશી સરવેથી આગળ ઉડે છે.

ઉડતી વખતે આ લંબુચાં પખશીઓ પગને લાંબા કરે છે, જેથી એક ઉડેની લાંબી દોકને લીધે તેઓ પડી જતાં બચે છે અને બદનને સમતોલ રાખી શકે છે. પખશીઓનું પુછું તેમને ફેરવવા માટે સુખાન તરફ કાંમ લાગે છે. પણ આ લંબુચાં પખશીઓના પુછાં દુકાં હોવાથી તેઓના પછવાડે લંબાવેલા પગ સુખાન તરફ કાંમ લાગે છે. એ પખશીઓ ઘણું કરીને જમીન ઉપર માથા બાંધે છે, અને તેમના અંચાં સેવણ બેસતાંવારન ઉડી શકે છે. ઉપલાં અંચાં લાંબી જાતનું લંબુચું પખશી પાંચ ફીટ ઉંચું હોય છે અને દસ રાત્ર વનમમાં છે. “ફેરન” નામની બીજા જાતનું પખશી આ ફીટ ઉંચું હોય છે. “બીરન” નામનું ઉંચું પખશી ને નાશ પામેલી ઈમારતોમા વસે છે તેના આવાજને ધુંધવારો છે એક માઈલ મુખી સંભલાય છે. “સટારક” નામનું પખશી ૪ ફીટ ઉંચું હોય છે અને ફીડી મોકડીના નાશ કરવા માટે ઘણું અગતનું ગ હોય છે. હાલંડ દેશમાં ઘરોને મથાએ એ પખશીને માટે ખાશ રેહડાં છે બાંધવામાં આવે છે.

આ બાબતને મથાએ મેરેકો ચીતાર “ફૂલેમિ” નામનાં લંબુચાં પખશીઓ છે. તેને વીદવાંને “બલતો પાંખનું પખશી” કહેલું, તે નામ તેના ખુશનુમા રંગ ઉપરથી આપવામાં આવ્યું છે. તેની પીંચ ઉપર જાંજુરી રનાસ છે, તથા તેની પાંખો શાલાબી રંગની છે. એ પખશીની પાંખો લગાર દુકી છે. એ પખશી તરણી માર ફીટ ઉંચું હોય છે. તે ગરમ દેશોમા વસે છે તથા પાણીમા વસનારાં જાના નનાવરો ઉપર જુમરો મલાવે છે. તેઓ ભીંજી અને ખારી જગ્યાઓમા માલા બાંધે છે, પણ તેમના પગ એટલા લાંબા છે કે પોતાના ઇડાં ઉપર તેઓ બેસી શકતાં નથી, માટે બેસવાને બદલે તેના ઉપર આડાં ધડને પડે છે.

ધરતી ગવરનર.

અંક ૧૦ એ.

ખાતર—જાનવરી ખોરાક.

મેંડાં વગેરેના ખોરાક ઉપરાંત આપણને મર્યાદા, બટકાં, માછલી વગેરે બીજા જાનવરી ખોરાકનું ખાતર કરવું પડે છે. તેમા પણ તાજા અથવા સારા માલની પીંછાં કરવા માટે કેટલીક માહિતગારી અને ખજારદારી જોઈએ છે, માટે માસો આપણે એ ચીજની પણ યોડી પીછાણતા ચીખી લઈએ. ખોરાકના પંખીઓમા માદાના કરતાં નર વધારે ખાવા લામિક છે. તેમને વળી એ પરાંજીઓની ઉપર પરમાણે પણ તેમના સવાદ અને ખવાશ બદલાય છે. મોક્સ ઉપર પછે પંખીઓનું ખાસ રક અને જડું થાય છે. આ

તે સપેન દેશનો એક સીધો બનાવતો હતો જો પોતાનો
હાનર જાહેર કરવાને સાફ ના પાડી હતી. બીજી સત્તા ઉ
પરથી આવતી પડે છે કે તે સીધીના જરૂર પછી સોએ બના
વવાનો હાનર નાણુદ ધરો, પણ સને ૧૫૬૬ માં આ હાનર
૨ એક જરમને પાછો તાલો કીધો.

ક.

રમુજે કુરસત.

૧. લાંબી પુછ નહી વાંદરો,
માર પગ નહી ટાર;
શીર ચમર ને ચમરી,
પણ નહી હંથ ને ચાર.
૨. પાતલી પેટી ચોખુબી,
નારી નામે નામ;
રાખે પેટ તથે ધૂરી,
દીસે લાકડ કામ.
૩. હું એક ભાતની બંદગી છોડે. ગામ્પેણુ રૂપી મારી લ્ય
મારો પેલો ને તરીઓ દરીઆવમા ધુમ મચાવેછે; પેલો ને
II માણુશનો જમ છે અને નરીજ તથા ચોધાનો ને અરધ તેજ
મા બીજા અને ચોધાનો છે. S. E. D.

૪. ઊલટાવેલાં નાચો—

- ૧ રસ લીલા સાત કથા મંડપ કસ.
- ૨ એક મંજી બાજી લુડતે.
- ૩ ભાગકર હવાવી પુજન હોતે.
- ૪ નાહણું મામાએ જરા અમીય,
- ૫ સાકર પર નેન ગમ્યા.
- ૬ થી બુધ કવર.

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

૧. દડકો.
૨. જલ્દાદર—જલ્દા—જલ્દા—દર—નર.
૩. ઊલટાવેલાં નાચો.
- ૧ સસત ગોરતાર અને સતીઅ પરકાશ.
- ૨ બંધે જમશેદ.
- ૩ ગુબ્ધ સમાચાર.
- ૪ ગુબ્ધ માણુક.
- ૫ અપખાર સોદાગર.
- ૬ સમાચાર દરપણ.
- ૭ આરીઅ ખીતર.
- ૮ ગુજરાત ખીતર.
- ૯ સમશેકર બાહાદુર.
- ૧૦ નેરીવ આપીનીઅન.
- ૧૧ હુંદ પરકાશ.
- ૧૨ હીલ રીશારગર.
- ૧૩ રાઈઅસ આશ છંડયા.
- ૧૪ બંધે ગેજેટ.
- ૧૫ ઈસહાર આશ છંડયા.

શાહાબાદ વીશે ઈશવર પરાયના.

કાહારવો.

(બનને ગુજરીયાં લુટી, હાહીરીયાં લુટી
લુટી લુટી મદન ગોપાલ, બં એ રાગે.)

- કર કુવરજીને મારે, કુવરજીને મારે,
મારે મારે કર વિષાધાર,
કર કુવરજીને મારે—૨૬.
- રેમ નજરથી, માથુરે જોની;
હરિ ધાની ધાની એની વાર—કરો ૧.
- બર દરીયામાં, વહાણુ પડયું;
તેને તલ્લીરે તું તાર—કરો ૨.
- તું વિના કોઈ દાદ નહી લેતું;
મોટે તું રાખ દરકાર—કરો ૩.
- તુંજ થતાપે જોએ મારે;
કાદ તું રોગથી બાર—કરો ૪.
- હોરી જગ કરતી, રો કુપ હરતા;
તેથી કરો ઉપકાર—કરો ૫.

પાણીની ખાટ વિશે.

રોલાવૃત છંદ.

સંભવ એવેએ, ધશે સાધવારી બાઈ
ચંપર કરે પોકાર, દશ દશાવર માહી.
મેયે ક્રોધી ક્રોધ, હોણુ જાને નહી આબો;
છત્રી અરચ નહી ક્રોધી, કરતીને કીજા ક્રોધી.
પણ કોઈ દુષ્ટા પડે, કંજુસ કોઈ મનમાં લાવો;
ઈપર નહી દેખડાવે, આપણને એયો દહાડો.
વિના પાણી વગર, કોડ અનાજ સુકાયો;
વિના પાણી વગર, ફેટલા ચરોવર સુકાયો.
વિના પાણી વગર, હાલમા છુમો પાડે;
કેમ ધશે રે વાર, આખર ખરે ઉનાલે.
મોટે મધુનીરીપાલ, હવેતો મુંબાલ રાખો;
કરો કંઈક વિચાર, ઉગાડો તમારી આંખો.
પણ જો એની ખન, જરા નહી મનમાં ધારો;
તોતો અમવા પડે, તમારે લખાણુ મારો.
વળી જાણુ નહી કુરાય, સુરીયામ રસ્તામાંહી;
સાક આંગળી કરે, કહેશે કે કરે સુકાઈ.
મોટે કુવાની બ્યા ખોટ, હોણુ ત્યાંતો ખોદાવો;
જુલો ને ને હોણુ, તેને ફરીથી સુધારવો.
એમ કરી માન, તમારે સધળે વધશે;
સાક અને ચરકાર, તમારી ફરજ શમજશે.
અરે સુધરાઈ લાખાએ, મીનગી ચાલુ જોઈ;
અને એટલું કરે, દુઃખી થાપ જન નહી કોઈ.
હોરી મીતો બાઈ, મનમાં ખોટું ન લાવો;
જગ કરતો દાતાર, બનાવે નહી એ વારો.

મુંબઈ, દેવર આશકારા પરમમાં મિહરાંમજી ફરકુજીની
કંપનીએ છાપીલું તથા પરગટ કીધુંછે. કો. કોટ—મેહરાંમજી
હરિમજી સીટ, નાં ૬ તથા ૧૨.

સ્ત્રીપ્રોધ.

પ્રસતક ૧૫ મું.

નવેમ્બર ૧૮૭૨

આંક ૧૧ મો.

ભોલો દોલો

અથવા

ભોલો ભલો—ભુંડાનો ભાઈ.

એક વારતા.

પ્રકરણ ૬ મું.

ભોલા દોલાને તેની માતા ઘરમાં પડતો મેલી પેલાં કુસંતીના મેદાન તરફ યોડોવાર પાછા ફરીએ.

એક હાથ ઉપર ફનજીયાહુ અને બીજા હાથ ઉપર પુણ્નમચંદ વકીલ વગેરે મોટી મારામારી થઈ પડી તે બલીસ દર વીથેની દોલાની ભુલથી હતું અને કુસંતી વીથેની દોલાની ભુલથી તેઓ વગેરે પાછી સુલેહ થઈ.

અરસ પરસના બોલાયાથી તેઓ ખુશ થયા અને વગર તેડેકી કરવે ચલાવેલી મારામારી સાડું તે બેહુ બેર ડુલાતા પ્રસતાવા લાગા. અવળતાં ફનજીયાહુ શેડની વાંક વધારે હતો, માટે તેને પ્રસતાવો પણ વધુ થયો. વકીલ પુણ્નમચંદ વાંછીઓ હતો, પણ વગવાણે અને કામનો માણ્ય હતો, તેને વગર વાંકે કોરડાનો સવાદ અખાડવા માટે ફનજીયાહુનો પ્રયાત્નાપ અનંત હતો.

જેટલી લડાઈ જોયમંદ હતી, તેટલો જ આ સુલેહ હવે નેસ ભરી થઈ. જેટલી અદાવત અને દુશમની વધી પડી હતી તેટલો જ મોહાબત અને મીતરાયારો હવે આ બેહુ આખરુદાર લડવઈઆઓ વગેરે વધી પડી. તેઓ એ પેઆરથી કોટી કીધી, શતોશથી મોડેતેજો કીધી અને પુશીથી તે રાત સાથે ગુબરવાનો ઠરાવ કીધો. આવી મજા હવે દોસતી બંધાવા પછે થું થોડા વારમાં તેઓ છુટા પડી પોતપોતાની જગે જાય ! આ નવી પુશાલીનું થું એટલામાં જોઈ લાવવામાં આવે ! થોડો વખત પણ સાથે જ જાયવા વગર, પેટભરીને અરસપરસ વાતચીત કીધા વગર કીસ ક્રેમ આવે !

આ સુલેહ અને દોસતીની મુબારક બારીમાં ફનજીયાહુએ પુણ્નમચંદને તથા બીજા મોહાબતીઓને નહી વધારી રહેર આસે પોતાના બંગલામાં મોન કરાવા લઈ જવાની આમેશ બતાવી. પુણ્નમચંદ વાંછીઓ પડ્યો, તેને એક

ખાનાર પીનાર પારસી સાથે થું ગમત પડે ! પણ ફનજીયાહુએ કમુલાત આપી કે પુણ્નમચંદ ને ચાહો અને ને પોતાના શાએને અનુસરતું માગો તેમ ખાંતુ પીછું આપવા મા આવશે. વાંછીયા ભાઈ મોસત મરથી નહી ખાશે, પણ ભાઈ તરકારીતા ખાશે કે ના ! ફાડ તાડી નહી પીશે, પણ ફકતો પીશે કે ના ! અને તે કરતાં કસીબી અડચણ લાગતી હોયતો પુણ્નમચંદ પોતાની સાથે પોતાના બરામણ ભટને લઈ જાય એટલે સંઘલો પીડા એાછી. આ પાછો વીમાર પુણ્નમચંદને ઘણે બંદેસતો દીસશે અને રાંદેર નવા માટે તેણે પોતાના બરામણ ખોદમતગારને પોતાની સાથે લીધો.

આ સંગની સાથે અવળતાં રૂસતમ આગેતો જવો નેહુએ, તેમજ પુણ્નમચંદનો દોસત અરદેસર પણ નવો નેહુએ. પણ તેની સાથે સરવેને બંધીતા વીકાજ વઈદને લઈ જવાની દરખાસતો આ બેહુ દોસતોની હતી. હુક માનજી હુકીમને પણ લઈ જવામાં ગમત હતો અને આ વીમાર કરતાં રાંદેરની ખેપને માટે તઈઆર થતો આ સંગ વધી ગયો હતો.

પણ ફનજીયાહુની આ ધરણા પાર પાડતાં અવળતાં વીકાજ લાગવા વતા રહ્યો નહી.

પેહેલાંતો રૂસતમ આગા ને બીજવાઈને દોલાની પુટે કોરડા હતો, અને કીચલમાં ફસી પડ્યો હતો તેને પાછો ફરતાં કેટલોક વાર લાગે.

તારપછે વળી અરદેસર નરા ભારી થયો. તેણે ને વીકાજ સાથે તરતની દોસતી બાંધી હતી, તેણીને છોડી આ વવાનું તેને ગમીક નહી અને તેથી તેને સમજવતાં નરા વીકાજ લાગે.

વળી વીકાજ વઈદ ને આ કુસંતીની ખબર સાંભળી ને નહી કીનારે આવી લાગે હતો પણ ને આ સુલેહ થવા પછે પોતાના એક દરદી ધરાકને નેલા ગયો હતો, તે પાછો આવવાની મોઝી કરી નવા છતાં પાછો ફર્યો નહી, તેમજ થોડો વખત ગયો હતો.

છેલે હુકમાનજી હુકીમને આ "પારડી" મા કેમ બોલાવેલો તે એક સવાલ હતો, જેના મુકાદા ઉપર સંઘલો એાનું પેઆન લાગેલું હતું, તેટલાં બીજા હાથ ઉપર નહી આ તર તઈઆર કરવાનું તથા રાંદેરમાં વચ્ચે પેાંગ પેાંગીયાડી સંઘલો તઈઆરી રાખવાનું કાંમ ચાલ્યું હતું.

રૂસતમ આગે આવી પુગા પછે વીકાજ વધદનેથી આવતાં વખત લાગે નહીં. પણ વળી લુકમાનજને પછી હીઆં તે સાથે લેતો આવવો હતો. તે જુદો ના મહુદીન પુણેમજદ વકીલની જોખમાં હતો. દોહાની લુલને લીધે થેલા મોદીના મનજીભાઈપર ગપલી નોટીસ ઉપરથી તેણે બીયારા આ વેહારા વધદરાજને નાહકે માર માર્યો હતો, અને તે મારામારીના બદલો શી રીતે મેળવે તે બાબે પુણેમજદ વકીલની સલાહા પુછવા સાંડે લુકમાનજને તેને ધર જતો હતો; પણ વાટમાં તેને વીકાજ વધદ મળવાથી તેને ખબર થઈ કે એ વાંછીઓ વકીલતો ન દીપર ગપલો હતો મારે હીઆં તે વીકાજની સાથે આવી લાગે.

લુકમાનજના મેહરાપર મનજીના મારથી ઘણો ખલ રાત મહુંડો હતો, પણ ખાલી ખલરાતન મહુંડો હતો તે જુદો વાત હતી, ખલરાત કરતાં કાંઈ બીજી વધારે શખત બીજા એ બુદ્ધા હોરાને મેહરે મહડી હતી અને તે મારથી સોજી મહુંડો હતો. મનજીએ મારે લા સોરાથી કપાલ ઉપર માર કેહાંલે લીજી નેવડાં દી બાં ઉડ્યાં હતાં અને માર કેહાંલે બીપર સાવાથી મલમપ રો કરેલા હતો. એ ઉપરાંત હાથની ઉપર પંજુ લુકમાનજ એ પારો બાંધેલા હતો અને તેનો પગ લંગડાતો હતો.

થેલો મનજી તેને એ પરમાણે શખત માર મારીને નાહાસી ગયો હતો અને થોડોવાર લુકમાનજ એકસા મેથુષ હાલતના પડી રહ્યો હતો, તેને આસપાસના એકાદ બે રાહદારીઓ ઉમચીને ધર લઈ ગયા, જાહું સુધીમાં આવવા પછે તેણે મેહલવેડેલાં ચોતે પોતાની વધદની સલાહ લીધી અને તેથી ફરેગ થવા પછે તે આ વકીલની સલાહા લેવા આવ્યો હતો.

લુકમાનજ તરેહવાર શુણનો માણુશ હતો. તેને આ વડ થોડી અને તેનું ડોલ ઘણું હતું. પોતે ગામડી હકીમું કરતા હતા, પણ તેલ તથા માપ ઈંગરેજ વાપડતા અને તેથી પોતાને ઈંગરેજ હકીમમાં ખયાવા જતા હતા. વળી લુકમાનજ પોતાના ધરમપર રૂસતમ હતો, પણ તેથી બાહારથી ન. ધરમનું એક પાકીને ફરમાન કે કેક નહીં કરવી તેનું ફરમાનને તે છુડું તોડતો હતો અને “જાહું મળી તારી તાંહાં છોડે ગાડી” તેમાનું આસામી હતો. તે નામ આ મેહરો સાથ સમજની કોતાઈ હતી, અને જેમ મેહરોએ તેમ સઘળું માનવાની તેની ખાશીમિત હતી. આ માલથી સાધારણ ગરીબ ગુરખાંના લુકમાનજનો વકર અને દમર હીક હતો, પણ ધનજીશાહ, અરદેસર, રૂસતમ, વીકાજ અને પુણેમજદ જેવા આ પક્ષ અને કાકડાં આસામીઓ માતો લુકમાનજ અજખ મશખરી કરવાના એક રમકડાં જેવો હતો.

વળી “વધદ વધદના વેરી” એ કહેવત પરમાણે વીકાજ અને લુકમાનજ પણ એકેકના “પેટમા છુરી” રાખતા હતા. વીકાજ પણ ઈંગરેજ દવાના ડાકરના ખપવાનો ફંકો રાખતો હતો, કેમકે તેણે સરકારના લશકર ખાતાં મા ઘણા વરસ સુધી “અપાકીકરી” નું કામ કરેલું હતું અને તેથી દવાહંડનું તેણે થોડુંક જાન મેળવેલું હતું. તે લુકમાનજની મહડતાં દેખી શકતો નહીં હતો, તે પણ બા

હરના દેખાવમાતો સઘળી દોસતીન દેખાડતો હતો, અને અંદરખાંનેથી લુકમાનજને મેહરોવાના ઘણા હોશયો સામે લ થતો હતો.

નંદી પર લુકમાનજ પુણેમજદ સાથ મસલત કરેછે, તે વાખા વીકાજએ મેહલેધીન સઘળાઓને શીખવી મેળયું કે લુકમાનજ પર માર મડવાથી આપણને ઘણી દવા લાગતી હોય તેવો સંબલાઓએ દેખાવ કરવો અને તેની સાથ સારી પકે મળી નવું, પણ જે એવા ઢોંગ નહીં કરોય તો તે આ પછી સાથે રહેર આવશે નહીં. આ સુચના સંબલાઓએ કચુલ કીધી અને અમલના પણ આણી.

સંબલાઓ લુકમાનજની આસપાસ ફરી વળ્યા અને તેના જખમે બાબે ઘણી દલગીરી બતાવા લાગા. એકેક મનજીના મારને “ઘણો હીમકારો હોમજો” કહ્યો, બીજા એ મનજીને “નંગલી કુકર” કહ્યો, તરોબંએ મનજીની માલને “ફાંસીની સજને લાએક” નજીવી અને ચોખાએ આ માર મારે મોહડે ખાવા સાંડે લુકમાનજની ધીરજ અને સમુરીની સંહારાગાં શરૂ કીધી. પુણેમજદ વકીલને ધનજીશાહએ ઘણા દવાહં દીલથી નહીં પણ દોલથી અમર કીધે કે “લુકમાનજનો તરફથી મનજીભાઈ સાંમે નેટલાં તો હોમત મુકી શકાય તેટલાં યુગવાં અને તેનો સઘલો ખરમ હું આપરા.” તેમજ પુનેમજદ કચુલાત આપી કે “હું” એ સંત લુકમાનને પુરેપુરો બદલો જીહીતાવી આપરા.” વીકાજ વધદેતા લુકમાનજના હકીમાનીન તારોફ કરવા મંડેલો હતો. તે બોલતો કે “મનજીએ કોણને હાથ લગાડ્યો? બીયારા એક ફરેસતા જેવા મોરેજા હકીમને.” શું કહું દોસતો લુકમાનજના હાથને. એટલો નસ છે કે વાપરેછે તારેતો નમાલગોટા અને પાસાની દવાઓ, પણ તેમાથી મુલેલાં માણુશને જીવતાં કરવાનું એવજે બાકી રાખ્યું છે.”

આ સઘલી મોહાખત અને રીફતના શુખનોથી લુકમાનજનું દીલ તમામ પીગલી ગયું અને તેવજુ ખુશાલીના સાતમા આસમાને મહડી ગયા. માર-ખાવાથી નજહું તે વજુ આખરૂ નવાની પાસતોના હતા, તાંહાં આ લોકોએ તે પહીને એટલી આખરૂ આપવાથી તેવજુ ગોખા જીવતા જીવત મેહસંતમા ગયા. તેવજુની છાતી એટલી હરખાઈ ગઈ કે બોલતાં તેવજુની જાંઠં પણ લથરવા લાગી કે—“ને હરખાતો, હું હીઆં આવો તોવારે તમારી મેહરવાનગીને માંડીશ, કે ખાધો, માર ખાધો, તેથી તમારો દીલગુરજો, ને શુદો આવો, તારે”

આ પરમાણે ફાડું ફાડું બોલતો નેજ વીકાજ વધદ વચમાં પડ્યો “સાંહોએ, હકીમજ એટલા હરખાંછે કે તેવજુ તરફથી હું બોલું છઉં. તમારો આવો દીલગુરજો નેજ લુકમાનજ તમારો પાડ માનેછે. નમાલગોટાના ગમે એટલા મલમથી અથવા ગમે એટલા મેથી પાખપી હકીમજ સાંજ નહીં યાપ તેટલો કરાર તમારા આ શુખનોથી તેવજુને મલેયોછે.”

લુકમાનજએ વીકાજની આ શોવાને મારે હેશાનખ દીધી તેના બરદો દોહો શાખાસી આપી અને રહેર સાથે મોજ કરવા નવાની ધનજીશાહની અમર પણ તેવજે ‘પુ શી સાથે કચુલ રાખી.

મળ્યો, તેના લાથેલાં બજાર, સુવાના બીછાનાં, અને બીજાં અસંખ્ય સાથ તદ્દખાર હતા અને એક ચરબદા ર. માણસના, ગાલની ત્રીસાલે, પવણથી ઝુલેલાં સડ પાક લાકના અરસામાં આ દેસતોની રેલીને રહેતો. કોનારે લઈ ગયા, જાંહાંથી તેઓએ પાધરાંન ગામની પાદરે થન છાયાહાંના વડવાઓથી ઉતરી આવેલાં જુના વંછાંની ના હાંની બંગલીના ઉતારે લેવા નવાં માડ્યું.

પ્રકરણ ૧૦. મું.

તાડીની મોળ અને અંસતોની આરજીમંદ આ દેસ તોની મંડલીએ ધનજીયાહુના બગીચાને રસતા લેવા આ ગમચ તેઓની સંક્રમા એક નવો દેસત હુમેરાથો, ધન જીયાહુના વંછા તરફ જતાં વોહારાઓના આ વતન રહે રમા જુની મસજીદની પાસે એક ભાટ અથવા ચારન કવી તા બેલતા હતા અને તે સાંભળવાને લોકોનું મોઢું ડોહું મેળું મલયું હતું, તાંહાં ધનજીયાહુના દેસતોના આ નવો દેસત થોડા ઉપર બેસીને ભાની ભટાઈ સાંભળતા હતા.

ધનજીયાહુ અને તેના પારસી દેસતો મારન લોકોના કથાવરનજીને શોખ નથી એમ કહેતા હતા, પણ ખરી વાત એ હતી કે તે પારસીઓને આ બટકબોલા ભાટ લોકોની વારતાની સમજ નહી હતી, પાંછોના રે લાની ત્રીસાલે જરે આ ભાટ વગર અમકચે પોતાનું વર જીનાં કરશે બપો, તારે ધનજીયાહુની જાણે બલા કે તે શું બેલેલે. ભાટની ભાયા તેને મનસે પેહલવી ઈઆ સંસકરીતં જીવી હતી અને વળી ધનજીયાહુ તથા દેસતો મું મન તાડીપર વધારે તપેજું હતું.

પણ પુણેમયંદ વકીલ હીડુ હોવાથી તેને આ કથા વરનજી ઉપર બહુ શોખ હતો અને તેણે બહુ થઈ ઉપવી આખી રેલીને તાંહાં ચોભાવી. તેઓ ચોખપાતો સાડું થ યું કે તેઓના દેસત જાંહાંગીરજીયાહુને નવો હુમેરાવાને બની આવ્યું. તેને ધનજીયાહુએ પોતાના બગીચામાં આ વવાને તોડતું દીધું, અને જાંહાંગીરે લગાર આનાકાંની કરીને તે કંછલ રાખ્યું.

જાંહાંગીર આ ભાટની જાંબંદારીને તમારો જોવા હોયથી જો રહેલો હતા અને વળી થોડેસવાર ઘણો હતો, એજ બીના વાંચનારી બાનુઓને કહી આપશે કે આ લપાડવાળો જાંહાંગીર પોતાના ઉપલા સુરતી દેસતોથી જી દાન ખવાસને હતા.

જાંહાંગીરજીયાહુ એલપાડ તાજુકાને રહેવાસી હતા અને પોતાના ખાંદાંનથી, પોતાના માલ મીલકતથી, તેમજ પોતાના જાતી ગુણથી તે જાંહોતો ઘણો હતો. તેના હાથ માં બાપદારથી મળેજું એક ગામ હતું, જેની તેને સારી ઉપજ થતી હતી તથા જે ગામને તેણે પોતાની ચંચલાઈ તથા ચપલાઈથી ઘણું સુધાર્યું હતું. જાંહાંગીરે સાચી છવ નો, મોઢાં દીલને અને ઉદાર મનના હતા. તે બાહાદુર, હીમતવાન અને જીરેમંદ હોવાથી લોકો તેને જાંહાંગીર જાંગીને નામે જોખાપતા હતા.

જાંહાંગીર જાંગી ખાતર ૩૦ વરસની વયેનો ગમરૂ નો જવાન હતો. તે જુદો મગજે ચલાક તેડો દેખાવે શુંદર

અને કદે કદાવર હતો. તેની ચાંચલણ ગંભીર પણ મીલનસાર હતી. તે ગંભીરજી ગંભીર દેસત સાથ બેલાતા હતાં અને તેપણ પોતાના રેકાંવ રાખી શકતા હતા. તે મશખોરે અને હેડમુખો હતા, પણ પોતાને અથવા પારકાને અપમાન સાંખી શકતા નહી હતા. નખલાને હીમાએ તે બાજુબજ બતાવાને તે તદ્દખાર હતા. તેને કસરતો, સવારીનો અને ગાંધીજીના ઘણો શોખ હતો. મા બાપ બાળપણના મરણ પામેલાં હતાં અને તે એક મોટી પીડામાં થી બચ્યો હતો. તે બાલ લગનની પીડા હતી, જેમાંથી આજ સુધી તે કુમોરો રહેલો હતા અને પોતાને મનભાવતી મેહુબુમ મેજવવાને શક્તીવાન હતો.

આવા એક દેસતને પોતાની સંક્રમા જોવાથી ધન જીયાહુ અને તેના સઘળા "કપનીઆરે" ખુશ થયા.

ધનજીયાહુએ પોતાના વંછાકામાં સરવે પહોરોજીઓની એકસરખી મદારત અને માવજત કીધી. પોતાના આ પ મરંગી પહોરોજીઓને પોતાની મરજ અને એતકાદ પરમાણે સાથે ઈઆ જુદા જુદા જમવાની છુટ મેળી હતી, પણ જુદા જમનારને માટે તરફદ ઈઆ મોજ કાંઈ ઓછી નહી હતી.

જુદા જમે એવા પહોરોજી અલખતાં મે હતા. અંક પુ જીમયંદ વકીલ અને બીજો હુકમાનજી હકીમ, પુણેમયંદને પરગતેઆત સાથ જમવાની ખરેખરી છોટ હતી અને તેથી તેણે પોતાના ભટને હાથયું મકાલેલું જોભન જુડું લીધું હતું.

હુકમાનજી ખુસલાખન હતા તેને જુડું જમવાની જરૂર નહી હતી અને તે આ સઘળા દેસતો સાથ એક મુકરે બેઠો હતો.

બાકીના દેસતો પારસી હતા. તેઓમાં જાંહાંગીર જાંગીને જુદેલીન સાથ જમવાની ખુશગી છોટ નહી હતી અને તેથી તે હીમતથી મેરેડેસત મેઠો હતો.

ધનજીયાહુને છોટ હતી, પણ તે નામની અને રખા મની હતી. તેવજ સુરતમાં રોડીયા ગણાતા હતા અને લો કોના માનના હુખા હતા એટલે લોકોમાં પાકીંગી ઘણી બતાવતા હતા. પણ ખાતેનમાં તેઓ પરગતેઆત સાથ જ મનપરજાદ કરતા હતા અને આજ વંછાકા ઘણું ઈંગ રેજ અમલદારોને જમાડવાની નોખ હતી.

રૂસતમ આગા વજેરેને છોટ હતી, પણ ધનજીયાહુ થોડને છોટ હતી એટલાજ માટે અને જાંહાં તેવજ બતાવે તાંહાંજ તેઓ પણ છોટ બતાવતા હતા.

મોશરાન અને મસાલદાર પકવાનોની શી મના ? તાડી અને મસાલદાર મેવશની લેડેજતની શી મના ? ધન જીયાહુએ પોતાના ખાચ ખજુરાંની તાડી મંગાવી હતી.

મેરેલો આ દેસતોની મીલકશના ડોલ ટપા હુદમા હતા અને તે જાંહાંગીર જાંગીની હાજરીની ખુશી હતી. પણ જેમ જોલાબ અને ચમેરીની મખવાસને ફરમાસુ ગા લેલો લેવરો આસપાસ ફરવા લાગે અને જેમ તાડીની તાં સ તાજાવા લાગી તેમ જાંહાંગીર જોતા કે હુદ અને ખરીઆ ઘ પછાડે પડતી હતી.

મજામ મશખરીનું મધીઅ મીડું સમયું હુકમાનજી હકીમખર હતું. તે સુરોમ્મની આસપાસ આ સઘળા મસા ત ગરેહીનું મંડળ મરૂં હતું. ગરેહો મસત તારે સુરી

અ વધારે ખસત હોવો જોઈએ અને તેમજ હવુ. લુકમાનજી તાડીના બાંડાં પર બાંડાં ઉઠાવતાં ચક્રચુર ધઈ ગયા હતા.

પણ તેને બાંડાં ઉઠાવતી ફરજ પાડવામાં આવી હતી. તેને દાડૂ અને તાડી પાવાના સંપ થયો હતો. સઘલા સુ રતી હોવાનો તેને હાકલો કરવા બેઠો હતા અને તે ધારણામાં તેઓ ઘણે દરજે ફાવ્યા હતા. થોડો વખત જતાંમાં લુકમાનજી ટાટ ધઈ ગયા હતા અને બીજા દોસતો મુશ હેઠરમા ઉતર્યા હતા.

લુકમાનજીની તારીફપર તારીફ કરવા, સલામતીપર સલામતી લેવા અને તેને તરેહવાર રીતે બેહુકાવાની યુક્તિ આ કારણસર વાપરી હતી. એ સઘલા હોનરની કુંઘી વીકાલ વધદના હાથમાં હતી અને તેણે વાલકીથી એ ચાવી ચલાવી હતી. લુકમાનજી પોતાને વીદવાનના તથા સઘલી નવી શોધોના અબીઆશીમાં ખપાવાનાં જુ માનથી ઘણા ફસાયા હતા અને તે જુમાનનો વીકાલજે હ મણા ફાવ્યા બરેલો ઉપયોગ કીધો.

લુકમાનજી પોતેજ એક કોપડું ઉઠાવીને બોલવા કે “ભાઈએ આદમજીના વખતની વાતો તો હવે બધી જીવી જવાનો વખત આવ્યો છે. દોસત વીકાલ તમને તો ખબર હશે કે આજે વીનલીના ખપ ફેલો વધે છે. સામા નને ઘેર મરાવામાં વીનલીએ તો છે પણ મેં સાંભળું છે કે નાહતા જવડાએ વીનલીથી નાચે છે.”

“હા. પણ મેં તો સાંભળ્યું છે હકીમજી કે વીનલીથી માણસની લાશમા પણ જીવ આવે છે.”

“અને મારા વાંચમાં તે વાત આવેલી છે.” તેમાનું કાંઈ ખતે નહીં. હકીમજીએ વાંચેલું નહીં છતાં, દોલ જી લવવા સાડું ચરાવી દીધું. પણ વીકાલ વધદને વાત બે હેકાવાને તેથી બની આવ્યું.

“વીકાલભાઈ હુંને તો વાંચવામા એવું આપું કે તું વાં આદમ વીનલીથી જીવતાં ઘાપ છે.”

હીઆં હકીમજીએ થોડી તાડી ટાંસી અને વીકાલ થોડી નવી તાડી આગળ રેડી ચાલ્યો.

“અરે તારે હકીમજી તમેને ખબર નથી. મેં લ શકરી દવાખાનામા ચાકરી ફાંધેલીએ અને તાંડું મારા વડા ડાકટર વાલશેડે નનરે જોએલી વાત અને કહી છે. હા, પણ શું આ તારી ફરમાય છે !”

“થું દોસત ડાકટર સાબના દીકામા શું આપું ?” આમ કહીને હકીમજીએ વળી કોપડું ઉઠાવ્યું અને પીતાં પીતાં બોલવા “તેલ સામે શું વીનલીથી જીવતું માણસ દોડું ?”

“માણસ ! અરે સુરડું ને તેથી કોણતું ? ખુનીતું, પણ હકીમજી તમે બોલ્યા શું ? વેકો આટલી તાડી પુરી કરો.”

“તમે કોઈ લેતા નહીં ને અનેજ પાવોછો.”

“કાંમે નહીં કાંમે ! હું તમારી સાથે લઈ છઉં. વાંક ધનજીશાંદ શેડેનો છે. શેક લેવો, કાવવા બધા સાહેબો ને તાડી નામ, એ હા, આતો સીંગનપોરનો ખાલ છે, હકીમજી નરા તપાસી જુવો, આપણુ બધા તપાસી જોઈએ.” બીજાએએતો ખરેખર તપાસી જોઈ તારે હકીમજી સ

ઘણી ખલાસ કરીને વધારે તઈઆર બની રહ્યા અને વીકાલજે વાત આગળ ચલાવી.

“કેટલે કે વીલાપતમાં એક ખુનીને ગમે વરસ કાંસી દીધે, તેની લાસ ઉપર વીનલીના ફીલચુરે તપાસ કીધી અને તે મુઠું જીવતું થયું.”

ફસતમ આગાએ વચમાં ખોટી તાપસી પુરી. “એ મેં વાંચેલું છે. કેટલે કેને તે મુઠાંની કાંન કડકડયો, હા, હીલીએ ને પગ ઉમકાયો.”

“એટલું નહીં પણ જે વીદવાન તપાસ કરતો હતા તેને કકડાવીને એક લાત જે જાહાડી દેની તે વીદવાન તો ચાર વાર ઉડી ગયો. તાંહાંથી તે ખુની ઉડ્યો તેવા પસે એક છુરી પડેલી હતી, તે લઈને દોડ્યો, ધુમાવતો ધુમવતો મોહલામાં દોડ્યો અને પછે તે કાંડાં નાહોડો તે અનના દાહાડા ને કાલની ઘડી મુઠી કોઈને ખબર નથી.”

“ખરે ભાઈ વીકાલ આ મનાવ તમારા ડાકટર સા આખતા જિવામાં આવે ?”

“નનરો નનર—ખોદાના બંદા હોવોતો માનને.”

“પણ આતો હવે મોટી થોડ ધઈ ને આદમજીતનું બહું થીલું.”

“અરે પણ હકીમજી આપણને જીવે ખરવાના વખત આવ્યો, આપણુ વધદાનું કામ હવે વીનલી સાર્યો, આપણને દવા છોડીને વીનલીનો સાંચો વાપરવો પડ્યો. મારો ડાકટર વાલશેડે તો પોતાની સાથે લઈને ફરે છે.”

“એ હા—તારેને નરા આપણે દેખાડોતો બહુ મેહરમાની.”

“હા—હમણાં હીઆંન મંગાવીને જતાઉં, મેં ઘણી વાર તપાસેલો. ડાકટર વાલશેડે નહીના કીનારાપરજ રહેલો છે, ને હું ચીકી લખી મંગાઉં તો એક કલાકમા સંચો આવે લાગશે.”

આમ કહીને વીકાલ થોડોવાર ખાંતાનાં ચુકરા ઉપર યી ઉડી ગયો, પણ સાંમાની વાટ જોવા જેવી લુકમાનજીની મુશ રહી નહીં. ધુલેમચક વધીલની ફરમાશથી જાંહાંગીર નંગાંમે એક ખબર ગીત ગાયું, તેટલાં બીજાએએ લુકમાનજીને એટલી તાડી પાઈ કે તેના પગ ઈઆં બળાં બેહુ લથ રવા લાગ્યાં, પણ જાંહાંગીર એક બેઆલ એવો ગાયો અને ફસતમ આગાએ તેનો એવો જવાબ આપ્યો, તે ઉપર સંજીયાનું ઘેઆન રોકાઈ ગયું, તેવામાં લુકમાનજીએ ઉઠીને ચાલવા માડ્યું. ધનજીશાંદએ અસારત કરી વીકાલનું ઘેઆન ખેંચ્યું પણ વીકાલજે ઈસારત કીધી કે “અખાડા કરીને બેસી રહો, એને જવા રેવો, એનાથી જવાઈ શકાવાનું નથી.”

વીકાલનું સઘણું ઘેઆન લુકમાનજી ઉપરજ રહેલું હતું. લુકમાનજી ઉડ્યો તેવો ચાલવાની શકતી નહીં હોવાથી દેવાલને હાથ લગાડતો તથા કહોસતો દરવાજા તરફ જતા હતા. તે રાંદર આવેલો પોતાને ભુલી ગયો હતો અને સુરત પોતાને ધર જવા નીકલ્યો હતો, પણ ચલાપ કોણથી કે ચાલે. જે ઓરડામા જમતો હતો તેના બારણા પર જતાં તેણે એક એવોતો જમરો લપેરો આધો કે જો તેણે બાર છાંને અદરજો ધરી લીધો નહીં હોતો ઓરડાની અંદરજ

જહીખાઈ બવા વના રહેતે નહી, પણ ચોરડાના ચક્કડા તાં તે બચ્ચો તારે ઉખરના આંચકાથી તે કસ્યો અને એક કોકડમાં તે એવો જહીખાચો કે અડધો ચોરડા પર અને અડધો સીહીડીપર ભઈ પડ્યો. પડતાંવાર તાડીની કેકની જીમ તેને પુતી મહડવાથી તે તદન એકધુ હાલતમા પડી રહ્યો, પણ વીકાજ વધદ જે બાહેરથી બાહીંગીરના ખેચાલ સાંભલવાનું રોજ દેખાડતો હતો, પણ જેણે બારીકીથી લોક માનજીની હીલચાલપર કાન રાખેલા હતા, તે આ પડવાને આવાળ સાંભળતાં તરતજ એટલા આગળ રોડી ગયો અને મુદડાં જેવી હાલતમા લોકમાનજીને ઉચકીને એટલા ની એક બાજુએ એક ચોરડીમા બીજાના ઉપર મુવાડ્યો.

પણ લોકમાનજીને તેના બકડપણાને માટે સજ કરવા અને તેમાથી થોતે બજ મેળવવાનો વીકાજએ રૂસતમ આગા તથા ધનજીશાહ સાથે સંપ કર્યો. જેથી ધનજી શાહ ખાતાના સુકરા ઉપર પોતાના રોસતોને વાતે વલગાવી બેઠો અને વીકાજએ રૂસતમ આગાની મદદથી પોતાની ધારણા પાર પાડી.

તેણે રૂસતમ પાસે થોડાક શુલાલ અને કુંડું પાંછીમાં બીનવી મંગાવ્યું અને જેમ આપણી બાનુએ બારણા ઉપર અંપકું કરે છે તેમ લોકમાનજીના મેડેરાને, બરડાને તથા દીલ ઉપરના સળળા પોશાકને આ મેલવણીમા લપેટી નાખ્યો. મે પછે રૂસતમ અને વીકાજ બંને ભણુ બાંહે કાંઈ બન્યું નહી હોય તેમ રોસતો વચે પાછા આવ્યો બેઠો.

સળળાએને ઉંઘના નિહાકા આવવાને હવે જામે વીલમ નહી હતો. સાંભના કુસતી ખેલી તારથી તે અતાર સુધીમા આ રોસતોના મગજ ઉસકેરવાને કહ્યું બાકી રહ્યું નહી હતું, માટે રોસતો પોતાના બીજાના ઉપર ભવા સા રે ઉઠ્યા, પણ તરત લોકમાનજી કાંહોળે તે પુછવાની અરે સારને સુધ આવી. અરેસારને જેઈ પુછેમયંદ અને બી જામેને પણ એજ સવાલ સુન પડ્યો. વીકાજ અને રૂસતમ આગા પણ બાંહે કાંઈ બાજુતા નહી હોય તેમ એજ પરપુછા પડ્યા અને ધનજીશાહએ પણ દોંગમા અનજન પછું બતાવી પોતાના કાવલા બચરચીને બેલાવવાની તથા લોકમાનજી કાંહોળે તેને પુછ્યું. કાવલો આ સળળો વખ પાછલા ખંડમા બીજા ચાક્રો સાથ રોકાયેલો હતો, માટે એ બામે કાવલાએબી કાન પર હાથ મેળયા, તારે ધનજી શાહએ ભરા ધભરાટનું રોજ કરીને લોકમાનજીની રોષ ક રવા કાવલાને ફરમાવ્યું. કાવલો એટલાજમ ગયો, પણ તે વખતો જનકી નામની થોડાવાળી “બાપરે, બાપરે” છુમ ખારતી પોતાના રોક તરફ આવતી નજાઈ. તે બીહીકથી ઉઠવી પુતી જેવી થઈ હતી અને તેના હોટ સળળા ફીકા થઈ ગયા હતા. તે આવાતાંવાર ધનજીશાહને છુમ પાડી કેહેવા લાગી કે “મારી લાંચેખેરે મારી લાંચેખે, લોકમાનજી હકીમને મારી લાંચેખે, તે ચોરડીમા પચેરે છે ને આપણું દીલ લોહીએ ખરડાઈ ગયું છે.”

આ છાકડા વધદને મુદડાંની હાલતમા કુંડાંએ ખરડીને મુવાડવાના દોંગની મજનો હવે વખત આવ્યો. ધનજીશાહ રોસતો સાથે જનકીની બતાવેલી નજા ઉપર રોડી ગયો અને સળળાએએ જેયું કે લોકમાનજી તદન બેઠોય પડેલો હતો અને ખરેખર લોહીમા ખરડાયેલો હતો.

જનકીએ તરત તરક બાંધી અને જેઓ અનજનના હતા તેઓમાના ઘણાખરાએએ રોકે આપણે કે થેલા થોદી ના જનકીએ તેને મારેલા મારથી આ પરીનામ નીપળ્યું.

જનકી ઘભરાટમા છુમો પાડવા લાગી, અને મારકો થી મોટી ગડબડ થઈ ગઈ તે હીઆં સુધી કે ગામમા વીકાજ છુમ માલી કે લોકમાનજી હકીમને મનજીખાઈએ મારીના ખયો છે.

વીકાજએ તાડી જેઈ સારવેને કહ્યું કે “હવે બીચા રો થોડોન વખત જવશે.” ધનજીશાહે પોતાના બંગલાપર જતાની આવાવાની ધાસતી બતાવી. પોલીસ પરેલને ખ બર થવાથી તે પરપુછ કરવા આવ્યો, પણ ધનજીશાહને ગામમા એટલા વગ હતો કે તેણે પોલીસ પરેલને સમજાવી, કમી અને તાડીનું એક ઘડીઉં આપી કાહાડ્યો.

આ ગડબડની વચે લોકમાનજીને ભરા ભરા સુધ આ વવા લાગી. કોર વાલતાંજ તેની આંખ ઉંઘડી ગઈ અને જેયું તો તે રોષપોષ પડેલો હતો અને ઘણાક મજા બતીએ વધ આસપાસ ઉભેલા હતા.

વીકાજ પોલી ઉઠ્યો કે “રોસતો તમે સળળા ભણુ ભરા અંદર જાઓ. પોતાની કરમખખોશથી દરદીમાં ન રા હોશીઆરી આવે છે, તેને આ બીડથી ઘભરાવવો નહી જેઈએ.”

આ હુકમ સુનમ ધનજીશાહ અને રૂસતમ આગા સીવાએ સળળાએ બીજા ચોરડામા ભઈ કચકચાર અને વાતચીત કરવા લાગા.

લોકમાનજીમા હજી ઉઠવાની તાકાત નહી હતી, તેણે પડ્યો પડ્યો આંખ ઉંઘડી પુછ્યું કે “અરે હું કાંહાં છઉં?”

વીકાજ તેને ઘભરાવા હાંભર હતો. “બાંહે તું તો મજા પામો છે અને તારી લાસ ઉપર હમણા જુરી ભરવાની છે.”

લોકમાનજીની કેફ હજી ઉતર નહી હતી, તેણે જીમ માને જીમમા ઘભરાટથી પુછ્યું કે “થું હું મરી ગયો?”

વીકાજએ થંભીરાઈથી નવાબ દીધો કે “હા તું મરી ગયો છે.”

લોકમાનજીએ ભરા હોરા લાવીને વીકાજને રૂચેલા બી કાહાડ્યો કે “તમે વીકાજ વધદેલો નહી?”

બાંહે આ સત્રાલ સાંભળ્યો નહી હોય તેમ વીકાજ એ અખાડા કરીને ધનજીશાહ સાથ વાત કરવા માંડી, “શેક જેયું કે, આ વીનલીની અસર જેઈ કે?”

“હા—ડાકટર. થું અજાએમ અસર છે?”

“પણ ધનજીશાહ શેક, હજીતો વીનલી બરાબર લાગી નથી. લાગે તારે માલમ પડશે.”

લોકમાનજી હવે વધારે ઘભરાયો અને અરધી કેફમા બેલાયો “ધનજીશાહ શેક હું જવતો છઉં.”

“નહી હકીમજી, તમે તો મરી ગયોલાહો, એતો ડાકટર વીકાજએ પોતાના વડા ડાકટર પાસથી ને વીનલીને સાંચો મંગાવ્યો હતો તેની અસરથી તમે ભરાવાર જવતા થયાહો.”

“અરે આ થું થઈ? ડાકટર હું મરી ગયોતો?”

“સાહેબ તમે રેમપોરરી ઈનસાનીટીમા આવેલાહો.” હકીમજી સમજતા મરે. બાંહે કાંઈ વીડીઆને ખો

લ હોય તેમ વીકાલએ ખોટો બોલ અસવી દીધો અને હ કીમત્ત ધરાયા.

“મારી હાલત ખરાબ નેવું છું. અરે હું મરી જ વાને. કેટલોક વખત ધીમ્મો?”

“એક અઠવાડિયું અને સાડા તરણ કલાક ઉપર. એતો વીનલીથી તમારું દીલ સલામત રહ્યું છે.”

ધનંતશાહ નરા દાહાયા થયા. “આફરીન ડાકટર, આફરીન તમારી વોલીઆ ઉપર, તમે પારસી ટોળાનું ના મ રાખ્યું છે, પણ ડાકટર બીઆરા લુકમાનને આટલા દાહાડા સલામત બચાવશે તારેતો એને તદનન જીવતો કરવાં ની કોશિશ કરો.”

“ખોદા કરશેતો તેમની થશે. હમણા નરા મુદ્દું જ વતું થયું છે, તેટલાં મને સવાલ કરવા દેમ્મો. લુકમાનજી આ નરા પીએતો, તમોને સવાલ લાગે છે?”

આમ કહી પાણીનું ટંબલ આપયું અને લુકમાનજીએ કહ્યું કે પાણી નેવો સવાલ લાગે છે.

પણ વીકાલએ ફેરવી મારયું “ન્યુ”, ધનંતશાહ શે ઠ હજી બરાબર અસર થઈ નથી. રવાના સવાલ એમને પાણી નેવો લાગે છે. હું થાડું જઈ કે હજી એવણને વધારે વીનલી લગાડવી જોઈએ.”

વીકાલની એસારત ઉપરથી ધનંતશાહ એક લોહાંનો સલીએ ગરમ કરી મંગાવશે અને ગરમ ગરમ લોહું લુકમાનજીને એક મે વાર લગાડ્યું કે તેણે બુચો પાડવા માડી.

“હવે લુકમાનજી નરા આ દવા ચાખી જીવો.” આ કહી તેને ખરેખર દવા ચખાડી અને લુકમાનજીએ કહ્યું કોણ કે તે દવા હતી.

ધનંતશાહએ મોટી ખુશખબતીનું દોળ ફાલ્યું. વીજાના અખતરાની કેવી ક્તેહ થઈ! ધનંતશાહએ તેને ખારકખાદી આપી અને લુકમાનજી આ રોંગ સમજ શકે પેવી સુધીના હજી આવશે નહીં હોતો.

વીકાલએ હજી કારસતાન આગળ મલાવયાં “ન” હાં સુધી મુવેલું માણસ વીનલીથી ઉલું થાય અને ચાલે નહીં તાંહાંસુધી અસર પુરતી ગણાય નહીં. હકીમજી ન જાહેરો.”

હકીમજી ઉડ્યા ખરા, પણ હજી તેના પગ લથરતા હતા અને તે પોતેજ બોલેલા કે “મારામા ચાલવાની તકાત નથી.”

“કાંઈ ફર ના કરો, હકીમજી તમે આપણું બીં ઉડ્યા છે, એટલે હવે ગતીમત છે. હું સોગંદ ખાઈ કહું જઈ કે હવે તમે જીવતા થશે. હાલ તરત તો નરા ઉંઘાએ, ત પારસી જેવોની વાડું તમોને ઉંઘ આવે છે. તમે એને શેવ ટની ઉંઘ નો સમજતા. તમારી ઉંઘમા હું વીનલી ચાણુ રાખ્યા, તમે જેકીકર ઉંઘાને.”

છાકરા લુકમાને ઉંઘાવાની કોશિશ કીધી, વીકાલએ કહ્યું કે હું બસો વેર ગણી જઈ તાંહાં સુધી આંખ ઉઘાડતાના. લુકમાને તેમ કોણું અને પચાસ ગણ્યા નહીં તેટલામાતો. આ વોહોરાજી સાહેબ ધરાયેર યેરવા લાગા.

વીકાલ પોતાના ફોલીઆ સોખતીએ સાથ બાહેર આ વશે અને એસડાના બારણાને માવી દીધી. બાહેર રોસ તો તરેહવાર અટકલ કરતા ઉભેલા હતા તેઓ જાણવાથી ખુશી થયા કે લુકમાનજી તનદરોસત હાલતમાં અને સા

રીષકે ઉંઘ કાઢીએ અને તેઓની પાસતી નરમ પડવાથી તેઓ પણ સારીપકે ઉંઘાયા.

મકરણ ૧૧ મું.

સહવાર સુધીમાં લુકમાનજી પુર હોશીધારીમા આ વશે અને સમલાએને ઉડવા આગમન પોતે ઉડીને બારણું ફેકવા પડ્યો. તેણે એકતો પોતાને કેદ થયેલો જોયો, બીજી તો પોતાના બદનને કુકામાં લપટાયું ને પુ, તરીજી તો બદન ઉપર દહજીડવાના દાઢ જોયા, એ સઘલી નીચાણે ઉપરથી આગલી રાતની તેની કંગાલ હાલત તેને યાદ આવી, તે ઘણાજ ગુસ્સાથી બારણું અંકડાવવા પડી ગયો અને જે સમલા દોસતોએ તેની આ પરમાણે મ શખરી કીધી તે બાબે ખોલાસો પુછવાને તઈઆર થયો હતો.

લુકમાનજી હકીમને સહવારના પોહોરમાં પોતાના મ રાકો સામવવાં હતાં, તેણે રાતે ગમે એવો બેવડો મહડા વેતો તોપણ સરેસતાના વખતે તેની આંખ ઉંઘડી ગઈ હતી અને તેને નલલી પોતાના ધંધા ઉપર રવાને થવાની હોતવલ હતી.

એટલા માટે જરે તેણે બાહેર નીકલવા માટે બારણું ફેકવા માંડ્યું તારે તે બનના ગોસામા મદેશો હતો અને બનના જોસથી બારણું અંકડાડતો હતો.

પણ વલી તેણે વીચાર કીધો કે આ સમલા દોયતો મજાખપર મટયા છે, માટે ને આ વખતે સાચું તાંણુ કર રાતો અને વધારેવાર હીઆં કેદ રાખશે માટે છુટો થવા સાડું તેણે ખુસામતના રાહ એખતોઆર કીધો. તે મોલ વા લાગે કે “દોસતો બારણું ઉંઘાડો, ધનંતશાહ રોહાં બારણું ઉંઘાડીને નરા જીવો તો ખરા હું કેવો જીવતો થયો જઈ.” એ! વીકાલ, તમારા અખતરાથી હું જીવો જઈ અને માડું હેરાન બાહેર કરવા સાડું બાહેર આવવા મા રું જઈ.” એ ખોદા! વીનલીએ અને જીવડો છે. એ વીનલી, વીનલી, તારી અનળ કરાંમત છે. અને શખત આચકા લાગા, પણ હું સજીવન કેવો થયો જઈ. પારો અને બાહાર કાઢો.”

બાહાર ઉભેલા દોસતોને આ ઉપરથી નવી રચન પે દા થયું. વીકાલ અને રૂસતમ આગાએ દોસતોમા એવો વીચાર એસાડો કે “લુકમાનજી રાતના મુવેલો દોસતો હ તો, તેમાથી સજીવન થયો ખરો પણ બીચારો દેવાનો થયો છે.” સમલા દોસતો પણ સમજ શક્યા નહીં કે એ વીનલીની અને અખતરાની કેમ વાતો કરે છે તેઓની ખાતરી થઈ કે યેલા જનજીના મારથી અને રાતની શરાબની મ સતીથી તેનું જેણું એટલાઈ ગયું છે અને મગન ફરી ગયું છે.

વીકાલએ આ વેહેમનો લાલ લીધો, તેણે મારી પુછવા લાગે કે “કેમ વીનલીના દેવ! તમારી તમીઅત કેમ છે?” લુકમાનજીએ વીચારયું કે હમણા જે ના કહીશ તો કાંઈ મારો રસતો થવાનો નથી, માટે પોતે નવાબ પણ તેવાન આપવા લાગે. “વીકાલખાઈ, હું વીનલીના દેવ ન જઈ. વીનલી માતા રું પર પરસન છે. વીનલીમાં મારા દીલમા આડું છે, પણ હવે મને બાહાર કાઢો.”

“પણ દેવજી તમે બાહેર નીકલી અને હેરાન કરશે.”

“ના હું તેમ ન કરું.”
 “અમોને ખાઈ નયો.”
 “ના હું ન ખાઈ.”
 “અમોને ગાલો રોલો.”

“હું કસમ ખાઈ કયુલાન આપું છઉં કે તેવી જા
 હી માલ ના ચલાઉં. હવે યુને બાહાર નીકાલો.”

એવામા પુણેમયંદ વકીલ રૂસતમ આગા સાથે આ
 વી પોહિંચયો, રૂસતમે ધનજીશાહના હાથમા પધસાની એક
 ફેલી મેળી, જે મોતાન વીકજીએ બારણું ઉઘાડી નાખ્યું.
 લુકમાનજી યુસાધી લાલ થયેલો બાહર નીકલ્યો, પણ
 તે મોતાના બલતરા મોલવા જાયછે, તેવામા પેલી પધસાની
 ફેલી ધનજીશાહાએ તેના હાથમા મેળી કહ્યું કે “લેઓ
 હકીમજી તમારે લાએક કાંઈ નથી.”

લુકમાનજીએ નેહ્યુંતો આ ફેલી ઉપર આ પરખાણે
 ચીઠી લલવાલેલી હતી—“બાઈ કાતમાયુ તે ખરનાર લુકમા
 નજી હકીમની વીધવા નેગ, આ રૂ૨૦૦ ની રકમ પોંહ્યે.”
 આ ચીઠી નેરલી અનંએબ નેવી હતી તે કરતાં વ
 ધારે અનંએબની લુકમાનજીને એક ઉત્પત્ત ધઈ કે “આ
 ચીઠીમાંના અપશર ખનજીભાઈ પેલા મોદીના હતા—તે કે
 રાવેન મગનનો મોદી કે નજી એક દાહડો આગમય ભો
 લા હોવાની ભુલને થકી બીચારા લુકમાનજીને શખત કોરો
 છડીલાવી હતી.

તેની આ ભેદ ભરેલી ચીઠી કાંડાંથી આવી અને વ
 ણી તેણે આ રૂપીઆ કાંડાંથી મોકલ્યા ?

જારે લુકમાનજીને એરડીમા બંધ કરી તેના ઉપલા
 મથખરા હોસતો બાહર આવવા, તારે તેઓએ લુકમાનજીને
 મેહુકાવા સાડું કરેલાં સંધળાં ફેલથી પુણેમયંદ વકીલને વા
 ફેક કીધો અને તેને અચર કીધી કે આ એાલીઆ હકીમ
 ને કાંઈ મન્યુત આકારમા તેની મથખરીને બદલે વાળી
 આપવો નેહ્યે.

ધનજીશાહાએ એવી સુચના કીધી કે પુણેમયંદ વકીલ
 તરીકે મનજીભાઈ પાસેથી તેના મારના બદલામા નાણા મે
 ણવવાની તનવીન કરવો. આ હુકમત પાર પડવાની વધારે
 આરામાં એક ઉત્પત્ત ધઈ કે ને વેળાએ લુકમાનજી કુંકામા
 ખરડાયેલો મેહુકાશી પડીને છાકટપણના કુંકારા મારતો હ
 તો, અને તેને મરણ પામવાની જીમ આસપાસ ધમરાટ
 સાથ ચાલી રહી હતી, તેજ વેળાએ પેલા મનજીનો એક ન
 કર રાંદરમા કાંઈ કામ સાડું આવેલો પાછો પોતાના ચેડને
 ધર જતાં હોઆં ધઈ ગયો હતો. તેણે ધનજીશાહની ચો
 ડાવાળી બનકીને ધમરાટ સાંભળી તે ધરમા દોકોઈ કીધું
 હુવું અને તેના જાણવામા આવ્યું કે તેના ચેડ મનજીભાઈ
 એ લુકમાનજીને શખત માર માર્યો, તે મારની અસરથી
 બીચારો એ હકીમ મરણ પામયો. આ વાત સાંભળતાં
 તે નોકર મનજીભાઈને વે વાતથી વાકેફ કરવા યત્ન કરી હતા
 અને તે બનાવની ખબર ધનજીશાહના નોકરોએ આવીને
 ધનજીશાહને કહી હતી.

એટલા માટે ધનજીશાહના દુશમન પેલા મોદી પાસેથી
 નાણા એકાધવી લુકમાનજી હકીમને લાલ કરવાની આ સા
 રી તક હતી,

તે ઉપરથી પુણેમયંદ વકીલે પેલા મનજી નેગ એક

“નોદીસ” થકી કાઢાડી, વકીલોના સરેસતા પરખાણે એ
 નોદીસમાં થકી સંભાલથી લખેલું હતું. લુકમાનજી કાં
 ઈ મરી ગયો નહી હતો અને તે મરી ગયેલો એવું “નોદી
 સ” મા લખીધી નહી હતું, તોપણ આ “નોદીસ”
 એવી રીતે ધરેલી હતી કે તેને વાંચતી પેલા મનજી એવુન
 સમજે કે તેના મારથી લુકમાનજી મરી ગયેલો. તે નોદી
 સ આ પરખાણે હતી.

“સાહુબ,

ગોપરાંમા રેહનાર કમાલોના ચેડ લુકમાનજી હકીમ તર
 તરોએ જે ઘાટકી આન ચચાવી અને જેનું માડું પરીનામ ધબીન
 દસ આંલુવા નેગ આકારમા આન રાતે નીપળ્યું છે, જેથી એ
 અપશરવાલા વધેલું કુટુંબ મોટી ઊઘાટીમા પડ્યું છે, તે તમારી
 આલથી તમોને હવે શખત પધચાતાપ થશે નેહ્યે, તમોએ ચેડ
 લુકમાનજી તરે મોટી અપરાધ કરાયેલ અને એ અપરાધને માટે
 તમે કી યતન શીખસાને લાએક થયા, તે તમે નહોંછો, તો
 પણ એ માઠાં બાએગના હકીમની કમનચીલ આરત તરથી
 તમોને લખો નજીજી ઉજો કે તમારા વાંકને માટે નો તમે વધુ ચ
 રચા ઊઘાવ નહી આગતા હોવો તો તમકાલ નાણાની એક મોટી
 રકમ મોકલવો, એ કમાલોની ખાઈ અને તેનું કુટુંબ ને દુખ અ
 ને મગમા આવી પડ્યું છે, તેનો ખુરતર બદલો લાલવો, એ અપશર.”

જારે લુકમાનજી નીરદોશપણે બંધ એરડામા ઉંધ કા
 હાડતો હતો તારે રૂસતમ આગો ધનજીશાહના મથવા પર
 સવાર ધઈ આ “નોદીસ” પોહિંચાડવા મુરત ગયો. તે
 હો મોટી રાતે મોદીના ધરના દરવાજે ફેકાયો, અને તેના
 ધરના ને હેવાલ અને આગળ આપરો છે, તે ને વાંચનારી
 બાંતુએને યાદ હશે તેઓને નજીવાવાની કાંઈ મરૂર નથી
 કે આ મોટી રાતે રૂસતમ આગાએ બારણું ફેકવાથી મન
 જીભાઈના ધરમા કેવો ધમરાટ થયો નેહ્યે.

પેહુલોતો તેના પેલા બચરા કુતરાએ એ નોસવા માડ્યું
 અને રૂસતમ આગો પાછો ગયો તાંહાં સુધી એ કુતરાએ
 ની ગડબડન એક નખલાં માણસને યેલો કરે એવી હતી.

બલખતાં રૂસતમને એકએક દાખલ થવાની રજ ન
 હી મળી, પણ દરવાજે રાખેલો લઈઆટ સીપાઈ રૂસતમ
 ને એજાખતો હતો, ને તેને દરવાજા પર ઉભો મારી અંદર
 ચેડને પુછવા ગયો

પોતાના માઠા મીતજી ચેડને યુસો બેંચવાની ભીમ
 સર્ગિ પરદેરી દર પડે વકી રાખતો હતો. મનજીભાઈ ને
 વા મરડાટવાળાં માણસને મોટી રાતે ઉંધમાથી ઉઠાડવો એ
 મોટી ગાલ ખાવાનો ચોક્કસ રસનો હતો, પણ વળી ને ભીમ
 સર્ગિએ કામ નથી બજતવતો તો રૂસતમ આગા જેવા તાકી
 મનામથી કોરો છડીલવાની તેની પકી ખાતરી હતી.

પણ તેને એકન દોલસો હતો. ભીમસર્ગિની આ
 ગમચ પેલા ચારપગીઆ ચોકીદારો—કુતરાએ એન ચેડ
 ને નગાડવા નેહ્યે, પણ નહી—મનજીભાઈ તેનીબી
 ને આગમય જાગતો હતો. વધારે બરાબર જોલીએતો તે રા
 વના તેને ઉંધન આવી નહી હતી. પોતાનો મીતજી કંડો
 પડતાં, લુકમાનજીને મારવા સાડું તેને ધણેજ પસતાવે થ
 યેડતો, પણ તેવામા વળી પેલા તેના નરે રાંદરથી આવો
 ને બરથી તેને લુકમાનજીના મરણ પામવા વીશેની ખબ
 ર કહી તારે તેને ધણેજ ધમરાટ અને ફીકર પેદા ધઈ હતી.

િસીની શીખસા ગોપા તેને ફરથી ધૂરકીને જોતી હતી, અને લુકમાનજીપર પડેલા થા અને જપેઠા થયા બીહામ આકારના તેની આગલ આવી ઉભા હતા. લુકમાન જ પોતે જાણે લુત થઈ તેની સામે આવીએ હતા અને જાણે તેને કેહતો હતો કે “આ થાતકી મરદ મારીએ ત અને બચાના થું હાલ ?” પોતાની બીમારી વચે આ બેચેની વધવાથી મનજીભાઈના મગજની હાલત એટલી કંગાલ થઈ હતી કે ઈંચવાનીતી વાતજ નહી હતી.

આવી હાલતમાં જરે તેણે રૂસતમ આગાને આવી પોંચવાની ખબર સાંભળી તારે તે દલગીરને બદલે એમર ખુશી થયો, કેમકે લુકમાનજી કેમ મરણ પામશે અને શી હાલત પોંચ્યાંયો તે બાબે વધારે તેડકી કરવાની હતી. તેણે એકદમ રૂસતમને પોતાના એમરડામાં બોલાવયો અને જો કે રૂસતમ તેના કુશમન ધનજીશાહનો સંગો હતો, તો પણ તેની આગલ હવે મનજીભાઈ રડવા લાગો. રૂસતમ આગાએ ધીરજ આપો, પણ કહ્યું કે “લુકમાનજી સાથ ની સાહેબની ખારામારી વીંછો મારે કશી વાત કરવી નહી એવો અને હુકમ થયોછે, પણ હું ખાતર આ કાગળ લઈ આવયો છું તે વાંચી જોયું.”

આપણે આગલ કહ્યું છે કે મનજીની પુઠે “નોટીસ” મળી ફરતી હતી અને તેમને ફરની ફર રાખવા સાડ મનજીભાઈ ખામખા આ એકાંત યેરના કેદી નજે રહ્યો હતો. પણ આ વખતની “નોટીસ” લેતાં તે બીજાન સ ધણે લુલી ગયો. તેણે ખુબતે હાથે “નોટીસ” લીધી, વાંચી અને જરે તે વાંચી રહ્યો તારે એમર ખુશી થયો કે તે ને હાથે થપલાં ખુનતી કાસર થોડાક ધડસામા પતેછે. તેણે એકદમ, એક બોલ બોલવા વગર પસતાવા ભરેલા ન કાબ લખી આપયો અને રૂ.૨૦૦ નું પડીકું વાલી આપયું અને રૂસતમ એક બોલ બોલવા વગર તે પડીકું લઈ માલ તો થયો અને રાંદેર આવી ધનજીશાહના હાથમા મેળયું.

આ નાણાની રકમ જિંદા લુકમાનજી હકીમ ખુશ થઈ ગયા. તેવજ ધનજીશાહ તથા વીંછાજીને આગલી રાતના અપખાનેને ખાટે ગુસો જાહેર કરવાના હતા; તેને બદલે જરે તેણે મનજીના પોતાના નવાબના વાંચયું કે “બેહેસતી લુકમાનજીને ખાર મારવા ખાતર હું ના રી પસતાવામા પડેલો છું,” તારે તેવજ ખુશ થઈ પોતાના હોસતોનું હેશાન ખાંતવા લાગા, પણ તેવજને એકજ અંદેશો હતો કે “મનજી અને બેહેસતી શાવાસતે કેહછે અને મારી આસરતે વીંધવા શાવાસતે કેહેછે ? રાતના હું ખરેખર ખુબેલો હતો કે શું ? ને ખરેખર વીંછીથી જીવતો થયો કે શું ?”

આતે ધનજીશાહે બેદ બોલીને રાતની સઘળી મશખરોને હેવાલ જાહેર કીધો અને આંખ વીંચીને દાઝ અને તાડી પીવા બાબે આ વર્ધશાસને લણીકે બોધ કીધો. લુકમાનજીએ જરે પોતાના છાકટપણને ખાટે માફ માગી, તારે તેના મશખરા હોસતોએ પોતપોતાની મશખરીને ખાટે માફ માગી અને જરે સઘળાંએએ જાણ્યું કે રાતના લુકમાનજી મરણ પામવાની બીના સંઘળી ગલત હતી અને મનજીની મગજરી તથા મરડાટ નરમ પાડવાની થયો આજી નેગવાઈ મળી હતી, તારે તે હોસતો પણ ખુશી થયા.

હવે પુણેમચંદ વકીલ, અરેદેસર, લુકમાનજી અને બીજા હોસતો સહવારના પોહારમા સુરત ગયા. ધનજીશાહ હવા ફેરફાર કરવાના એરાદાથી રાંદેરમાન રૂસતમ આગા સાથ રહયા.

હોસતોની છુટા પડતી વેળા ધનજીશાહએ પુણેમચંદ આગલ ખાનગી રીતે પેલી ખાન બાહાદુરના ખેતાબ સંબંધી પોતાની ઉમેદ તાજ કીધી. હજી પેલા ઉંમરે હડવા વાળા બેહેરામશાહની હરીફાઈ હડે નહી એવી હતી, પણ પુણેમચંદ ધીરજ આપી ગયો કે “પેલા મનજીનો વગ ખોદ કરયો તો હવે પાછો તમારી તરફ આવશે. ફોલાની ભુલ થી તેને હાથોહાથ તમારી ફરીઆદની નાટીસ પોંચ્યાંયો તે થી એ પેલાએ જોયું છે કે તમે તેનાપર રોસે ભરાયાછો. વળી આજ મેં વચે પડીને તેના પાસેથી પછસા મંગાવયા છે, તેથી તે નરમ પડયોછે. ખાટે હવે તે પોતાનીમેલે કે કાંણે આવશે અને બેહેરામશાહ તરફનો વગ કાઢાડી ના ખી આપ તરફ પાછો વગ ચલાવાની તેને શીખામણ દેવા ને અને બની આવશે.”

હોસતો સઘલા સહવારે છુટા પડયા, પણ પેલા હોસત એલપાડવાલો જાંહંગીર તો રાતનેજ છુટો પડ્યો હતો. જાંહંગીર જંગીના સાવધ અને જંગીર સવભાવને લુકમાનજીની મશખરીએ પસંદ આવતી નહી હતી. તેણે જરે જોયું કે વાત બેહેસતે, તારે રાતોરાતજ તે પોતાના થોડા પર સવાર થઈ પોતાના ગામ તરફ આવવા નીકલ્યો. જાંહંગીર જંગી આગલ માલતાં કામનો થયો જોઈએ.

તી રકા મઠાં.

આનુઓને જરની કશરતો, જોધી શરીરની સુખાકારી વધે, અંગબલનુ કુવત વધે, બદનની ખુબસુરતી વધે અને વલી કુરસતને વખત આનંદ, મોજ અને ગમત પરાપત થાય તેવી કશરતો જ છેલા બે અંગેના આપણે તપાસી છે, તેમના કરતાં કોઈથી રીતે ઉતરતી આ તીરકામઠાંની કશરત નથી. એ રમત એમરત જાતને બરાબર જાણતી અને માફક આવતી છે અને જેમ “ડાંસ” અથવા જેમ સવારી તેમજ આ તીરકામઠાંની કશરત કેટલોખા દાખલ થયેલી આપણે જોવા માહણ્યું. એ કશરત જેમ એમરતો એકલી કરી શકેછે તેમજ મરદાની સંગાથે નેજાં ટોલાંમાં મલીને પણ એ કશરત રમી શકાયછે. ઈંગલડના કરતાં સકાટલડના લોકો એ કશરત વધારે રમે

છે. ઇંગરેજોમાંથી તેના શોખ રક્તે રક્તે ઉતરતો જાય છે, પણ ઇંગરેજોમાં ઘણી કાયદેમંદ બીજી કાલી બીસની અને આલસાઈથી બગડે છે તેમજ આ બાબે પણ જાણુ. અતરે મેદાનના કેટલીક ઇંગરેજ બાનુએ તીરકામઝે રમતી માલમ પડે છે. આપણામાં પણ બાપ બેટી, ભાઈ બહેન અને વર અધ્યક્ષિર અલીને આ કશરત કાંચે નહીં ખેલે તે અચ્ચે સમજ શકતા નથી.

તીરકામઝાંની અમસથી મન રીખવનારી રમત નથી પણ બદનને મેહેનતના નાખનારી કશરત છે. માણસ જ તને લગાઈ ગાના ઇચ્છા શેકારાના બીજા હેનરો સુખ પડે છે. તેની આગમ્ય ને પેહલ વેહેલા હેનર ખાણુથી શોધી કાઢાયો તે તીર મારવાના છે. દરએક દેશમાં જગલીએ પણ તીર મારી જાણે છે અને કેટલાક લોકો એ હેનરના વધારે માહેતગારી ધરાવે છે. પારસીઓના બાપદાદા એક વાર અછા તીરનદાજ હતા અને તેઓના કેટલીક બાહાડુ રસીએ તીરકામઝે લડતી હતા. તેમના તીર કમાન તે મના પોતાના બદન કરતાં લંબાઈએ વધારે આવતા હતા અને તેઓ તે માલાકીથી હંમકીને દુરથી ફેંકવાને તેઓ શકતીવાન હતા. તેઓના વખતમાં બંકુ ઇચ્છા દારૂએ લો નહીં હતા, મારે કુશમતને દુરથી મારવા સાડું તીર કમાનન ઉપયોગી હતાં. તલવાર, ગુરજ વગેરે તો નબદીક થી લડવાના હુધીઆર હતાં. પણ આજના વખતમાં તીરકામઝાંના ઉપયોગ સુધરેલી પરજઓ મધે માતર કશરત દાખલ રહ્યો છે.

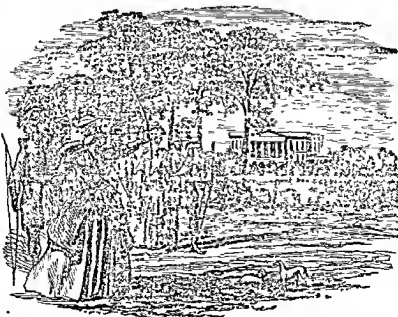
તીરકામઝાંની કશરતથી આખાં બદનને મેહેનત પડે છે. એમાં એવી રીતે પગ આગલ કાહાડીને તથા હેરવીને જીવું રેહવું પડે છે કે જે બરાબર નહીં ઉભાં તો તીર છોડતાં આમકો લાગે છે અને તાકેલી નેમ જતી રેહે છે. કમાન જેમવાનું પેદરપે જરી રેહવાથી હાથના મોટલાંને કશરત ખેડે છે. આ કશરતથી નજરની ચુંગાલ વધે છે અને બરાબર નેમ તાકવાના, દુરની માન નેવાના શકતા વધે છે, આ કશરતથી વળી છાતી ખીલે છે, હેરાશીઆરી અને હીમત વધે છે તથા એવા જ બીજા કાયદા થાય છે. આ કશરત ખેલવાં ને દાન મધે કરવાથી સહ વારના સંકારે ઉકવાની, ઘરની બહિર નીકલવાની, અને ખેલી હવામાં ફરવાની ટેવ પડે છે. આ નીરદેશ કશરત જરે બીજાઓની સાથે ખેલી હોય તારે એક બીજાંની હુરીકાઈથી અજ ન ઉસકરાય છે અને આ ખેલ વખત ગમત લાગ્યા કરે છે.

આ કશરતને મારે બેધતાં તીરકામઝાં મધા

લે મીતર મધે બતાવેલા આકારના છે. તે અમાને ખેલવાનાં તીર મોટા કદનાં અને વધારે સારી બનાવટના જાણવા. તેમાં તરમ લાકડાંને મરડીને તેની કમાન બનાવે છે, તેને એ છેડે મજબુત દોરી બાંધે છે, તે દોરીની વચ્ચે છુટો તીર આડો કરે છે, પછે દોરીને જેમી કમાનને વધારે મરડે છે, જે પછે દોરી છોડી દેવાથી તે પાછી આગલી હાલતમાં જાય છે, પણ તેની સાથેના તીર છુટોને દુર જાય છે. એક અછા તીરનદાજ મરડના તીરમાં ૫૪ રતલના જરથું જેસ આવે છે. પણ ચોરતોના તીરમાં એછા જેસ હોય છે. કમાન પાંચથી છ ફીટ લાંબી હોય છે અને તેની લંબાઈ પરમાણે જ તેની સુતથી તથા તીર રાખવામાં આવે છે. પાંચ ફીટની કમાનની દોરડી તેનાં વચોવચમાંથી ગણતાં પાંચ ફાંચ કરતાં વધારે તક્ષવતે બાંધતા નથી, તેમજ લાંબામાં ફાંચી કમાન અને તેની દોરી વચ્ચે પાા અને ૬ ફાંચની વચેના તક્ષવત જેધજી છે. ૫ ફીટની કમાનને મારે ૨૪ ફાંચ લાંબી તીર જોધજી છે, અને છ ફીટની કમાનમાં ૨૮ થી ૩૦ ફાંચ લાંબી તીર વગર કામ ચાલવું નથી.

આ કશરતમાં સઘલી મક્સદ ચોક્સ ડરાવેલા તક્ષવત ઉપર ચોક્સ બગામાં તીર ફેંકવાની રેહે છે. એટલા મારે ખેલવાં મેદાન મધે દુર કપડાંના મોટા પદડા મેલવામાં આવે છે, તથા તેમાં ચોક્સ પોહીલાઈના કુંદલાં પાડે છે અને પછે ચોક્સ કુંદલાંમાં તીર ફેંકે, તેની શરત તથા હરીફ ચાલે છે, સઘલા રમનારોએ તે પદડાથી ડરાવેલા તક્ષવતે ઉભાં રેહે છે. નવાં શીખાઉને મારે ૧૦૦ ફીટના તક્ષવત પેહલ વેહેલાં ઘણો કેહેવાય છે "દારજે" માં ૪ ફીટ પોહલું કુંદાલું કરવું પડે છે. જેમ જેમ આહારે વખતો જાય તેમ તેમ તક્ષવત વધારવામાં આવે છે અને કુંદાલું નાહાનું કરવામાં આવે છે. જે તક્ષવત ૩૦૦ થી ૪૦૦ ફીટ સુધી વધવા છતાં તાંહાંથી એક આણી અથવા થોંચ ઉપર આબાદ તીર ફેંકી શકાય છે. કમાન જેમવા અને તીર ફેંકવાની નીચમત કાયદાઓ છે, જેની મતલબ એ રહીને છે કે કમાન જેમતી વખતે હાથને ઉંચે કે નીચે લઈ જવો નહીં, પણ મકમ અને સીધા રાખવો; દોરીને એકદમ છોડી દેવી, પણ તે વખતે જરામી નેક લેવી નહીં; કેમકે નેમ તીક વામાં એક આમકો લાગાથી છુટતી વેલા જે તીર સેન વાંકો પુરે છે, તે જતાં જતાંમાં તીકેલી જગાથી એકસો ફીટ આડો લઈ પડે છે.

આપણા માતર તથા વચલે વાંધેના કુંદાલોવા લી બાનુએ જ્યાં મેડે ૨ બાહાર બાગ બગીચા એમાં રેહે છે, જ્યાંને

આ કશરત ખેલવાને લાગ્યેક એકાંત અને ખોલી નગા થ
છી મહેલે, તેઓને પોતપોતાની એક ઠોલી કરી આ કશરત
ખેલવાની સારી તક છે. તેઓને વખત ધરતા કામકાજ વ
ગર આલસમાં જાય છે, તેમને થોડો વખત આ નીરદાશ ર
મતમાં રોકવા જેવું સેટલ બીજું કાંઈ નથી અને એમાં હ
રકત કરી નથી. આ કશરત શીખાડે એવી ઈંગરેજ બાનુ
ઓ આપણી વસ્તીમાંથી ઘણી મલી આવશે અને એકવાર
શીખવા પછે એ કશરતને ગુણુ આપણી ચકતીવાલી બેઠેની
એને માલમ પડશે. બીજી ચીતરમાં આખરુદાર અને કુ
લવંત હોયે. એક શુદ્ધ મેદાનમાં તીરકામકાની કશરત કરે
છે. તેમના દેખાવ તથા તેમની આસપાસના દેખાવ, તે
મેદાન તથા તે માટેના મેટલ કહી આપે છે કે આ સીએ
મોટે ધરની છે, અને મોટે ધરનાં ઈંગરેજ બાઈર્સ કશરતમાં
વખત ગુજારેતો મોટે ધરની પારસી બાનુઓએ શા મોટે
કરવું જોઈએ.

બે માહા પાપીઓ.

ઈલાઈઝા બરેડા નામની એક હુંજરીઅન યોરતે સ
તરમી કરીની સરવાતમાં હજારો નાહુની છોકરીઓને ક
તલ કરી હતી. આ યોરત પોતાના ઘણીને ખુશી કરવા
સાથે ઘણા બપકાદાર પોશાક પહેરતી હતી અને અચ્ચા દા
હાડો પોતાના કપડાં પહેરવામાં અને બાલ હોરવામાં કાહા
હતી. એક દાહાડો તેણીની ઘસીએ તેના માથાના બાલ
માં કાંઈ ખામી હોવાથી પોતાની બાઈને બહુલોધી. આ
તેના કહાના મદલામાં તેની શેડાહીએ તેને એવોતો એક મુ
કી મારી કે તેણીની નસકોરી કુટી ગઈ અને તેમાંથી નીક
લતી લોહીની સેરથી આ બાઈનું મોઢો ખરડાયું. જરે તે
ણીના મોઢાંમાં પરથી લોહીના ટીપાં ઘોઈ નાખીયાં તારે તે
ણીની ચાંમડી આગળ કરતાં સાફ અને ખુબસુરત દેખાવા
લાગી. આ ઉપરથી ઈલાઈઝાએકે પોતાની ખુબસુરતી વધા
રવાને વાસતે પોતાનું મોઢોડું અને આખુ દીલ માનવીના
લોહીથી ઘોવાને હેરાવ કીધી. આ તેણીના કામમાં બે છ
ડી યોરતો અને ક્રીસકો નામના એક ચાકરે તેણીને મદદ
કીધી. આ રાખશન પોતાના હાથમાં આવેલાંઓને મારી
નાખી તેઓના લોહીથી પાકલી રાતના ચાર વાગેતે પોતા
નું આંગ ઘોતી હતી. આવી રીતે નાહુધાથી તે આગળ ક
રતાં વધારે ખુબસુરત દેખાવા લાગી. ૧૬૦૪ મા તેણીના
ખાવોદના મરણ પછી બીએ વર ખેલવવાની આશામાં આ
નું દુશટ કામ કરવું જરો રાખીયું, ઘણીએક મેનશીબ છોક
રીઓને ચાકરીની લાલચ આપી તેણીઓને મેટલમાં લઈ
બંધ એક ભાખરામાં બંધ કરવામાં આવતી. આ
નગામાં તેઓને એવો માર મારવામાં આવતો હતો
કે તેથી તેઓનું દીલ સુલ્ય આવતું. ઈલાઈઝાએક
ઘણીએક વખત પોતે આવો સીતમ તેઓપર પાક
તી. વારેઘડીએ તેઓના લોહીથી નીલાઓએક કપડાં કે
હડાવતી અને પછે નીરદપપણું ચલાવતી હતી, જે ભાગે
સુખદ ગયા હોય તે અસતોરા વડે કાપતી. કેટલીક વાર
તે આ બચારો સપડાઓમાં નીરસોસને કડકા કરીને આવી

નાખતી, છેલ્લે આ કરપીણ યોરતનું નીરદપપણું એટલું
વધીયું કે ગાડીમાં પોતાની પહોસમાં બેઠેલી યોરતોને ટાંચ
નીએ ભોકવા લાગી. એક વેળાં તે માંદી પડી અને પોતા
ની આવી નીરદપ માલ ચલાવી શકી નહી તારે એક વીક
ચલ હેવાનની મોકલ પોતાની પાસે આવેલા એક માણસ
ને કરડીયું. ચઘલાં મલી તેણીએ ૧૫૦ છોકરીઓના ખુ
ન કીધાં હતાં. તેમાંની ઘણીખરીઓને તરાચીટામાં, કે જં
હાં આવાં દુશટ કામને સાચુ એક ભોએકે બતાવીકે હ
તું તાંહાં અને થોડાંઓને બીજે કેકાણે કાર કરવામાં ગયા
વી હતી. ખુન કરવું અને લોહી કાહાડવું એ તેણી ની
એક અગતની દેવ થઈ પડી. પછી આવી દેવ ઘણી વ
ધી પડી અને પેલાં નીરદાશ બાલકોના માખાપોથી વધારે
વાર ખમી ન શકાવાથી તેઓ આ ખુનની તલાશ કરવાં
તેણીના મેટલમાં જમરીથી દાખલ થયાં, અને ખુનની ની
શાણુ સોધી કાહાડી. પછે આ સુલ્ય ખુનીઓની તલાશ
થઈ તેમાં આ ચંડાલ રાંડને જનમસુધો બંદોખાનાની અ
ને તેણીના મદદગારોને ગરદન મારવાની સજા થઈ.

આ ઉપર બહુલોધી રાખશનના ખુનો કરતાં વધારે
ખુનખાર અને દુખદાયક કાંમેા રીટકના બંદોખાનાના ર
ખેવાલ મીલીસ ડી લેવેકે કીધાં હતાં. આ બંદોખાનાની
રખેવાલને તેના મનાવા જન ડી કરેઓનના મરણ પછી
મોઢોડી રોલત મલી, કે જેની આવક વરસે દાહાડે રૂપી
આ ૧૨૦૦૦૦) ની હતી. દેખાઈતી રીતે આવી મોઢો
ડી રોલત મલીપાથી આ મારશલનું મગજ કુરી ગયું, અ
ને પોતાની ચાકરી છોડી દઈ ઘણીએક બંદોમાં ગીરફતાર
થયો. પોતાની પછવાડે માપલુસીઆ નોકરોનું એક નાહા
નું જેવું લશ્કર રાખવા લાગે; પણ પોતાના અતલગીઓ
અને માનીતા નોકરો સીવાયે બીજા સરવેને પોતાના ની
ચ ખવાસ અને દુશટ કામથી અનજનીઆ રાખના હુતો.
નાનટસ, કે જંહાં એક રાજના નેવા બપકાથી તે રહેતો
હતો તાંહાં, અને બીજે કેકાણે એકને મોઢોડેથી બીજને
મોઢોડે એવી વાત ચાલવા લાગી કે આ મારશલ પોતા
ના બાહારના બપકા અને પાકીજી હતાં એક બદોને દે
વછે. જરે તે કરવા જતો તારે એવું કેલવાનું હવું કે જં
હાંથી તેનાં માણસો પસાર થતાં તાંહાંના નાના બાલકો
ગુમ થતાં, જંહાં તે પોતાનું મુકામ કરતો હતો તાંહાંના
રહેવાસીઓ પોતાના નાના બાલકોપર ઘણી ચોકસી રાખ
તાં હતાં, કે રખેને તેઓ ગુમ થઈ જાયે. એવું કેલવા
માં આવેલે કે તેના વીસવાસુ નોકરો નાના બચાંઓને કું
સલાવીને મેટલમાં લઈ જતા હતા, અને એક વખત કે
ઈ પણ બચું એ મેટલમાં ગયું કે તેની બાહાર આવવા
ની આસાન છોડવી. આવી વાતો મુખીય કરીને મારમી
કોસના મેટલ કે જે આ મારશલની આરાસતે રહેવાની
નગા હતી તે વીસે કેલેલામાં આવતી હતી. આ મેટ
લની નમદીકના રહેવાસીઓ કે જેનેના બાલકોને મારી
નાખીયાં હતાં તેઓ, આ પાપીને સજા કરાવવા સાથે ધ
ણી કોયેસ કરતાં હતાં અને છેલ્લે તેઓની મેટલનનું ફલ
આ આવીયું કે ૧૪૪૦) માં મારમીકોલના મેટલમાં આ
કરપોને પકડવામાં આવીશો, અને નાના બાલકોને માર
રી નાખવાને અનીયાય તેનાપર મુકી તેની તપાસ એ

ન શેરુઆ થયે. આ વાંક તેનીપર, તેના બે ચાકરો, હે નરીએટ અને પોનરો, કે જ્યોએ તેને બ્યાવા કામમાં મદદ કીધી હતી તેઓની સામ્યથીથી સાબિત થયો. આ વાત પાસની વેલા એવું સાબિત થયું કે, મારચીકોલના શેરુવાના એક ચોક્કસ ચોરડામાં પોતાના મલતીઆની મદદથી ની રસોશ બાલકોને ધીમાં અને અતી વેદના ઉત્પન્ન કરે એ વી રીતે મારી નાખવામાં આવતા હતાં. કોઈ કોઈવાર તે બાલકોને કાપતી વખતે જ લોહીની સેર નીકળી તેના કીલપર પડતી હતી તારે ઘણું ખુશ મીજનમાં પોતાના કીલપર પડી રહેતા હતાં. જરૂર આ ભયંકર કામ થઈ રહેતું અને તે બાલક મરણ પામતું અને તેના ચાકરો તેની લાસને એક મોટી ભઠ્ઠીમાં બાંધી નાખતા અને લોહીથી ખરોબ થયેલી જગા ઘોઈ નાખતા હતા તારે આ મારશલ, પો તે જ કીધું તે સાડે દલગીર થતો હતો અને કોઈ કોઈવાર પોતાના આંગને ચકાડતો અથવા ગુણુ પર પડી પોતાના પ્રાણહની તોજશ કરતો થતો. જરૂર આ માણુ પારી મરદ ઉપર શુનાહ સામીત યથો તારે તેણે પોતાને વાંક કચ્છલ કીધો અને કહ્યું કે “આ વાત ખરી છે કે કેટલીએક માતાઓના બાળકોને મેં મોરીયાં અને તેઓને મેં મારે હાતે મારી નાખી યાં અથવા બીજાઓ પાસ તેઓને છરી અથવા બરછોથી મરદન મરાવીયાં અથવા હુણાડાથી તેમના ગાયાંની ખોપડી મોરી નાખી, જરૂર આપું કરવામાં આવતું તારે અને મેહુદ ખુશાલી ઉપજતી હતી. ક્યાંવાં કામ કરવાની આખેસ આ જ આક વરસ પર અને થઈ હતી. મારા મજાવાના મરણ પછી તેની આખી દોલતનો હું વારસ થયો તારે હું તેના મેહુલમા જન્મને રહ્યો. તે મેહુલમા એક પુસતકખાતું હતું તેમા એક દાહુડો હું વાંચવા ગયો તાંહાં અને એક લાટીન ખોપડી હાથ લાગી. તે ખોપડી હું ધારું છું કે શીએતોની અસ હતી, કે જની અંદર રોમના પાહાડાશાહા, લોકોપર કેવી રીતના કુખો પાડતા હતા તેનું વરણું હતું. મેં, ટા ઇમિરીઅસ, કારાકલા અને બીજા સીઝોની ખનખુશ કર મારી તવારીખો વાંચી, અને તેમાં તેઓ બાલકોને રીખાવી રીખાવીને મારી નાખી કેવી મજાહ લેતા હતા તે વાંચીયું. આ વાત ઉપરથી તે શીઝોને, બ્યાવા તેઓના કામના હું રાવવાનો વીચાર કીધો, અને તે જ રાતના મારે કામ કરડું સડ કીધું.”

એક વરસના (૧૨૦) ખુન કીધાં એવું તેને કચ્છલ કીધું. આ કરપીણ ડી રેટજને ફાંસી દીધામા આવી. આ અખ એખ ખાસતું માણસ, જે દરરોજ નાહાના બાલકોના છવ લેતો હતો તે દરરોજ દેવલા ભક્તી કરવા જતો હતો અને જરૂર તેને ફાંસી દીધામા આવીથી તારે ફાંસીના લાડમાં આ ગળા, નાંહાં તેને જોવાને એક મોહીટી ઠઠ મલી હતી તાંહાં એક શુભાશીત ભાશાણુ કરી સંભલાવીયું હતું. ક.

કોહલા દાંત.

માણુજાતને થતાં દરદોમાં નજીવું અને થાસતી વગરનું પણ અતીઅંત કુખ ભરેડું અને કંટાળો ઉપજવ નારે દરદ દાંતનું છે. દાંતનું દરદ ઘણી જાતનું છે, પણ તે

ની હેરાંનગતી અને પીડાકારી તો એક દાંતનો દરદો જ નથી છે. તેનાથી ખવાતુ નથી એટલું જ નહીં, પણ પી વાતુ નથી અને વળી તેને દીસંના મેસવાનો કે રાતના સુવાનો પણ કાર નથી. તેના માર્યાં સુધી હુલાકી પોંડું એ છે, તેના હાથ દાહુડો રાત દાયની ઉપર રહે છે અને ઘણીવાર તે કુખ ખમવાના કરતાં દાંતનો દરદી છવ આ પવા ખુશી બતાવે છે. તે જુમ મારે છે અને તખલ તખલ કરતો ફરે છે, પણ તેના જડખાંની અંદરની કલતર અને અંકડાસાટ ચાંપતા ઉપાયો સીવાએ જતો નથી.

પણ આટલાં કુખ છતાં દાંતનું દરદ નજીવું છે અને તે આણુશના પોતાના વાંકથી થાય છે. ઉપર કહ્યું તે જ દાંતના દરદ ઘણી જાતના હોય છે, પણ જે દરદથી સ થી મોટી પીડા મોગવવી પડે છે, જ્યો દાંત ગોપા કલી ને નીકળી પડે છે અને જ્યો દાંત હીલવતાંની કુખ થાય છે, તે દરદ દાંત કોહલાવાથી થાય છે અને દાંત કોહલાવાનું કારણ માણુશની પોતાની મજલત અને ખામી છે. દર એક જડખાંના મેહુ માણુએથી એક નાહાનાં છીદરને રસ તે એક નેસ દાખલ થાય છે, જે જડખાંની આરપાર રાંડે છે અને પોતાના મારગમાં દરએક દાંતને એકેક નાહાની દાહુલ પોંડાંચાડે છે, અને પછે તે નેસ હોટમાં વેસ કરે છે. દરએક દાંતમાં આવેલી નેસની ઉપલી નાહાની દાહુલથી દાંત છવતો રહે છે, અને સલામત રહે છે.

પણ દાંત કોહલાવાથી તે નેસ દાંતમાં બાલકી થાય છે, અને તેને હવા લાગતી અથવા મોરકની કમરસે તથા બીજી મી લાગવાથી આ ભારી જુમ પડાવનારું દરદ વેદ થાય છે. તનદરોસત હાલતમાં ઉપલી નેસ દાંતના હાડકાં તલે તથા તે ઉપરનાં સુખારાં રોગાન તલે દંખલકી રહે છે. પણ એ રાકમાં પરહેજ નહીં રાખવાથી, મોહીડું સાક નહીં કરવા થી અથવા દાંતન બચાર નહીં કરવાથી દાંત કોહલા ખાડે છે. જડખાંના ગુલમાંથી નહીં પણ ઘણીવાર ખખ મથાલેથી સડવા ખાડે છે, જ્યો તેમા ખાડો પડે છે અને તે ખાડો વધતો જાય, આખો દાંત વચમાથી ખવા તો જાય છે તે હીઆં સુધી કે તે તદન પોક્લ થઈ આસપાસની આજુએનું ખાલી ખાખું રહી જાય છે. કોઈવાર એ રીતે દાંત મથાલેથી કોહડોતો નથી પણ માણુએથી કોહલા ખાડે છે, જ્યો તેના ઉપરની રોગાનની ખોપડી ખરી જાય છે, અને તેની તલેના હાડકાંના ખરખરો લાગ દેખાઈ આવે છે.

મથાલેથી દાંત કોહીને ખાડો પડવા આગમ્ય તે મથા લાંની વચોવચમા કાસી દાખ પડે છે અને પછે તેમાં નાકું પડે છે. તે જ માણુએથી કોહલા આગમ્ય દાંતના રંગમા ફેરફાર થાય છે. પેહેલાં તેનો સફેદ રંગ મેસા દેખાય છે, પછે તે ફેરવાઈને રાખના રંગનો થાય છે અને પછે આ ખા દાંત કાસી થઈ જાય છે. આ રીતે દાંત કોહલાવાથી નેસ મા અતીશય દરદ થાય છે અને એ નેસ સધળા દાંતોની નેસ સાથ મળેલી છે, મારે સધળા દાંતોમા અંકડાસાટ માલ જ પડે છે. ખાટી, મીઠી કે ખારી વસતુઓ દાંતને લગડાતી નથી. ઠંડું પાણી લગડાતું નથી. એ સધળી ચીજે લાગતાં દાંત કળી પડે છે.

એ રીતે દાંતને કોહોવાનું કારણ બેદરકારપણું છે. દાંતને સાફ રાખવા માટે દરરોજ દીસના અને રાતના દાંતને ધોવું જોઈએ. તેમ નહીં કરવાથી ખોરાકના સાકા તથા રસો દાંતના ખાંચાઓમા ભરાઈ રહી કુલે છે તથા કોહો છે, જે કોહવાટ પારાને લાગે છે અને તેથી દાંતમા સડો પેસે છે. ત્રીજી દાંત ખવાઈ તથા કોહી નવાનું સુખીઅ સાંધન ખાસ છે. ઘણું ખાડું ખાધાથી જ દાંત કળે છે અને કોહો છે એટલું જ નહીં, ખાટા તેજાબો અને દવાઓથી દાંત કોહો છે એટલું જ નહીં, પણ ઘણું ત્રીકું ખાવા પીવાથી પણ ખટાસ પડી શકે છે. અતીઘણી ત્રીકી ચીજો બદલુનથી વેદ કરે છે અને તેથી યુકમા ખટાસ વધે છે તે દાંતને કોહોવાડે છે. ઘણી ઠંડી અથવા ઘણી ગરમ માથે, કોંચી, પાણી વગેરે પીવાની ટેવ રાખવાથી દાંત દોઢરા થઈ કોહો છે. દરરોજ ને ખોરાક પુરતો અને તાજી લેવો જોઈએ તે જરૂર નહીં મળે તો પછી થતા રોગમા દાંતનું ખરી પડવું થાય છે.

આવી રીતે કોહોવા દાંતનો ખાડો પુરવો, જે ખાડાથી કપલી નેસ ઉઘાડી પડી ગઈ હોય તેને તાંબું ઠંકવી એ આ કુખ મટાડવાનો ઉપાય હોયો જોઈએ અને તે પરમાણે સરેલા દાંતો ઠંકવા અથવા પુરવામા આવે છે. કોઈવાર લવંગનું તેલ અથવા વાટલાં લવંગનું પાણી પારા તથા દાંત પર ચોપૂડવાથી કુખ નરમ પડે છે. કોઈવાર “લાડનમ” મા કે ખોરીને દાંતપર દાખી રાખવાથી તેમાનું કુખ ઓછું થાય છે. કોઈવાર અક્ષી અને કપુરને મેળવીને તેમાથી બનાવેલી એક ગોલી દાંતના ખાડા મધે દાખવામા આવે છે. કોઈવાર દાંત તરતનો જ કોહોવા માડયો હોય અને હજી આ વવાની શક્તી હોય તેટલાં સુધી અને અકલગરાના કકડા આવવાથી આ કુખ ઓછું થાય છે. “કલોરોક્ષરમ” મા અથવા “સલકુશીક ઈકર” નામની દવામા ભીંબેલો કે દાખવો અથવા “કરીઓસાટ” ના એક બે ટીપાં આ ખાડામાં નાખવાં અથવા “કાસટીક” ની એક કરમ નથી પેહેલાં આ ગ બલશે તે દાખવાથી પણ આ દરદ નરમ પડે છે.

પણ એ સઘલા થોડા વખતના ઉપાયો છે. એ ઉપાયોથી કાંઈ દાંત પુરાતો નથી, પણ તરત વેળા કરાર મળે છે. એ કુખ સંદાનુ ફર કરવું હોયતો તેને સંદાનો પુરવો જોઈએ. તેને પુરવા સાથે તરેહવાર ચીજો વપરાય છે, પણ તે થણીખરી થોડા વખતમાં ત્રીકલી જાય છે. રૂપાની લુકડી અને પારાની મેળવણી ખાડામાં પુરવાથી અને અગત કદીને એક લાગ સુતું, બે લાગ રૂપું અને બે લાગ કલાઈને પારા સાથે મેળવી નાખવાથી જે મેળવણી બને છે તેથી આ હો પુરવાથી ઘણી મનમાનતી અસર થાય છે. પેહેલાં સુનાં, રૂપાં અને કલાઈને ગરમ કરી તેનો લાઠો બનાવા પછે, તેને કાનસે ઘસીને તેની લુકડી કરવામાં આવે છે; પછે તે લુકડીના બેટલા બાંહેભાર પારો લઈ તેમા હાથની હુલેલીપર તે લુકડીને તસલવામાં આવે છે અને પછે તે આખી મેળવણીને ઈસપીરીટમાં ઘોઈ સાફ કરવા પછે દાંતમાં સમાએ તેટલીને સલીએ કરીને દાખી આપો ખાડો પુરવામાં આવે છે.

સોનાવાલી મેળવણી દાખતાં ઘણું જરૂર કરવું પડે છે, પણ જો દાંત ઘણો કોહી ગયો હોયતો આ જોરમા તે ભાગી નવાની ધાસતી રહે છે. એવે વખતે સોનાને બદલે રૂપાં અ

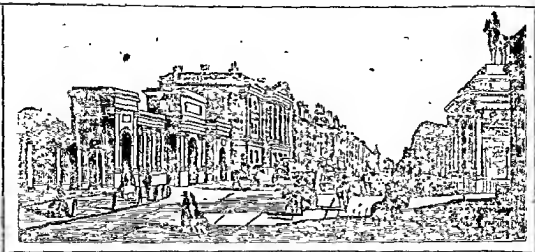
ને પારાની મેળવણી દાખવામાં આવે છે. પણ કોઈવાર દાંત એટલા સડી ગયેલા હોય છે કે કસીથી રીતે ખાડો પુરવો બે જાય છે. એવી હાલતમાં દાંતને તોડી પાડવો એ જ સુખીઅ ઉપાય છે. તેને તોડી પાડવા પછેથી આ શીખસાથી સમજાવે જે માણસ બરાબર જાતન લીએ તેના માફીના દાંત યજ્ઞા વરસા સુધી ટકે છે.

ગરીબ બીચારી બીલાડી.

આ ગરીબ, એકમારગી, રાંક, શરમાલ અને બીહોકન પરાણી ઉપર કુનીઆમાં માણસ જાતે કેટલી બધી બનાવટ કીધી છે. માણસનું ગીમતખોર મોહકું માણસને હોડવું નથી, એટલું જ નહીં પણ પસુ જાત વરને પણ હોડવું નથી. આ પણ લોકોમાં એવો વેહેમ છે કે, અગરજો આપણે બહાર જતાં હોઈએ અને બીલાડી આડી કરી જાએ તો અપસંગણ નડીયા સમજાશે. પણ કેટલાએક લોકો આ જાનવરને કેટલું માન આપતા તથા પરીત બતાવતા હતા તે નીચલી વાત ઉપરથી જાલમ પડશે.

આ જાનવરને રોગેશમાં તાંબુંની જુદી જુદી રીતે પરમાણે આદરમાન મળે છે. ઇજીપ્શીઅન લોકો આ જાનવરને એક દેવીની માફક પૂજતા હતા અને એના મરણ પછી એની મમી કરતા અને ગોરમાં બાંટતા હતા. અગરજો હોરોડોસે જે લખીયું છે તેપર બાર્સી રાખીયેતો, એક વખત એક ઇજીપ્શીઅનના ઘરમાં આગ લાગી તારે પેહેલાં તે પોતાની બીલાડીને આગવાલા ઘરમાંથી બહાર કાઢી, પછી પોતાની બાપડી અને હોરોડોસી તલાશ કરવા લાગે. યુરોપમાં કેટલાએક ભાગમાં આથી ઉલટો જ વાળે છે, તેઓ “સેટ જોનસ ડે” ને દાહોડે એક બીલાડી ને બાલી નાખે છે. બજુનનો એવો વીચાર છે કે બીલાડી “એક નીમકુશરમ અને એકલવેડું” પરાણી છે.” રોયું કે તરાના કરતાં બીલાડીને વધારે પસંદ કરતો હોતો, કારણકે બીલાડી પોતાની સવતંત્ર જાલવી રાખે છે અને કુતરો માણસની સેવા બજાવવામાં મુશીબી સામેલ થાય છે. પીટરસ આ જાનવર ઉપર બહુ પીયાર કરતો હોતો. મોહો મદને વાસતે એવું કહે છે કે આ જાનવર ઉપર એવો પીયાર કરતો હોતો કે, અગરજો તે કોયેથી સુતું હોયતો તેને સુવા દેતો હોતો. કવોએએ આ જાનવરની વખાનમાં કવોતા એ જોડી છે અને ચીતારાએએ પોતાની અક્કલ વાપરી છે. શવોટરસેન હેશમાં મોહકુંરી માઈડ નામનો એક ચીતારો આ જાનવરના ચીતાર પાડવામાં વખનાઈ ગયો છે, તેણે આ જાનવરની તરેહવાર રીતે સખી જતારી છે. ક.

લંડનનો એક રસતો ફનીયાની એક અળખેળી છે. સુધરાઈ અને મલતી કળાથી એક શેઠેર ફેટલું ખીલે છે અને કેવા દરજ્યા પર મહેલે, તેનું ગાથા સાંકળીઈ તે શેઠેર નો રસતો છે, અને લંડનની વસતી, વીસતાર, સેલત, આળાદી, વેપાર, વેહેવાર, આવાબજવ સઘલાંની હદ અને ફેલાવો લંડન શેઠેરના એક રસતાની તપાસ ઉપરથી ખાલ મ પડે છે. તે ઉપરની ભીડ, ગાડી ઘોડાનો ખારો, રાહડોરી ઝીની આવાબજવ, ઉતાવળ, રોડીરોડી; વળી તે રસતાઓ ની બાંધણી, ગોઠવણ, રચના અને સોભા; તે ઉપરના ધરો, મેહેલો, આશીસો, નીચાળો, ધરમખાતાંઓ, બેંકો, પેહડી ઝો, ફુકાંતો, બાજો વગેરેના દેખાવ; અને તેમનો ખચમ, તથા તેમાં રહેનારાઓની શંખ્યા, હાલત, ઇત્યાદી એ સઘલું આપણને લંડનની મોટાઈ તથા ધુન્દગી બતાવે છે. લખનારાઓ લંડનને ફનીયામાં ફેલે છે અને લંડનના એક રસતામાં તે ઘણીખરી ફનીયામાં ફેલખળી રહે છે.

મોઠા ખરચે બાંધેલા પુરો, જિવાકિ બે કરોર રૂપીઆ
ને ખરચે બાંધેલો ૯૨૮ કુટ લાખો "લ'ડન બુરોડન," અ
થવા એક કરોરને ખરચે બાંધેલો ૧૩૦૦ કુટની લ'બાઈનોખવા
દરજી ખરીડન" વગેરેને પડતા મેલીએ, તેજન "તરાફલગાર"
ના અંને બીજા મીનારાઓ તથા પુવારાઓ વાળા યોડાને
પણ પડતા મેળીએ અંને ફકત ચેટ્ટીની વચેના રસતા અથ
વા મેડોલાનીના તપાસ કરીએ તો પણ તેમણી અબીઆ
સીના અગળને લાએક થોડો યોરાક અળી આપશે નહી.
લ'ડનના રસતા, મેડોલા તથા ગલીઓ અળીને ૧૧૦૦૦ લે,
જિમાના ૫૦૦૦ રસતાઓ ઉપર ગાડી યોડાના આરાને લે
ફતરની લાદીઓ નેડેલીએ અંને ફકત તેમને બાંધવા પાછળ
૧૪ કરોર રૂપીઆના ખરચ થયોએ તથા તેમની અગમત
પાછળ દર વરસ ૧૧૧ કરોર રૂપીઆ બેસેએ.

ફક્ત લાદીવાળા ૫૦૦૦ રસતાની એકંદર લંબાઈ
૨૦૦૦ માઈલની છે, અને સંખ્યા ૧૧૦૦૦ મારગોના વીસ
તારને ખેંચાલ અને ખાંસાડવાને આટલી જ બીના બસ છે
કે એ સંખ્યા રસતાઓ નેહ વલયો હામ એવો એક પણ
રહેણાંકી લંડનના મળી આવવો મુશ્કેલ છે અને લંડન
ના કરનારને ડેરેરના નકસો શીખવો પડે છે. આપણા ન

વા મોટા રસતાઓની પોહોલાઈ નેઈ આપણુ અચરત ધઈએ છઈએ, પણ વાંચનારી બાંતુઓ લડનના મોઝા રસતાઓ ની લંબાઈ પોહોલાઈ વીશે થું વીચારશે, જારે તેઓ જાણશે કે “તયુ રોડ” નામના એક જ મોહલો ૩ તાઈલ લાંબાને લાંબો સર્વંગ બાંધેલો છે, અને ૧ તાઈલની લંબાઈના મોહુ દુનિા વધારે છે. તેમની સાધારણ પોહોલાઈ આસરે ૪૦ ફીટની ઠાલવાખા આવેલો.

જે શેઠેરમાં ૩૦ લાખ માણસાની વસતી છે, જે શેઠેરમાં દરરોજ ૧૭૫ છવ મેંટે અંને ૨૭૫ છવ મનમેંટે, અથવા બીજા મોલોમાં મોલોએ તો જાંડાની વસતી એટલી મોટી છે કે એક એક આદમીને છુટ્ટું ઉજુ રાખી ને આખી વસતીની હાર કીધી હોયતો ૧૩૪૦ માણ લાંબી રસાય, તેવાં શેઠેરની વસતીને માટે ને આ પરમાઈ રસત નહી હોયતો આવજવ કરતાં લોકો શુંગવાઈને ખરવા વગર રહે નહી. તેજ વળી જે શેઠેરમાં ૧૫૦૦ આમ નીબસ એક મહીનામાં ૩૦ લાખ માણની સુસાઈરી કરે છે, ૭૫ લાખ ઉતાઈઓની લાવ લઈજવ કરેછે, અંને આ લાખ રૂપીઆનો તો ફક્ત ગાડીને છાપે ભરેછે; જે શેઠેરમાં “કયાલ” તથા બીજા ભાડુની ગાડીઓ ૫૦૦૦ છે, અંને ૧૫ લાખ રૂપીઆનો તેમના ફક્ત છાપાથી ઉપજે છે તથા નવદીક ૧ કરોર રૂપીઆની ભાડુની ગાડીવાલાઓને કમાઈ થાયછે; વળી જે શેઠેરમાં આસરે ૧૨૦૦૦ થ રધટ ગાડીઓ છે, અંને સઘળી મલીને આસરે ૨૦૦૦૦ ફક્ત ઉતાઈઓની જ ગાડીઓ દરરોજ રહેછે, તેવાં શેઠેરમાં ને ઉપલા મોટા રસતા નહી હોયતો લોકો કયાઈ જવા વના રહે નહી.

લેડનના રસતાઓ ઉપરની ભીડ અનન્યતાઓની છા
તીને દંગ કરી નાખે છે. એક યુસાફર વંશી કેટલેક કે તે એક
ધરની બારીઓથી એક ગીચ રસતાની ભીડ ઝાંછી પ
વાની રાહ નેતા બેઠા, પણ રાહા નેતાં તેનો આ
જો દ્રાહારો નીકળી જવા લાગો. તેણે વીચાર્યું કે
ન હેઝાલે લોકોની મોટી આપજવ પાપ છે તાંહાં કે
ઈ તમાસો હશે. પણ જરે તેણે જાણ્યું કે એ લોકોની આવ
જવતો ખાતર કાચ ધંધાને લગતી હતી, તારે તે બારી હરવ

રુદ્ધો અને ઉપલી ગણતરી કહી આપશે કે બરેખર તે બીડ મોટી જતરા અથવા મેળા જેવી લાગવી નહીં. જ્યાં હાં આપણા મુંબઈ શહેર કરતાં માર થણી વસતી, જ્યાં હાં લાખ થર અને જ્યાં હાં દર વરસે ૫૦૦૦ નવાં ઘર બંધાતાં ને બંધાતાં તેવાં શહેરના રસ્તાઓ ઉપર દરરોજ જતરાના જેવી ભીડ નહીં થાય એ માનવા જોગ નથી.

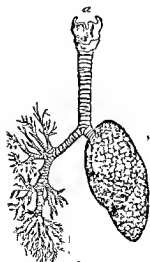
એવું કહેવાય છે કે દરરોજ ૩ લાખ માણસો પહેલા લનારાં લંડનના રસ્તાઓ ઉપર નીકળે છે, અને ગાડીના ફરનારાંઓ તો જુદાં. એટલા માટે વસતીવાળા રસ્તાઓ ઉપર લોકો એકેકને અડકે છે, ગાડીઓને ધીમે ધીમે દોડાવવી પડે છે અને રસ્તા ઓલંગી બતાવે છે. ગાડીઓની હારથી રાહદારીઓને એટલું ખોટી થયું પડે છે કે હવે તો મોટા રસ્તા ઓલંગી નવા સાઈડ પુલ બાંધવાને ઉપાય મુજ પડ્યો છે.

આ બાબતને મથાલે મેળે જીવંત ચીતર લંડન શહેરના એક મોટા રસ્તાનું છે. એ રસ્તા "હાઈડ પારક" નામના લંડનના મોટાં અને નાનીયાં મેદાન આગળનો છે, જે મેદાનના લોકો પુશકલ કરવા જાય છે, તારે આ રસ્તા ઉપર ભીડ થાય છે. બાકીના વખત તાંહાં જાલ ભીડ થતી નથી, પણ ભીડ થીવાએ બીજા કોઈ બાબતના એ રસ્તા લંડનના મોટા રસ્તાઓથી ઉતરે તો તેની સોભા ભારી છે. તે મોહાલો અને કુસાર છે. ઉપલાં ચીતરના આપણા દાવા હાથ ઉપર છેડેથી "હાઈડ પારક" નો યુદ્ધ મેટ્રોપોલિટન દરવાજા અને કટ્ટરા ચીતરના છે, જેની પછે ઉડો મોહાલો આવેલો છે. જમના હાથ ઉપર હાઈડ પારકના દરવાજાની સામે એ પ મોટી લાગણ ઉપર હાઈડ પારકના પેટ્રોલવાન લેવી મળતી નથી. ડિસવાર આવતું ગોઠવ્યું છે. "હાઈડ પારક" માં સઘળા મોટા લોકો કરવા આવે છે અને વાજાને દાહાડે ફકત થોડા સવાર આવનારાં મરદ જોરતાની થાંખા ૧૦૦૦ થી જ જાય છે.

સોમપણા જાહેર અને ચેવેરે ધુમકો પણ નીકળવા કરે છે. એક લુહાડ અરધો કલાક ધનન દાખતાં યાકી જાય છે. તે સાંધાથી ધનન મલાવે છે તો રોનના ૧૦ કે ૧૨ કલાક મલાવે છે. પછી આજુબાજુની જાતોનાં આ ધનન આવ્યા દાહાડે તે આખી રાત મચી છે, તે જતરે તારથી તે મરે તાંહાંસુધી ચાલવા કરે છે. તે જરા થાકતું નથી, જરા થોભતું નથી, પણ ધનન માલતું ને માલતું જ છે, ભડી સલજે લીને સલજેલી જ છે.

એ રીતે માલતા જાતોના સાંધાને આપણ ફેફસાં કહીએ છીએ. ફેફસાં તે માણસને હવા દેખા લેવાનાં પંતર છે. ફેફસાં બે છે. તે જાતીના દાવી અને જમની બેહુ બાજુએ ગોઠવેલાં છે. મથાલેના ચીતરમાં એ બેહુ ફેફસાં આપણાં છે, પણ તેમાં એક બાજુએ તેનો બાહરનો આ કાર તથા બીજાના તેનો અંદરનો દેખાવ ચીતરેલો છે. મોહાલો જે હવા જાય છે તે પંતરમાં જાય છે, ગરમી ને પેદા થાય છે તે એ જ પંતરમાં થાય છે અને કોલસાનો બાફ જે નીકળે છે તે પણ એ જ પંતરમાંથી નીકળે છે. મુતેલાં કે સીધર મેડેલાં માણસની જાતો જે ઉંચકાય છે અને દબાય છે તે આ ધનનના ઉંચકાવા તથા દબાવાથી થાય છે. એ ધનન ઉંચકાય છે તેવી જ આસરે ૧ પેટ તાલ હવા મોહાડોને રસતે તેમાં દોડી જાય છે અને તે દબાય છે તેવી જ કોલસાની ભરેલી જુદી રીત બાહર નીકળે છે. એ સંદર્ભ કોલસાની ભરેલી જુદી રીત બાહર નીકળે છે. એ સંદર્ભ ની માલતી કીરીઓને આપણ સવાસ અથવા દમ લેવા કહીએ છીએ. ગાંધાની તડી અથવા હવા નવાની ને તલીનું એવાન મથા અંકમાં કર્યું છે, તે તલીને એક છે કે જે મોહાડોમાં તેમ બીજાં છેડે ફેફસાંમાં છે. મથાલે આવેલાં ચીતરમાં એ ફેફસાંની ઉપર તડી પાડી છે. તડી તો નીચેના ઇંચાને ફેફસાં તરફના છેડે ફેફસાંના નવા આ ગમમ તેની બે દાહાલ ફરે છે અને પછે એકેક દાહાલ એકેક ફેફસાંના દાખલ થાય છે.

માણસની જાતીમાં ચાલતું ધનન અને ભીડ—ફેફસાં.

એક લુહાડની કુદાન વાંચનારી બાનુઓએ જોઈ હુયો. તે લુહાડ જે ધનન મલાવે છે, કોલસા લાવે છે અને ભડી સલજાવે છે, તે ને મલતો સાંધો તે બેહુ કરામતના કીરતારે માણસની જાતીમાં મેલેલો છે અને પેટના જુદા જુદા અંગોએ જવા સાંધાઓની વાંચનારી બાનુઓને સમજ આપવા પછે જાતોના સાંધા ઉપર આ વાંચ જાતી મહેતુ આ ધનન એ ને ભડી આપણ પેટ્રોલ જેવાનું છે. આપણી જાતી મધે એ ધનન ઉંચકાય છે અને દબાય છે.

તથા તે ધનન દબાવાથી જાતીમાં ગરમી પેદા થાય છે, કોલ

ફેફસાંની બતાવટ તે અપરમપાર કીરતારની અંગ એ જ જેની કીરીગરી બતાવે છે. એ દરએક ફેફસાંના આ કાર પડારો કોલસો જોયો છે, અને દરએકનો વળન આસરે ૧૧૧ રતલ થાય છે, પણ દાવાં કરતાં જમનાં ફેફસાં કદ અને વળન જરા વધારે હાય છે. એ બેહુ ફેફસાં એ કદની લીટીમાં જરાખર પાસે ગોઠવેલાં નથી પણ એકેકની લગાર આગલ પાછલ છે, તથા તેમની વચે "દીલ" નો સાંધો આવેલો છે, જેથી દીલ દાવી જાતીના મુખીય કરીને રહ્યું છે અને દાડું ફેફસું તેની લગાર પાછલથી આવેલું છે. આ ફેફસાં નરમ અને વાદલાંની મીશાલે કીરીવાલાં છે. એ ફેફસાં કાંઈ આખી એક મામડી હુઆ લીલી અને લાં નથી, પણ જની જની કરીને એકકી કરીને બતાવ્યું છે તથા તેમાં અગણીત આંધરાં અને ખાંચાં મીશાલ છે. હીઆં મોહાલોના દાહાપણ માલમ પડે છે. એક જ સપાટ મામડીની ફેલી બતાવાથી તેમાં જરૂરી હવા સમાઈ શકતે તેના કરતાં વધારે હવા સમાવાની જગા આ જ ના જના દાંજાની ફેલી બતાવાથી મળી આવેલી છે. એ દાંજા પોષક છે તેના તથા વલી દરએક દાના વચેની ખાલી જગા અને આંધરાંઓમાં હવા ભરાય છે. એકેક ફેફસાંના

એવાં ૩૦ કરોડ ઘાંજા સમાવેલા છે અને તેથી આટલાં નાહાના ફેક્સાંમાં હુવાને માટે ૧૪૦૦ ફીટ નેટલી નજા મહેલે !!

હવે હુવા દમના નવાની તબી નડી ને જ્યે ભાગમાં વેહેં ઘાંઈને બે ફેક્સાંમાં જાય છે, તે એકેક ભાગ એકેક નવાની બીચાલે તેમાં દાખલ થતો નથી, પણ દાખલ થતાં જ એક નાહાડાની બીચાલે તેની બીજી દાહાલી એકમાથી બે, બેમાથી ચાર, એ પ્રમાણે વેહે છે અને ચોરેર મોટા નવાની થી ખાલ નેવી બારીક નવાંએ ધઈ જાય છે અને તે દરમિયાન નવાં ફેક્સાંમાં દરમિયાન બારીક છીદર સાથ નેડાપછે અને એ રીતે એકેકેક કરમમાં હુવા દાખલ થાય છે. આ નવાની બારીક વેહેં મહી ઉપલાં ચીતરના એક ફેક્સાંનું બાહારનું પડ કાહાડી નાખીને દેખાડી છે. હવે ફેક્સાંને લગતાં માસના લેખાંએ યુકેલા છે, અને દરમિયાન દમ લેતો વેળા તે માસના લેખા સંક્રામણ છે, તે જ પરમાણે વળી છાતી તલેના પેટના પડો ને ઉપસેલા છે, તે પણ બેસી જાય છે અને એ રીતે છાતી પોહાલી થાય છે તથા ફેક્સાંનું ઉચ્ચકાળ કે તરત ઉપલા મોટા નવા અને પછે તેનો તારીફ લાગેલા દાહાલીએના ધઈને ફેક્સાંના દરમિયાન ઘાંજા મા હુવા નહીં એકડી થાય છે. એ દરમિયાન ઘાંજાનું પડ રેસ મ કરતાંની પાતળું હોય છે. બરોબર બોલીએ તો એકેક ફેક્સાંમાં ૩૦ કરોડ જીંજી જીંજી કોપલોએ હુવાને એકડી કરવા માટે બોધાતાંએ મેળી છે !

એ રીતે પદમના હુવા ગીઆ પછે થું થાય છે ? ફેક્સાંના ઉપલા એકેકેક ઘાંજાના પાતળાં પડની ઉપર લોહીની થળી બારીક નેસો એક નવાની બીચાલે પધરાયેલી પડેલી છે. બદનના તાજુ લોહી ફરી આવવાથી ગરબું અને કાહું થાય છે, તે લોહી “રીલ” થાય ધઈને ફેક્સાંના ઘાંજા ઉપરની આ બારીક નેસોમાં આવે છે. હવે તે ઘાંજામાં તાજુ હુવા ભરેલી છે તથા નેસોમાં વાસી લોહી ભરેલું છે અને તે નેસ તથા ઘાંજા એકેકેક લાગાથી અરસપરસ ફેરેલાં અને એકેક નેસો ફેક્સાં અને આવડે માવડે બને છે. એ ઘાં લોહીમાં “કારબાન” ઈઆને કોલસાને ભાગ છે તથા તાજુ હુવામાં “આકસીન” નામની કોલસાને ખાલતારી હવાનું તત્વ છે, અને નેકે આ બે વચે ઘાંજા તથા નેસનું પડ છે, તે પણ ઘાંજામાં “આકસીન” (બાલનારી) હુવા લોહીમાં “કારબાન” (કોલસાના ભાગ) સાથ મળી જાય છે અને આ રસાંએ સંમેલ થી “કારબાનીક આસીડ ગાસ” નામની નેહરી હુવા પેદા થાય છે અને ને તાજુ હુવા લેના સાંક ફેક્સાં ઉચ્ચકાળ છે, તેમ તે હુવાના “આકસીન” લોહીમાં કોલસા સાથ મળીને પેદા કરેલી આ નેહરી હુવા બાહર કાહાડવાને તે ફેક્સાં તરત દાખલ છે, જેથી તે હુવા બાહર નીકળી જાય છે.

એ રીતે તાજુ હવાનું “આકસીન” લોહીના નવાથી તથા મેળાં લોહીના “કારબોન” બાહર નીકળવાથી લોહી સાંક થાય છે, જે ને ન થાય, ને “આકસીન” દર પહેલવ ખાજમના દમના ન જાય અથવા ને “કારબોન” બાહર નહીં નીકળે તો એક ઘડીની માણસ જીવી શકે નહીં, પણ ખેલાતાંએ એવો સાંચો ગોડવણે કે તાજુ લોહી શરીરમાં ફરી ને કમરને લેવું આવે, તે ગરબું લોહી ફેક્સાંમાં પહેલવ જાય છે, તાંહાં દર પડે ફેક્સાં ઉચ્ચકાળે તે

લોહીને તાજુ હુવા યુગાડે, દર પડે તેથી લોહી ઉપલું કોલસાનું નેહર નીકળી નવાથી સાંક થાય છે, એટલે એક હાથ ઉપર તરત સાંક થાય છે લોહી તાંહાંથી નવું રહી બીજા મેળાં લોહીની નજા કરે છે તથા ફેક્સાં નેહરો હુવાને ફર કરી તરત બીજી તાજુ હુવા દમના લેય છે.

હવે આ ફેક્સાં ઉચ્ચકાળે તથા દબાય છે તે પદમ છે એટલું નહીં પણ ફેક્સાંના ઘાંના અને મેલાં લોહીની નેસ વચે ને ફેક્સાં બને છે તે કાઈ નહીં પણ લડાં નેલા છે. જેથી જાય છે અને તે કોલસાના ભાગને ખાલનારી “આકસીન” હુવા લાગાથી બહે છે. ફેક્સાંમાં પણ ગરબાં લોહીના કોલસાવાલા ભાગને આ ખાલનારી હુવા મલતાંવાર ગોપા તે કોલસો ફેક્સાંમાં બજતો હોય તેમ ગરમી પેદા થાય છે અને પછે ધુમાડો નીકળતો હોય તેમ કહે છે. એ કે છાતીમાંની આ આગ અને ખલતું દીસતું નથી, તોપણ એથી ને ગરમી પેદા થાય છે તે ગમે એવી કંડી હુવા છતાં પારાની સીસીમાં ૧૦૦ અંસ નેટલી હોય છે અને એ ગરમી એટલી બધી હોય છે કે આપણા બદનમાંની એક આખા દાહાડાની ગરમી ને એકડી ધઈ શકે તો ૬૦ રતલ બરફ પીગલે નહીં પણ તેનું પાંચી ઉકેલે અને તેમાં કકલા પડે એવી ગણતરી કરવામાં આવે છે !!

લોહાંની ચઢતી કલાની કાહાની.

ઈંગ્લંડમાં લોહાંના કારખાનાએ હાલ બોહુતો ઉદીઓગ અને આખાદાની નીપજાવી છે, પણ તેની એ સધલી મહુડતી કલા કેટલા થોડા વખતની છે, કેટલા થોડા વખત આગ લોહાંને ઉદીઓગ ઈંગ્લંડમાં સધલો બંધ પડી ગયો અને નાથ પામ્યો હતો તેના કુક હેવાલ “લોહાંના ઉપર લોહાં” ના ખલાલો તમે આપણે તપાસે તો. હવે તે પડતા વખતનાથી લોહાંની ચઢતી કલા પાછી કેમ થઈ તેના થોડાક હેવાલ ઉપર આગોએ. આગલા હેવાલ ઉપરથી વાંચનારી બાનુએને આટલું ગાંધાદ હશે કે લોહાંના કારખાના બંધ પડવાનો સમય એકે કે કારખાનામાં લોકડું ખાલતા હતા, પણ લોકડું તે વખત ઉપર ઈંગ્લંડને તરફવાર મોટા ખપની વસતુ હતો અને તેથી હાડની ભડીમાં તેના ૧૫૫ અટકાવાની ભર પડી હતી.

એ ઉપરથી ખોલતું દીસે છે કે અગરને આ ભડીમાં ખાલવા માટે લોકડાંના બીજે કોઈ બદલી મરી આવે તો તે વખતની લોહાંને ઉદીઓગ પાછો સજવન થયો નેહરે. લોકડાંને તે બદલી અલબનાં કોલસો છે. આ લવના કામમાં કોલસાને ઉપયોગ ઈંગ્લંડમાં હાલ જ એટલે વધી ગયે છે, તોપણ ને વખત વીશે આપણે બીજે છઈએ તે વખતે કોલસાને ઉપયોગ એટલે નહીં થયો નહીં હતો. તેથી ઉત્કર્ષ તે વખત ઉપર કોલસા વીશે લોકડાંમાં વેહે અને સક હતો. તેમ્મે સમજતા હતા કે ધરમાં કોલસો ખાલવાથી તંતરોસતીને નુકસાન પોંહે છે, અને કારખાનામાં પણ એ ચીજને કોલસામાં આવતી હતી. તોપણ વખત જતાં કોલસાની ખુબીએ

વધારે પરસીધ થઈ. સાઈમન સરવાંટ નામના નરમને દોલસાથી લોહુ ગાડવાની પેઢેલ વેઢેલી સનદ મેલવી પણ જેમ તે નીચકૂલ થયો તેમજ બીજા નરમનો પણ કેટલુંક શુધી નીચકૂલ થયા કીધા.

અતે આ કામના દડ દડલી નામના એક ઈંગ્લેન્ડ કુતેલુ મેલવી. તે લારડ દડલીના દીકરો હોતો. દડલી શેહરમાં તેના આપની ઘણી ભડીમ્મી હતી અને તે લાગી પડવાના અત ઉપર હતો. પણ તેનીજ પડોશના કોલ સો ઘણો મલતો હતો, તાંહાં દડ દડલીએ ઘણીક તપાસ કીધા-પછે, જરે પોતાના આપના કારખાના પોતાને સવા ધીન થયાં તારે સને ૧૬૨૦ માં આફની ખારકતે તેણે કોલ સાચી ભડી મલાવાની સનદ મેલવી અને તેની કુતેલુ એ પાછલથી લોહાંનાં પડી લાગેલાં કારખાનાએને એકજ મોટો આમકે ગતી આપી દીધી. દડ દડલીની શોખને પેઢેલાં ઉ તેમજ મલયુ નહી. એ પછે ઘણાં વરસ શુધી લાકડાં બા લવાનુ કામ જરી રહ્યુ. પણ થોડાંક વરસ રહીને આ બરાહામ ડારબી નામના કારખાનાવાલો હાલ'ડ દેશ નજ ને નવી થોડ લઈ આવશે અને તેથી નવો રેકો થયો.

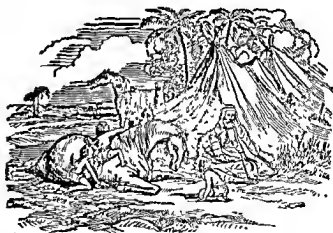
ડારબીના વખતમાં ગ્રીચ લોકોના રાંધવાના વાસ લો ઘણાખરાં મોટાં લોહાંનાં હતાં. તે વાસણો વટીક ઈંગ્લ'ડના બનતાં નહી હતાં પણ ઉપલાં વલ'દાએના દેશથી આવતાં હતાં. એ ઉપરથી તેમની બનાવટ જે વાને ડારબી તે દેશ ગયો અને તેણે મોટી ખુબી એ જે ઈ કે ડમ (વલ'દા) લોકો "મોલડ" ને મારે મોટાડીને બ દલે મુકી રેતી વાપરતા હતા. તેણે ઈંગ્લ'ડ આવીને પો તાના કારખાનાના વલ'દાએનો નકલ કીધી અને તેમાં તે ફાવી ગયો. તેણે પોતાની ભડીમાં કોલસાનો ખપ કરવા માંડ્યો, પણ તેના મરણ પછે તેના દીકરાએ ખાનમાથી ખેલેલા કોલસાનો ખપ એટલો વધારી મેલયો કે લોહાંનો અને ખાન ખેલવાનો ગોપા નવો ધંધોજ સજવન થયો. કોલસાની ખાનમાથી પાંછીને છુમવાથી ખેંચી કાઢવા ની જરૂર પડી, તેમ કરતાં આફનાં સાંચાની શોધ થઈ અને એ સાંચાની શોધ જેમ કોલસાને ખેલવાનું વધારે સવલ કરી આપયું તેમ લોહાંનો ઉદ્યોગ વધતો ગયો.

ઉપલા આબરાહામ ડારબીના દીકરાએ કોલસો ખીને વાપરવા પછે, ડારબીનાજ એક જનાઈએ લોહાંના પા ટા ઉપર ગાડાં મલાવી કોલસાની ખાંનોથી તે કારખાના સુધીના વેઢવારને નવો રેકો આપયો તથા તારપછે ડારબીનાજ દીકરાના દોકરાએ પેઢેલ વેઢેલા લોહાંનો પુલ બાંધયો. એ તો લોહાંનો તેની સુદરતો હાલતમા ઉદ્યોગ વધયો, પણ લોહાંના ધંધાને મોટો આસરો તીખાંની બ નાવટ પછે થયો. એ તીખાંની શોધ એ કે ઈંગ્લ'ડના ધઈ, તોપણ તેમાંથી સઘલી કીરતી એક પરદેશીને ઘટે. તે હુંટસમાન નામનો એક ધડીઆલી હતો. તે જર મન હતો, પણ ઈંગ્લ'ડમાં ધંધો મલાવા આવશે હતો. તે ઘણો સમજુ અને ખબરદાર હોવાથી કાંઈ પણ સાંચો બગડતાં સરવે લોકો તેની પાસે સમરાવા આવતા, તે હી આં મુધી કે નાજુકમાં નાજુક સાંચો જે શરીરનો સાંચો છે, તેની મરામતને મારે પણ તેમ્મો હુંટસમાન પાસ ન

તાં હતાં! આ અરસામા તેને એક અડચણ નડતી હતી અને તે એકે તેના લોહાંના હુધીઆરો નરમ ઘણાં હતાં.

એ ઉપરથી તેને વધારે કઠણ લોહું બનાવાની જરૂર પડી અને અતે બીટ મેળવણીએ કરીને લાંબી ખુલ્લીની મેહનતે તેણે તીખું બનાવયું; પણ આ ધાતુનેથી ઈંગ્લ'ડ પેઢેલાં આસરો આપશે નહી. શેફીલડનાં નામીયા કઠ લરોએ વાંધો ઉઠાવ્યો કે એવાં કઠણ લોહાંને શું કરીએ! બીચારા હુંટસમાનનું તીખું ઈંગ્લ'ડમાં નહી ખપવાથી તે ના બીજા દેશ ખાતે ઘરાકી શોધવાની ફરજ પડી, અને ફ્રાંસ દેશ મોટી ખુશીથી તેનું ઘરાક યયું. સાધારણ ખપ માં તીખું ખપાવાનું માન ફ્રાંસને દેશને ઘટે. ઈંગ્લ'ડના લોકોએ ફ્રેન્ચ હુધીઆરોમાં તોખાંના મોતેખર ફાપદા મેયા તારે તેમ્મોએ પોતાની મેજે એ ચીનના ઉપયોગ કરવા માંડ્યો. તીખાંને લીધેજ લોહાંનો ઉદ્યોગ વધ્યો, નાનાંકી ત વારે આફનો સાંચો બનાવશે ખરો, પણ ભારી કાંમોમાં એ સાંચો બનાવાને મેઈતી કઠણાઈની ધાતુ નહી હોવાથી એ માહ કીમતી સાંચો પણ પડતો રહેવાનો એક વખત ધાસતી હતી. સારાં ભાએજો તીખું બનવા પછે એ ધાસ તી મટી ગઈ અને તીખાંએ તથા આફના સાંચાએ મળીને લોહાંની હાલતી તમામ મદતી કળાનો પાયો નાખ્યો.

લોકો.

આરણ લોકો.

આરબસતાંન દેશના રેહવાસીએને આપણ આરબ લોકો કહીએ છઈએ. મુંબઈમા થોડાંએ લઈને ઘણા "આ રબાએ" આવેછે અને મોટા ધામરો જવા જતા પેઢરી તથા આખા કાન ધાંકી નાખનારો તથા લાંબાં અને ખુલા તાં કુમટાંએની પાઘડી લપેટી સંતોક અને ફકીરાના તમે લામા તેમ્મોની જે શંખ્યા નજરે પડે, તે ઉપરથી વાંચના રી બાંનુએ તેમને ઘણાજ નંગલી વીચારો, અને ખરેખર આરબ લોકો હાલ ઘણા નંગલી હાલતમા આવ્યો મપાછે; પણ આગળના વખતમા આરબોની એક મોઢોલી, બાહડર અને દીરતોવાન મરજ ધઈ ગઈ. પેચારી બાંનુએ એટ હુંજ નવા કરો કે જેએને તમે નંગલી ગણીછો તેમજ

પારસીઓની ઇરાનની પાદશાહાતને કહેલ કરનારા હતા. એ લોકો પોતાના દેશને "અઝરા અલ આરબ" કહે છે. "આરબ" શબ્દના તરેહવાર અરથ કરવાના આવે છે. એ બોલ શેરીકીકી સુલને છે અને કોઈ ધારે છે કે "આરા બાહુ" ઇઆને "ઉઝ્ડ નખીન" ઉપરથી એ બોલ નીકલ પોછે. બીજાઓ "એબર" અથવા "ભરકતા લોકો" માં એ નામનુ સુલ વીચારે છે, અને બીજા કહેલાકા વળી એ માં "આરબ" ઇઆને "નીએ ઉતરવું" એ બોલ ઉઠવાવે છે; કેમકે ઇરાન તરફના પેઢેલાં સુધરેલાં દેશને સુરન એ દેશ તરફ આસનાનખાથી નીએ ઉતરતા અને અરુત પા મતો દીસવાથી તેઓએ એ નામ આપયું છે, ગમે તેમ કહો, પણ આરબ લોક મોટા ઘઈ ગયા છે. તેઓ ૧૫૦૦ માઈલ લાંબાં અને ૮૦૦ માઈલ પોહલાં દેશમાં ૧૦ લાખ ચોરસ માઈલના વીસતાર ઉપર વસે છે અને જે કે તેઓના સુલક ઘણા બંધ પડેલો છે, તોપણ આજેની તમા સુધારે મા નવાના આવે છે.

આરબ લોકોના સુલક કુનીઆના ઘણા મોટા ભાગ ની પાદશાસતના પવીતર છે. મહમદ પેગામબરે પોતાની દીન પેહલ વેહેલી એ લોકમા જાહેર કીધી અને પોતાના સાગરીદોને તે દીનના ફેલાવાને માટે કુનીઆમાં મોખેર મોકલ્યા, એટલા માટે મુસલમાનોની આપી વસતીને આરબના સુલક પવીતર છે. એટલું જ નહીં, પણ વળી માહુદી તથા ખરીસટીઓની પણ તમામ વસતી આરબ લોકને પાદ કરે છે, કે જ્યાંના દેશને ખરીસટી ધરમ પોડી માં ઇસરાએલી નખીન તરીકે જાણવી છે, અને ઇસરાએ લના નીકલો જવા પછે બનેલા મોટા બનાવોનુ સંબંધ આ રમોની ભુમી જાણવી છે. એ મહમદીઆન તથા ખરીસ ટીઓથી કુનીઆની વસતીના લગભગ પોણા ભાગ થાય છે; પણ આરબોના પાડ એટલાંથીજ વલતો નથી. આપણુ સ રવે જણ, આપી કુનીઆ, આજના વખતનુ આદરખત કુસે એક લેખે આરબ લોકોને આભારી છઈએ અને તે વી દીઆ હોનરની બાબતમાં છે.

શાસતરો અને વીદીઆમા આરબ લોકો ઘણા પુરધીયુ ઘઈ ગયા છે. જરે યુરોપ અને એશીઆખંડના મોટાં સુ ધરેલાં દેશોના એલમ પડી ભાગે તારે આરબ લોકો એલમ માં ઘણા ખીલવા માલમ પડયા, તેઓથી સઘલો એલમ જ લવાઈ રહ્યો અને પાછલથી યુરોપના તે પાછો સજવન થયો, જાહોંય તે એલમ આપણને તથા કુનીઆના બીજા ભાગોને મલતો બપ છે—તે સઘલું આરબોની મારફતે થયું છે. કહે છે કે આરબોની તવારીખ, વીદીઆ અને ભાશા ના ભડોલ આગત યુરોપના હાલનો સઘલો સુધારો વડીક નજવો છે. યુનાની લોકો માતર આરબોના નકલ કરનારા હતા, અને યુનાની લોકોને લોભ એજ હતો કે આરબસ તાન નઈ, તાંહોંનુ ચાન ઉછીનુ લાવવું. નામકીત પીકા મોરાસ કાલકીઆના લશકરમાં માકરીએ ગયો હતો અને સોલન, પહેરો, વગેરે ફીલસુફ દાખલ આશકારા થવા આ ગમમ આરબસતાનના શીખવા ગયા હતા.

યુનાનીઓ ઉપરથી રૂમીઓ શીખ્યા અને ઈજરન વગેરે લોકો યુનાની તથા રૂમી ઉપરથી શીખે છે તેને બદલે હેં

અરબીની મદદ લેવાને લખનારાઓ તેમને ભલામણ કરે છે. વારતાઓ તથા કાહાની કીસાઓ આરબ લોકથી નીકલેલા ગણાય છે. "અરબીઆન નાઈટ્સ" અને "ટેલસ" ની વારતાઓ ઘણી બાંનુઓએ વાંચી હશે. એ વારતાઓના કુનીઆની સઘળી માંડી ભાશાઓમાં તરજુમા થયે છે. તે ના ઈંગરેજ અને ફ્રેંચ તરજુમાઓતા હજી ઘણા અધુર ગણાય છે. એક અસલી લેખ ઉપરથી એ વારતાઓના આ ખો તરજુમા બરેસલું ખાતે તરજુ નરમન ઉસતાદોએ થ છીકી સરેહ સાથ કરપો છે. એ તરજુમાના ૧૫ વાલમ થયા છે, તેમ જાણવા મુતબ સુલતન હેરોઆરે પોતાની બાપકીઓ ઉપર બંદી મેળી હતી, પણ રાંણી થેરેસાજે જે વરશ અને નવ મહીના સુધી આ વારતાઓ માણુ રા ખીને તે બંદી દુર કરાવી હતી.

વારતાઓ ઉપરાંત આરબ લોકોથી આપણને બીજું ઘણું મળ્યું છે. આંકડા, ગણીત શાસ્ત્ર, નજુમ, ભેતીશ શાસ્ત્ર, વર્ધક શાસ્ત્ર અને રસાએલુ શાસ્ત્ર આરબ લોકોએ વધાર્યું છે; તે હીઆં સુધી કે યુરોપના માલતી એ વીદીઆ ઓમા હજીબી ઘણાક શબ્દો આરબી ભાશાના છે. વળી નજીક શાસ્ત્ર અને વેપારને પણ આરબ લોકોએ ઘણી મદદ આપેલી છે. આરબી ભાશા મોટી અને ભરપુર છે. કે ઇરાનની અંદર વાપરેલી ભાશાને "કુરીશ અરેબીક" કહે છે, પણ તે ઉપરાંત ૯ ઇઆ ૧૦ જુદી જુદી લઘુભા હાલ અરેબીક ભાશા સાધારણ રીતે વપરાય છે તે જુદી છે. છેક પુરાતન અરબી ભાશા યુકેટીસ નહી ઉપરના "કુફા" ના મના ગામ ઉપરથી "કુફીક" કહેવાતી હતી. હાલની અરેબીક ભાશામાં તફાવત છે. એ ભાશા માતર ૧૦૦૦ વરશ ઉપર ઇસવી સને ૯૩૩ મા મોલાક નામના વીદવાન ની બનાવેલી કહેવાય છે.

એ ભાશાના મોલાક પોતાને હાથે તરજુવાર આપું કોરાન લખ્યું હતું. મલાઈ લોકો ભાશા જુદી બેલે છે, પણ તેઓ અરબીક હરફ લખે છે. આરબ લોકોમાં ઘણા નાગીઆ ફીલસુફ ઘઈ ગયા છે. તેઓમાં અલ ફરબી, બેન સીના, અલ ગઝાલી, બેનબાની અને બેન રોશડ મુખીઅ ગણાય છે. એ ઉપરાંત તેઓના ૮ કે ૧૦ મોટા અંક ગણીતના પંડીત ઘઈ ગયા છે, તથા ૪૦ થી ૫૦ મોટા ઇનોહાસ કરતાઓ ઘઈ ગયા છે. હકમાં એલમ હોન રતો જરે તેઓમાં શોખ અને વજન હતો, તારે તેઓમાં ઘણાં નામીયાં ગરે થો ઘણાં, જે ગરથોના હાલની માણુ વપરાતી ભાશાઓમાં તરજુમા કરવાની ઘણી જરૂર વીચા રવાના આવે છે.

લાઈખા અને દલેરીમાં, રાજપાટ ચેલવવાની કહેલ મંદીમાં આરબ લોકો ઉતરતા માલમ પડયા નથી. તેઓ ની તલવાર, કોરાન અને જુખાન યુરોપના છેક રપેન દે શ સુધી, હીંડસતાનના ગંગાના કીનારા સુધી, દારધરીના છેક ઉઝડ પાહાડી સુધી અને આફરીકાના ભીતરથી ચેં હોંચી વહી હતી. ઇસવી સનેની આગમયની તેઓની તવારીખ જાણુ નજાપડી નથી. એટલું જ દીસે છે કે હીમા એરના સાખી પાદશાહાતમાં મેરીય નામનુ પાએતખત હ યુ, અને તાંહાં ૨૦૦૦ વરશ સુધી નજુમ તથા સેતારા

પરસતી માણ હતી. ઇસવી સનેની ૩ જ સદીના મા રીયનો નાશ થયો. સને ૬૨૨ મા મહમદ પોતાની દીન જાહેર કરી આખાં આરબસતાનને વટલાવ્યું. સને ૬૪૨ મા આરબોએ ઇરાંન છાહીની લીધું. સને ૬૭૫ માં આરબરી દેશ સુધી પેલસ થઈ તેઓ આલાહાનદીક મા હાશાગરને કીનારે પુગા. સને ૭૧૭ મા એશીયા મા ઇનર પેશીયાં ઇસ્ટખમાલ વેરેના મુલક તેઓએ હાથ ક રી લીધો. અને ૭૩૨ મા તેઓ સપેન દેશ ઉપર ફરી વલ યા. તાર પછે તેઓના સેતારો પડતો આવવેયો અને તેઓ કના ધઈ ગયા.

આરબ લોકોની હાલની હાલત જાણ નહાયલી ન થી. તેઓના ગરમ મુલક કોસ્ટાઓ ઉપર પાહાડોથી ટ કાયલો છે અને મુસાફરોને તાંહાં હજી તપાસ કરવા નીછે. આરબ લોકો એરીઅન ઓલાદના છે. તેઓ સો હામના, કલાવર અને મજબુત કાઠીનાછે. રીલી નામના મુસાફર કેહછે કે નંગોલોની અંદર કેટલાક આરબો છે ૨૦૦ વરસની ઉમર સુધી જીવેછે ! તેઓ લાંબા નળા અ ને કાંન ઠાંકી નાખે એવી પાધડી પેહરે છે. ટુરાની ઓલાદના તારતારોને તેઓ એટલાજ મળતાછે કે એ આરબ લોકો ભરકતા છે. તેઓ ઘણામરા તાંબુખારે છેછે. હુકા પીએછે અને વંજરની મદદ થી વેહવાર ચલાવેછે. એ વંજરમા ઉં રોની તથા અગત કરીને સાનસની મો

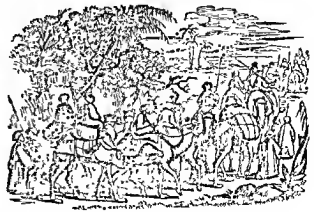

દી શંખપા હોયછે. એકેક આરબ ૪૦૦ થી ૫૦૦ ઉંટ અ ધવા સાનશી રાખેછે અને એકેક વંજરમા કોઈવાર ૪૦૦૦ ઉંટ હારેકઠાર ચાલેછે. આ વંજરોનો દેખાવ કોઈ આ ખુ ગામતું ગામ માલતું હોય એવો લાગેછે. આ બાબ તની શેવટ એવી એક વંજરતું ચીતર આપયું છે.

જમ ઉંટ તેમજ ઘોડાના આરબ લોક અહા શોકોન છે. એ અઝીરી ખવાશતું પરાંણી આન હજરો વરસ થયાં આરબસતાનમા પલાયું જાયછે, અને હજરો વરશ ના ચાલતા આવેલા મોટા ચરામામા આરબોએ ઘોડા વી શે મેલવેલી અનખાશ સઘી ચહડતી કીસમની છે. આ રબસતાનના નંગોલોમા ઘોડાની વસતી ઘણી છે અને તેમ ને પકડવાને આરબ લોકો ઘણી ચાલાકી બતાવેછે. તેમ ને પકડી લાવવા પછે પાલવામા વળી આરબો એથી સર સ છે અને એક પાલેલા ઘોડા ઉપર તેઓ એટલો પેઆર રાખેછે કે ગોયા તે પોતાનુ એક ફર-દન હોય. જમ ઉંટ ને આરબ લોકો “નંગોલાનુ વાહાણ” કેહછે, તેમ ઘો ડા “આરબની મગરૂરી” ગણાયછે. ઘોડો પણ તેટલાજ પેઆરથી પોતાના શેઠ સાથ વરતેછે અને ગોવા કમીલાને બાઈ મેહન સમજતો હોય તેમ નાહના ચાલકોને પોતાની સાથ ખેલવા દેયછે. અરબી ઘોડાની તોખગ અને પેશાની ખુદરતયીજ ઉંચી છે. એક આરબ પોતાના ઉંચા ઘોડાની સવપના સરખી કીમત માગેછે અને અતીઘણી નજર સી વાએ તે કલી પોતાનુ જનવર વેચતો નથી. તેની ઘોડીએ જરે જણ્યુ હોય તારે પોતાને તાંહાં એક મેટો નનખો હા ય એટલી બધી ખુશાદી તે કુટુંબમા પેદા થાયછે.

આરબસતાન દેશનો તરણ મોટા ભાગ કરેલા છે. એ ક ઉત્તર તરફનો “મેહર અલ તુર સેના” નામનો સેનાઈયા હાડ તરફનો ભાગ, જાંહાં પેશાનું અસલી શેહર ના શ પાનેલુછે અને જાંહાં ઇસરાએલના મુસા વગેરેને લગ તી બનાવો તથા નગાઓની નીશાંણોને હજી આરબ લોક જાન આપેછે. બીજો ભાગ “અલ હુજન” ઇઆને હાજ ઓના મુલક છે, જાંહાં મકા અને મદીનાના પવીતર શેહરો તથા એરકતની કીરીઆનો પાહાડ આવેળોછે. એ કોં એ દર વરસ થતી મોટી હુજની જતરા આરબ લોકો વગે બનતો મોટામા મોટો બનાવછે, પણ એ હુજને આરબ લો કથી અગત મળી નથી તેને અગત આપનારાં બાહર દેશા વરોના લોકો છે અને તેથી આરબ લોકના હેવાલ સાથ એ હેવાલને ભેલી નાખવાનો નજર નથી. અરખારડટ નામનો નામીઝો મુસાફર જિના હેવાલ અમારા ગયા એપરેલ મહીનાના અંકમા આપપોછે તેણે એરકતની કીરીઆને વખતે ૩૦૦૦ તાંબુ, ૨૦૦૦૦ ઉંટ અને ૭૦૦૦૦ આદમી ઓ ગણ્યાં હતાં, જે ૪૦ જુદી જુદી બાશા મેલનારાં હતાં.

દેશની દખ્ખમા તરીએ ભાગ પખનના નામથી એજ ખાયછે અને તાંહાં મખા, મજકત વગેરે શેહરો છે. હુઆં ની વસતી વધારે ઉદીઓગી, વધારે સંસારી તથા વધારે વેપા રી વલાણ કરાવનારીછે. કાફીની પેતીવાડી ઉપર તેઓ ઘણું ઘેઆન આપેછે અને કૂલમાં અંજાર, કેલાં, નારંગી, સં તરા, તથા ગુંદમાં લોખાન, એલીઓ વગેરેનો પાક કરેછે. હુઆં સેના શેહરમાં જે મોટા મેહસો, ઘણાક બાગો, કુવા રાખેા અને ૪૦ હજાર આરબોની વસતી છે. મખામા ૫૦૦૦ આરબો વસેછે, જેઓ ખજુર વગેરે જીણસો ઉપ રાંત ૧૦૦૦૦ ટન કાકોના દર વરસે વેચાર કરેછે. એદન માં ૪ હજાર માણુશની વસતીછે, પણ તેમા પરદેશીઓનો મોટો ભાગ ભેલાયલો છે, એ શેહર સાથ આરબસતાનના માહેલા વેપારીઓ વનજરથી મોટો વેપાર ચલાવેછે. મ સકતના પણ ભેલ સેલ લોકોની સંખ્યા ૬૦ હજારની છે; જેરેહીનમા આરબો માછલીનો વેપાર કરેછે, જેથી વરસ દાહડે ૧૫ લાખ રૂપીઆ ઉપજેછે. નેનહ શેહરમા અબ કુલ વાહાણે વાહાણી રોલાનો પાપો નાખપોછે, કે જેઓ ઇ સલામી ધરમમાં ઘણેક સુધારો કરનારામા ઠરવા માગેછે.

તો તથા બીજા જગ્યાએના ભાગે થોડી કાહાડપા તથા તે ભાગે ગોડવીને આખી ઇમારતો ચીતારી, તેણે લેખે ઉ કલાવયા, લાઈએથી વગેરેના નક્કોની નક્કો ઉતારી, તરસ વીરોની સખન હડાડી અને તે સધણું પોતાને વતન લઈ નઈ જેમ એક દટાઈ ગયલી કુનીઆને જીવતી ક્રીધી હોય તેમ યુરેટીસ નદીના કીનારા ઉપરના આ જાહોનલાલી ભ રેલાં એક રાત્રેને નવી હસતીઆ આણયું.

મીઠો લેખરડની આ સધલી સેવાની કદર જીવવામાં ઇંગરેજ સરકાર અને વીદવાને પેહલો લગાર પછાત પડ થા, પણ પાછલથી તેને તરફની એલચી ખાતામાં સરકારે હોધો આપ્યો અને ૧૮૫૨ માં પારકાં રાજ્યોના પરધાન ખાતામાં તેને દાખલ કર્યો. એ પછે તરતજ એલોસબરી ના લોકોએ તેને પોતાની તરફથી પારલામેંટને માટે સુટી કાહાડયો અને લ'ડન શહેર તરફથી તેને "ક્રીડમ" નું ગ્રાન આપવામાં આવ્યું. તે વખત પછે મીઠો-લેખરડ ઉ ગમણુ તરફના રેશોને લગતી રાત્રનીતી ઉપર ઘણું ધેખાન આપતો આવ્યો. જેથી હોધા ઉપરથી એ કામ નહી અને તેવા હોધા તેણે નાપાડપાછે અને સધલી જલોને ચારવાર તેણે પોતાના સવતર વીચારને ખાતર પરધાન રોલીના મોટી પદવીએ જતી મેલી. ૧૮૫૪ માં રૂશી આની લડાઈ જિવા સાફ મીઠો લેખરડ પોતે ગયો હતો અને કરાઈખીઆની લડાઈ સુધી તાંહાં રહેવાખાદ જરે થાછે ફરથે તારે ઇંગરેજ લશ્કરની હાલત બામેની જોસ ભરી ભાંજગડમાં તેણે મોટો ભાગ લીધો હતો.

૧૮૫૭ માં પારલામેંટમાં તેને હોધો નહી જલવાધી અતરેના જલવાની વેલા મીઠો લેખરડ હાઈકસ્ટાન આવ્યો હતો અને જલવાના કારણે વીશે તેણે પોતે પરપુછ ક્રીધી કુની. ૧૮૬૦ માં ઇંગલંડ નવા પદ સાઉડવારકના લોકોએ તેને પારલામેંટને માટે સુટી કાહાડયો અને તાંહાં તેણે હાઈકસ્ટાન તરફ ઘણાજ મીતરાચારી ભરેલા તથા ના હર વીચારો આપ્યા હતા. તારખાદ તેને પરધાન રોલીના પાછો દાખલ ક્રીધી હતો. પાસેના ચીતરમાં મીઠો લેખરડ ને પારલામેંટ મધે ભાથણુ કરતો ચીતાર્યો.

ધરનો ગવરનર.

અંક ૧૧ મો.

ખબર-તરકારી.

આપણી ધર માંડતારી નવાન ધરધનીઆંણીને જીદા જીદા ગોસતના ખોરાક બામે ખબર આપવા પછે હવે થો રીક તરકારીનું ચાન આપણુ એ ધરના ગવરનરે જાણુ નોઈએ. તરકારી ખોરાકનો અગતનો ભાગ છે. પુરાટી અ ને પાચણના જે સાંધનો ગોસતના નથી તે જાહાડ પાણમાં છે, અને જેમ ગોસત તેમજ વનસપતી ખોરાકને માફકના માણુશના દાંત ખોદાતાલામે બનાવેલા.

પેહલાં સઘી સાધારણ તરકારી પટેટાથી શરૂ કરીએ તો તે બામે જાણવાબેગ જાણુ નથી. એવી ખોરાકી

મા તરકર હોવું નથી, અને કોહોલા માલ પારખવાને આં ખ સીવાએ બીજા કસાંની જરૂર નથી. પટેટા થણી જાત ના આવેછે અને અલખતાં માનલેસરી પટેટા થણુ સર સ ગણાયછે.

પટેટાને કારની સમિે જાલવી રાખવા માટે ઇંગલંડ મા તરેહવાર ઉપાયો કામે લાગેછે. સુકી વખારમાં નાખી તે ઉપર ઘાસનું પડ કરવાની કોઈવાર ભલામણુ કરવામાં આવેછે. એ ઉપરાંત તાજા પટેટાને જમીનમાં તરણ ચાર ફીટ ડંડા ખાડમાં નાખી તેજ ખાડાનું મટોડુ પુરવા તથા તે મટોડાને વધારે ઢગ વેગાવચમાં થાય એવી રીતે પુરવા થી પણ પટેટા જલવાઈ રહેછે. જમીનની ઉપર પણ મટોડાના ઢગ કરી તેમાં પટેટા રાખવામાં આવેછે.

કોબીન બે જાતની આવેછે. સફેદ કોબીન ખાંના સા થ આવવાને વધારે સારી ગણાય છે. જે કોબીનમાં રાસા આવેછે તે અચારને માટે થણી સારી છે. કોબીન જલવી કોહોછે, માટે તાજાને તાજ પકાવી ખાવી જોઈએ. યાદ અને કહણુ કરતાં નરમ ખાધેલી કોબીન ગુણુ કરેછે.

સલગમના મુલીઆંને એક જાતની મખી લાગુ પડે છે. પણ જે સલગમના પાતરાં ખમરાયલાં અને જાડાં હોય છે તેને વીશે જાણુ છે તે પાકને આ નુકસાન થયું ન હી. સલગમમાં કોઈવાર ખરામ ખેતીથી રોગ લાગેછે, જે વેળા તેનાં મુલીઆં ઉગવાને બદલે તે પર ગાંઠ બંધાઈ છે. તે પછે તેમાં કીડી પડેછે અને આ તરકારી કોહોવા ખાંડ છે. સલગમ સાજા ખરીદવામાં કાંઈ થણી હાશીઆરી જોઈતો નથી.

ગાંજર ગુણુગારી તરકારી છે. તેને ઉગતી વેળા આ સપાસનાં જખરાં કાહાડી નાખવા પર મેહનત લીધેલી હોય છે તારે તે બધાં તોફા ઉગેછે. તેમને સરદ રૂતમાં જાલવી રાખવા માટે રેતી અને કોલસાની બારીક રાખના પડેા મ થે રાખવાનો ઉપાય થણો સારો ગણાયછે. ઉપરના પડ ની મેના પડ કરતાં સાંકડાં કરવામાં આવેછે.

સુલા આવરેનેજ મળતા છે, જે કુમલા જોઈને ખરી દવામાં માળે. તે ખોરાકને પચાવામાં મદદ આપેછે. કાકરી થણી જાતની આવેછે. એક જાતની કાકરી જેને "નીપાલી" કહેછે તે ૧૨ રતલ સુધીના વજનની અને ૮ ઇંચ જાડી હોયછે. કાકરી ઠંડી છે, અને ખોરાક દાખલ સારી છે, પણ નબલા માદાના માણુસે તે ખાવી નહી જોઈએ.

જેમ કાકરી તેમજ કોંપી કુમલાં વધારે પસંદ કરવા જોગ છે. વેંગણુ થણી જાતનાં હોયછે, પણ થોડાં બીઆં વાલી જાત ખોરાકને માટે વધારે પસંદ કરવાં જોઈએ. વેંગણુ ખોરાક દાખલ જાનું ગુણુગારાં ગણુતાં નથી અને તેમાંનાં બીઆં હરકત કરેછે. હલકી પણ માતખર માટીમાં ઉગેલાં વેંગણુ સરસ હોયછે.

ઉપલી તરકારી આપણી તરફન જાણવી છે. કંદ રોપાના જાડાં મુલીઆંછે. તેની જીદી જીદી જાત હીઆં ખપેછે, પણ યુરોપના રેશોમાં તે જાણુયો નથી. રતારા અને બીજા કંદોના આટો કરી તેમની રોઈ બનાવી ચકા થછે અથવા તે પુડીંગમાં પણ માલેછે.

"બીટ રૂટ" નામની વેલાતી તરકારી આપણામાં હ મણુ જરાજરા દાખલ થવા માડીછે અને તેના અપ વધેજો

સારી છે. એ તરફારી કંઈ અથવા સુવીચાના ખોરાકના વરગતી છે. તે એક મીઠા અને સવાદદાર કંઈજ છે. એ તરફારી બે જાતની આવેછે. રાતો “બીટ રૂટ” બજારમાં થી ઘણી ખરીદી લાવવાની ભલામણ કરાતી નથી. તે ખોરાક દાખલ સરસ છે, પણ ઘણા ખાવા જોગ નથી. સફેદ “બીટ રૂટ” નો અપ વધારે છે.

સર્જિ, જેમા પાયરી તથા ફરેંચબીન પણ ગણીછે તે મન્યુઅલ માદાના માણસોને ખાકું આવેછે. સર્જિના સારીપકે બાકવાધીન ખાવા લાએક થાયછે. સર્જિના લીલવા આટા ના સરખા ગુણુ ધરાવેછે અને આટા તરફે ઘણા કામનાછે.

લાલઆ નેમ કેટલીક ખોરાક તરફે તેમજ બીજ મસાલા અને અખવાશ તરફે ઉપયોગી છે. તુલસીની લાજ પણ વેંગણની મીસાંલે પોથી અને કૃષ્ણવંત માટીમા ઉગાડેલી સહથી સરસ જાણવી. પણ તે સરસ તારે જાણવી કે જારે તેના પાક ઉપર કોઈ પણ જાણાડનો આથો પડશે નહીં હોય, પણ વળી તેના પેહેલા દાહાડા પર તે જમીનની કોનારીઆ આવ્યાં જોઈએ. લીલી જમીનમાં ઉગાડેલી આ લાજનું બીજું સંકેતું જાણવું.

વરીઆલી અને તેના પાતરાં ભારી અને ખટસ વાળું ખાનું હુલમ કરવામાં મદદ આપેછે અને તે તેવી ખત લખથી ખરીદેલી વરીઆલીની લાજ ખયતી છે. કુદનામ મથાલામાં દાખલાં તાજાં અને લીલાં તથા ૧ થી ૬ ઇંચની લંબાઈમાં ધાય તરફી તે ખોરાકમા વાપરવા જોગ અને તેા ઉપા જોગ ગણાયછે, અનેઆની લાજના પાતરાં માવવાથી કાંઈ વગેરે ખાવાનો વાસ મરેછે. અનેઆ તેમજ કોથમીર મસાલા તરફે ઘણા ઉપયોગી છે.

પરચુટણ બાબતો.

એક રાખરી પતીર—નયુગોરક અને કેનેડામા જે સંગરહસ્થાનાં ભરાયાં હતાં તેમા એક રાખરી પતીર દેખાડયામા આવવીયું હતું જેનું વજન માર હંજાર રતલ હતું. તેને એક વખત મોનટરીસ શેઠરમા એક આગ ગાડીની ભારકતે લઈ જવામા આવવું હતું તે વખતે એ આગ ગાડી યાદા પરથી ઉતરી ગઈ અને પેહું પતીર, એક પાટલાના જેવી આકારની ગાડીમા ચુકેલું હતું તેમાંથી નીચે પડી ગયું અને તેના ટુકડે ટુકડા થઈ ગયા. આવા બનાવથી આ પતીરના માલિકને બહુ રોશ મહડી અને રેલવે કંપની પર રૂ.૨૦૦૦) ની ફીરોઆઈ માડી પણ તેના નીચેડા ઘેર એકે આવીયા.

ક.

ગાયના દુધની તથાસ કરવાથી એવું માલમ પડીયું છે કે, ગાય સવારના જે કુધ આવેછે તેમા જાખનનો ભાગ સાંભળને જે કુધ આવેછે તે કટાંતને વધારે હોયછે, અને ખાંડનો ભાગ અપોરના ઘણા હોયછે તે સાંભળતાં જોઈએ થતાં જાએછે.

ક.

તમારી છુપી વાત તમારો પાસ રાખજો, કાચુ કે ને કોઈ પોતાની છુપી વાત જાહેર કરેછેતો તેની ઉપર તેની

સતા રહેતી નથી. જો તમારીજ છાતી તમારી છુપી વાત રાખી સકતી નથી, તો ને ઘણીને તમારી છુપી વાત જાહેર કરે તે કેમ રાખી શકે ?

કુનીઆં કદાચ નચણી હોયછે; અગરજો તેની ચાકરી ખરેખર કેમ કરવી તેને આપણે જાણીએ.

દોસતોની ખુટછે એવી કુરીઆદ આપી કુનીઆં કરેછે, તોપણ દોસતો મેલવવા અને તેને સંભાલીને કેમ રાખવા વીશે જે અગતના ખવાસો જોઈએ તે સંગરી રાખવા કોઈ પણ ઘણી પોતાને મેહેનત આપવું નથી.

ક.

ઘણું ખાનારાઓ લામબો વખત છવતાં નથી—આકરાતો લુખ જે કે સારી તનદરોસતીની નીશાન પણ ચોક્કસ કુખની ચેતવણીછે. કેટલાંએક બાદીની રહેવાલાં માણસોને હમેસાં લુખા હાય એવું લાગેછે. જારે તેવો ખામણે તારે તેમને આરામ થાયછે અને જેવું તેવો ખામણ રહ્યા કે તેઓને એક જાતની એવી ભેચેની થાયછે કે બાપદા જો હાત જાગેછે. સારી તનદરોસતી વાળાનો લુખ એવી છે કે તેને થોડું ખાવા જાણવેછે. હજારો લોકો પોતે કેટલું ખાયછે તે ઉપર પોતાની તનદરોસતીનું માપ રાખેછે, અને દસ માથી નવ જણ ઘણું ખાવું એ પોતાની તનદરોસતીને સુધારવાની એક નીશાનછે એવું સમજી ખુશી થાયછે, પણ મરમાનનો વધારો તેના પરમાણુ પરમાણુ કુખની ખરેખરી સાબેતીછે, અને તે દેખાડી આવેછે કે પાચન શકતી તેની કુરબ આદા કરતી નમણી થઈ જાયછે, અને તારખાક રોગા ધવાની અને લુખની વલણ વધતી જાયછે અને છેલ્લે તે એક બેજા જેવી થઈ પડી જોડાત તેના અંત લાવેછે.

ક.

ઘણીઆંછી—ખાપડીના પીયાર, સુકા જંગલમા ખીલતા જોલાખની ખાકું, માણસ જાતના હંયાના વેરાંન મેદાન પર પોતાની ખુશાબી ધોંધેછે; અને જારે તેની આસપાસ સરવે ચીજ ગંભીર અને વેરાંનછે તારે બીજા સરવે દેખાવાની ગેરહાજરીમા ઘણીજ જિસભરી રીતે ખાહાર ખીલી નીકળેછે. ઘણીયાંની કરાંત કોઈ પણ જીનો પીયાર કોઈ પણ ફેકાણે વધારે જિસભરી રીતે ચુંદર દેખાતો નથી. મા ખાપ, ભાઈ ભાંડુ અને દોસતો પીયાર કરેછે પણ ઘણીયાંની પીયાર કાંઈ જીવદીન જુધી ધરાવેછે. એક બેડી પોતાના મા ખાપની અને એક બેડેન પોતાના ભાઈની સંભાલમા પોતાની આખી જીવદીન કાંડાડે પણ આપું કરવાને જે લાગણીઆ તેણીને સીખવેછે તે લાગણીઆ એક ઘણીયાંનીને પોતાના ઘણી ના સંકટ અને કુખના વખતમા તેની પછવાડે રહેવાને સીખવેછે તેથી જીવદીનછે. કાસતીમા તેની સંભાલ રાખવી, જીવદીનમા ધીરજ આપવી અને શરમ અને ભેચાભરના હંડા ગારમા તેની આજીએ વગર ફરવે રહેવું એ યાને બીજું સરસ થું છે ?

ક.

પૈસા એ એક સારો ચાકરછે પણ ઘણા ખરાબ થેડા છે. એ માણસ જાતપર ગેરહતસારી કરેછે એવો અનીયામ એના પર મેળી શકાય, કેમકે ઘણાજ થોડા માણસ ખોટા પડ્યા કરેછે પણ ધંધામા ઘણાક માણસોને ખોટા કરેછે.

ક.

સવાલ—સુંબઈના પોલીસના વડા માલસરદારની પુરસી હમણા હલકી કેમ થઈ પડી છે ?

જવાબ—કાંચેકે તેની પુરસી ઉપરથી બારન (૧૨ ટન) ઓછા થયા છે.

ધરધતુ નુસકાઓ.

કંડીની કૃતિમા ગરમી આપનારાં શરબતો—૧. આ રો અને ઊંચા “ઝેલ” દારૂ એક પાંદડા ભર લઈ થોડું ખમણે હું બપોર તથા થોડી ખાંડ નાખીને ઊકાલવો. એ પછે તરણ છડાને કાલવી તથા તેમાં થોડો કંડો “ઝેલ” નાખી, તેમાં ઊ પડેા ઊકાલેલો “ઝેલ” ધીરે ધીરે રેડતા નજુ તથા તે ઉપર છારી નહી બધાય એટલા માટે આ ચેલવણીને ફેલોક વખત એક વાસણમાંથી બીજામાં રેડવા કરવી. તારબાદ તેને સુલાપર ચેલી તે ધારે થાય તાંહાંવેર તેને ઢીલવ ઢીલવ કરવા બાદ એક ચમચો ભરી અડાંડી નાખી “રોસ” અથવા પાતલો ક્રેક સાથ તેને ગરમ ગરમ પીવો.

૨. બે બાટલી પોરટર અથવા “ઝેલ” ને એક પેણામાં ઊકાલવા, પછે તેમાં અડધી પેટ “રમ” દારૂ અને નાા રતલ લોર મુગર નાખવી. આ ચેલવણીને થોડીક ખીનીટ થયી ઊકાલ વા પછે, તેને સુલવાપરથી ઊતારવી અને સાત છડાની દાલ તથા સરેદીને આગમચથી અછી તરેહથી કાલવીને તેમાં હુચેરવી. એ સમયે એક બે ખીનીટ સુધી કાલવવા પછે એક “પચ બાઉલ” (કેરીનાં ઊંડાં પાસણ) મા નાખવું અને ટાંબલર ભરીને પીવું.

૩. એક કકડાઈમાં તરણ બાટલી પાંણી નાખીને સુલવા પર ઊકાલવું. તે ઊકલે તેવળાં એ સમયે બારું થાય એટલા ચ હાના આટાને એક પેટ કંડાં પાંણીના કાલવપો અને ભરે ઊપ હું પાંણી ઊકલે તારે આ આટા પર નાખીને ૨૦ દલેલાં ચરીની ભુકી તેમાં નાખવી. એ પછે બરા બારું થાય તાંહાં સુધી સમજી ઊકાલીને તેમાં ગરે એટલી ખાંડ, ના પેટ ઝેલ, ૧ વાઈન જ લાસ ભર છન, સાથે ગરમ કરીને હુચેરવું અને ગરમ ગરમ પી તામા લેવું.

૪. ૧ સેર દુધ અને ૧ સેર પાંણી મે પાંજિના થોડા પાપ ડા, ભવંતરીની એક કાતરી તથા સારી વડે ખાંડ સાથ ઊકાલવું, તાર પછે આ ચેલવણીને ૦ કલાક દરવા રીધા બાદ તે ગરમ ગરમ પીઈ નજુ.

રતુને કુરસત.

૧. હું દસપણે દસ, દસવાર કહેલો છઉં. માડ પેટ કા પી નાખતો તમે મને કાઠાંડી ચેલોછો, પણ પેટ સાથે હું હજારના પેટ ભરું છઉં.

૨. જાંહાં હું નથી તાંહાં ઝિરડો નથી. ઝિરડો ખાસ માં નથી મગર હું ઝિરડામાં છું, પણ ઝિરડામાં છું તોપણ ઝિરડાની પાહાર છું. હું ઝિરડામાં જવાનો રમતો છઉં, પણ રમતો બંધ કરવાનો અટકાવ છઉં.

૩. મારા વગર દાહાડાની રાત થાયછે અને રાત તે દાહાડાના ચરખીજછે. જમની કં દાવી બાલુએથી હું એકસરખી જ વંમાંજી છઉં.

૪. હનીઆમાં એક એવી કંઈ ચીજ છે જે સળીથી લાંબી છે, અને તોપણ સળીથી ટૂકી છે, જે સળીથી ઊતાવલી છે, અને તોપણ સળીથી ધીમી છે; જે સળીથી પડેઆઈ ગયલી છે અને તોપણ લાંબી સમય છે; જે સળીથી નજવી કીમતની ગણાયછે અને તોપણ સરવે તેને માટે રડે છે; જે નાહાનામાં નાહાની ચીજને મલી બપછે અને તોપણ ચોડાંના ચોડી ચીજને છવ આપેછે !

ચોશીક વાળ.

૫ ઊલકાવેલાં નાજો.

૧ જામને જેની બેડન અ.

૨ હો સતરશામ બસોને.

૩ જામને હાચકમ જેરો.

૪ રંજામને ખર ધીરી આપંશ.

૫ બાબના મ જ કણ દ અ મ ને હ.

૬ હાં જાં અરખ અને ખરેર સુસાલ.

શં તો પ.

(દોહરા.)

હરિએ આપ્યું જે નેટલું, તેથી સંતોષાપા; અસંતોષિને સુખ નહી, કોઈ ઈતે થાય. ૧.
ખીજનાં જોઈ મુણી, વચ્ચાબુપણુ મદ; મા બાપો પાસે કવી, માગ નહી કરે હક. ૨.
હેય મળું નહિં તેમનું, ગજવું આસી હેય; આપે કયાંથી પાપડા, મમજ ધરાઈ જોય. ૩.
જે સંતોષી નિત્યને, તે સચો ધનયાનુ; લોભી ધર્યા જેહની, દરિકે તે તો માન. ૪.
હું કુખિયાશે છઉં ખરે, થાપે મનમાં આમ; અદા કુખિયા જોઇને, મમાધાન તું પામ. ૫.

ક ૨ જ.

(દોહરા.)

જનમ કોધાર ન આણવી, મડાવવો ન હિયાળ; કરજ કરીને ખરસતાં, ધખ્યા આપ કયાપ. ૧.
આવકથી જાવક અધિક, કરજદારને થાય; કરજદારને કુપ છે, બહુ બહુ તે ખરવાય. ૨.
જો મૂકાવીયો વાપરો, રસ્તે આપજ લેય; સાહુકાર જે માંગતો, ચરમ ખાજી શી કહે. ૩.

ધી ૨ જ.

વિષતિ મૃત્યુ આરિધી, મંકટમાં બહુ વાર; ધીરજ રાખી મહન કર, કરશે પ્રજા નિવાર. ૧.
મંકટમાં બહુ ડગમગે, બાવર મંન ધડક; ધીરજવાન ડગે નહીં, જેમ સમુદ્ર ખડક. ૨.

(૧૦ કો)

સુંબઈ, દફતર આસકારા પરેમમાં બેહાંમજ દુરકુનજીની કંપનીએ છપાવું તથા ૧૨૪૮ કીપુછે. કોઠ કોઠ—બેહરામજ હેરમજજ સીઠ, નાં ૬ તથા ૧૧.

સ્ત્રીપાઠ.

પ્રસતક ૧૫ મું.

ડીસેમ્બર ૧૯૭૧

આંક ૧૨ જો.

ભોલો દોલો

અથવા

ભોલો ભલો—ભુડાનો ભાઈ.

એક વારતા.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

દોલાને તેની માતા ઘરના આપણે લાગે વખત ઘણે મડતો નાખેાછે. સીગનપોરવાળા શેડીયા ધનંતશાહ સાથે, રસતમ આગા સાથે, લુકાનળ હકીમ સાથે, પુનેમદ વકીલ સાથે, વીકલ વધદ સાથે અને જાહંગીર જંગી સાથે આપણે ઘણે વખત રોકાયેાછે, પણ હવે તે દોલોઆ અને મશખરા રાસતોની રોલી રંડેરથી વીખરાઈ પડીને પોતપોતાને વગે જગે લાગીછે, તારે પેલો જુલધાપનો સર ઘર દોલો જોની ભુલેાધી આ સઘળું બન્યું હતું, તેના ઘર તરફ એકવાર ફરી નજર પેડેાંચાડીએ.

રસતમ આગાના પંજામાંથી નાહાકો તેવો પોતાની માતા આટલા તલે ભરાઈને પોતાની મા વીલરને તથા ખાસી ની દીકરી રતનને બીહીવાડી ખારયાં, તેના શુસે જોકે વીલરને ઘણે લાગેા હતો, પણ અતે તે દોલાની માતન હતી અને “માની ગાળ તે ધીની નાલ” એ કેહવત યુનજ વીલર ના ખાર તથા ગાળેા યોડાન વખતની હતી.

દોલાએ આ સઘળેા જુલમ જુગે મોહડે ખમ્યો, તો જોકે તે સમજ નહી શકતો હતો કે “મારો વાંક કુ યો ?”

તાર પછે જે વખત ગયેાછે તે વખતમાં સઘળું સમાધાન યઈ રહ્યું, મા દીકરાં વગે સમજૂતી યઈ, વીલર પોતાના નગીના બેઠાને પાછી હીરા તરકિ હાંકે ખારતી યઈ અને તેને એક ચેાતી સમજીને મગરૂર રહી, અને આ ગામડીયાં કુટુંબ વગે સંખ અને એખલાસ આજુ યતાં કાંઈ વખત લાગેા.

પણ હવે દોલાનું શું કરવું ?

એ તેની માતાના મગજમાં એક મુશકેલી હતી.

દોલાનું શું કરવું ? વીલરને તે ગમે એવો વાહાલો હતો, તો પણ એવો હવે પાછો આવીને તે માનેજ માથે

પડ્યો. ધનંતશાહ શેકને તાંહાં તે પોતાના બેઠાને નોકરી એ રખાવી આવી, પણ તાંહાંતો તે એવેા કુટુંબો કરીને પાછો ઘેર આવ્યો કે બીજવાર તાંહાં નોકરી મળે એ નહી અને એવું હતું.

હાલ તરતો દોલા તે પોતાની માતાની આકરીઆ રહ્યો અને ખેતરની અંદર માતું કામ કરવા લાગેા. વીલરના ખેતરમાં એક ભાગ ઉપર ઘાસ સાડું ઉગતું હતું અને તેથી વીલરને સારી ધરાકી હતી. દોલો આ કામમાં માને મદદ આપવા લાગેા તથા દરેજન આંધે કાંઈતું ખારીને ખેતરમાં બના લાગેા.

પણ એવો દંત કોણુનો કે જારે દોલાથી કાંઈ જુલધાન નહી ? ઘણા દીવસ યયાં જુલધાના ભરેલાં ગોતાં ખાવા મા પોતાના રાખેામાંથી મોકલેા હતો. પણ તેમ કાંહાં કુધી ચાલવા કરે ? દોલાએ પારકાં લોકો વગે ઘણી હેાશીઆરી અને અકલ બતાવી હતી, પણ હવે પોતાની માની ખીરાસ ઉપર એ જુલુ બેઠાને કાંઈ મોટું કામ અજવાના વખત આવ્યો !

વીલરના ખેતર આગળ નાહના ખડકોની મીશાળે ઢેકાં ઢરીઆં હતાં અને દોલાએ એક દાહાડે પોતાની અંધ લ એખ ચલાવી કે ધાસ કાપીને એક ખડક ઉપર તેના પેાંડે બાંધ્યો. અલમતાં ખડકની ઉપર ઘાસ એકકું કરવાથી તે પેાંડા ઘણેા ઉંચેા યથે અને વળી આસપાસ ઘાસ પડવા થો તલીએા ખડક ઢંકાઈ ગયેા, અને એ રીતે તે ઘાસનો પેાંડા ઘણેા મોટે ને શુદ્ધ રીસવા લાગેા.

વીલર આ પેાંડા જોઈને ખુશ ખુશ યવા લાગી. તે ના ખેતરમાં જરૂર ઘાસ ઉગ્યું જોઈએ તેથી વધારે ઉગેા એવો વીચાર આ પેાંડાનાં દેખાવ ઉપરથી પેા યથે, અને વીલરના મોહામાંથી વધારના શુખનાની કાંઈ હદ નહી રહી.

તે દોલો કે “આ હું મરે જાર માખા, તારા હાંત બહુ સખકતા દેખું, તારા મગાં બહુ પનોતાં દેખું, કે તું આએવો ને ખારાં ખેતરમાં પાક એવડો ઉતારેા. આ હાં ! ખારા દોલાને હાથનો આ પેાંડા કાંઈ જોવારે ! આટલો ઉંચેા પેાંડોતો પાદશાહને તાંહાંબી નહી હયે.”

હરખમાં પડેલી વીલરને ખખર નહી હતી કે આ ગંજની તલેાતો ખડક હતો અને તેથી આ પેાંડાનું કદ વધી ગયું હતું, બારી તેમાં ખરેખર ઘાસતો સમાધાણ ગંજએ કરતાં આજુ હતું.

વીલર દોડતી પોતાના ધરાકને તેડવા ઘડ્ય અને બળ મેગા જેવું બીજું ધરાક કોણ હતું ? અને બોલો જ ના હાંના ઘણું દેરોને ધણી હતો અને તેથી જને તાંહાં ધાસ નો અપ ધણી હતો.

આગળ એક વખત ઉપર દોલાએ જ લેસને નાલાંના તેરવી નાખતાં મારી નાખેલી હતી, તે સ્વલભતાં આ બંજ મેગાની હતી, પણ તાર પછેતો અને દોલા ઉપરનો પોતાનો ગુસો ભુલી ગયો હતો.

તાર પછેતો બને મેગો વીલરના ધરા પાછો આવ તો જતો ધણે હતો અને જ દીને દોલો ચાકરી ઉપરથી ના હાસી આવીને માના ખાટલા તથે ભરાયો તે દીને તાડીના ધડીયાં ડાંસીને વીલરને અને રતનને ભુતની અને મોરોની ધાસતી આપી નતાર પણ બને મેગો હતો.

વીલર હસતો અને મોલતી બજ મેગાને ધાસની આ મોટી કરી આગળ તેડી લાવી, અને આ મોટો નેતો નેધને કુરબાન થઈ ગયો. તેણે એકદમ સાફ કીધું અને સઘળી કીમત તાંહાંને તાંહાંન વીલરને ચુકવી આપી. વી લર દોલાને ગળે વલગીને ખુશી થતે દર આવી અને બજ એ ધર નજીને ધાસ ઉંચકી લાવવા સાફ પોતાના માણસો તથા ગાડાંઓ મોકલયાં.

પણ માણસો ગાડાંમાં ધાસ લાધે શું ? પહેલો જ ભારો બાંધતાંમાં માલમ પડી આવ્યું કે આ પેડા કાંઈ આપો નહીં હતો અને તેની વચમાંમાં ખડક આવેલો હતો. એ કે ગાડું માનનાનથી નહીં ભરાયું અને માણસોની ખાતરી થઈ કે બીમારો બને મેગો નજી કગાયો.

ગાડું ભરીને લઈ જતાં તેઓ વીલરના ધરને રસતે ગયા. વીલર પોતાના આંગણના મેસીને પડોશીઓની સા થે ગપ સપ ચલાવતી હતી, તેણીને બજને ગાડાંવાળો ટકો રમાં કેહતો ગયો કે “વીલર આનના તારાં ઘાહનું” ફલ બહુ મોટું હતું !” વીલર બીમારી ટકોર સમજી નહીં, પણ સામી ખુશી થઈને “બોલી કે હા દીકરા, આખાં ગુરતમા એવું ધાસ નહીં મળે.” ગાડાંવાળો હવે એટલું જ કહીને ગાડું હાંકી ગયો કે “ઘાહનો તું એ એટલું બધું વેચું કે બને મેગો તારે નાંખે રડતો હમણાં આવી લાગે.”

આ ખરી બીનાને વીલર મથાખરી સમજી, પણ ગાડાં વાલાના આ શબ્દોની મતલબ પોડા વખતમા તેણીને મા લમ પડી, જરે કે બને મેગો પોતાને કગાયો વીમારી હાંકે તો હાંકતો આવી લાગે અને ધાસની ગંજમા કગાય કર વાનો વીલર પર ખરો મેળી તેની સાથ વહડવા લાગે. વી લરે સરીઆમ કાનપર હાથ મેળયા, તે કસું જાણતી નહીં હતી કે ધાસમા શું કગાય ઘણું. તે બોલી કે “કોઈ મા રકે હતો આ કરી કીધી હોતો હતું” કગાય માનત, પણ આ ગંજતો મારા દોલાને પોતાને હાથે કરેલી હતી.

દોલાનું નામ સાંભળતાં બને સમજીએ કે આતો તેના હાથે ગાંદલ થયું, મારે બને લાગેલા ધરા બાંહાં દોલો મેસીને સેલડી કાપતો હતો તાંહાં ગયો અને એક ધ પો મારીને તેને પુછવા લાગે કે “કેમરે એ લજમ, તું મારી એક લેહને મારીને ધરાયો નહીં કે વળી ફતર પર ઘાહ લાંકીને તેમા મોટો પેડો દેખાડી અને કગેલો ?”

“અરે બજ શેઠ હું તો એક કીડીનેથી નહીં ઠયું.” હીઆં વળી વીલરે ટેકો આપયો. “હા, હા, બજ મારો દીકરો કેહતો તે સાંચું છે.”

આ નેધને બજ મેગાને પીતો ઉછલી આવ્યો. તે મોલકો કે “મેહ રાંડ કગા પુગી મેહ, મારા બધા પછડા તુંએ કગીને લીધાં.”

“ને પછસાને બદલે મારી પાસે જરેલા માલ હતો તેટલો આપેલો કેની ?”

“તું એ ઢોંગ કીકીલી હીમેલી ? ખડકની ઉપર ઘાહ ચુકીને પછે ઘાહને બદલે ફતર વેચેલા.”

“ભાઈ બજ એ ઘાહ બાંધવામા મારો હાથ નહીં હતો. એ બધું કામ મેં દોલાને સોંપેલું.”

હવે બને વળી દોલા પર ધસ્યો. “ઓ ગયેલા ! તારાં મોઢાંડાં પર નાખતો કે ખુપરો ? તુને કંઈ હરમ નથી લાગતી ?”

“પણ બજ શેઠ મેં કીધેલું શું કે મને ચરમ લાગે ?”

“કીધેલું હું ? હજીતો પુછે ? તુંએ ધનમોરો કીધી, લે હવે હું કેડે ?”

“મેં જ કીધેલું તે દાહાપણનું કામ છે. મેં બીજા સારાં મનખને નેધને કીધેલું ?”

“હારાં મનખ, એ બકેહ હું ? ખડક પર ઘાહ બાંધેલું હારાં મનીખનું કામ કે ?”

“હા; સરકાર અડકપર કીલવા બાંધેલો કેની ? તે સા વાસતે તે વધારે મોલે ને કાંઈ હુટી નહીં જાય. તેમ મેંબી ખડક પર ગંજ બાંધી.”

દોલાના આ નવામથી બજ મેગાને સઘળા ગુસો છ તાં હસતું આવ્યું અને આવા સુરખ સાથ કાંડાં કામ પાડ્યું તે બાથે ફકડતો મટકતો ચાલો ગયો.

દોલાની માને દોલાની આ નવી ભુલ ઉપર લગાર ના રાજતો ઉપજ બજી, પણ વળી દોલાની આ ભુલથી વીલરનું મનનું તાજું થયું અને ધરજેલાં નાણા ચાલો આવયાં તે મારે તેને મનમા ધીરજ અને ખુશી પેદા થપલી હતી. તો પણ તેણીએ દોલાને ધમકાવ્યો અને તે નવાને કચુલાત આપી કે ફરીથી ખડકની ઉપર ધાસની ગડરી નહીં મહડાવવી.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

આ ભુલથી દોલાને ઘણી પશોનાની અને પસતાવે થયો, મારે બીજી દીને સહુવારના ખેતર મધે કામ કરી બેયો રતું ખાનું ખાવા પછે તે બજ મેગાને ધર ગયો. બજ ના ધરામાથી દોલાને ખબર મળી કે બજેતો ભાડાં અને રાં દેરની વચેનાં એક બીજાં ગામમા પોતાના પીડાંમાં ગયો હતો.

તે કેકાંજી બજનું પીડું પરખેઆત હતું. તે પીડું ગામના એક ધોરી રસતા ઉપર આવેલું હતું. એ ને તાંહાં જુદાં જુદાં ગામોમા નવાના રસતા મળેલા હતાં. તે પીડું પણ ધરાકો પરમાણુનું હતું. તે મોટું અને કુસારે હતું. જા હાં મુસાફરો ઉતારો વટાક લેતા હતા. તેઓને ખાવા પીવા ઉપરાંત સુવાની ગોઠવણ પણ આ પીડાંના માળા ઉપર

બળએ રાખેલી હતી તથા યુસાફરોને એક ગામથી બીજા ગામ લઈ જવા માટે બળે ગાડીઓને બાંહે ફેરવતો હતો. તેના તરફ ચાર માણસ હતા અને ઉંચા તથા કઠાવર સુર તો બલદેની ઘણીકે નોકો હતી.

બળે જરે પોતાના ઘરમાં નહી મળયે તારે તેને વ્યા પીકામાં મળવા જવા સાડાં ભોલો દોલો પોતાને ગામથી ની કલથો. પોતાના સુરતી બેડાને ખડે વાલીને પસારાબંધ ચાલતાં વ્યાસરે એક કલાકમાં તે બળનાં પીકામાં બંધ પેાં હતો, જાંહાં બળએ તેને ગઈ કાલના યુસા છતાં પેચ્ચાર થી પોતાનાં પીકાના બાનટ ઉપર બેસાડયો અને તેની સા ધનુશીસે ઘણીકે વાતો કીધી.

કાલના બનાવ વીધે દોલાએ ઘણી દલગીરી બતાવી. “બળ શેડ માફ કરજો હું. મારી બહુ લુલ થપલી ને મારી લુલથી તમને ખોટ ગયલી, પણ પાદ રાખજો કે બરે હું ચાકરીએ રહેવશ તારે મારા પગારમાંથી તમારાં નાણાં પાછાં વાલશ.”

દોલાની વ્યા ભોલાઈને માટે બળે ખુશહાલ થયો અને બોલયો “બરે કાંઈ નહીં દોલા. મારા પછલા વધારે ગયા, પણ બીમારી એક વીધવાને મળ્યા એટલે બહુ. હું વુંને માફ કરું, ને ખોદા તારું ભણું કરડે. હવે બીજાવાર જારે હું ઘાહ લેવા જવાહ તારે રખે તારી કાંતી-કોઈ દુરકા રની મીહુસે કીલસો બાંધતો હોય તેની હું હાલ લેવાહ.”

વ્યામ કહીને બળે ક્રોધ ધરાકની વરદી લેવા માગા ઉપર જતા હતો, તેવામાં દોલાએ જાણે ક્રોધ ધણું અમતનું કામ હોય તેમ તેને હાંક મારયો.

“શેડ, બળ શેડ.”

“કેમ ભાઈ દોલા ?”

“મને એક વીચાર આવેછે.”

“એ હા—વુંને હું વીચાર આવેલો ?”

“હા—માહું છું કે મને એક માફા હાંકવાને મને.”

“વારું—તેનું મને હું કેહું ?”

“તમારોજ એક માફા મને હાંકવા આપો.”

“ને મારા બલદનેથી મારી લાખવા આપું.”

“નહી નહી, બળ શેડ, આખાં શુરતમાં મારા ભવે કોઈ હાંકનાર નથી.”

“તે એટલે—પણ મારે તાહાં તો કીકો ધાંચી ને તેના ભાઈ ભીખી ધાંચી હાંકનાર પડેલા, જગા ખાલી નથી.”

“તારું કાંઈ તમેલામા જગા હશે ?”

“કાંઈ જગા નથી. પણ તોએ જરે ખડકપર ઘાહ સહડાવવું જોડે તારે હું તને બોલાવાહ.”

બીમારો દોલો નાસીપાસીથી પાછો ફર્યો, તેની મતલ બ જમ બળ મોગા જેડે માફ માગવાની, તેમજ તેને તાં હાં માકરી માગવાની પણ હતી. તેને એટલી સમજ ન હી હતી કે બળનું કામ બગાડી નાખવા પછે બીજાન દી ને તેજ ધણી માકરી કેમ આપી શકે ?

પોતાની નાઉનેદીપર વીચાર કરતાં દોલો પોતાના ગામ તરફ આવવા નીકલ્યો, પણ અરથે રસતે આવતાજ અંધા રૂં થયું. બળની માકરીજાના બે ભાઈએ કીકા તથા ભી ખા ધાંચી કેવા ભાએગસાલી છે, અને પોતે માકરી વનાં ક

નીઆમાં કેવો નકામો પડી રહયોછે, તેના વીચારમાં ને વીચારમાં દોલો વ્યાસમાન તરફ એધને રાતને વખતે રસ તો કાપેછે તેવામાં દોલાના પગને એક થોકડ લાગી અને તેના વ્યાખા સમેત તે ઘુડી પડ્યો.

હડીને ભેથેછે તો તેણે એક વ્યાદમીને રસતાની બરો બર વચમાં પડેલો દીકો અને તેથી દોલાની અચરતીના પાર નહી રહ્યો. તેણે તે વ્યાદમીને હાલવીને ઉઠાડી ભેથો, પણ તે ઉઠ્યો નહી. રાત એટલી અધારી હતી કે તેનો એહરો દીસતો નહી હતો, પણ દોલાએ ધારયું કે રાતને વખતે કોઈ હીઆં આવી હાલતમા પડશેછે તારે તે સુવેલોજ હ થે અને હુડારાએએ તેને મારી નાખ્યો હશે.

વ્યા વ્યાદમીની પાસે ઉભો રહી, દોલો વીચાર કરેછે કે હવે એનું શું કરવું ? કોઈ પણ માણસનું ભણું થાય તે મ કરવું એવો ભોલા દોલાનો સવભાવ હતો. વ્યા કમ તાલેના વ્યાદમીને રસતાપર એકલો મેળી જવાને દોલાને ધાસતી ઉપ છ તેમજ તેને લઈ જવો કેમ તે તેને મુજ પડ્યું નહી.

પણ વ્યા વીચારમા દોલો ઉભોછે તેવામા એક બીજા વધારે મોડી અડચણ આવી નહી. સારીથી મોઝા બે બ લઈ નેહોલો એક માફા નિસથી દોડતો આવવા લાગો અને મોડા વખતમાં રસતા ઉપર પડેલું વ્યા કંગાલ યુદ્ધુ જને માટે ભોલો દોલો વ્યાટલો મેથેન થયો હતો તે માફા તલે કમડાઈ જવા વના રેહ્યો નહી.

દોલાએ માફો ઉભો રાખવા માટે હાંકનારને મોટે સા દે છુપો પાડીને કહયું, પણ જમ દોલો છુપ મારતો તેમ હાંકનાર તેની દરકાર ન કરતાં બલદોને પહોંચી વધારે ન વધારે મોડી તેમને નિરથી દોડાવતો.

અતે માફો છેક નજીક આવી લાગે અને હવે દો લાએ મનશુત ઉપાય લેવાનો વખત હતો. તે રસતાની વ ચોવચમા વ્યાડો યધને ઉભો અને હાથ વ્યાડા કરીને તથા ધમકાવીને “સજુર ! ઉભો રહે, સજુર ! ઉભો રહે” એવી ખુન્નો પાડવા લાગો.

દોલાના વ્યા અવાજનો સાથે માફાની અંદરથી એક પીસરોલનો અવાજ સંભળાયો અને એક દાઢી ધકધકતી ગોલી દોલાના માંધા ઉપરથી પસાર થઈ.

તે માફામાં સુરત છલાના કલેક્ટરનો સરેશતેદાર બેઠે લો હતો અને તે કાંઈ અગતના કામ ઉપર જતો હતો. જે રસતા ઉપર દોલાએ માફો અટકાવયો તે રસતા ઉપર ચો રાણું અને હુડાણું ધણું ચાલવું હતું અને “સજુર, ઉ ભો રહે” એવા તાકીદનાં અને ધમકીના બોલો તાંહાં ચો રોના મોહુગાથીન સાધારણ રીતે નીકલતા હતા. સરેશતે દારે ધારયું કે કાંઈ અગતના કારણસર માફો રખાવેલો હોમતો અસતેથી કેહેવામા આવેલે, પણ વ્યાતો ધમકાવીને ઉભો રાખવાની વાત હતી તારે તે વાટપાડાનું કામ હોવું જોઈએ.

એટલા માટે વધારે તેહકીકને માટે ચોખવા વના શરે સતેદારે મોરોની બીહીકથી પોતાની પાસે ભરી રાખેલી બે મારની પીસરોલમાંથી એકદમ એક ગોલી ફાડી, પણ સારાં ભાએએ તે ધલરાટમાં નેમ સુક્રી ગયો અને તેથી દોલો બચ્યો. શરેસતેદારે બીજું બાર જાહાડયું, પણ એ વખતે

દોલો બ્રુમ મારતો બલદીઆની તલે સંતાઈ ગયો હતો અને હાંકનાર પણ રમે ગોલી લાગે તેની ધાસતોથી વધી વધી અરધો બલદો ઉપર સુઈ ગયો.

આ હાલતમાં દોલોને એરેરો હાંકનારના મોઢા સાં મે આવી જવાથી દોલોએ તરત તે મોરો પીછાંનીઆ. તે છે નેયું કે એતો પેલા બજ મોગાનો માફે હતો અને તે ઉપર કીકો ધાંચી હાંકવા મેલેલો હતો.

દોલોએ બ્રુમ પાડી કે “કીકા, કીકા, સંભાળ અને મારવા નો રે.”

કીકા ધાંચી આ વખતે થોડી જાનલખા પડેલો નહી હતો. એક ગજ દોલોની ગડબડથી અને બીજી ગજ પીસ દોલોના બારથી બલદીઆએ ચોક્કોને એવી પછાડી બહાડવા પડ્યા હતા કે કીકા ધાંચીને મેસી હાંકવાની મેકકના કકડા ધવાની તથા તે ઉપરથી હડી જવાની તેને દર પલે ધા સતી હતી.

કીકો ખલરાટથી ખીજવાઈને બોલ્યો કે “હાંચે, હાંચે તું કોણે સે કોણ ? ને મોગેસ છું ?” કીકો ધાંચી સુરતી લા લીપાની જાતનો હતો, તે છ ને બદલે સ અને સ ને બદલે છ મેલેલો હતો.

“અરે પણ છંભાલ, છંભાલ, ખજોત જા, તું કોણ સે કોણ ? કાંઈ મેલેલો ?”

“અરે ભાઈ કીકા હું તો દોલો રેખું રે.”

“તું છું મોગેસ ?”

“અરે એક નજીનો જીવ બચાવનાર છે.”

દોલો એટલો બીધેલો હતો કે આ જવાબ લેલો આ ક્ષતે આપવાથી માફમાં મેલેલા શરેસતેદારને એ જવાબ મા ફેલો કકટ “જીવ” શબ્દ બરાબર સંભળાયો અને “જીવ મચાવા” ને બદલે જીવ મારવાનું સમજી તેણે ખાતરીથી માન્યું કે “આ કોઈ વાટપાડો મારો જીવ મોગેસ.”

દોલો બાહાર ધબરાતો હતો, કીકો પોતાની મેકકપર ધ મરાતો હતો અને હવે શરેસતેદાર માફાની અંદર ધબરાવા ડાગો. તે એક વાંછીઆ હતો, પણ લગાર મેખરો હતો અને તેની તોતરી જ્યાંનથી ર ને બદલે વ મેલેલો હતો. બ્રુમ પાડી બોલ્યો કે “અલેઆ માડીવં તારો જીવ લઈશ નહીતો જલદી હંકાવ.”

“છાબ તમે છાંના અમથા બીહાસ. એતો મારો એક દોલો સે.”

દોલો કીકાના દોસત હોય તેથી શરેસતેદારે કાંઈ પોતા ની વધારે સલામતી વીચારી નહી. “તાવા નીતવને તાવે ધવ મેલાવ, વસતા વચે વાત કવવા બેલો કે ? હંકાવ, જ લદી હંકાવ.”

પણ કીકાએ દોલો સાથ વાત જરી રાખી. “દોલો કોણસે ? કીચાં માલુજીનો જીવ મરવા છુલેલો ?”

“અરે માર રસતાપર એક નજી સુદડું ધઈને પડેલો ને તું મારો હાંકી જાયેતો ખચીત તેને મારી લાખવાનો.”

“પણ તેતો મુલેલો સુદડું સેન તારે તેને વળી મારી કેમ લાખસ ?”

“હવે તેની કાંઈ પંચાત ? તું ઉતર ને તેને હંચક વા લાગ.”

કીકા ધાંચી ઉતરયો અને મેહુએ મળીને તે માણસને રસતાની વચેથી હંચકીને બાજુએ સુવાડ્યો.

કીકાએ સમજ પાડી કે આ આદમી કાંઈ મુલેલો ન થી, પણ છાકરો ધઈ પડેલો. તેણે અમરતી બતાવી કે આટલા અમંચકા અને ગડબડ છતાં તે ઉડતો કેમ નહી.

દોલોએ તેને ઉઠાડવા મારે ઘણાક અમંચકા માર્યા અને કીકો થું જીવે છે ? તે માણસ જરા હોશીપારીના આવતો હતો તેવામાં કીકાએ બ્રુમ પાડી કે “હાંચે, હાંચે, એતો મારો ભાઈ ભીખો રેખું ? ભીખા ભીખા, આ છું થીં ?”

ભીખાએ ફેકાને ફેકામાં મે માર માલ દઈને પાછી કોર વાલી. કીકાએ શમજ પાડી કે “છવારનો તે મારો હાંકવા ગયેલો પારો આવેલો નહી, તે હવે પાછતીમાં હતાં કે છું થીં ? હાંચે—તો આ તો રજતામાન સાકતો ધઈને પડેલો રેખું.” એ ભગવાન, રમે હીઆ મરો જાય ? ભીખા ભીખા, તું ને કોઈએ મારીમારી લાખેલો કે.”

કીકો ધાંચી રડવા લાગો અને તેમ તેમ માફાના મેકે લા શરેસતેદાર સાંહેબના ટાંકા ટીલા ધવા લાગા. તેણે ધારી હંકે હાંકનારને છુટારાઓ મારેલો. તેણે દોકીઈ બાહાર કા હાડીને વળી બ્રુમ મારી કે “કેમ અલેખા ? કાંઈએ કે નહી ?”

“હાંચે હાંચે મારી લાખયોરે ! આ મારા ભાઈને મારી લાખયોરે ! આ કોઈ આવોરે ! આ છરેછતેદાર છાબ આવોરે.”

શરેસતેદારથી બાહાર થું નીકલાય ? ધબરાટમાં તેની પાછડી છુટી ગઈ હતી.

તેણે માફાના મેકા મેકા પુછ્યું કે “અરે થું છે ? તાવા પોકાવ કેમ આવોરે ? અલેઆ કીકા વલેલો (રરેલો) કેમ ને ગાલી કાં નથી હંકાવતો ?”

“અરે છાબ આ રજતાપર એક નજીને મારી લાખેલો.”

“મેલોએ મેલેલો હરો.”

“હોય, હોય, છાબ એ સુદડાંને તમારી જાથ ગાલી માં લાખી લઈ જઈએ.”

“થું ? અલપા થું બોલ્યો ? અને ને લાસને એક ગા લીમાં લઈ જવા મોગે ?”

“પણ તારે છાબ મારા ભાઈને રજતામા મેળીને હું કેમ જઈ.”

“કોણ ? તાવો ભાઈ ? ને તાવા ભાઈની ને આવી પ દવી તું એકજ ગણેલો કેમ ? મલ વેહેલો ગાલી હંકાવ.”

હવે શરેસતેદારે જોયું કે મોરો તો કોઈ નથી, તારે માફામાથી ઉતરી આવવાને તેને હીમત ધઈ.

પણ કીકા ધાંચીએતો ભાઈને છોડીને ગાડી હાંકવાને ના પાડ્યું અને શરેસતેદારને જવાની ઉતાવલ હતી.

આવે વખતે દોલો કાને લાગી ગયો. તેને મારો હાંકવાની આખેએ પછુ હતો અને આવી તક કારે મળે ?

કીકાએ દોલોને અચન કીધી કે ભાઈ તું આ છરેછ તેદાર છાબને હંકાડી લઈ જા અને પસે તેને ઉતારી ગાલી પાસી લાવ એટલો વાર હું હીઆ ચોલું છ ને તું ગાલી લાવે તારે ભીખાને છાંયે લઈ જવાજ.”

દોલોએ પુછ્યું કે “આ શેક કાંઈ નવાના છે ?” કીકાએ જવાબ દીધો કે “અરે આપણા મોટા છેને

તાંહાં. મોટા છેકને બંગલે એને ઉતારી તું જલદી પાછો આવજો હું.”

દોલાએ કબુલ કીધું. તે લાગણી માફપર ચઢી બેઠો અને શરેસતેદાર બરાબર બેઠેલો નહીં તેવાના દોલાએ ગાડી હાંકી દીધી. બીચારો શરેસતેદાર નેત્રેત્ર ઘસડાતો ચઢ્યો અને દોલાની હાંકવાની ઝડપ એટલી બધી હતી, ઢેકાં, ઠીચાં, ખાડાં, વગેરેના આંખ વીચીને એવો માફો જીણીપલાવી દેતો કે આચક્રાધી શરેસતેદારના હાડકાં સ્વેદ રાં થઈ ગયાં અને તે અપમુચે થઈ ગયો. અંતે બલ દીવ્યા થાકો તારેજ દોલાના હાથ પછી ધીમા થયા અને તે પામાં ઢેકાં ઠીપાંના રસતો વતાવીને ગાડી એક સપાટ ખેતરમા દાખલ થઈ.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

આખે રસતે દોલો સરેસતેદારની પીસડોલથી એટલો બીધેલો હતો કે આ પોતીઆં પારખે અમલદાર સાથે ગાડી હાંકતાં હાંકતાં તેને વાત કરવાની પણ હિમત થઈ નહીં. તેણે આ તોતરા વાંછીઆ સાથે ખાતર થોડીજ વાત કીધી અને તે નીચે પરખાણે હતી.

“શેઠ આજે તમે અને મારી નાખ્યો હતો.”
“તુને માવા હાથે માવતે ને તું મલી નતેતો તેમા માવો વાંકું છમા તકસીવ શી હતી ? વસતાની ઉપવ એ વો કેહે તે પવખાણે તું અને ઉભો લેહવા કહેવું.”

“હા સાહેબ, મેં તમોને ઉભા રેહવા કહેલું પણ એ રો કહીને ઉભા રાખતા નથી, ઉભા રાખીને પછે કેહેછે, તારે મારામા અને મોરમા થણો તકાવત છે.”

“પણ વસતાપર વહીને તે આદમી શું કવતો હતો, અલેઆ ?”

“કાંઈ નહીં કરતોતો, સાહાબ, પણ તે મુવેલો પરેલો હતો, પછે કીકા ધાંચીએ તેને ઉડાડ્યો તારે તે જવતો થયો. તે સાહાબ દારૂ પીને છાકરો થયેલો હતો.”

“પણ હાંકનાવે કહ્યું ને એ માવો ભાઈ થાય ?”

“ખરું સાહાબ, ભાઈ થાય ને વળી તેથી હાંકનારજ થાય, સાહાબ. પણ એટલુંજ કે બલદને માફો કેયે ખોડી આવયો ને પોતે છાકરો થઈને રસતાપર ખોડોલાઈ ગયો.”

“આ વાત ચીત ચીતવાતાંખોતો સરેસતેદાર માફમા ત કીચીએ અટલેલીને ધરાંધર ચોરવા લાગા, અને રાંદેરમા થ નજીશાહ શેઠના વજીકાને દરવાજે માફો આવી પુગો તાંહાં સુધી દોલાએ પોતાના આ ભાડુતને ઉધમાંથી ઉડાડ્યો નહીં.

આજે દોલાની મોટામા મોટી લુલ થઈ.

આના નેવી લુલ તેણે આજ સુધી નથી કીધી.

હવે પછેનીતો ખોદાને ખખર પણ શરેસતેદાર સાહેબ વાલા માફાને દોલો ધનજીશાહ શેઠને ઘર હાંકી લાવયો એ ના નેવી મોટો છકર તેણે આજ પહેલીજવાર ખાધો અને બીજા બધાને છકર ખવાડી.

કીકા ધાંચીએ જરે સરેસતેદાર સાહેબને “મોટા છેક” ને તાંહાં હાંકાડી લઈ જવા દોલાને કહ્યું તારે સીંગનપેર વાલા ધનજીશાહને તાંહાં નહીં પણ ઘેલા મોટીના મનજી

ભાઈને તાંહાં લઈ જવા કહ્યું હતું અને તેને બદલે દોલો સરેસતેદારને ધનજીશાહના ઘરમાં લઈ ગયો.

વાંચનારી બાનુએ જાણે છે કે જેમ ધનજીશાહ તેમજ મનજીભાઈ સુરતમાં આબરૂદાર, વગવાલા અને કુલવંત શેઠીયાઓ હતા. જે કે આગળ જણાવ્યું તેમ મનજીભાઈ ગરીબ થઈ ગયો હતો તોપણ ધનજીશાહ કરતાં વધારે નહીં તો તેટલુંજ તેનું બી નામ તેના બાપદાદાઓની આબરૂને લીધે જણાવ્યું હતું અને તેથી જેમ ધનજીશાહ તેમજ મનજીભાઈ પણ “મોટા શેઠ” ને નામે ઓળખાતા હતા. રાંદેર અને તેની આસપાસ વાલા ગામઠીયાઓમાં ધનજી ભાઈ “મોટા શેઠ” હતા—ભાડાં અને તેની પડોશના ગામો મા મનજીભાઈ “મોટા શેઠ” હતા.

ભાડાંની પડોશમાં મનજીભાઈના એક વજીરો હતો અને જે વખતે આ સરેસતેદાર જવા નીકળ્યો હતો તે વખતે તે મનજીભાઈને તેની સાથે કામ હતું, મોટે માગનારાઓ ના રોશી પોતાની ઉંચી મેડી પર છુપાઈ રહેલો એ “મોટો શેઠ” આ સરેસતેદારને મળવા સાડે પોતા ઉપરના . સ્થ લા જપતા છતાં રાતના અંધારા પદડામા પોતાનું મકાન છોડીને પોતાના ઉપલા વજીકામા ગયો હતો, જાહાં તેણે આગમચથી સરેસતેદારને મળવાની ગોઠવણ કરેલી હતી અને તે ગોઠવણ મુજબ ભાડાંમાં બજા ભોગાનાં પીડાંમાંથી માફો ભાડે કરીને સરેસતેદાર સાહેબ મનજીભાઈને મળવા સાડે નીકળ્યા હતા.

એટલા મોટે કીકા ધાંચીએ માફો હાંકતાં હાંકતાં ઘેા બીને રસતાની અપવચમાં પોતાના છાકરા ભાઈની સંભા લને મોટે પોતાના પાટીયાંની બેઠક ઉપરથી જતરતાં માફાની અંદરના ભાડુતને જે “મોટા છેક” ને તાંહાં હાંકી લઈ જવા ભોલા દોલાને કહ્યું તેતો પોતાની તરફ વાલા મનજી શેઠ હતો પણ ભોલો દોલો તે “મોટા છેક” ને રાંદેર તરફ વાલા ધનજી શેઠ સમજ્યો અને તેથી બલદીઆઓને રાંદેરનાં રસતા ઉપર તે હાંકાડી ગયો.

દરવાજા પરગાડી ઉભી રાખીને દોલો મોટે સાદે દર વાજે ખખડાવા લાગે અને સરેસતેદાર જમી ઉઠ્યા. તે નો આ હાંકનાર હાંકી તારવાને બદલે બારણું કાંચે ખખડાવે તેની સરેસતેદારને સમજ પડી નહીં, મોટે પુછ્યું કે “અલેઆ, પોકાવ માવીને કોઈને મોહાવને, બાવલું શા મોટે અકારો છે ?”

“કાંઈ નહીં સાહાબ. મારા અવાજ કરતાં બારણુ નો ખખડાટ વધારે છે, ને તેથી હંધાપલાં હયે તો આખું ઘર જમી ઉઠયે.”

કદામ વાંચનારી બાનુએ પુછ્યે કે ભોલો દોલો લુલ થી મનજીભાઈને બદલે ધનજીશાહના ઘર આગળ સરેસતેદારને લઈ આવયો તો તે શું સરેસતેદાર ઓળખી શક્યો નહીં ? નહીં—ખરખર નહીં.

આ શરેસતેદાર સાહેબ સુરતથી થણા અનજના હતા અને તેથી દોલાની લુલ વચે ફસાયા હતા.

આ સરેસતેદારનું નામ પાણામંદ હતું. તે અમદાવાદને રહેવાસી હતો અને તરતનોજ સુરત ખાતે કકેકટ ર સાહેબની માફરીમા આવેલો હતો. તેણે ધનજીશાહ તથા મનજીભાઈનાં ખાતર નામ સાંભળેલાં હતાં, પણ તે બેહુ

“મોટા થોહો” ને તેણે કદી જોયલા નહીં હતા, કે નહીં એ શેડીયાએ! ઇચ્છા તેમના બેઢેદ રસાલાના માણસે આ પાણ્યમદ શરેસતેદારને પીછાણતા હતા.

પાણ્યમદ, અથવા દોલાની ભાશામાં ભોલોએતો પાણ્યમદ એકે અનદાવાદી હતો, તોપણ યુનિઅર્ધમાં શીખેલો હતો અને તેથી તેની મગરૂરી તથા તકોબરોતો અત અત નહીં હતો. તે પોતાને એટલે શીખેલો તથા સુધરેલો સમજતો હતો કે બીજા સધલા તેને મનસે નંગલી હતા અને એ નંગલી ભોલ તેના મોઢમાં ઘણે રમી રહ્યો હતો. તે ને મનસે સુરત શેઠેર નંગલી, હવા નંગલી, લોકો નંગલી, ભાશા નંગલી, રીતભાત નંગલી, સંધુ નંગલી.

અને પોતાને એ સરવે વચે સુધરેલો દેખાડવા સાડ પોતે એકાબાઈ આવે તેવી રીતે કરતો હતો. તેણે અંજ રખો કાહાડીને દગલો, થોતીઈ કાહાડીને પાટલુન પેઢેરેલું હતું. યોગ્યાલની શાંકલીના છેડે તે જીલાતો રાખતો હતો. રંગોનાના કુટ, ઇસાદીની, તથા હાથમાં લાકડી રાખતો હતો. માથાં તે પોતાને જાંગલો સમજતો અને જાંગલો બનાવા માહતો હતો.

એવો આ વાંછીયાનો પનોતો પુત પાણ્યમદ હતો. તેને રાતને વખતે મનજીભાઈનું ઘર શોધતો જવાની જરૂર હતી કે ખાંન બાહાડરના પેતાબની પેલી ઉમેદવારી, જે ને વીશે એક હાથ ઉપર સીંગનપોર વાલા ધનજીશાહ કીડે અને બીજા હાથ ઉપર ઉમરે હુકવા વાલા બેઢરામશાહ શેઠ વચે હરીફાઈ ચાલતી હતી અને જ્યાં થેલા મોઢીના મનજીએ ધનજીશાહ તરફ દગલબાજ ધઈ બેઢરામશાહ તરફ પોતાના સધલો વગ ચલાવ્યો હતો, તેના સંબંધમાં કાંઈક વાત કરવા સાડ કલેકટરે પોતે પોતાના આ સરેશતેદારને મનજીભાઈ પાસે મોકલ્યો હતો.

પણ તે બીચારાને ખબર નહીં હતી કે દોલાની લુલથી તે મનજી શેઠને બદલે ધનજી શેઠને તાંહાં—પેઢેલાના કુશ્મનનેજ તાંહાં યસાડાઈ આવેલો હતો.

તે રાતનાં ધનજીશાહ પોતાના ઘરના ભરૂચથી બલા મણ પતર લઈને એક વાંછીયા પહોરોણાની વડી રાખતો હતો. તેને માટે ધનજીશાહએ પોતાના વજીરામાં એક જુદી કોઠડી આરાસતે કરાવેલી હતી. પણ પોતાને આવવાના વખત ઉપરાંત તે આવવો નહીં તારે એ ધારમાજ શેડીયા તેની રાહ એવા બાદ જમવા બેઠો અને જરે ભોલો દોલો માફની અંદર પાણ્યમદને રહાવી દરવાજા પર આવવી ઉભો તારે તેના તે જીવે શેઠ બાઈ કહીને “કૂટ” વડે “મોહડું સમારતો” હતો.

દરવાજા પર અખડાટ સાંભળી રૂસતમ આગાએ બાહરે આવવી બારણું ઉઘાડ્યું. તેની પેઢેલી નબર અલબ તાં દોલા ઉપર પડી, કે તરતજ પોતાનાં લુલાચુકા જીવા દોસતની પીછાંજીત તરીકે તાલીમખાન આગાએ તેનાં કોઠાં માં એક મુકી પેઢેરાવી અને મુકી કે ગોપા સલામ લેય તેમ એ ફરજ અદા કરવા પછે પુછ્યું “કેમ ભાઈ કાંઈ તમને આવવું પડ્યું? પેલી કુસતી રમવા પછે તું નાહાડો તે પાછો ફરેશ નહીં.”

“રૂસતમજી શેઠ, હું તો આપણાં ધનજીશાહ શેઠના શાજાએ એક એવતમીને લાવતાર દેખું. જુલો આ સાહેબ શેઠને પુછેછે.”

રૂસતમે વીચાર્યું કે પેલો જ વાંછીયા આવતાર હોતો તે આવવો. તે વાલયો કે “પધારીએ મેહરબાન. અંદર સાહેબ સાહેબ. દોલા, શેઠના શામાન અંદર લઈ આવો. સાહેબનું નામ હું લુલી ગયો.”

—“પાણ્યમદ” એવો પોતાનો જવાબ પાણ્યમદે લગાર ભપકારાજ વાલયો.

રૂસતમ તેને ધનજીશાહ શેઠ જાંહાં જમવા બેઠેલા હતા તાંહાં લઈ ગયો. તે મોજલા અને ફુલા શેડીયાએ ઉઠીને તેને “શેઠકાંડ” કીધી, પણ પાણ્યમદે તે “શેઠકાંડ” યાદી “નંગલી” વીચારી.

“સાહેબ, ધાકી ગયલાછો. આ ખુરશીપર આરામ કરો. આપ જરા મેલો ચાખી જોશો? આ જમરૂખ ઘણું મીઠું છે.”

“વેઢેલા દેલો, વેઢેલા દેલો, માફ કરો, મને જમરૂખની કાંઈ નવાઈ નથી.”

રૂસતમ આગાએ પગથી તે માથાં મુકી આ પહોરોણા ઉપર નબર ફેરવી લીધી અને તેનીતો ઉપલા એક જ જવાબ મા ખાતરી ધઈ તથા ધનજીશાહને એસારત કરી નજાવી કે “આતો કોઈ નગીના છે. મોલતાંતો જીવ લપેશ ખાય છે અને તોપણ દમાજ ને તોરતો સાહેબ ચલેખી જ્યો છે.” મોટાં મનના ધનજીશાહએ એટલું જલદી એવું હલકું મત વાંધ્યું નહીં. તેણે રૂસતમ આગાને એસારત કીધી કે એવી ચાલ નહીં ચલાવવી.

પણ તાર પછે આ પહોરોણાના બીજા જ જવાબમાં ધનજીશાહની ખાતરી ધઈ. તેવલે પુછ્યું કે “કેમ સાહેબ! અમારાં સુરત શેઠેર વીશે તમે શું ધારોછો?”

“કાંઈ જાણું નહીં. નંગલી બહુ, યુનિઅર્ધ ના પોહવે.”

“વારૂ હીઆંના લોકો વીશે સુરખી સાહેબ આપ શું મત ધરાવોછો?”

“નમલા જમતીઅત. નાકુવત ભારી, તેઓના વગ માં ગોપા ચકતીજ નથી.”

“સાંના વગમાં મેહરબાન.”

“અરે વગમાં એટલે કે નેસમાં કુવત નથી.”

“અ” હું! રગમાં, રગમાં, હવે હું સમજીએ. સાહેબ બેચ્છેલી માફ છે, પણ હીઆંના લોકો વધારે મીઠનસાર અને નમનતાઈવાળા છે. અગરજે તમે કાંઈ માન ઇચ્છા બેતાબ ધરાવતા હોવોતો એ લોકો તમારા ઉપર મરી કીટશે.”

હીઆં પાણ્યમદે જરા હચાપા તથા બેતાબે ભૂખ્યા વાનું ગોપા પોતાનું કામ હોય તેમ એક રાજના સરખાં દોલથી મોલવા કે “ફીકર ના કરો ભાઈ, થોડા વખતમાં તમે જોશો કે તમારો કુશમન ઉધો પડશે અને ખાન બાહાડરના બેતાબની શનદ આવી પોહીયશે.”

“કુશમન ઉધો પડશે? કીઓ કુશમન?”

“પેલો કમજબત ધનજીશાહ. ખરે કહું છઉં શેઠ મનજીભાઈ કે તમે ખાન બાહાડરના બેતાબ તમારા રૂસત બેઢરામશાહને અપાવાને જે તનવીન કરોછો તેમાં એ ધનજીશાહ એક મોટું હાડકુંછે.”

હવે સઘળી સમાઈ અનવાળાના આવવી. આ પોતીઆંસતો ધનજીશાહને કંથો મનજીભાઈ સમજે અને

ધનજીશાહનાં હોતેના કકડા છે. ધનજીશાહને આ બીના સધળી ખોલવી નહીં, પણ રૂસતમ આગે તરત સધળું ચેતી ગયો અને તેણે સમજ પાડી કે આતો ભાલા રો લાની ભલથી આ વાંછીઓ કુશનનને તાંહાં આવી લાગેછે.

પાણ્યમંદ પોતાની કપડાંની ગાંસડી જોતો હતો તેવા માં રૂસતમ આગે ધનજીશાહના કાનપર પડીને બોલ્યો કે “એ હજમ શું ચાહે પીચેછે ? પણ શેડ આતો સનડ શે કાર આપણે હાથ લાગેછે, અને એનાથી આપણને જે મળે પડશે, તેની આગળ હુકમાનજી હુકીમવાલી પેલી મળેલાંમી હુટી નશે. માઝું કહ્યું જાનોતો તમે શેરો વખ ત મનજીભાઈન બની જવો અને ધનજીશાહના કુશનન આગે. તેમ કશુંતો એ ગુલ્લો આપણી સાંમે થવા શું શું કાળાં ઢોળાં ચલાવેછે તેનો બધો ભેદ આ વાંછીયાથી આપણને ખાલમ પડશે.”

ધનજીશાહે એ વાત કંબુલ રાખી. તે બોલ્યો કે “પાણ્યમંદ શેક, આપે હજણા મારા તરફ જે સારા વીચારો બતાવ્યા તેને મારે આપનો ઉપકાર માનવાની મારામા તાકાત રહી નથી. તમારા કદમ અમારી ગરીબ જીપડીમાં ખુશારકે, પેશા મુરખ ધનજીશાહ ફેકટ પતરાજી મારેછે, અને બીજાઓ સાધના વેહેવારમાં પોતાને વધારે સાચવેછે, પણ તમે જોશો કે હું કાંઈ ધનજીશાહ જેવો મુરખ નથી. સેવક તમારો ઘાસ તમ સરખા મેહેરખાંનોની ફકત ખીતરા મારીનાંમ જુઓ છઉં. હું જરૂર ખાંમ આહાદુરનો ખેતાબ મારા માતર એક દોશતને થકી માંયું છઉં, તારે ધનજીશાહનો ખાન આહાદુરનો ખેતાબ પોતે લેવા તપેશે.”

“પણ તે પોતાની ઉમેદમાં વડતો વહી નશે. ધનજીશાહનું ચાલવાનું શું છે ? તે બેવકુફનેતો એક ઘડીની વચમાં ફેંકાણે પાડીયું. તેના કાંઈ વગલ નથી લાગતો. તમાવા દોસતનો રહેવો પાવ નહીં, કલેક્ટર સામે તેને મારે પુખત ઉપાયો કવી મેળપાછે, અને તે સઘલા ઉપાયો તમને નહીંવા સાઝું અને હીઆં મોકલોછે.”

“તમારાં પગળાં કોણને મારે. હાલ તરતો મુરખી સુવાનાં મોરડામાં પધારો અને આરામ લેવો.”

“તાવેતો તમાવી મેહેરખાંનો. મુસાફરી કવતાં ઘાઘ લાગીછે. વાસતે નવા આવામ લઈયું કેમકે વાત બહુ દુકીછે.”

“વાત દુકી કે લાંબી હોપ તો શું ચીંતાછે ? સહવારે વાત કરીયું.”

“વાત—વાત—દીવસ નહીં પણ વાત”

“હું—હું—રાત—તમે સાહેબ રાત વીણે બેલોછો કે દુકીછે. ઠીકછે, સાહેબ અંદર પધારો.”

પાણ્યમંદ અંદર સુવા ગયા અને ધનજીશાહ તથા રૂસતમ આગે આ સનડ બીજી હાથ લાગ્યા મારે મુશ્કેલી પોતા પોતાનાં મોરડામાં ગયા.

હ લે સાં .

તીરકામકાંની રમત જે એક અગતની અને ઉપયોગી ગો કશરત દાખલ ઈંગ્લેન્ડ લોકમાં રખાયછે તેની થોડીક સમજ મળ્યા અંકમાં આપવા પછે, હવે એક બીજી અગતની કશરત ઉપર આપણે આવીએ છઈએ. તે હલેમાં મારવાની કશરત છે, એ કશરત તીરકામકાંની કશરત કરતાં વધારે ગમત આપનારી અને બદનની કશરતના તરેહવાર લાલ સાચવનારી છે. એ કશરતને મારે પણ ખોલવી હવામાં નવાની ફરજ પડેછે. વળી એ કશરત પાંછીની સપાટી ઉપર થઈ શકવાને લીધે સાધારણ કશરતોથી તે જુદી ન વધારે કરાવેછે. આજરો અથવા નબલાં માણસોને દરોઆવમાં ફરવા નવાની ડાકટરી હંમેશાં લલામણ કરેછે. મજવામા અથવા બંદરોમાં બેસીને જેમી વાંચનાંઓ ફરી આવવાં હશે તેઓને વધતી જીખ, મેહરા ઉપરનો રતાસ અને એવાન બીજાં આકારોમાં તે દરીઆઈ ખેપની રૂડી અપસર ખાલમ પડી હશે. એ અપસર ફકત દરીઆમા બેસી ફરવાની છે, પણ તારે પાંછીની સપાટી ઉપર મેહેન ત કરવાથી, બદનને રગડવાથી કેટલું વધારે મુખ થાય તે સેહેલથી વીચારી શકાશે.

સમુદર અથવા નદીની સપાટી ઉપરની વધારે નીરમલ અને સવજ હવામાં શરીરને રગડ આપવાની કશરત તે હલેમાં છે. એ કશરતની મક્કસદ એવીછે કે પાંછીની ઉપર એક મજવા અથવા મેટને ચલાવામાં નડતી પાંછીની અડઅડાણને બદનની મેહેનતથી મટાડવી અને તે અડઅડાણ વચ્ચે તે બારકસને ચલાવી લઈ જવું. સડ અથવા સાંચાથી પાંછીની એ અડઅડાણ ઉપર માણસ ફરવોછે; પણ તેવી કલાના હીઆં વીચારન નથી. હાથ અને બદનની મદદથી બારકસ હંકાડવાની કશરતને મારે બારકસોને ખાસ ટપતા બનાવવામાં આવેછે તથા હલેમાં પણ ચોકસ કદ તથા આકાર પરમાણે બનાવામા આવેછે. એ સઘલી તપાસ મુશ્કેલી લોકોની હલેમાંની કશરત મધે જોવામા આવેછે. આપણા દેશમાં અંને બીજાં સુલકોમાં હલેમાં મારવાનો હોનર ગોપા પેટે લી વસતી સાથ પેદા થયોછે, પણ એકેક વાંસો અને તેને જોડેલી એકેક મોટી લોહાંની અમય કરતાં વધારે કરતી કળા આપણા દેશી હોનર મધે નહીંતા નથી.

ઈંગ્લેન્ડ લોકોમાં કશરતને અપરે હલેમાં અને બારકસો કેવી રીતના બનાવમા આવેછે તેનો કાંઈક ખેચાલ આ બાબતને તથા મેલેલાં મીતર ઉપરથી આવશે. એ મોટો લોકોની બનાવમા આવેછે. તે સાંકડી ૫ છ લાંબી હોપ છે અને હીઆં આપણા માછીમારો

ના કોટીયાં પણ એન પરમાણુ લઘુમાં બનાવામાં તેઓએ વાપરેલી ચમકલ આપણને ખાલમ પડે છે. લાંબાં હોવાથી એ બારકબીસ મોજની ઉપર ચઢી શકે છે તથા પાંછીના એક ઇંચા ખીજ ઉછાલાની તલેને તલેન રેહવાથી તેની ગતીના થણે વધારો થાય છે. ઈંગરેન હલેસાં મારનારા એના કોટીયા આપણાં કોટીયા કરતાંબી વધારે લાંબા હોય છે. લઘુચુ” મગર ઇંચા સોસવાટ પાંછીપર જેવી રીતે પડી રેહે છે તેનાં ગોળા નચુણા પરમાણુ આ બોટો બનાવેલી છે. હલેસાં પણ લાકડાંના બનાવે છે, પણ તે આપણા કાલીઓના હલેસાંની મીશાલે લાંબખી ચમક ઇંચા તવાથાના આકારના બનાવતા નથી. તેના ઇંડાની ઉપરથી કરીકેટ રમવાના બારની મીશાલે વધારે પોહ લો પણ લાંબા આકાર આપવામાં આવે છે. આ સઘલાં હલેસાંની મતલબ પાંછીને કાપવાની છે. જેમ ચાલતી વેળા આપણે હાથે કરીને હવાને કાપીએ છઈએ અને તેથી આ પાણીથી બરાબર ચાલી શકાય છે અથવા જેમ પખશી પાંચે કરીને હવાને ખીસાડતું ખીસાડતું ઉડે છે, તેમ મીશાલે હલેસાં ચલાવનાર બોટમાં બેસીને જે બાજુએ બોટ લઈ જવો હોય તે તી સાંતેની બાજુના પાંછીના એક છેડે હલેસાં નાખી બીજે છેડે કાઢાડે છે અને એમ કરવા કરીને પાંછીને કાપે છે. પાંછીમાં નાખવા પછે હલેસાંની બાજુ પોતાની મેળે ફેરવાય છે, જેથી પાંછી સફાઈથી કપાય છે અને તેમાં બારકબીસ રસતો નથી. હલેસાં સફાઈથી કપાય પછે અને પાંછી ઉછાલાવા વગર અથવા બદન ઇંચા હાથને આમકો આપવા વગર આશાંનીથી હલેસાં માર્યાં હોય તોજ મહોવા હકાડવાનું કામ બરાબર રસતાસર થાય છે.

હલેસાંની કશરતથી બદનના ઘણામરા ભાગોને કશરત મળે છે. બેસીને હલેસાં મારતાં પગને મનજીવત રોકવેલો પડે છે, અને પછે હલેસાંને આગળ કાઢાડતાં આખાં બદનને પગના રેકાપર પાછલ લઈ જઈ સીધું કરતું પડે છે તેથી પગના મોટલાં ઘણા મનજીવત થાય છે. તેમજ પગી હલેસાં મારતી વેળા છાતી કાઢીને તરૂં બેસતું પડે છે તથા હલેસાં પાછળ જાય તારે બદનને આગળ કાઢાડતું પડે છે તેથી મોચી, છાતી, બરડો, ખજી, કમર, કાપો, વગેરે ભાગોના લેવાને ઘણી વ્યછી હીલચાલ થાય છે અને તે સઘલાં ભાગો ખીડે છે. છાતી મોઢાલી થાય છે અને બેઠું બાજુએથી એકસરખી થાય છે. ખભાં ખીડે છે. જરા બેસવાથી બરડો ભરાઈ આવવાનું ડમ જતું રેહ છે. છેડે હલેસાં મારવાથી હાથને જે કશરત થાય છે તે સઘળી મનજીવત છે. પાંછીમાં હલેસાં કરતાં ઘણું જોર મારે છે અને નબલાં માણસો થોડા વખતમાં થાકી જાય છે. આ બેઠેલનથી મોટલાં ઘણુજ મનજીવત થાય છે. માછીએ ઘણુજ કલાપર, ખીડાંથી, હલેસાં ગંઢાવા રેહ છે તેનું કારણ ખાતર તેઓની આ ઉમદા કશરત છે. આ કશરતથી તેઓના ઉદરલાવ એટલો સુધરે છે કે તેઓનું ૧૨ વરસની વયેનું એક બાલક ૧૮ અથવા ૨૦ વરસની ઉંમર જેટલું મોટું લાગે છે. માછીની એટલે હલેસાં મારવામાં સામેલ થાય છે, વધારે સુધરેલા લોકોમાં એટલે જાતમાં એ કશરતને આલાવેરો પડેલો નથી; પણ હુમણાજ થોડુંક થયું ખાંતુઓની હલેસાં મારવાની કલમો કરવાની કે

થોથા યુરોપમાં ચાલુ છે અને એ કશરત થટલા મલાહાજ તથા બંદોબસત સાથે થટતી હદ સુધી એટલે જાત કાંમે હી કરે તેનો કશો શબ્દ જણાતો નથી.

“ટાઈફાઈડ” તાવ.

જે તાવનો મરજ ઈંગરેજ વધેક શાસતમાં “ટાઈફાઈડ” નામથી ઓલખાય છે, તે તાવ વીશે હમણા હમણા આપણા લોકોમાં ઘણો સાધારણ દર પડે છે. તેનો સબ્બ એ છે કે એ તાવે હાલ એક એવા દરદીને ખીજાના પર નાખે છે તે કે જેના તરફ આખી દુનીઆનું ધેઆંન બે”ચાઈ હતું અને જેને એ કુશલ મરજનાથી છુટો થવા કાંજે આખી દુનીઆએ ઈનતેજરી ખતાવી હતી. આપણી માહા રાંછી ના ભરતાર પરીનસ આલમર એ તાવથી દસ વરસ ઉપર મરણ પામ્યો હતો અને તાર પછે હાલ આપણી માહ રાંછીના વડા પુત્ર પરીનસ આફ વેલસ ઉપર એન કુશલ તાવે ગલ્લે કરી તેની એવી હાલત લાવી નાખી કે જેથી એકવાર એ નામદાર શાહુજાદાની અને આપણા હવે પછે ના રાજની છવવાની આશા નહી હતી અને હરકાઈ તેના મરણની ધાસતી રાખવામાં આવતી હતી. સારાં ભાગ્યે એ ધાસતી મોટી પડી છે. પરીનસ આફ વેલસ આખી આ લખના કુવા અને આસીરવાદ વગેરે સાંભળે થયો છે, પણ ન મરજ એ રીતે આપણી રાંછીના પાદશાહી કુટુંબના કુશલ ન થઈ લાગે છે, તે મરજ વીશે એ બનાવથી લોકોને ભય ઘણો વધ્યો છે.

તાવનો મરજ ઘણી જાતનો છે. “ટાઈફાઈડ” તાવ ૨૧ દાહાડા સુધી રેહ છે. પરીનસ આફ વેલસ સાંભળે થયે તે એટલી મુદત પછેજ સાંભળે થયો છે. એ ઉપરથી સાધારણ તાવ થોડો વખત બરી રેહ છે તો આપણા કેટલાક લોકો “ટાઈફાઈડ” તાવ આપવાની ધાસતી કરવા પડી જાય છે. પણ એ બાંધે પેઢેલાંતો એકજ ખાલાસો કરવાની નમજ છે અને તે ખાલાસો આ સઘળી ધાસતીને એકજ દુર કરવા માટે બસ છે. તે એ છે કે “ટાઈફાઈડ” તાવ કાંઈ આપણા દેશનો રોગ નથી. એ જાતનો તાવ આ દેશમાં જણાયોજ નથી. એ તાવ ઈંગલંડ અને તે તરફના બીજાં દેશોની જ હવા સાથે જોડાયેલ છે અને તાંહાંનાં લોકોને થાય છે. આપણા દેશમાં તાવનો મરજ તરેહવાર યુસ આ કારમાં થાય છે અને ઘણું ભોગ ધસતી જાય છે, તે હીઆં સુધી કે મુંગળમાં તો તાવ એક હુનેશનો માલુ રોગ થઈ લાગે છે. તોપણ આ સઘલાં ફેલાવા વગેરે “ટાઈફાઈડ” તાવ કોઈન વારે નજરે પડી હશે. એ રીતે “ટાઈફાઈડ” વીશેને ભય દુર કરવા પછે, તેની થોડીક પીછાંછ કરવા “સાઈ” એ મરજની કાંઈક સમજ મેળવવાની હેડલ કોરોશ કરીએ.

વધેક શાસત પોતાની હાલની હાલતમાં એવું સમજવે છે કે “ટાઈ ફાઈડ” તાવ એક જાતના નેજરનું પરીનામ છે. તે નેજરે તાવની મારફતે બદનમાં જાય છે અને લોકોને મરે છે તથા તેને નેજરી બનાવે છે. એ રીતે જોતાં ને મીશાલે સીતલા અથવા ગોવડું હવાના નેજરથી થાય છે તે ને મીશાલે આ તાવનું મુલ પણ હવાનું નેજર છે. હવા

આ જેર બદતમાં જવા પછે તેની અસર તરત જાલમ પડતી નથી. ગોવારાંની મીઠાશ તે માલમ પડતાં ૧૪ દાહાડ લગાડે. પણ તે માલમ પડવા પછે તે થણા ભપંકાર આકાર પકડે છે તથા પોતાના ચેકરને થણી હરાવ ગતી આપે છે. પેટેલાં આવાસ સાલગી, લુખુ, આંહુ ધવુ, ભેચેની ઉખાચી, માહુ, કુખડુ, હાથ પગ કલવા, ચેડે રાંતો રાંતો નીકલી જવો, એવી એવી અસરોથી એ રોગ શરૂ થાય છે. તારપંછે તાહાડ વાગીને ધુનરી લાગવા માંડે અને જરા જરા તાવ ભરાવા માંડે, તે વખતે પીસાજબ રંગ લાલ થાય છે અને તરસ બહુ લાગે છે. આથી દો વસ ગયા પછી પેટનો થરો લાગુ પડે અને થણા કુખ સાથે પીસાં પેટ આવે છે, તે ઝલ આવેલા મારે છે. એ શરૂઆતની નીશાણો પછે દરદુ જોર વધુ જાય છે. તે દરદીને માથાં, કમર તથા હાથ પગના કુખાવાપર નાખે છે. હોઠમાં મીઠા પડવાથી કુખ શરૂ થાય છે તે હોડ ઉપર મેલ અને કાસો થશે બધાવા સુધી વધે છે. માંઝડી ઉપર જણી જણી લાલ કુલીએ ફુંટા કરે છે, નખલાઈ અતીથણી વધી પડે છે. આવાન બેસી જાય છે, આંખની કોઝીએ મોટી થાય છે. છેલે દરદીને બપોરો લવાશે થાય છે, તેવા મગજની હાલત

આ દુરાટ મરનવા ઉપલા દુક હેવાલ ઉપરથી માલમ પડેછે કે એ દરદ ગને એવું યુરુ અને છત્રણ છે, પણ તે માણસની પોતાની મકુધનનું પરોનામ છે. “દાર્દશાઈડ” તાવને દુર કરવા માટે એલાને કારગત લાગતા નથી. પણ એ દરદ થવાની આગમન અને અપદાવવાનું માણસની હાથખા છે. જે ગલીથી અને નજસાતમાં એ મરન નતન પામેછે તથા જેની સફાઈથી તે મરેછે, તે ગલીથીથી દુર રહેવું અને રહેવાની જગ્યાએથી તે ગલીથીને દુર કરવી એટલે “દાર્દશાઈડ” તાવનું નામ નાણુદ કરવા બરાબર છે, અને વળી તાવ આવવા પછે સામે કરવા કરતાં એ હ બારો દરને મેહેતરછે. તાવના બીજા મરને ઉપર કુંદનીન એક અકસીર દવાછે. પણ “દાર્દશાઈડ” તાવ ઉપર એ દવા પણ લાઈલાન થઈ પડેછે અને તેનું કથું માલગું નથી. એ મરન સમામે કરવા માટે કાંઈ ખાસ દવાઓ નથી. તેણે મલમે કરવા પછે દરદીને મોઢાના વીસવાસ ઉપર અને તેની યુદરતાના આધાર ઉપર રાખી મેળવામા આવેછે અને તે દવા ઘાટ જે આપવામા આવેછે તેની મતલમ કાંઈ તાવ કાઢાડવાની નહી પણ એ તાવને રહેવા છતાં તેના ઉપર કાઢાડવાની મતલમ હેપછે. આ તાવનાં દરદી જેમ મારો નમ્રો થાય તેમ વધારે ધાસતી રહેછે અને એટલા થઈ આ મરન વધે દરદીને સમી કડંગે આપનારી તથા બે નાં દરો નહી થાય તેના સંભાસની દવાઓ આપવામા આવેછે. ખપ્રોનસ આક વેલસ” ને છેલા આ મરન થયે તારે એવા શાહાબદીને દરનું કારણ પણ જરૂરી હવ માલમ પડીછે. તે નામદાર એક કેઝાણે હવા રેશકાર કર્યો ગયો હતો, તાંહાં વાડા તથા ગરોની હાલત ખરાબ માલમ પડીછે. એ નામદાર શાહાબદીની યુષ્માકારી પાછી થઈ તે આતર આરીક સંભાસ અને નતનથી થઈછે,

વારા હુઝાર નામની એક ઘણી ખુશ્મરત એરત
 લંનડન મોડેરન રહેતો હતો. તે પોતે ખુશ્મરત છતાં
 પોતાની ખુશ્મરતી વધારવાને અન્યેક ઉપાયો કરતી હતી.
 તે ખુશ્મરત હતી, પણ ઘણું પર્જશા હતા અને તેણીને
 કોઈ રૂબ થયું ન હતું. તેથી આ ફનીઆમાં મારા ને
 બીલાએગસ્ટાહી બીશ કોઈ એરત હસે નહીં એવું. તે સ
 મઝતી હતી. એક દાદાહો તેણીને એવી ખબર ખબો કે તે
 હીની હાથ મેલવવાને ને જ જાન સખસે ખાએસે રાખ
 તા હતા તેમાને એકજણ મરજ પામીથી અને બીજાને પે
 હેલાવું ખુન કરવાના વાંકે સારૂ પકડવામાં આવીયો છે.
 આ વાત તેણીને કોઈ કેહતું હતું તે બીજકથ માન
 તી ન હતી. પણ એક દાદાહો તેણીને એક બીજન રસ

તેથી ખબર મળી અને તે એકે, તેના પીપારા હેનરો વાંકે સં તરફથી એક કાગળ મળીયો. તે કાગળ નીચે પ્રમાણે હતો:—

“મારી પેઆરી, તું” અને ઘુનેગાર સમજસે નહી. તું એવું કયુલ કરશે નહી કે જે કામને સાડ હાલ અને તક સરિવાર ડેડવવામાં આવેયોછે તે મેં કીધુંછે, એવી મારી ખાતરીછે. સરવે લોકો કરતાં તુને વધારે રોશનછે કે, જે માણસને લોકો હમણા મરણ પામેલો સમજેછે તેની સાથે દુસત્રનાઈ કરવાને અને શું કારણ હતું. લોકો કેરેછે કે જાન લો અજાણ્ય રીતે ગુન થઈ ગયો, તેને છેલો મેં જોયો હતો, અને તેની સાથે છેલી વાત મેં કીધી હતી, તે સીવાયે તેઓ પાસે બીજી શું દલીલછે કે જ્યો અને ઘુને ગાર ડેડવી શકશે તે હું કહી શકતો નથી. આ ધાને વધારે મારી સામે સાખશી નથી તેથી, માહારી વાહાલી તારે કાંઈ દલગીર થવું નહી અને આશા રાખજી કે આ કાગળ મળીઆ પછી તરતજ હું પોતે તને આવોની ખબર આને મારા સાડ તને જે રૂપ પડીયું હશે તે દુર કરશ.”

આ કાગળ, એક ચોરતા, જેની ઉપર હેનરી વાલેસ ની આખી જીંદગાનીનું શુખ હતું તેપર, લખવામાં આવી યો હતો.

હવે લારા હેનરડે, આ કાગળ, પોતાના મોઢાપર બેસી પછે ફેરફાર લાવવા વગર વાંચીયો અને પોતાની ગાડી નેડાવી તેમાં બેસીને વાલેસને મલવાને સાડ બંદીખાના માં ગઈ. પોતાને લખકો અપકર અને મગરૂરી બાહર મેલી, ગંભીર પછી પીપારથી ભરેલા ચેડેરા સાથે, પોતાના આ અને પેલી જાહાનના સાધીની સામે ઉભી.

આ નાપુશ બનાવ વનવાતું તે પોતે કારણે એવું તે સમજતી હતી. જે માણસનું ખુન કરવાને સાડ તે છીતાં પીપારને પકડવામાં આવેયોછે તે માણસ જ્યારે થો તેછીની સાથ નેકા કરવાને ચાહતો હતો એવું તેણે કયુલ કીધું. પછી હવે તે પોતાને કપડો આપવા લાગી; કારણ કે અગરજે તેણે પ્રેહેલેયોજ જાન લેને દુર કાંધો હ તેતો આવો બનાવ બનતેજ નહી.

આ બનાવથી લોકોના મનમાં, લારા અને વાલેસ કે જેની સાથ તે આગમજથી નેડાપલી હતી, તે વીશે હજારો વીધારો આવવા લાગા અને તેથીજ વાલેસને શક ઉપર થી લેવું ખુન કરવાના વાંકસર પકડવામાં આવેયો.

આ ચોરતે પોતાની ભુલ નેજા અને આ નાપુશ બનાવ બનીયો તે ન અને એવું કરવાને વાસતે કાંઈથી કરવું બાકી હોખતો તે કરવાને તઈઆર હતી. વાલેસ સાથે એકદમ પરણવાને તે તઈપાર થઈ કે જ્યો તેની સામે જે કાંઈ મોહોતાન આવેતો તે રદ કરી લોકોને દેખાડે કે આ માણસ હજુર નીરખપરથી છે એવું તે માનેછે. આ નાપુશ બનાવને બોલે તેછીના વાહાલાના સર ઉપર લોકો એ પેલીઓ હતો તે સંધલો પોતાના સર લેવાને તે તઈ આર થઈ અને તેના કારણમાં જણાવવા લાગી કે આ બનાવ તેછીની પોતાની બેવકુફાઈ અને માન નેલવવાની આશાથી થયો છે.

વાલેસની સામે જે શખસી પડી તે એવી કીસમની,

હતી કે જ્યો ધણી તેના નીરખપરથી પછાપર દરદ હોય તેની પણ ખાતરી કરી મંત ફેરવવાને બસ હતી.

જે માણસનું ખુન કરવા સાડ તેને ઉભો કરવામાં આવેયો હતો તેની સાથ વાલેસને બોલાવાલી થઈ હતી એવું સરવે કોઈ જાણતા હતા. તેઓ એક દાહાડે એક કે કાણે મરાયા હતા. તાર પછી લેવું ચુરફ ઘણાક માઈલ દુરથી, માછલીઓએ ખાઈ નાખેલું અને નહી ઝાળખાએ એવું કરી નાખેલું હાય લાણું તાંદાંસુધો તેવું શું થયું તે કોઈ જાણતું ન હતું. વાલેસે કયુલ કીધું કે લો સાથ તેને દુસત્રનાઈ હતી અને એક વખત તેઓ મરાયા હતા. તેણે આવી જાહેર કીધું કે એક દાહાડે એક નહી કીનારે તેઓ સાથે મરીયા તાંદાં લેએ ઘણાક ખરાબ શખસો તેને કહા, તાંદાં તેઓ કેમ મરાયા તથા મરાતાં મરાતાં પાણીમાં પડીયા તે પણ જણાવીયું. વાલેસે આ વાત ખાતરીથી કહી કે નહીને બીજે કાંઈ લેાને તરી બાહર નીકલતો તેણે પોતે જોયો હતો.

જે જગા તેણે જણાવી તે જગાની તપાસ કરતાં મારા પડીયું કે તાંદાં મારામારી થઈ હશે, પણ લો તરીને પેલે કાંઈ ગયો તેની કાંઈ પણ ઈલાણી જણાઈ નહી.

આતો ચોક્કસ હતું કે તેઓ મરાયા તાર પછી કોઈ એ લેાને જોયો ન હતો. તેવું ચુરફ હાય લાણું તે પણ એવું હતું કે આલખી શકાય નહી, પણ કપડાંપર લેવું નામ તથા તેમાથી બે તરફ કાગળના કપડો, નજર લેએ કાંઈ લખીયું હતું, તેથી માતર ચોલખાતું હતું.

આ તપાસની વેલા ફેટલાએક માંછલોએ સાખસી આપી કે તેઓએ લો અને વાલેસને નહી કાંઈ જોયા હતા. અને તાર પછી વાલેસને, રૂપ ભરીયા ચેડેરે એખલો યા હો નતાં જોયો હતો. એક માણસ તાંદાં જાહાડ કાપતો હતો તેણે કહ્યું કે મેં, લો અને વાલેસને મરાતાં જોયા હતા. મરાતાં મરાતાં તેઓ મારી નગરથી દુર ગયા તેથી તેઓ જાંહાં હોય તાંદાં જાંહાં જોવાની મારી આજેશ થઈ. તાંદાં જાંહાં એવું છું તો વાલેસ એકલોજ હતો.

વાલેસ સીવા કોઈ પણ શખસે, લેાને તરી પેલેપાર નતાં, જોયો ન હતો. ફેટલાએક તો એવું કારવા લાગા કે અગરજે તે પાણીમાં પડીયોયો હોય, તોપણ પાણી નીકલીયો નહી હશે. ફેટલાએક એવું કારવા લાગા કે તરીને પેલે કાંઈ તે ગયો નહી પણ તેના દુશમને પાણીના ડુબાડી મારીયો હશે.

હેનરી વાલેસ એકમારગી અને જરા તાતા સવળા વનો માણસ હતો. બીજા હાય ઉપર લો મલતીયો, સરવે સાથે ઝડપમાં દોસતી કરે એવો અને ઘણાએક દોસતોવા લો હતો. લેાના દોસતોએ આ કણએ ઉપાડી લીધો અને વાલેસને ઘણા ખરાબ સખુનો યોયરવા લાગા.

વાલેસની તપાસ બે દાહાડા ચાલી, તે પછીસાવલો હતા તેથી બારીસરદો રાખીયા હતા, જેઓએ બનતાં સુધી પોતાની હુસીઆરી વાપરી પણ છેલે તાણે થવું પડીયું. જુરીએ પોતાનું કામ દુકમાં પતાવીયું, એટલે કે પોતાની જગા છોડીયા વગર વાલેસને ઘુનેગાર ડેડવીએ.

વાલેસ આ સઘલી વખત, એક હીમતવાનું માણસની આક્ર, તેનાંપર જે તાનાની બરીયા સખુનો વપરાતા તે

મુગે મોઢાંડે ખમતો હતા; અને તે પરમાણે તેણે વધુ ખમીયું હોત પણ એક ચોરતની ભયંકાર ચીસ તેને કાને પડી અને જો બાજુથી તે ચીસ આવતી તે બાજુ પોતાની નજર ફેંકી અને તાંડાં થું જોય, કે તેની વાહાલો લારા, તેની સામે તગર તગર ટીકતી હતી, તેના હોટ સફેદ બરફ જેવા હતા અને તે ફસડાઈ પડી હતી. આ ડુપ ભરી થો અને થોડક ઉત્પત્ત કરે એવો દેખાવ તેની નજરે પડીથો. જોકે તે એક હીમતવાન માણસની પેઠે તેનાપર પડતાં સરવે વીર્યના સહન કરતો તોપણ મોઢાંડાને નેવ તેને પોતાની વાહાલીથી છુટો પાડ્યો. એટલુંજ તેના દીલજા લાગતું હતું.

આ પછી વાલેસને ફાંસી દેવાનો હુકમ થયો જ તેણે હીમતથી સાંભળીયો અને પછી પોતાના મનમાં બોલીયો— “ઓ મોઢાંડા, ઓ મોઢાંડા, તારી થંડી બગલમાં આવવાને માતર તરણ મ્મકવાડયાં બાકી છે.”

આ બનાવ પછી લારા કાંઈ મુગી બેઠી નહી. તેણે પોતાથી જ બનીયું તે કહ્યું અને એક ચરચ ઉપર સરવે ભલતીયાઓની સહી લઈ તે ચરચ સરકારમાં પોતે લઈ ગઈ અને ફાંસી દેવાનું કામ થોડાં મ્મકવાડયાં મુલતવી રખાવીયું. પછી બીજા કેટલીએક ચરચઓ કરી વાલેસને ફાંસીની સજામાંથી છાડવીને નનજ મુખી બંદીખાનાની શીખશા બેલવી.

લારા આ ખબર પોતાના વાહાલા પાસ પોતે જાતે લઈ ગઈ અને તે વાત તેને જણાવતાં તેના હાથમાં બેસુથ થઈ પડી. આ બનાવથી નેટલી લારા ખુશી હતી તેથી વધારે ખુશી વાલેસ થયો, કારણ કે મોઢાંડાના મોઢાંમાંથી છોડવાનાર તેની ભક્તિ અને હુવે પ્રછેની વાહાલી દીલદાર હતી. આ બંનેની ખાતરી હતી કે વખત નહીં સરવે ભરખ જાય થશે અને ખરો ખુની બહેરમાં આવશે, તારે તેમજ આ ફનીઆમાં સરવેથી મુખી જોડાં તરીકે સાથે રહેશે.

લારાએ પોતાના આગલા ભપકાને તીયાગ કીધો અને સારા સારા કપડાં પેહેરવાનું મુકી દીધું, અને વાલેસને છુટકારો થવા પછી એક ભલી બખત તરીકે કેમ વરત પુ, તે સીખવા પછવાડે પોતાને વખત જીવવા લાગી. તે પોતાના વાહાલાપર કાગળે લખતી તેમાં તેને હોમત આપતી તથા તે પાક પરવરદગારપર આશા રાખવા વિશે જાજન લખતી હતી.

વાલેસ કોઈ કોઈવાર પીજરામાં પડેલા સિંહની માફક ચીરડાતો હતો. કોઈવાર એક મગર અને બાહાપુર માણસની માફક પોતાપર પડેલા ગળ્બ મુગે મોઢાંડે ખમતો હતો. કોઈવાર તે, આગમન કોણ હતો અને હનણ કોણ છે તે વિશે વીલાપ કરતો હતો.

લારા આ સરવે ફેરફારને બારીકથી જોતી હતી પણ પોતાના વાહાલાને એ વિશે નજા પંજુ ખબર પાડતી ન હતી, પણ ઉઘડી તેની હજીરમાં, તેને ખુશી કરવાને સાડે હસતા મોઢાંડા આવતી અને ખુશીથી તેની સાથ વાત ચીત કરતી.

લોકો આવા બનાવની વખતે હજારો છુટાંઓ કાઢી રહે તેમ લારાને સાડે જ થયું. તેમજ પૂજવા લાગે કે આ માણસ, જે જીવતાં મોઢાંડાના ઉંડા ખાડામાં પડેલો છે તેને સાંડે આ એસત, જો એક વખત સરવે ચોરતામાં સરસ

મળાતી હતી, તેને પોતાનો ભપકો તીયાગ કરવાની થું. મરન પડી ?

આ વાતને થોડો વખત થયા પછી એવું માલમ પડીયું કે લારા, એક અનજનીયા માણસની સાથ, હાથમાં હાથ લઈ ફરતી જણાઈ અને પોતાનો આગલો ભપકો પાછો બારી કીધો, અને તેજ અનજનીયા માણસ વારંવાર એ તેણીના ધરમાં જતો આવતો માલમ પડીયો. તે માણસ કોણ હશે તે જણવાને સરવે કોઈની ખાબેશ થઈ.

આ અનજનીયા માણસ એક ફરેનચમેન હતો, જે નું નામ જ્યારડો કરી હતું. તે ઘણી પછસાવાલો હતો. લોકો એવું ધારવા લાગે કે લારાને પોતાના વાહાલાની મદદે જતાં તેણે કોઈ મદદ કીધી હશે તેથી લારા તેની રાસતી રાખતી હશે. આ ફરેનચમેન સાથ લારા ઘણી ખુશી થી ફરતી હતી અને બાકો તથા બીજા જગામાં તેની સાથ આમેન થવાને ઘણી સાતાર રહેતી આવત પડી, તે મદદને રાજ રાખવા સારાં સારાં કપડાં પેહેરવા લાગી. લારાનાં કરચલીવાલા જીવકો, જે વાલેસના બંદીખાનામાં પડવા પછી, તેણીની રૂપેરી મરનપર લટકતાં બંધ થયાં હતાં તે પાછાં બારી થયાં. હુકમાં, લારા પાછી પોતાની આગલો હાલતપર ગઈ.

બેલોના, તમે એવું ધારસો કે એક ચોરત જણે પોતાના પીયારાને સાડે ઉપર જણાવેલી રંજ ખેંચી તે તરણ વરસતી હુક મુલતમાં મેઈમાન થઈ જશે, અને પોતાના પીયારાને બહેર કરશે કે તે એક બીજા મરદપર લોભાઈ ?

એક દાહાડો લારા અને જ્યારડો એક અગાસીપર ઉભાં હતાં. બીજા રોસત આસનાવો એક ચોરડામાં બેસી વાતચીત કરતાં હતાં, તે વખતે જ્યારડોએ લારાના કાનમાં કોઈ કહ્યું તેથી લારા ચોકી ઉઠી. આ બનાવ કેટલાં એક માણસોએ જોયો તથા પેલો ફરેનચમેનથી યજરાટમાં મુક થઈ ઉભો રહ્યો. લારાને નજા હીમત આવી અને જો લી “સાહેબ, તમે જણાવો હશે કે હું પેલા વાલેસ સાથ લગનના પવિતર ગાથમાં આગમનથી જોડાઈેલી છું.”

“કોણ સાથ ?” જ્યારડો બોલીયો “પેલા બંધવા અને ખુની વાલેસ સાથ ?”

આ બનાવ પછી બધું સાંત થયું અને લારા હીમત ધરી જ્યારડોના માથા સામે આંગળી કરીને બોલી “સાહેબ, તમેએ તો ખોટા બાલની ટોપી પેહેરેલી નહી ?” આ વાત કોઈએ ધીઆનમાં લીધી નહી અને સરવે એક બીજા ચોરડામાં ગયાં. આ વખતે જ્યારડોના હોટ બરફની ચીસાલ સફેદ થઈ ગયા હતા. તેમજ ચોરડામાં આવીયા પછી, એક જીંદેલા સરદારની માફક પોતાના મોઢાંડાપર ખુશાલી લાવી લારા, જ્યારડો પાસ ગઈ અને તેની ટોપા બાલની ટોપી અને દાહાડી મુક કાઢાડી નાખી, બોલી—

“ખરે ! આ હું થું. જિંદગી ! ખરે, એ કોણ ?” આ વખતે એકેઅવનને સરવે, બોલી ઉઠીયાં, “ખરે, એ તો પેલા જીને લો !”

આ બનાવથી જો એક જવપર આવેલા માણસની માફક નકર થઈ સરવેની સામે જિવા લાગે, અને બોલીયો “હવે હું કોઈનીથી ફરફાર કરતો નથી અને બાપોદારથી બહેર

કરૂં છે, આ ઓરતના પીયારમાં હું ગીરકાર છું અને એના સાથે આ ઓટો પોશાક મેં આધીન કીધા હોતો, અને હું પોતે જોતો છું.”

“આ પાક પરવરદીગાર તારી કેટલી કરમ બખચેસ, હજુર કાંઈ મોડું થયું નથી. એક ભલા માણસને અશોભીય સજામાંથી બનવાવવાને હજુર વખત રહેલો, અને તે સજા આ નીચ માધી (લો) ના સરપર આ દાદાર, તું લાવ.” આ પરમાણુ લારા મોહાટા અવાજે તે પાક પરવર દેગારની તરફ મોહાડું કરીને બોલી.

બેઠોના, હવે આ વાતનો છેડો આપો. જાન લો કાંઈ ખરેખર પાણીમાં ડૂબી મુલો ન હોતો પણ વાલેસે કહ્યું તે પરમાણુ તરીને પેલે પાર ગયો હોતો. તે પાણીમાંથી બાહાર નીકળીયા પછે વેર લેવાના વીચારમાં નહીં કાંઈ ભટકતો હોતો તેવામાં તેના પગની સાથે એક મુલેલમાં માણસની લાસ અથડી. આ વખતે તેને એક વીચાર આપો કે વેર લેવાનો વખત આજ છે. લોએ તે મુરડાને પોતાના કપડાં મોઢરાવીયાં અને પાણીમાં પાછું ઢંકેલી દીધું, તે એવી તત્તલ બધી કે જરે તે પાછું બાહર આવે તારે તેના કપડાંની નીશાન ઉપરથી લોકો તેનુંજ (લોનું) મુરડું એવું કારશે, અને તે પરમાણુ બનીયું. લોને પાછલથી માલમ પડીયું કે તેનું મુન કરવાને સાડ વાલેસને પકડવામાં આવીયો. આ બતાવથી તે મઘન થયો અને તારખાદ કરાનસમાં ભઈ વસીયો. તાંહાં તેના છુપા જમુસોથી ખમર મલી કે લારા પોતાના આગલો ભપકો છોડી દઈ એકાંત રહેલો. આ વાત સાંભળી, તે જ છટાથી ફરેચ ભાશા બોલતો હોતો તે ની મદદથી તથા પોતાની ઓટી દાહડી મુછ તથા માથાના બાલથી લોકો તેને એલખશે નહીં એવા વીચારથી આપણે જોયું તેમ તે પાછો લારા પાસે આવીયો.

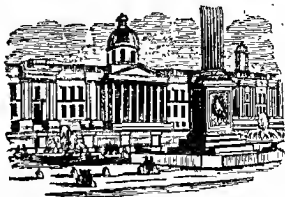
લારા તેને આગમચથીજ એલખતી હતી તેથી સરવેને લુલાવામાં નાખવા સાડ તેની સાથે આવી અતી દો સતી બાંધી અને છેલે તેને સજાએ મોહોંમાંડી પોતાની આશામાં પાર પડી.

છેલે થોડા વખતમાં, વાલેસને જ બંદીખાનામાં નાખીયો હોતો તાંહાંજ લોને નાખવામાં આવીયો, અને જ દાહડે વાલેસ બંદીખાનેથી છુટો અને પોતાના સરપરથી પુનની કાળી ટીળી લુસી નાખી તેજ દીને લારા અને વાલેસના ઘણી ધુનધામથી લગન થયાં.

બેઠોના, આતો ખરો પીયાર, પેલી જાહાન તથા આ જાહાનનું ખરું શુખ અને જવેદાન મુધી અમર રહે એવી કીરતી.

ક.

લંડનની એક ચીતરશાળા

ઉપરું ચીતર લંડન શેઠરની એક ચીતરશાળાનું છે. ચીતરશાળા એ નામજ વાંચનારી બાલુએને નવાઈ જેવું માલમ પડશે. ચીતરશાળા એટલે શું? આપણી તરફ તો એવું કાંઈ નથી? ચીતરશાળા તે ચીતરોનો અભીઆસ કરવા, ચીતરોનો શોખ પેદા કરવા, ચીતરોની નકલ કરવા, ચીતરોના સંગરહ કરવાનું ક્રેડાણું છે. આપણી તરફ એ ડું કાંઈ નથી તેનું કારણ એ છે કે આપણા લોકોમાં ચીતરો પાછળ એટલો મધો શોખ નથી. પણ મુકરેલાં દેશોના રહેવાસીઓ, આપણા યુરોપીઅન પડોશીઓ ચીતરોનો એટલો મધો શોખ રાખે છે કે તેને માટે લખો રૂપીઆની ધંખા રતો બાંધે છે, તેના લખો રૂપોઆનાં ચીતરો એકઠાં કરે છે, તેના લખો માણસો જેવા જમણે અને તેના લખો રૂપીઆના ખરચે મોઢે છે. આવી એક લંડન શેઠરની ચીતરશાળા ઉપલાં ચીતરના ચીતરાઈએ અને લંડનની જેમ સઘલી બાબત અજબએજ જીવી છે, તેમજ આ ચીતરશાળાનો ઉવાલ પણ અજબએજ જોવા અને ધંમરેનેના ભારી શોખનો ચીતર આપનારો છે.

આ ચીતરશાળાની ધંખારત લંડનના સઘથી શું જ ભાગ ઉપર આવેલી છે. તે ભાગ “ટરાફલગાર સકુલર” નામનો મોટો, કુસાદે અને રોજુકદાર ચોક અથવા ચક્ર લો છે. યુરોપીઅન શેઠરોની બાંધણીમાં આવા મકાનો સઘથી સોભાએમાન ભાગ છે. પારીસમાં એવા મોટા ઘણા છે, જેમાં શું જ સતભો, ચીનારાઓ તથા બાવડાંઓની વચે ફુંવારાઓ તથા કેઆરાઓ કરેલા હોય છે અને જેને ફરતી રોજુકદાર હવેલીઓ બાંધેલી હોય છે. લંડન શેઠરની સઘલી રચના છતાં આવા ચોક તેના માતર બે છે. તે માનો આ “ટરાફલગારનો ચોક” સઘથી શું જ છે. ઉપલાં ચીતરમાં એક બાજુએ ચીનારા સરખું જ રેખાય છે તે ૧૫૦ ફુટ લંબ છે, તથા તેની ઉપર મરનાર દરીઆઈ સેનાપતી લારડ નેલસનનું ૧૮ ફુટ લંબું આવડું મુકેલું છે. એ ચીનારા પાછળ ડા લાખ કરતાં વધારે રૂપીઆ ખરચાય છે, જે ખરચ ધંમજ લંડના લોકોએ ઉધરાંણુથી આ પથે છે અને તેમાં રૂશીયાના ચાનચાહે રૂપ૦૦૦૦ ભરના હતા. ગોપા ચીતરશાળાની સાંમે આ ચીનારા આવવાથી તેના તાકની ચારે બાજુએ લારડ નેલસનની હુઈઆતીના ચાર નાદર ચીતરો ફોતરયાં છે. એજ ચોકની બીજ બાજુ એ ઉપર જાજન રાંજો, સર ચારલસ નેપીઅર અને જેની

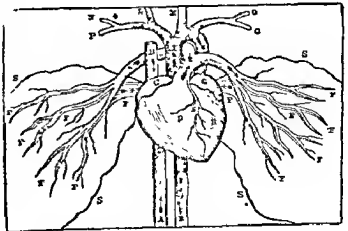
ગસના બાવલાં પુકેલાં છે તથા માર બાજુના એ બાવલાંએ ની વચે ચોકમાં બે થુંદર ફુવારાએ ઉડે છે.

એ પરમાં છે લંડનના જે સડધી પુરાનુમા બાગ, જાં હાં રાજ્યોના મેહલ અથવા મોટા શરોમતોના બગીચા બાંધવા નેહ્યે, તાહાં ચીતારાના હોનરને માટે લોકોએ આ મેહલ એનાએત કરાવે છે, તારે એને ઉપરથી એ હોનર બાબે તે લોકોનો થોપ કહેા નજરે હુયે તે આપણને ખાલમ પડે છે. આ મેહલ ઉપલાં ચીતરમાં ચોકના અગા શીશીકા ફરેશની પછવાડે અને નેલસનના ચીનારાની સાં મેન આવેલા છે. તેની બાંધણી અતરેની ટાઉનહાલને ગળે તે આવે છે, પણ તફાવત એટલોન છે કે આ મેહલને ત્રણ તે હારકદાર પછાની કંઠાં વચે હાપરને ટાંકી લોધું છે તથા મેહલની વચોવચમાં એક ગુપ્તખન સાધ્યો ખોનારો બાંધેલા છે. એ મેહલનું નામ "નયાશનલ ગાલેરી આફ આરટસ" કરીને છે. તેના મેહલા આલેલા ઉપર આફ સેા ભાઈતા ધાનલાએ છે, અને બે બાજુએ મચાર ધાંભાના બીજ શોભીતા આલેલા કાહાડેલા છે. તેની અંદર એક મોટું અને કુસારે તથા બીજાં નાહાં દીવાનખાંન્યા છે, જેમાં આખી દેવાલ ઉપર બીજીનીયે તે સીલીંગ મુખી પોણું એક ઘણું તોરે કારીગરીના ૫૦૦ ચીતરે લટકાવ્યાં છે તથા નડી લોધાં છે. દીવાનખાંનાંની વચોવચમાં એક "વાસ" અથવા કુકું પુકેલું છે, જે નેપોલોઅન યોનાપારે ઝીટી લી ઘેલા સંજેમરખના તરણ કકડાનું બનાવેલું છે. તે ૧૬ ફીટ ઉંચું, ૧૦ ફીટ પોહલું અને ૨૦ ટનના વજનનું છે.

આ મોટાં દીવાનખાંનામાં તરેહવાર કદ અને આકારની તસવીરો મેળવામાં આવી છે. તેમાં જાંહું નેહ્યે તાહાં નાહાંની મોટી રાજ રાણીઓની તથા મોટાં માણસોની છબીઓ, ખુદરતી દેખાવોના ચીતરો, લોકોની ટંદગી, હાલ્યાલ તથા રીતભાત તથા બનાવોના ચીતરેલા નમુના એ વગેરે સર્વેના ઘણાં થુંદર દેખાવો નજરે પડે છે. પાંણી સાથ મેળવેલા અને તેલ સાથ મેળવેલા રંગોથી તેમ જ ભાંત ભાંતની સાહીબોધી ચીતરોમાં ઘણાં રોણકદાર ચીતરોના હીઆં સંગરહ કરેલા છે. તેમાં કેટલાંક ચીતરોના કદ ઘણાં મોટાં છે, તેમજ વળી જે કદમાં નાહાંનાં છે તે ખુબસુરતોમાં આહાં નથી. એ ચીતરો કાંઈ સાધારણ ચીતારાએને હાથના નથી. આનના વખતના લાંડ સીઅરથી તે આગલા વખતના રફાએલ અને રોઅન જેવા ના મોઢીત ચીતારાએના ચીતરો આ નજોએ એકડાં કીધાં છે. જરે તેમના તરફ નેહ્યે છઠ્ઠે તારે કેટલીકવારો તે ચીતરે જેવાં લાગતાં નથી, પણ ગોધા ખરેખરે દેખાવન જે તા હોઈએ, ગોધા ખરેખરે બતાવન બનતે હોય તેમ આ ચીતરો એતો વેળા આપણને લાગે છે. માણસનું એક બીલસનુ મગજ ખુદરતની કેવી નાદર નકલ કરી શકે છે તે આ ચીતરોના નેહ્યે છઠ્ઠે, એટલું જ નહી પણ આપણ એ પ્રાંબી નેહ્યે છે કે એન મગજમાં માંતર જવ મેળવાની શક્તી નથી, બાકો સોભા અને ખુબસુરતી બતાવમાંતો ગોધા એ મગજ ખુદ ખુદરત કરતાંબી આગળ ગણે છે અને જેવા નમુના ખુદરતમાં નહી તેવા નમુના જાણે માણસનું મેજું બનાવી શકે છે.

પણ આ ચીતર સંગરહ કેટલા નામીઓ હુયે તે આ બે જરે આ ચીતરશાળા મધેના ચીતરોની કીમત જાંહીએ છઠ્ઠે તારે આપણને ખરેખરો ખેખાલ આવે છે. જે ચીતરોના મેહલ પાછળ લખેા રૂપીઆ ખરચાયા છે, તેમાંના ચીતરો લખેા રૂપીઆના હોય તારેન તે મેહલને જાંહે અને આ નાશનલ ગાલેરીના તેમજ નેહ્યે છઠ્ઠે. વાંચનારો બાનુઓ એકેક ચીતરની કીમત થું વોમારો! એક થુંદર આરસી રૂપા કે ૧૦ ની કીમતે આપણે વેચાતી લાવી એ છઠ્ઠે તે તેમાંની ખુબસુરતી ઉપર આપણ મધન ધઈ એ છઠ્ઠે અને તેથી આખો મોરો બીંચાજ નીકરે છે, પણ જાંહેરો અને લાખોની કીમતો ને ચીતરો આ ગાલેરીમાં મેળ્યાં છે તે કેવાં થુંદર, અને સુસોભીત હોવાં નેહ્યે એ. આ ચીતરશાળામાં ૩૧૦૦૦ થી આજી કીમતનું ચીતરો એક નથી, અને અઘલાપ અથવા લાખની કીમતના ચીતરો ઘણાં છે. એકજ ગરહુસયે આ ખાતાંને ૩૮ ચીતરોના એક સર વેચાતો આપણે, જેની કીમત પાા લાખ રૂપીઆની છે. સર જરન જોખંડે મેટ મેકલેલાં આ તર ૧૬ ચીતરો ૭૫૫ લાખ રૂપીઆ કરતાં વધારે કીમતના છે. ઊનાના પાદશાહ દારોની હાવણીનું એક ચીતર આ ચીતર સંગરહમાં છે, તે ઇટલીથી નજદીક ૧૫ લાખ રૂપીઆ ખરચીને લાવવામાં આવ્યું છે. એ ઉપરાંત ૨૫૦૦૦ થી ૫૦૦૦૦ રૂપીઆની કીમતના ચીતરોનીતો જાણેકે આ દેશાં છે કસી નવાઈન નથી. આ ચીતરશાળામાં ચીતરો ખરીદ કરવાનો ખરખતો એકકોરે રહ્યો, પણ માંતર સંભાલ રાખવા અને કારોબાર ચલાવાનો બીજે સાધારણ ખર્ચ દર વરશે ૧૦૦૦૦ રૂપીઆ થાય છે અને તેમાં દર વરસ પાંચ લાખ માણસ, હજારો મુખાઈની પોણી વસતો નેરજું લોક દર વરશે જેવા આવે છે!

શરીરની અંદર ચાલતું ઘડીઆલ—દીલ.

માણસની છાતીમાં દેશાં પછે જે અગતોને સાંચો આપણું લેખાન જેએ છે તે દીલ અથવા અંતકરણ છે. દીલ એલ સાધારણ રીતે આપણ આખાં શરીરને માટે વાપરે છે છઠ્ઠે, પણ ખરાબ રીતે જેને દીલ કહીએ છઠ્ઠે તે છાતીમાં દાવી મોરુએ ગોઠવેલું પંતર છે. જરે એક

જણ દીલના જીભાની વાત કરેછે તારે તે છાતી પર હાથ મેળીને બતાવેછે. જારે તે અંતકરણની લાગણી વધીએ પોણે છે તારે પણ તેનો હાથ છાતી ઉપર જાયછે. હવે ખરાં દીલનાં નેસાં અને અંતકરણની શીખાંતરે, જે સાંચા વીધે આપણુ મોલોએ છપ્પે તે સાંચા સાથ કાંઈ સંબંધ કરાવે છે કે નહીં તે આપણુ જાણુ નથી, પણ તેથી એ “દીલ” ના સાંચાં આંછા કીમતી અથવા મોડા અજાણ્ય નેવા નથી.

છાતીમાં જે બાજુએ ધપકારો સંભળાયછે તે બાજુ એ દીલ છે. દીલ તે છાતીનું ગોખા ધડીયાલ છે. તેમાં થી ૨૬ ધક, ૨૬ ધક, અવાજ એક ધડીઆલની ત્રીશાલેની કલપાન કરેછે. રાતનાં કે દિસના, જાગતાં કે ઉઘાતાં, ઉઠતાં, બેસતાં કે કામ કરતાં સઘલી વખત આ દીલ ધડીયાલની ટકારીએ ચાલુ છે અને તે દીલની ટકારીએ છે. તેમ ધડીયાલની એક ટકારી વચે એકસરખા અંતર છે, તેમ જ દીલની ટકારીએ એકસરખા વખત વાગ્યા કરેછે. એ ધપકારો દર મીનીટ ૭૦ થી ૭૫ સુધી થાયછે, અને એ વાત જાણવા પછે ધડીયાલની ગેરહાજરીમાં એ ધપકારો ઉપરથી ગોખા વખતની ગણતરી થઈ શકે એવું છે. માંજુરા પોતાની કારીગરીથી બતાવેલાં એક ધડીયાલ ઉપર મગરૂરી થી નિતે હુણે, પણ આ દીલનું ધડીયાલ કોઈ મોટાં ચક્રો ઈઆ ગુચવણુ ભરેલા સાંચા વાગર, ખુદરતા હાથે એક વખતે જે કુંચી અપાયછી છે તેમ કુંચીએ જાંદગીના હેલા દમ સુધી ચાલુ જાયછે.

પણ આ ધડીયાલનું કામ વખત આપવાનું નથી. તે ધડીઆલ નથી. તેનું કામ વધારે મોટું છે. તે કામ લોહીને ફેરવાવનું તથા રોડાવાનું છે એ કામ અતી અજાણ્ય છે. એ કામ ખુદ જાંદગીને ચલાવાનું છે. એ કેક ધપકારે લોહીના નીચાંતી ગોટ દીલમાંથી નીકળેછે અને તેને એકેક આમકે તે બદલના કરેછે. એ કામમાં જે નજા હરેકત થઈ દીલનાં સાંચાને જે નજા અવલખ આવી, લોહીને ચલાવાનું જે એક પલવાર અટક્યું નો તે ખા તતકાલ મોડા છે. એ દીલનાં સાંચાં પણ શરીરના બીજા સાંચાઓની ત્રીશાલે દરદીને આધીન છે. પણ એ સાંચાનાં દરદી ખરેખર જીવના જમ છે, તે જીવ લેણુ છે, અને તેથી અતીઅંત ધાસતી ભરેલાં છે. દીલના દરદી ધણી જાતના છે, પણ વર્ષક સાલ તેના ઉપાયે કરવામાં થણુ દરજે લાઈલાન થાયછે. એ દરદ દગાપોર છે. તન દરેસત માણુને ધડીની વચમાં અચગુચ તે મારી નાખે છે. એવા નાજુક, પણ એવા કીમતી અને એવા કામના દીલના સાંચા છે.

એ દીલ આપણી છાતીમાં બે ફેસીની વચે દાવી બાજુ ઉપર આવેલું છે. ઉપલાં ચીતરમાં રખવાના કારણે માટેલા “જુરના” એકાના આકારની જે કોઠલી દેખા પછે તે દીલ છે. જુરના એકામાં તેનું દીમકું નીચે અને અણી ઉપર હોયછે, દીલમાં પોહોલો ભાગ ઉપર અને નીચે છે અથવા એક જુરના એકાને ઉપોવાલીને નેલેશ હોય તે જ એ દીલ ગોઠવેલું છે. ખરડાના કાંડાના જમણી તરફના ઉ હાડકાં આગલથી દીલને પોહોલો ભાગ લાગેછે, તે

નો સાંકડો અથવા અણીવાલો ભાગ છાતીની દાવી ગમની પ મી અને ક ઈ પાંસડીને લગતાં કુમળાં હાડકાંની વચે આવેલા છે અને દાવી કાઈ અથવા પાંચથી આસરે થા ઈમ હેલવ તેના ધપકારો થાયછે. ઉપલાં ચીતરમાં દીલની આસપાસનાં ઘાડાલ પાખરાં તેને લગતી તથા તેના લોહીની લાવ લઈજવ કરનાર જુદાં જુદાં નેસાં જાણુવી.

એ નેસાંને રસને દીલ લોહીને કેમ મોકલેછે, તે જાણવા આગમ્ય દીલની બનાવટ જાણવી જોઈએ છે. આ દીલ માસના ઘણાક અગણ્ય સાંકડાંએ એકડા કરીને બનાવેલું છે. “વર્ષક રાન” કહેછે તેમ તેનું કદ હાથની એક મુડી જેટલું લાગેછે. તે ઉપલાથી નીચલા છેડા સુધી આસરે પ ઈમ લાંબુ છે, ઉપરનાં પોહોલા ભાગમાં આસરે ડા ઈમ પોહોલું છે અને તેની જાડાઈ રા ઈમની છે. મદ આરતનાં દીલમાં વચનનો ફરક છે. મરદનું દીલ આસરે ડા રતલ તથા આરતનું દીલ આસરે ડા રતલ વચનમાં થાયછે. તે અંદરથી મોકલ છે, પણ તેની વચેવચમાં એક સોધું પડ છે, જેથી અંદરથી તેના પેલા થયાછે તથા એ દરએક ભાગમાં વલો એકેક પડ આ વપાથી આખાં દોત્રા માર ભાગ થાયછે. એ ભાગોને દીલની અંદરના “એરડા” કહેછે.

આ મારે આરડાની વચે આવજાવનું એકેક નાકું છે, અને વલો તે નાકાંનો ઉપર એકેક લીંકણુ કરેલું છે. એ આરડાઓના બારણાં એવી રીતે બનાવેલાં છે કે તે અંદર થી ઉઘરેછે, પણ બંધ થવા પછે તે ઉપર બાહરનું ગમે એટલું નેર થવા છતાં તે ઉઘડ્યું નથી. દીલની આ આખી દેવાલની અંદર ફરતું એક ચામડોનું પતણું અંતે નાજુક અસતર છે, જેને દીલની અંદરનો પદડો કહે છે. એ સઘલી અંદરની ગોઠવણુ ધઈ, બાહરથી એક જ ન ગોઠવણુ કરેલી છે આખાં દીલની આસપાસ એક જ નજીત અને જાડો વહરો ફરી વલેલો છે. તે સરેદ રંગનો છે, અને તે એક બંધીઆર કોઠલી નેવા છે. આ પદડાની કોઠલી દીલની આસપાસ લપેટેલી નથી, પણ છુટી છે, અને તેમાં એક જાતના રસ પેદા કરાયછે, તે રસની અંદર દીલને રગડું મેલ્યું છે, કે જેથી તેના ધપકારા તથા કામના વચે તે બાહરથી ધસાય નહીં. આ કોષલી વચે જે કે દીલ છુટું છે, તે પણ ફરતું નથી. દીલનું ફરતું, અથવા ઉઘાઈ જવું અથવા ખીસી જવું, એ દીલના જુદાં જુદાં દરદીમાં ગણાયછે.

આ અગમ્યનાં સાંચા કેમ કામ કરેછે તે તપાસીએ. દીલની દાવી બાજુના આરડામાં રાણું લોહી અને જમની બાજુના આરડામાં કાણું લોહી હોયછે. શરીરના ફરવાની કલવા આગમ્ય લોહી રાણું હોય છે. તે શરીરમાં ફરતીવેલા દરએક ભાગને મોશજુકારક તતવ પોહોલાકી તે ભાગની ગલીથી તથા મગડેલા તતવથી તે મેલું અને મેલું થઈ પાણું આવેછે તેથી કાણું થાયછે. હવે ઉપલાં ચીતરની મદ લઈએ. તે કાણું લોહી (મ અને ક) મારી બહુ નેસાંને રસને દીલની જમણી બાજુએ (C) મારી ડાખ લાય થાયછે. લોહી લાખ્ય થતાં તે આરડાની

દેવાલ જે માસના સાકાથી બનેલી છે, તે માસના સાકા સં કોઆપછે અને તંગ થાય છે, તથા તે યોરડાનું બારણું ત રત ઉંઘડી બપોળે તેથી તે કાણું લોહી, એન બાબુના બી જા (D) યોરડામાં હડસેલાય છે. લોહી તાંદાં બપોળે તે બારણું પાણું બંધ થઈ બપોળે અને તે બીજા (D) એ રડામાંથી લોહી ખાલી થાય નહીં તથા તાંદાંમુધી એ બારણું કઢી પાણું ઉંઘડતું નથી. જેવા (D) યોરડો ખાલા થયો કે તરત બારણું ઉંઘડે છે, અને ઉપલા (C) યોરડા માં તરતનું જમાં થાયલું લોહી નીચલા (D) યોરડામાં બેપછે. એ રીતે બારણું ઉંઘાડ ઠીક થવા કરે છે અને દર વેલા ગોટ ગોટ લોહી બપોળે કરે છે.

કાણું લોહી આ (D) યોરડામાંથી બીજા પાસેના એ રડામાં જતું નથી પણ હીઆંથી તે મથાલેની નહીં (E) માં જાય છે. એ નવીના બે ફાંટા છે, એક આગલ અને એક પાછળ તે બેહુ કાંટાઓથી કાણું લોહી બારોડ નેસા ની બાલ (F F) માં ફેલાઈ જાય છે. ગયા અંકમાં ફેરફાર નો જે હેવાલ આપણે છે, તેમાં નેરોની એ જાલ આપણે ફેરફારના પંથરાયલો જોઈએ. હીઆં કાણું લોહી પોંદાંમથા પછે ફેરફારમાં આવતી તાજ હવાથી એ લોહી સાક થાય છે અને તેથી તેના રંગ પણ બદલાઈને પાછો લાલ થાય છે, તાંદાંથી એ સાક થયલું લોહી દીલ તરફ પાણું ફરે છે અને હવે દીલનાં જમાં ભાગ ઉપરનાં પેટેલા યોરડા (G) માં તથા તેમાંથી બીજા યોરડા (H) માં હડસેલાય છે. એ કા ત પણ પાસેના જોરડાની મીથાલે માસના સાકા સં કો આવાથી બને છે. હવે એ જ ભાગની સાથ મોટો નલ અ થવા એક ધોરી નેસ (I) લાગેલી છે એ નેસ આ સાક થ પલાં લાલ લોહીને પાણું બદલતા લઈ જાય છે. તેના ઉપ લો ઉછે સરીરના ઉપલા ભાગમાં તથા નીચલા ઉછે નીચ લા ભાગમાં જુદી જુદી નલીઓમાં લોહીને વેડું મી આપે છે.

આ રીતે ફરવા નીકલેલાં લાલ લોહીને બદલના સહ લા ભાગમાં ફરેને બહુ નેસને રસતે દીલના બનના ભાગ માં પાણું આવતાં ૧૫ મીનીટ લાગે છે અને એ રીતે લોહી સહલા વખત ફરવા કરે છે. દીલનાં ધપકારો જે સંભાળ છે, તે તેનાં માસનાં સાકા તંગ અથવા દીલ થતી વેળા દીલની આછી છાતી સાથ અડડે છે અને એવી દરમિયાન સં કોમાંથી વેળા એકેક ધપકારો થાય છે. સહલા યોરડાઓ એક જ વખતે સં કોમાંથી અને તોપણ જુદું જુદું લોહી જુદી જુદી જગામાં મોકલે છે. દરમિયાન ધપકારો સાથે બે અંક ઉંડ લોહી રોડે છે, અને દર મીનીટના ૭૨ ધપકારોથી તે બંધો ૧૪૬ આઉંસના થાય છે. એ રીતે દીલ દર કલાકે ૪૫૦ પેંટ લોહી રોડાવે છે, અને આખા દાડાડાનું તેનું કામ ગણીએ તો ૧૧૦૦૦ પેંટ લોહીને ફેરવાવું તે કામ થવા જાય છે. લોહીને એક મકરાવો લેતાં આસરે ૧૧૦ સેકંડ લાગે છે, અને તેથી ૨૪ કલાકમાં તેના ૫૪૦ મકરાવા થાય છે. આ સમય કામ એક મુડી નેટલાં દીલથી થાય છે.

લો કા.

૨૨૩ લોકો.

આરબ લોકોની થોડી મુલાકાત લેવા પછે હવે આપણે ૨૨૩ દેશના રહેનારા ૨૨૩ લોકો તરફ નજર કરીએ. આફ્રીકાની સતાંનથી તે અમેરિકાના મુધી જે લોકોની આપણે તપાસ લીધી છે, તે સરવે વચ્ચે મહમદીઆન દોર આપણા દીકામાં આવેલો છે; પણ હવે આપણે એવા લોકો વચ્ચે આવવા છદ્મ કે જાંદાં વડાના વડા અને મુધરેલાના મુધરેલા મહમદીઆની રહે છે; જાંદાં એ લોકોની સહથી અહમદી સહીતીની હદ જેવાને બની આવે છે. ૨૨૩ દેશની મુસલમાન શાંતશાહીત ઉપર સહથી ઉસલામી આલમ તા નતી નબરથી જુવે છે. ઈરાંના ધાદ, કાણુલના મીથ, યા રટારના ખાંન, આરબના યોમાંન જેકે ૨૨૩ના મુલતાન થી સવતંતર છે, તોપણ તેના અહમદી ફસતને માન આપે છે. લોકોની તપાસ લેતા લેતા હવે આપણે એવા લોકો વચ્ચે આવવા છદ્મ કે જમ્મે એશીયાખંડના પરામાન અને યુરોપખંડના અરવામીન ખંડોની વચ્ચે વસે છે; જમ્મે પેટેલા ખંડના અસલ અને પાછલા ખંડના નકલ લીમારો લા વસે છે; જમ્મે એશીયાની પડતી અને યુરોપની અહમદી વચ્ચે વસે છે; જમ્મે એશીયાના પાછલા જમ્મે પાછા તથા યુરોપના પાછલા મુધારાનાં બે સાંમાંથી દખાણ વચ્ચે વસે છે.

હાલના ૨૨૩ અડધા મુધરેલા અડધા વેહેમી એક મુસલમાનના નહીને છે. તે તા એક હાથમાં હુકો, આવાસ, કેક અને નીશાની નીશાણ બતાવે છે, તેના બીજા હાથમાં સમરેડર, હીમત, કળા અને લડાઈની નીશાણ છે. એશીયાખંડના અસલ રવામને તેણે જાલવી સમ્પાણે તેમજ યુરોપખંડના કેશલાક મુધારાઓ તેણે લખાવ કરવા છે. તોપણ એશીયા દીક ટપછપ હજ તેમાં ઘણી વધારે રહી છે અને યુરોપીઆન રાજાઓ વચ્ચે આ એકપુરું એશીયાદીક રાજ અમી રહ્યું છે. યુરોપની સરહદની અંદર ગયા એશીયા પુરી ગયો છે. ૨૨૩ લોકોનું અસલ રહેડાણને એશીયાદીક ૨૨૩ હુકું. ૧૩ મી સદીની અથવચ મુધી માતર એશીયા માઈનરના પોતાના મુલકમાંથી તેઓના રાજા એરેઠો ગરલ યુરોપ તરફ આવ્યો તથા ફરીજમ્મા તથા બીકીની આખા મુલકો જીતીને તેના તેણે રહેડાણ કર્યું. હીઆં તેના બેટો આસમાન અથવા એધમાંન કેળવાઈને મોટો થયા. તેણે ૧૪ મી સદીની શરૂઆતમાં લડાઈઓ મલાવી

ને દરકીતું રાજ વધારયું તથા એ રાજને “આદોમન શાં નશાહાત” તું જે નામ મળયું છે તે આ “આધમન” રાજ ઉપરથી છે. તરીજ પેહેલવાત અમુરાઈ આદરીઆ નોપાલ જીહીતી લઈને યુરોપમાં પગ પેસાડ્યો, તથા કાનસ દાનદીનોપલ શેડર સને ૧૪૫૩ માં દરક લોકોના હાથ મા આપયું. સને ૧૫૧૭ માં સુલતાન સલીમ ૧ લાએ મીસરને જીહીતી લઈ આદરીકામાં પહોં કાલુ મેળવ્યો અ ને તે પછેના એ સુલતાની “દમદમાવાલા સુલ્તાને” અને સલીમ ૨ નામે તીહીનસ તંથા તરીપાહીના અુથનામા શે હેરોને એ રાજના લીધાં.

તારપછેથી જન સઘલી જગોએ તેજ હીઆં એકની એક હાલતમાં પડી રહેવાને. લીધે દરક થણે પછાત પડી ગયોછે. યુરોપના બીજાં યુલકાં સુધરયાં તારે તે નબલો, વેહુની અને અપદ રહયોછે. દરએક નવા સુલતાંને તખ્તે બેસતી વખતે ઇસકમબોલ ખાતે યુખની નાનીચી ખસલુદમાં તે સુલતાનની આસપાસ બે ધારની એક તલવાર ફેરવવાની કીરીયા થાયછે. તે તલવાર દરકના રાજાને પાંચે નાખનાર ઝોઢનથી પોતાના વારસોને ખલતી આવીછે. પણ એ સઘલી કીરીયા નાખનીજ છે. એક પછે એક થતો સુલતાંન ઝોઢનની તલવાર લીએછે, પણ તેના લખશજુ લેતો નથી. અરનાર વારડ પાખરસાટ નની લાશાના દરકીનું રાજ “યુરોપના આખતરી આણસ” ગણાયછે. તે ખરેહાલ થઈ રહયુંછે, પણ - યુરોપીઅન રાજયોની દપાધીજ તે જીવેછે. થણા યુરોપીઅન રાજયો એવા એક પડોસીને પોતાની નબલક રાખવાને ના પાડેછે. તેઓ પુછેછે કે આપણા સુધરેલાં મુલકમાં આવાં એક અસલી ફાહાશીનના જંગલી રાજની શી જરૂર છે. પણ દરકના સારાં લાએગ કે યુરોપના રાજયો પોતેજ એકેક વચે હુસદ અને અદેખાઈ ધરાવેછે. તેઓ પોતેજ એકકથી ચહુડતા થવા અને ફાલી જવાના લોલ રાખેછે. એટલા માટે એકેકના ખરડાટ લાંબવાને, અર હુરિશ વચે સજાકની રાખવાને, રાજયોના બલ સજ તોલ રાખવાને તેઓએ દરક લોડોના રાજને વચમાં એક એકાં કરી રાખયુંછે અને તેથી તેને સલામત જાલવરે રાખવાને યુરોપના રાજયોને પોતાનાં લોલને અચરે અચગત પડીછે. વળી દરક લોડોની સલતનત એશીપાખંડ ઉપર અને અચગત કરીને હુફુસતાન ઉપર ઉતરી આવવાનાં ખારગ આગળજ આવેલીએ અને હુફુસતાન થણા લોલી રાજ એને લલચાવે. માટે તેના ખારગ ઉપરના આ મુલકને સલામત રાખવું એ ઈગરેજના ફાધાનું ગણવામાં આવેછે. માણસની ખતલખ પરમાણે વખત કેવો બદલાયેછે કે ખરીસટીએના પવીતર દેશ દરક લોડોના હાથમાં હોવાને ખાતર આગળ જાંડાં ખરીસટીએ તેમના સાથ વસતા વરશે સુધી જાજુકની અને ખીરેલી લડાઈ ચલાવતા હતા, તોહાં આજે તેઓને ખદદ તથા ટેકો આપીને સલામત બાવી રાખેછે !

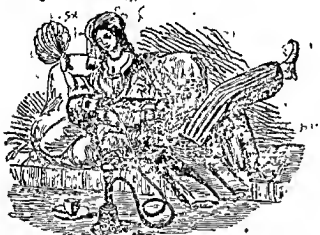
ધ્રુવને અને આરબસતાનના લોકોને આપણી પોતાની જોરીઅન જાતના આપણે જોયાછે. પણ દરક લોકો આપણી એ જાતથી ઉતરતી ખીજ ધ્રુવાને તુરાંની જાતવાળા છે અને તેથી ઉપલાં લોકો કરતાં તંને અને ખનની શક

તીર્થાં તેમ્ને ઉતરતા છે. દરક તે અસલ દારદારની ઓલાદનાં છે તેમ્નીની ખાશીએત ભરવાડી અને જે પુતને ખલતી છે. તથા આદતે તેમ્ને ભટકતા છે. પણ પોતાથી રાન સયાપ વાધી, એક ડેકાણે રહેવાધી, ચલતથી અને લગનથી તેમ્નીની આદતો ઘણી મુશરાર છે. અસલ દારદારના ભટક તા ખવાશી એશીયાદીક દરકોના લગાર વધારે નજીબ છે. પણ યુરોપીઅન દરક લોકો પોતાને “ દરક ” કહેવાને ધી કારથી ના પાડે છે. એ માવાને તેમ્ને નંગલી વીચારે છે અને પોતાને ઓઠોઆન અયવા ઓસાઆનલી કહે છે. યુરો પીઅન દરકોની વસતી ૧૫ કરોર માણસની છે, પણ તેમાં દરક લોકોની વસતી ૨૫ લાખની જ નથી. એશીયાદીક દરકોમાં એ લોકો ઘણાખરા વસે છે, પણ પાકી લાગ ઉપર વસતો ભટકતા દરકોઆન તથા બીજાઓ સવામી સુધ દરક લોકો ઘણા ખરા એશીયા આઘનરખા વસે છે, જા’લો તેમ્નીની હાલત ઘણી કંગાલ છે. યુરોપીઅન દરક લોકો ઘણાખરા ઇસ્ટ ભગલ અને તેની આસપાસના પરગણાઓના વસે છે અને તેમ્નીની હાલત સાથ, યુરોપના સંબંધમાં અપવા પછે તેમ્ને કેટલા મુશરપા તે સાથ અપાપણે કામ છે. દરક લોકોને એરુષા બીજા તુરાનીઓ કરતાં વધારે સોહાંતના થયા છે અને યુરોપની આમાહુવાધી તેમ્નોના દેખાવમાં ફેરફાર થયો છે. તેમ્ને મધ્યઅખ કદનાં, સારા ઘટખ તથા ચે હેરાના અને મોજલા છે. પાસે એક દરક ઓરતનું મીત

ધી ભરેલા, કસબી ચમપા રંગ ધેરંગી કીનખાખ ચમને બીજા મોઢાં કપડના હોયછે. નવાની હેઠલ દગલા સરીખું પહેરણ હોયછે અને તે ઉપર કમરબંદ બાંધેછે. ટરફ ચ્યોરતો પેણુ દગલો પહેરેછે, નવા ઉપર કમર બાંધેછે, તથા વાળ એક બાજી દુકો બનેા દીલપર ચ્યોરવેછે. તેમજ ના બાલ છૂટા હોયછે તથા માથાં ઉપર હુંમેશાં એક કપડું નાખેછે, જે વટે યોગાના મરદના દખતાં તેમજા મોહડું વાંકી દીએછે. પણ ચ્યા ચીતરખા દખાડવા મુજબ જરે તે ચ્યા નાખાં ઉપરથી પદડો ખસેરેછે, તારે ઘણું કરીનાયુછે, નખરાંચાન, અને મરોદાર ગરદનવાલો તથા ગેલ હુંડી, ચંચીચાન નોંઘ અને લખરા સરખી માંખવાલો થુંદર ચેહેરો બતાવેછે, કો જે ચેહેરાની યુખચુરતીપર કવીની કલમો ઘણીવાર કામે લાગેલીછે. આ યુખચુરત નાનનીના ઉપર ચ્યાખણી મુકરેલી ચ્યાખ પરમાણે જે જસતી યુગરેતે તે એનકે તેમજાને નવાનખાનાઓમાં બંધ રાખવામાં આવેછે તથા એપેક મરદ ઘણી મુખમીલ કરેછે, પણ તે છતાં આ ટરફી ચ્યોરતો ઘણું યુખ ભોગવેછે. તેમજાના નવા

નખાનાં માં, ફનીયાનાં, દરમિયાન મોળ અને સુખ દાખલ ક
રેલું છે. જ્ઞાનખાનાંની બાહર એ બીબીઓ ખુશતુખા બા
મોમાં ફરે છે અને જ્ઞાનખાનાંની અંદર સાદીનના પદડા તથા
મખમલનાં ગાદી તકીઆ ઉપર તેઓ એશ આરામ કરે છે.
તેઓના દીવાનખાનામાં ખુરસી ટેબલ અથવા કોચી નહીં
હોવાથી, આપણે તાજુબ થઈએ કે તેઓ કેમ બેસતાં હશે.
પણ તેઓના આખાં દીવાનખાનામાં બીજાવેલા સુભારા
ગાલીયા તથા પોચા ગાદી તકીઆ એટલા લલચાવનારા
હોય છે કે આપણે કોચ તથા ખુરસી ટેબલોને લુલી નઈએ
અને એક ખુરસી ઉપર અકડીને બેસવા કરતાં આ બીસ
તરા ઉપર ગમે તેમ હોવાનું અને થવા લીના રહેલું નહીં.
દરકીશ અદ્ય મોરતનાં એક પેચાર કરતાં ભેડાંનું ચીતર
હેલ આપીએ છઈએ અને આપણને એવું લાગે છે કે જા
ણે જ્ઞાનખાનાનાં કુખી છતાં જી દીલ મળ્યાં હોય તે સુખ
પણ લેવાય છે. આ ચીતરમાં દરકીશ પોશાક લગાર જી
દો છે, તેની સખજ એકે પાછળથી તવંગર યુરોપીઅન ટ
સ્ક લોકોએ પોતાના ઉપલા પોશાકમાં ઘણા સુધારા કરાયે છે
અને પાછળની બદલે ટોપી તથા દીલા જ્ઞાને બદલે તંગ
પોશાક પહેરવા માડાયે છે.

દરક લોકોના ઘરો નીચાં, લાકડાં તથા ઇતરડીએ બાં
ધેલાં અને બાહરથી રંગેલાં હોય છે. તેઓની ઇમારતની
બાંધણી પુસતકમાન ટપની છે. ધુબનતા જવા મેહેરામ,
મોલ ધુબન તથા ઉચા મીનારા, એ તેઓની મોટી ઇમાર
તોની સુખીઅ ખુબી છે. પાદશાહ તથા ઉમરાવોના મેહેલ
મોટા અને ઘણી જગા રોકનારા છે. તેમના ઘરોની અંદર
ર લાકડાંની સામાન-ઘણો થોડો હોય છે. વેપાર, ધંધો, તે
મજ ખાવા, બેસવા, હોવાનું સઘળું કામ જમીન ઉપર થા
ય છે. પલાવ અને મેવો તેઓના સુખીઅ મોરાર છે. શર
ખત અને કાફીના તેઓ ઘણા શોખીન છે. સેતરન અને
ગંજીશ તેઓની સુખીઅ રમત છે. હુડાનું તો સરવેને વી
અસણ લાગેલું છે. બાગ અને કુવારા દરમિયાન મોઢાં ઘરના
હોય છે, તથા ફરવા હરવાની મોળ દરક લોકોને ઘણી લાવે છે.
તેઓના મોઢાં બહારે હુમાખખાનાં, જાંહાં સરવે લોકો જીદી
જીદી ગરમીના પાંજીઆ નાહીને પછે મજ્જી આરામ કરે છે
અને બદન પર મજબી કરાવે છે, તે હુમાખખાનાં આખાં યુરો
પના મશાહુર છે. તેમજ તેઓના કાવાખાનાંમાં જાંહાં કા
ફીનું એક કપ પીતાં સાથે હજમત થાય છે તથા તરેહવાર ગમ

ગપાટા મળી આવે છે તેની પણ પારીસાખા અને બીજાં યુરોપી
અન ચોહરીઆ અપ્પો નકલ કરવામાં આવે છે. આ સઘલી
મોળમજાહને લીધે દરક લોકોમાં આવસ વધારે અને ઉદીઓ
મ યોગી છે. તેઓના એક સારો નાગ મેલીવાડી કરે છે
અને અદાન તથા મેવો સારો ઉગારે છે. બંદરો ખાતે ઘ
ણખરા દરક લોકો વેપાર ચલાવે છે. કેટલાક દરક લોકો ઉ
ચો દારૂ ગાલે છે અને દરકીશ વાઈન તથા મોસેલ યુરોપીઅ
ન પીનારાઓમાં વખતાય છે, પણ દરક લોકોના સઘલી ના
દર હોનર ગાલીયા બતાવાનો છે, જેમાં તેઓએ ઘણી ના
મદારી મેળવી છે. આટલું છતાં દરક લોકો આવલસુ, મોટ
લા અને ઘણા બરબાવી પરજ દાખલ ઘણી શકારો. સઘ
લી મોળ છતાં તેઓ છાકટા ઈઆ દુરજીલી નથી, ખાવા
પીવામાં તેઓ ઘણા અંદાજે રાખે છે અને તેટલાન માટે
તેઓ શરરે સુખી વધારે છે, જે કે તેઓ આવલસુ છે તો
પણ લડાઈના મેદાનોમાં તેઓએ બાધુરી બતાવી છે, જે કે
તેઓ બેરકાર છે, અને તેની જલદી ઉસકેરાતા નથી, પણ
એકવાર ઉસકેરાવા પછે તેઓ ઘણાં ઘાતકી થઈ જાય છે.
તેઓના ખુદરતી રવબાવ મોલનસાર અને માયાલુપણનો
છે. તેઓ સામવટથી અને ઇમાનદારીથી અપ્પો પહોરાજી
ગત કરે છે. તેઓ જાંનવર ઉપર ઘણી માયા કરે છે. પકડા
યલાં પખશીઓને ફકત છુડાં કરવા સાડું તેઓ ખરીદે છે.
કૂતરાં તથા બીકાડીઓને માટે પકાવેલું ખાનુ દરક લોકો
ના મોટલાઓમાં વેચાવા આવે છે અને તેનો ખાદ્ય ખ
પ થાય છે.

દરક લોકોની ભાશા અરબીકને મળતી છે, પણ તે
માં અરેબીક કરતાં કેટલાક વધારે અખશરો છે, તથા તે
માં પારકી ભાશાઓના શબ્દો વધારે ભેલાયા છે. દરકીશ
ભાશા મોલવી સોહેલ છે, પણ વાંચવે લખવે યુઝકેલ છે, કે
મકે લખતી વેલા એ ભાશામાંથી સઘલા સવરોને કાઢાડી ના
મે છે તથા કસો રાંપ વગર લખાણ કરવામાં આવે છે. દર
ક ભાશામાં કવીતાનાં, તવારીખનાં, તરજુમા કરેલા તેમજ
અસલ પુસતકોની સારો શંખ્યા છે, જમાના કેટલાંક હા
થના લખેલાં અને કેટલાંક છાપેલાં છે. દરકી દેશમાં પેટેલ
વેરેલું છાપાખાનુ સને ૧૭૨૮ માં નીકળ્યું હતું. તે વ
ખતે હજારો પુનશીઓનું સારા અખખારે લખવાના હોનર
થી યુનસર આવતું હતું. તે સઘલા આ છાપાખાનાની
સોંચે થયા હતા. તે લોકોના ધંધો બંધ નહીં પડે એટલા
માટે સરકારે એવો હુકમ આપ્યો કે કોરાંન તથા ધરમને
લગતાં સઘલાં પુસતકોના ફેલાવો હાથે લખીને જ કરવો, તે
છાપવાં નહીં, પણ બીજાં પુસતકો છાપવાં. આ હુકમને લીધે
દરકીશ ભાશામાં ૨૮ વરો માતર ૨૮ કેતાબો અને તેમની
૧૬૬૫ હજાર નકલો છપાઈ. તાર પછે ૨૭ વરો સુ
ધી એ હોનર તદ્દન પડતો રહ્યો, પણ સને ૧૭૮૩ માં
ખુલતાન અખદુલ હામદે તેને પાછો સજીવન કર્યો. તેણે
વધારે સારાં દીમાં કરાવ્યાં. "ખાનીઝીક" નામનું સર
કારી વરતમાન પતર પેટેલ વેરેલું દરકી દેશ ખાતે ૧૮૭૨
માં સંધાપવામાં આવ્યું. એ પતર યુરોપીઅન અખોવતી
ચલાવે છે. એ ઉપરાંત દરકી દેશમાં બીજાં કેટલાંક વરત
માન પતરો નીકળે છે, જેઓનાં વાંચનાર જેકે થોડા છે.

તોપણ કાવાખાનાઓમાં અને બીજા જાહેર જગ્યાઓમાં તે ઘણા અપેક્ષા.

૨૨૬ લોકોના ધરમ મહમદી છે. તેઓ ધરમ ઉપર ઘણા યુક્ત છે અને સઘલી પરહેજ, અપવાસ, અને બીજા મનાઈ સત એકીનથી પાલે છે. રમજાન મહીનાના રોજ તેઓ એટલી મન્યુતીથી પાલે છે કે યુરોપીઅન સુસાફરો ઘણી અચરતી બતાવી ગયા છે. અગત કરીને જ રમજાનના મહીના હુનાલામાં પડે છે, તારે એક પાણી નો ગોટ પીવાનીબી મના હોવાથી લોકો ભુખે અને પેચા સ ઘણુ કુખ સેસે છે. એક સુસાફર કેહ છે કે “અષાસીઆ ને તેમના હલેસાંના રેકા ઉપર લગભગ બેશુધ હાલતમાં પડેલા મેં જોયા છે, પણ મેં એકબી એવો તપો જોયો કે જે છે આ અપવાસ તોડયો હોય.” સુરખ અસત પામવા ની ઘણી આપુરતાથી શહુ જેવામાં આવે છે અને દરરોજ રોજા ખેલવાને વખતે તોપ ખારીને લોકોને ખબર આપવાના આવે છે, તેમ વખતે આખા દાહડાના ભુખાં સરવે લોકો ખાવાપીવા તુટી પડે છે અને જેમ દાહડો અપવાસમાં તેમ આખી રાત મોતમાં ગુજરવામાં આવે છે. આ વખતનો ૨૨ કીના શેહેરોના રાતનો દેખાવ અજબજેબ જોવા ધઈ પડે છે. રસતાઓમાં મોટી ભીડ યાપે છે અને કાવાખાનાઓ ભરાઈ જાય છે. મસજીદ, જે એકેક શેહેરમાં બસો તરખુસો હોય છે તે સઘલી ઉઘડે છે અને તે તે મોટી રોશની કરવામાં આવે છે. દરએક મસજીદમાં સુર કરેલા ઘણાક અમલદારો હોય છે. ઉમામ, શેખ અહુમેનય લોકો દર જુમાં (સુક્રવાર) ને દીને નમાઝ કરે. અંગોના બાંગીને “સુમેનય” કેહે છે. કોરા વાંચનારનું નામ “વરખુનદના” છે; મરશીઆ ધ્યારને “નાઅત યુરને” કેહે છે. “રેવાય” તે દરખા છે. આશીરવાદના બોલ “ઈશઅલા” છે, તથા તોખા. બોલ “ઝોસતફર અલા” છે. અઅએબીના બોલ અલા કરોમ” તથા શતોશને બોલ “શીકરે અલા” છે. પા સઘલી રીતે ૨૨૬ લોકો, ખરીસરી યુરોપી હદમાં ઈસામી મનહુખ જાલવવાને કેટલા શકતીવાન છે અને બીજા સલમાનને કેટલા મળતા આવે છે તે એ મનહુખવાલા મમારા વાંચનારાઓને ઘણું જાણવાળેગ છે. ૨૨૬ લોકોના એક ધરમયુરુની તસવીર પાસે આપી છે. તેઓ ઘણા કીમતી ચાસે હંચા પોશાકમાં ભપકાથી ફૂટે. પછુ મહમદીઆન ધરમની જાહેનલાલી તથા દમામતો ઈસ્ટમખોલમાં યાપે છે. દર જુમાને દીને સુલતાન મસજીદમાં નીમાન કરવા જાય છે. ઈસ્ટમખોલ શેહેરમાં એવી શાનશાહી મસજીદ સાત છે. ઈસ્ટમખોલ શેહેરના આગાહી રોમન શાનશાહ કાન સટાનટાઈન, જેના ઉપરથી એ શેહેરને કાનસટાનટીનાપલ નામ આપેલું છે.

છે, તેણે સેંટ સોફ્યા નામનું રેલ બંધાવવું હતું, જેને રોમન સાનશાહ નસરીનીઅને ફરીથી બંધાવવું હ

તું, તે દેવલની ૨૨૬ લોકોએ મોટી મસજીદ બનાવી છે. તે એક મોટી મોરસ ઉમારત છે, જે ઉપર એક મ પટો ધુબળ અને શુદ્ધ કરસ છે. એ ઉમારતમાં ૨૨૬ લોકોએ ફેરફાર એટલેજ કર્યો છે કે તેને ચાર ખુલ્લે આ શુદ્ધ મીનારા ઉભા કર્યા છે. ધુબળની અંદર “નખી” અને બેહેશતનું નુર તે અલા છે” એવા શબ્દો કોરાનમ થી મોટા સોનેરો હરે દબળા સાથે લખેઆ છે અને ૨૨ જીઆની રાતે મે હરો ઉપર ઘણી રોશનીના ગોખા એક રીઆનવ લાવામાં આવે છે. પછુ જે મસજીદમાં શાનશાહ જાય છે તે સુલતાન આહામદને નામની છે. તે દરીઆવન કીનારા ઉપર આવેલી છે અને સુલતાન મોટની મારફતે જાય છે. ઈસ્ટમખોલના બારામાં આસરે ૮૦૦૦૦ મોટો ફાં છે અને તેમાંની કેટલીક ઘણી શુદ્ધ કારોગરીની છે. પછુ સુલતાનની મોટ સઘલી સરસ છે. તે ઉપર સોનેરો ધોર મહડાવેલો છે, તથા તેને તરેહવાર રંગથી રંગ્ય છે. તેને પડાણ આગળ મોરનો આકાર આપયો છે, જાંહાં પાદશાહનો સમરોહર બરદાર બેસે છે. સુલતાનની બેકક એક સોભીતાં છતર હેલ હોય છે, તાંહાંની અને બીજી સઘલી મોટીમાં બેકક સઘલી હંચા ગાદી તરી આની છે અને સુલતાનની સાથે તેના બાડીગાર રહે છે. પોતાના વજરો તથા ઉમારો સાથે નીમાન કરવા સાહે ભ પકાદાર પોશાક અને સજાગારથી જરે સુલતાન દર શુક્રવારે નીકળે છે તારે ભપકાદાર ખલાસીઓ સાથનું મોટીનુ સરથસ ઘણું જેવા લાએક ધઈ પડે છે. પછુ વલી શેહેરમાં વડો ગેખ અને સુધાં પછુ પોતાના રસાલા સાથે જડાવદાર શોડાઓ ઉપર બેસીને મસજીદમાં જાય છે, તારે પણ મહમદીઆન ધરમ ઘણી જાહેનલાલીમાં દોપી નીકળે છે.

જુમાંને દીને બપોરના નીમાને જવાની ફરજ સુલતાનને મળે નાખી છે અને માદગી શીવાએ બીજાં કોઈ પણ બાંહાંને તેનાથી ગરહાનર રેહવાનું નથી. સુલતાનના મોટા મોટો ખેતાબ “શાહોના શાહ” છે. એ ઉપરાંત “ખેદાનો જમી”, “પેગામખરનો વારસ”, “યુસલખાનો ધરમ બાય”, “ફુનીઆનો આસરો”, “ખોદાનો જમી” અને “ખાંહુસને કાપનાર તથા લોહી પીનાર” એવા ખેતાબોથી સુલતાનને હાંક મારવામાં આવે છે. છેલા ખેતાબ ઘણો નવાઈ જોવા છે. આગલ દરરોજ મહદ ખાંહુસેને કષ્ટ કારણ બતાવા વગર કતલ કરવાને સુલતાનને હક હતા, તે ઉપરથી આ ખેતાબ માર્યો છે. ૧૮૩૩ માં જે નવા ઉપર રૂશીયા સાથે સુલતાનને કોલકશર થયા હતા, તે જમાને “અંકીઆર સકેલેસી” જમાને “લોહી પીનારનો દાદર” એવું નામ આપેલું છે. ૨૨૬ લોકોના રેવાન પર ખાંહુ સુલતાનની છોકરી પોતાના મરદ, ફરનદને તખત આપી શકતી નથી. ૨૨૬ લોકોના કેટલાક રેવાન યુરોપી અનેથી નવાઈ જોવી રીતે ઉઠરા છે. ખાંહુ મોરવાનો ૨૨ કોના રેવાન છે, પછુ યુરોપીઅનોમાં તે એક શીખસા છે. યુરોપીઅનો પાદશાહ આગલ હુમ ખોલા રાખે છે, ૨૨૬ લોકો હુમે પદાંન કરે છે. પેટલાઓ ખાંહુ ખોલું રાખવા મા અને બીજાઓ પગ ખોલા રાખવામાં માન સમજે છે. પેટલાઓમાં મરદો સાદ તથા એરતો ભપકાદાર કપડાં પે

તોપણ કાવાખાનાઓમાં અને બીજા જાહેર નગરોમાં તે ઘણા ખપે છે.

૨૪૬ લોકોનો ધરમ મહત્તરી છે. તેઓ ધરમ ઉપર ઘણા સુસત છે અને સઘલી પરહેજ, અપવાસ, અને બીજા મનાઈ સત એકીનથી પાલે છે. રમજાન મહીનાના રોજ તેઓ એટલી મન્યુતીથી પાલે છે કે યુરોપીઅન સુસાફરો ઘણી અચરતી બતાવી ગયા છે. અગત કરીને જ રમજાનનો મહીના હુનાલાખા પડે છે, તારે એક પાછી નો ગોટ પીવાનીબી મના હોવાથી લોકો લુગે અને પેચા સ ઘણુ કુખ સોસે છે. એક સુસાફર કહે છે કે “ખજાસીઓ ને તેમના હલેસાંના ટેકા ઉપર લગભગ બેશુધ હાલતના પડેલા ને જોવા છે, પણ તે એકબી એવો નધો જોયો કે જે જીવ આપવાસ તોડાયો હોય.” સુરન અસત ધામવા ની ઘણી આપુરતાથી રાહ જોવામાં આવે છે અને દરરોજ રોજા ખેલવાને વખતે તોપ ખારીને લોકોને ખબર આપવામાં આવે છે, તેમ વખતે આખા દાહડાના લુખાં સરવે લોકો ખાવાપીવા તુટી પડે છે અને જેમ દાહડો અપવાસમાં તેમ આખી રાત મોજમાં જીતરવામાં આવે છે. આ વખતનો ૨૪૬નો શેહેરોનો રાતનો દેખાવ અનન્ય જોવા થઈ પડે છે. રસતાઓમાં મોટી ભીડ ધાય છે અને કાવાખાનાઓ ભરાઈ જાય છે. મસજીદો, જે એકેકે શેહેરમાં બસો તરફસો હોય છે તે સઘલી ઉઘડે છે અને તે મધે મોટી રોશની કરવામાં આવે છે. દરએક મસજીદમાં યુક્ત કરેલા ઘણાક અમલદારો હોય છે. ઈમામ, શેખ અને કુમેતખ લોકો દર જુમાં (સુક્રવાર) ને દીને નખાન કરે છે. બંગીના બાંગીને “સુએનમ” કહે છે. કોરા ન વાંચનારનું નામ “વરખુનદેના” છે; મરશીઆ ગાલારને “નાઅત શુરને” કહે છે. “રેવાબ” તે દરખા ન છે. આશીરવાદનો ખેલ “ઈશઅલા” છે, તથા તોખા નો ખેલ “એસતફર અલા” છે. અજઅબોનો ખેલ “અલા કરીમ” તથા શતીશને ખેલ “શોકરે અલા” છે. આ સઘલી રીતે ૨૪૬ લોકો, ખરીસટી યુરોપની હદમાં ઈસલામી મનહૂબ જલવવાને કેટલા શક્તવાન છે અને બીજા સુસાફરોને કેટલા મજાતા આવે છે તે એ મનહૂબવાલા અખારા વાંચનારાઓને ઘણું જાણવાળે છે. ૨૪૬ લોકો ના એક ધરમચુગી તસવીર પાસે આપી છે. તેઓ ઘણા કીમતી અને ઉંચા પોશાકમાં ભપકાથી ફરે છે. પણ મહત્તરીઆન ધરમની જાહેરવા લી તથા દખામતો ઈસતમખેલના થાય છે. દર જુમાં દીને સુલતાન મસજીદમાં નીમાન કરવા બાંધે છે. ઈસતમખેલ શેહેરમાં એવી શાનશાહી મસજીદ સાત છે. ઈસતમખેલ શેહેરનો આગલો રોમન શાનશાહ કાન સટાનટાઈન, જેના ઉપરથી એ શેહેર ને કાનસટાનરીનોપલ નામ આપે છે.

છે, તેણે સેન્ટ સોફિયા નામનું દેવલ બંધાવ્યું હતું, જેને રોમન સાનશાહ બસદીનીઅને ફરીથી બંધાવ્યું હ

તું, તે દેવલની ૨૪૬ લોકોએ મોટી મસજીદ બનાવી છે. તે એક મોટી મોરસ ઈમારત છે, જે ઉપર એક મ પટો ધુબન અને શુદ્ધ કલસ છે. એ ઈમારતમાં ૨૪૬ લોકોએ ફેરફાર એટલાન કરાવે છે કે તેને ચાર ખુલ્લે ચાર શુદ્ધ જોવામાં ઉભા થીય છે. ધુબનની અંદર “નખીન” અને બેહેશતનું તુર તે અલા છે” એવા શબ્દો કોરાનમાં થી મોટા સોનેરી હરદે દખલના સાથે લખેલા છે અને રમ જાનની રાતે એ હરદે ઉપર ઘણી રોશનીનો ગોખા એક રીઆવ મલાવામાં આવે છે. પણ જે મસજીદમાં શાનશાહ બાંધે છે તે સુલતાન આહામદને નાખની છે. તે દરીઆવના કીનારા ઉપર આવેલી છે અને સુલતાન મોટની મારફતે બાંધે છે. ઈસતમખેલના બારામાં આસરે ૮૦૦૦૦ મોટો ફરે છે અને તેમાંની કેટલોક ઘણી શુદ્ધ કારીગરીની છે. પણ સુલતાનની મોટ સઘલી સરસ છે. તે ઉપર સોનેરી ધોર મહડાવેલો છે, તથા તેને તરેહવાર રંગથી રંગી છે. તેને પડાણ આગળ મોરના આકાર આપેલો, જાહું પાદશાહનો સમરોહર બરદાર બેસે છે. સુલતાનની બેઠક એક સોભાઈ જતર હેડલ મોટા છે, તાંબીની અને બીજા સઘલી મોટોમાં બેઠક સઘલી ઉંચા માદી તપ્તી આની છે અને સુલતાનની સાથે તેના બાડીગારડ રહે છે. પોતાના વજરો તથા ઉમરાવો સાથે નીમાન કરવા સાથે ભપકાદાર પોશાક અને સણગારથી ભરે સુલતાન દર શુક્રવાર ને નીકલે છે તારે ભપકાદાર ખજાસીઓ સાથનું મોટોનું સરખસ ધણું જોવા લાએક થાય છે. પણ વલી શેહેરમાં વડો જેમ અને સુલાં પણ પોતાના રસાલા સાથ જડાવદાર મોડાઓ ઉપર બેસીને મસજીદમાં બાંધે છે, તારે પણ મહત્તરીઆન ધરમ ઘણી જાહેરવાલીમાં દીપી નીકલે છે.

જુમાં દીને બપોરના નીખાને જવાની ફરજ સુલતાનને મળે નાખી છે અને માદગી શીવાએ બીજા કોઈ પણ બાંધાંને તેનાથી ગેરહાજર રહેવાનું નથી. સુલતાનનો મોટા મોટો ખેતાબ “શાહોનો શાહ” છે. એ ઉપરાંત “ખોદાનો તખી”, “મેગામખરને વારસ”, “સુસાફરોનો ધરમ આપ”, “દુનીઆનો આસરો”, “ખોદાનો કાંચો” અને “માંખસને કાપનાર તથા લોહી પીનાર” એવા ખેતાબો સુલતાનને હાંક મારવામાં આવે છે. જેલો ખેતાબ ઘણો નવાઈ જોવો છે. આગલ દરરોજ મઠદ માંખસોને કસું કારણ બતાવા વગર કતલ કરવાનો સુલતાનને હક હતો, તે ઉપરથી આ ખેતાબ મારેલો. ૧૮૩૩ માં જે નગર ઉપર ડ્રીશી સાથ સુલતાનને કોલકરાર થયા હતા, તે નગરને “અંકીઆર સકેસેસી” ઈઆને “લોહી પીનારનો દાર” એવું નામ આપેલું છે. ૨૪૬ લોકોના રેવાન પર માણે સુલતાનની ઠાકરી પોતાના મરદ ફરનદને તખત આપી શકતો નથી. ૨૪૬ લોકોના કેટલાક રેવાન યુરોપી અંદોષી નવાઈ જેવી રીતે ઉઠા છે. માંખુ મોરવાનો ૨૪ કોનો રેવાન છે, પણ યુરોપીઅનોમાં તે એક શીખસા છે. યુરોપીઅનો પાદશાહ આગલ હાથ ખેલા રાખે છે, ૨૪૬ લોકો હાથે પદાન કરે છે. પેટલાઓ માંખુ ખેલું રાખવા ના અને બીજાઓ પગ ખેલા રાખવામાં માન સમજે છે. પેટલાઓમાં મરદો સાદા તથા મોરતો ભપકાદાર કપડાં પે

હરે છે, ૨૨૬ લોકોના ઓરતના કપડાં સાદાં અને ખરદના કાંચાં હોય છે. પહેલાંના દેવાલને રંગે છે તથા સીલીંગને સફેદ રાખે છે, છેલાંના દેવાલને સફેદ તથા સીલીંગને રંગીન બનાવે છે. પહેલાંનામાં માકર પાસથી શેક સરદીફેટ આગે છે, પણ ૨૨૬ લોકોમાં તો માકર રોકની ચાલચલણ વીધે સરદીફેટ પુછે છે! ૨૨૬માં ધોરધારના વીસવાસ નહીં હોવા ઉપર ઈંગરને હુસે છે; ૨૨૬ લોકો ઈંગરનેનાં ખોટાં દેવાં ઉપર હુસે છે. ઈંગરને બહાર રખતોને પસંદ કરે છે; ૨૨૬ લોકો ઘરની રખતોને પસંદ કરે છે.

એક ગરીબનું મુપડું.

વાંચનારી બાનુએ, પાસેના સુકા ઉપર નમર પોંચે આસે. તાંહાં એક ગરીબ પણ સુખી મુપડાંની અંદરને દેખાવ તમારી નમર આગલ ધરીએ છઈએ. તવંગરોને ઘરના દખામ અને ભપકો, પેચારી બાનુએ, આપણે ઘણાં જોયે છે. ખાલી રહેકારઈ અને પતરાળતા મોઝા ખરેખરી ઠાલી વડાઈ આપણે ઘણી જોઈ છે. રોશનીની ભણક વમે દીપી નીકલેલા બાગો, સુખરો અને હાંદી આર સીધી સણગારેલા ઓરડાઓ, મોડાં મીથાંઓ અને ઉંચાં ઘરોમાંથી ખોચીખોચ ભરેલી રેખેલાં આપણે ઘણી જોઈ છે. સલામતીઓના, “હુરે”, નોખતના આવાન, ફનેહ ના પોકાર, નગારાનાં રાગ, અને રાખરાગરોના શરદ સંગ જોઈને આપણે ધરાયાં છઈએ. એ જોઈને આપણા દીલના મોડો દખા, થોડો સુસો, થોડો ધીકાર પેદા થયો છે. જોઈને રોલત વાપસનાં આવડતી નથી તેવાઓના હુધખા ખોદાએ પછાં મેળપાછે, જોની બેખબરાઈથી બીચારાં ગરીબોના હક નું નાણું ચેરખારગે જાય છે. તેવાઓને પછાંસતી કરર હોતી નથી. તે આલસુઓને, ખુસાંમતીઆઓને કપત ઈંદરીની મોજ આપવામાં ઘણી રોલત વેરે છે અથવા પોતાની વડાઈ લેવા માટે આખાં ગામને પોતા તરફ લોભાવે છે, અથવા પોતાની મતલબ કાઢાડવા માટે વગ ઈચ્છા ચક્તીવાલાઓને રાંછ રાખે છે, પણ આ સઘલા રોલ દખાખમાં ઘણું પેણું, ઘણું ખાલી, ઘણું ફાંતી, ઘણું બે ઘડીનું, આપણે જોઈએ. આપણે જોઈએ કે એવા પરપોડા તો ઘણા દીપી નીકલે છે, પણ પોતાના વખતે કુટી જાય છે.

પણ હવે વાંચનારી બાનુએ આ ગરીબના મુપડાં તરફ નમર કરે. તેમાં દેસતોની એક મંડલી મલી છે. હમણાં સઘલા જમી ઉડ્યા છે અને આખા પછેની રખત તથા ગામગપાટાના સઘલા રોકાયો છે. પેહલાં તે મુપડું જીવે. તેમાં ભપકો નથી, પણ કર્સી તંગી ઈચ્છા શંકટ નથી. કુખ, ફીકર, માસતી તો રોલતમંદોને છે. વોંહાંજુ કુબી જવાની, મીલકત બુલીજવાની, ઘાગીનો ભાગો જવાની, સાખાન છુટાઈ જવાની, મોડા મરી જવાની તનદરોસતી બગડી જવાની ચીંતા તો પેલા તવંગરને છે. પણ હીંચાં છે શું કે છુટાંઓ લુટી લેશે? હીંચાંઓ છુટારાના પગલાં આપચોજ નહીં. તે પેહલી ઘાડ પેશ મેહેલ ઉપર પાડશે. આ મુપડાંમાં ગરીબાઈ છે, પણ કંઠાઓએપણું નથી એટલે બસ છે. સાખાન મુકવાની,

વેસના ઉડવાની, ખાવા પીવાની જગા છે એટલે બસ છે. હાંડી સુખર નથી, પણ દીવાના ટંબલર છે એટલે બસ છે. કબરો, ચીકીનીચરો, અને પીચર રેખેલાં નથી, પણ અખડાઈ અને ઓરણો, ખુટી અને ખોલાંએ એટલે બસ છે. ચરખો સરે છે? લુખના મરે છે? કુખતો નાહાસે છે? સુખ તો મળે છે? પેહતો ભરાય છે? ઉંઘતો આવે છે? મેજતો પડે છે? વળી હુસવાનું, વાતચીત કરવાનું, નાચવા કુદવાનું, ગાવા બજાવાનું તો થાય છે? વધારે શું જોઈએ? પછાંસાલો મેહેલમાં રહીને એથી વધારે શું મોજ મોગવે છે? પછાંસાના ટમલાને તે કાંઈ ખાતો તો નથી? મખમલના તકીઆને તે કાંઈ ખાંચે બાંધતો નથી? કપડાંની આખી ચોરને તે એક દી પેહરતો તો નથી? આખા મેહેલને તે કાંઈ હોલતો ઈચ્છા પાંધરતો તો નથી? તારે આ ગરીબ મુપડાંમાં અને તવંગર ના મેહેલ તથા ભપકામાં શું ફેર રહ્યો?

વળી નેક માંનુએ આ મુપડાંમાંના માણસો તરફ જીવો. સઘલા ખાઈ પીને તર થઈ બેઠા છે. જમણી બાજુએ વધમાં સધીઆં ખાંનાંના વાસણને અખર વાલી એક કુતરા ને પણ પોતાનું પેટ તર કરવાને બને છે. પેટ હુણ બાલક પોતાના છુટ કાહાડોને હરસેથી બાંધીને કબૂદ આગળ મથે છે તથા કેકની એક કાતરી સોસી કાહાડોને ખાવા જાય છે તથા બીજે કુતરો કેવા વીસવાસથી તેનાગમ જોઈ છે તથા તેના ભાગ મથે છે અને તે ભાગ આપવાને ના પાડી હાથ ઉંચો કરનાર આ હુધાં બાલકને ધમકો આપે છે. ઓરડા ને પેહલે છે ધરને વડો છેકારો પાક કરતો બેઠો છે. આખની મેજબાંનીની ગડબડમાં તે પોતાનો પાક કરતાં જુલો મથે છે, માટે પોતાના માબાપની એ આશા, આ મુપડાંના એ મોજ અને આધાર, હવે પછેનો કોઈ વાટ અથવા જનસન ખુલા આ ફાંણસની આગળ મેસો તથા પોતાનો કુતામ છેક આંખની આગળ લઈ પોતાનો અધુરો ધરો પૂરો કરે છે. પણ ખબી ઓરડાને છેલે છેડે નમર કરે. તાંહાં મારણું ઉંઘાડી ને તથા હુધમાં એક ઘરની સોસી લઈને મોઝાખામે ઓરડામાં ઘખલ થાય છે. તેવજુ મેહેમાનોની ખોજમતમાં ગેવા અચ્ચાઈ ગયાં છે. પોતાના વસ્ત્રે, દીકરાને તથા તેમના દેસતોને એટલું બધું ખવાયુ, કે પછવાડે બાનટપર બધું ખાંણું એજનુએખ વધયું છે, રોસતના કરરો, અંધ ને કૂરતો કોઈથી ખવાયું નથી; તેમજ તેવજુ તેમને એટલા શરાબ પાયે છે કે હજી તો ડીકાનદર ભરેલી છે અને વળી જીવલની પાસેન ટોપકોના સોસોએ છે, તે બાંહે થોડું હોય તેમ મોઝાખામે હજી બોજું લાવે છે.

પણ આ ગરીબના મુપડાં સઘલી શતોશકાર દખાવ એ ગરીબોના ચેહરા છે. કેવા સુખી, અને આસુરેહ કેવા સાદા અને સાચા, કેવા બાનુર અને ભોલા એ ચેહરા છે! મોઝાખાવા એક અછા વાંચનાર હેવાથી, તેવજુ જમી રેહવા પછે આંખમાં ચસમો ઘાલીને તથા એક વાત કાહાડીને વાંચવા બેઠા છે. વાંચતાં વાંચતાં એક એસારો એવો અખર થોડે કે જો મોઝાખાવા સમજતા નથી અને તેથી બરાબર વાંચી શકતા નથી. તેવજુ પોતાનું મોકડું પસવારતા વીચાર કરે છે કે મે શું કરશે? સઘસાએ વીચારામાં પડાય છે. પણ બાવાનો બેરો સાંભળ મેહો છે, તેને સમજ પડી છે અને જી

અ ઉલટા આવીને સમજાવેલા વાત યહી ભય ભરેલી છે. ગામમાં કાંઈને લુટવા ઉપરથી એ વાત નીકળી છે, સઘલાઓ ના એરેરા દંગ થઈ ગયા છે, પણ મોટાભાવાં, જવણ મસના માંથી નહીં પણ, આપણા દોસત શેઠ નવરોજી કુરુનજ ની મીશાલે મસનાની ઉપરથી દીક્રે છે, તેવણનાં એરેરા જેમ જેમ આનંદી સાંભળવાની નીશાણ બતાવે છે તેમ જુથાલી ભે લી તાજુબી પણ બતાવે છે કે “આને ઉકારાએ બાપોનાં કરતાં હુશીઆર નીકળવા છે.” પેલું બીજું રાણું કાંઈ એ કસરખી રમતના મશગુલ થયું છે. પણ જાહાં નિધમે તાં હાં સાદાઈ નજરે પડે છે. હીઆં ખુસામતતો નથી, સઘલા એકસરખા છે અને તરને ફર મોહુડાંપર કહી દીએ છે. હીઆં બાહેરથી હસતા પણ અંદરથી છુરી-રાખતા એરેરાતો નથી; સઘલા એકેક સાથ તરાતરીપર આવે છે પણ તેબી એકેકને માહે છે તથા મદદ આપે છે. હીઆં મોટાને માખણ લગાડનારો અને ગરીબને ડુખ લગાડનારો તવગર તેથા ગરીબ વગે તફાવતતો નથી; સઘલા સાથે બેઠા છે; સઘ લા એકેક વાંછી આપે છે અને એકેક દાડ પીએ છે. ખરે ખર, વાંચનારી બાનુઆ, જે તમો સુખને જેવા માંગતાં હો વો, તનદરોસતી જેવા માંગતાં હોવો, સાદાઈ, ભોલાપણું, અને નીરદોષપણું જેવા માંગતાં હોવોતો તવગરના એરેલ માં નહીં પણ ગરીબના મુપડાંમાંથી તમોને મળે.

ધરના ગવરનર.

અંક ૧૨ મો.

ખાતર—પરચુટણ.

ખોરાક અને તરકારીની ખખર રાખવા ઉપરાંત ધર કાવનાર ધરધણીએ બજારના બીજા ઘણા સોદાની માહેત ગારી મેલવવી નિધમે. તેવા થોડાક પરચુટણ ખાલનો ત પાસ લઈ, ધરના ગવરનરનું મથાણું આ અંકના સમાપ ત કરીશું.

આરોડ્ટે બચાં તથા માંદાંએને માટે અકસીર ખોરાક છે. પણ તેમાં દગો સેહેલથી ઘઈ થકે છે અને પીછાણ વો મુથકેલ છે, તેથી એ છલસમા નેટવા દગો થાય છે, તેટ લો બીજા કસામા થતો નથી. પણ બારીક તપાસ ઉપરથી ખરાથી ખોટો આરોડ્ટે ખાલમ પડી આવે છે અને તેની વીગત આ પરમાણે છે.

ખરો આરોડ્ટે લગાર ઘેરા સફેદ રંગનો હોય છે અને આંગણમાં દાખતાં તે લગાર કકરો લાગે છે અને બારીક કકડક કમવાળ કરીને કમડાય છે તથા વલી આંગણોને તેમાં ખાડો પડી રહે છે. તેમાં સવાદ ઇઆ વાસ કાંઈન નથી અને કંકલતાં પાંછીમાં ભીનવતાંબી તે એન શુણ ધરાવે છે.

દગાથી બનાવેલા આરોડ્ટેમાં ઘણી રોતની કમઘ થાય છે. ઘણું કરીને પટેરાને આરો અને સાંજુઓખાને આરો સરખે ભાગે મેલવામા આવે છે. ખરા આરોડ્ટે કરતાં આનો રંગ વધારે સફેદ હોય છે, તેમાં ચલકતી કરચો

દોડતી ફરે છે, હાથને ઘણી ત્રેમ લાગે છે, અને તેમાં કાંઈ પટેરાને સવાદ તથા વાસ હોય છે. “અંક કેનીસટરોના” કરતાં આરોડ્ટે બોલશે ખરો કરવામા વધારે કાંઈ હોય છે. સાંજુઓખા એન સફેદ, સોજા અને મોટા દાણાના હોય તેમ તે વધારે પસંદ કરવાની ભલામણ કરવામાં આ વે છે. “પરલસેગો” ની જાતના સાંજુઓખા વધારે શુણ રા છે. ટાપીએકા જેની કાંજ તથા બીજા ખોરાકો બને છે, તેને પણ જેમ અને તેમ મોટા નિધને પસંદ કરવામા આવે છે. માહેની ખરીદી કરતાં સંભાલ રાખવાનું ઘણું છે. એ છલુશની અંદર અતીઘણો દગો થાય છે. કાલી માહે માં બીજા પાલાના પાતરાં બેઠે છે, અથવા વપરાયલી ઇઆ રદ પડેલી માહેને ફરીથી બનાવે છે, અને તેને રંગ તથા ખવાશ આપવાને તેમ મુકાં પાતરાંની સપાટીને સારી દેખાડવાને તેને બીજા ચીને સાથ બેઠે છે.

લોલી (ગરીન) માહેમાં પણ ઘણી જાતના દગો થાય છે, એ માહેના લીસા રંગ તેના પાતરાંને તરીકે વાર લું જતી લેલા મહુડે છે. પણ બજારમાં કાલી તથા ખસાબ માહેને જુદી જુદી જાતના રંગ આપવાના દગો ઘણી વાર પકડાય છે. આ રંગ મોટી ચીન દેખાડનાર કામની મા રકતે, અથવા એક બે પાતરાંને છરીથી ઘસવાથી, અથવા પાં છીમા ભીનવીને રંગ આગારવાથી ખાલમ પડી આવે છે, આવી રીતના દગા યુરોપના બજારમાં ઘણા મોટા પાયા ઉપર માલે છે.

પરચુટણ બાબતો.

અખખારા—ડુખમાંથી છુટવું એન પોતે શુખ છે પણ તે જાણવાને સાડે દરએક જણે ડુખ ખમીયું હશે.

ઉંચામા ઉંચી આકીસ—આખી યુથવીમાં સરવે થી ઉનચાંએ રહેવાની જગા પીટીમાં એનકો મોરકોની પો સટ આકીસ છે જે દરોઆની સપાટીથી નજીક ૧૬૦૦૦ ફીટ ઉંચી છે.

પીઆર—પીઆરથી આપણું હુઈડું એક સોદાખાલો અને ફલવંત બાગ થાય છે. સુરજના કીરણથી તે પરકાયે છે, અને મીઠી ખુશમે બાહેર પાંપરે છે. પણ તે વગર આપણું હુઈડું યુવરથી ભૂંડું વેરાન નંગવડે.

તનદરોસતીની ચાર કુંચી—એક જાણીતો વર્ધ એ વું કહે છે કે, રોશટ કીધું ગામેનું ગોસ, મનની સંકાઈ, કંડાં પાછીથી માહાણું, પરીની પાતર અને સોદાખલો આ રત કોઈની માણસને ઘણોખરો તનદરોસત, પહસાવાલો અને કાંચો કરે છે.

ડુખ ખમનારે ખાસડું—અગરને તમારી કાંઈ મુઠા ગલી કરવું હોય અને હેરાન કરવું હોયતો તમારે સમુરી પ કડવી નેપે અને તમારા છુટનો દાખલો લેવો નેપે કે નેપે દરરોજ કાઢ કરોછો તોપણ ઘણોજ સંકાઈથી જલક વાપરે છે અને તમારા બરસના દરએક ઘસારા મુગે મોહાડે ખમીયા કરે છે.

સુરજની તસવીર—કોરોગરાફીની તદ્દથી સુરજના કીરણ કરીને તસવીર લેવાના હોનરથી વાંચનારી બાંનુએ વાકેફ છે, પણ સુરજના કીરણથી સુરજની પોતાની તસવીર લેવા બાબે તેઓએ કદાચન સાંભળ્યું હશે. પણ એ વાત નવી નથી. સુરજનાં કીરણથી દરએક ડુનીઆઈ ચીજની તસવીર લઈએ, તારે સુરજને પોતાને વીઠીઆ શી રીતે લુહી બંધ ! આજ ચાર પાંચ વરસ થયાં આસપાસ શી રીતે અવલોકન કરનારી “આખસરવેટરીઓ” મહે સુરજના કોરોગરાફ લેવાનું કામ ધુમધાકાર ચાલે છે, જેથી સુરજના ફરોજના રેખાવની આબેહુલ નકલ રેહુ છે અને તેથી એ આતશી ગોલા ઉપર દરરોજ થતા ફેરફાર, તેના પાળાં, તેમના આકાર, તેમની ફેરબદલી તથા વધતા ઓછા પરકાશ બાબે નહીં શોધા કરવાપર ભેતીશોને નવું ઉત્તેજન મળ્યું છે.

પરવારનો કેવો હોય ! આતા ચોકસાઈ કે, જે આણસ વારેઈએ બીજાઓને ઠપકો આપવા નીકલે તે પોતે સમજ્યું હોતો નથી. કારણકે પોતાને કાંઈ કામ ન હોવાથી બીજાઓની સાથે છેડતી કાઢીયા કરે છે. જ્યોને પોતાને માન હોય છે તેવો બીજાઓના માનની અદેખાઈ કરતા નથી. ક,

છોકરાઓને બે બોલ—છોકરો માન આપવામાં આવે છે ! જે છોકરો કે જે સારી રીતે ચાલતા હોય, જે ઉઠી યોગી, ઇમાનદાર અને દરએક બીજામાં આવીન હોય, જે પોતાના બાપને દરએક રીતે માન આપવાની કોયેસ કરતા હોય અને તેના દરએક ફરમાનને તાબેદાર હોય; જે બીજા નાહાનાં છોકરાંઓને માહુતા હોય; જે વડા આદમીઓને માન આપતો હોય; જે કોઈવારથી સંકેટમાં આવતો નથી અને પોતાના રોસત સાથે મરાતો નથી; જે દરરોજ અંકલ અને ગનીયાનમાં પોતાનો સુધારો કરવાને એક પણ તક હાથથી નવા દેતો નથી; જે બીજાઓના ભલાને સાચું દરએક સાચું કામ કરવાની કોયેસ કરીયા કરે છે. કોઈ બીજા છોકરો દેખાડો કે જે પોતાના માબાપને તાબે હોય, જે ઉઠીયોગી હોય, જે વડાઓને માન આપતો હોય, જેના સ વખાવ મોલતસાર, ગનીઆન મેલવવાને આગુર અને બીજાનું ભયું કરવાને ખતી હોય તેને જે માન ન મળતું હોય તો અને સરવે પીયાર કરતાં ન હોય તો હીમતથી કહી શકે કે આ ડુનીયામાં સચાઈ નથી. છોકરાઓ, ઉપર જે કહ્યું છે તે યાદ રાખજો અને બીજાં સરવે તમને માન આપશે. અને જરે તમે મોહાટા થશો તારે સરવેને ઉપયોગી થશો. ક.

પેટગોનીયામાં મુદદાઓને દાટવાની રીત—એ દેશના અસલી રહેવાસીના મરજીની વેલા એક અજાણ્ય જાતની કીરીયા ચાલે છે. તે મરનારનું માસ જેમ અને તેમ તેના હાડકાંથી છુટું પાડવામાં આવે છે. અને પછી તે હાડકાં, નેતર અથવા હાંબલીઓને વળોને તે પર ઉભા રાખવામાં આવે છે વરસાદ અને સુરજના તાપથી શરદ યાપ. આ તેનાં ગાસને હાડકાં ઉપરથી છુટું પાડવાનું કમકમાટ ભરેલું કામ સરવેથી સરસ આતને સોંપવામાં આવે છે. આ કામ જરે કરવામાં આવે છે તારે કેટલાએક દેશીઓ આ કાંડોની હાંમળી કામલો ઓઢી અને એકાદ મેસીની કાલા કી જે-જગામાં તે મુરદું સખીયું હોય છે તાંહાં ભુત અથ

વા દેવ આવે નહીં એવી મતલબથી તેની આસપાસ, લાંબા બાંમજીઓ હાથમાં લઈ, ગંભીર ગાયલો ગાતા જાય છે, અને જમીન ફેકતા જાય છે. વળી મરનારના જે યોડા એ હોય છે તે તમાથી એક રાખી બાકીના શરવેને મારી નાખે છે જેથી તે મરનાર બીજા ડુનીઆમાં તેપર સંવાર થઈને જાય. પછી એક વરસ રહી તે સરવે હાડકાંને એક બાંમડામાં એકકાં કરી તે બાકી રહેલા યોડાપર લાધી કોઈ થકીન ડુરની નજા, કે જાંહાં તે મરનારના સગાં વાહુલાને દાટવામાં આવીયાં હોય, તાંહાં લઈ જાય છે. તારઆદ તે મરનારનાં સરવે હાડકાં તેનાં સાંધા પરમાંજે ગોડવવામાં આવે છે, અને તેને મુતલોથી બાંધી લે છે. આ બોખાને, એક ચોરસ ખાડામાં, કે જેની અંદર થકીનાં સારાં કપડાં પાથરવામાં આવે છે અને તેની ઉપર દાતા, પીછા શીવાએ બીજા થકીક ચી જે મુઠી તેની ઉપર મુકવામાં આવે છે. મરનારના હુધીઆ રો તેની સાથેન દાટવામાં આવે છે; અને તેની યોરની આ સપાસ લાકડીના પગ ઉપર મુલેલા યોડા ઉભા કરવામાં આવે છે. કોઈ કોઈવાર યોરની ઉપર પથરોના ગરકો કરવામાં આવે છે.

જાહેર ખબર—વેચવાનો છે—બાંનુઓના સોલે સણ ગારનો કીમતી માલ—“કોઈ દાહાડે નિધનોની નહીં”; “સોલાંની આગગોટમાં આવેલો”; તેની વીગત—
મુકાપલા હાટની દવા—હસતા મેહેરાના ફાટેલા હાટ.
પમરનું યોમદમ—દાહાપણ.
સારીઆ સંતાડવાની ખુશિયા—મલાહાનિ.
ગાલપર લગાડવાનો ગોલાબ—પરીતો.
મેહેરાને તાલિ રાખવાનો કંડો મલમ—સહવારના સકારે ઉડવાની દેવ.
સુરતી કસિકી—તાજ મ તવાનિ.
ઉપડો માલ જેને મેરુએ તેઓને સીયોધમાંથી વગર ખરવે મલરી.

રચુને દુરસત.

૧. જને હું પાતડો અને નાંચુક છું,
નયો માહારા શરીરમાં કંઈ હાડકો,
પણ આંખમાં પડમાં હું લપડાએલા છું,
શીખવું તમને લાએકી કામિયા. ૧.
- હું શરદ છું તેમજ કાંઠો પણ છું,
જનકો છો થકી કી મારી,
પણ જમાનાઓ તક હું છોડું,
અગર રાખો તમે જાતન કરી. ૨.
- પીછાને છો તેમજ પેપારો હું છું,
કાંઠાં મરનથી અણધારું દાંડપણ,
ગરીબ યા તવજરમાં થરમાં હું છું,
ન રાખતો પાલનરમાં કશી ખાંચ. ૩.
- હીમત અને દાંડપણ બધું હું ધરાવું,
કરે ને શેવો બીથીઆર માંડી,
એકાદ એવને તેમને અકડીએલું,
રાખે ને મગજમાં યાદગરી માંડી. ૪.

મદદ તમને હું કરી રાખું છું,
જો નોકદાર શક્તિના જોડીએ એક કરો,
કદા તમારા હાતને હું ખાતરીથી કડું છું,
નાહયો દલીલદર તમારું બંને શરતના ઘોરો. ૫

૨. દેશીએક લેશ તરણ રથને વેદચાઇ ગઇ ને શાત ત
લાવમાં પાંણી પીધને નવ બહાડ તમે વીચારા બીધા. હવે કહો મેકની
આ કે દરએક રથને દેશી લેશ ગઇ. દર ૧ તમાવમાં દેશી લે
શે પાંણી પીધું અને દર ૧ બહાડ હવે દેશી લેશ મેકી.

૩. તાંકી વાલો શતર તાંકે,
ઊપર બેલે કાંચે રે,
તે શતરમાં એકું થત નહીં,
કે તાંકી વારને ખાચેરે.

૪. પાંદી પાંદી માલન લીને,
તે પાંદીમાં છવ રે,
જે કાસણી પાંદી લીને,
તે રો શતર કીનરે.

ખાસાસો ગઇ વેસાનો.

૧. હપર—હર.
૨. ખાસણું.
૩. આંખ. eye.
૪. હવા.
૫. ૧—મેજન અને મનીજન.
૨—સુતન અને સોહાન.
૩—નમશેર અને જોહાક.
૪—શીયાવખ અને શરંધીન.
૫—હમખાસ અને કમણનાર.
૬—નહીંખખ અને હુલરખાસાર.

હરાંતીઓ ઉપરનો ગળખ.

(હરિગીન વૃત્ત.)

આજ કાલ શો પડેર કાળ, દેશ હરાંત આદિ રે;
પૂર્વ વર્તન રે તમહાર, યશયિ પારમિ બાદરે. ૧.
મતુર વર્ષ થયાં આજ પણ, દેશમાં વૃદ્ધિ નાદિ રે;
ગ્રાડ પાછી મનુષ્ય કોટિ, મુકાએ બહુ તાદિ રે. ૨.
જો ગળખ કયાને રોજા પ્રતિ, સુન્દર આજ મહોટરે;
હુધા તૂધા રોગે થાયે, નાચ નહિ કંઈ છોટરે. ૩.
કુમળોં બાળકે રત્ન સખીં, હાથમાં લોગ યામરે;
આખજા સીક રથાણિ કેસા, અસર છવ ભડરે. ૪.
વણ માખપ રજો બાળ, પડે ગાંડાં યામરે;
પ્રેશ આપિ કંચકે રુષે, મેલી નધી કોઇરે. ૫.
બળકીણ ચઇ સુવાન મંદો, મંત્રી આપે આદિ રે;
કસો કહેર કાજે કાજો, જોડો નધી કાદિ રે. ૬.
રસ્તે હુડાતાં સર્વે ભમતાં, મર્તાં આપે આમરે;
સદેશતણો ત્યાગ કરિને, આપો લોક ધામરે. ૭.
રે હો પારમિઓ તમે, લાવિ હુદયે રહેમરે;
કાળ રિધિય હમખતિઓ, મર્તાં દોહો કેમરે. ૮.
નિરામિત રંક મર્તાં વેપિ, ચૂડૂ લા ઉગારિરે;
તન મન ધને ધર્મ કેરી, બિરો હામ વિચારિરે. ૯.

(દોહરા.)

મકલ શોડીઆઓ ચહુ, મમજો મતુરમુલયુ;
ટખવળતા હરાંતિને, આપો છવતદાન. ૧૦.
હીન હીન બુએ મરે, ધાયે બહુ દેશન;
ભતિભાષો આપણા, આપો છવતદાન. ૧૧.
જનો વખાતા મારથી, મરે યઇ મેખાન;
ટહાડ તડકામાં અરે, આપો છવતદાન. ૧૨.
વત્તા મા ખાપ કમકલે, બાળક રે નાદાન;
કુપ દખી તેમોતલું, આપો છવતદાન. ૧૩.
ચૂંક યઇ નવ મેમનુ, ધરવિ વાત એ પ્રાન;
પિગળાવી લાવી દયા, આપો છવતદાન. ૧૪.
મજતાળી આફતલું, કહડું રે અમમાન;
ઉમારવા તેથી ખરે, આપો છવતદાન. ૧૫.
દયા દાન મનુષ્યપ્રતી, એજ ધર્મ દરમાન;
લકા પૂર્વક ધરી અને, આપો છવતદાન. ૧૬.
મડ પારમિયો આ મુએ, દેખાડો અભિમાન;
ભતિ ભાઈ રહાણ અર્થ, આપો છવતદાન. ૧૭.
ધરિય તમ મનમાં વસો, કેડે નોશિરવાન;
ધરમ ધરંધર ક્યાનિયો, આપો છવતદાન. ૧૮.
મણુદેવી, કમુઆરી ૧૮૭૨.

નસરવાનછ દરતમછ સિંધા

ભણાયા વિષે.

(૫૬—રાગ સોગ.)

“રે જગનાયા, કાજ હું સાડ” —એ રાંગ.

રે જગનારે ખારાં, માન વધાર. રેક.

વિદ્યા મારગ પાર વિનામાં,

સુખ તરંગો મોહુ; રે જન ખારાં ૧.

વિદ્યા ધામેર ખલ વસેછે,

અહ બણી તે જો તું; રે જન ખારાં ૨.

વિદ્યા વૃદ્ધે નીતીકળ ઉગે,

આખનિ મુશિ ન જો તું; રે જન ખારાં ૩

વિદ્યા આગ્રજ વૃદ્ધ મનુનું,

વેહેરે મેરિતોડું; રે જન ખારાં ૪.

વિદ્યા ભાવે બહુ દુખ મોને,

કમકાઈ જન રેતું; રે જન ખારાં ૫.

વિદ્યા લાવે લાભ થણા જો;

અદે બે નહિં જોડું; રે જન ખારાં ૬.

અદેરી

૧ મહુધ (પછી નર હોય કે નારી.) ૨ ધર. ૩
૪ કરવત. ૫ વિદ્યાને અખાવે (વિદ્યાની ઝેરહાજરીથી.)

સુખઈ, હજાર આશકારા પડેશમાં મેહરામછ ફરકુન
કંપનીએ છાપીયું તથા પરગટ કીધું. રોડ કોટ — મેહર
હેરમજાછ સીક, તા. ૧૦-૧૧ તથા ૧૧.